

พุทธวจน

เนื่องในโอกาสครบรอบ

๒๖๐๐ปี

แห่งการตรัสรู้ของ

ศาสดาองค์ที่สามสัมมาสัมพุทธะ

พุทธวจน

ธรรมวินัยจากพุทธโอษฐ์

ISBN: 974-575-369-6

พิมพ์ครั้งแรก : กรกฎาคม ๒๕๕๔
จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ ชุด
พิมพ์เนื่องในวาระ “ครบรอบสองพันหกร้อยปีแห่งการตรัสรู้”
จัดทำโดย : พุทธบริษัท วัดนาป่าพง
วัดนาป่าพง ลำลูกกา คลอง ๑๐, ปทุมธานี ๑๒๑๕๐
รูปเล่ม : คณะสงฆ์วัดนาป่าพง
ดำเนินการพิมพ์ : บริษัท ดิวพรีนซ์ แมเนจเม้นท์ จำกัด
โทรศัพท์ ๐๒-๘๐๐-๒๒๙๒ , โทรสาร ๐๒-๘๐๐-๓๖๔๙

สูตรตบตปิฏเก
ปณจโม ภาโค
สํยุตตนิกายสส มหาวารวคโค

นโม ตสส ภควโต อรหโต สมนาสมพุทฺธสส ฯ

พระสูตรตันตปิฎก

เล่ม ๑๑

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

คำชี้แจง

การเน้นเพื่อให้ความสำคัญของข้อความ

ความสำคัญระดับที่ ๑

ได้แก่ พุทธวจน หรือ คำกล่าวของบุคคลอื่นที่พระพุทธเจ้ารับรอง หรือ คำกล่าวของบุคคลอื่นที่ยกพุทธวจน ขึ้นกล่าว

ความสำคัญระดับที่ ๒

ได้แก่ คำที่บุคคลอื่น กล่าวคำอ้างถึงที่น่าจะเป็นพุทธวจน และทางผู้รวบรวม ยังไม่สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นพุทธวจนหรือไม่

ความสำคัญระดับที่ ๓

ได้แก่ คำบรรยาย หรือคำประกอบอื่นๆ หรือคำกล่าวของสาวก ที่ไม่ใช่พุทธวจน

ความสำคัญระดับที่ ๔

ได้แก่ หัวข้อย่อยที่มีมาโดยลอยๆ ซึ่งไม่มีในภาษาบาลี ดังตัวอย่าง

เรื่องอุปปียปริพาชกกับพรหมทัตตมานพ

สารบัญ

๑. มัคคสังยุต	๓
อวิชชาวรรคที่ ๑	๓
อวิชาสูตร	๓
อุปัทมสูตร	๕
สาริปุตตสูตร	๗
พราหมณสูตร	๕
กัมตถียสูตร	๑๕
ภิกขุสูตรที่ ๑	๑๗
ภิกขุสูตรที่ ๒	๑๗
วิภังคสูตร	๑๕
สุภสูตร	๒๓
นันทียสูตร	๒๕
วิหารวรรคที่ ๒	๒๗
วิหารสูตรที่ ๑	๒๗
วิหารสูตรที่ ๒	๒๕
เสขสูตร	๒๕
อุปปาทสูตรที่ ๑	๓๑
อุปปาทสูตรที่ ๒	๓๑
ปริสุททธิสูตรที่ ๑	๓๓
ปริสุททธิสูตรที่ ๒	๓๓
กุกกุฏารามสูตรที่ ๑	๓๕
กุกกุฏารามสูตรที่ ๒	๓๕
กุกกุฏารามสูตรที่ ๓	๓๗

มิจนัตตวรรคที่ ๓	๓๕
มิจนัตตสูตร	๓๕
อกุศลธรรมสูตร	๓๕
ปฏิบัติปาฐะสูตรที่ ๑	๔๑
ปฏิบัติปาฐะสูตรที่ ๒	๔๑
อัสสปริสสูตรที่ ๑	๔๓
อัสสปริสสูตรที่ ๒	๔๕
กุมภสูตร	๔๗
สมาธิสูตร	๔๗
เวทนาสูตร	๔๘
อุตตยสูตร	๔๘
ปฏิบัติตติยวรรคที่ ๔	๕๓
ปฏิบัติตติยสูตร	๕๓
ปฏิบัติป็นนสูตร	๕๓
วิวัชฐสูตร	๕๕
ปารสูตร	๕๕
สามัญญสูตรที่ ๑	๕๗
สามัญญสูตรที่ ๒	๕๘
พรหมัญญสูตรที่ ๑	๕๘
พรหมัญญสูตรที่ ๒	๖๑
พรหมจริยสูตรที่ ๑	๖๑
พรหมจริยสูตรที่ ๒	๖๓
อัญญตติยวรรคที่ ๕	๖๕
วิราคสูตร	๖๕
สังโยชนสูตร	๖๗
อนุสยสูตร	๖๗

อัทธานสูตร	๖๓
อาสวสูตร	๖๕
วิชาวิมุตติสูตร	๖๕
ญาณทัสสนสูตร	๖๕
อนุปาทาปรินิพพานสูตร	๗๑
สุริยเปยยาฬที่ ๖	๗๓
กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๗๓
สีลสัมปทาสูตรที่ ๑	๗๓
ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๗๕
อิตตสัมปทาสูตรที่ ๑	๗๕
ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๑	๗๕
อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑	๗๕
โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๗๗
กัลยาณมิตรสูตรที่ ๒	๗๗
สีลสัมปทาสูตรที่ ๒	๗๕
ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒	๗๕
อิตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๘๑
ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๒	๘๑
อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๘๑
โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒	๘๓
เอกธัมมเปยยาฬที่ ๗	๘๕
กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๘๕
สีลสัมปทาสูตรที่ ๑	๘๕
ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๘๗
อิตตสัมปทาสูตรที่ ๑	๘๗
ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๑	๘๗

อัปปมาทสูตรที่ ๑	๘๗
โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘๘
กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒	๘๘
สีลสัมปทาสูตรที่ ๒	๘๑
ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒	๘๑
อตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๘๓
ทวิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒	๘๓
อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๘๓
โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒	๘๕
นาหันทเอกธัมมเปယยาลที่ ๘	๘๗
กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๘๗
สีลสัมปทาสูตรที่ ๑	๘๗
ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๘๘
อตตสัมปทาสูตรที่ ๑	๘๘
ทวิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๘๘
อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑	๘๘
โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๑๐๑
กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒	๑๐๑
สีลสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๓
ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๓
อตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๕
ทวิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๕
อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๕
โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๗
กังคาเปยยาลที่ ๙	๑๐๘
กังคาปาจิณนินนสูตร	๑๐๘

ยมนาปาจिनินนสูตร	๑๐๕
อจิรวดีปาจिनินนสูตร	๑๑๑
สรภูปาจिनินนสูตร	๑๑๑
มहीปาจिनินนสูตร	๑๑๑
มหานทีปาจिनินนสูตร	๑๑๓
กัณฐคามฤตนิพนธ์	๑๑๕
ยมนาสมฤตนิพนธ์	๑๑๕
อจิรวดีสมฤตนิพนธ์	๑๑๗
สรภูสมฤตนิพนธ์	๑๑๗
มहीสมฤตนิพนธ์	๑๑๗
มหานทีสมฤตนิพนธ์	๑๑๕
กัณฐาปาจिनินนสูตร	๑๒๑
ยมนาปาจिनินนสูตร	๑๒๑
อจิรวดีปราจिनินนสูตร	๑๒๓
สรภูปาจिनินนสูตร	๑๒๓
มहीปาจिनินนสูตร	๑๒๓
มหานทีปาจिनินนสูตร	๑๒๕
กัณฐคามฤตนิพนธ์	๑๒๕
ยมนาสมฤตนิพนธ์	๑๒๗
อจิรวดีสมฤตนิพนธ์	๑๒๗
สรภูสมฤตนิพนธ์	๑๒๗
มहीสมฤตนิพนธ์	๑๒๕
มหานทีสมฤตนิพนธ์	๑๒๕
กัณฐาปาจिनินนสูตร	๑๓๑
ยมนาปราจिनินนสูตร	๑๓๑
อจิรวดีปาจिनินนสูตร	๑๓๓
สรภูปราจिनินนสูตร	๑๓๓

มहींปาจันนินนสูตร	๑๓๓
มหานทีปาจันนินนสูตร	๑๓๕
คังคาสมุททินนสูตร	๑๓๕
ยมนาสมุททินนสูตร	๑๓๗
อจิรวดีสมุททินนสูตร	๑๓๗
สรณสมุททินนสูตร	๑๓๗
มहींสมุททินนสูตร	๑๓๙
มหานทีสมุททินนสูตร	๑๓๙
คังคาปราจันนินนสูตร	๑๔๑
ยมนาปราจันนินนสูตร	๑๔๓
อจิรวดีปราจันนินนสูตร	๑๔๓
สรณปราจันนินนสูตร	๑๔๓
มहींปราจันนินนสูตร	๑๔๕
มหานทีปราจันนินนสูตร	๑๔๕
คังคาสมุททินนสูตร	๑๔๗
ยมนาสมุททินนสูตร	๑๔๗
อจิรวดีสมุททินนสูตร	๑๔๙
สรณสมุททินนสูตร	๑๔๙
มहींสมุททินนสูตร	๑๔๙
มหานทีปราจันนินนสูตร	๑๕๑

อัปปมาทวรรคที่ ๑๐	๑๕๓
ตถาคตสูตรที่ ๑	๑๕๓
ตถาคตสูตรที่ ๒	๑๕๕
ตถาคตสูตรที่ ๓	๑๕๕
ตถาคตสูตรที่ ๔	๑๕๗
ปทสูตร	๑๕๙
กุกกุสูตร	๑๕๙

มูลคันธสูตร	๑๖๑
สารคันธสูตร	๑๖๑
ปุพผคันธสูตร	๑๖๑
กุกกุฏราชาสูตร	๑๖๓
จันทิมสูตร	๑๖๓
สุริยสูตร	๑๖๓
วัตถสูตร	๑๖๕
พลกรณียวรรคที่ ๑๑	๑๖๗
พลกรณียสูตรที่ ๑	๑๖๗
พลกรณียสูตรที่ ๒	๑๖๗
พลกรณียสูตรที่ ๓	๑๖๙
พลกรณียสูตรที่ ๔	๑๗๑
พีชสูตร	๑๗๑
นาคสูตร	๑๗๓
รูกขสูตร	๑๗๕
กุมภสูตร	๑๗๕
สุกกสูตร	๑๗๗
อากาศสูตร	๑๗๙
เมฆสูตรที่ ๑	๑๘๑
เมฆสูตรที่ ๒	๑๘๑
นาวาสูตร	๑๘๓
อาคันตุกาคารสูตร	๑๘๕
นทีสูตร	๑๘๗
เอสนาวรรคที่ ๑๒	๑๙๑
เอสนาสูตรที่ ๑	๑๙๑
เอสนาสูตรที่ ๒	๑๙๑

เอสนาสูตรที่ ๓	๑๕๓
เอสนาสูตรที่ ๔	๑๕๕
เอสนาสูตรที่ ๕	๑๕๕
เอสนาสูตรที่ ๖	๑๕๗
เอสนาสูตรที่ ๗	๑๕๗
เอสนาสูตรที่ ๘	๑๕๗
วิชาสูตร	๑๕๙
อาสวสูตร	๒๐๑
ภวสูตร	๒๐๑
ทุกขตาสูตร	๒๐๓
จีลสูตร	๒๐๓
มลสูตร	๒๐๕
นิฆสูตร	๒๐๕
เวทนาสูตร	๒๐๗
ตัณหาสูตรที่ ๑	๒๐๗
ตัณหาสูตรที่ ๒	๒๐๙

โอฆวรรคที่ ๑๓	๒๑๑
โอฆสูตร	๒๑๑
โยคสูตร	๒๑๑
อุปาทานสูตร	๒๑๓
คันถสูตร	๒๑๓
อนุสยสูตร	๒๑๕
กามคุณสูตร	๒๑๕
นิวรรณสูตร	๒๑๗
อุปาทานขันธสูตร	๒๑๗
โอรัมภาคียสูตร	๒๑๙
อุทัมภาคียสูตรที่ ๑	๒๑๙

อุทัมภกียสูตรที่ ๒

๒๒๑

๒. โพชฌงคสังยุต

๒๒๕

ปัพพตวรรคที่ ๑

๒๒๕

หิมวันตสูตร

๒๒๕

กายสูตร

๒๒๗

สีลสูตร

๒๓๓

วัตตสูตร

๒๓๕

ภิกขุสูตร

๒๔๑

กุณฑลียสูตร

๒๔๓

กฏสูตร

๒๔๕

อุปวาณสูตร

๒๔๕

อุปาทสูตรที่ ๑

๒๕๑

อุปาทสูตรที่ ๒

๒๕๓

คิลาณวรรคที่ ๒

๒๕๕

ปาณูปมสูตร

๒๕๕

สุริยูปมสูตรที่ ๑

๒๕๕

สุริยูปมสูตรที่ ๒

๒๕๗

คิลาณสูตรที่ ๑

๒๕๕

คิลาณสูตรที่ ๒

๒๖๑

คิลาณสูตรที่ ๓

๒๖๓

ปารคามีสูตร

๒๖๕

วิวัชฐสูตร

๒๖๗

อริยสูตร

๒๖๗

นิพพานสูตร

๒๖๕

อุทายีวรรคที่ ๓

๒๗๑

โพชนสูตร	๒๗๑
เทศนาสูตร	๒๗๑
ฐานิยสูตร	๒๗๓
อโยนิโสสูตร	๒๗๕
อปรีหานิยสูตร	๒๗๗
ขยสูตร	๒๗๗
นิโรธสูตร	๒๗๙
นิพเพชสูตร	๒๗๙
เอกธัมมสูตร	๒๘๑
อุททปิสูตร	๒๘๓

นิวรรณวรรคที่ ๔	๒๘๗
กุสลสูตรที่ ๑	๒๘๗
กุสลสูตรที่ ๒	๒๘๗
อุปกิเลสสูตร	๒๘๙
อโยนิโสสูตร	๒๙๓
โยนิโสสูตร	๒๙๕
วุฑฒิสูตร	๒๙๕
อาวรณานิวรรณสูตร	๒๙๗
นิวรรณาวรณสูตร	๒๙๙
รูกขสูตร	๒๙๙
นิวรรณสูตร	๓๐๓

จกกวัตติวรรคที่ ๕	๓๐๗
วิชาสูตร	๓๐๗
จกกวัตติสูตร	๓๐๗
मारสูตร	๓๐๙
ทูปปัญญสูตร	๓๐๙

ปัญญาสูตร	๓๑๑
ทพิทสูตร	๓๑๑
อทพิทสูตร	๓๑๓
อาทิจสูตร	๓๑๓
อังคสูตรที่ ๑	๓๑๕
อังคสูตรที่ ๒	๓๑๕

หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ที่ ๖ ๓๑๕

อาหารสูตร	๓๑๕
ปริยาสูตร	๓๒๕
อัคคิสูตร	๓๓๓
เมตตสูตร	๓๔๑
สการวสูตร	๓๕๓
อภยสูตร	๓๖๕

อานาปานาธิเปยยาที่ ๗ แห่งโพชฌงค์ ๓๗๑

๓. สติปัฏฐานสังยุต ๓๙๓

อัมพปาลีวรรคที่ ๑ ๓๙๓

อัมพปาลีสูตร	๓๙๓
สติสูตร	๓๙๕
ภิกขุสูตร	๓๙๕
โกสลสูตร	๓๙๕
อกุสลาสิสูตร	๔๐๑
สกุณัคมิสูตร	๔๐๓
มกกสูตร	๔๐๕
สุทสูตร	๔๐๕
กิลานสูตร	๔๑๓

ภิกขุนี้สูตร	๔๑๗
นาฬันทวรรคที่ ๒	๔๒๕
มหาปริสสูตร	๔๒๕
นาฬนทสูตร	๔๒๕
จุนทสูตร	๔๓๑
เจตสูตร	๔๓๕
พาหิยสูตร	๔๓๕
อุตตยสูตร	๔๔๑
อริยสูตร	๔๔๓
พรหมาสูตร	๔๔๓
เสทกสูตรที่ ๑	๔๔๗
เสทกสูตรที่ ๒	๔๔๕
สีลัญญัติิวรรคที่ ๓	๔๕๓
สีลสูตร	๔๕๓
ฐิติสูตร	๔๕๕
ปริหานสูตร	๔๕๗
สุทธกสูตร	๔๕๕
พราหมณสูตร	๔๕๕
ปเทสสูตร	๔๖๑
สมัตตสูตร	๔๖๓
โลกสูตร	๔๖๕
สิริวัฑฒสูตร	๔๖๕
มานทินนสูตร	๔๖๕
อนนุสสุตวรรคที่ ๔	๔๗๓
อนนุสสุตสูตร	๔๗๓
วิราคสูตร	๔๗๕

วิรัชสูตร	๔๓๕
ภาวนาสูตร	๔๓๗
สติสูตร	๔๓๗
อัญญสูตร	๔๓๙
ฉันทสูตร	๔๔๑
ปริยญาสูตร	๔๔๓
ภาวนาสูตร	๔๔๕
วิภังคสูตร	๔๔๕

อมตวรรคที่ ๕ ๔๔๖

อมตสูตร	๔๔๖
สมุทฺยสูตร	๔๔๖
มัคคสูตร	๔๔๑
สติสูตร	๔๔๓
กุสลาวิสูตร	๔๔๓
ปาฏิโมกขสูตร	๔๔๕
ทวาริตสูตร	๔๔๗
มิตตสูตร	๔๔๙
เวทนาสูตร	๔๔๙
อาสวสูตร	๕๐๑

กัณฑ์เปยยาฬ แห่งสติปัญญาฐานสังยุตที่ ๖ ๕๐๓

๔. อินทริยสังยุต ๕๐๗

สุทฺธิกวรรคที่ ๑ ๕๐๗

สุทฺธิกสูตร	๕๐๗
โสตาสูตรที่ ๑	๕๐๗
โสตาสูตรที่ ๒	๕๐๙

อรหันตสูตรที่ ๑	๕๐๕
อรหันตสูตรที่ ๒	๕๑๑
สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๕๑๑
สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๕๑๓
ทัญญัพพสูตร	๕๑๕
วิภังคสูตรที่ ๑	๕๑๗
วิภังคสูตรที่ ๒	๕๑๙
มุกทวรรคที่ ๒	๕๒๓
ปฏิกถาสสูตร	๕๒๓
สังขิตตสูตรที่ ๑	๕๒๕
สังขิตตสูตรที่ ๒	๕๒๕
สังขิตตสูตรที่ ๓	๕๒๗
วิตถารสูตรที่ ๑	๕๒๗
วิตถารสูตรที่ ๒	๕๒๙
วิตถารสูตรที่ ๓	๕๒๙
ปฏิบัติปณนสูตร	๕๓๑
อุปสมสูตร	๕๓๓
อาสวัคขยสูตร	๕๓๓
ฉพนทริยวรรคที่ ๓	๕๓๗
ปุณัฏฐาสสูตร	๕๓๗
ชีวิตินทริยสูตร	๕๓๗
อัญญาตาวิทนทริยสูตร	๕๓๙
เอกาภิญญาสูตร	๕๓๙
สุททกสูตร	๕๔๑
โสตาปณนสูตร	๕๔๑
อรหันตสูตรที่ ๑	๕๔๑

อรหันตสูตรที่ ๒	๕๔๓
สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๕๔๕
สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๕๔๕
   สุชินทริยวรรคที่ ๔	๕๔๕
สุทถกสูตร	๕๔๕
โศตাপันนสูตร	๕๔๕
อรหันตสูตร	๕๔๕
สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๕๕๑
สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๕๕๓
วิภังคสูตรที่ ๑	๕๕๕
วิภังคสูตรที่ ๒	๕๕๗
วิภังคสูตรที่ ๓	๕๕๕
อรหันตสูตร	๕๖๑
อุปปฏิกสูตร	๕๖๕
   ชราวรรคที่ ๕	๕๖๑
ชราสูตร	๕๖๑
อุณณภพพราหมณสูตร	๕๖๓
สาเกตสูตร	๕๖๗
ปุพพโกฏฐกสูตร	๕๗๑
ปุพพารามสูตรที่ ๑	๕๗๓
ปุพพารามสูตรที่ ๒	๕๗๕
ปุพพารามสูตรที่ ๓	๕๗๗
ปุพพารามสูตรที่ ๔	๕๗๗
ปิณโฑลภารทวาชสูตร	๕๗๕
สัทธาสูตร	๕๕๑
   สุกรขาตวรรคที่ ๖	๕๕๕

โกศลสูตร	๕๕๕
มัลลกสูตร	๖๐๑
เสขสูตร	๖๐๓
ปทสูตร	๖๐๕
ถารสูตร	๖๐๗
ปติฏฐิตสูตร	๖๐๙
พรหมสูตร	๖๑๑
สุกขาตาสสูตร	๖๑๓
อุปาทสูตรที่ ๑	๖๑๕
อุปาทสูตรที่ ๒	๖๑๗
โพธิปักขิยวรรคที่ ๗	๖๑๙
สัณฺโณชนาสูตร	๖๑๙
อนุสยสูตร	๖๑๙
ปริณฺญาสูตร	๖๑๙
อาสวักขยสูตร	๖๒๑
ผลสูตรที่ ๑	๖๒๑
ผลสูตรที่ ๒	๖๒๓
รูกขสูตรที่ ๑	๖๒๓
รูกขสูตรที่ ๒	๖๒๕
รูกขสูตรที่ ๓	๖๒๗
รูกขสูตรที่ ๔	๖๒๗
กัณฺฐาคาทิเปยฺยาลที่ ๘ แห่งอินทริยสังยุต	๖๓๑

๕. สัมมปฺปธานสังยุต **๖๓๗**

๖. พลสังยุต **๖๔๓**

๗. อธิปาทสังยุต ๖๔๗

ปาवालวรรคที่ ๑ ๖๔๗

อปารสูตร	๖๔๗
วิรัทธสูตร	๖๔๗
อริยสูตร	๖๔๘
นิพพุตสูตร	๖๔๘
ปเทสสูตร	๖๕๑
สัมมัตตสูตร	๖๕๓
ภิกขุสูตร	๖๕๕
พุทฺธสูตร	๖๕๗
ญาณสูตร	๖๕๗
เจติยสูตร	๖๕๘

ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒ ๖๖๕

ปุพฺพสูตร	๖๖๕
มหัปผลสูตร	๖๗๕
ฉันทสูตร	๖๗๗
โมคคัลลานสูตร	๖๗๘
พราหมณสูตร	๖๘๓
สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๖๘๕
สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๖๘๑
อภิญญาสูตร	๖๘๓
เทสนาสูตร	๖๘๕
วิงคสูตร	๖๘๕

อโยคุพวรรคที่ ๓ ๗๐๗

มรรคสูตร	๗๐๗
อโยคุพสูตร	๗๐๘

ภิกขุสุทธกสูตร	๓๑๑
ผลสูตรที่ ๑	๓๑๓
ผลสูตรที่ ๒	๓๑๓
อานันทสูตรที่ ๑	๓๑๕
อานันทสูตรที่ ๒	๓๑๖
ภิกขุสูตรที่ ๑	๓๑๘
ภิกขุสูตรที่ ๒	๓๒๑
โมคคัลลานสูตร	๓๒๓
ตถาคตสูตร	๓๒๕

กัณฐกปิณฑกสูตร	๓๒๕
----------------	-----

๘. อหุททังค	๓๓๑
-------------	-----

รโหิตวรรคที่ ๑	๓๓๑
รโหิตสูตรที่ ๑	๓๓๑

รโหิตวรรคที่ ๒	๓๓๖
สุตตสูตร	๓๓๘
กัณฐกสูตรที่ ๑	๓๔๑
กัณฐกสูตรที่ ๒	๓๔๑
กัณฐกสูตรที่ ๓	๓๔๓
ตันหัททสูตร	๓๔๓
สฬพัคคสูตร	๓๔๕
อัมพปาลิสูตร	๓๔๖
คิลานสูตร	๓๔๘

ทุติยวรรคที่ ๒	๓๕๑
สหัสสูตร	๓๕๑
อิทธิสูตร	๓๕๑

ทิพโสตสูตร	๓๕๓
เจโตปริจจสูตร	๓๕๓
ฐานาฐานสูตร	๓๕๓
วิปากสูตร	๓๕๕
สัพพัตถคามินีปฏิปทาสูตร	๓๕๕
นानาธาตุสูตร	๓๕๕
อริมุตติสูตร	๓๕๗
อินทริยสูตร	๓๕๗
สังกิเลสสูตร	๓๕๗
วิชาสูตรที่ ๑	๓๕๘
วิชาสูตรที่ ๒	๓๕๘
วิชาสูตรที่ ๓	๓๕๘

๙. ฌานสังยุต	๓๖๓
--------------	-----

๑๐. อานาปานสังยุต	๓๖๗
-------------------	-----

เอกธรรมวรรคที่ ๑	๓๖๗
เอกธรรมสูตร	๓๖๗
โพชฌงคสูตร	๓๖๘
สุทริกสูตร	๓๗๑
ผลสูตรที่ ๑	๓๗๑
ผลสูตรที่ ๒	๓๗๓
อริญฺญสูตร	๓๗๕
กัปปินสูตร	๓๗๗
ทีปสูตร	๓๗๘
เวสาลีสูตร	๓๘๗
กิมิลสูตร	๓๙๑

ทุติยวรรคที่ ๒

๓๕๓

อิจฉานังคสูตร

๓๕๓

โลมสกังภยสูตร

๓๕๕

อานันทสูตรที่ ๑

๘๐๕

อานันทสูตรที่ ๒

๘๑๕

ภิกขุสูตรที่ ๑

๘๑๗

ภิกขุสูตรที่ ๒

๘๑๗

สังโยชนสูตร

๘๑๙

อนุสยสูตร

๘๒๑

อัทธานสูตร

๘๒๑

อาสวัภขยสูตร

๘๒๑

๑๑. โสตาปัตติสังยุต

๘๒๕

เวฬุทวารวรรคที่ ๑

๘๒๕

ราชาสูตร

๘๒๕

โอครสูตร

๘๒๗

ทิวาสูตร

๘๒๙

สาริปุตตสูตรที่ ๑

๘๓๓

สาริปุตตสูตรที่ ๒

๘๓๕

ถปติสูตร

๘๓๗

เวฬุทวารสูตร

๘๔๕

คิณฺฆกาวสธสูตรที่ ๑

๘๕๕

คิณฺฆกาวสธสูตรที่ ๒

๘๕๗

คิณฺฆกาวสธสูตรที่ ๓

๘๕๙

ราชการามวรรคที่ ๒

๘๖๕

สหัสสูตร

๘๖๕

พราหมณสูตร	๘๖๕
อานันทสูตร	๘๖๗
ทุคติสูตรที่ ๑	๘๗๑
ทุคติสูตรที่ ๒	๘๗๓
มิตตามัจจุสูตรที่ ๑	๘๗๓
มิตตามัจจุสูตรที่ ๒	๘๗๕
เทวจาริกสูตรที่ ๑	๘๗๗
เทวจาริกสูตรที่ ๒	๘๗๙
เทวจาริกสูตรที่ ๓	๘๘๑
สแกนินวรรคที่ ๓	๘๘๕
มหานามสูตรที่ ๑	๘๘๕
มหานามสูตรที่ ๒	๘๘๗
โคชาสูตร	๘๘๙
สแกนินสูตรที่ ๑	๘๙๕
สแกนินสูตรที่ ๒	๙๐๑
ทุสฺสียสูตรที่ ๑	๙๐๗
ทุสฺสียสูตรที่ ๒	๙๑๕
เวรภยสูตรที่ ๑	๙๒๑
เวรภยสูตรที่ ๒	๙๒๓
ลิจนวิสูตร	๙๒๕
ปญญาภิสังขารวรรคที่ ๔	๙๒๙
อภิสังขทสูตรที่ ๑	๙๒๙
อภิสังขทสูตรที่ ๒	๙๓๙
อภิสังขทสูตรที่ ๓	๙๓๑
เทวปทสูตรที่ ๑	๙๓๓
เทวปทสูตรที่ ๒	๙๓๕

สภาคตสูตร	๕๓๗
มหานามสูตร	๕๓๘
วัสสสูตร	๕๔๑
กาฬโกธาสูตร	๕๔๓
นันทิยสูตร	๕๔๕

สคาถกปุณณาสันทวรรคที่ ๕	๕๔๘
อภิสันทสูตรที่ ๑	๕๔๘
อภิสันทสูตรที่ ๒	๕๕๑
อภิสันทสูตรที่ ๓	๕๕๓
มัททชนสูตรที่ ๑	๕๕๕
มัททชนสูตรที่ ๒	๕๕๗
ภิกขุสูตร	๕๕๗
นันทิยสูตร	๕๕๘
ภัททิยสูตร	๕๕๘
มหานามสูตร	๕๖๑
โสดาปัตติยงคสูตร	๕๖๑

สปปุณณวรรคที่ ๖	๕๖๓
สคาถกสูตร	๕๖๓
วัสสุตถสูตร	๕๖๓
ธรรมทินนสูตร	๕๖๗
คิลาณสูตร	๕๖๘
ผลสูตรที่ ๑	๕๗๓
ผลสูตรที่ ๒	๕๗๓
ผลสูตรที่ ๓	๕๗๕
ผลสูตรที่ ๔	๕๗๕
ปฏิลากสูตร	๕๗๕

วุฒิสสูตร	๕๓๕
เวปุลลสูตร	๕๓๗
มหาปัญญาวรรคที่ ๗	๕๓๘
มหาปัญญาสูตร	๕๓๘
ปุณฺณปัญญาสูตร	๕๓๘
วิปุลลปัญญาสูตร	๕๓๘
คัมภีรปัญญาสูตร	๕๔๑
อัปมัตตปัญญาสูตร	๕๔๑
ภูริปัญญาสูตร	๕๔๑
พาหุลปัญญาสูตร	๕๔๑
สีฆปัญญาสูตร	๕๔๓
ลหุปัญญาสูตร	๕๔๓
หาสปัญญาสูตร	๕๔๓
ชวณปัญญาสูตร	๕๔๓
ติกกษปัญญาสูตร	๕๔๕
นิพเพธิกปัญญาสูตร	๕๔๕

๑๒. สัจจสังยุต

๙๘๗

สมาธิวรรคที่ ๑	๕๔๗
สมาธิสูตร	๕๔๗
ปฏิสัตถานสูตร	๕๔๗
กุลปุตตสูตรที่ ๑	๕๔๘
กุลปุตตสูตรที่ ๒	๕๔๘
สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๕๕๑
สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๕๕๑
วิตักกสูตร	๕๕๓

จินตสูตร	๕๕๕
วิคคาหิกกถาสสูตร	๕๕๕
ติริจฉานกถาสสูตร	๕๕๗

ธัมมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒ ๕๕๘

ตถาคตสูตรที่ ๑	๕๕๘
ตถาคตสูตรที่ ๒	๑๐๐๕
ขันธสูตร	๑๐๐๗
อายุตณสูตร	๑๐๐๘
ธารณสูตรที่ ๑	๑๐๑๑
ธารณสูตรที่ ๒	๑๐๑๓
อวิชาสูตร	๑๐๑๕
วิชาสูตร	๑๐๑๗
สังกาสนสูตร	๑๐๑๗
ตถสูตร	๑๐๑๘

โกฏฐคามวรรคที่ ๓ ๑๐๒๑

วัชชีสูตรที่ ๑	๑๐๒๑
วัชชีสูตรที่ ๒	๑๐๒๓
สัมมาสัมพุทธสูตร	๑๐๒๕
อรหันตสูตร	๑๐๒๕
อัสวักขยสูตร	๑๐๒๗
มิตตสูตร	๑๐๒๗
ตถสูตร	๑๐๒๘
โลกสูตร	๑๐๒๘
ปริณญะยสูตร	๑๐๒๘
ควัมปติสูตร	๑๐๓๑

สี่สปปรรณวรรคที่ ๔	๑๐๓๕
สี่สปปสูตร	๑๐๓๕
ขทิสสูตร	๑๐๓๗
ทณทสูตร	๑๐๓๙
เจตสูตร	๑๐๓๙
สัตติสสูตร	๑๐๔๑
ปาณสูตร	๑๐๔๓
สุริยปมาสูตรที่ ๑	๑๐๔๓
สุริยปมาสูตรที่ ๒	๑๐๔๕
อินทปิลสูตร	๑๐๔๗
วาทีสูตร	๑๐๔๙
ปปาทวรรคที่ ๔	๑๐๕๓
จินตสูตร	๑๐๕๓
ปปาทสูตร	๑๐๕๕
ปริพาหสูตร	๑๐๕๙
กฏสูตร	๑๐๖๑
วาลสูตร	๑๐๖๓
อันทการีสูตร	๑๐๖๕
นิกกพสูตรที่ ๑	๑๐๖๗
นิกกพสูตรที่ ๒	๑๐๖๙
สิเนรุสูตรที่ ๑	๑๐๖๙
สิเนรุสูตรที่ ๒	๑๐๗๑
อภิสมยวรรคที่ ๖	๑๐๗๕
นขลิตาสูตร	๑๐๗๕
โปกขรณสูตร	๑๐๗๕
สัณเภาชสูตรที่ ๑	๑๐๗๗

สัมเภชสูตรที่ ๒	๑๐๗๕
ปฐวีสูตรที่ ๑	๑๐๗๕
ปฐวีสูตรที่ ๒	๑๐๘๑
สมุททสูตรที่ ๑	๑๐๘๑
สมุททสูตรที่ ๒	๑๐๘๓
ปัพพตูปมาสูตรที่ ๑	๑๐๘๓
ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒	๑๐๘๕

อามกัณฺณญเปยยาถ ปฐมวรรคที่ ๓	๑๐๘๗
อัญญตรสูตร	๑๐๘๗
ปัจจันตสูตร	๑๐๘๗
ปัญญาสูตร	๑๐๘๙
สุราเมรยสูตร	๑๐๘๙
อุทกสูตร	๑๐๙๑
มัตเตยยสูตร	๑๐๙๑
เปตเตยยสูตร	๑๐๙๑
สามัญญสูตร	๑๐๙๓
พราหมัญญสูตร	๑๐๙๓
อปจายิกสูตร	๑๐๙๓

อามกัณฺณญเปยยาถ ทุตติยวรรคที่ ๔	๑๐๙๗
ปาณาติปาตสูตร	๑๐๙๗
อทินนาทานสูตร	๑๐๙๗
กาเมสุมิฉณาจารสูตร	๑๐๙๗
มุสาวาทสูตร	๑๐๙๙
เปสุณฺณสูตร	๑๐๙๙
ผรุสสูตร	๑๐๙๙
สัมผัปปลาปสูตร	๑๑๐๑

พีชสูตร	๑๑๐๑
วิกาลโกชนสูตร	๑๑๐๑
คันธวิเลปนสูตร	๑๑๐๓
อามกธัญญเปยยาล ตติยวรรคที่ ๕	๑๑๐๕
นัจจสูตร	๑๑๐๕
สยนสูตร	๑๑๐๕
รชตสูตร	๑๑๐๕
ธัญญสูตร	๑๑๐๗
มังสสูตร	๑๑๐๗
กุมาริกาสูตร	๑๑๐๗
ทาสีสูตร	๑๑๐๙
อเชพกสูตร	๑๑๐๙
กุกกุฏสูตร	๑๑๐๙
หัตถีสสูตร	๑๑๑๑
อามกธัญญเปยยาล จตุตถวรรคที่ ๑๐	๑๑๑๓

อานนท์ ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า

“ธรรมวินัยของพวกเรา

มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว

พวกเราไม่มีพระศาสดา ดังนี้”

อานนท์ พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น

“อานนท์ ธรรมก็ดี วินัยก็ดี

ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย

ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย

โดยกาลล่วงไปแห่งเรา”

สียา โข ปนันทุ ทุมหากิ เอวมสฺส อตีตสตฺถุกิ ปาวจัน นตฺถิ โน สตฺถาติ
น โข ปเนตฺติ อานนฺท เอวํ ทฏฺฐพฺพิ โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ
เทสิโต ปญฺญตฺโต โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

อวิชชาคุโค ปจโม

(๑)

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกสุส
อาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติฯ ภทฺนฺเตติ เต ภิกฺขุ
ภควโต ปจฺจุสฺสึสุฯ ภควา เอตทโวจฯ

(๒)

อวิชชา ภิกฺขเว ปุพฺพพฺกมา อกุสฺถานํ ฐมฺมานํ สmapตฺติยา อนฺวเทว^๑ อหิริกํ
อนตฺตปฺปํฯ อวิชชาคตฺส ภิกฺขเว วิทฺทสุโน มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปโหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิสฺส
มิจฺฉาสกฺกปฺโป ปโหติ มิจฺฉาสกฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจา ปโหติ มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมฺนฺโต
ปโหติ มิจฺฉากมฺมฺนฺตสฺส มิจฺฉาอาชีโว ปโหติ มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายาโม ปโหติ
มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติ ปโหติ มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิ ปโหติฯ

(๓)

วิชชา จ โข ภิกฺขเว ปุพฺพพฺกมา กุสฺถานํ ฐมฺมานํ สmapตฺติยา อนฺวเทว^๒
หิโรตฺตปฺปํฯ วิชชาคตฺส ภิกฺขเว วิทฺทสุโน สmapาทิฏฺฐิ ปโหติ สmapาทิฏฺฐิสฺส
สmapาสกฺกปฺโป ปโหติ สmapาสกฺกปฺปสฺส สmapาวาจา ปโหติ สmapาวาจสฺส
สmapากมฺมฺนฺโต ปโหติ สmapากมฺมฺนฺตสฺส สmapาอาชีโว ปโหติ สmapาอาชีวสฺส
สmapาวายาโม ปโหติ สmapาวายามสฺส สmapาสติ ปโหติ สmapาสติสฺส สmapาสมาธิ
ปโหติติฯ

๑. อ. อนุเทว ฯ

๒. อ. อนุเทว ฯ

๑. มัคคสังยุต

อวิชชาวรรคที่ ๑

อวิชชาสูตร

ว่าด้วยอวิชชาและวิชา เป็นหัวหน้าแห่งอกุศลและกุศล

[๑]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า.

[๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อวิชชา เป็นหัวหน้าในการยังอกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เกิดร่วมกับความไม่ละอายบาป ความไม่สะดุ้งกลัวบาป ความเห็นผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ไม่รู้แจ้ง ประกอบด้วยอวิชชา ความดำริผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความเห็นผิด เจริญผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความดำริผิด การงานผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้เจริญผิด การเลียงชีพผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ทำการงานผิด พยายามผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้เลียงชีพผิด ระลึกผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้พยายามผิด ตั้งใจผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ระลึกผิด.

[๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนวิชา เป็นหัวหน้าในการยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เกิดร่วมกับความละอายบาป ความสะดุ้งกลัวบาป ความเห็นชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้รู้แจ้ง ประกอบด้วยวิชา ความดำริชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความเห็นชอบ เจริญชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความดำริชอบ การงานชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้เจริญชอบ การเลียงชีพชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้ทำการงานชอบ พยายามชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้เลียงชีพชอบ ระลึกชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้พยายามชอบ ตั้งใจชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้ระลึกชอบ แล.

จบ สูตรที่ ๑

[๔]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สเกยสุ วิหริติ สกุกัรํ นาม สกฺขยานํ นิคโมฯ
 อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺนุตํ นิสีทิฯ เอกมฺนุตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ
 เอตทโวจ อุปทฺทมิทํ ภนฺเต พุรฺหมจฺรยสฺส^๑ ยทิทํ กฺลฺยาณมิตฺตตา กฺลฺยาณสหายตา
 กฺลฺยาณสมฺปวงฺกตาติฯ

[๕]

มา เหวํ อานนฺท อวจ^๒ มา เหวํ อานนฺท อวจ^๓ สกฺลเมว^๔ หิทํ อานนฺท
 พุรฺหมจฺริยํ ยทิทํ กฺลฺยาณมิตฺตตา กฺลฺยาณสหายตา กฺลฺยาณสมฺปวงฺกตาฯ กฺลฺยาณ-
 มิตฺตสฺสเสตํ อานนฺท ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กฺลฺยาณสหายกสฺส กฺลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวะสฺสตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺริสฺสตีติฯ

[๖]

กถณฺจानนฺท ภิกฺขุ กฺลฺยาณมิตฺโต กฺลฺยาณสหาโย กฺลฺยาณสมฺปวงฺโก อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวะตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีฯ อิทานนฺท ภิกฺขุ
 สมฺมาทิฏฺฐี ภาวะตี วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ สมฺมาสงฺกปโป
 ภาวะตี วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ สมฺมาวาจํ ภาวะตี ฯเปฯ สมฺมากมฺมมฺนตํ ภาวะตี ฯเปฯ
 สมฺมาอาชีวี ภาวะตี ฯเปฯ สมฺมาวายามํ ภาวะตี ฯเปฯ สมฺมาสตี ภาวะตี ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธี ภาวะตี วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ
 โข อานนฺท ภิกฺขุ กฺลฺยาณมิตฺโต กฺลฺยาณสหาโย กฺลฺยาณสมฺปวงฺโก อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาวะตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีฯ

[๗]

ตทมิณาเปตํ^๕ อานนฺท ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สกฺลเมวิทํ พุรฺหมจฺริยํ ยทิทํ
 กฺลฺยาณมิตฺตตา กฺลฺยาณสหายตา กฺลฺยาณสมฺปวงฺกตาติฯ มมณฺหิ อานนฺท กฺลฺยาณมิตฺตํ
 อาคมฺม ชาตฺธิธฺมฺมา สตฺตา ชาตฺธิยา ปริมฺจุจฺจุนฺติ ชฺราธฺมฺมา สตฺตา ชฺราย ปริมฺจุจฺจุนฺติ

๑. ม. พุรฺหมจฺริยํฯ

๒. ม. ย. อยํ ปาโง นตฺติฯ

๓. ม. ย. อยํ ปาโง นตฺติฯ

๔. ม. สกฺลเมวิทํ อานนฺท ...ฯ

๕. ม. ย. ตทมิณาเปตํฯ

อุปัทมสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

[๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวศักกะเชื้อสักระ ในแคว้นสักกะของชาวศากยะทั้งหลาย ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์เทียวนะ พระเจ้าข้า.

[๕]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธออย่า ได้กล่าวอย่างนั้น เธออย่าง^๑ได้กล่าวอย่างนั้น ก็ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ดูกรอานนท์ อันภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๖]

ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญสัมมาสังกัปปะ... สัมมาวาจา... สัมมากัมมันตะ... สัมมาอาชีวะ... สัมมาวายามะ... สัมมาสติ... สัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

[๗]

ดูกรอานนท์ ข้อน่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียวนั้น พึงทราบโดยปริยายแม่นนี้ ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปรีทะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโสกะ ปรีทะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร ดูกรอานนท์

๑. ออย่า -ผู้รวบรวม

มรณธมฺมา สตฺตา มรณฺน ปริมุจฺจนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา
 โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสฺสฺหิ ปริมุจฺจนฺติฯ อิมินา โข เอตํ อานนฺท ปริยาเยน
 เวทิตพฺพํ ยถา สกฺลเมวิทํ พุรฺหมจฺริยํ ยทิทํ กฺลฺยาณมิตฺตตา กฺลฺยาณสหายตา
 กฺลฺยาณสมฺปวงฺกตาติฯ

[๘]

สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา สารีปฺตุโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสิตฺติฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
 สารีปฺตุโต ภควนฺตํ เอตทวโจ สกฺลमितํ ฆนฺเต พุรฺหมจฺริยํ ยทิทํ กฺลฺยาณมิตฺตตา
 กฺลฺยาณสหายตา กฺลฺยาณสมฺปวงฺกตาติฯ

[๙]

สาธุ สาธุ สารีปฺตุต สกฺลमितํ สารีปฺตุต พุรฺหมจฺริยํ ยทิทํ กฺลฺยาณมิตฺตตา
 กฺลฺยาณสหายตา กฺลฺยาณสมฺปวงฺกตาฯ กฺลฺยาณมิตฺตสฺสเอตํ สารีปฺตุต ภิกฺขุโน ปาฏิทฺถกํ
 กฺลฺยาณสหายสฺส กฺลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกฺริสฺสตีติฯ

[๑๐]

กถณฺจ สารีปฺตุต ภิกฺขุ กฺลฺยาณมิตฺโต กฺลฺยาณสหาโย กฺลฺยาณสมฺปวงฺโก อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรติฯ อิทฺ สารีปฺตุต ภิกฺขุ
 สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสฺสคฺคปริณามิํ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ
 โข สารีปฺตุต ภิกฺขุ กฺลฺยาณมิตฺโต กฺลฺยาณสหาโย กฺลฺยาณสมฺปวงฺโก อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรติฯ

[๑๑]

ตทิมินาเปตํ สารีปฺตุต ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สกฺลमितํ พุรฺหมจฺริยํ ยทิทํ
 กฺลฺยาณมิตฺตตา กฺลฺยาณสหายตา กฺลฺยาณสมฺปวงฺกตาติฯ มมณฺหิ สารีปฺตุต กฺลฺยาณมิตฺตํ

ชื่อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียวนั้น
พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

สาริปุตตสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

[๘]

สาวตถินทาน. ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี
มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นเทียวนะ พระเจ้าข้า.

[๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถูกละ ถูกละ สารีบุตร ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี
มีเพื่อนดี นี่เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี
พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรค
ประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๐]

ดูกรสารีบุตร ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรค
ประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ?
ดูกรสารีบุตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก
อานอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี
มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มาก
ซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

[๑๑]

ดูกรสารีบุตร ขั้วว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็น
พรหมจรรย์ทั้งสิ้นนั้น นั้นพึงทราบโดยปริยายแม้นี้ ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา

อาคมม ชาติชมมา สตุตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ ชราชมมา สตุตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ
มรณชมมา สตุตา มรณน ปริมุจฺจนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาชมมา สตุตา
โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติฯ อิมินา โห เอตํ สารีปุตฺต ปรียาเยน
เวทิตพฺพํ ยถา สกฺลมิทํ พุรหุณฺจริยํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา
กลฺยาณสมปวงฺกตาติฯ

(๑๒)

สาวตฺถินิทานํฯ อถ โห อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมํ นิวาเสตฺวา
ปตฺตจิวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑทาย ปาวีสีฯ อทฺทสา โห อายสฺมา อานนฺโท
ชาณฺสุโสณิ พุราหุณฺณํ สพฺพเสเตน วพฺวาภิรเถน สาวตฺถิยา นิยุยายนฺตํ เสตา สฺถํ
อสุสา ยุตฺตา โหณฺติ เสตาลงฺการา เสโต รโถ เสตปรีวาโร เสตา รสฺมิโย เสตา
ปโตทลฏฺฐิ เสตํ นตฺตํ เสตํ อุณฺหิสี เสตานิ วตฺถานิ เสตา อุปาหนา เสตาย
สฺถํ วาลวีชนียา^๑ วิชียฺยติฯ ตเมณฺ ชโน ทิสฺวา เอวมาห พุรหุณฺ วต โภ ยานํ
พุรหุณฺยานรूपํ วต โภติฯ

(๑๓)

อถ โห อายสฺมา อานนฺโท สาวตฺถิยํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจกฺกตํ
ปิณฺฑปาตปฏิกกนฺโต येन ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสีทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน โห อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ
อิธํ ภาณเต ปุพฺพณฺหสมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑทาย ปาวีสี
อทฺทสํ ขวาทํ ภาณเต ชาณฺสุโสณิ พุราหุณฺณํ สพฺพเสเตน วพฺวาภิรเถน สาวตฺถิยา
นิยุยายนฺตํ เสตา สฺถํ อสุสา ยุตฺตา โหณฺติ เสตาลงฺการา เสโต รโถ เสตปรีวาโร
เสตา รสฺมิโย เสตา ปโตทลฏฺฐิ เสตํ นตฺตํ เสตํ อุณฺหิสี เสตานิ วตฺถานิ เสตา
อุปาหนา เสตาย สฺถํ วาลวีชนียา วิชียฺยติฯ ตเมณฺ ชโน ทิสฺวา เอวมาห พุรหุณฺ
วต โภ ยานํ พุรหุณฺยานรूपํ วต โภติฯ สกฺกา นุ โห ภาณเต อิมสฺมิ ชมฺมวินฺเย
พุรหุณฺยานํ ปณฺณเปตฺตุนฺติ

๑. ม. วาลพีชนียา พีชียฺยติฯ เอวมฺปริฯ

ยอมผันไปจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ยอมผันไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา
ยอมผันไปจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสเป็นธรรมดา
ยอมผันไปจากโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็น
กัลยาณมิตร ดูกรสารีบุตร ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี
เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

พราหมณสูตร

อริยมรรคเรียกชื่อได้ ๓ อย่าง

(๑๒)

สาวัตถิณฑาน. ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนที่นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถิ
ได้เห็นชาณฺโสณิพราหมณ์ออกจากพระนครสาวัตถิ ด้วยรถเทียมด้วยม้าขาวล้วน ได้ยินว่า ม้าที่เทียมเป็นม้าขาว
เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถขาว เชือกขาว ค้ำประตักขาว รมขาว ผ้าโพกขาว ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว
พัคควาลิชนีที่ค้ำประตักขาว ชนเห็นท่านผู้นี้แล้ว พูดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ รูปของยาน
ประเสริฐหนอ ดังนี้.

(๑๓)

ครั้งนั้น ท่านพระอานนที่เที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถิแล้ว เวลาปัจฉิมกลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เวลาเช้า ข้าพระองค์นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไป
บิณฑบาตยังพระนครสาวัตถิ ข้าพระองค์เห็นชาณฺโสณิพราหมณ์ออกจากพระนครสาวัตถิ ด้วยรถม้าขาวล้วน ได้ยินว่า
ม้าที่เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถขาว เชือกขาว ค้ำประตักขาว รมขาว ผ้าโพกขาว
ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว พัคควาลิชนีที่ค้ำประตักขาว ชนเห็นท่านผู้นี้แล้ว พูดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ
รูปของยานประเสริฐหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์อาจทรงบัญญัติยานอันประเสริฐในธรรมวินัยนี้ได้ไหมหนอ ?

[๑๔]

สกุภา อานนทาทิ ภควา อโวจ อิมสฺเสว โข เอตํ อานนท อริยสฺส
อญฺจกิกสฺส มคฺคสฺส อธิวณฺํ พุรหฺมยานํ อิติปิ รมฺมยานํ อิติปิ อนุตฺตโร
สงฺคามวิชัย อิติปิ ฯ

[๑๕]

สมฺมาทิฏฺฐิ อานนท ภาวิตา พหุสฺสีกตา รากวินยปฺริโยसानา โหติ
โทสวินยปฺริโยसानา โหติ โมหวินยปฺริโยसानา โหติ ฯ

[๑๖]

สมฺมาสงฺกปโป อานนท ภาวิตโต พหุสฺสีกโต รากวินยปฺริโยसानโน โหติ
โทสวินยปฺริโยसानโน โหติ โมหวินยปฺริโยसानโน โหติ ฯ

[๑๗]

สมฺมาวาจา อานนท ภาวิตา พหุสฺสีกตา รากวินยปฺริโยसानา โหติ
โทสวินยปฺริโยसानา โหติ โมหวินยปฺริโยसानา โหติ ฯ

[๑๘]

สมฺมากมฺมฺนโต อานนท ภาวิตโต พหุสฺสีกโต รากวินยปฺริโยसानโน โหติ
โทสวินยปฺริโยसानโน โหติ โมหวินยปฺริโยसानโน โหติ ฯ

[๑๙]

สมฺมาอาชีโว อานนท ภาวิตโต พหุสฺสีกโต รากวินยปฺริโยसानโน โหติ
โทสวินยปฺริโยसानโน โหติ โมหวินยปฺริโยसानโน โหติ ฯ

[๒๐]

สมฺมาวายาโม อานนท ภาวิตโต พหุสฺสีกโต รากวินยปฺริโยसानโน โหติ
โทสวินยปฺริโยसानโน โหติ โมหวินยปฺริโยसानโน โหติ ฯ

[๒๑]

สมฺมาสติ อานนท ภาวิตา พหุสฺสีกตา รากวินยปฺริโยसानา โหติ
โทสวินยปฺริโยसानา โหติ โมหวินยปฺริโยसानา โหติ ฯ

[๒๒]

สมฺมาสมาธิ อานนท ภาวิตโต พหุสฺสีกโต รากวินยปฺริโยसानโน โหติ
โทสวินยปฺริโยसानโน โหติ โมหวินยปฺริโยसानโน โหติ ฯ

[๑๔]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ อาจบัญญัติได้ คำว่ายานอันประเสริฐ เป็นชื่อของ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เอง เรียกกันว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง รตพิชัยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้าง.

[๑๕]

ดูกรอานนท์ สัมมาทิฏฐิบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๖]

ดูกรอานนท์ สัมมาสังกัปบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๗]

ดูกรอานนท์ สัมมาวาจาบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๘]

ดูกรอานนท์ สัมมากัมมันตะบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๙]

ดูกรอานนท์ สัมมาอาชีวะบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๐]

ดูกรอานนท์ สัมมาวายามะบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๑]

ดูกรอานนท์ สัมมาสติบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๒]

ดูกรอานนท์ สัมมาสมาธิบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๓]

อิมินา โป เอต อานนท ปริยาเยน เวทิตัพพ์ ยถา อิมสเสเวต อริยสฺส
อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส อธิวณฺํ พุรหฺมยานํ อิติปิ ฌมฺมยานํ อิติปิ อนฺุตฺตโร
สงฺคามวิชัย อิติปิ๑ อิทมโวจ ภควา อิํ วตฺวาน สุกโต อถาปรี เอตทโวจ สตฺถา

[๒๔]

ยสฺส สทฺธา จ ปญฺญา
หิริ อีสํ มโน โยตุตํ
รโต สีสปริกฺขารो
อุเปกฺขา ฐุสฺมาธิ
อพฺยาปาโท อวิหีสํ
ศีติกฺขา ฌมฺมสนฺนาโ๒
เอตทตฺตนิ๓ สมฺภูตํ
นียฺยนฺติ ธีรา โลกมฺหา

จ ฌมฺมา ยุกฺคา๑ สทฺธา ฐุ
สติ อารกฺขสํารธิ๑
ฌานกฺโข จกฺกวีริโย
อนิจฺจา ปริวารณฺ๑
วิเวโก ยสฺส อาวูธํ
โยคกฺเขมา ยตฺตติ๑
พุรหฺมยานํ อนฺุตฺตรํ
อญฺญทตฺถุ ชยฺ ชยฺนฺติ๑

๑. โป. ยุตฺตา สทฺธา ฐุริ๑ ม. ย. ยุตฺตา สทา ฐุริ๑

๒. ม. จมฺมสนฺนาโ๑

๓. ย. เอตทตฺตนิยฺ ภูตํ๑

[๒๓]

ดูกรอานนท์ ข้าว่า ยานอันประเสริฐ เป็นชื่อของอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
นี้เอง เรียกกันว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง รถพิชัยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้างนั้น
พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๒๔]

อริยมรรคญาณนั้นมีธรรม คือ ศรัทธากับปัญญาเป็นแฉก มีศรัทธาเป็นทูล
มีhiriเป็นงอน มีใจเป็นเชือกชัก มีสติเป็นสารathiผู้ควบคุม
รถนี้มีศีลเป็นเครื่องประดับ มีญาณเป็นเพลา มีความเพียรเป็นล้อ
มีอุเบกขากับสมาธิเป็นทูล ความไม่ย่อภาคได้เป็นประทุน
กุทบุตร^๑ใดมีความไม่พยายาบาท ความไม่เบียดเบียน และวิเวกเป็นอาวุธ
มีความอดทนเป็นเกราะหนัง กุลบุตรนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะ
พรหมยานอันยอดเยี่ยมนี้ เกิดแล้วในตนของบุคคลเหล่าใด
บุคคลเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์
ย่อมออกไปจากโลก โดยความแน่ใจว่า มีชัยชนะโดยแท้.

จบ สูตรที่ ๔

[๒๕]

สาวตถีนินทานํ ฯ อถ โข สมพหุลา ภิกขุ เยน ภควา เตนุปลงกมิตฺตํ
 อุปสงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺตํ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต
 ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ อิทฺ โน ภนฺเต อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพาชกา อเมห เอวํ
 ปุจฺจนฺติ กิมนฺตํ อวฺโส สมณฺส โคตมฺเ พุทฺทมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯ เอวํ ปุณฺณสา มยฺ ภนฺเต
 เตสํ อณฺณตติตฺติยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากรมฺเ ทุกฺขสฺส โข อวฺโส ปริณฺณตฺถํ
 ภควติ พุทฺทมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯ กจฺจิ มยฺ ภนฺเต เอวํ ปุณฺณสา เอวํ พุยากรมฺนา วุตฺต
 วาทีโน เจว ภควโต โหเม น จ ภควนฺตํ อฏฺเฏน อพฺภาจิกฺขาม ฌมฺมสฺส จานฺนุชฺชมํ
 พุยากรมฺเ น จ โกจิ สหชฺชมฺมิโก วาทานฺวาทิ การยฺหํ จานํ อากจฺจตีติ ฯ

[๒๖]

ตคฺช ตฺเมห ภิกฺขเว เอวํ ปุณฺณสา เอวํ พุยากรมฺนา วุตฺตวาทีโน เจว เม โหเ
 น จ มํ อฏฺเฏน อพฺภาจิกฺขณ ฌมฺมสฺส จานฺนุชฺชมํ พุยากรมฺเ น จ โกจิ สหชฺชมฺมิโก
 วาทานฺวาทิ การยฺหํ จานํ อากจฺจติ ทุกฺขสฺส หิ ปริณฺณตฺถํ มยฺ พุทฺทมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯ

[๒๗]

สเจ ว ภิกฺขเว อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ อตฺถิ ปนาวฺโส
 มคฺโค อตฺถิ ปฏฺธิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริณฺณายาติ ฯ เอวํ ปุณฺณสา ตฺเมห ภิกฺขเว
 เตสํ อณฺณตติตฺติยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากรเมยฺยาถ อตฺถิ โข อวฺโส มคฺโค
 อตฺถิ ปฏฺธิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริณฺณายาติ ฯ

[๒๘]

กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตมา ปฏฺธิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริณฺณายาติ ฯ
 อยเมว อริโย อฏฺฐงฺกิกโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ ฯ อยํ
 ภิกฺขเว มคฺโค อยํ ปฏฺธิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริณฺณายาติ ฯ เอวํ ปุณฺณสา ตฺเมห
 ภิกฺขเว เตสํ อณฺณตติตฺติยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากรเมยฺยาถาติ ฯ

กัมมัตถยสูตร

ประพตติพรหมจรรย์เพื่อกำหนดรู้ทุกข์

(๒๕)

สาวัตถินทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ถามพวกข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านอยู่ประพตติพรหมจรรย์ในพระสมณโคตม เพื่อประโยชน์อะไร? พวกข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว จึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พวกเราอยู่ประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกำหนดรู้ทุกข์ พวกข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว พยากรณ์อย่างนี้ ชื่อว่ากล่าวตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ไม่กล่าวดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาตะที่ถูกใดๆ จะไม่ฟังถึงฐานะอันวิญญูชนพึงติเตียนได้ละหรือ.

(๒๖)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช่างเถิด พวกเธอถูกถามอย่างนั้นแล้ว พยากรณ์อย่างนั้น ชื่อว่ากล่าวตามคำที่เรากล่าวไว้แล้ว ไม่กล่าวดูเราด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาตะที่ถูกใดๆ จะไม่ฟังถึงฐานะอันวิญญูชนพึงติเตียนได้ เพราะพวกเธออยู่ประพตติพรหมจรรย์ในเรา เพื่อกำหนดรู้ทุกข์.

(๒๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามพวกเธออย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย กิंहนทางมีอยู่หรือ ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นมียอยู่หรือ? พวกเธอถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย หนทางมีอยู่ ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นมียอยู่.

(๒๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิंहนทางเป็นไฉน ปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์เป็นไฉน อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เป็นหนทางนี้เป็นปฏิปทาเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอถูกถามอย่างนั้นแล้ว พึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๕

[๒๙]

สาวตถินิทานํฯ อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ พุรฺหมจฺริยํ พุรฺหมจฺริยนฺติ ภาณฺเต วุจฺจติฯ กตมํ นฺ โข ภาณฺเต พุรฺหมจฺริยํฯ
กตมํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานนฺติฯ

[๓๐]

อยเมว โข ภิกฺขุ อริโย อฏฺฐจฺงคิโก มคฺโค พุรฺหมจฺริยํฯ เสยฺยถิทํฯ
สมฺมาทิฏฺฐิ ํเปฯ สมฺมาสมาธิฯ โย โข ภิกฺขุ รากฺขโย โทสฺสกฺโข โมหกฺโข
อิทํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานนฺติฯ

[๓๑]

สาวตถินิทานํฯ อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ รากฺวินโย โทสฺวินโย โมหวินโยติ ภาณฺเต วุจฺจติฯ กิสฺส นฺ โข เอตํ ภาณฺเต
อริวจฺนํ รากฺวินโย โทสฺวินโย โมหวินโยติฯ นิพฺพานชาตฺยา โข เอตํ ภิกฺขุ อริวจฺนํ
รากฺวินโย โทสฺวินโย โมหวินโยติฯ อาสวานํ ขโย เตน วุจฺจติติฯ

[๓๒]

เอวํ วุฑฺฒเต โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ อมตํ อมตฺตฺนฺติ ภาณฺเต วุจฺจติฯ กตมํ
นฺ โข ภาณฺเต อมตํ กตโม อมตคามิมคฺโคติฯ โย โข ภิกฺขุ รากฺขโย โทสฺสกฺโข
โหมกฺโข อิทํ วุจฺจติ อมตํฯ อยเมวารีโย อฏฺฐจฺงคิโก มคฺโค อมตคามิมคฺโคฯ
เสยฺยถิทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ํเปฯ สมฺมาสมาธิติฯ

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยพรหมจรรย์และที่สุดพรหมจรรย์

[๒๙]

สาวัตถินทาน. ครั้งนั้นแล ภิกขุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน ?

[๓๐]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่แลเป็นพรหมจรรย์ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี่เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์.^๑

จบ สูตรที่ ๖

ภิกขุสูตรที่ ๒

ความก้ำจัดราคะ เป็นชื่อนิพพานธาตุ

[๓๑]

สาวัตถินทาน. ครั้งนั้นแล ภิกขุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ความก้ำจัดราคะ ความก้ำจัดโทสะ ความก้ำจัดโมหะ ดังนี้ คำว่า ความก้ำจัดราคะ ความก้ำจัดโทสะ ความก้ำจัดโมหะ นี่เป็นชื่อแห่งอะไรหนอ ?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ คำว่า ความก้ำจัดราคะ ความก้ำจัดโทสะ ความก้ำจัดโมหะ นี่เป็นชื่อแห่งนิพพานธาตุ เพราะเหตุนี้ จึ่งเรียกว่า ธรรมนี้เป็นที่สิ้นอาสวะ.

ความสิ้นราคะ ชื่อว่าอมตะ

[๓๒]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อมตะๆ ดังนี้ อมตะเป็นไฉน ทางที่จะให้ถึงอมตะเป็นไฉน ?

พ. ดูกรภิกษุ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่าอมตะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่แลเรียกว่า ทางที่จะให้ถึงอมตะ.

จบ สูตรที่ ๗

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๕๗] ในเล่มเดียวกันนี้ -ผู้รวบรวม

[๓๓]

สาวตถีนินทานํฯ อริยํ โว ภิกฺขเว อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ เทเสตฺตสํ วิภชิตฺตสํ
 ตํ สฺสณณํ สํวํ มนสิทโรธ ภาสิตฺตสํมิตฺติฯ เอวมฺภนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต
 ปจฺจสฺสํฯ ภควา เอตทวโจ กตโม จ ภิกฺขเว อริโย อฏฺฐงฺกิกโก มคฺคโคฯ เสยฺยถิทํฯ
 สมนฺนาทิกฺกิฯ เปฯ สมนฺนาสมาธิฯ

[๓๔]

กตมา จ ภิกฺขเว สมนฺนาทิกฺกิฯ ยํ โข ภิกฺขเว ทุกฺขเณ ฌาณํ ทุกฺขสมุทเณ
 ฌาณํ ทุกฺขนิโรธเณ ฌาณํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ฌาณํฯ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 สมนฺนาทิกฺกิฯ

[๓๕]

กตโม จ ภิกฺขเว สมนฺนาสงฺกปโปฯ โย โข ภิกฺขเว เนกฺขมฺมสงฺกปโป
 อพฺยาปาทสงฺกปโป อวิหีสางฺกปโปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺนาสงฺกปโปฯ

[๓๖]

กตมา จ ภิกฺขเว สมนฺนาวาจาฯ ยา โข ภิกฺขเว มุสฺสาวาทา เวรมณิํ ปิสุณาย
 วาจาเย เวรมณิํ ผรุสฺสาย วาจาเย เวรมณิํ สมนฺนปฺปทปา เวรมณิํฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 สมนฺนาวาจาฯ

[๓๗]

กตโม จ ภิกฺขเว สมนฺนากมฺมฺนโตฯ ยา โข ภิกฺขเว ปาณาติปาตา เวรมณิํ
 อทินฺนาทานา เวรมณิํ อพฺรหฺมจริยา เวรมณิํฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺนากมฺมฺนโตฯ

[๓๘]

กตโม จ ภิกฺขเว สมนฺนาอาชีโวฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสํวโก มิจฺฉาอาชีโว ปหาเย
 สมนฺนาอาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปติฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺนาอาชีโวฯ

วิภังคสูตร

อริยมรรค ๘

[๓๓]

สาวัดถีนันทน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง จักจำแนกอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังอริยมรรคนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ภิกษุพวกนั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? กิ้อ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.

[๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัมมาทิฏฐิเป็นไฉน? ความรู้ในทุกข์ ในทุกขสมุทัย ในทุกขนิโรธ ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ.

[๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัมมาสังกัปปะเป็นไฉน? ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในอันไม่พยาบาท ความดำริในอันไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ.

[๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัมมาวาจาเป็นไฉน? เจตนาเครื่องงดเว้นจากพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา.

[๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัมมากัมมันตะเป็นไฉน? เจตนาเครื่องงดเว้นจาก ปาณาติบาต อทินนาทาน จากอพรหมจรรย์ นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ.^๑

[๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัมมาอาชีวะเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละการเลี้ยงชีพที่ผิดเสีย สำเร็จชีวิตอยู่ด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ.

๑. สัมมากัมมันตะ -ผู้รวบรวม

[๓๙]

กตโม จ ภิกขเว สมมาวายาโมฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ
 อกุสลาณํ ฐมฺมาณํ อนุปฺปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
 ปทหติ อุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฐมฺมาณํ ปหานาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี
 วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ อนุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฐมฺมํ อุปฺปาทาย
 จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ อุปฺปนฺนํ กุสลาณํ
 ฐมฺมาณํ จิตฺตํ อสมฺโมสาย ภิชฺโชภาวาย เวปฺปุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา จนฺทํ
 ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว
 สมมาวายาโมฯ

[๔๐]

กตมา จ ภิกขเว สมมาสติฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี
 วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ จิตฺเต จิตฺตา-
 นุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ฐมฺเมสุ
 ฐมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ
 อัย วุจฺจติ ภิกขเว สมมาสติฯ

[๔๑]

กตโม จ ภิกขเว สมมาสมาธิฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ
 อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ สวิตกุกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปีติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
 วิตกฺกวิจารานํ รูปสมา อหฺมตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกุกํ อวิจาร์
 สมาธิขํ ปีติสฺสํ ทุตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ
 วิหฺรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏฺฐิเสวเตติ ยนฺตํ อริยา อาจิภฺขนฺติ
 อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สุขสฺส จ ปหานา
 ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคมา อทฺทกฺขมฺสฺสํ อุเปกฺขา-
 สติปาริสฺสฺสํ จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว สมมาสมาธิติฯ

[๓๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาวายามะเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังจันตะให้เกิด พยายาม ปรารธนาความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อมิให้อกุศลธรรมอันลามก ที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรม ที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น พยายาม ปรารธนาความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อความ ตั้งมั่น ไม่ฟั่นเฟือน เพิ่มพูน ไพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ.

[๔๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสติเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น กายในกายเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส ในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณา เห็นธรรมในธรรมเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและ โทมนัสในโลกเสีย นี้เรียกว่า สัมมาสติ.

[๔๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสมาธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เชนบรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน^๑ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เชนบรรลุตตตฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ.

จบ สูตรที่ ๘

[๔๒]

สาวตถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สาลิสฺสํ วา ยวสฺสํ วา มิจฺฉาปณฺหิตํ หตฺถเณ
 วา ปาเทณ วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทำ วา ภินฺทิสฺสตี โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีติ
 เนตํ จานํ วิชฺชตีฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ มิจฺฉาปณฺหิตตฺตา ภิกฺขเว สุกฺกสฺสฯ เอวเมว
 โส ภิกฺขเว โส วต ภิกฺขุ มิจฺฉาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิยา มิจฺฉาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย
 อวิหฺขํ ภินฺทิสฺสตี วิหฺขํ อุปฺปาเทสฺสตี นิพฺพานํ สจฺฉนิกฺริสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีฯ
 ตํ กิสฺส เหตุฯ มิจฺฉาปณฺหิตตฺตา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิยาฯ

[๔๓]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สาลิสฺสํ วา ยวสฺสํ วา สมฺมาปณฺหิตํ หตฺถเณ วา ปาเทณ
 วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทำ วา ภินฺทิสฺสตี โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีติ จานเมตํ
 วิชฺชตีฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ สมฺมาปณฺหิตตฺตา ภิกฺขเว สุกฺกสฺสฯ เอวเมว โส ภิกฺขเว
 โส วต ภิกฺขุ สมฺมาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย อวิหฺขํ
 ภินฺทิสฺสตี วิหฺขํ อุปฺปาเทสฺสตี นิพฺพานํ สจฺฉนิกฺริสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชตีฯ ตํ กิสฺส
 เหตุฯ สมฺมาปณฺหิตตฺตา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิยาฯ

[๔๔]

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย
 อวิหฺขํ ภินฺทิสฺสตี วิหฺขํ อุปฺปาเทสฺสตี นิพฺพานํ สจฺฉนิกฺริสฺสตีฯ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามี ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามีฯ เอว
 โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย อวิหฺขํ
 ภินฺทิสฺสตี วิหฺขํ อุปฺปาเทสฺสตี นิพฺพานํ สจฺฉนิกฺริสฺสตีติฯ

สุกสูตร

มรรคภาวนาที่ตั้งไว้ผิดและตั้งไว้ถูก

[๔๒]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาละ หรือเดือยข้าววะ ที่บุคคลตั้งไว้ผิด มือหรือเท้าชำเหียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห่อเลือด ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเดือยบุคคลตั้งไว้ผิด ฉันทใดก็ดี ภิกษุนั้นแล ฉันทนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ผิด ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ผิด ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นที่ตั้งไว้ผิด.

[๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาละ หรือเดือยข้าววะ ที่บุคคลตั้งไว้ถูก มือหรือเท้าชำเหียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห่อเลือด ข้อนีเป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเดือยบุคคลตั้งไว้ถูก ฉันทใดก็ดี ภิกษุนั้นแล ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก ข้อนีเป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความเห็นที่ตั้งไว้ถูก.

[๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุจักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูกอย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

[๔๕]

สาวตถีนินทานํฯ อถ โข นนุทโย ปริพพาซโก เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข นนุทโย ปริพพาซโก ภควนฺตํ เอตทวโจ
 กตฺติ นุ โข โภ โคตม ฐมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา นิพฺพานคฺมา โหนฺติ นิพฺพานปรายนา
 นิพฺพานปริโยสานาติฯ อฏฺฐิเม โข นนุทโย ฐมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา นิพฺพานคฺมา
 โหนฺติ นิพฺพานปรายนา นิพฺพานปริโยสานาฯ กตเม อฏฺฐฯ เสยฺยถิตํฯ สมฺมาทิกฺขิตฺ
 ํเปฯ สมฺมาสมาธิฯ อิม โข นนุทโย อฏฺฐ ฐมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา นิพฺพานคฺมา
 โหนฺติ นิพฺพานปรายนา นิพฺพานปริโยสานาติฯ

[๔๖]

เอวํ วุตฺเต นนุทโย ปริพพาซโก ภควนฺตํ เอตทวโจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม
 อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิกฺกษฺชิตํ วา อุกฺกษฺเซยฺย ปฏิจฺจนนํ
 วา วิวเรยฺย มุพฺพหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺขเยยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ฐาเรยฺย
 จกฺขมฺนุโต ฐาปานิ ทกฺขนฺตํติฯ เอวเมว โภตา โคตเมน อนนฺกปริยาเยน ฐมฺโม
 ปกาสิโต เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ฐมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ
 มํ ภวํ โคตโม ฐาเรตฺว อชฺชตคฺเค ปาณูปेतํ สรณํกตฺตํติฯ

อวิชชาวคฺโค ปจฺจโมฯ

ตสฺสทฺททานํ

อวิชฺชณฺจ^๑ อุปฺพตฺตํ จ
 กิมนฺตํ^๒ จ เทว ภิกฺขุ

สาริปฺพุโต จ พุราหฺมณ
 วิภงฺโก สุกนฺนทียาติ^๓ฯ

๑. ย. อวิชชา จฯ

๒. ม. ย. กิมนฺตํติฯ

๓. ย. สุกนฺนทียาติฯ

นันทียสูตร

ธรรม ๘ ประการ เป็นเหตุให้ถึงพระนิพพาน

[๔๕]

สาวตถินทาน. ครั้งนั้นแล นันทิยปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ธรรมเท่าไรหนอแล ที่บุคคลเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มินิพพาน เป็นเบื้องต้น มินิพพานเป็นที่สุด?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรนันทิยะ ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มินิพพานเป็นเบื้องต้น มินิพพานเป็นที่สุด ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรนันทิยะ ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มินิพพานเป็นเบื้องต้น มินิพพานเป็นที่สุด.

[๔๖]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นันทิยปริพาชกได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ท่านพระโคตม ทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหลงทางของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีป ไฉนที่มีดี ด้วยหวังว่าผู้มีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าพระองค์ขอถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ ว่าเป็นอุบาสกถึงสรณะจนตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อวิชชาวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวิชชาสูตร	๒. อุปัทธมสูตร
๓. สารีปุตตสูตร	๔. พราหมณสูตร
๕. กัมมัตถิยสูตร	๖. ภิกขุสูตรที่ ๑
๗. ภิกขุสูตรที่ ๒	๘. วิภังคสูตร
๙. สุกขสูตร	๑๐. นันทียสูตร

วิหารวคฺโค ทุติโย

[๔๗]

สาวตถีนินฺทํ ๑ อิจฺฉามหํ ภิกฺขเว อทฺธมมํ ปฏิสลฺลียิตฺตํ นมฺหิ เกณจิ
อุปสงฺกมิตพฺโพ อณฺณตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติ ๑ เอวํ ภาณเตติ โข เต
ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสสฺสวํ ๑ นาสสฺส โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิต อณฺณตฺร เอเกน
ปิณฺฑปาตนิหารเกน ๑

[๔๘]

อถ โข ภควา ตสฺส อทฺธมมสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลณนา วุฏฺฐิตํ ภิกฺขุ
อามนฺเตสฺสิ เยน สุวํหํ ภิกฺขเว วิหาเรณ ปจฺจมาภิสมฺพุทฺธโร วิหารามิ ตสฺส ปเทเสน วิหาสิ
โส เอวํ ปชานามิ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยาปิ เวทยิตํ สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยาปิ เวทยิตํ ๑ เป ๑
มิจฺฉาสมาธิปจฺจยาปิ เวทยิตํ สมฺมาสมาธิปจฺจยาปิ เวทยิตํ จนฺตปจฺจยาปิ
เวทยิตํ วิตกฺกปจฺจยาปิ เวทยิตํ สลฺลยาปจฺจยาปิ เวทยิตํ จ อนุทฺโต โหติ
วิตกฺกา^๑ จ อนุทฺตนา โหนฺติ สลฺลยา จ อนุทฺตนา โหติ ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ
จ อนุทฺโต โหติ วิตกฺกา^๒ จ อนุทฺตนา โหนฺติ สลฺลยา จ อนุทฺตนา โหติ
ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อตฺถิ วายามิ^๓ ตสฺมีปิ จาเน อนฺุปฺปตฺเต
ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตนฺติ ๑

๑. ม. ย. วิตกโก จ อนุทฺตนา โหติ ๑

๒. ม. อนุทฺตนา ๑ เอวมฺปริ ๑

๓. ม. ย. วายามิ ๑ เอวมฺปริ ๑

วิหารวรรคที่ ๒

วิหารสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัจจัยแห่งเวทนา

[๔๗]

สาวัตถินทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่ตลอดทั้งเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปให้รูปเดียว

ภิกษุทั้งหลายรับพระคำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ในกึ่งเดือนนี้ไม่มีใครเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปถวายรูปเดียว.

[๔๘]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้นโดยล่วงไปกึ่งเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราแรกตรัสรู้ ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันใด เราอยู่แล้ว โดยส่วนแห่งวิหารธรรมอันนั้น เรารู้ชัดอย่างนี้ว่า เวทนาย่อมมี เพราะความเห็นผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความดำริผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความดำริชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะเจราผิตเป็นปัจจัยบ้าง เพราะเจราชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะการงานผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะการงานชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะเลียงชีพผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะเลียงชีพชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะพยายามผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะพยายามชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความระลึกผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความระลึกชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะเป็นปัจจัยบ้าง เพราะวิตกเป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญายังไม่สงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะมีความพยายามเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง และเมื่อถึงฐานะนั้นแล้วเป็นปัจจัยบ้าง.

จบ สูตรที่ ๑

[๔๙]

สาวตถีนีทานํ ฯ อิจฺฉามหํ ภิกฺขเว เตมาสํ ปฏิสลฺลียิตฺตํ นมฺหิ เกณจิ
 อุปสงฺกมิตพฺโพ อณฺณตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข เต
 ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสสฺสฺวา ฯ นาสฺสชฺช โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิติ อณฺณตฺร เอเกน
 ปิณฺฑปาตนิหารเกน ฯ

[๕๐]

อถ โข ภควา ตสฺส เตมาสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลณานา วุฏฺฐิตํ ภิกฺขุ
 อามนฺเตสฺสิ เยน สุวํหํ ภิกฺขเว วิหารเณ ปจฺจมาภิสมฺพุทฺธโร วิหารามิ ตสฺส ปเทเสน
 วิหาสึ โส เอวํ ปชานามิ มิจฺฉาทิฏฺฐิปปจฺจยาปิ เวทยิตํ มิจฺฉาทิฏฺฐิฐูปสมปจฺจยาปิ
 เวทยิตํ สมนฺมาทิฏฺฐิปปจฺจยาปิ เวทยิตํ สมนฺมาทิฏฺฐิฐูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ ฯเปฯ
 มิจฺฉาสมาธิปปจฺจยาปิ เวทยิตํ มิจฺฉาสมาธิฐูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ สมนฺมาสมาธิ-
 ปจฺจยาปิ เวทยิตํ สมนฺมาสมาธิฐูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ จนฺทปจฺจยาปิ เวทยิตํ
 จนฺทฐูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ วิตกฺกปจฺจยาปิ เวทยิตํ วิตกฺกฐูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ
 สลฺยณปจฺจยาปิ เวทยิตํ สลฺยณฐูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ จนฺโท จ อวฺอุปสนฺโต โหติ
 วิตกฺกา จ อวฺอุปสนฺตา โหนฺติ สลฺยณา จ อวฺอุปสนฺตา โหติ ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ
 จนฺโท จ วฺอุปสนฺโต โหติ วิตกฺกา จ วฺอุปสนฺตา โหนฺติ สลฺยณา จ วฺอุปสนฺตา โหติ
 ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ อปฺปตฺตตสฺส ปตฺติยา อตฺถิ วายามํ ตสฺมึปิ จาเน อนฺุปฺปตฺเต
 ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตนฺตํ ฯ

[๕๑]

สาวตถีนีทานํ ฯ อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯเปฯ
 เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ เสกฺโข^๑ เสกฺโขติ ภนฺเต

๑. ยฺ. เสโข เสโขติ ฯ เอวํปริ ฯ

วิหารสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัจจัยแห่งเวทนา

(๔๙)

สาวัตถินทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่ตลอด ๓ เดือน ใครๆ ไม่พึงเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปให้รูปเดียว

ภิกษุทั้งหลายรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้วใน ๓ เดือนนี้ ไม่มีใครเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปถวายรูปเดียว.

(๕๐)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้นโดยล่วงไป ๓ เดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราแรกตรัสรู้ ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันใด เราอยู่แล้ว โดยส่วนแห่งวิหารธรรมอันนั้น เรารู้ชัดอย่างนี้ว่า เวทนาย่อมมี เพราะความเห็นผิด เป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นผิดสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นชอบเป็นปัจจัย บ้าง เพราะความเห็นสงบชอบ^๑เป็นปัจจัยบ้าง ฯลฯ เพราะความตั้งใจผิดเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจผิดสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะสงบเป็น ปัจจัยบ้าง เพราะวิตกเป็นปัจจัยบ้าง เพราะวิตกสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาเป็น ปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญายังไม่สงบเป็น ปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะมีความพยายามเพื่อ ถึงธรรมที่ยังไม่ถึง และเมื่อถึงฐานะนั้นแล้วเป็นปัจจัยบ้าง.

จบ สูตรที่ ๒

เสขสูตร

องกคุณ ๘ ของพระเสขะ

(๕๑)

สาวัตถินทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า พระเสขะๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? จึงจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

๑. ความเห็นชอบสงบ -ผู้รวบรวม

วุจติ กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต เสกฺโข โหตีติฯ อธิ ภิกฺขุ เสกฺขาย สมฺมาทิฏฺฐิยา
 สมฺนฺนาคโต โหติ ฯเปฯ เสกฺเขน สมฺมาสมาธิฯ สมฺนฺนาคโต โหติฯ เอตฺตาวตา
 โข ภิกฺขุ เสกฺโข โหตีติฯ

[๕๒]

สาวตถีนินฺทํฯ อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา
 อุปฺปชฺชนฺติ นาณฺณตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ กตฺเม
 อฏฺฐฯ เสยฺยถิํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิฯ อิม โข ภิกฺขเว อฏฺฐ ฌมฺมา
 ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาณฺณตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา
 อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสาติฯ

[๕๓]

สาวตถีนินฺทํฯ อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา
 อุปฺปชฺชนฺติ นาณฺณตฺร สุกตวินยาฯ กตฺเม อฏฺฐฯ เสยฺยถิํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธิฯ อิม โข ภิกฺขเว อฏฺฐ ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ
 นาณฺณตฺร สุกตวินยาติฯ

ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยสัมมาทิฐิอันเป็นของพระเสขะ ฯลฯ ประกอบด้วยสัมมาสมาธิอันเป็นของพระเสขะ ดูกรภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล จึงจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ.

จบ สูตรที่ ๓

อุปปาตสูตรที่ ๑

ธรรม ๘ ประการ ย่อมมีเพราะการปรากฏแห่งพระตถาคต

(๕๒)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สูตรที่ ๔

อุปปาตสูตรที่ ๒

ธรรม ๘ ประการ ย่อมมีเพราะพระวินัยของพระสุคต

(๕๓)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต.

จบ สูตรที่ ๕

[๕๔]

สาวตถีนีทานํ ฯ อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ปริสุทฺธา ปรีโยทาตา อนงฺคณา
 วิคตฺวปฺกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาลฺลยตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต
 สมนฺนาสมฺพุทฺธสฺส ฯ กตเม อฏฺฐ ฯ เสยฺยถีทํ ฯ สมนฺมาทิฏฺฐิ ฯ เป ฯ สมนฺมาสมาธิ ฯ อิม
 โข ภิกฺขเว อฏฺฐ ฌมฺมา ปริสุทฺธา ปรีโยทาตา อนงฺคณา วิคตฺวปฺกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา
 อุปฺปชฺชนฺติ นาลฺลยตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมนฺนาสมฺพุทฺธสาติ ฯ

[๕๕]

สาวตถีนีทานํ ฯ อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ปริสุทฺธา ปรีโยทาตา อนงฺคณา
 วิคตฺวปฺกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาลฺลยตฺร สุกตวินยา ฯ กตเม อฏฺฐ ฯ
 เสยฺยถีทํ ฯ สมนฺมาทิฏฺฐิ ฯ เป ฯ สมนฺมาสมาธิ ฯ อิม โข ภิกฺขเว อฏฺฐ ฌมฺมา
 ปริสุทฺธา ปรีโยทาตา อนงฺคณา วิคตฺวปฺกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาลฺลยตฺร
 สุกตวินยาติ ฯ

ปริสฺทุทธิสูตรที่ ๑

ธรรม ๘ ประการ ย่อมเกิดเพราะความปรากฏแห่งพระตถาคต

[๕๔]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ บริสฺทุทธิผุดผ่อง ไม่มีกิเลส เครื่องชั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล บริสฺทุทธิผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเครื่องชั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สูตรที่ ๖

ปริสฺทุทธิสูตรที่ ๒

ธรรม ๘ ประการ ย่อมบริสฺทุทธิเพราะวินัยของพระสุคต

[๕๕]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ บริสฺทุทธิผุดผ่อง ไม่มีกิเลส เครื่องชั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล บริสฺทุทธิผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเครื่องชั่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต.

จบ สูตรที่ ๗

[๕๖]

สาวตถีนินทาน์ฯ เอวมเม สุตัง เอกัง สมัยํ อายสฺมา จ อานนุโท อายสฺมา จ
 ภาโท ปาฏลิปุตเต วิหรนฺติ กุกกุฏารามेฯ อถ โข อายสฺมา ภาโท สายณฺหสมยํ
 ปฏิสฺถลानา วุฏฺฐิตอฺ ยေနายสฺมา อานนุโท เตนุสฺสงฺกมิ อฺปสฺสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา
 อานนุเทน สทฺธิํ สมฺโมทิตฺว สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตีฯ
 เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ภาโท อายสฺมฺนตํ อานนุทํ เอตทวโจ อพฺรหฺมจฺริยํ
 อพฺรหฺมจฺริยนฺติ อวฺสุโส อานนุท วุจฺจติ กตมํ นุ โข อวฺสุโส อพฺรหฺมจฺริยนฺติฯ
 สาธุ สาธุ อวฺสุโส ภาทท ภาททโก โข เต อวฺสุโส ภาทท อุมฺมํโค^๑ ภาททกํ ปฏฺิภาณํ
 กลฺยาณํ ปริปฺจฺจนา เอวํ หิ ตวํ อวฺสุโส ภาทท ปุจฺฉสิ อพฺรหฺมจฺริยํ อพฺรหฺมจฺริยนฺติ
 อวฺสุโส อานนุท วุจฺจติ กตมํ นุ โข อวฺสุโส อพฺรหฺมจฺริยนฺติฯ เอวมาวฺสุตฺติฯ
 อยเมว โข อวฺสุโส อฏฺฺจจฺจโก มิจฺฉามคฺโค อพฺรหฺมจฺริยํฯ เสยฺยถิทํฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 ๑. ๑. มิจฺฉาสมาธิติฯ

[๕๗]

ปาฏลิปุตตนิทาน์ ๑. ๑. พฺรหฺมจฺริยํ พฺรหฺมจฺริยนฺติ อวฺสุโส อานนุท วุจฺจติ
 กตมํ นุ โข อวฺสุโส พฺรหฺมจฺริยํ กตมํ พฺรหฺมจฺริยปริโยสานนฺติฯ สาธุ สาธุ โข^๒
 อวฺสุโส ภาทท ภาททโก โข เต อวฺสุโส ภาทท อุมฺมํโค ภาททกํ ปฏฺิภาณํ กลฺยาณํ
 ปริปฺจฺจนา เอวํ หิ ตวํ อวฺสุโส ภาทท ปุจฺฉสิ พฺรหฺมจฺริยํ พฺรหฺมจฺริยนฺติ อวฺสุโส
 อานนุท วุจฺจติ กตมํ นุ โข อวฺสุโส พฺรหฺมจฺริยํ กตมํ พฺรหฺมจฺริยปริโยสานนฺติฯ
 เอวมาวฺสุตฺติฯ อยเมว โข อวฺสุโส อริโย อฏฺฺจจฺจโก มคฺโค พฺรหฺมจฺริยํฯ เสยฺยถิทํฯ
 สมฺมาทิฏฺฐิ ๑. ๑. สมฺมาสมาธิฯ โย โข อวฺสุโส รากฺกขโย โทสฺกขโย โมหกฺขโย อิทํ
 พฺรหฺมจฺริยปริโยสานนฺติฯ

๑. ๑. อุมฺมํโคฯ เอวฺมฺปฺริฯ

๒. ๒. โขสฺสทโท นตฺติฯ

กุกกุฏารามสูตรที่ ๑

มิจฉามรรค ว่าด้วยอพรหมจรรย์

[๕๖]

ข้าพเจ้าได้สดับแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะอยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้นครปาฏลิบุตร ครั้งนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระอานนท์ว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างได้ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์นี้เป็นไฉนหนอ?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ

อา. มิจฉามรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ มิจฉาทิฎฐิ ฯลฯ มิจฉาสมาธิ นี้แลเป็นอพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๘

กุกกุฏารามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยพรหมจรรย์

[๕๗]

ปาฏลิปุตตนิทาน. ภ. ท่านอานนท์ ที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

อา. ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างได้ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

อา. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเป็นพรหมจรรย์ ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ นี่เป็นที่สุดของพรหมจรรย์.^๑

จบ สูตรที่ ๕

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๓๐] ในเล่มเดียวกันนี้ -ผู้รวบรวม

[๕๘]

ปาณฺธิปฺตฺตนิทานํ ฯ พฺรหฺมจริยํ พฺรหฺมจริยนฺติ อาวุโส อานนฺท วุจฺจติ
 กตมํ นุ โข อาวุโส พฺรหฺมจริยํ กตโม พฺรหฺมจรี กตมํ พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ ฯ
 สาธุ สาธุ อาวุโส ภาทฺท ภาทฺทโก โข เต อาวุโส ภาทฺท อุมฺมงฺโก ภาทฺทกํ ปฏฺิภาณํ
 กลฺยาณํ ปรีปฺจฺญา เอวํ หิ ตวํ อาวุโส ภาทฺท ปุจฺจสิ พฺรหฺมจริยํ พฺรหฺมจริยนฺติ
 อาวุโส อานนฺท วุจฺจติ กตมํ นุ โข อาวุโส พฺรหฺมจริยํ กตโม พฺรหฺมจรี กตมํ
 พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ ฯ เอวมาวุโสติ ฯ อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฺจฺกโก
 มคฺโค พฺรหฺมจริยํ ฯ เสยฺยถิํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ ฯ โย โข อาวุโส
 อิมินา อริเยน อฏฺฺจฺกเกน มคฺเคน สมฺนฺนาคโต อयํ วุจฺจติ พฺรหฺมจรี ฯ โย โข
 อาวุโส รากุขโย โทสกุขโย โมหกุขโย อิํ พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ ฯ สุตตตฺตยํ^๑
 เอกนิทานํ ฯ

วิหารวคฺโค ทฺติโย ฯ

ตสฺสทฺธานํ

เทว วิหารา จ เสโฆ จ	อุปฺปาเท ^๒ อปฺเร ทฺเว
ปรีสุทฺเทน เทว วุตฺตา	กุกฺกุฏารามเณ ตโยติ ฯ

๑. ม. ตีณิ สุตตฺตฺตานิ เอกนิทานานิ ฯ ย. อิมํ ตินฺณํ สุตตฺตฺตานํ เอกนิทานํ ฯ

๒. ม. อุปฺปาทา ... ฯ

กุกกุฏารามสูตรที่ ๓

ว่าด้วยพรหมจรรย์และพรหมจารี

[๕๘]

ปาณติปุตตาน. ภ. ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไหนหนอ? พรหมจารีเป็นไหน? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไหน?

อา. ดีละๆ ท่านภักทะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไหนหนอ? พรหมจารีเป็นไหน? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไหน?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ

อา. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แหละ เป็นพรหมจรรย์ บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เรียกว่า เป็นพรหมจารี ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ นี่เป็นที่สุดของพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ วิหารวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิหารสูตรที่ ๑	๒. วิหารสูตรที่ ๒
๓. เสขสูตร	๔. อุปปาทสูตรที่ ๑
๕. อุปปาทสูตรที่ ๒	๖. ปริสุทฺธิสูตรที่ ๑
๗. ปริสุทฺธิสูตรที่ ๒	๘. กุกกุฏารามสูตรที่ ๑
๙. กุกกุฏารามสูตรที่ ๒	๑๐. กุกกุฏารามสูตรที่ ๓

มิจฺจนฺตฺตวคฺโค ตติโย

[๕๙]

สวาทถีนินฺทํ ๑ มิจฺจนฺตฺตวจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ สมนฺตฺตวจ ตํ สุณฺณถ ๑

[๖๐]

กตมฺนจ ภิกฺขเว มิจฺจนฺตํ ๑ เสยฺยถึทํ ๑ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ๑เป ๑ มิจฺฉาสมาธิ ๑
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว มิจฺจนฺตํ ๑

[๖๑]

กตมฺนจ ภิกฺขเว สมนฺตํ ๑ เสยฺยถึทํ ๑ สมนฺมาทิฏฺฐิ ๑เป ๑ สมนฺมาสมาธิ ๑
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺตฺตนฺติ ๑

[๖๒]

สวาทถีนินฺทํ ๑ อกุสฺสเล จ โว ภิกฺขเว ฌมฺเม เทสิสฺสามิ กุสฺสเล จ ฌมฺเม ตํ
สุณฺณถ ๑

[๖๓]

กตเม จ ภิกฺขเว อกุสฺสลา ฌมฺมา ๑ เสยฺยถึทํ ๑ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ๑เป ๑ มิจฺฉาสมาธิ ๑
อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อกุสฺสลา ฌมฺมา ๑

[๖๔]

กตเม จ ภิกฺขเว กุสฺสลา ฌมฺมา ๑ เสยฺยถึทํ ๑ สมนฺมาทิฏฺฐิ ๑เป ๑ สมนฺมาสมาธิ ๑
อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว กุสฺสลา ฌมฺมาติ ๑

มิจฉัตตวรรคที่ ๓

มิจฉัตตสูตร

ความเห็นผิด-ความเห็นถูก

[๕๙]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงมิจฉัตตะ (ความผิด) และสัมมัตตะ (ความถูก) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉัตตะเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉัตตะ.

[๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมัตตะเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมัตตะ.

จบ สูตรที่ ๑

อกุศลธรรมสูตร

อกุศลธรรม-กุศลธรรม

[๖๒]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอกุศลธรรมและกุศลธรรมแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง จงฟังเรื่องนั้น.

[๖๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อกุศลธรรมเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า อกุศลธรรม.

[๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุศลธรรมเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า กุศลธรรม.

จบ สูตรที่ ๒

[๖๕]

สาวตถินทาน์ฯ มิจุฉาปฏิปทญจ โว ภิกขเว เทเสสสามิ สมมาปฏิปทญจ ตํ
สุณนถฯ

[๖๖]

กตมา จ ภิกขเว มิจุฉาปฏิปทาฯ เสยฺยถีทำฯ มิจุฉาทิฏฺฐิฯ เปฯ มิจุฉาสมาธิฯ
อัย วุจฺจติ ภิกขเว มิจุฉาปฏิปทาฯ

[๖๗]

กตมา จ ภิกขเว สมมาปฏิปทาฯ เสยฺยถีทำฯ สมมาทิฏฺฐิฯ เปฯ สมมาสมาธิฯ
อัย วุจฺจติ ภิกขเว สมมาปฏิปทาติฯ

[๖๘]

สาวตถินทาน์ฯ คิหิโน วาหํ ภิกขเว ปพฺพชิตสฺส วา มิจุฉาปฏิปทํ น
วณฺณเมมิฯ คิหิ วา ภิกขเว ปพฺพชิตวํ มิจุฉาปฏิปนฺโน มิจุฉาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ
นาราชโก โหติ ฌายํ ฌมมํ กุสลํฯ กตมา จ ภิกขเว มิจุฉาปฏิปทาฯ เสยฺยถีทำฯ
มิจุฉาทิฏฺฐิฯ เปฯ มิจุฉาสมาธิฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว มิจุฉาปฏิปทาฯ คิหิโน วาหํ
ภิกขเว ปพฺพชิตสฺส วา มิจุฉาปฏิปทํ น วณฺณเมมิฯ คิหิ วา ภิกขเว ปพฺพชิตวํ
มิจุฉาปฏิปนฺโน มิจุฉาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ นาราชโก โหติ ฌายํ ฌมมํ กุสลํฯ

ปฏิบัติปาฐกถาที่ ๑

มิจฉาปฏิบัติปาฐกถา-สัมมาปฏิบัติปาฐกถา

[๖๕]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติปาฐกถาและสัมมาปฏิบัติปาฐกถาแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง จงฟังเรื่องนั้น.

[๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิบัติปาฐกถาเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติปาฐกถา.

[๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติปาฐกถาเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติปาฐกถา.

จบ สูตรที่ ๓

ปฏิบัติปาฐกถาที่ ๒

ว่าด้วยญายธรรม

[๖๘]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญ มิจฉาปฏิบัติปาฐกถาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ฟัง^๑ ญายธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติผิดเป็นเหตุ ก็มิจฉาปฏิบัติปาฐกถาเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติปาฐกถา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญมิจฉาปฏิบัติปาฐกถาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ยังญายธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติผิดเป็นเหตุ.

๑. ย่อมไม่ยัง -ผู้รวบรวม

[๖๙]

คิหิโน วาห์ ภิกขเว ปพพชิตสฺส วา สุมมาปฏิปทํ วณฺณเมมิฯ คิหิ วา
 ภิกขเว ปพพชิตโต วา สุมมาปฏิปนฺโน สุมมาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ อาราทโก โหติ
 ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํฯ กตมา จ ภิกขเว สุมมาปฏิปทาฯ เสยฺยถิํฯ สุมมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ
 สุมมาสมาธิฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว สุมมาปฏิปทาฯ คิหิโน วาห์ ภิกขเว ปพพชิตสฺส
 วา สุมมาปฏิปทํ วณฺณเมมิฯ คิหิ วา ภิกขเว ปพพชิตโต วา สุมมาปฏิปนฺโน
 สุมมาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ อาราทโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสฺสณฺติฯ

[๗๐]

สาวตถีนินฺทาณํฯ อสปฺปริสฺสจ โว ภิกขเว เทสิสฺสามิ สปฺปริสฺสจ ตํ สฺสณาถฯ

[๗๑]

กตโม จ ภิกขเว อสปฺปริโสฯ อิทฺ ภิกขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ
 มิจฺฉาสงฺกปโป มิจฺฉาวาโจ มิจฺฉากมฺมฺนโต มิจฺฉาอาชีโว มิจฺฉาวายาโม มิจฺฉาสติ
 มิจฺฉาสมาธิฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว อสปฺปริโสฯ

[๗๒]

กตโม จ ภิกขเว สปฺปริโสฯ อิทฺ ภิกขเว เอกจฺโจ สุมมาทิฏฺฐิโก โหติ
 สุมมาสงฺกปโป สุมมาวาโจ สุมมากมฺมฺนโต สุมมาอาชีโว สุมมาวายาโม สุมมาสติ
 สุมมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ภิกขเว สปฺปริโสติฯ

[๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญ สัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมยังอายุธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติชอบเป็นเหตุ ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไหน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี่เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญสัมมาปฏิบัติของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมยังอายุธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติชอบเป็นเหตุ.

จบ สูตรที่ ๔

อัสปปริสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอัสตบรูษ-สัสตบรูษ

[๗๐]

สาวัดถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสตบรูษและสัสตบรูษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง จงฟังเรื่องนั้น.

[๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัสตบรูษเป็นไหน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ดำริผิด เจรจาผิด ทำการงานผิด เลี้ยงชีพผิด พยายามผิด ระลึกผิด ตั้งใจผิด บุคคลนี้เรียกว่า อัสตบรูษ.

[๗๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัสตบรูษเป็นไหน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัสตบรูษ.

จบ สูตรที่ ๕

[๗๓]

สาวตถีนินทานํ ฯ อสปปุริสญจ โว ภิกขเว เทเสสฺสามิ อสปปุริเสน
 อสปปุริสตรญจ ฯ สปปุริสญจ โว ภิกขเว เทเสสฺสามิ สปปุริเสน สปปุริสตรญจ
 ตํ สุณฺณถ ฯ

[๗๔]

กตโม จ ภิกขเว อสปปุริโส ฯ อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ ฯ เปฯ
 มิจฺฉาสมฺมาชิ ฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว อสปปุริโส ฯ

[๗๕]

กตโม จ ภิกขเว อสปปุริเสน อสปปุสฺตโร ฯ อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก
 โหติ ฯ เปฯ มิจฺฉาสมฺมาชิ มิจฺฉาณานิ มิจฺฉาวิมุตฺติ ฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว อสปปุริเสน
 อสปปุสฺตโร ฯ

[๗๖]

กตโม จ ภิกขเว สปปุริโส ฯ อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ ฯ เปฯ
 สมฺมาสมฺมาชิ ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกขเว สปปุริโส ฯ

[๗๗]

กตโม จ ภิกขเว สปปุริเสน สปปุริสฺตโร ฯ อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ สมฺมาทิฏฺฐิโก
 โหติ ฯ เปฯ สมฺมาสมฺมาชิ สมฺมาณานิ สมฺมาวิมุตฺติ ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกขเว สปปุริเสน
 สปปุริสฺตโรติ ฯ

อัสปปริสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอัสตบรูษและสัสตบรูษที่ยิ่งกว่า

[๗๓]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสตบรูษและอัสตบรูษที่ยิ่งกว่าอัสตบรูษ
แก่เธอทั้งหลาย จักแสดงสัสตบรูษและสัสตบรูษที่ยิ่งกว่าสัสตบรูษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟังเรื่องนั้น.

[๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัสตบรูษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด
 ฯลฯ ตั้งใจผิด บุคคลนี้เรียกว่า อัสตบรูษ.

[๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัสตบรูษผู้ยิ่งกว่าอัสตบรูษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ ตั้งใจผิด รู้ผิด พ้นผิด บุคคลนี้เรียกว่า อัสตบรูษ
ผู้ยิ่งกว่าอัสตบรูษ.

[๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัสตบรูษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ
 ฯลฯ ตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัสตบรูษ.

[๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัสตบรูษผู้ยิ่งกว่าสัสตบรูษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ ตั้งใจชอบ รู้ชอบ พ้นชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัสตบรูษ
ผู้ยิ่งกว่าสัสตบรูษ.

จบ สูตรที่ ๒

[๗๘]

สาวตุถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุมฺโภ อนาชาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ สาธารํ
ทฺฐปฺปวตฺติโย โหติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว จิตฺตํ อนาชาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ สาธารํ
ทฺฐปฺปวตฺติโย โหติฯ

[๗๙]

โก จ ภิกฺขเว จิตฺตสฺส อาชาโรฯ อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคฯ เสยฺยถิํ
สมฺมาทิฏฺฐิํ ๑เปฯ สมฺมาสมาธิ อโย จิตฺตสฺส อาชาโรฯ

[๘๐]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุมฺโภ อนาชาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ สาธารํ ทฺฐปฺปวตฺติโย
โหติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว จิตฺตํ อนาชาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ สาธารํ ทฺฐปฺปวตฺติโย
โหติติฯ

[๘๑]

สาวตุถินิทานํฯ อริโย โว ภิกฺขเว สมฺมาสมาธิ เทเสสฺสามิ สอฺปนนิสํ สปริกฺขารํ
ตํ สฺสณาถฯ

[๘๒]

กตโม จ ภิกฺขเว อริโย สมฺมาสมาธิ สอฺปนนิสํ สปริกฺขารํฯ เสยฺยถิํ
สมฺมาทิฏฺฐิํ ๑เปฯ สมฺมาสมาธิฯ

[๘๓]

ยา โข ภิกฺขเว อิมหิ สตฺตทฺหํเกหิ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา สปริกฺขตา^๒ อโย
วฺจุจฺติ ภิกฺขเว อริโย สมฺมาสมาธิ สอฺปนนิสํ อติปิ สปริกฺขารํ อติปีติฯ

๑. ม. สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เปฯ สมฺมาสติฯ

๒. ไป. ปริกฺขรตาฯ ม. สปริกฺขารตาฯ ย. สปริกฺขาราฯ

กุมภสูตร

ธรรมเครื่องรองรับจิต

[๗๘]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก ฉนฺได จิตกัณฺณํนั้นเหมือนกัน ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก.

[๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นเครื่องรองรับจิต อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เป็นเครื่องรองรับจิต.

[๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก ฉนฺได จิตกัณฺณํนั้นเหมือนกัน ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก.

จบ สูตรที่ ๗

สมาธิสูตร

ว่าด้วยสัมมาสมาธิอันประเสริฐ

[๘๑]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุ พร้อมทั้งเครื่องประกอบแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุ พร้อมทั้งเครื่องประกอบ เป็นไฉน? คือความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ.

[๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความที่จิตมีอารมณ์เป็นอันเดียว ความที่จิตมีเครื่องประกอบด้วยองค์ ๗ ประการเหล่านั้นนี้ เรียกว่าสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุบ้าง พร้อมทั้งเครื่องประกอบบ้าง.

จบ สูตรที่ ๘

[๘๔]

สาวตถินิทานํ๑ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เวทนา๑ กตมา ติสฺโส๑ สุขา เวทนา
ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา๑ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนา๑

[๘๕]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนํ เวทนํ ปริณาย อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค
ภาเวตพฺโพ๑ กตโม อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค๑ เสยฺยถิํ๑ สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เป๑
สมฺมาสมาธิ๑ อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนํ^๑ เวทนํ ปริณาย อริโย อฏฺฐงฺกโก
มคฺโค ภาเวตพฺโพติ๑

[๘๖]

สาวตถินิทานํ๑ อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ๑เป๑
เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควนฺตํ เอตทวโจ อิท มยฺหิ ภนฺเต
รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกโก อุตฺปาติ ปญฺจ กามคฺฌา วุตฺตา
ภควตา๑ กตเม นฺ โข ปญฺจ กามคฺฌา วุตฺตา^๒ ภควตาติ๑

[๘๗]

สาธุ สาธุ อุตฺติย ปญฺจ โขเม อุตฺติย กามคฺฌา วุตฺตา มยา๑ กตเม ปญฺจ๑
จกฺขุวิญญฺเญยฺยา รุปา อิกฺขา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามฺปสฺสหิตา รชฺนียา๑ โสต-
วิญญฺเญยฺยา สทฺทา๑ ฌานวิญญฺเญยฺยา คณฺธา๑ จิวฺหาวิญญฺเญยฺยา รสา๑ กายวิญญฺเญยฺยา
โผฏฺฐพฺพา อิกฺขา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามฺปสฺสหิตา รชฺนียา๑ อิม โข อุตฺติย
ปญฺจ กามคฺฌา วุตฺตา มยา๑

๑. ย. อยู่ ปาโจ นตฺติ๑

๒. ย. อยู่ ปาโจ นตฺติ๑

เวทนาสูตร

เจริญอริยมรรคเพื่อกำหนดรู้เวทนา

[๘๔]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ เวทนา ๓ ประการนี้แล.

[๘๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญเพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญเพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

อุตตยสูตร

เจริญอริยมรรคเพื่อละกามคุณ ๕

[๘๖]

สาวัดถีนีทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอุตตยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์หลีกออกเฝ้าอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่า กามคุณ ๕ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว กามคุณ ๕ ที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสไว้แล้วเป็นไฉนหนอ?

[๘๗]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละฯ อุตตยะ กามคุณ ๕ เหล่านี้ เรากล่าวไว้แล้ว กามคุณ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปที่พึงรู้แจ้งได้ด้วยจักขุ นำปรารภนา นำใคร่ นำพอใจ เป็นที่น่ารัก ยั่ววน ชวนให้กำหนัด เสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยหู... กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยจมูก... รสที่พึงรู้แจ้งด้วยลิ้น... โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย นำปรารภนา นำใคร่ นำพอใจ เป็นที่น่ารัก ยั่ววน ชวนให้กำหนัด ดูกรอุตตยะ กามคุณ ๕ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้แล้ว.

[๘๘]

อิมะสํ โข อุตฺตมํ ปณฺจนํ กามคฺฉนํ ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
 ภาเวตฺตพฺโป๑ กตฺโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค๑ เสยฺยถิ๑ สมนฺมาทิฏฺฐิ ๑เป๑
 สมนฺมาสมาธิ๑ อิมะสํ โข อุตฺตมํ ปณฺจนํ กามคฺฉนํ ปหานาย [๑] อริโย อฏฺฐงฺคิโก
 มคฺโค ภาเวตฺตพฺโปติ๑

มิจฺฉตฺตวคฺโค ตติโย๑

ตสฺสทฺททานํ

มิจฺฉตฺตํ อกุสฺสํ ฌมฺมํ ^๒	ทฺเว ปฏฺธิปทาปี จ
อสปฺปรีเสน ^๓ เทว วุตฺตา	กฺมฺโภ สมาธิ เวทฺนตฺติเยนาติ๑

๑. ม. ย. อัย๑

๒. ย. อัย ปาโจ นตฺติ๑

๓. ม. อสปฺปรีเสน เทว กฺมฺโภ๑ ย. เทว สปฺปรีเสน กฺมฺโภ๑

[๘๘]

ดูกรอุตติยะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อละกามคุณ ๕ เหล่านี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อละกามคุณ ๕ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ มิจฉัตตวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มิจฉัตตสูตร	๒. อกุศลธรรมสูตร
๓. ปฏิปทาสูตรที่ ๑	๔. ปฏิปทาสูตรที่ ๒
๕. อสัปปริสสูตรที่ ๑	๖. อสัปปริสสูตรที่ ๒
๗. กุมภสูตร	๘. สมาธิสูตร
๙. เวทนาสูตร	๑๐. อุตติยสูตร

ปฏิปตฺติวคฺโค จตฺตโธ

[๘๙]

สวตฺถิณิธานํฯ มิจฺฉาปฏิปตฺติญจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ สมนฺาปฏิปตฺติญจ
ตํ สฺณนาถฯ

[๙๐]

กตมา จ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปตฺติฯ เสยฺยถิํฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิฯ เปฯ มิจฺฉาสมาธิฯ
อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปตฺติฯ

[๙๑]

กตมา จ ภิกฺขเว สมนฺาปฏิปตฺติฯ เสยฺยถิํฯ สมนฺาทิฏฺฐิฯ เปฯ สมนฺาสมาธิฯ
อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺาปฏิปตฺติฯ

[๙๒]

สวตฺถิณิธานํฯ มิจฺฉาปฏิปนฺณญจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ สมนฺาปฏิปนฺณญจ
ตํ สฺณนาถฯ

[๙๓]

กตโม จ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปนฺโนฯ อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ
เปฯ มิจฺฉาสมาธิฯ อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว^๑ มิจฺฉาปฏิปนฺโนฯ

[๙๔]

กตโม จ ภิกฺขเว สมนฺาปฏิปนฺโนฯ อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมนฺาทิฏฺฐิโก โหติ
เปฯ สมนฺาสมาธิฯ อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺาปฏิปนฺโนติฯ

๑. อ. อ. ปาโจ นตฺติฯ

ปฏิบัติวิรรคที่ ๔

ปฏิบัติสูตร

ว่าด้วยมิจฉาปฏิบัติ-สัมมาปฏิบัติ

[๘๙]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติ และสัมมาปฏิบัติแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๙๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิบัติเป็นไฉน? คือ ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิดนี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ.

[๙๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบนี้แลเรียกว่า สัมมาปฏิบัติ.

จบ สูตรที่ ๑

ปฏิบัติพนนสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ปฏิบัติผิด-ปฏิบัติชอบ

[๙๒]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้ปฏิบัติผิด และบุคคลผู้ปฏิบัติชอบแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติผิดเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ มีความตั้งใจผิด บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติผิด.

[๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติชอบเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ มีความตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติชอบ.

จบ สูตรที่ ๒

[๙๕]

สาวตถินิทานํฯ เยสํ เกสณฺจิ ภิกฺขเว อริโย อญฺจกโก มคฺโค วิรทฺโธ วิรทฺโธ
เตสํ อริโย อญฺจกโก มคฺโค สมนาทุกฺขกฺขยคามิํฯ เยสํ เกสณฺจิ ภิกฺขเว อริโย
อญฺจกโก มคฺโค อารทฺโธ อารทฺโธ เตสํ อริโย อญฺจกโก มคฺโค สมนาทุกฺขกฺขยคามิํฯ

[๙๖]

กตโม จ ภิกฺขเว อริโย อญฺจกโก มคฺโคฯ เสยฺยถิํฯ สมนาทิฏฺฐิํฯ เปฯ
สมนาสมาธิํฯ เยสํ เกสณฺจิ [๑] อริโย อญฺจกโก มคฺโค วิรทฺโธ วิรทฺโธ เตสํ อริโย
อญฺจกโก มคฺโค สมนาทุกฺขกฺขยคามิํฯ เยสํ เกสณฺจิ ภิกฺขเว อริโย อญฺจกโก
มคฺโค อารทฺโธ อารทฺโธ เตสํ อริโย อญฺจกโก มคฺโค สมนาทุกฺขกฺขยคามิํติฯ

[๙๗]

สาวตถินิทานํฯ อญฺจิเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุสํกตา อปารา ปารํ คมนาย
สํวตฺตนฺติฯ กตเม อญฺจฯ เสยฺยถิํฯ สมนาทิฏฺฐิํฯ เปฯ สมนาสมาธิํฯ อิมे โห
[๒] อญฺจ ฌมฺมา ภาวิตา พหุสํกตา อปารา ปารํ คมนาย สํวตฺตนฺตํติฯ อิทมวโจ
ภควา อิทํ วตฺวาน สุกโต อถาปรี เอตทวโจ สตุถา

๑. ม. ย. ภิกฺขเว อญฺ ...ฯ

๒. ป. ม. ย. ภิกฺขเวฯ

วิริยสูตร

ผลของผู้พลาดและผู้ปรารถนาอริยมรรค

[๙๕]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้นย่อมไม่ให้เกิดความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนาแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้นย่อมให้เกิดความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

[๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้นย่อมไม่ให้เกิดความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนาแล้ว อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้นย่อมให้เกิดความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

ปารสูตร

ธรรมเป็นเครื่องให้ถึงฝั่ง (นิพพาน)

[๙๗]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง (นิพพาน) จากที่มีไฉฝั่ง (วัฏฏะ) ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ ธรรม ๘ ประการนี้แล ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไฉฝั่ง.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวชากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๙๘]

อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ
 อถายํ อิตรา ปชา
 เย จ โข สมุมทกฺขาเต
 เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ
 กณฺ्हํ ฌมฺมํ วิปฺปทาย
 โโอกา อโนกมากมม
 ตตฺตฺราภิริตฺติมิจฺเจยฺย
 ปรีโยทเปยฺย อตฺตํ
 เยสํ สมโพรธิยงฺเคสุ
 อาทานปฏฺนิสฺสสฺสเค
 จีณาสวา ชุตฺติมนุโต

เย ชนา ปารคามิโน
 ตีรเมวานุชาวติ ฯ
 ฌมฺเม ฌมฺมานวตฺติโน
 มจฺจุเชยฺยํ สฺสทฺตฺตรํ ฯ
 สุกกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต
 วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ
 หิตฺวา กาเม อภิณฺจโน
 จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต ฯ
 สมฺมา จิตฺตํ สฺสภาวิตํ
 อนฺนปาทาย เย รตา
 เต โลเก ปรีนิพฺพุตฺตาติ ฯ

[๙๙]

สวตฺถึนิทานํ ฯ สามณฺณณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสสามิ สามณฺณผลานิ จ ตํ
 สฺสณฺณํ ฯ

[๑๐๐]

กตมณฺจ [๑] ภิกฺขเว สามณฺณํ ฯ อยเมวาริโย อญฺจุจฺจิกโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิํ ฯ
 สมฺมาทิฏฺฐิํ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ ฯ อิํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามณฺณํ ฯ

[๑๐๑]

กตมานิ จ ภิกฺขเว สามณฺณผลานิ ฯ โสตาปตฺติผลํ สกทาคามิผลํ อนาคามิผลํ
 อรหตฺตผลํ ฯ อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว สามณฺณผลานิ ฯ

[๙๘]

ในพวกมนุษย์ คนที่ไปถึงฝั่งมีจำนวนน้อย
แต่หมู่มสัตว์นอกนี้ ย่อมวิ่งไปตามฝั่งนั่นเอง
ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามในธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว
ชนเหล่านั้นข้ามบ่วงมฤตยูซึ่งแสนยากที่จะข้ามไปถึงฝั่งได้
บัณฑิตพึงละกรรมฝ่ายดำเสียเจริญกรรมฝ่ายขาว
ออกจากความอาลัย อาสยธรรมอันไม่มีความอาลัยแล้ว
พึงละกามเสีย เป็นผู้ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกังวล
ปรารถนาความยินดีในวิเวก ที่สัตว์ยินดีได้ยาก
บัณฑิตพึงยังตนให้ผ่องแผ้ว จากเครื่องเศร้าหมองจิต
ชนเหล่าใดอบรมจิตดีแล้วโดยชอบในองค์เป็นเหตุให้ตรัสรู้
ไม่ถือนั่น ยินดีแล้วในความสละคืนความถือนั่น
ชนเหล่านั้นเป็นผู้สิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง ประนิพพานแล้วในโลกนี้.

จบ สูตรที่ ๔

สามัญญสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสามัญญะและสามัญญผล

[๙๙]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะ (ความเป็นสมณะ) และ
สามัญญผล (ผลแห่งความเป็นสมณะ) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล
คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สามัญญะ.

[๑๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญผลเป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล
อนาคามิผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า สามัญญผล.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๐๒]

สาวตถินิทานํ ฯ สามณฺณญจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สามณฺณตฺถญจ ตํ สฺสณาถ ฯ

[๑๐๓]

กตมญฺจ ^[๑] ภิกฺขเว สามณฺณํ ฯ อยเมวาริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิํ ฯ
สมฺมาทิฏฺฐิํ ฯเปฯ สมฺมาสมาริ ฯ อิํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามณฺณํ ฯ

[๑๐๔]

กตโม จ ภิกฺขเว สามณฺณตฺโถ ฯ โย โข ภิกฺขเว รากฺขโย โทสฺกโย
โมหฺกโย ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามณฺณตฺโถติ ฯ

[๑๐๕]

สาวตถินิทานํ ฯ พุรหฺมณฺณญจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ พุรหฺมณฺณผลานิ จ ตํ
สฺสณาถ ฯ

[๑๐๖]

กตมญฺจ ^[๒] ภิกฺขเว พุรหฺมณฺณํ ฯ อยเมวาริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิํ ฯ
สมฺมาทิฏฺฐิํ ฯเปฯ สมฺมาสมาริ ฯ อิํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พุรหฺมณฺณํ ฯ

[๑๐๗]

กตมานิ จ ภิกฺขเว พุรหฺมณฺณผลานิ ฯ โสตาปตฺติผลํ สกทาคามิผลํ อนาคามิผลํ
อรหตฺตผลํ ฯ อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว พุรหฺมณฺณผลานิติ ฯ

๑. ม. โข ฯ

๒. ม. ญ. โข ฯ

สามัญญสูตรที่ ๒

ว่าด้วยสามัญญะและประโยชน์แห่งสามัญญะ

[๑๐๒]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะ และประโยชน์แห่งสามัญญะ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สามัญญะ.

[๑๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งสามัญญะเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งสามัญญะ.

จบ สูตรที่ ๖

พรหมัญญสูตรที่ ๑

ความเป็นพรหมและเป็นพรหมมัญญผล

[๑๐๕]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะ (ความเป็นพรหม) และพรหมมัญญผล (ผลแห่งความเป็นพรหม) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมัญญะ.

[๑๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมมัญญผลเป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า พรหมมัญญผล.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๐๘]

สาวตถีนีทานํ ฯ พุรหุมนุณฺณจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ พุรหุมนุณฺณจ ตํ
 สฺสณาถ ฯ

[๑๐๙]

กตมณฺจ ภิกฺขเว พุรหุมนุณฺํ ฯ อยเมว อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิํ ฯ
 สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ ฯ อิํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พุรหุมนุณฺํ ฯ

[๑๑๐]

กตโม จ ภิกฺขเว พุรหุมนุณฺตโถ ฯ โย จ^๑ ภิกฺขเว รากฺขโย โทสฺสโย
 โมหฺกฺขโย ฯ อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พุรหุมนุณฺตโถติ ฯ

[๑๑๑]

สาวตถีนีทานํ ฯ พุรหุมจริยณฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ พุรหุมจริยผลานิ จ ตํ
 สฺสณาถ ฯ

[๑๑๒]

กตมณฺจ ภิกฺขเว พุรหุมจริยํ ฯ อยเมวาริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิํ ฯ
 สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ ฯ อิํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พุรหุมจริยํ ฯ

[๑๑๓]

กตมานิ จ ภิกฺขเว พุรหุมจริยผลานิ ฯ โสตาปตฺติผลํ สกทาคามิผลํ อนาคามิผลํ
 อรหตฺตผลํ ฯ อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว พุรหุมจริยผลานีติ ฯ

พรหมัญญสูตรที่ ๒

ความเป็นพรหมและประโยชน์แห่งความเป็นพรหม

[๑๐๘]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะ และประโยชน์แห่งพรหมัญญะแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมัญญะ.

[๑๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งพรหมัญญะเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมัญญะ.

จบ สูตรที่ ๘

พรหมจรรย์สูตรที่ ๑

พรหมจรรย์และผลแห่งพรหมจรรย์

[๑๑๑]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจรรย์ และผลแห่งพรหมจรรย์แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๑๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมจรรย์.

[๑๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผลแห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า ผลแห่งพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๑๔]

สาวตถีนินทานํ ฯ พุรหุมาจริยณจ โว ภิกขเว เทสิสสามิ พุรหุมาจริยตถณจ ตํ
สุณฺหาถ ฯ

[๑๑๕]

กตมณฺจ ภิกขเว พุรหุมาจริยํ ฯ อยเมวาริโย อฏฺฐจฺจคิโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิํทํ ฯ
สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เป ฯ สมฺมาสมาธิ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว พุรหุมาจริยํ ฯ

[๑๑๖]

กตโม จ ภิกขเว พุรหุมาจริยตฺโถ ฯ โย จ^๑ ภิกขเว รากกฺขโย โทสกกฺขโย
โมหกฺขโย ฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว พุรหุมาจริยตฺโถติ ฯ

ปฏิบัติวิคฺโค จตฺตโถ ฯ

ตสฺสทฺททานํ

ปฏิบัติ ปฏิปนฺโน จ	วิรทฺธจ ^๒ ปาริ คมา
สามณฺเณน [^๓] เทว วุตฺตา	พุรหุณฺณา อปเร ทฺเว
พุรหุมาจริเณ เทว วุตฺตา	วคฺโค เตน ปวฺจุจตฺตีติ ฯ

๑. ม. ญ. โข ฯ

๒. ป. วิรทฺธํ อปรี คมา ฯ

๓. ม. จ ฯ

พรหมจริยสูตรที่ ๒

พรหมจรรย์และประโยชน์แห่งพรหมจรรย์

[๑๑๔]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจรรย์ และประโยชน์แห่งพรหมจรรย์แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมจรรย์.

[๑๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปฏิปัตติวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิปัตติสูตร	๒. ปฏิปันนสูตร
๓. วิวัทธสูตร	๔. ปารสูตร
๕. สามัญญสูตรที่ ๑	๖. สามัญญสูตรที่ ๒
๗. พรหมัญญสูตรที่ ๑	๘. พรหมัญญสูตรที่ ๒
๙. พรหมจริยสูตรที่ ๑	๑๐. พรหมจริยสูตรที่ ๒

อณฺณตติตฺถิยวคฺโค ปญฺจโม

[๑๑๗]

สวตฺถินิทานํฯ สเจ โว ภิกฺขเว อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ
กิมตฺถิยํ อวฺวโส สมณฺเณ โคตเม พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติฯ เอวํ ปุณฺณชา ตุมฺเห ภิกฺขเว
เตสํ อณฺณตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากระยฺยาถ รากิวิราคตํ โข อวฺวโส
ภควติ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติฯ

[๑๑๘]

สเจ ปน โว ภิกฺขเว อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ อตฺถิ ปนาวฺวโส
มคฺโค อตฺถิ ปฏฺธิปทา รากิวิราคายาติฯ เอวํ ปุณฺณชา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อณฺณตติตฺถิ-
ยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากระยฺยาถ อตฺถิ โข อวฺวโส มคฺโค อตฺถิ ปฏฺธิปทา
รากิวิราคายาติฯ

[๑๑๙]

กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตมา จ ปฏฺธิปทา รากิวิราคายฯ อยเมวาริโย
อฏฺฐงฺกิโก มคฺโคฯ เสยฺยถิํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ๔เปฯ สมฺมาสมาธิฯ อयํ ภิกฺขเว มคฺโค
อयํ ปฏฺธิปทา รากิวิราคายาติฯ เอวํ ปุณฺณชา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อณฺณตติตฺถิยานํ
ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากระยฺยาถาติฯ

อัญญตติยวรรคที่ ๕

วิราคสูตร

ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะ

[๑๑๗]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลาย อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร? เมื่อเธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อสำรอกราคะ.

[๑๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ทางมีอยู่หรือ? ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะมีอยู่หรือ? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ทางมีอยู่ ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะมีอยู่.

[๑๑๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทางเป็นไฉน? ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะ เป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี่เป็นทาง นี่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถาม อย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๑

[๑๒๐]

สาวตถีนีทานํฯ สเจ โว ภิกขเว อณฺณตติยา ปรีพพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ
 กิमतฺถิยํ อาวุโส สมณฺเณ โคตมฺเ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติฯ เอวํ ปุณฺณา ตฺเมห ภิกขเว
 เตสํ อณฺณตติยานํ ปรีพพาชกานํ เอวํ พฺยากรฺเขยฺยาถ สณฺโณชนปหานตฺถํ โห
 อาวุโส ภควติ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

[๑๒๑]

อนุสยสมฺมกฺขมาตนตฺถํ โห อาวุโส ภควติ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

[๑๒๒]

อทุชานปริณฺณตฺถํ โห อาวุโส ภควติ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

สังโยชนสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละสังโยชน์

[๑๒๐]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลาย อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาค เพื่อละสังโยชน์.

จบ สูตรที่ ๒

อนุสยสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อถอนอนุสย

[๑๒๑]

...ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อถอนอนุสย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

อัทธานสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อกำหนดรู้สังสารวัฏ

[๑๒๒]

...ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกำหนดรู้สังสารวัฏอันยืดยาว ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๒๓]

อาสวานัน ขยตุถํ โข อาวุโส ภควติ พุรหุมจริยํ วุสสตีติ ฯเปฯ

[๑๒๔]

วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยตุถํ โข อาวุโส ภควติ พุรหุมจริยํ วุสสตีติ ฯเปฯ

[๑๒๕]

ฌานทสฺสนตุถํ โข อาวุโส ภควติ พุรหุมจริยํ วุสสตีติ ฯเปฯ

อาสวสูตร

ประพติพรหมจรรย์เพื่อสิ้นอาสวะ

(๑๒๓)

...คฤกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

วิชาวิมุตติสูตร

ประพติพรหมจรรย์เพื่อให้แจ้งซึ่งวิชาและวิมุตติผล

(๑๒๔)

...คฤกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผลแห่งวิชา และวิมุตติผล ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

ญาณทัสสนสูตร

ประพติพรหมจรรย์เพื่อญาณทัสสนะ

(๑๒๕)

...คฤกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อญาณทัสสนะ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๒๖]

สเจ โว ภิกขเว อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กิमतฺถิยํ อาวุโส
 สมณเ โคตเม พุรหฺมจริยํ วุสฺสตีติฯ เอวํ ปุจฺจา ตุมฺเห ภิกขเว เตสํ อณฺณตติตฺถิยานํ
 ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ อนุปาทาปรีนิพฺพานตฺถํ โข อาวุโส ภควติ
 พุรหฺมจริยํ วุสฺสตีติฯ

[๑๒๗]

สเจ ปน โว ภิกขเว อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ อตฺถิ ปนาวุโส
 มคฺโค อตฺถิ ปฏฺธิปา อนุปาทาปรีนิพฺพานายาติฯ เอวํ ปุจฺจา ตุมฺเห ภิกขเว เตสํ
 อณฺณตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค อตฺถิ
 ปฏฺธิปา อนุปาทาปรีนิพฺพานายาติฯ

[๑๒๘]

กตโม จ ภิกขเว มคฺโค กตมา จ ปฏฺธิปา อนุปาทาปรีนิพฺพานายฯ
 อยเมวาริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโคฯ เสยฺยถิทำฯ สมฺมาทิฏฺฐิฯ เปฯ สมฺมาสมาธิฯ
 อยํ ภิกขเว มคฺโค อยํ ปฏฺธิปา อนุปาทาปรีนิพฺพานายาติฯ เอวํ ปุจฺจา ตุมฺเห
 ภิกขเว เตสํ อณฺณตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถาติฯ

อณฺณตติตฺถิยวคฺโค^๑ ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺธานํ

วิราคสณฺโณชนํ อนุสํ
 วิชาวิมุตฺติ ฌานณฺจ

อทฺธานอาสวา ขยา
 อนุปาทาย อฏฺฐมีฯ

๑. ม. อณฺณตติตฺถิยเปยฺยาลํฯ ย. อณฺณตติตฺถิยเปยฺยาลอฯ

อนุปาทาปรินิพพานสูตร

ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน

[๑๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่ออนุปาทาปรินิพพาน.

[๑๒๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ทางมีอยู่หรือ? ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานมีอยู่หรือ? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ทางมีอยู่ ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานมีอยู่.

[๑๒๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทางเป็นไฉน? ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี่เป็น ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๘

จบ อัญญตติยวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิราคสูตร	๒. สังโยชนสูตร
๓. อนุสยสูตร	๔. อัชฌานสูตร
๕. อาสวสูตร	๖. วิชาวิมุตติสูตร
๗. ญาณทัสสนสูตร	๘. อนุปาทาปรินิพพานสูตร

สุริยเปยยาโล จญฺโ

[๑๒๙]

สาวตถีนินทานํฯ สุริยสฺส^๑ ภิกฺขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพํ เอตํ ปุพฺพนิมิต्तํ
ยทิตํ อรุณํคํฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย
เอตํ ปุพฺพํ เอตํ ปุพฺพนิมิต्तํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสีกริสฺสตีติ^๒ฯ

[๑๓๐]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตี อริยํ
อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีฯ อิทฺธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาเวตี วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวตี วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต
อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติฯ

[๑๓๑]

สาวตถีนินทานํฯ สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพํ เอตํ ปุพฺพนิมิต्तํ
ยทิตํ อรุณํคํฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส
อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพํ เอตํ ปุพฺพนิมิต्तํ ยทิตํ สีสฺสมฺปทาฯ สีสฺสมฺปนฺนสฺเสตํ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ ฯเปฯ

๑. ม. สุริยสฺสฯ เอวํปริฯ

๒. ม. ย. อิตฺสทฺโท นตฺถิฯ เอวํปริฯ

สุริยเปยยาลที่ ๖

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑

มิตรดีเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๒๙]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ยืนก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้นเป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๓๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สีกัมปทาสูตรที่ ๑

สีกัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๑]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ยืนก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล พึงหวังข้อนี้ได้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

(๑๓๒)

ยทิทำ จนุทสมปทา ๆเปฯ

(๑๓๓)

ยทิทำ อตุตสมปทา ๆเปฯ

(๑๓๔)

ยทิทำ ทิฏฐิสมปทา ๆเปฯ

(๑๓๕)

ยทิทำ อปฺปมาทสมปทา ๆเปฯ

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

(๑๓๒)

...คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

อตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อตตสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

(๑๓๓)

...คือ ความถึงพร้อมแห่งตน (ความถึงพร้อมแห่งจิต) ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕^๑

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๑

ทัญญูสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

(๑๓๔)

...คือ ความถึงพร้อมแห่งทัญญู ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

อัปปรมาทสัมปทาสูตรที่ ๑

ความไม่ประมาทเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

(๑๓๕)

...คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

---

๑. สูตรที่ ๔ -ผู้รวบรวม

[๑๓๖]

สาวตถินิทานํฯ สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพํ เอตํ ปุพฺพนิมิต्तํ
 ยทิตํ อรุณคฺคํฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส
 อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพํ เอตํ ปุพฺพนิมิต्तํ ยทิตํ โยนิโสมนสิการสมฺปทาฯ
 โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺสเอตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิทกฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวตฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสทิสฺสตีติฯ

[๑๓๗]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตีติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรตีติฯ

[๑๓๘]

สาวตถินิทานํฯ สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพํ เอตํ ปุพฺพนิมิต्तํ
 ยทิตํ อรุณคฺคํฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส
 อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพํ เอตํ ปุพฺพนิมิต्तํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺ-
 ตสฺสเอตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิทกฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสทิสฺสตีติฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๖]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตรสูตรที่ ๒

มิตรดีเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๘]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๓๙]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ กลยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตฺติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ ราควินย-
 ปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ
 ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 กลยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตฺติฯ

[๑๔๐]

สาวตฺถีนินฺทานํฯ สุริยสฺส ภิกขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ
 ยทิตํ อรุณคฺคํฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส
 อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิตํ สีสสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๔๑]

ยทิตํ จนฺตสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๓๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๒

ศีลสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๐]

สาวตถีนันทน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ยืนก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมด้วยศีล ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๑]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

[๑๔๒]

ยทิทำ อุตตสมปทา ๆเปฯ

[๑๔๓]

ยทิทำ ทิฏฐิสมปทา ๆเปฯ

[๑๔๔]

ยทิทำ อปฺปมาทสมปทา ๆเปฯ

อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อัตตสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๒]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๑

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๒

ทัญญูสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๓]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งทัญญู ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปรมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

ความไม่ประมาณเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๔]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาณ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๓

(๑๔๕)

สาวตถินิทานํ ฯ ยทิทํ โยนิโสมนสิการสมุปทา ฯ โยนิโสมนสิการสมุปนุสนุเสตํ
ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุลีกริสฺสตีติ ฯ

(๑๔๖)

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมุปนุโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกรโธติ ฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ
ราควินยปรีโยสานํ โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ
ภาเวติ ราควินยปรีโยสานํ โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ ฯ เอวํ โข
ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมุปนุโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ
อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกรโธตีติ ฯ

สุริยเปยฺยาโล สมตฺโต ฯ

ตสฺสทุทานํ

กถฺยาณมิตฺตํ สีลณฺจ
ทิฏฺฐิ จ อปฺปมาโท จ

ฉนฺโท จ อตฺตสมุปทา
โยนิโส ภวติ สตฺตมํ ฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

(๑๔๕)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๔๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ สุริยเปยยาเลที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาเลนี้

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๒. สีสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. นันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๙. สีสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. นันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ทิฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

เอกธมฺมเปยฺยาโล สตฺตโม

[๑๔๗]

สาวตถีนินฺทํ ๑ เอกธมฺโม ภิกฺขเว พหุปรกาโร อริยสฺส อญฺญชฺชกิกสฺส มคฺคสฺส
อุปปาทาย ๑ กตโม เอกธมฺโม ๑ ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา ๑ กลฺยาณมิตฺตสฺสเสตํ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อญฺญชฺชกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสตี อริยํ อญฺญชฺชกิกํ มคฺคํ
พหุทีกริสฺสตีติ ๑

[๑๔๘]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อญฺญชฺชกิกํ มคฺคํ ภาเวตี อริยํ
อญฺญชฺชกิกํ มคฺคํ พหุทีกโรตีติ ๑ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวตี วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ๑เป ๑ สมฺมาสมาธิ ภาเวตี วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ๑ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต
อริยํ อญฺญชฺชกิกํ มคฺคํ ภาเวตี อริยํ อญฺญชฺชกิกํ มคฺคํ พหุทีกโรตีติ ๑

[๑๔๙]

สาวตถีนินฺทํ ๑ เอกธมฺโม ภิกฺขเว พหุปรกาโร อริยสฺส อญฺญชฺชกิกสฺส มคฺคสฺส
อุปปาทาย ๑ กตโม เอกธมฺโม ๑ ยทิทํ สีสสมฺปทา ๑เป ๑

เอกธัมมเปยยาลที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑

กัลยาณมิตตมียูปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๗]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมียูปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่ง อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สืลสัมปทาสูตรที่ ๑

สืลสัมปทามียูปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๙]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมียูปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่ง อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

[๑๕๐]

ยทิทำ จนุทสมปทา ฯเปฯ

[๑๕๑]

ยทิทำ อตุตสมปทา ฯเปฯ

[๑๕๒]

ยทิทำ ทิฏฐิสมปทา ฯเปฯ

[๑๕๓]

ยทิทำ อปปมาทสมปทา ฯเปฯ

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทามีอุปการะ^๑มากแก่อริยมรรค

[๑๕๐]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อิตตสัมปทามีอุปการะ^๑มากแก่อริยมรรค

[๑๕๑]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๑

ทัญญูสัมปทามีอุปการะ^๑มากแก่อริยมรรค

[๑๕๒]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งทัญญู ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

อัปปรมาทสูตรที่ ๑

ความไม่ประมาทมีอุปการะ^๑มากแก่อริยมรรค

[๑๕๓]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

---

๑. อุปการะ -ผู้รวบรวม

[๑๕๔]

สาวตถินิทานํ ฯ ยทิทํ โยนิโสมนสิการสมปทา ฯ โยนิโสมนสิการสมปนฺนสฺเสตํ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุลีกริสฺสตีติ ฯ

[๑๕๕]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ
อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ ฯ อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯ เป ฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการ-
สมปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ ฯ

[๑๕๖]

สาวตถินิทานํ ฯ เอกธมฺโม ภิกฺขเว พหุปกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส
อุปฺปาตายน ฯ กตมฺ เอกธมฺโม ฯ ยทิทํ กถฺยาณมิตฺตตา ฯ กถฺยาณมิตฺตสฺเสตํ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุลีกริสฺสตีติ ฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๔]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๕๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณमितตสูตรที่ ๒

กัลยาณมิตรมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๖]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๕๗]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ กถยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ รากวินยปรีโยสานํ
 โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ รากวินยปรีโยสานํ
 โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ กถยาณมิตฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ

[๑๕๘]

สาวตฺถีนินฺทาณํฯ เอกธมฺโม ภิกขเว พหุปการิ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส
 อุปฺปาทายฯ กตโม เอกธมฺโมฯ ยทิตํ สีสสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๕๙]

ยทิตํ จนฺตสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๒

ศีลสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๘]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๙]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

[๑๖๐]

ยทิทำ อตุตสมุปทา ฯเปฯ

[๑๖๑]

ยทิทำ ทิฏฐิสมุปทา ฯเปฯ

[๑๖๒]

ยทิทำ อปฺปมาทสมุปทา ฯเปฯ

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อิตตสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๐]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๑

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๒

ทัญญูสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๑]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งทัญญู ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปรมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

ความไม่ประมาทมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๒]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๓

[๑๖๓]

สาวตถีนินทานํ ฯ ยทิทํ โยนิโสมนสิการสมปทา ฯ โยนิโสมนสิการสมปนฺนสฺเสตํ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุลีกริสฺสตีติ ฯ

[๑๖๔]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวติ
อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ ฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาวติ ฯ เปฯ
สมฺมาสมาธิ ภาวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ
เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวติ
อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ ฯ

เอกธมฺมเปยฺยาโล นิฏฺฐิโต ฯ

ตสฺสทุทธานํ

กถยาณमितฺตํ สีลํ จ

ฉนฺโท จ อตฺตสมปทา

ทิฏฺฐิ จ อปฺปมาโท จ

โยนิโส ภาวติ สตฺตมํ ฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

(๑๖๓)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่ง อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่ง การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำ ไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้แจ้งซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๖๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ ด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิภาวนา มีอันกัมจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกัมจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกัมจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกัมจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกัมจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกัมจัด โมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ ด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ เอกฉัมมเปยยาเลที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาเลนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๒. สีสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. นันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๙. สีสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. นันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

นาหนุตเอกธมมเปยยาโล^๑ อฏฺฐโม

[๑๖๕]

สาวตถีนินทานํ ฯ นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํสามิ เยน
อนุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺกโก
มคฺโค ภาวนาปาริปุรี คจฺจติ ฯ ยถฺยิํ ภิกฺขเว กลฺยาณมิตฺตตา ฯ กลฺยาณมิตฺตสฺสํ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวเสตฺติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสีกริสฺสตีติ ฯ

[๑๖๖]

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวเต อริยํ
อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติ ฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมนฺมาทิฏฺฐี ภาวเต วิเวกนิสฺสิตํ ฯ เป ฯ
สมนฺมาสมาธี ภาวเต วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯ เอวํ
โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวเต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติ ฯ

[๑๖๗]

สาวตถีนินทานํ ฯ นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํสามิ เยน อนุปฺปนฺโน
วา อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค
ภาวนาปาริปุรี คจฺจติ ฯ ยถฺยิํ ภิกฺขเว สีสมนฺปทา ฯ เป ฯ

๑. ม. พุติยเอกธมมเปยยาลวคฺค ฯ

นาหันทเอกธัมมเปယยาที่ ๘

กัลยาณमितตสูตรที่ ๑

กัลยาณมิตรเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

(๑๖๕)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะ
เป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นมิตรดีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุ
ผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มาก
ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๖๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สีกัมปทาสูตรที่ ๑

สีกัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

(๑๖๗)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง
ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือ
ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งศีลเลย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๖๘]

ขณฺณิโก ภิกฺขเว จนนฺตสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๖๙]

ขณฺณิโก ภิกฺขเว อตฺตสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๗๐]

ขณฺณิโก ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๗๑]

ขณฺณิโก ภิกฺขเว อปฺปมาทสมฺปทา ฯเปฯ

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๘]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งฉันทะเลย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อัตตสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๙]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งตนเลย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๑

ทัญญูสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๐]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งทัญญูเลย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑

อัปปมาทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๑]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาทเลย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๗๒]

สาวตถินิทานํ ฯ ขณิโก ภิกขเว โยนิโสมนสิการสมปทา ฯ โยนิโสมนสิการ-
สมปन्नสเสตํ ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสตี อริยํ
อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกิรสฺสตีติ ฯ

[๑๗๓]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตี
อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตี ฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐี ภาเวตี วิเวกนิสฺสิตํ
 ฯเปฯ สมมาสมาธิ ภาเวตี วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสุตฺตคฺคปริณามี ฯ
เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตี อริยํ
อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติ ฯ

[๑๗๔]

สาวตถินิทานํ ฯ นาหํ ภิกขเว อณฺณํ เอกธมฺมํปิ สมนฺุปลสฺสามิ เยน อนฺุปปนฺโน
วา อริโย อฏฺฐงฺกิกโก มคฺคโก อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺกิกโก มคฺคโก
ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ฯ ขณิโก ภิกขเว กถฺยาณมิตฺตตฺตา ฯ กถฺยาณมิตฺตตฺสเสตํ
ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสีกิรสฺสตีติ ฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๒]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒

กัลยาณมิตรเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๔]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะ เป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่น ๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้คำว่า “ซึ่งจะเป็นเหตุ” -ผู้รวบรวม

[๑๗๕]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ กถยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ ราควินยปรีโยสานํ
 โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ ราควินยปรีโยสานํ
 โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ กถยาณมิตฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺติฯ

[๑๗๖]

สาวตฺถินิทานํฯ นาคํ ภิกขเว อญฺญํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํ ยน อนุปฺปนฺโน
 วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจติฯ ยถียํ ภิกขเว สีสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๗๗]

ยถียํ ภิกขเว จนฺตสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

สืลสัมปทาสูตรที่ ๒

สืลสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๖]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งศีลเลย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๗]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งฉันทะเลย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

[๑๗๘]

ขณฺณิโก ภิกฺขเว อตฺตสมุปฺปา อเปฯ

[๑๗๙]

ขณฺณิโก ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมุปฺปา อเปฯ

[๑๘๐]

ขณฺณิโก ภิกฺขเว อปฺปมาทสมุปฺปา อเปฯ

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อิตตสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๘]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งตนเลย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๑

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๒

ทัญญูสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๙]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งทัญญูเลย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

อัปปมาทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๘๐]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาทเลย ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๓

[๑๘๑]

ยถยิทํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการสมฺปทา ฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสสฺติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุลีกริสฺสตีติ ฯ

[๑๘๒]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ
อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ ฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ
ราควินยปรียสํ ทิสวินยปรียสํ โมหวินยปรียสํ ฯ เปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ
ราควินยปรียสํ ทิสวินยปรียสํ โมหวินยปรียสํ ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุลีกโรตีติ ฯ

นาหนุตเอกธมฺมเปยฺยาโล สมตฺโต ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

กถฺยาณมิตฺตํ สีลณฺจ
ทิฏฺฐิ จ อปฺปมาโท จ

ฉนฺโท จ อตฺตสมฺปทา
โยนิโส ภวติ สตฺตมํ ฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

(๑๘๑)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่ถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจ โดยแยกกายเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยกกาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๘๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยกกาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกัมจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกัมจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกัมจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกัมจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกัมจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกัมจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยกกาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ นาหันทเอกธัมมเปยยาลที่ ๘

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๒. สीलสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. นันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฎฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๙. สीलสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. นันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ทิฎฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

คฺงคาเปยฺยาโล^๑นฺวโม

[๑๘๓]

สาวตฺถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คฺงคา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณฺา
ปาจันปพฺภารา เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

[๑๘๔]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อิทฺ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯเปฯ
สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯ เอวํ โข
ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปพฺภารโหติ ฯ

[๑๘๕]

สาวตฺถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยมฺมนา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณฺา
ปาจันปพฺภารา เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

คังคาเปยยาตที่ ๕

คังคาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคเป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิสปราจีน

[๑๘๓]

สาวัตถิณฑาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิสปราจีน หลังไปสู่ทิสปราจีน บ่าไปสู่ทิสปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๘๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯ

จบ สูตรที่ ๑

ยมุนาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิสปราจีน

[๑๘๕]

สาวัตถิณฑาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิสปราจีน หลังไปสู่ทิสปราจีน บ่าไปสู่ทิสปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

[๑๘๖]

สาวตุถีนีทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว อจิรวดี นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺภารา เอวเมว โข ภิกขเว ฯ เปฯ

[๑๘๗]

สาวตุถีนีทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว สรรฐ นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺภารา เอวเมว โข ภิกขเว ฯ เปฯ

[๑๘๘]

สาวตุถีนีทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว มหี นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺภารา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯ เปฯ

อจีรวตีปาจีนนินนสูตร^๑

ผู้เจริญอริยมรรค ๗๑ เหมือนแม่น้ำอจีรวตีไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๑๘๖]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจีรวตีไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ๗๑.

[๒]

สรภูปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ๗๑ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๑๘๗]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ๗๑.

จบ สูตรที่ ๔

มहींปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ๗๑ เหมือนแม่น้ำมहींไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๑๘๘]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहींไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ๗๑.

จบ สูตรที่ ๕

๑. อจีรวตี - ผู้รวบรวม

๒. จบ สูตรที่ ๓ - ผู้รวบรวม

[๑๘๙]

สาวตถินิทานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว ยา กาจิมា^๑ มหานทีโยฯ เสขยถิตํฯ คงคา
 ยมูนา อจิรวดี สรรภู มหี สพฺพพา ตา ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา ปาจันปพฺพการาฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺพการोฯ

[๑๙๐]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺพการोฯ อิทฺ ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน
 โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺพการโหติฯ

[๑๙๑]

สาวตถินิทานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว คงคา นที สมฺมุตฺตนินฺนา สมฺมุตฺตโปณา
 สมฺมุตฺตปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺพการोฯ

๑. ย. กาจิฯ เอวมุปรีปี ฯ

มหานทีปาจินนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน เหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

[๑๘๙]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมही ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๙๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสมาธิปฏิภาณ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสมาธิปฏิภาณ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนม^๑ไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๖

กังกาสุมุททินนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๑]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้คำว่า “น้อม” -ผู้รวบรวม

[๑๙๒]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ อิทฺ ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ สมฺมาสมาริ ภาวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ
 นิพฺพานปพฺภาโรติฯ

[๑๙๓]

สาวตฺถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว ยมฺมนา นที สมฺมุตฺตนิมฺมนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
 สมฺมุตฺตปพฺภารานํฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯเปฯ

[๑๙๔]

สาวตฺถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว อจิรวตี นที สมฺมุตฺตนิมฺมนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
 สมฺมุตฺตปพฺภารานํฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯเปฯ

[๑๙๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่ นิพพาน โน้มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่ นิพพาน โน้มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมนาสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๓]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำนั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้น เหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุททินนสูตร^๑

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๔]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำนั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้น เหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

๑. ข้อสังเกต : มีการเขียนทั้งแบบบาลีและไทยในคำว่า "อจิรวดี" และ "อจิรวดี" -ผู้รวบรวม

[๑๙๕]

สาวตถีนินทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรรณฺ นที สมฺมุตฺตนิฺนนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปพฺพการา ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯ เป ฯ

[๑๙๖]

สาวตถีนินทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มहीं นที สมฺมุตฺตนิฺนนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปพฺพการา ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯ เป ฯ

[๑๙๗]

สาวตถีนินทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา กาจิมา มหานทีโย ฯ เสยฺยถีทำ ฯ คงคา
ยมนา อจิรวตี สรรณฺ มहीं สพฺพา ตา สมฺมุตฺตนิฺนนา สมฺมุตฺตโปณฺนา สมฺมุตฺตปพฺพการา ฯ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนิฺนโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺพกาโร ฯ

สรุสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๕]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จัณนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

มหีสุมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภู^๑ไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๖]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหิไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย^๒ ๘... จัณนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่निพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๗]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหิ ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน จัณนั้นเหมือนกัน.

๑. แม่น้ำมหิ -ผู้รวบรวม

๒. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ -ผู้รวบรวม

[๑๙๘]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนุโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกโรนุโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปฺปภาโร ฯ อธิ ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสสคฺคปริณามิ
 ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสสคฺคปริณามิ ฯ
 เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนุโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกโรนุโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปฺปภาโรติ ฯ

กุงคาเปยฺยาลวาร์ สงฺเขเปนฺ ลิจิตํ เปยฺยาเล วิตุถาเรตพฺพํ ฯ

ตสฺสทุทธานํ

จ ปาจฺฉินโต นินฺนา จ นินฺนา [๑] สมฺมุตฺโต
 เทว^๒ ฐมา ทสา โหนฺติ วคฺโค^๓ เตนฺ ปวฺจจตีติ ฯ
 กุงคาเปยฺยาลี ปาจฺฉินนินฺนวาจนมคฺคิ วิเวกนิสฺสิตทฺวาทสกี ปจฺมเก ฯ

๑. ม. ย. จ ฯ

๒. ม. ย. เอเต เทว จ ทฺวาทส โหนฺติ ฯ

๓. ย. เปยฺยาลี เตนฺ วุจจตีติ ฯ

[๑๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่ นิพพาน โน้มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอัสยวิเวก อัสยวิราคะ อัสยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอัสยวิเวก อัสยวิราคะ อัสยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่ นิพพาน โน้มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน.

[๑]

วาระแห่งคัมภีรปาฐะที่เขียนไว้โดยย่อ พึงให้พิสดารในเปยยาธ.

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการอัสยวิเวก (เป็นต้น) รวมเป็น ๑๒ สูตร
 ๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราย
 ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

[๑๙๙]

สาวตถีนินทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจิณนินฺนา ปาจิณโปณา
 ปาจิณปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

[๒๐๐]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อิทฺ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ รากวินยปรีโยสานํ โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ
 ๔เปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ รากวินยปรีโยสานํ โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ ๔
 เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโหติฯ

[๒๐๑]

สาวตถีนินทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยมฺมนา นที ปาจิณนินฺนา ปาจิณโปณา
 ปาจิณปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ๔เปฯ

คังคาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๑๙๙]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โน้มไปสู่निพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกัจจกราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกัจจกราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมุนาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๐๑]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

[๒๐๒]

สาวตฤณิทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว อจิรวดี นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺพการา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯ เป ฯ

[๒๐๓]

สาวตฤณิทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว สรรฐ นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺพการา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯ เป ฯ

[๒๐๔]

สาวตฤณิทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว มหี นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺพการา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯ เป ฯ

อจิรวดีปราจีนนินนสูตร^๑

ผู้เจริญอริยมรรค ๗๑ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๐๒)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำในใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ๗๑.

จบ สูตรที่ ๓

สรวุฒาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ๗๑ เหมือนแม่น้ำสรวุฒาไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๐๓)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวุฒาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำในใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ๗๑.

จบ สูตรที่ ๔

มहींปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ๗๑ เหมือนแม่น้ำมहींไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๐๔)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहींไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำในใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ๗๑.

จบ สูตรที่ ๕

๑. ข้อสังเกต : มีการเขียนทั้งแบบบาลีและไทยในคำว่า “ปาจีน” และ “ปราจีน” -ผู้รวบรวม

[๒๐๕]

สาวตถีนินทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา กาจิมมา มหานทีโยฯ เสยฺยถีทํฯ คงคา
 ยมฺมนา อจิรวดี สรรภู มหี สพฺพทา ตา ปาจิณนินฺนา ปาจิณโปณฺนา ปาจิณปพฺพการาฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

[๒๐๖]

สาวตถีนินทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คงคา นที สมฺมุตฺตนินฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
 สมฺมุตฺตปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺพการोฯ

[๒๐๗]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺพการोฯ อิทฺถ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาวเต รากวินยปรีโยสานํ โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธี ภาวเต รากวินยปรีโยสานํ โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ ฯ
 เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺพการโหติฯ

มหานทีปาจินนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมโน้มไปสู่นิพพาน เหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิสปราจีน

(๒๐๕)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมที ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิสปราจีน หลังไปสู่ทิสปราจีน บ่าไปสู่ทิสปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

กังคาสมุททินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

(๒๐๖)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันก่การจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่จัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่จัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันก่การจัดราคะเป็นที่สุด มีอันก่จัดโทสะเป็นที่สุด มีอันก่จัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

[๒๐๘]

สาวตถีนีทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยมฺมนา นที สมฺมุตฺตนิหฺนนา สมฺมุตฺตโปณา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

[๒๐๙]

สาวตถีนีทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อจิรวตี นที สมฺมุตฺตนิหฺนนา สมฺมุตฺตโปณา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

[๒๑๐]

สาวตถีนีทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรรฺว นที สมฺมุตฺตนิหฺนนา สมฺมุตฺตโปณา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

ยมนาสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร

(๒๐๘)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

(๒๐๙)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

สรวุสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรวุไหลไปสู่สมุทร

(๒๑๐)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวุไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

[๒๑๑]

สาวตถินิทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มहीं นที สมฺมุตฺตนิหฺนนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปฺปฬารานํ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯ เป ฯ

[๒๑๒]

สาวตถินิทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา กาจิมมา มหานทีโย ฯ เสยฺยถิทํ ฯ กงฺคา
ยมนฺนา อจิรวตฺตี สรณฺฐ มहीं สฬพฺพา ตา สมฺมุตฺตนิหฺนนา สมฺมุตฺตโปณฺนา สมฺมุตฺตปฺปฬารานํ ฯ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนิหฺนโน โหติ นิพฺพานโปณฺเน นิพฺพานปฺปฬารานํ ฯ

[๒๑๓]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนิหฺนโน โหติ นิพฺพานโปณฺเน นิพฺพานปฺปฬารานํ ฯ อิทฺ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ รากวินยปรีโยสานํ โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ ฯ เป ฯ
สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ รากวินยปรีโยสานํ โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ ฯ เอว
โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานนิหฺนโน โหติ นิพฺพานโปณฺเน นิพฺพานปฺปฬารานํ ฯ

รากวินยทฺวาทสกี ทฺุตติยกี สมฺมุตฺตนิหฺนนฺนติ ฯ

มหีสมุตินินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำที่ไหลไปสู่สมุทร

(๒๑๑)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำที่ไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั่นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุตินินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่निพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่สมุทร

(๒๑๒)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวฐ แม่น้ำมही ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน จันนั่นเหมือนกัน.

(๒๑๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกัจจกราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกัจจกราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการกำจัดราคะ (เป็นต้น) รวมเป็น ๑๒ สูตร

๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

[๒๑๔]

สาวตถีนินทานํฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา
 ปาจันปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ

[๒๑๕]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ อิทฺ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ อมโตคฺขํ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ
 ภาเวติ อมโตคฺขํ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ
 นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติฯ

[๒๑๖]

สาวตถีนินทานํฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยมฺนา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา
 ปาจันปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

คังคาปาจีนนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๔๑]^๑

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน ฉันนั้นเหมือนกัน.

[๒๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วย ๘^๒อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมนาปราจีนนินสูตร^๓

ผู้เจริญอริยมรรค^๔ ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๑๖]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

๑. [๒๑๕] -ผู้รวบรวม

๒. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ -ผู้รวบรวม

๓. ยมนาปราจีนนินสูตร -ผู้รวบรวม

๔. ผู้เจริญอริยมรรค -ผู้รวบรวม

[๒๑๗]

สาวตุถีนินทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว อจิรวดี นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺภารา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯ เป ฯ

[๒๑๘]

สาวตุถีนินทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว สรรฐ นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺภารา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯ เป ฯ

[๒๑๙]

สาวตุถีนินทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว มหี นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺภารา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯ เป ฯ

อจิรวดีปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๒๑๗]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

สรวุปรายจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรวุไหลไปสู่ทิศปรายจีน

[๒๑๘]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวุไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

[๑]

[๒]

[๒๑๙]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

๑. มหีปาจีนนินนสูตร -ผู้รวบรวม

๒. ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहीไหลไปสู่ทิศปรายจีน -ผู้รวบรวม

[๒๒๐]

สาวตถินิทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว ยา กาจิมมา มหานทีโยฯ เสยฺยถีทํฯ คงคา
 ยมูนา อจิรวดี สรรภู มหี สพุพา ตา ปาจันนิมนา ปาจันโปณา ปาจันปพุการาฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯเปฯ

[๒๒๑]

สาวตถินิทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว คงคา นที สมุตฺตนิมนา สมุตฺตโปณา
 สมุตฺตปพุการาฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพุกาโรฯ

[๒๒๒]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพุกาโรฯ อิทฺถ ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ อมตคฺคํ อมตปฺรายนํ อมตปฺริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมานํ
 ภาเวติ อมตคฺคํ อมตปฺรายนํ อมตปฺริโยสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ
 นิพฺพานปพุกาโรติฯ

มหิปปราจีนนินนสูตร^๑

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมที่ไหลไปสู่ทิศปรารัง^๒

(๒๒๐)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมที่ ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปรารัง หลังไปสู่ทิศปรารัง บ่าไปสู่ทิศปรารัง แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

คังคาสุมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๑)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๒๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่ นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่พระนิพพาน^๓ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

๑. มหานทีปรารังนินนสูตร -ผู้รวบรวม

๒. ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนมหานทีที่ไหลไปสู่ทิศปรารัง -ผู้รวบรวม

๓. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้คำว่า "นิพพาน" -ผู้รวบรวม

๔. อันหยั่งลงสู่ -ผู้รวบรวม

[๒๒๓]

สาวตถีนินทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว ยมุนา นที สมุตฺตนิหฺนนา สมุตฺตโปณา
สมุตฺตปพฺภการา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯ เป ฯ

[๒๒๔]

สาวตถีนินทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว อจิรวตี นที สมุตฺตนิหฺนนา สมุตฺตโปณา
สมุตฺตปพฺภการา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯ เป ฯ

[๒๒๕]

สาวตถีนินทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว สรณฺ นที สมุตฺตนิหฺนนา สมุตฺตโปณา
สมุตฺตปพฺภการา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯ เป ฯ

ยมนาสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ๑๓^๑ เหมือนแม่น้ำ ยมนาไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๓)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จัณนั้น เหมือนกัน ๑๓.

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ๑๓^๒ เหมือนแม่น้ำ อจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๔)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จัณนั้น เหมือนกัน ๑๓.

จบ สูตรที่ ๙

สรภูสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ๑๓^๓ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๕)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จัณนั้น เหมือนกัน ๑๓.

จบ สูตรที่ ๑๐

๑. แม่น้ำ -ผู้รวบรวม

๒. แม่น้ำ -ผู้รวบรวม

[๒๒๖]

สาวตถีนินทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มहीं นที สมฺมุตฺตนิฺนนา สมฺมุตฺตโปณํ
สมฺมุตฺตปฺพุทฺธารา ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯ เป ฯ

[๒๒๗]

สาวตถีนินทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา กาจิมํ มหานทีโย ฯ เสยฺยถิทํ ฯ คงคา
ยมนา อจิรวดี สรรณํ มहीं สพุพา ตา สมฺมุตฺตนิฺนนา สมฺมุตฺตโปณํ สมฺมุตฺตปฺพุทฺธารา ฯ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสํกโรนฺโต นิพฺพานนิฺนโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปฺพุทฺธาโร ฯ

[๒๒๘]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสํกโรนฺโต นิพฺพานนิฺนโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปฺพุทฺธาโร ฯ อิทํ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ อมตคฺคํ อมตปฺรายนํ อมตปฺริโยสานํ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ
ภาเวติ อมตคฺคํ อมตปฺรายนํ อมตปฺริโยสานํ ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ
อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสํกโรนฺโต นิพฺพานนิฺนโน โหติ
นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปฺพุทฺธาโรติ ฯ

มหีสมุตินินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมที่ไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๖)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมที่ไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้น เหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุตินินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนมหานทีไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๗)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมที่ ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๒๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้โน้มไปสู่ นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๒

อมโตคัธ ทฺวาทสกี ตติยเกฯ

[๒๒๙]

สาวตถีนินทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจิณนินฺนา ปาจิณโปณา
ปาจิณปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ

[๒๓๐]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ
พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ อิทฺ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ เปฯ
สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ เอว โข
ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารโหติฯ

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยการหยั่งลงสู่อมตะ รวมเป็น ๑๒ สูตร
 ๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน
 ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

กัณฑ์ปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๒๙)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังลงไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๓๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้คำว่า “หลังไปสู่” -ผู้รวบรวม

[๒๓๑]

สาวตฤณิทานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว ยมุนา นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯเปฯ

[๒๓๒]

สาวตฤณิทานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว อจิรวตี นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯเปฯ

[๒๓๓]

สาวตฤณิทานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว สรภู นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯเปฯ

ยมุณาปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุณาไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๓๑]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุณาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวดีปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๓๒]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังลงไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

สรวุปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรวุไหลไปสู่ทิศปราจีน

[๒๓๓]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวุไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม้นั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... นั้นนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

[๒๓๔]

สาวตฤณิทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว มहीं นที ปาจีนินฺนนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺพการา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯ เป ฯ

[๒๓๕]

สาวตฤณิทานํ ฯ เสขยถาปี ภิกขเว ยา กาจิม่า มหานทีโย ฯ เสขยถิทํ ฯ คงคา
ยมุณา อจิรวดี สรรภู มहीं สพฺพพา ตา ปาจีนินฺนนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺพการา ฯ
เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสีกโรนุโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺพการโ

[๒๓๖]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสีกโรนุโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺพการโ อธิ ภิกขเว
ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ นิพฺพานินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺพการํ ฯ เป ฯ
สมฺมาสมาธิ ภาเวติ นิพฺพานินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺพการํ ฯ เอวเมว โข
ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสีกโรนุโต
นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺพการโติ ฯ

มหิปปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมหิไหลไปสู่ทิศปราย

(๒๓๔)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหิไหลไปสู่ทิศปราย หลังไปสู่ทิศปราย บ่าไปสู่ทิศปราย แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

มหานทีปราจีนนินนสูตร

มหานทีไหลไปสู่ทิศปรายเหมือนผู้เจริญอริยมรรคย่อมไปสู่นิพพาน

(๒๓๕)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวฐ แม่น้ำมหิ ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปราย หลังไปสู่ทิศปราย บ่าไปสู่ทิศปราย แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็ย่อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๓๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ยอมไปสู่ นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันยอมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันยอมไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันยอมไปสู่ นิพพาน^๑ โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ข้อสังเกต : ประโยค “ยอมเจริญสัมมาสมาธิ อันยอมไปสู่นิพพาน ฯลฯ” เกินมา ๑ ประโยค -ผู้รวบรวม

[๒๓๗]

สาวตถีนินทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว คงคา นที สมุตฺตนินฺนา สมุตฺตโปณา
สมุตฺตปฺพุทฺธาราฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปฺพุทฺธาโรฯ

[๒๓๘]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ
พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปฺพุทฺธาโรฯ อิทฺ ภิกขเว
ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปฺพุทฺธํ ฯเปฯ
สมฺมาสมาธิ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปฺพุทฺธํฯ เอวํ โข ภิกขเว
ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปฺพุทฺธาโรติฯ

[๒๓๙]

สาวตถีนินทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว ยมฺนา นที สมุตฺตนินฺนา สมุตฺตโปณา
สมุตฺตปฺพุทฺธาราฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯเปฯ

กัณฐกสมุททนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

[๒๓๗]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่พระนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมนาสมุททนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือน^๑ แม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร

[๒๓๙]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๘

๑. เหมือน -ผู้รวบรวม

[๒๔๐]

สาวตถีนีทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อจิรวดี นที สมุทฺทนิหฺนนา สมุทฺทโปณา
สมุทฺทปพุทฺธารา ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯ เป ฯ

[๒๔๑]

สาวตถีนีทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรรว นที สมุทฺทนิหฺนนา สมุทฺทโปณา
สมุทฺทปพุทฺธารา ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯ เป ฯ

[๒๔๒]

สาวตถีนีทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหี นที สมุทฺทนิหฺนนา สมุทฺทโปณา
สมุทฺทปพุทฺธารา ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯ เป ฯ

อจิรวดีสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

(๒๔๐)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จัณนั้น เหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

สรภูสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

(๒๔๑)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จัณนั้น เหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

มहीสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहीไหลไปสู่สมุทร

(๒๔๒)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จัณนั้น เหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๑

[๒๔๓]

สาวตถีนินทาน์ฯ เสยยถาปี ภิกขเว ยา กาจิมมา มหานทีโยฯ เสยยถีทำฯ คงคา
 ยมุนา อจิรวดี สรรภู มหี สพพา ตา สมุตฺตนินฺนา สมุตฺตโปณฺนา สมุตฺตปพฺภาราฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภาริฯ

[๒๔๔]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภาริฯ อิทฺธ ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ นิพฺพานินฺนํ นิพฺพานโปณฺณํ นิพฺพานปพฺภาริฯ เปฯ
 สมฺมาสมาธิ ภาเวติ นิพฺพานินฺนํ นิพฺพานโปณฺณํ นิพฺพานปพฺภาริฯ เอวํ โข
 ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภาริติฯ

คงคาเปยฺยาลีฯ

ตสฺสทุทฺธานํ

จ ปาจันโต นินฺนา	จ นินฺนา จ สมุตฺตโต
เอเต เทว จ ทฺวาทส โหนฺติ	วคฺโค เตน ปวฺจุจตีติ
นิพฺพานินฺนํ ^๑ ทฺวาทสกี	จตุตฺถกี จทฺวานวกีฯ

๑. ย. นิพฺพานินฺโน ... จฏฺฐานวกีฯ

มหานทีปราจีนนินนสูตร^๑

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปราจีน^๒

(๒๔๓)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมही ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๔๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นอย่างไรเล่า จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๒

[๓]

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยการน้อมไปสู่นิพพาน รวมเป็น ๑๒ สูตร
 ๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำใหญ่ไปสู่ทิศปราจีน
 ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำใหญ่ไปสู่สมุทร.

๑. มหานทีสมุทรนินนสูตร -ผู้รวบรวม

๒. ไหลไปสู่สมุทร -ผู้รวบรวม

๓. จบ คังคาเปยยาล -ผู้รวบรวม

อุปมาทวคฺโค ทสโม

[๒๔๕]

สาวตถีนินฺทานํฯ ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปฺทา วา ทฺวิปฺทา วา จตฺตฺปฺทา
วา พหุปฺปฺทา วา รฺูปิโน วา อรฺูปิโน วา สณฺณิโน วา อสณฺณิโน วา เนวสณฺณิ-
นาสณฺณิโน วา ตถาคโธ เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํฯ เอวเมว โข
ภิกฺขเว เย เกจิ กุสฺลา ฐมฺมา สพุเพ เต อุปฺปมาทมูลกา อุปฺปมาทสโมสฺรณา
อุปฺปมาโท เตสํ ฐมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อุปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฎิกลงํ
อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสสฺติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกิริสฺสตีติฯ

[๒๔๖]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
มคฺคํ พหุลิกโรตีติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสุตฺตคฺคปริณามิํ ๑เปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสุตฺตคฺคปริณามิํฯ เอวํ^๑ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรตีติฯ

(อุปฺริ ตินฺณํ สุตฺตานํ วิตฺถาเรตพฺพ)ฯ

อัปปมาทวรรคที่ ๑๐

ตถาคตสูตรที่ ๑

ผู้เจริญอุริยมรรคน้อมไปในการสละ

(๒๔๕)

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี ๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดี มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ก็ดี มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่า เป็นผู้เลศกว่าสัตว์เหล่านั้น ฉันทใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่านั้น ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่า เลศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉันทนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภิษุผู้ไม่ประมาทแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๒๔๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

(อีก ๓ สูตรข้างหน้า พึงให้พิสดารอย่างนี้)

[๒๔๗]

สาวตถินิทานํฯ ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปฺทา วา ทฺวิปฺทา วา จตฺตฺปฺทา
 วา พหุปฺปฺทา วา รฺูปิโน วา อรฺูปิโน วา สณฺณิโน วา อสณฺณิโน วา เนวสณฺณิ-
 นาสณฺณิโน วา ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรํ สมนฺมาสมฺพุทฺโธฯ เอวเมว โข
 ภิกฺขเว เย เกจิ กุสฺลา ฌมฺมา สพุเพ เต อปฺปมาทมฺมุลกา อปฺปมาทสโมสฺรณา
 อปฺปมาโท เตสํ ฌมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฎิगङ्गํ
 อริยํ อญฺญกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสสฺติ อริยํ อญฺญกิกํ มคฺคํ พหุสํกิริสฺสตีติฯ

[๒๔๘]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อญฺญกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อญฺญกิกํ
 มคฺคํ พหุสํกโรติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมนฺมาทิฏฺฐิ ภาเวติ รากวินยปฺริโยสํนํ
 โทสวินยปฺริโยสํนํ โมหวินยปฺริโยสํนํ ฯเปฯ สมนฺมาสมาธิ ภาเวติ รากวินยปฺริโยสํนํ
 โทสวินยปฺริโยสํนํ โมหวินยปฺริโยสํนํฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ
 อญฺญกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อญฺญกิกํ มคฺคํ พหุสํกโรติฯ

[๒๔๙]

สาวตถินิทานํฯ ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปฺทา วา ทฺวิปฺทา วา จตฺตฺปฺทา
 วา พหุปฺปฺทา วา รฺูปิโน วา อรฺูปิโน วา สณฺณิโน วา อสณฺณิโน วา เนวสณฺณิ-
 นาสณฺณิโน วา ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรํ สมนฺมาสมฺพุทฺโธฯ เอวเมว โข
 ภิกฺขเว เย เกจิ กุสฺลา ฌมฺมา สพุเพ เต อปฺปมาทมฺมุลกา อปฺปมาทสโมสฺรณา
 อปฺปมาโท เตสํ ฌมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฎิगङ्गํ
 อริยํ อญฺญกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสสฺติ อริยํ อญฺญกิกํ มคฺคํ พหุสํกิริสฺสตีติฯ

ตถาคตสูตรที่ ๒

ผู้เจริญอริยมรรคมีการกำจัดราคะเป็นที่สุด

[๒๔๗]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี ๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี... อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

ตถาคตสูตรที่ ๓

ผู้เจริญอริยมรรคอันยังลงสู่่อมตะ

[๒๔๙]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี ๔ เท้าก็ดี... อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๕๐]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
มคฺคํ พหุลีกโรตฺติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐิ ภาเวติ อมโตคฺขํ อมตปฺรายนํ
อมตปฺริโยสานํ ฯเปฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ อมโตคฺขํ อมตปฺรายนํ อมตปฺริโยสานํฯ
เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
มคฺคํ พหุลีกโรตฺติติฯ

[๒๕๑]

สาวตฺถินิทานํฯ ยาวตา ภิกขเว สตฺตา อปฺทา วา ทฺวิปฺทา วา จตฺตฺตฺปฺทา
วา พหุปฺปทา วา รุปีโน วา อรุปีโน วา สณฺณิโน วา อสณฺณิโน วา เนวสณฺณิ-
นาสณฺณิโน วา ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมมาสมฺพุทฺธํฯ เอวเมว โข
ภิกขเว เย เกจิ กุสลา ฌมฺมา สพฺเพ เต อปฺปมาทมฺมุลกา อปฺปมาทสโมสฺรณา
อปฺปมาโท เตสํ ฌมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิทฺถจํ
อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺถสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติฯ

[๒๕๒]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
มคฺคํ พหุลีกโรตฺติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐิ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพาน-
โปณํ นิพฺพานปฺพการํ ฯเปฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ
นิพฺพานปฺพการํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ
อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตฺติติฯ

[๒๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

ตถาคตสูตรที่ ๔

ความไม่ประมาทเลิศกว่ากุศลธรรม

[๒๕๑]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี ๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดี มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ก็ดี มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่า เป็นผู้เลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น จันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่านั้น ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น จันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ .

[๒๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

[๒๕๓]

สาวตถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงฺกลานํ ปาณานํ ปทชาตานิ
 สพุพานิ ตานิ หตฺธิปเท สโมธานํ คจฺจนฺติ หตฺธิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิตํ
 มหนฺตตฺเตนฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ฐมา สพุเพ เต อปฺปมาทมูลกา
 อปฺปมาทสโมสฺรณา อปฺปมาโท เตสํ ฐมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺริสฺสตีติฯ

[๒๕๔]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีฯ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เปฯ สมมาสมาธี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติฯ

[๒๕๕]

สาวตถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุฎฺฐาคารสฺส ยา กาจิ โคปานสีโย สพุพา
 ตา กุฎฺฐกฺมา กุฎฺฐินฺนา กุฎฺฐสโมสฺรณา กุฎฺฐํ ตาสํ อคฺคมกฺขายติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว
 เปฯ (ยถา เหนฺจิมสฺสุตฺตนฺตํ เอวํ วิตุถาเรตพฺพํ)ฯ

ปทสูตร

กุศลธรรมทั้งปวงมีความไม่ประมาทเป็นมูล

(๒๕๓)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายผู้สัญจรไปบนแผ่นดิน ชนิดใดชนิดหนึ่ง ทั้งหมดนั้น ย่อมถึงความประชุมลงในรอยเท้าข้าง รอยเท้าข้าง บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้ฉันใด กุศลธรรม เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภิษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอัน ประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๒๕๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

กฏสูตร

ว่าด้วยเรือนยอด

(๒๕๕)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลอนแห่งเรือนยอดอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งหมดนั้น ไปสู่ยอด น้อมไปสู่ยอด ประชุมเข้าที่ยอด ยอดแห่งเรือนยอดนั้น บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่ากลอนเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความ ไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

[២៥៦]

សាវតុត្តិនិកាយ។ ឆេតិយភិក្ខុវេ មេ ភិក្ខុ ឆុតនុត្តា កិច្ចសន្យាសារីរិ តេត្ថ
 ឧកុក្កមកុមារិ។ ឆេតិយភិក្ខុវេ មេ ភិក្ខុវេ ។ ឆេត្ថ

[២៥៧]

សាវតុត្តិនិកាយ។ ឆេតិយភិក្ខុវេ មេ ភិក្ខុ ឆុតនុត្តា កិច្ចសន្យាសារីរិ តេត្ថ
 ឧកុក្កមកុមារិ។ ឆេតិយភិក្ខុវេ មេ ភិក្ខុវេ ។ ឆេត្ថ

[២៥៨]

សាវតុត្តិនិកាយ។ ឆេតិយភិក្ខុវេ មេ ភិក្ខុ ឆុតនុត្តា កិច្ចសន្យាសារីរិ តេត្ថ
 ឧកុក្កមកុមារិ។ ឆេតិយភិក្ខុវេ មេ ភិក្ខុវេ ។ ឆេត្ថ

มูลคันธสูตร

ว่าด้วย^๑ กลิ่นที่รากร

[๒๕๖]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่รากชนิดใดชนิดหนึ่ง ไม่กล้มพัก
บัตติตกเล่าว่า เลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่รากเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๗

สารคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่แก่น

[๒๕๗]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง
บัตติตกเล่าว่า เลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่แก่นเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๘

ปุพผคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่ดอก

[๒๕๘]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่ดอกชนิดใดชนิดหนึ่ง มะลิ บัตติต
กเล่าว่า เลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่ดอกเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

[๒๕๙]

สาวตฤณิทานันฯ เสขยถาปี ภิกขเว เย เกจิ กุญฺจราชาโน สพุเพ เต รณโณ
จกฺกวัตฺติโน อนฺนุนฺตา ภวนฺติ ราชา เตสํ จกฺกวัตฺติ อคฺคมกฺขายติฯ เอวเมว โข
ภิกขเว ฯเปฯ

[๒๖๐]

สาวตฤณิทานันฯ เสขยถาปี ภิกขเว ยา กาจิ ตารกฺฐปํ ปภา สพุพา ตา
จฺนฺทิมํปภา ยํ กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสํ จนฺทปฺปภา ตาลํ อคฺคมกฺขายติฯ เอวเมว โข
ภิกขเว ฯเปฯ

[๒๖๑]

สาวตฤณิทานันฯ เสขยถาปี ภิกขเว สรทสมเย วิทุเช วิคตฺวลาหเก เทเว
อาทิจฺโจ นภํ อพฺภุสฺสกฺกมาโน สพุพํ อาภาสคตํ ตมคตํ อภิวินฺนํ ภาสเต จ
ตปเต จ วิโรจติ จฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯเปฯ

กุกุจราชสูตร

ว่าด้วยพระราชาผู้เลิศ

(๒๕๙)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาผู้น้อย (ชั้นต่ำ) เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นผู้ตามเสด็จพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิ บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าพระราชาผู้น้อยเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จันทิมสูตร

ว่าด้วยพระจันทร์

(๒๖๐)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แสงสว่างแห่งดวงดาวชนิดใดชนิดหนึ่ง ทั้งหมดนั้น ย่อมไม่ถึงเสียวที่ ๑๖ แสงสว่างของพระจันทร์ แสงสว่างของพระจันทร์ บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าแสงสว่างของดวงดาวเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๑

สุริยสูตร

ว่าด้วยพระอาทิตย์

(๒๖๑)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในสทสมัยท้องฟ้าบริสุทธิ์ ปราศจากเมฆ พระอาทิตย์ขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ย่อมส่องแสงและแผดแสงไพโรจน์ กำจัดความมืดอันมีอยู่ในอากาศทั่วไป แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๒

[๒๖๒]

สาวตถีนินทาน์ ๑ เสขยถาปี ภิกขเว ยานี กานิจิ ตนฺตาวุตานัน วตถานัน
 วาสีกวตถัน เตสํ อคฺคณฺภายติ ๑ เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ กุสลา ฐมา สพุเพ
 เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสธนา อปฺปมาโท เตสํ ฐมานัน อคฺคณฺภายติ ๑
 อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกริสฺสตีติ ๑

[๒๖๓]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติ ๑ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ๑ เป ๑ สมฺมาสมาธี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ๑ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติ ๑

อปฺปมาทวคฺโค สมตฺโต ๑

ตสฺสุทฺททานัน

ตถาคตํ ปทํ ภูมฺมิ มฺหํ สาเรน^๑ วสฺสีกํ
 ราชา จนุทิมสุริยา จ วตฺถเณ ทสมํ ปทํ ๑
 (ยทปี ตถาคตํ ตทปี วิตฺถาเรตพฺพ)^๑

วัตถสูตร

ว่าด้วยผ้า

(๒๖๒)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผ้าที่ทอด้วยด้ายชนิดใดชนิดหนึ่ง ผ้าของชาวกาสิ บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าผ้าที่ทอด้วยด้ายเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภิษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๒๖๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๓

จบ อัปมาทวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตรที่ ๑	๒. ตถาคตสูตรที่ ๒
๓. ตถาคตสูตรที่ ๓	๔. ตถาคตสูตรที่ ๔
๕. ปทสูตร	๖. ญญสูตร
๗. มุลคันธสูตร	๘. สารคันธสูตร
๙. ปุพผคันธสูตร	๑๐. ญญฐาชาสูตร
๑๑. จันทิมสูตร	๑๒. สุริยสูตร
๑๓. วัตถสูตร	

พลกรณียาคุโค เอกาทสโม

[๒๖๔]

สาวตถ์นิทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ พลกรณียา กมฺมมนฺตา กยิรฺนฺติ^๑
 สพุเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวียํ ปติฏฺจาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมมนฺตา
 กยิรฺนฺติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สี้ลํ นิสฺสาย สීเล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรติฯ

[๒๖๕]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สี้ลํ นิสฺสาย สීเล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรติฯ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสคฺคปริณามี ฯเปฯ สมฺมาสมายี ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสคฺคปริณามีฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สี้ลํ
 นิสฺสาย สี้เล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุลิกโรตฺติติฯ (ปรคฺงคาเปยฺยาถี วณฺณยโต ปริปฺปณฺณสฺสฺตฺตฺนฺติ วิตุถารมคฺคิ^๒)ฯ

[๒๖๖]

สาวตถ์นิทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ พลกรณียา กมฺมมนฺตา กยิรฺนฺติ
 สพุเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวียํ ปติฏฺจาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมมนฺตา กยิรฺนฺติฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สี้ลํ นิสฺสาย สี้เล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรติฯ

๑. ม. กรียนฺติฯ เอวฺมฺปฺริฯ

๒. ม. ยฺ. วิตุถารมคฺคิฯ

พลกรณียวรรคที่ ๑๑

พลกรณียสูตรที่ ๑

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคน้อมไปในการสละ

(๒๖๔)

สาวัตถิณทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๖๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล. (พึงทราบความพิสดารสูตรที่บริบูรณ์ตามพรรณนาในคังคาเปยชาล)

จบ สูตรที่ ๑

พลกรณียสูตรที่ ๒

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคมีการกำจัดราคะ

(๒๖๖)

สาวัตถิณทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๖๗]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ
 ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ ฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ
 รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ
 รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ
 พหุลีกโรตฺติ ฯ

[๒๖๘]

สาวตฺถินิทานํ ฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว เข เกจิ พลกรณียา กมฺมมนฺตา กยิรฺนติ
 สพฺเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวีํ ปตฺติจาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมมนฺตา กยิรฺนติ ฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ
 อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ ฯ

[๒๖๙]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ
 อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ ฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ อมโตคฺขํ
 อมตปฺรายนํ อมตปริโยสานํ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ อมโตคฺขํ อมตปฺรายนํ
 อมตปริโยสานํ ฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตฺติ ฯ

[๒๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิปฏิภาณ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสมาธิปฏิภาณ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

ผลกรณีสูตรที่ ๓

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคอันหยั่งลงสู่อมตะ

[๒๖๘]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้จันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิปฏิภาณ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสมาธิปฏิภาณ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

[๒๗๐]

สาวตฤณิธานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว เย เกจิ พลภกรณียา กมฺมนฺตา กยิรฺนฺติ
 สพุเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวิํ ปติฏฺจาย เอวเมเต พลภกรณียา กมฺมนฺตา กยิรฺนฺติฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ

[๒๗๑]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี
 ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ
 นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย
 สีเล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติฯ

[๒๗๒]

สาวตฤณิธานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว เย เกจิเม พิชคามภูตคามา วุฑฺฒี วิรูปฺหี
 เวปุลลํ อาปชฺชนฺติ สพุเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวิํ ปติฏฺจาย เอวเมเต พิชคาม-
 ภูตคามา วุฑฺฒี วิรูปฺหี เวปุลลํ อาปชฺชนฺติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย
 สีเล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต
 วุฑฺฒี วิรูปฺหี เวปุลลํ ปาปฺณฺตติ ฌมฺเมสุฯ

ผลกรรมสูตรที่ ๔

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพาน

[๒๗๐]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่พึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

พืชสูตร

พืชอาศัยแผ่นดินผู้อาศัยศีลเจริญอริยมรรค

[๒๗๒]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พืชคามและภุตคามชนิดใดชนิดหนึ่งนี้ ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต พืชคามและภุตคาม ทั้งหมดนั้น อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ในแผ่นดิน จึงถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต พืชคามและภุตคามเหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โตด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพศาลในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๓]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต วุฑฺฒี วิรูปฺหี เวปุลฺลํ ปาปฺณาติ
 ฌมฺเมสุฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามีฯ ๔เปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามีฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต วุฑฺฒี วิรูปฺหี เวปุลฺลํ ปาปฺณาติ
 ฌมฺเมสุติฯ

[๒๗๔]

สาวตฺถินิทานํฯ เสยฺยถาปิ หิมวณฺตํ ภิกขเว ปพฺพตฺราขํ นิสฺสาย นาคา กายํ
 วฑฺฒเนนฺติ พลํ คาเหเนติ เต ตตฺถ กายํ วฑฺฒเตว พลํ คาเหตุวา กุสฺสุพฺเภ^๑
 โอตฺรณฺติ กุสฺสุพฺเภ โอตฺริตฺวา มหาโสพฺเภ โอตฺรณฺติ มหาโสพฺเภ โอตฺริตฺวา กุณฺนทียो
 โอตฺรณฺติ กุณฺนทียो โอตฺริตฺวา มหานทียो โอตฺรณฺติ มหานทียो โอตฺริตฺวา มหาสมุทฺท-
 ฐาครี^๒ โอตฺรณฺติ เต ตตฺถ มหฺนตฺตตํ เวปุลฺลตฺตํ อาปชฺชนฺติ กาเยนฯ เอวเมว
 โข ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต มหฺนตฺตตํ^๓ เวปุลฺลตฺตํ ปาปฺณาติ ฌมฺเมสุฯ

[๒๗๕]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต มหฺนตฺตตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปฺณาติ
 ฌมฺเมสุฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามีฯ ๔เปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามีฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต มหฺนตฺตตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปฺณาติ
 ฌมฺเมสุติฯ

๑. ม. กุสฺสุพฺเภฯ

๒. ม. มหาสมุทฺทํฯ ย. มหาสมุทฺทํ ฐาครีฯ

๓. ย. มหฺนตฺตํ เวปุลฺลตฺตํฯ เอวมฺปรีฯ

[๒๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

นาคสูตร

นาคอาศัยขุนเขาผู้อาศัยศีลเจริญอริยมรรค

[๒๗๔]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยขุนเขาชื่อหิมวันต์ มีกายเติบโต มีกำลัง ครั้นมีกายเติบโต มีกำลังที่ขุนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่บึงใหญ่ ครั้นลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครั้นลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำใหญ่ ครั้นลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้น ย่อมถึงความโตใหญ่ทางกาย ในมหาสมุทรสาครนั้น แม่น้ำใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความเป็นใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ย่อมถึงความเป็นใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมถึงความเป็นใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

[๒๗๖]

สาวตถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว รุกฺโข ปาจิณินฺโน ปาจิณโปโณ ปาจิณ-
 ปพฺภาโร โส มฺลจฺฉินฺเท^๑ กเต ปปเตสฺสติ เยน [๒] นินฺโน เยน โปโณ เยน
 ปพฺภาโรติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ

[๒๗๗]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ อิทฺ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ
 ๑. ม. มฺลจฺฉินฺโน กตเมน ปปเตยฺยาติฯ ย. มฺลจฺ ฉินฺโน กตเมน ปปาเตน ปปเตยฺยาติฯ
 ๒. ม. ย. ภาณเตฯ

[๒๗๘]

สาวตถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุมฺโภ นิกฺกชฺชโร วมเตว อุทกํ โน
 ปจฺจาวมติ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต วมเตว ปาปเก อกฺุสเส ฌมฺเม โน ปจฺจาวมติฯ

๑. ม. มฺลจฺฉินฺโน กตเมน ปปเตยฺยาติฯ ย. มฺลจฺ ฉินฺโน กตเมน ปปาเตน ปปเตยฺยาติฯ

๒. ม. ย. ภาณเตฯ

รูกขสูตร

ต้นไม้ล้มลงทางที่โอน ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพาน

(๒๗๖)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ล้มลงทางที่โอน โนมไปสู่ทิศปราจีน โอนไปสู่ทิศปราจีน ต้นไม้นั้นเมื่อถูกตัดรากเสียแล้ว จักล้มลงทางทิศที่มันโน้ม โนมโอนไป แม้นั้นใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๗๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

กุมภสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมระบายนอกอุศลธรรม

(๒๗๘)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อที่คว่ำ ย่อมทำให้น้ำไหลออกอย่างเดียว ไม่ทำให้กลับไหลเข้า แม้นั้นใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมระบายนอกอุศลธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๙]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงคิกัม มคฺคัม ภาวะนุโต อริย์ อฏฺฐงคิกัม มคฺคัม
 พหุสฺสีกโรนุโต วมเตว ปาปเก อกุสเล ชมฺเม โน ปจฺจาวมตีฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ
 สมฺมาทิฏฺฐี ภาวะติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามีฯ ๑เปฯ
 สมฺมาสมาธิ ภาวะติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามีฯ เอว
 โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงคิกัม มคฺคัม ภาวะนุโต อริย์ อฏฺฐงคิกัม มคฺคัม พหุสฺสีกโรนุโต
 วมเตว ปาปเก อกุสเล ชมฺเม โน ปจฺจาวมตีติฯ

[๒๘๐]

สาวตถึนิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว สาลิสฺสํ วา ยวสฺสํ วา สมฺมาปณฺหิตํ
 หตฺถเณ วา ปาเทน วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทำ วา ภินฺทิสฺสตี^๑ โลหิตํ วา
 อุปฺปาเทสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชตีฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ สมฺมาปณฺหิตตฺตา ภิกขเว สุกสฺสฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย
 อวิหฺขํ ภินฺทิสฺสตี วิหฺขํ อุปฺปาเทสฺสตี นิพฺพานํ สจฺฉนิกริสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชตีฯ ตํ
 กิสฺส เหตุฯ สมฺมาปณฺหิตตฺตา ภิกขเว ทิฏฺฐิยาฯ

[๒๘๑]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย
 อวิหฺขํ ภินฺทตี วิหฺขํ อุปฺปาเทติ นิพฺพานํ สจฺฉนิกรตีฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี
 ภาวะติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามีฯ ๑เปฯ สมฺมาสมาธิ
 ภาวะติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามีฯ เอว โข ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย อวิหฺขํ ภินฺทตี วิหฺขํ
 อุปฺปาเทติ นิพฺพานํ สจฺฉนิกรตีติฯ

๑. ไป. เจริญติฯ ย. ฉิขฺชติฯ เอมฺมปริฯ

[๒๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ย่อมระบายนกุลศรัทธมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมระบายนกุลศรัทธมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้.

จบ สูตรที่ ๘

สุกกสูตร

ทฎฐิที่ตั้งไว้ชอบย่อมทำลายอวิชชา

[๒๘๐]

สาวตถนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เตื่อยข้าวสาลีหรือเตื่อยข้าวขะ ตั้งไว้เหมาะมือหรือเท้าย่าเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห่อเลือด ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเตื่อยตั้งไว้เหมาะ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชชา จักยังวิขาให้เกิด จักกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน เพราะทฎฐิที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคภาวนาตั้งไว้ชอบ ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะทฎฐิที่ตั้งไว้ชอบ.

[๒๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุยอมทำลายอวิชชา ย่อมยังวิขาให้เกิด ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง เพราะทฎฐิที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ชอบอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยอมทำลายอวิชชา ย่อมยังวิขาให้เกิด ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง เพราะทฎฐิที่ตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ชอบ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

[๒๘๒]

สาวตถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อากาเส วิวิชา วาตา วายนฺติ ปฺรตฺถิมาปี
 วาตา วายนฺติ ปจฺจิมาปี วาตา วายนฺติ อุตฺตราปี วาตา วายนฺติ ทกฺขิณาปี วาตา
 วายนฺติ สรฺชาปี วาตา วายนฺติ อรฺชาปี วาตา วายนฺติ สีตาปี วาตา วายนฺติ อุณฺหาปี
 วาตา วายนฺติ ปรีตฺตาปี วาตา วายนฺติ อธิมตฺตาปี วาตา วายนฺติฯ เอวเมว โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยํ อญฺญํคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อญฺญํคิกํ มคฺคํ พหุลิกโรโต
 จตฺตาโรปี สติปญฺจานา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี สมฺมปฺปชานา ภาวนา-
 ปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี อิทธิปาทา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปณฺจปี อินฺทริยานิ
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปณฺจปี พฺลานิ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ สตฺตปี โพชฺฌนฺคา
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติฯ

[๒๘๓]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยํ อญฺญํคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อญฺญํคิกํ มคฺคํ
 พหุลิกโรโต จตฺตาโรปี สติปญฺจานา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี สมฺมปฺปชานา
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี อิทธิปาทา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปณฺจปี
 อินฺทริยานิ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปณฺจปี พฺลานิ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ สตฺตปี
 โพชฺฌนฺคา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาวเตติ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาริ ภาวเตติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอว
 โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยํ อญฺญํคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อญฺญํคิกํ มคฺคํ พหุลิกโรโต
 จตฺตาโรปี สติปญฺจานา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี สมฺมปฺปชานา ภาวนา-
 ปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี อิทธิปาทา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปณฺจปี อินฺทริยานิ
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปณฺจปี พฺลานิ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ สตฺตปี โพชฺฌนฺคา
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺตฺติติฯ

อากาศสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมทำสติปัฏฐานให้บริบูรณ์

[๒๘๒]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลมหลายชนิดพัดไปในอากาศ คือ ลมตะวันออก บ้าง ลมตะวันตกบ้าง ลมเหนือบ้าง ลมใต้บ้าง ลมมีธุลีบ้าง ลมไม่มีธุลีบ้าง ลมหนาวบ้าง ลมร้อนบ้าง ลมพัดเบาๆ บ้าง ลมพัดแรงบ้าง แม้ฉันใด เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ สติปัฏฐาน ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง สัมมปธาน ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง อิทธิบาท ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง อินทรีย์ ๕ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง พละ ๕ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า สติปัฏฐาน ๔ จึงถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง สัมมปธาน ๔... อิทธิบาท ๔... อินทรีย์ ๕... พละ ๕... โพชฌงค์ ๗ จึงถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สติปัฏฐาน ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง สัมมปธาน ๔... อิทธิบาท ๔... อินทรีย์ ๕... พละ ๕... โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง.

จบ สูตรที่ ๑๐

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้คำว่าว่า "ความเจริญบริบูรณ์" -ผู้รวบรวม

[๒๘๔]

สาวตถินิทานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว คิมุหํ ปจฺฉิเม มาเส อุหตํ รโหชลํ
 ตเมํ มหา อกาลเมโฆ จานโส อนุตฺตราชเปติ วุปฺสเมติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวะนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนุโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน
 ปาปเก อกุสเล ฐมฺเม จานโส อนุตฺตราชเปติ วุปฺสเมติฯ

[๒๘๕]

กถณฺจ [๑] ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวะนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรนุโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ฐมฺเม จานโส อนุตฺตราชเปติ
 วุปฺสเมติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐิ ภาวะติ ฯเปฯ สมมาสมาธิ ภาวะติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวะนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนุโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน
 ปาปเก อกุสเล ฐมฺเม จานโส อนุตฺตราชเปติ วุปฺสเมตฺติฯ

[๒๘๖]

สาวตถินิทานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว อุปฺปนฺนํ มหาเมฆํ ตเมํ มหาวาโต
 อนุตฺตราชเยว อนุตฺตราชเปติ วุปฺสเมติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาวะนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนุโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล
 ฐมฺเม อนุตฺตราชเยว^๒ อนุตฺตราชเปติ วุปฺสเมติฯ

---

๑. ญ. ปนฯ

๒. ไป. จานโสฯ เอวมุปริฯ

เมฆสูตรที่ ๑

ผู้เจริญอริยมรรคทำอกุศลกรรมให้สงบโดยพลัน

(๒๘๔)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ณะอองอันตั้งขึ้นในเดือนท้ายแห่งฤดูร้อน เมฆก้อนใหญ่ที่เกิดในสมัยมิใช่กาล ย่อมยังผู้ณะอองนั้นให้หายสงบไปได้โดยพลัน แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมยังอกุศลกรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้หายสงบไปได้โดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๘๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงให้อกุศลกรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปได้โดยพลัน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงให้อกุศลกรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปได้โดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๑๑

เมฆสูตรที่ ๒

ผู้เจริญอริยมรรคทำอกุศลกรรมให้สงบในระหว่างโดยพลัน

(๒๘๖)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลมแรงย่อมยังมหาเมฆอันเกิดขึ้นแล้วให้หายหมดไปได้ในระหว่างนั่นเอง แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมยังอกุศลกรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้หายสงบไปในระหว่างได้โดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๘๗]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวะนุโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนุโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ฐมฺเม อนฺตรายะว อนฺตรชาเปติ
 รูปสเมติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาวะติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาวะติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวะนุโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนุโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน
 ปาปเก อกุสเล ฐมฺเม จานโส^๑ อนฺตรายะว อนฺตรชาเปติ รูปสเมตติฯ

[๒๘๘]

สํวตฺถินิทานํฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว สํมูทฺทิกาย นาวาย เวตฺตพฺพชฺชนพฺพชาย จ
 มาสานิ อุทฺเทก ปริยาทาย เหมนฺตฺติเกน ถลํ อุกฺขิตฺตาย วาตาตปฺปเรตานิ พฺพชฺชนานิ
 ตานิ ปาฐสฺสเกน เมเชน อภิปฺปวฺภูจฺจานิ อปฺปกสฺสิเรเนว ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ปุตฺติกา
 ภาวนฺติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวะนุโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสโรนุโต อปฺปกสฺสิเรเนว สลฺยโลชนานิ ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ปุตฺติกา
 ภาวนฺติฯ

[๒๘๙]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุโน อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวะนุโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสโรนุโต อปฺปกสฺสิเรเนว สลฺยโลชนานิ ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ปุตฺติกา
 ภาวนฺติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาวะติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาวะติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกขเว
 ภิกขุโน อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวะนุโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนุโต
 อปฺปกสฺสิเรเนว สลฺยโลชนานิ ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ปุตฺติกา ภาวนฺตติฯ

๑. ม. ย. อยู่ ปาโจ นตฺติฯ

(๒๘๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงให้อกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปในระหว่างได้? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงให้อกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปในระหว่างได้โดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๑๒

นาวาสูตฺร

ผู้เจริญอริยมรรคทำให้สังโยชน်สงบหมดไป

(๒๘๘)

สาวัตถิยาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรือเดินสมุทรที่ผูกด้วยเครื่องผูก คือหวาย แห่อยู่ในน้ำตลอด ๖ เดือน เขายกขึ้นบกในฤดูหนาว เครื่องผูกต้องลมและแดดแล้ว อันฝนตกครดแล้ว ย่อมจะเสียไป ผู้ไป โดยไม่ยากเลย แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ สังโยชน်ทั้งหลายย่อมสงบหมดไป โดยไม่ยากเลย ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๘๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า สังโยชน်ทั้งหลาย จึงจะสงบหมดไป โดยไม่ยากเลย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สังโยชน်ทั้งหลายจึงสงบหมดไป โดยไม่ยากเลย.

จบ สูตรที่ ๑๓

[๒๙๐]

สาวตถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อากนฺตุกาการํ ตตฺถ ปุรตฺถิมายปี ทิสาย
 อากนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ ปจฺฉิมายปี ทิสาย อากนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ อุตฺตรายปี
 ทิสาย อากนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ ทกฺขิณายปี ทิสาย อากนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ
 ขตฺติยาปี อากนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ พุราหฺมณายปี อากนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ
 เวสฺสาปี อากนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ สุทฺทาปี อากนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติฯ เอวเมว โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวเณโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต
 เย ชมฺมา อภิญฺญา ปริณฺเณยฺยา เต ชมฺมา อภิญฺญา ปรีชานาติ เย ชมฺมา อภิญฺญา
 ปหาตพฺพา เต ชมฺเม อภิญฺญา ปชฺหติ เย ชมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพา เต ชมฺเม
 อภิญฺญา สจฺฉิกโรติ เย ชมฺมา อภิญฺญา ภาวตพฺพา เต ชมฺเม อภิญฺญา ภาวติฯ

[๒๙๑]

กตเม จ ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญฺญา ปริณฺเณยฺยาฯ ปณฺจปาทานกฺขนฺธาติสฺส
 วจฺนียํ กตเม ปณฺจฯ เสยฺยถีทํฯ ฐปฺปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิญฺญาณฺฐปาทานกฺขนฺโธฯ
 อิมे ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญฺญา ปริณฺเณยฺยาฯ

[๒๙๒]

กตเม จ ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพาฯ อวิชฺชา จ ภวตณฺหา จฯ
 อิมे ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพาฯ

[๒๙๓]

กตเม จ ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพาฯ วิชฺชา จ วิมุตฺติ จฯ
 อิมे ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพาฯ

[๒๙๔]

กตเม จ ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญฺญา ภาวตพฺพาฯ สมฺโถ จ วิปสฺสนา จฯ
 อิมे ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญฺญา ภาวตพฺพาฯ

อาคันตุกาการสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้ ควรละ ควรทำให้แจ้ง ควรทำให้เจริญ

[๒๙๐]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนผู้มาจากทิสบุรพาก็ดี จากทิสปัจจิม^๑ก็ดี จากทิสอุดรก็ดี จากทิสทักษิณก็ดี ย่อมพักอยู่ที่เรือนสำหรับรับแขก ถึงกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทรก็ดี ที่มาแล้วก็ย่อมพักอยู่ที่เรือนสำหรับรับแขกนั้น แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วย องค์ ๘ ย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมละธรรมที่ควรละด้วย ปัญญาอันยิ่ง ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมเจริญธรรม ที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๙๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ ธรรมที่เรียกว่าอุปาทานขันธ ๕ อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปุปาทานขันธ ฯลฯ วิญญาณุปาทานขันธ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง.

[๒๙๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ อวิชชาและ ภวตัณหา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง.

[๒๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คืออวิชชา และวิมุตติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง.

[๒๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือสมณะ และวิปัสสนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง.

๑. คือทิสปัจจิม (ในความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒) -ผู้รวบรวม

[๒๙๕]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวนฺโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต เย ชมฺมา อภิญญา ปริณฺเอยยา เต ชมฺเม อภิญญา ปรีชานาติ ฯเปฯ
 เย ชมฺมา อภิญญา ภาวตพฺพา เต ชมฺเม อภิญญา ภาวตฺติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ
 สมฺมาทิฏฺฐิ ภาวตฺติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาวตฺติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวนฺโต อริย์
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต เย ชมฺมา อภิญญา ปริณฺเอยยา เต ชมฺเม อภิญญา
 ปรีชานาติ เย ชมฺมา อภิญญา ปหาตพฺพา เต ชมฺเม อภิญญา ปชฺหติ เย ชมฺมา
 อภิญญา สจฺจนิกาทพฺพา เต ชมฺเม อภิญญา สจฺจนิกโรติ เย ชมฺมา อภิญญา
 ภาวตพฺพา เต ชมฺเม อภิญญา ภาวตฺติติฯ

[๒๙๖]

เสยฺยถาปี ภิกขเว คฺงคา นทึ ปาจิณฺนิหฺนา ปาจิณฺโปณฺมา ปาจิณฺปพฺภารฺรา อถ
 มหาชนกาโย อาคจฺเจยฺย กุทฺททาตปิฏฺกํ อาทาย มยฺ อิมํ คฺงคํ นทึ ปจฺฉานินฺนํ
 กริสฺสาม ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารฺนติฯ ตํ กิम्मณฺณถ ภิกขเว อปี นุ โส^๑ มหาชน-
 กาโย คฺงคํ นทึ ปจฺฉานินฺนํ กรยฺย ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารฺนติฯ โน เหนฺต ฆนฺเตฯ
 ตํ กิสฺส เหตุฯ คฺงคา ฆนฺเต นทึ ปาจิณฺนิหฺนา ปาจิณฺโปณฺมา ปาจิณฺปพฺภารฺรา ตา น
 สฺสุกรา ปจฺฉานินฺนํ กาคฺตุ ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารํ ยาว เทว ปน โส มหาชนกาโย
 กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาที อสฺสาติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาวนฺตํ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺตํ ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา มิตฺตา
 วา อมจฺจา วา ฅาติสาลิหิตา วา โภเคหิ อภิหฺนฺจํ ปวาเรยฺยํ เอหฺมโภ ปุริส กิณฺเต
 อิเม กาสาวา อนฺนทหนฺติ กิ มฺณฺโฑท กปาลมนฺุสฺสึ^๒ จรฺติ เอหิ หีนายาวตฺติตฺวา
 โภเค จ ภูณฺชสฺส ปุณฺณานิ จ กรฺหิตีฯ โส วต ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาวนฺโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต สิกขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสตีติ
 เนตฺ จานํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ยถฺหิ ตํ ภิกขเว จิตฺตํ ทิฆรตฺตํ วิเวกนิหฺนํ
 วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ ตํ วต หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตฺ จานํ วิชฺชติฯ

๑. โป. โข ฯ

๒. ม. ย. กปาลมนฺุสฺสึ ฯ

[๒๙๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วย ปัญญาอันยิ่ง ฯลฯ จึงเจริญธรรมที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ฯลฯ จึงเจริญธรรมที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง.

จบ สูตรที่ ๑๔

นทีสูตร

ไม่มีผู้สามารถให้ผู้เจริญอริยมรรคกลับเป็นคนเลวได้

[๒๙๖]

สาวตถินทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน ครั้งนั้น หมู่มหาชนพากันถือเอาจอบและตะกร้ามาด้วยประสงค์ว่า พวกเราจักทำการทดแม่น้ำคงคานี้ให้ไหลกลับ ให้หลังกลับ ให้บ่ากลับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน หมู่มหาชนนั้น จะพึงทำการทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ ให้หลังกลับ ให้บ่ากลับ ได้ละหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร.

ภ. เพราะแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน การที่จะทำการทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ ให้หลังกลับ ให้บ่ากลับ มิใช่กระทำได้ง่าย แต่เป็นการแน่นอนว่า หมู่มหาชนพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความลำบากยากแค้น แม่นั่นใด.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร สหาย หรือญาติสาโลหิต จะพึงเชื่อเชิญภิกษุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ผู้กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ด้วยโภคะทั้งหลาย เพื่อนำไปตามใจว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ เชิญท่านมาเถิด ท่านจะนุ่งห่มผ้ากาสาเยะเหล่านี้ทำไม?

[๒๙๗]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรติฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรธนิสฺสิตํ โวสสคฺคปริณามิํ ฯ เปฯ สมมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ นิราคนิสฺสิตํ
 นิโรธนิสฺสิตํ โวสสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ (ยทปิ ผลกรณิยํ ตทปิ วิตุถาเรตพฺพํ)ฯ

ผลกรณียวคฺโค สมตฺโตฯ

ตสฺสทฺทานัน

พลํ พิชณฺจ นาโค จ

รุกฺโข กุมฺภเณ สุกิยา

อาภาเสน จ เทว เมฆา

นาวา อาคนตุกา นทีติฯ

ท่านจะเป็นคนโล้นถือกระบี่วิ่งเที่ยวไปทำไม? ท่านจงสีกมาบริโศกโศกะและกระทำบุญเกิด
ภิกษุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ผู้กระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบ
ด้วยองค์ ๘ นั้น จักลาสิกขาสีกออกเป็นคฤหัสถ์ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้น
เพราะเหตุไร? เพราะว่า จิตที่น้อมไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก
ตลอดกาลนานนั้น จักสีกออกมาเป็นคฤหัสถ์ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้.

[๒๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอัสยวิเวก อัสยวิราคะ อัสยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอัสยวิเวก อัสยวิราคะ อัสยนิโรธ
น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
ย่อมกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล. (พึงขยายเนื้อความ

ให้พิสดารเหมือนพลสูตร)

จบ สูตรที่ ๑๕

จบ ผลกรณียวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ผลกรณียสูตรที่ ๑	๒. ผลกรณียสูตรที่ ๒
๓. ผลกรณียสูตรที่ ๓	๔. ผลกรณียสูตรที่ ๔
๕. พิชสูตร	๖. นาคสูตร
๗. รุกขสูตร	๘. กุมภสูตร
๙. สุกกสูตร	๑๐. อาภาสสูตร
๑๑. เมฆสูตรที่ ๑	๑๒. เมฆสูตรที่ ๒
๑๓. นาวาสูตร	๑๔. อาคันตุกการสูตร
๑๕. นทีสูตร	

เอสนาวคโค ทวาทสโม

[๒๙๘]

สาวตถินิทานํ ติสฺสํ อีมา ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺสํ กาเมสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺสํ เอสนาฯ

[๒๙๙]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสํ เอสนํ อภิญญา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
ภาเวตพุทฺธํ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคฯ อีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมมาทิฏฺฐิ
ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ๔เปฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสํ เอสนํ อภิญญา
อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺธํ

[๓๐๐]

สาวตถินิทานํ ติสฺสํ อีมา ^[๑] ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺสํ กาเมสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺสํ เอสนาฯ

เอสนาวรรคที่ ๑๒

เอสนาสูตรที่ ๑

การแสวงหา ๓

(๒๙๘)

สวัตถิณทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

(๒๙๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อความรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิภาวนา อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งด้วยการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

เอสนาสูตรที่ ๒

การแสวงหา ๓

(๓๐๐)

สวัตถิณทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๑]

อิมาส์ ไช ภิกขเว ติสฺสนันฺ เสนานันฺ อภิญญา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
 ภาเวตพุทฺโธ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อธิ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐิ
 ภาเวติ ฯ เป ฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ รากวินยปริโยสานันฺ โทสวินยปริโยสานันฺ
 โมหวินยปริโยสานันฺ อิมาส์ ไช ภิกขเว ติสฺสนันฺ เสนานันฺ อภิญญา อัย
 อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺธติ ฯ

[๓๐๒]

สาวตถินิทานันฺ ติสฺโส อิมา ภิกขเว เสนา ฯ กตมา ติสฺโส ฯ กาเมสนา
 ภเวสนา พุรหุมจริเยสนา อิมา ไช ภิกขเว ติสฺโส เสนา ฯ

[๓๐๓]

อิมาส์ ไช ภิกขเว ติสฺสนันฺ เสนานันฺ อภิญญา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
 ภาเวตพุทฺโธ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อธิ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐิ
 ภาเวติ ฯ เป ฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ อมโตคฺข อมตปฺรายนันฺ อมตปริโยสานันฺ อิมาส์
 ไช ภิกขเว ติสฺสนันฺ เสนานันฺ อภิญญา อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺธติ ฯ

[๓๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

เอสนาสูตรที่ ๓

การแสวงหา ๓

[๓๐๒]

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน ? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่าง อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

[๓๐๔]

สาวตถีนีทานํ ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนา ฯ กตมา ติสฺโส ฯ กาเมสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนา ฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา ฯ

[๓๐๕]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนํ เอสนํ อภิญฺญา อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค
ภาเวตฺตพฺโพ ฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ฯ อีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิ
ภาเวติ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาริ ภาเวติ นิพฺพานินํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺการํ ฯ
อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนํ เอสนํ อภิญฺญา อัย อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค
ภาเวตฺตพฺโพติ ฯ

[๓๐๖]

สาวตถีนีทานํ ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนา ฯ กตมา ติสฺโส ฯ กาเมสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนา ฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา ฯ

[๓๐๗]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนํ เอสนํ ปริญฺญา ฯ เป ฯ อัย อริโย
อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ภาเวตฺตพฺโพติ ฯ

เอสนาสูตรที่ ๔

การแสวงหา ๓

[๓๐๔]

สวัสดีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

เอสนาสูตรที่ ๕

การแสวงหา ๓

[๓๐๖]

สวัสดีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อกำหนดรู้ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

[๓๐๘]

สาวตถีนีทานํ ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนา ฯ กตมา ติสฺโส ฯ กาเมสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนา ฯ เป ฯ (ยทปิ อภิญญา ตทปิ ปริณฺญา วิตุถาเรตพุํ) ฯ เป ฯ

[๓๐๙]

สาวตถีนีทานํ ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนา ฯ กตมา ติสฺโส ฯ กาเมสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนา ฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา ฯ

[๓๑๐]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนนํ เอสนํ ปริกฺขยา ฯ เป ฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก
มคฺโค ภเวตพุํโพติ ฯ (ยทปิ อภิญญา ตทปิ ปริณฺญา วิตุถาเรตพุํ ปริกฺขยา
วิทฺถาเรตพุํ) ฯ เป ฯ

[๓๑๑]

สาวตถีนีทานํ ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนา ฯ กตมา ติสฺโส ฯ กาเมสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนา ฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา ฯ

เอสนาสูตรที่ ๖

การแสวงหา ๓

[๓๐๘]

สวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

เอสนาสูตรที่ ๗

การแสวงหา ๓

[๓๐๙]

สวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อความสิ้นไปแห่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อความสิ้นไปแห่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

เอสนาสูตรที่ ๘

การแสวงหา ๓

[๓๑๑]

สวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๒]

อิมาสฺ โข ภิกขเว ติสฺสนํ เอสนํ ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
 ภาเวตฺตฺโพ๑ กตฺโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค๑ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี
 ภาเวติ ๑เป๑ สมฺมาสมายี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺค-
 ปริณามี๑ อิมาสฺ โข ภิกขเว ติสฺสนํ เอสนํ ปหานาย อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก
 มคฺโค ภาเวตฺตฺโพติ๑ (ยทฺปี อภิญฺเญย ตทฺปี ปหานาย วิตุถาเรตฺตฺพ๑) ๑เป๑

[๓๑๓]

สาวตฺถิณิทานํ๑ ติสฺโส อิมา ภิกขเว วิชา๑ กตฺมา ติสฺโส๑ เสโยหฺมสมฺมิตฺติ
 วิชา สทฺธิโสหฺมสมฺมิตฺติ วิชา หิโนหฺมสมฺมิตฺติ วิชา๑ อิมา โข ภิกขเว ติสฺโส วิชา๑

[๓๑๔]

อิมาสฺ โข ภิกขเว ติสฺสนํ วิชานํ อภิญฺเญย ปริญฺเญย ปริกฺขยาย
 ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตฺตฺโพ๑ กตฺโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค๑
 อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ ๑เป๑ สมฺมาสมายี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี๑ อิมาสฺ โข ภิกขเว ติสฺสนํ วิชานํ
 อภิญฺเญย ปริญฺเญย ปริกฺขยาย ปหานาย ๑เป๑ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
 ภาเวตฺตฺโพติ๑ (ยถา เอสนา เอวํ วิตุถาเรตฺตฺพ๑๑) ๑เป๑

[๓๑๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

วิชาสูตร

การถือตัว ๓

[๓๑๓]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถือตัว ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน ? คือ การถือตัวว่า เราประเสริฐกว่าเขา ๑ เราเสมอเขา ๑ เราเลวกว่าเขา ๑ ดูกร^๑ ภิกษุทั้งหลาย การถือตัว ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการถือตัว ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการถือตัว ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

[๓๑๕]

สาวตถีนินทานํฯ ตโยเม ภิกฺขเว อาสวาท กตเม ตโยฯ กามาตฺโวกฺวาทโ
อวิชฺชาตฺโวกฺวาท โอิม โข ภิกฺขเว ตโย อาสวาท

[๓๑๖]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ตินฺนํ อาสวานํ อภินฺนํ ปริณฺนํ ปริกฺขยา
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺกิกโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺธิฯ

[๓๑๗]

สาวตถีนินทานํฯ ตโยเม ภิกฺขเว ภวาท กตเม ตโยฯ กามภวํ รูปภวํ
อรูปภวํฯ อิม โข ภิกฺขเว ตโย ภวาท

[๓๑๘]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ตินฺนํ ภวานํ อภินฺนํ ปริณฺนํ ปริกฺขยา
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺกิกโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺธิฯ

อาสวสูตร

อาสวะ ๓

[๓๑๕]

สวัตถิ์นิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ กามาสวะ ๑ ภวาสวะ ๑ อวิชชาสวะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอาสวะ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

ภวสูตร

ภพ ๓

[๓๑๗]

สวัตถิ์นิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภพ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ กามภพ ๑ รูปภพ ๑ อรูปภพ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภพ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละภพ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๑

[๓๑๙]

สาวตถีนินทาน์ฯ ติสโส อีมา ภิกขเว ทุกขตาฯ กตมา ติสโสฯ ทุกขทุกขตา
 สงขารทุกขตา วิปริณามทุกขตาฯ อีมา โข ภิกขเว ติสโส ทุกขตาฯ

[๓๒๐]

อีมาสฺ โข ภิกขเว ติสฺสนนํ ทุกขตานํ อภิญญา ปริณญา ปริกขยา
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺธิฯ

[๓๒๑]

สาวตถีนินทาน์ฯ ตโยเม ภิกขเว จีตาฯ กตเม ตโยฯ ราโค จีโล โทโส
 จีโล โมโห จีโลฯ อีเม โข ภิกขเว ตโย จีตาฯ

[๓๒๒]

อีเมสฺ โข ภิกขเว ตินฺณนํ จีตานํ อภิญญา ปริณญา ปริกขยา
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺธิฯ

ทุกขตาสูตร

ความเป็นทุกข์ ๓

[๓๑๙]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ ความเป็นทุกข์เกิดจากความไม่สบายกาย ๑ ความเป็นทุกข์เกิดจากสังขาร ๑ ความเป็นทุกข์เกิดจากความแปรปรวน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๒

ขีลสูตร

เสาเชื่อน ๓

[๓๒๑]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสาเชื่อน ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? ได้แก่ เสาเชื่อน คือ รากะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสาเชื่อน ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละเสาเชื่อน ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๓

[๓๒๓]

สาวตฤณิทานันฯ ตีณิmani ภิกฺขเว มลaniฯ กตmani ตีณิฯ ราโค มลํ โทโส
มลํ โมโห มลํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ มลaniฯ

[๓๒๔]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ตินฺณนฺนํ มลani อภิญฺญาฯ ปริญฺญาฯ ปริกฺขยาฯ
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺธิฯ

[๓๒๕]

สาวตฤณิทานันฯ ตโยเม ภิกฺขเว นีฌา^๑ฯ กตเม ตโยฯ ราโค นีโฆ โทโส
นีโฆ โมโห นีโฆฯ อิม โข ภิกฺขเว ตโย นีฌาฯ

[๓๒๖]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ตินฺณนฺนํ นีฌani อภิญฺญาฯ ปริญฺญาฯ ปริกฺขยาฯ
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺธิฯ

๑. ในต้นฉบับเดิม (บาลี ฉบับสยามรัฐ) มีแต่อ้างอิงเชิงอรรถ ไม่มีพบข้อความเชิงอรรถ

มลสูตร

มลทิน ๓

[๓๒๓]

สาวตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย มลทิน ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่ มลทิน คือ รากะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มลทิน ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละมลทิน ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๔

นิมสูตร

ทุกข์ ๓

[๓๒๕]

สาวตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่ ทุกข์ คือ รากะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละทุกข์ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๕

[๓๒๗]

สาวตถีนินทานํฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เวทนาฯ กตมา ติสฺโสฯ สุขา เวทนา
ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนาฯ

[๓๒๘]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เวทนานํ อภิญฺเฌาย ปริณฺเฌาย ปริกฺขยาย
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺธิฯ

[๓๒๙]

ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว ตณฺหาฯ กตมา ติสฺโสฯ กามตณฺหา ภวตณฺหา
วิภวตณฺหาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ตณฺหาฯ

[๓๓๐]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ ตณฺหานํ อภิญฺเฌาย ปริณฺเฌาย ปริกฺขยาย
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺธิฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก
มคฺโคฯ อีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โสสฺสคฺคปริณามิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โสสฺสคฺคปริณามิฯ อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ ตณฺหานํ อภิญฺเฌาย
ปริณฺเฌาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺธิฯ

เวทนาสูตร

เวทนา ๓

[๓๒๗]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละเวทนา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๖

ตัณหาสูตรที่ ๑

ตัณหา ๓

[๓๒๙]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ กามตัณหา ๑ ภวตัณหา ๑ วิภวตัณหา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๓๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๗

[๓๓๑]

ติสฺสโส อีมา ภิกฺขเว ตณฺหา^๑ ๆเปฯ

[๓๓๒]

อีมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสณฺณํ ตณฺหานํ อภิญฺญาฯ ปริญฺญาฯ ปริกฺขยาฯ
ปหานาย ๆเปฯ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ๆเปฯ
อมโตคฺชํ อมตปฺรายนํ อมตปริโยสานํ ๆเปฯ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปถํ นิพฺพาน-
ปพฺภารํฯ อีมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสณฺณํ ตณฺหานํ^๒ อภิญฺญาฯ ปริญฺญาฯ ปริกฺขยาฯ
ปหานาย ๆเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺธิฯ

เอสनावคฺโค นิฏฺฐิตฺฯ

ตสฺสุทฺถานํ

เอสนา วิชา อาสโว
มถํ นิโธม จ เวทนา

ทฺถุขตา จ ติสฺสโส จิลา
ทฺถเวน ตณฺหาเยน จาติ^๓ฯ

๑. ม. ย. ตสินานฯ

๒. ม. ย. ตสินานํฯ

๓. ม. ย. เทว ตณฺหา ตสินาย จาติฯ

โอมวคฺโค เทรสโม

[๓๓๓]

สวตถึนิทานํฯ จตุตถารโमे ภิกฺขเว โอมาฯ กตเม จตุตถารโฯ กาโมโฆ
ภโวโฆ ทิฏฺฐโฆ อวิชฺชโฆฯ อิม โข ภิกฺขเว จตุตถารโ โอมาฯ

[๓๓๔]

อิมสํ โข ภิกฺขเว จตฺตนํ โอมานํ อภิญฺญาฯ ปริญฺญาฯ ปริกฺขยาฯ
ปหานาฯ ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติฯ (ยถา เอสนา เอว
วิตุถาเรตพฺพ)ฯ

[๓๓๕]

สวตถึนิทานํฯ จตุตถารโमे ภิกฺขเว โยคาฯ กตเม จตุตถารโฯ กามโยโค
ภวโยโค ทิฏฺฐิโยโค อวิชฺชาโยโคฯ อิม โข ภิกฺขเว จตุตถารโ โยคาฯ

[๓๓๖]

อิมสํ โข ภิกฺขเว จตฺตนํ โยคานํ อภิญฺญาฯ ปริญฺญาฯ ปริกฺขยาฯ
ปหานาฯ ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติฯ

โอมวรรคที่ ๑๓

โอมสูตร

โอมะ ๔

[๓๓๓]

สาวัตถิณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอมะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่ โอมะคือกาม ๑ โอมะคือภพ ๑ โอมะคือทิฏฐิ ๑ โอมะคืออวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอมะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่อกวามสิ้นไป เพื่อละโอมะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑

โยคสูตร

โยคะ ๔

[๓๓๕]

สาวัตถิณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่ โยคะคือกาม ๑ โยคะคือภพ ๑ โยคะคือทิฏฐิ ๑ โยคะคืออวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่อกวามสิ้นไป เพื่อละโยคะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

[๓๓๗]

สาวตถีนีทานํ ฯ จตุตถาริmani ภิกขเว อุปาทานานิ ฯ กตmani จตุตถาริ ฯ
 กามุปาทานํ ทิณฺณอุปาทานํ สีสัพพตฺตูปาทานํ อตฺตวาหูปาทานํ ฯ อิมานิ โข ภิกขเว
 จตุตถาริ อุปาทานานิ ฯ

[๓๓๘]

อิมสํ โข ภิกขเว จตฺตุนํ อุปาทานานํ อภินุณาย ปริณุณาย ปริกฺขยาย
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโค ภเวตฺตพฺโพติ ฯ

[๓๓๙]

สาวตถีนีทานํ ฯ จตุตถาริเม ภิกขเว คณฺถา ฯ กตเม จตุตถาริ ฯ อภิชฺฌา
 กายคณฺโถ พยาปาโท กายคณฺโถ สีสัพพตฺตปฺรามาโส กายคณฺโถ อิทฺตจฺจาภินิเวโส
 กายคณฺโถ ฯ อิม โข ภิกขเว จตุตถาริ คณฺถา ฯ

[๓๔๐]

อิมสํ โข ภิกขเว จตฺตุนํ คณฺถานํ อภินุณาย ปริณุณาย ปริกฺขยาย
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโค ภเวตฺตพฺโพติ ฯ

อุปาทานสูตร

อุปาทาน ๔

[๓๓๗]

สาวัตถิณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไหน? ได้แก่ อุปาทานคือกาม ๑ อุปาทานคือทิฏฐิ ๑ อุปาทานคือศีลและพรต ๑ อุปาทานคือ อัตตวาทะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุปาทาน ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

คั่นถสูตร

คั่นถะ ๔

[๓๓๙]

สาวัตถิณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คั่นถะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไหน? ได้แก่ กายคั่นถะคืออภิชฌา ๑ กายคั่นถะคือพยาบาท ๑ กายคั่นถะคือสัสถัพพตปรามาส ๑ กายคั่นถะคืออิทังสัจจา^๑ภินิเวส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คั่นถะ ๔ อย่างนี้แล.^๒

[๓๔๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละคั่นถะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

๑. ความยึดมั่นว่าสิ่งนี้จริง

๒. ข้อสังเกต : นี่เป็นความหมายของคั่นถะตามนัยแห่งพุทธวจน ซึ่งแตกต่างจากความหมายเดิมที่ได้ทราบโดยทั่วไป -ผู้รวบรวม

[๓๔๑]

สาวตถีนินทานํฯ สตติเม ภิกฺขเว อนฺธยาฯ กตเม สตฺตฯ กามราคานุสฺโย
 ปฏิฆานุสฺโย ทิฏฺฐานุสฺโย วิจิกิฉฺฉานุสฺโย มานานุสฺโย ภวราคานุสฺโย อวิชฺชานุสฺโยฯ
 อิมे โข ภิกฺขเว สตฺต อนฺธยาฯ

[๓๔๒]

อิมสํ โข ภิกฺขเว สตฺตณฺณํ อนฺธยานํ อภิญฺเฌาย ปริณฺเฌาย ปริกฺขยาย
 ปหานาย ฯเปฯ อํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวตพฺโพติฯ

[๓๔๓]

สาวตถีนินทานํฯ ปณฺจิมะ ภิกฺขเว กามคฺฌาฯ กตเม ปณฺจฯ จกฺขุวิญฺเฌยฺยา
 รูปา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสหิตา รชฺนียา โสตฺวิญฺเฌยฺยา
 สทฺฐา ฯเปฯ ฌานวิญฺเฌยฺยา กนฺธาฯ ชิวฺหาวิญฺเฌยฺยา รสาฯ กายวิญฺเฌยฺยา
 โผฏฺฐพฺพา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสหิตา รชฺนียาฯ อิมะ โข
 ภิกฺขเว ปณฺจ กามคฺฌาฯ

[๓๔๔]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจณฺณํ กามคฺฌานํ อภิญฺเฌาย ปริณฺเฌาย ปริกฺขยาย
 ปหานาย ฯเปฯ อํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวตพฺโพติฯ

อนุสยสูตร

อนุสย ๗

[๓๔๑]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสย ๗ อย่างนี้ ๗ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่ อนุสยคือกามราคะ ๑ อนุสยคือปฏิมะ ๑ อนุสยคือทิฏฐิ ๑ อนุสยคืออวิจิจณา ๑ อนุสยคือมานะ ๑ อนุสยคือภวราคะ ๑ อนุสยคืออวิชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสย ๗ อย่างนี้แล.

[๓๔๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอนุสย ๗ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

กามคุณสูตร

กามคุณ ๕

[๓๔๓]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? คือรูปที่พึงรู้ได้ด้วยตา อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ยั่ววน ชวนให้กำหนัด เสียงที่พึงรู้ด้วยหู... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น... โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ยั่ววน ชวนให้กำหนัด ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละกามคุณ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

[๓๔๕]

สาวตถินิทานํฯ ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว นีวรณานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ กามจฺจนฺท-
นีวรณํ พยาปาทนีวรณํ ถีนมิทฺธนีวรณํ อุทฺธจฺจกุกฺกจฺจนีวรณํ วิจิกิञฺฉานีวรณํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจ นีวรณานิฯ

[๓๔๖]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนํ นีวรณํ อภิญฺกาย ปริณฺกาย ปริกฺขยาย
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐกฺโข มคฺโค ภาเวตฺพุทฺธิฯ

[๓๔๗]

สาวตถินิทานํฯ ปณฺจิเม ภิกฺขเว อุปาทานกฺขนฺธาฯ กตเม ปณฺจฯ เสยฺยถิํฯ
ฐูปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐูปาทานกฺขนฺโธ สลฺลูปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ
วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธฯ อิเม โข ภิกฺขเว ปณฺจอุปาทานกฺขนฺธาฯ

[๓๔๘]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อภิญฺกาย ปริณฺกาย
ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐกฺโข มคฺโค ภาเวตฺพุทฺธิฯ

นิวรรณสูตร

นิวรรณ ๕

[๓๔๕]

สาวตถนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไหน? คือ กามฉันทนิวรรณ ๑ พยาบาทนิวรรณ ๑ ถีนมิทธนิวรรณ ๑ อุทธัจจกุกกุจจนิวรรณ ๑ วิจิกิจจานิวรรณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละนิวรรณ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อุปาทานขันธสูตร

อุปาทานขันธ ๕

[๓๔๗]

สาวตถนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไหน? ได้แก่อุปาทานขันธคือรูป ๑ อุปาทานขันธคือเวทนา ๑ อุปาทานขันธคือสัญญา ๑ อุปาทานขันธคือสังขาร ๑ อุปาทานขันธคืออวิญญาณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

[๓๔๙]

สาวตถีนีทานํ ฯ ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว โอรฺมภาคิยานิ สลฺโยชนานิ ฯ กตมานิ
 ปณฺจ ฯ สกฺกายทิกฺขุจิ วิจิกิจฺฉา สีสพฺพตปฺรามาโส กามจฺจนฺโท พฺยาปาโท ฯ อิมานิ
 โข ภิกฺขเว ปณฺโจรัมภาคิยานิ สลฺโยชนานิ ฯ

[๓๕๐]

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจณฺนํ โอรฺมภาคิยานํ สลฺโยชนานํ อภิลฺลํหา
 ปริณฺลํหา ปริกฺขยาเย ปหานาย ฯ เป ฯ อํ อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโค ภาเวตฺตพฺโพติ ฯ

[๓๕๑]

สาวตถีนีทานํ ฯ ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อุตฺตมภาคิยานิ สลฺโยชนานิ ฯ
 กตมานิ ปณฺจ ฯ ฐปฺราโค อรฺฐปฺราโค มาโน อุตฺตจฺจํ อวิหฺชา ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
 ปณฺจอุตฺตมภาคิยานิ สลฺโยชนานิ ฯ

[๓๕๒]

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจณฺนํ อุตฺตมภาคิยานํ สลฺโยชนานํ อภิลฺลํหา ปริณฺลํหา
 ปริกฺขยาเย ปหานาย ฯ เป ฯ อํ อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโค ภาเวตฺตพฺโพ ฯ กตโม อริโย
 อฏฺฐังคิกโก มคฺโค ฯ อิทฺธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิกฺขุจฺจํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯ เป ฯ
 สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ฯ อิเมสํ
 โข ภิกฺขเว ปณฺจณฺนํ อุตฺตมภาคิยานํ สลฺโยชนานํ อภิลฺลํหา ปริณฺลํหา ปริกฺขยาเย
 ปหานาย ฯ เป ฯ อํ อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโค ภาเวตฺตพฺโพติ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว
 คงฺคา นที ฯ เป ฯ

โอรัมภาคียสูตร

โอรัมภาคียสังโยชน์ ๕

[๓๔๙]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่าง เป็นไฉน? ได้แก่สักกายทิฎฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลพทปราคาส ๑ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังไป เพื่อดีสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

อุทธัมภาคียสูตรที่ ๑

อุทธัมภาคียสังโยชน์ ๕

[๓๕๑]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้ ๕ อย่าง เป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

[๓๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังไป เพื่อดีสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฎฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังไป เพื่อดีสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

[๓๕๓]

สาวตถินิทานํ ๑ ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิ ๑ กตมานิ
 ปณฺจ ๑ รุปราคิ อรุปราคิ มาโน อุทฺธจํ อวิชฺชา ๑ อิมานิ โข ภิกฺขเว
 ปณฺจอุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิ ๑

[๓๕๔]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิลฺลหาย
 ปริณฺฬาย ปริกฺขาย ปหานาย ๑เป ๑ อํ อริโย อฏฺฐงฺกิกิโก มคฺโค ภาวตพุทฺโธ ๑
 กตโม อริโย อฏฺฐงฺกิกิโก มคฺโค ๑ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาวติ ๑เป ๑
 สมฺมาสมาธี ภาวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ๑
 อมโตคฺคํ อมตปฺรายนํ อมตปริโยสานํ ๑ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปถํ นิพฺพาน-
 ปพฺภารํ ๑ อิมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิลฺลหาย
 ปริณฺฬาย ปริกฺขาย ปหานาย ๑เป ๑ อํ อริโย อฏฺฐงฺกิกิโก มคฺโค ภาวตพุทฺโธติ ๑

โอฆวคฺโค ๑

อุทธัมมภาคียสูตรที่ ๒

ว่าด้วยวิธีกำจัดอุทธัมมภาคียสังโยชน์ ๕

(๓๕๓)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้ ๕ อย่าง เป็นไหน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

(๓๕๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ โอมวรรคที่ ๑๓

ตสฺสทุทานํ

โอโธ โยโค อุปาทานํ
 กามคุณา นีวรณา^๑

กนฺถิ อณุสเยน จ
 ขนฺธา โอรูปุทฺทมภากิยาติ ฯ

[๒]

มคฺคสํยุตฺตํ สมตฺตํ^๓ ฯ

---

๑. ม. ย. นีวรณํ ฯ

๒. ม. วคฺคทุทานํ ฯ

อวิชฺชาวคฺโค ปจโม	ทุติยํ วิหารํ ภูจฺจติ
มิจฺฉตฺตํ ตติโย วคฺโค	จตฺตํ ปฏิปนฺเนเนว
ติตฺถิยํ ปญฺจโม วคฺโค	จตฺสฺโส สฺฐิเยน จ
พหุเต สตฺตโม วคฺโค	อุปปาทो ปจฺเมเนว จ
ทิวสวคฺโค นวโม	ทสโม อปฺปมาเทน จ
เอกาทส พลวคฺโค	ทฺวาทส เอสนา ปาลิยํ ฯ
โธมวคฺโค ภาวติ เตรสฺสาติ	

๓. ม. ย. ปจฺมํ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โฉมสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. กัณถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นิวรรณสูตร	๘. อุปาทานจันทรสูตร
๙. โอรัมภาคิยสูตร	๑๐. อุทัมภาคิย สูตรที่ ๑
๑๑. อุทัมภาคิยสูตรที่ ๒	

[๑]

โพชฌงคสังยุตต์

ปพฺพตวคฺโค ปจโม

(๓๕๕)

[๑] หิมวันตํ ภิกฺขเว ปพฺพตราชํ นิสฺสาย นาคา กายํ วฑฺฒเนนฺติ พลํ คาเหณฺติ เต ตตฺถ กายํ วฑฺฒเตว พลํ คาเหตฺวา กุสุพฺเภ^๒ โอตฺรณฺติ กุสุพฺเภ โอตฺริตฺวา มหาโสพฺเภ โอตฺรณฺติ มหาโสพฺเภ โอตฺริตฺวา กุณฺนทียํ โอตฺรณฺติ กุณฺนทียํ โอตฺริตฺวา มหานทียํ โอตฺรณฺติ มหานทียํ โอตฺริตฺวา มหาสมุทฺทสาครํ โอตฺรณฺติ เต ตตฺถ มหนฺตํ เวปุลฺลํ อปฺชชฺชณฺติ กาเยนํ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจายย สตฺต โพชฌงฺเก ภาเวนฺโต สตฺต โพชฌงฺเก พหุลีกโรนฺโต มหนฺตํ เวปุลฺลํ ปาปฺณามิ ฌมฺเมสุฯ

(๓๕๖)

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจายย สตฺต โพชฌงฺเก ภาเวนฺโต สตฺต โพชฌงฺเก พหุลีกโรนฺโต มหนฺตํ เวปุลฺลํ ปาปฺณามิ ฌมฺเมสุติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ฺสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุคฺคปริณามิ ฌมฺมวិยสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ ฯเปฯ วิริยสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติฯ ปิตฺติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติฯ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติฯ สมาธิสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ฺสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจายย สตฺต โพชฌงฺเก ภาเวนฺโต สตฺต โพชฌงฺเก พหุลีกโรนฺโต มหนฺตํ เวปุลฺลํ ปาปฺณามิ ฌมฺเมสุติฯ

๑. ม. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปพฺพตราชํ ฯ

๒. ม. กุโสพฺเภ ฯ เอวฺมฺปริปี ฯ

๒. โพชฌงค์สังยุต

ปัพพตวรรคที่ ๑

หิมวันตสูตร

ผู้เจริญโพชฌงค์ถึงความเป็นใหญ่ในธรรมทั้งหลาย

(๓๕๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยขุนเขาชื่อหิมวันต์ มีกายเติบโต มีกำลัง ครั้นกายเติบโต มีกำลังที่ขุนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่ บึงใหญ่ ครั้นลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครั้นลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว ย่อมลงสู่ แม่น้ำใหญ่ ครั้นลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้น ย่อมถึง ความโตใหญ่ทางกายในมหาสมุทรสาครนั้น แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเป็นใหญ่ไพบลย ในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๓๕๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไร จึงถึงความเป็นใหญ่ไพบลยในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์... วิริยสัมโพชฌงค์... ปิติสัมโพชฌงค์... ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์... สมาธิสัมโพชฌงค์... อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล จึงถึงความเป็นใหญ่ไพบลยในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑

[๓๕๗]

เสยยถาปี ภิกขเว อัย กาโย อาหารภูจิติโก อาหาร์ ปฏิจจ ติฏฐติ อนาคตโน ติฏฐติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ปณจ นีวรณา อาหารภูจิติกา อาหาร์ ปฏิจจ ติฏฐนติ อนาคตา โน ติฏฐนติฯ

[๓๕๘]

โก จ ภิกขเว อาหาร์ อนุปปนฺสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลํฯ อตฺถิ ภิกขเว สุกฺกนิมิตฺตํ ตตฺถ อโยนิโส-
มฺมณฺสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อนุปปนฺสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺสฺส
วา กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลํฯ

[๓๕๙]

โก จ ภิกขเว อาหาร์ อนุปปนฺสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺสฺส
วา พฺยาปาทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลํฯ อตฺถิ ภิกขเว ปฏิจฺจนิมิตฺตํ ตตฺถ อโยนิโส-
มฺมณฺสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อนุปปนฺสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺสฺส
วา พฺยาปาทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลํฯ

[๓๖๐]

โก จ ภิกขเว อาหาร์ อนุปปนฺสฺส วา ถีนมิทฺทสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺสฺส
วา ถีนมิทฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลํฯ อตฺถิ ภิกขเว อรติ ตนฺทิ วิจฺหมภิตา ภตฺต-
สมฺมโท เจตโส จ ถีนตฺตํ ตตฺถ อโยนิโส-มฺมณฺสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อนุปปนฺสฺส
วา ถีนมิทฺทสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺสฺส วา ถีนมิทฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลํฯ

[๓๖๑]

โก จ ภิกขเว อาหาร์ อนุปปนฺสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส อุปฺปาทย
อุปฺปนฺสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลํฯ อตฺถิ ภิกขเว เจตโส
อวฺฐปฺสโม ตตฺถ อโยนิโส-มฺมณฺสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อนุปปนฺสฺส วา อุทฺทจฺจ-
กุกฺกจฺจสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลํฯ

กายสูตร

อาหารของนิรณ ๕

[๓๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด นิรณ ๕ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้ เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๓๕๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสไรเล่าเป็นอาหาร ให้กามฉันทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศุภนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งอโยนิโสมนสิการในศุภนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้กามฉันทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสไรเล่าเป็นอาหาร ให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิฆนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งอโยนิโสมนสิการในปฏิฆนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสไรเล่าเป็นอาหาร ให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความบิดขี้เกียจ ความเมาอาหาร ความที่ใจหดหู่ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสไรเล่าเป็นอาหาร ให้อุทธัจจกุกกุกจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่สงบใจมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในความไม่สงบใจนั้น นี่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุกจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๖๒]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนฺนํ วา วิจิกฺขณาย อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนํ
 วา วิจิกฺขณาย ภิกฺขโสภาวาย เวปฺตุลํ อตฺถิ ภิกขเว วิจิกฺขณจฺานิยา ธมฺมา ตตฺถ
 อโยนิโสมนสิการพหุสีกาโร อยมหาโร อนุปปนฺนํ วา วิจิกฺขณาย อุปฺปาทาย
 อุปฺปนฺนํ วา วิจิกฺขณาย ภิกฺขโสภาวาย เวปฺตุลํ

[๓๖๓]

เสยฺยถาปี ภิกขเว อํ กายิ ออาหารภูจิติโก อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ อนาหารโร
 โน ติฏฺฐติฯ เอวเมว โข ภิกขเว อิมํ ปณฺจ นีวรณา ออาหารภูจิติกา อาหารํ ปฏิจฺจ
 ติฏฺฐนฺติ อนาหารา โน ติฏฺฐนฺติฯ

[๓๖๔]

เสยฺยถาปี ภิกขเว อํ กายิ ออาหารภูจิติโก อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ อนาหารโร
 โน ติฏฺฐติฯ เอวเมว โข ภิกขเว สตฺต โพชฌนฺคา ออาหารภูจิติกา อาหารํ
 ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ อนาหารา โน ติฏฺฐนฺติฯ

[๓๖๕]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนฺนํ สฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย
 อุปฺปนฺนํ สฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว สติสมฺ-
 โพชฌนฺคจฺานิยา ธมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุสีกาโร อยมหาโร อนุปปนฺนํ สฺส
 วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนํ สฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 ปาริปุริยาฯ

[๓๖๖]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนฺนํ สฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย
 อุปฺปนฺนํ สฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว
 กุสลากุสลา ธมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ธมฺมา หีนปฺปณฺธิตา ธมฺมา กณฺหสฺสูกสฺสปปิฎฺฐากา
 ธมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุสีกาโร อยมหาโร อนุปปนฺนํ สฺส วา ธมฺมวิจย-
 สมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนํ สฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 ปาริปุริยาฯ

[๓๖๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้วิจิติจกฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิติจกฉามีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้วิจิติจกฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๖๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้จันได นีวรณ ๕ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้ เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

อาหารของโพชฌงค์ ๗

[๓๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้จันได โพชฌงค์ ๗ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้ เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๓๖๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ที่มีโทษ และไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นฝ่ายดำและฝ่ายขาว มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๗]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย
 อุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาฯ ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว อารพฺภชาตฺ^๑
 นิกฺกมฺชาตฺฯ ปฺรกกมฺชาตฺฯ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส
 วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาฯ
 ปาริปุริยาฯ

[๓๖๘]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย
 อุปฺปนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาฯ ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว ปิตฺติ-
 สมฺโพชฌนฺคญาณิยา ฌมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส
 วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาฯ
 ปาริปุริยาฯ

[๓๖๙]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย
 อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาฯ ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว กายปสฺสทฺธิ
 จิตฺตปสฺสทฺธิ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิ-
 สมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาฯ ปาริปุริยาฯ

[๓๗๐]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สฺมาชิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย
 อุปฺปนฺนสฺส วา สฺมาชิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาฯ ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว สฺมาชิ-
 นิมิตฺตํ^๒ อพฺยคุคนิมิตฺตํ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส
 วา สฺมาชิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สฺมาชิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาฯ
 ปาริปุริยาฯ

[๓๗๑]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย
 อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาฯ ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฌนฺคญาณิยา ฌมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส
 วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส
 ภาวนาฯ ปาริปุริยาฯ

๑. โป. ม. ย. อารมฺภชาตฺฯ

๒. ม. ย. สมนนฺนิมิตฺตํ ฯ

[๓๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่นมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านี้ นี่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบนั้น นี่เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต อภัยคณินิมิต^๑ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในนิมนต์นั้น นี่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

๑. หมายถึงนิมิตแห่งจิตที่มีอารมณ์ไม่ฟุ้งซ่าน

[๓๗๒]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อัย กาโย อาหารภูจฺจติโก อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ อนาหารไ
โน ติฏฺฐติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อิมํ สตฺตํ โพชฺฌนํกา อาหารภูจฺจติกา อาหารํ
ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ อนาหารา โน ติฏฺฐนฺตํติฯ

[๓๗๓]

เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีสสมฺปนฺนา สมาธิสมฺปนฺนา ปญฺญาสมฺปนฺนา วิมุตติ-
สมฺปนฺนา วิมุตติฉานทสฺสนสมฺปนฺนา ทสฺสนมฺปหํ^๑ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขุํ พหุปการิ^๒
วทามิ สวณมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขุํ พหุปการิ วทามิ อุปสงกมณมฺปหํ ภิกฺขเว
เตสํ ภิกฺขุํ พหุปการิ วทามิ ปยฺรูปาสณมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขุํ พหุปการิ วทามิ
อนุสฺสติมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขุํ พหุปการิ วทามิ อนุปพฺพชฺชมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ
ภิกฺขุํ พหุปการิ วทามิฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ตถารูปานํ ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ฌมฺมํ สุตฺวา
ทวเยน [๓] วูปกฺกฺโข วิหรติ กายวูปกาเสน จ จิตฺตวูปกาเสน จ โส ตถา วูปกฺกฺโข
วิหรนฺโต ตํ ฌมฺมํ อนุสฺสรติ อนฺนวิตกฺกเกติฯ

[๓๗๔]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถา วูปกฺกฺโข วิหรนฺโต ตํ ฌมฺมํ อนุสฺสรติ
อนฺนวิตกฺกเกติ สติสมฺโพชฺฌนํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ สติสมฺโพชฺฌนํคํ
ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ สติสมฺโพชฺฌนํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี
กจฺจติ โส ตถาสโต วิหรนฺโต ตํ ฌมฺมํ ปญฺญาเย ปวิจฺจติ ปวิจฺจติ ปรีวํสมาปชฺชติฯ

[๓๗๕]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถาสโต วิหรนฺโต ตํ ฌมฺมํ ปญฺญาเย ปวิจฺจติ
ปวิจฺจติ ปรีวํสมาปชฺชติ ฌมฺมวិทยสมฺโพชฺฌนํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ
โหติ ฌมฺมวิทยสมฺโพชฺฌนํคํ ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ ฌมฺมวิทยสมฺโพชฺฌนํโก ตสฺมี
สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี กจฺจติ ตสฺส ตํ ฌมฺมํ ปญฺญาเย ปวิจฺจโต ปวิจฺจโต
ปรีวํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสฺสณํฯ

๑. ม. ย. ทสฺสนมฺปหํฯ

๒. ม. พหุการิฯ ย. พหุการิฯ เอวมฺปริฯ

๓. ม. ย. วูปกฺกาเสนฯ

[๓๗๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด โพชนงค์ ๗ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้ เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๒

ศีลสูตร

การหลีกออก ๒ วิธี

[๓๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ การได้เห็นภิกษุเหล่านั้นก็ดี การได้ฟังภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไปนั่งใกล้ภิกษุเหล่านั้นก็ดี การระลึกถึงภิกษุเหล่านั้นก็ดี การบวชตามภิกษุเหล่านั้นก็ดี แต่ละอย่างๆ เรากล่าวว่ามีอุปการะมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าผู้ที่ได้ฟังธรรมของภิกษุเห็นปานนั้นแล้ว ย่อมหลีกออกอยู่ด้วย ๒ วิธี คือ หลีกออกด้วยกาย ๑ หลีกออกด้วยจิต ๑ เธอหลีกออกอยู่อย่างนั้นแล้ว ย่อมระลึกถึง ย่อมตรึกถึงธรรมนั้น.

[๓๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุหลีกออกอยู่อย่างนั้นแล้ว ย่อมระลึกถึง ย่อมตรึกถึงธรรมนั้น สมัยนั้น สติสัมโพชนงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่า เจริญสติสัมโพชนงค์ สติสัมโพชนงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เธอมีสติอยู่อย่างนั้น ย่อมเลือกเฟ้น ตรวจตรา ถึงความพินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา.

[๓๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้น ย่อมเลือกเฟ้น ตรวจตรา ถึงความพินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา สมัยนั้น ธรรมวิยสัมโพชนงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่า เจริญธรรมวิยสัมโพชนงค์ ธรรมวิยสัมโพชนงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เมื่อภิกษุเลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา ความเพียรอันไม่ย่อหย่อนเป็นอันภิกษุปรารภแล้ว.

[๓๗๖]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตํ ฌมฺมํ ปณฺณาย ปวิจฺจโนโต ปวิจฺจโรโต
ปรีวํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสฺสฺสํ^๑ วิริยสมฺโพชฺฌนฺโก ตสฺมี สมเย
ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ วิริยสมฺโพชฺฌนฺกํ ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ วิริยสมฺโพชฺฌนฺโก
ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ อารทฺธวิริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสฺสา^๑

[๓๗๗]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อารทฺธวิริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสฺสา^๑
ปีติสมฺโพชฺฌนฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ ปีติสมฺโพชฺฌนฺกํ ตสฺมี สมเย
ภิกฺขุ ภาเวติ ปีติสมฺโพชฺฌนฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปีติมนสฺส
กาโยปิ ปสฺสสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสสมฺภติ^๑

[๓๗๘]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสสมฺภติ
ปสฺสทฺธสมฺโพชฺฌนฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ ปสฺสทฺธสมฺโพชฺฌนฺกํ ตสฺมี
สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ ปสฺสทฺธสมฺโพชฺฌนฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ
ปสฺสทฺธกายนฺตสฺส [^๑] สฺสฺสโน จิตฺตํ สมာธิยติ^๑

[๓๗๙]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปสฺสทฺธกายนฺตสฺส สฺสฺสโน จิตฺตํ สมาธิยติ สมာธิ-
สมฺโพชฺฌนฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ สมาธิสมฺโพชฺฌนฺกํ ตสฺมี
สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ สมาธิสมฺโพชฺฌนฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ
โส ตถา สมာหิตํ จิตฺตํ สาทฺธกํ อชฺฌนฺนเปกฺขิตา โหติ^๑

[๓๘๐]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาทฺธกํ อชฺฌนฺนเปกฺขิตา โหติ
อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺกํ ตสฺมี
สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ^๑

[๓๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด เมื่อภิกษุเลิกเพ็น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้น ด้วยปัญญา ความเพียรอันไม่ย่อหย่อน อันภิกษุปรารภแล้ว สมัยนั้น วิริยสัมโพชฌงค์ เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ของภิกษุ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ปีติที่ไม่มีอามิส ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร.

[๓๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ปีติที่ไม่มีอามิสย่อมเกิดแก่ภิกษุ ผู้ปรารภความเพียร สมัยนั้น ปีติสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ กายก็ดี จิตก็ดี ของภิกษุ ผู้มีใจกอปรด้วยปีติ ย่อมสงบระงับ.

[๓๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด กายก็ดี จิตก็ดี ของภิกษุผู้มีใจกอปรด้วยปีติ ย่อมสงบระงับ สมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่า เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ จิตของภิกษุผู้มีกายสงบแล้ว มีความสุข ย่อมตั้งมั่น.

[๓๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายสงบแล้ว มีความสุข ย่อมตั้งมั่น สมัยนั้น สมาธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เธอย่อมเป็นผู้เพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นแล้ว อย่างนั้นด้วยดี.

[๓๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุย่อมเป็นผู้เพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นแล้ว อย่างนั้นด้วยดี สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญอุเบกขา-สัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

(୧୫୭)

เอวี่ ภาวิตะสุ โย ภิกขเว สัตตัสส โพชนงเคสุ เอวี่ พหุลีกะเตสุ สัตต ผลา
สตุตตานิสัสา ปาฏิกงขาฯ กตเม สัตต ผลา สตุตตานิสัสาฯ

(୩୯୭)

[illegible]

อานิสงส์การเจริญโพชฌงค์

[๓๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ อันทิกขุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ผลานิสงส์ ๗ ประการ อันเธอพึงหวังได้ ผลานิสงส์ ๗ ประการเป็นไฉน?

[๓๘๒]

คือ (๑) ในปัจจุบัน จะได้บรรลุอรหัตผลโดยพลัน (๒) ในปัจจุบันไม่ได้บรรลุ ที่นั่นจะได้บรรลุในเวลาใกล้ตาย (๓) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อภิปหานิพพาน เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๔) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อภิปหานิพพาน เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจนิพพาน เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๕) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อภิปหานิพพาน และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจนิพพาน ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารนิพพาน เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๖) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อภิปหานิพพาน ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจนิพพาน และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารนิพพาน ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารนิพพาน เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๗) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อภิปหานิพพาน ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจนิพพาน ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารนิพพาน และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารนิพพาน ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้ทุขังโสโตกนิพพาน เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ อันทิกขุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้ อันเธอพึงหวังได้.

จบ สูตรที่ ๓

[๓๘๓]

เอกั สมัย อายสุม สารีปุตโต สาวตถิยั วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกสุส
 อารามะฯ ตตฺร โข อายสุม สารีปุตโต ภิกขุ อามนุเตสิ อาวุโส ภิกขเวติฯ อาวุโสติ
 [๑] เต ภิกขุ อายสมโต สารีปุตตสฺส ปจฺจสฺสิสฺสุฯ อายสุม สารีปุตโต เอตทวโจ
 สตฺติเม อาวุโส โพชฌงฺกาฯ กตเม สตฺตฯ สติสมโพชฌงฺโก ฌมฺมวิจยสมโพชฌงฺโก
 วิริยสมโพชฌงฺโก ปิตฺติสมโพชฌงฺโก ปสฺสทฺธิสมโพชฌงฺโก สมาริสมโพชฌงฺโก
 อุเปกฺขาสมโพชฌงฺโกฯ อิมะ โข อาวุโส สตฺต โพชฌงฺกาฯ

[๓๘๔]

อิมลั ขวาคิ อาวุโส สตฺตนันํ โพชฌงฺกานํ เยน เยน โพชฌงฺเคน อากงฺขามิ
 ปุพฺพณฺหสมยั วิหริตฺถุ เตเน เตเน โพชฌงฺเคน ปุพฺพณฺหสมยั วิหรามิ เยน เยน
 โพชฌงฺเคน อากงฺขามิ มชฺฌนฺตฺติกสมยั วิหริตฺถุ เตเน เตเน โพชฌงฺเคน มชฺฌนฺตฺติกสมยั
 วิหรามิ เยน เยน โพชฌงฺเคน อากงฺขามิ สายนฺหสมยั วิหริตฺถุ เตเน เตเน โพชฌงฺเคน
 สายนฺหสมยั วิหรามิฯ

[๓๘๕]

สติสมโพชฌงฺโก อิติ เจ เม อาวุโส โหติ อปฺปมาโณติ เม โหติ สฺสุมารทฺโธติ
 เม โหติ ติฏฺฐนฺตํ [๒] ติฏฺฐตฺติ ปชานามิ สเจปิ เม จวติ อิทปฺปจฺจยา เม จวตฺติ
 ปชานามิ ฯเปฯ

[๓๘๖]

อุเปกฺขาสมโพชฌงฺโก อิติ เจ เม อาวุโส โหติ อปฺปมาโณติ เม โหติ
 สฺสุมารทฺโธติ เม โหติ ติฏฺฐนฺตํ ติฏฺฐตฺติ ปชานามิ สเจปิ เม จวติ อิทปฺปจฺจยา
 เม จวตฺติ ปชานามิฯ

[๓๘๗]

เสยฺยถาปิ อาวุโส รณฺโณ วา ราชมฺหามตฺตสฺส วา นานารตฺตานํ ทฺสฺสํ
 ทฺสฺสกรณฺทโก ปุโร อสฺส สโ ยํ ยเทว ทฺสฺสยฺกํ อากงฺเขยฺย ปุพฺพณฺหสมยั ปารุปีตฺถุ

๑. ม. โขฯ

๒. ม. ย. ๑ นัฯ เอวฺมฺปริฯ

วัตตสูตร

การอยู่ด้วยโพชฌงค์ ๗

[๓๘๓]

สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย^๑ ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ๑ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ๑ วิริยสัมโพชฌงค์ ๑ ปิติสัมโพชฌงค์ ๑ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ๑ สมาธิสัมโพชฌงค์ ๑ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย^๒ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล.

[๓๘๔]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย บรรดาโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใดๆ ในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้นๆ.

[๓๘๕]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าสติสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้ว่าสติสัมโพชฌงค์ของเราประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว สติสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้สติสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย.

[๓๘๖]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้ว่าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว อุเบกขาสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย.

[๓๘๗]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย หีบผ้าของพระราชาหรือของราชมหากษัตริย์ เต็มด้วยผ้าสีต่างๆ พระราชาหรือราชมหากษัตริย์ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเช้า ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเที่ยง

๑. ข้อสังเกต : ในภาษาบาลีเป็นคำว่า “อาวุโส” ดังนั้นน่าจะใช้คำว่า “ดูกรผู้มีอายุ” -ผู้รวบรวม

๒. ข้อสังเกต : ในภาษาบาลีเป็นคำว่า “อาวุโส” ดังนั้นน่าจะใช้คำว่า “ดูกรผู้มีอายุ” -ผู้รวบรวม

ตนุตเทว ทุสฺสยัคํ ปุพฺพณฺหสมํ ปารุเปยฺย ยํ ยเทว ทุสฺสยัคํ อากงฺเขยฺย มชฺฌน-
 ดิกสมํ ปารุปีตุํ ตนุตเทว ทุสฺสยัคํ มชฺฌนฺตฺติกสมํ ปารุเปยฺย ยํ ยเทว ทุสฺส-
 ยัคํ อากงฺเขยฺย สายณฺหสมํ ปารุปีตุํ ตนุตเทว ทุสฺสยัคํ สายณฺหสมํ ปารุเปยฺย ฯ
 เอวเมว โข อหํ อาวุโส อิมํ สุตฺตํ โพชฺฌณํ เยน เยน โพชฺฌณเณ
 อากงฺขามิ ปุพฺพณฺหสมํ วิหริตุํ เตน เตน โพชฺฌณเณ ปุพฺพณฺหสมํ วิหรามิ
 เยน เยน โพชฺฌณเณ อากงฺขามิ มชฺฌนฺตฺติกสมํ วิหริตุํ เตน เตน โพชฺฌณเณ
 มชฺฌนฺตฺติกสมํ วิหรามิ เยน เยน โพชฺฌณเณ อากงฺขามิ สายณฺหสมํ วิหริตุํ เตน
 เตน โพชฺฌณเณ สายณฺหสมํ วิหรามิ ฯ

[๓๘๘]

สตีสมฺโพชฺฌณโก อิติ เจ เม อาวุโส โหติ อปฺปมาโณติ เม โหติ สุตฺตมารุโหติ
 เม โหติ ติฏฺฐนฺตํ ติฏฺฐตฺติ ปชานามิ สเจปิ เม จวติ อิทปฺปจฺจยา เม จวตฺติ
 ปชานามิ ฯ

[๓๘๙]

อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฌณโก อิติ เจ เม อาวุโส โหติ อปฺปมาโณติ เม โหติ
 สุตฺตมารุโหติ เม โหติ ติฏฺฐนฺตํ ติฏฺฐตฺติ ปชานามิ สเจปิ เม จวติ อิทปฺปจฺจยา
 เม จวตฺติ ปชานามิตฺติ ฯ

[๓๙๐]

อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺปสสงฺกมิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข
 โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ โพชฺฌณกา โพชฺฌณกาติ ภนฺเต วุจฺจนฺติ กิตฺตาวตา นุ โข
 ภนฺเต โพชฺฌณกาติ วุจฺจนฺตฺติ ฯ โพชฺชาย สํวตฺตุนฺตฺติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา โพชฺฌณกาติ
 วุจฺจนฺตฺติ ฯ

[๓๙๑]

อิธ ภิกฺขุ ภิกฺขุ สตีสมฺโพชฺฌณกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิ ฯ

ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเย็น ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ แม้ฉันใด เราก็ฉันนั้นเหมือนกัน บรรดาโพชนงค์ทั้ง ๗ นี้ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชนงค์ข้อใดๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโพชนงค์ข้อนั้นๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชนงค์ข้อใดๆ ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโพชนงค์ข้อนั้นๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชนงค์ข้อใดๆ ในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยโพชนงค์ข้อนั้นๆ.

(๓๘๘)

ถ้าสติสัมโพชนงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้ว่าสติสัมโพชนงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถนาแล้ว สติสัมโพชนงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้สติสัมโพชนงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย ฯลฯ.

(๓๘๙)

ถ้าอุเบกขาสัมโพชนงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้ว่าอุเบกขาสัมโพชนงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถนาแล้ว อุเบกขาสัมโพชนงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้อุเบกขาสัมโพชนงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย.

จบ สูตรที่ ๔

ภิกขุสูตร

ที่เรียกว่าโพชนงค์เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้

(๓๙๐)

ครั้งนั้นแล ภิกขุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าโพชนงค์ๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า โพชนงค์? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโพชนงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้.

(๓๙๑)

ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ.

[๓๙๒]

อุเปกฺขาสมุโพชฌงคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺค-
ปริณามิ ฯ

[๓๙๓]

ตสฺสึเม สตฺต โพชฌงฺเก ภาวยโต กามาสวาปี จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ ภาวสวาปี
จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ อวิชฺชาสวาปี จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ ฯ วิมุตฺตสฺมี วิมุตฺตมิตฺติ^๑ ฌาณํ โหติ ฯ
จีณา ชาตํ วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรรมํ นนฺทํ อิตฺถตฺตยาตติ ปชานาติ ฯ โพชฺยา
สํวตฺตุนฺตํ ภิกฺขุ ตสฺมา โพชฌงฺกาติ วุจฺจนฺตํ ติ ฯ

[๓๙๔]

เอกํ สมํ ภาวํ สาเกเต วิหริติ อณฺชนวเน มิคทาเย ฯ อถ โข คุณฺฑลียो
ปรีพฺพาชโก เยน ภาวํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภาวตา สทฺธิ สมฺโมทิตํ สมฺโมทนียํ
กถํ สาราณํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิตํ เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โข คุณฺฑลียอ
ปรีพฺพาชโก ภาวนตํ เอตทวโจ อหฺมสฺมิ โภ โคตม อารามนียาติปรีสวจโร^๒ ตสฺส
มยฺหํ โภ โคตม ปจฺจกตฺตํ ภูตฺตปาทฺราสฺส อยฺมาหาโร^๓ โหติ อารามเนน อารามํ
อฺยฺยานเนน อฺยฺยานํ อนฺจจกมามิ อนฺจจรามิ โส ตตฺถ ปสฺสามิ เอเก สมณพฺรหฺมณ
อิตฺติ วาทปโปโมกฺขานิสฺสํ เจว กถํ กถเนตฺเต อุปารมฺภานิสฺสํ จ ภวมนฺน โคตโม
กิมานิสฺสโร วิหริตฺติ ฯ วิชฺชาวิมุตฺติफलานิสฺสโร โข คุณฺฑลีย ตถาคโต วิหริตฺติ ฯ

[๓๙๕]

กตเม ปน โภ โคตม ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติ ปรีปฺปเรนฺตํ ติ ฯ
สตฺต โข คุณฺฑลีย โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติ ปรีปฺปเรนฺตํ ติ ฯ กตเม
ปน โภ โคตม ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฌงฺเก ปรีปฺปเรนฺตํ ติ ฯ จตฺตารो
โข คุณฺฑลีย สติปฏฺจานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฌงฺเก ปรีปฺปเรนฺตํ ติ ฯ กตเม

๑. ไป. ย. วิมุตตมิตฺติ ฯ

๒. ม. อารามนิสฺสยํ ปรีสวจโร ฯ ย. อารามนีสวติ... ฯ

๓. ม. ย. อยฺมาจโร ฯ

[๓๙๒]

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ.

[๓๙๓]

เมื่อภิกษุนั้นเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโพชฌงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ ฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

คุณทลียสูตร

ตถาคตมีวิชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์

[๓๙๔]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนมฤคทายวัน ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้นแล คุณทลียปริพาชก เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้าเที่ยวไปในอาราม เข้าไปสู่บริษัท เมื่อข้าพเจ้าบริโภคอาหารเช้าแล้ว ในเวลาปัจฉิมกัฏ ข้าพเจ้าเดินไปเนืองๆ เทียวไปเนืองๆ สู่อารามจากอาราม สู่อุทยานจากอุทยาน ณ ที่นั้น ข้าพเจ้าเห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง กำลังกล่าวถ้อยคำมีวาทะและการเปลื้องวาทะว่าดังนี้ เป็นอานิสงส์ และมีความขุ่นเคืองเป็นอานิสงส์ ส่วนท่านพระโคตมมีอะไรเป็นอานิสงส์อยู่เล่า? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรคุณทลียะ ตถาคตมีวิชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์อยู่.

[๓๙๕]

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์?

พ. ดูกรคุณทลียะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์?

พ. ดูกรคุณทลียะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

ปน โภ โคตม ฌมมา ภาวิตา พหุลีกตา จตฺตารโ สติปฏฺจาเน ปริปุเรณตฺติ^๑ ติณฺ
 โย กุณฺฑลฺลฺย สฺจจฺริตานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ จตฺตารโ สติปฏฺจาเน ปริปุเรณตฺติ^๑
 กตฺเม ปน โภ โคตม ฌมมา ภาวิตา พหุลีกตา ติณฺ สฺจจฺริตานิ ปริปุเรณตฺติ^๑

(๓๙๖)

อินฺทฺริยสํวโร โย กุณฺฑลฺลฺย ภาวิตโ พหุลีกโต ติณฺ สฺจจฺริตานิ ปริปุเรติ^๑ ๑
 กถํ ภาวิตโ [^๒] กุณฺฑลฺลฺย อินฺทฺริยสํวโร กถํ พหุลีกโต ติณฺ สฺจจฺริตานิ ปริปุเรติ^๑ ๑
 อธิ กุณฺฑลฺลฺย ภิกฺขุ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา มนํปํ นาภิขมฺมายติ นาวิหีสติ^๓ น รากํ
 ชเนติ ตสฺส จิตฺโต จ^๔ กาโย โหติ จิตฺตํ จิตฺตํ อหฺมตฺตํ สฺสณฺณจิตฺตํ สฺวิมฺมตฺตํ ๑ จกฺขุณา
 โย ปเนว รูปํ ทิสฺวา อมณํปํ น มํงฺกุ โหติ อปฺปติฏฺฐจิตฺตจิตฺโต อาทินฺนมานโส^๖
 อพฺยาปนฺนเจตฺโส ตสฺส จิตฺโต จ กาโย โหติ จิตฺตํ จิตฺตํ อหฺมตฺตํ สฺสณฺณจิตฺตํ สฺวิมฺมตฺตํ ๑
 ปุณฺ จปฺริ กุณฺฑลฺลฺย ภิกฺขุ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ๑เป ๑ ฌาเนน คนฺธํ ฌายิตฺวา ๑
 ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ๑ กาเยน โสณฺณจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ๑ มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญาย มนํปํ
 นาภิขมฺมายติ นาวิหีสติ น รากํ ชเนติ ตสฺส จิตฺโต จ กาโย โหติ จิตฺตํ จิตฺตํ อหฺมตฺตํ
 สฺสณฺณจิตฺตํ สฺวิมฺมตฺตํ ๑ มนฺสา โย ปเนว ฌมฺมํ วิญฺญาย อมณํปํ น มํงฺกุ โหติ
 อปฺปติฏฺฐจิตฺตจิตฺโต อาทินฺนมานโส อพฺยาปนฺนเจตฺโส ตสฺส จ กาโย โหติ จิตฺตํ จิตฺตํ
 อหฺมตฺตํ สฺสณฺณจิตฺตํ สฺวิมฺมตฺตํ ๑ ยโต โย กุณฺฑลฺลฺย ภิกฺขุ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา
 มนํปามณํเปสฺสุ รูปํเปสฺสุ จิตฺโต อาทินฺนมานโส อพฺยาปนฺนเจตฺโส ตสฺส จิตฺโต จ กาโย
 โหติ จิตฺตํ จิตฺตํ อหฺมตฺตํ สฺสณฺณจิตฺตํ สฺวิมฺมตฺตํ ๑ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ๑เป ๑ ฌาเนน
 คนฺธํ ฌายิตฺวา ๑ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ๑ กาเยน โสณฺณจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ๑ มนฺสา ฌมฺมํ
 วิญฺญาย มนํปามณํเปสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ จิตฺโต จ กาโย โหติ จิตฺตํ จิตฺตํ อหฺมตฺตํ สฺสณฺณจิตฺตํ
 สฺวิมฺมตฺตํ ๑ เอวฺมภาวิตโ โย กุณฺฑลฺลฺย อินฺทฺริยสํวโร เอวํ พหุลีกโต ติณฺ สฺจจฺริตานิ
 ปริปุเรติ ๑

๑. ม. อติสทฺโท อตฺติ ๑

๒. ม. ย. ๑ ๑

๓. ม. ย. ปริปุเรณตฺติ ๑

๔. ม. ย. นาภิขมฺมายติ นาวิหีสติ ๑ เอวฺมปฺริ ๑

๕. ป. ย. ๑ ๑ เอวฺมปฺริ ๑

๖. ม. ย. อาทิน ... ๑ เอวฺมปฺริ ๑

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็กรรมเหล่านี้ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์?

พ. ดูกรคุณทนายะ สุจิริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็กรรมเหล่านี้ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสุจิริต ๓ ให้บริบูรณ์?

(๓๙๖)

พ. ดูกรคุณทนายะ อินทริยสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสุจิริต ๓ ให้บริบูรณ์ อินทริยสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร จึงยังสุจิริต ๓ ให้บริบูรณ์? ดูกรคุณทนายะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปที่ชบใจด้วยจักขุแล้ว ย่อมไม่ยินดี ไม่จึงเคียด ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอเห็นรูปที่ไม่ชบใจด้วยจักขุแล้ว ก็ไม่เก้อ ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยาบาท และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว.

อีกประการหนึ่ง ภิกษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ที่ชบใจด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ยินดี ไม่จึงเคียด ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอรู้ธรรมารมณ์ ที่ไม่ชบใจด้วยใจแล้ว ไม่เก้อ ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยาบาท และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว.

ดูกรคุณทนายะ เพราะเหตุที่ภิกษุเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว เป็นผู้คงที่ ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยาบาท เพราะรูปทั้งที่ชบใจและไม่ชบใจ กายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว ภิกษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้คงที่ ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยาบาท เพราะธรรมารมณ์ ที่ชบใจและไม่ชบใจ และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว ดูกรคุณทนายะ อินทริยสังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมยังสุจิริต ๓ ให้บริบูรณ์.

[๓๙๗]

กถํ ภาวิตานิ ตานิ จ गुण्णलिय ตีณิ สุจจितานि กถํ พหุลีกตานि จตฺตารो
 สติปฏฺจानเน ปริปุเรนฺติฯ อिธ गुण्णलिय ภิกขุ กายทฺถจฺจริตํ ปหานาย^๑ กายสุจจริตํ
 ภาเวติ วจีทฺถจฺจริตํ ปหานาย วจีสุจจริตํ ภาเวติ มโนทฺถจฺจริตํ ปหานาย มโนสุจจริตํ
 ภาเวติฯ เอวํ ภาวิตานि โข गुण्णलिय ตีณิ सुจจितानि เอวํ พหุลีกตานि จตฺตารो
 สติปฏฺจानเน ปริปุเรนฺติฯ

[๓๙๘]

กถํ ภาวิตา จ गुण्णลिय จตฺตารो สติปฏฺจानา กถํ พหุลีกตา สत्त พุชฺฌนุเก
 ปริปุเรนฺติฯ อिธ गुण्णลिय ภิกขุ กายे กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา
 วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺส เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสี
 วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสฯ เอวํ ภาวิตา
 โข गुण्णलिय จตฺตารो สติปฏฺจानา เอวํ พหุลีกตา สत्त พุชฺฌนุเก ปริปุเรนฺติฯ

[๓๙๙]

กถํ ภาวิตา จ गुण्णลिय สत्त พุชฺฌนุกา กถํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตี
 ปริปุเรนฺติฯ อिธ गुण्णลिय ภิกขุ สติสมฺพุชฺฌนุคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺพุชฺฌนุคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ ภาวิตา โข गुण्णลिय สत्त พุชฺฌนุกา
 เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตี ปริปุเรนฺตีติฯ

[๔๐๐]

เอวํ วุตฺเต गुณฺณลโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม
 อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถapi โภ โคตม นิกฺกฺชชิตํ วา อุกฺกฺชเชยฺย ปฏฺิจฺจนํ
 วา วิวเรยฺย มฺพฺพหฺสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺขเยยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธารเยยฺย
 จกฺขุมฺนโธ รุปานิ ทกฺขณฺตีติฯ เอวเมว โข โภตา โคตเมน อนเณกปริยาเยน ฌมฺโม
 ปกาสิโต เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ
 ภวํ โคตโม ธารเหตุ อชฺชตคฺคเ ปาณูปตํ สรณฺงคตฺตุนฺติฯ

[๓๙๗]

ดูกรคุณทูลิยะ ก็สุจริตเหล่านั้นอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญกายสุจริตเพื่อละกายทุจริต เจริญวจีสุจริตเพื่อละวจีทุจริต เจริญมโนสุจริตเพื่อละมโนทุจริต สุจริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

[๓๙๘]

ดูกรคุณทูลิยะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาเนื่องๆ อยู่ ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นจิต^๑เนื่องๆ อยู่ ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรคุณทูลิยะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

[๓๙๙]

ดูกรคุณทูลิยะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรคุณทูลิยะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้สมบูรณ์.

[๔๐๐]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว คุณทูลิยะปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรม โดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตม จงทรงจำข้าพระองค์ไว้ เป็นอุपाสิกข์ถึงสรณะจนตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต -ผู้รวบรวม

[๔๐๑]

เสยยถาปี ภิกขเว ภูฏาการุสส ยา กาจิ โคปานสิโย สพฺพา ตา ภูฏนินฺนา ภูฏโปณา ภูฏปพฺภารา เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ สตฺต โพชฺฌนฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌนฺเค พหุลีกรโนโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร ฯ

[๔๐๒]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สตฺต โพชฺฌนฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌนฺเค พหุลีกรโนโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร ฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโพชฺฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ ฯ เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ ฯ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ สตฺต โพชฺฌนฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌนฺเค พหุลีกรโนโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ ฯ

[๔๐๓]

เอกํ สมฺมํ อายสฺมา จ อุปฺวาโณ อายสฺมา จ สารีปฺตฺโต^๑ โกสมฺพิยํ วิหรนฺติ โฆสิตารามे ฯ อถ โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต^๒ สายณฺหสมฺมํ ปฏิสลฺลาณา วุฏฺฐิตฺเ ยเณยสฺมา อุปฺวาโณ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อุปฺวาณเณ สทฺธิ สมฺโมทิ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺสारेตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิ ฯ เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต อายสฺมมฺนตํ อุปฺวาณํ เอตทวโจ ชานเญย นฺ โข อาวุโส อุปฺวาณ ภิกขุ ปจฺจตฺตํ โยนิโสมนสิการา เอวํ สฺสมารทฺธา เม สตฺต โพชฺฌนฺคา ฬาสฺสวิหาราย สํวตฺตนฺตฺติ ฯ ชานเญย โข อาวุโส สารีปฺตฺต ภิกขุ ปจฺจตฺตํ โยนิโสมนสิการา เอวํ สฺสมารทฺธา เม สตฺต โพชฺฌนฺคา ฬาสฺสวิหาราย สํวตฺตนฺตฺติ ฯ

๑. ไป. อธิมุตฺโต ฯ เอวมฺปรี ฯ

๒. ไป. อธิมุตฺโต ฯ เอวมฺปรี ฯ

กฎสูตร

ผู้เจริญโพชฌงค์ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน

[๔๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลอนเรือนยอดทั้งหมด น้อมไปสู่ยอด โนมู่ไปสู่ยอด โอนไปสู่ยอด แม้ฉันใด ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมู่ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๔๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไร ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมู่ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมู่ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

อุปวาณสูตร

โพชฌงค์ ๗ ที่ปรารถดีแล้วย่อมอยู่ผาสุก

[๔๐๓]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอุปวาณะและท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ ฆฏิคาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็นแล้ว เข้าไปหาท่านพระอุปวาณะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอุปวาณะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอุปวาณะว่า ท่านอุปวาณะผู้มีอายุ ภิกษุจะพึงรู้หรือไม่ว่า โพชฌงค์ ๗ อันเราปรารถดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก ท่านพระอุปวาณะตอบว่า ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ ภิกษุพึงรู้ได้ว่า โพชฌงค์ ๗ อันเราปรารถดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก.

[๔๐๔]

สตีสมโพษณงค์ โข อาวุโส ภิกขุ อารพภมาโน ปชานาติ จิตตณฺจ เม สุวิมุตฺตํ
 ถีนมิทฺธณฺจ เม สุสมฺมุตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกจฺจณฺจ เม สุปฺปฏฺฐินิตํ อารทฺธณฺจ เม วิริยํ
 อฏฺฐจิกตฺวา มนสิกโรมิ โน จ ถีนนฺติ ฯ

[๔๐๕]

อุเปกฺขาสมฺโพษณงค์ อาวุโส ภิกขุ อารพภมาโน ปชานาติ จิตตณฺจ เม
 สุวิมุตฺตํ ถีนมิทฺธณฺจ เม สุสมฺมุตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกจฺจณฺจ เม สุปฺปฏฺฐินิตํ อารทฺธณฺจ เม
 วิริยํ อฏฺฐจิกตฺวา มนสิกโรมิ โน จ ถีนนฺติ ฯ

[๔๐๖]

เอวํ โข อาวุโส สารีปุตฺต ภิกขุ ชาเนยฺย ปจฺจตฺตํ โยนิโสมนสิการา เอวํ
 สุสมารทฺธา เม สตฺต โพษณฺจกา ฆาสฺสวิหาราย ถวตฺตนฺตฺติ ฯ

[๔๐๗]

สตฺติเม ภิกฺขเว โพษณฺจกา ภาวิตา พหุสํกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ
 นาณฺณตฺร ตถาคตฺสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ กตฺเม สตฺต ฯ
 สตีสมโพษณโค ฯ เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโพษณโค ฯ อีเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพษณฺจกา
 ภาวิตา พหุสํกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาณฺณตฺร ตถาคตฺสฺส ปาตุภาวา
 อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ตฺติ ฯ

[๔๐๔]

สา. ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุปรารภสติสัมโพชฌงค์ ย่อมรู้ได้หรือว่า จิตของเราหลุดพ้นดีแล้ว ถิ่นมיתהเราถอนเสียแล้ว อุทธัจจกุกกุจจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารภแล้ว เรากระทำไว้ในใจอย่างจริงจัง มิได้ย่อหย่อน ฯลฯ

[๔๐๕]

ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ย่อมรู้ได้หรือว่า จิตของเราหลุดพ้นดีแล้ว ถิ่นมיתהเราถอนเสียแล้ว อุทธัจจกุกกุจจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารภแล้ว เรากระทำไว้ในใจอย่างจริงจัง มิได้ย่อหย่อน.

[๔๐๖]

อุ. ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ ภิกษุพึงรู้ได้ดังนี้แล้ว โพชฌงค์อันเราปรารภดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจ โดยแยกคายเฉพาะตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก.

จบ สูตรที่ ๘

อุปาทสูตรที่ ๑

โพชฌงค์ ๗ ไม่เกิดนอกจากการปรากฏแห่งตาคต

[๔๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น นอกจากความปรากฏแห่งพระตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น นอกจากความปรากฏแห่งพระตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น.

จบ สูตรที่ ๙

[๔๐๘]

สตติเม ภิกขเว โพชฌงกา ภาวิตา พหุลีกตา อรูปปณฺนา อรูปชฺชนฺติ
 นาณฺณตฺร สุกตวินยาฯ กตเม สตฺตฯ สติสมฺโพชฌงโก ฯเปฯ อูปะกฺขาสมฺโพชฌงโกฯ
 อิม โข ภิกขเว สตฺต โพชฌงกา ภาวิตา พหุลีกตา อรูปปณฺนา อรูปชฺชนฺติ
 นาณฺณตฺร สุกตวินยาติฯ

ปพฺพทวคฺโค ปจโม ฯ

ตสฺสุทฺททานํ

หิมวณฺต์ กายสีลํ จ
 ญฺญํ จ อูปวาณญจ

วตฺตํ ภิกฺขุ จ กุณฺฑลํ
 อูปปาเท^๑ อปเร ทฺเวติ ฯ

---

๑. ม. ญ. อูปปณฺนาฯ

อุปาทสูตรที่ ๒

โพชฌงค์ ๗ ไม่เกิดนอกวินัยของพระสุคต

[๔๐๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น นอกวินัยของพระสุคต โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น นอกวินัยของพระสุคต.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปิณฑวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. หิมวันตสูตร	๒. กายสูตร
๓. สัตถสูตร	๔. วัตตสูตร
๕. ภิกขุสูตร	๖. กุณฑลียสูตร
๗. กุฏฐสูตร	๘. อุปวาณสูตร
๙. อุปาทสูตรที่ ๑	๑๐. อุปาทสูตรที่ ๒

กิลานวคฺโค ทูติโย

[๔๐๙]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ ปาณา จตุตาโร อิริยาปเถ กปฺเปนฺติ กาเลน
คมนํ กาเลน จานํ กาเลน นิสฺซํ กาเลน เสยฺยํ สพฺเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวียํ
ปติฏฺฐาย เอวเมว เต^๑ จตุตาโร อิริยาปเถ กปฺเปนฺติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตุตฺต โพชฺฌนฺเค ภาเวติ สตุตฺต โพชฺฌนฺเค พหุลีกโรติฯ

[๔๑๐]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตุตฺต โพชฺฌนฺเค ภาเวติ
สตุตฺต โพชฺฌนฺเค พหุลีกโรติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌนํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสุสฺสคฺคปริณามิ^๑ฯ เปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนํ ภาเวติ
วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสุสฺสคฺคปริณามิฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตุตฺต โพชฺฌนฺเค ภาเวติ สตุตฺต โพชฺฌนฺเค พหุลีกโรตีติฯ

[๔๑๑]

สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิตํ อรุณฺณคํ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สตุตฺตํ โพชฺฌนํ อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพํ เอตํ
ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตสฺสเอตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกฺขํ
สตุตฺต โพชฺฌนฺเค ภาเวตฺติ สตุตฺต โพชฺฌนฺเค พหุลีกริสฺสตีติฯ

กิลานวรรคที่ ๒

ปาณูปมสูตร

อาศัยศีลเจริญโพชฌงค์ ๗

[๔๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งสำเร็จอริยาบถ ๔ คือ บางคราวก็เดิน บางคราวก็ยืน บางคราวก็นั่ง บางคราวก็นอน สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด อาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงสำเร็จอริยาบถ ๔ นั้น อย่างนั้นแหละ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ฉะนั้น เหมือนกัน.

[๔๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สุริยูปมสูตรที่ ๑

อาศัยกัลยาณมิตรเจริญโพชฌงค์ ๗

[๔๑๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ยืนก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดขึ้น แห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๑๒]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ กถยามิตฺโต สตฺต โพชฌงฺเก ภาเวติ สตฺต โพชฌงฺเก
 พหุสฺสโรตฺติ ๑ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ๑เป ๑ อุเปกขา-
 สมโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์สฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ๑
 เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ กถยามิตฺโต สตฺต โพชฌงฺเก ภาเวติ สตฺต โพชฌงฺเก
 พหุสฺสโรตฺติ ๑

[๔๑๓]

สุริยสฺส ภิกขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพวงฺกมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิตํ อรุณฺณคํ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน สตฺตุนํ โพชฌงฺกานํ อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพวงฺกมํ เอตํ
 ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิตํ โยนิโสมนสฺสิกาโร ๑ โยนิโสมนสฺสการสมฺปนฺนสฺสเอตํ ภิกขเว ภิกขุโน
 ปาฏิกงฺขํ สตฺต โพชฌงฺเก ภาเวสฺสติ สตฺต โพชฌงฺเก พหุสฺสโรตฺติ ๑

[๔๑๔]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสฺสการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฌงฺเก ภาเวติ สตฺต
 โพชฌงฺเก พหุสฺสโรตฺติ ๑ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ๑เป ๑
 อุเปกขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์สฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ๑
 เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสฺสการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฌงฺเก ภาเวติ สตฺต
 โพชฌงฺเก พหุสฺสโรตฺติ ๑

[๔๑๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

สุริยูปมสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นเบื้องต้นแห่งโพชฌงค์

[๔๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันทา สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

[๔๑๕]

เอกั สมัย ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน กลนุทกนิวาเปฯ เตน โข ปน
สมเณน อายสุมา มหากัสสปิ ปิปลลิกุหัย วิหริติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาทุหคิลาโนฯ

[๔๑๖]

อถ โข ภควา สายณฺหสมฺมัย ปณฺสตุลลนา วุฏฺฐิโต เยนายสุมา มหากัสสปิ
เตนุสสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺตเต อาสเน นิสฺสีทิฯ นิสฺซุช โข ภควา อายสมฺนตฺม
มหากัสสปิ เอตทวโจ กจฺจิ เต กสฺสป จมฺนียํ กจฺจิ ยาปณียํ กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา
ปฏิกฺกมฺนติ โน อภิกฺกมฺนติฯ ปฏิกฺกโมสํนํ ปณฺณายติ โน อภิกฺกโมติฯ น เม
ภนฺเต จมฺนียํ น ยาปณียํ พาทุหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมฺนติ โน ปฏิกฺกมฺนติ
อภิกฺกโมสํนํ ปณฺณายติ โน ปฏิกฺกโมติฯ

[๔๑๗]

สตุตฺติเม กสฺสป โพชฺฌนฺคา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุสํกตา อภิญฺญา
สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตฺติฯ กตฺตเม สตุตฺตฯ

[๔๑๘]

สตุสฺมโพชฺฌนฺโค โข กสฺสป มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิทอ พหุสํกโต อภิญฺญา
สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค โข กสฺสป มยา
สมฺมทกฺขาโต ภาวิทอ พหุสํกโต อภิญฺญา สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ อิเม
โข กสฺสป สตุตฺต โพชฺฌนฺคา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุสํกตา อภิญฺญา
สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตฺติฯ

[๔๑๙]

ตคฺชม ภควา โพชฺฌนฺคา ตคฺชม สุกต โพชฺฌนฺคาติฯ อิทมวโจ ภควาฯ อตฺตมโน
อายสุมา มหากัสสปิ ภควโต ภาสิตํ อภินฺนุทิฯ วุฏฺฐาหิ^๑ จายสุมา มหากัสสปิ
ตมฺหา อาพาธา ตถา ปหีนอ จายสมฺโต มหากัสสปสฺส สอ อาพาธอ อโหสํติฯ

๑. วุฏฺฐหิ อิตฺปิ ปาโสฯ

กิลานสูตรที่ ๑

พระมหากัสสปหาอาหารด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๑๕]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปหาอาหารไม่สบาย เป็นไข้หนัก อยู่ที่ปิปปผลิอุหา.

[๔๑๖]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระมหากัสสปถึงที่อยู่ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามท่านพระมหากัสสปว่า

ดูกรกัสสป เธอพออดทนได้หรือ พอยังอดทนให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูละย่อมปรากฏ ความกำเริบขึ้นไม่ปรากฏแลหรือ?

ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอดทนให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์กำเริบหนัก ยังไม่คลายไป ความกำเริบขึ้นย่อมปรากฏ ความทูละไม่ปรากฏ.

[๔๑๗]

พ. ดูกรกัสสป โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๑๘]

ดูกรกัสสป สติสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดูกรกัสสป โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๔๑๙]

ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์ดีนัก ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์ดีนัก พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว ท่านพระมหากัสสปปลื้มใจ ชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหากัสสปหายจากอาพาธนั้นแล้ว และอาพาธนั้น อันท่านพระมหากัสสปละได้แล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

[๔๒๐]

เอกั สมัย ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน กลนทกนิวาเปฯ เตน ไช ปน
สมเยน อายสุมา มหาโมคคัลลาน กิษณภูฏ ปพพเต วิหริติ อาพาธโก ทุกฺขิตโต
พาพหคิลานาฯ

[๔๒๑]

อถ ไช ภควา สายนุหสมยํ ปฏิสฺสณานา วุฏฺฐิตโต เยนายสุมา มหาโมคคัลลาน
เตนุสสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีทิฯ นิสฺซช ไช ภควา อายสฺมนนฺตํ
มหาโมคคัลลนํ เอตทวโจ กจฺจิ เต โมคคัลลน ขมนิยํ กจฺจิ ยาปนิยํ กจฺจิ ทุกฺขา
เวทนา ปฏิกกมฺนติ โน อภิกกมฺนติฯ ปฏิกกโมสํนํ ปณฺณายติ โน อภิกกโมติฯ
น เม ภนฺเต ขมนิยํ น ยาปนิยํ พาพฺพา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกกมฺนติ โน
ปฏิกกมฺนติฯ อภิกกโมสํนํ ปณฺณายติ โน ปฏิกกโมติฯ

[๔๒๒]

สตุตฺติเม โมคคัลลน โพชฺฌนฺกา มยา สมนฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุสฺสีกตา
อภิญฺญา สมนฺโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตุนฺติฯ กตเม สตุตฯ

[๔๒๓]

สตุสฺมโพชฺฌนฺโก ไช โมคคัลลน มยา สมนฺมทกฺขาโต ภาวิตโต พหุสฺสีกโต
อภิญฺญา สมนฺโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ ฯเปฯ อุปฺเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโก ไช โมคคัลลน
มยา สมนฺมทกฺขาโต ภาวิตโต พหุสฺสีกโต อภิญฺญา สมนฺโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ
อิเม ไช โมคคัลลน สตุต โพชฺฌนฺกา มยา สมนฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุสฺสีกตา
อภิญฺญา สมนฺโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตุนฺตีสฺสิติฯ

[๔๒๔]

ตคฺช ภควา โพชฺฌนฺกา ตคฺช สุกต โพชฺฌนฺกาติฯ อิทมวโจ ภควาฯ อตฺตมโน
อายสุมา มหาโมคคัลลาน ภควโต ภาสิตํ อภินฺนุทิฯ วุฏฺฐาหิ จายสุมา มหาโมคคัลลาน
ตมฺหา อาพาธา ตถา ปหีน จายสฺมโต มหาโมคคัลลนสฺส สโต อาพาโธ อโหสฺสิติฯ

คิลานสูตรที่ ๒

พระมหาโมคคัลลนะหาอาหารด้วยโพชฌงค์ ๗

(๔๒๐)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลนะหาอาหาร ไม่สบาย เป็นไข้หนัก อยู่ ณ ภูเขากิษฌณฏฐ.

(๔๒๑)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลนะถึงที่อยู่ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระมหาโมคคัลลนะว่า

ดูกรโมคคัลลนะ เธอพอดพอกทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้แลหรือ ทุกขเวทนากลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูละย่อมปรากฏ ความกำเริบขึ้นไม่ปรากฏแลหรือ ?

ท่านพระมหาโมคคัลลนะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์ย่อมกำเริบหนัก ยังไม่คลายลง ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทูละไม่ปรากฏ.

(๔๒๒)

พ. ดูกรโมคคัลลนะ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน ?

(๔๒๓)

ดูกรโมคคัลลนะ สติสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดูกรโมคคัลลนะ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

(๔๒๔)

ท่านพระโมคคัลลนะกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์ดীনัง ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์ดীনัง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภยิตน์แล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลนะปลื้มใจ ซึ่งชมภายิตของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหาโมคคัลลนะหาจากอาหารนั้นแล้ว และอาหารนั้น อันท่านพระมหาโมคคัลลนะละได้แล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

[๔๒๕]

เอกั สมัย ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน กลนุทกนิวาเปฯ เตน ไช ปน
สมเยน ภควา อาพาธโก โหติ ทุกุจิโต พาพุหคิลาโนฯ

[๔๒๖]

อถ ไช อายสุมา มหาจุนโท येन ภควา เตนุปสงกมิ อุปสงกมิตวา ภควนตํ
อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสิติฯ เอกมนตํ นิสินนํ ไช อายสมนตํ มหาจุนทํ ภควา
เอตทโวจ ปฏิกนตุ ตํ จุนท โพชฌงคาติฯ สตุติเม ภนเต โพชฌงกา ภควตา
สมมทกขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญญา สมโพธาย นิพพานาย สัตตุนติฯ
กตเม สตุตฯ

[๔๒๗]

สติสมโพชฌงโค ไช ภนเต ภควตา สมมทกขาโต ภาวิต พหุลีกโต อภิญญา
สมโพธาย นิพพานาย สัตตติ ฯเปฯ อุปेक्षाสมโพชฌงโค ไช ภนเต ภควตา
สมมทกขาโต ภาวิต พหุลีกโต อภิญญา สมโพธาย นิพพานาย สัตตติฯ อิเม
ไช ภนเต สตุต โพชฌงกา ภควตา สมมทกขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญญา
สมโพธาย นิพพานาย สัตตุนตติฯ

[๔๒๘]

ตคฺฉ จุนท โพชฌงกา ตคฺฉ จุนท โพชฌงคาติฯ อิทมโวจายสุมา มหาจุนโท^๑
สมนุญโธ สตุถา อโหสิฯ วุฏฺฐาหิ จ ภควา ตมฺหา อาพาธา ตถา ปหีน จ ภควโต
โส อาพาธอ อโหสีติฯ

คิลานสูตรที่ ๓

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๒๕]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงประหาร ไม่สบาย เป็นไข้หนัก.

[๔๒๖]

ครั้งนั้น ท่านพระมหาจุณฑะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระจุณฑะว่า

ดูกรจุณฑะ โพชฌงค์จงแจ่มแจ้งกะเธอ.

จ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๒๗]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สติสัมโพชฌงค์ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๔๒๘]

ดูกรจุณฑะ โพชฌงค์ดีนัก ดูกรจุณฑะ โพชฌงค์ดีนัก

ท่านพระมหาจุณฑะได้กล่าวไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย พระผู้มีพระภาคทรงหายจากประชวรนั้น และอาพาธนั้น อันพระผู้มีพระภาคทรงละแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

[๔๒๙]

สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุลีกตา อปารํ ปารํกมฺนาย สํวตฺตณฺตี๑
 กตฺเม สตฺต๑ สตฺติสมฺโพชฌงฺโก ๑เป๑ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก๑ อิมํ โข ภิกฺขเว สตฺต
 โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุลีกตา อปารํ ปารํกมฺนาย สํวตฺตณฺตีติ [๑]

[๔๓๐]

อปฺปกา เต มนุสฺสเสสุ
 อถายํ อิตฺรา ปชา
 เย จ โข สมฺมทกฺขาเต
 เต ชนา ปารเมสฺสณฺติ
 กณฺ्हํ ฌมฺมํ วิปฺปหาย
 โอกา อโนกมาคมฺม
 ตตฺตฺราภิริตฺติมิจฺเจยฺย
 ปรีโยทเปยฺย อตฺตํ
 เยสํ สมฺโพชฺชยฺงเคสุ
 อาทานปฏฺนิสฺสกุเค
 จีณาสวา ชุตฺติมนฺโต

เย ชนา ปารคามิโน
 ตีรเมวานุชฺชาวติ๑
 ฌมฺเม ฌมฺมานวตฺติโน
 มจฺจุเชยฺยํ สุกฺกตฺตรํ๑
 สุกฺกํ ภาวเถ ปณฺฑิโต
 วิเวเก ยตฺถ ทูรํ๑
 หิตฺวา กาเม อภิชฺฌนํ
 จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต๑
 สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ
 อนฺนปาทาย เย รตา
 เต โลเก ปรีนิพฺพุตาติ๑

ปารคามีสสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง

[๔๒๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไฉฝั่ง โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไฉฝั่ง.

[๔๓๐]

ในหมู่มนุษย์ คนที่ไปถึงฝั่งมีจำนวนน้อย
แต่หมู่สัตว์นอกนี้ ย่อมวิ่งไปตามฝั่งนั่นเอง
ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามธรรม ในธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว
ชนเหล่านั้นจักข้ามบ่วงมฤตยู ซึ่งแสนยากที่จะข้ามได้
บัณฑิตพึงละธรรมฝ่ายดำเสีย เจริญธรรมฝ่ายขาว
ออกจากความอาลัย อาศัยความไม่มีความอาลัยแล้ว
พึงละกามเสีย เป็นผู้ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกังวล
ปรารณาความยินดีในวิเวก ที่สัตว์ยินดีได้ยาก
บัณฑิต พึงชำระตนให้ผ่องแผ้ว จากเครื่องเศร้าหมองจิต
ชนเหล่าใดอบรมจิตดีแล้วโดยชอบในองค์เป็นเหตุตรัสรู้
ไม่ถือมั่น ยินดีแล้วในความสลесคืน ซึ่งความยึดถือ
ชนเหล่านั้นเป็นผู้สิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง ประณีพพานแล้วในโลก.

จบ สูตรที่ ๗

[๔๓๑]

เยสั เกสณฺจิ ภิกฺขเว สตุต โพชฺฌนฺคา วิรทฺชา วิรทฺโธ เตสั อริโย มคฺโค
 สมนฺนาทูกฺขกฺขยคามิํฯ เยสั เกสณฺจิ ภิกฺขเว สตุต โพชฺฌนฺคา อารทฺชา อารทฺโธ
 เตสั อริโย มคฺโค สมนฺนาทูกฺขกฺขยคามิํฯ กตเม สตุตฯ สติสมฺโพชฺฌนฺโค ฯเปฯ
 อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโคฯ

[๔๓๒]

เยสั เกสณฺจิ ภิกฺขเว อิเม สตุต โพชฺฌนฺคา วิรทฺชา วิรทฺโธ เตสั อริโย มคฺโค
 สมนฺนาทูกฺขกฺขยคามิํฯ เยสั เกสณฺจิ ภิกฺขเว อิเม สตุต โพชฺฌนฺคา อารทฺชา อารทฺโธ
 เตสั อริโย มคฺโค สมนฺนาทูกฺขกฺขยคามิํติฯ

[๔๓๓]

สตุตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌนฺคา ภาวิตา พหุสํกตา อริยา นิยุยานิกา นิยุยฺนติ ตกฺกรสฺส
 สมนฺนาทูกฺขกฺขยายฯ กตเม สตุต สติสมฺโพชฺฌนฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโคฯ
 อิเม โห ภิกฺขเว สตุต โพชฺฌนฺคา ภาวิตา พหุสํกตา อริยา นิยุยานิกา นิยุยฺนติ
 ตกฺกรสฺส สมนฺนาทูกฺขกฺขยายาติฯ

วิริยสูตร

โพชฌงค์ ๗ ที่ปรารภผิ ด ปรารภถูก

[๔๓๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภผิ ดแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภผิ ดแล้ว โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภถูกแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภถูกแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

[๔๓๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภผิ ดแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภผิ ดแล้ว โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภถูกแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภถูกแล้ว.

จบ สูตรที่ ๘

อริยสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมนำตนออกจากทุกข์

[๔๓๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ให้เป็นอริยธรรม นำตนออกจากทุกข์ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำให้ โพชฌงค์ ๗ นั้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ให้เป็นอริยธรรม นำตนออกจากทุกข์ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำให้ โพชฌงค์ ๗ นั้น.

จบ สูตรที่ ๙

[๔๓๔]

สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุสํกตา เอกนุนิพฺพิทาย วิรคาย
 นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺฌาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตุนฺตฺติฯ กตเม สตฺตฯ
 สติสมฺโพชฌงฺโก ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโกฯ อิมे โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฌงฺกา
 ภาวิตา พหุสํกตา เอกนุนิพฺพิทาย วิรคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺฌาย สมฺโพธาย
 นิพฺพานาย สํวตฺตุนฺตฺติฯ

กิลานวคฺโค ทฺติโย

ตสฺสทฺททานํ

ปาณาสฺสุริยุปมา^๑ เทว
 ปารคามิ วิรทฺโธ จ

กิลานะ^๒ อปเร ตโย
 อริยา^๓ นิพฺพานาย จาติฯ

๑. ม. ปาณาสฺสุริยุปมาฯ ย. ปาณาสฺสุริยุปมาฯ

๒. ม. ย. กิลานาฯ

๓. ม. ย. อริโยฯ

นิพพานสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย

[๔๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ คิลาณวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณูปมสูตร	๒. สุริยูปมสูตรที่ ๑
๓. สุริยูปมสูตรที่ ๒	๔. คิลาณสูตรที่ ๑
๕. คิลาณสูตรที่ ๒	๖. คิลาณสูตรที่ ๓
๗. ปารคามีสสูตร	๘. วิวัชฐสูตร
๙. อริยสูตร	๑๐. นิพพานสูตร

อุทายิวคฺโค ตติโย

[๔๓๕]

อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺถิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
โพชฺฌนฺคา โพชฺฌนฺคาติ ภาณเต วุจฺจนฺติ กิตฺตาวตฺตา นฺ โข ภาณเต โพชฺฌนฺคาติ
วุจฺจนฺตฺติฯ สมฺโพชฺยา^๑ สํวตฺตนฺตฺติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา โพชฺฌนฺคาติ วุจฺจนฺติฯ

[๔๓๖]

อิธ ภิกฺขเว^๒ ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสฺสคฺคปริณามิฯ เปฯ อุปฺเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสฺสคฺคปริณามิฯ สมฺโพชฺยา สํวตฺตนฺตฺติ โข ภิกฺขุ
ตสฺมา โพชฺฌนฺคาติ วุจฺจนฺตฺติฯ

[๔๓๗]

สตุตฺต วอ ภิกฺขเว โพชฺฌนฺเค เทสิสฺสามิ ตํ สุณฺนาถฯ กตเม จ ภิกฺขเว สตุตฺต
โพชฺฌนฺคาฯ สติสมฺโพชฺฌนฺโคฯ เปฯ อุปฺเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโคฯ อิเม โข ภิกฺขเว สตุตฺต
โพชฺฌนฺคาติฯ

๑. ม. ย. โพชฺยาฯ เอมฺมปริฯ

๒. ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิฯ

อุทายีวรรคที่ ๓

โพชนสูตร

ที่เรียกว่าโพชนงค์เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้

[๔๓๕]

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า โพชนงค์ โพชนงค์ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า โพชนงค์? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า โพชนงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้.

[๔๓๖]

ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า โพชนงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ ฉะนั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑

เทสนาสูตร

โพชนงค์ ๗

[๔๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงโพชนงค์ ๗ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง เรื่องนั้น ก็โพชนงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

(୧୩୯)

การรวมงานด้าน ภารกิจ งบประมาณ มนสิการพหุกิจการ อนุปโน เจว
การจุนโท อนุปชชติ อนุปโน จ การจุนโท ภิโยภาวาย เวปุลลาย สัตุตติฯ

(৳ৱ ৳৳)

พญาปาตฏจานิยานํ ภิกขเว ธมฺมานํ มนสิการพหุสํการา อานุปฺปนโน เจว
พญาปาโท อุปฺปชฺชติ อุปฺปนโน จ พญาปาโท ภิชฺโชภาวาย เวปุลฺลํ สํวตฺตติ ฯ

$$(\mathcal{Q}\mathcal{Q}\mathcal{O})$$

ถิ่นมัทธัญญานิยานัน ภิกขเว ชมมานัน มนสิการพหุสัการา อนุปฺปนฺนญฺเจว
 ถิ่นมัทธ อนุปฺปชฺชติ อนุปฺปนฺนญฺจ ถิ่นมัทธัน ภิกขโณภาวาย เวปฺปุลาย สํวตฺตติ ฯ

(୧୧୧)

อุทฺตจกุกกุจฺญจานีนํ ภิกขเว ชมมานํ มนสิการพหุสึการา อุนุปปนฺณเจว
 อุทฺตจกุกกุจํ อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺณจ อุทฺตจกุกกุจํ ภิชโยภาวาย เวฏฺฐลย
 สํวตตติ ฯ

(୧୧୭)

วิกิพจนานุกรม วิจัย เว ชมนัน มนสิการพหุสัการา อนุปปนา เจว
 วิกิพจนา อุปชชติ อุปปนา จ วิกิพจนา ภิชโยภาวาย เวปูลลา ย สั่วตตติฯ

(୧୧୩)

สติสมโพชนงคฺกุจฺจานิยานํ ภิกฺขเว ฅมฺมานํ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนโน
 เจว สติสมโพชนงคฺกุ อูปฺปชฺชติ อูปฺปนโน จ สติสมโพชนงคฺกุ ภาวนาปาริปุรี
 คจฺจนติ ฯเปฯ อูปฺเภฯสาสมโพชนงคฺกุจฺจานิยานํ ภิกฺขเว ฅมฺมานํ มนสิการพหุลีการา
 อนุปฺปนโน เจว อูปฺเภฯสาสมโพชนงคฺกุ อูปฺปชฺชติ อูปฺปนโน จ อูปฺเภฯสาสมโพชนงคฺกุ
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนตีติ ฯ

ฐานิยสูตร

นิวรรณ์ ๕ เกิดเพราะมนสิการถึงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งนิวรรณ์

[๔๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันทที่ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งกามราคะ.

[๔๓๙]

พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งพยาบาท.

[๔๔๐]

ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งถีนมิทธะ.

[๔๔๑]

อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุทธัจจกุกกุจจะ.

[๔๔๒]

วิจิกิจาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกิจา.

[๔๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์ เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์ เพราะกระทำมนสิการมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์.

จบ สูตรที่ ๓

๑. ข้อสังเกต : ในที่แห่งอื่นๆ ของพระสูตรนี้ ใช้จำนวนว่า "ที่เกิดขึ้นแล้ว" -ผู้รวบรวม

[๔๔๔]

อโยนิโส ภิกขเว มนสิกรโธ อนุปปนุโน เจว กามจฺจนฺโท อุปปชฺชติ อุปปนุโน จ
 กามจฺจนฺโท ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลํยํ สํวตฺตติฯ อนุปปนุโน เจว พฺยาปาโท อุปปชฺชติ
 อุปปนุโน จ พฺยาปาโท ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลํยํ สํวตฺตติฯ อนุปปนฺนญฺเจว ถีนมิทฺธํ
 อุปปชฺชติ อุปปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธํ ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลํยํ สํวตฺตติฯ อนุปปนฺนญฺเจว
 อุทฺธจฺจกุกฺกจํ อุปปชฺชติ อุปปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกจํ ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลํยํ สํวตฺตติฯ
 อนุปปนฺนา เจว วิจิกิฉฺฉา อุปปชฺชติ อุปปนฺนา จ วิจิกิฉฺฉา ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลํยํ
 สํวตฺตติฯ

[๔๔๕]

อนุปปนุโน เจว สติสมฺโพชฺฌนฺโก นฺุปปชฺชติ อุปปนุโน จ สติสมฺโพชฺฌนฺโก
 นิรุชฺฌติ ฯเปฯ อนุปปนุโน เจว อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโก นฺุปปชฺชติ อุปปนุโน จ
 อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโก นิรุชฺฌติ ฯ

[๔๔๖]

โยนิโส จ โข ภิกขเว มนสิกรโธ อนุปปนุโน เจว กามจฺจนฺโท นฺุปปชฺชติ
 อุปปนุโน จ กามจฺจนฺโท ปหิยฺติฯ อนุปปนุโน เจว พฺยาปาโท นฺุปปชฺชติ อุปปนุโน
 จ พฺยาปาโท ปหิยฺติฯ อนุปปนฺนญฺเจว ถีนมิทฺธํ นฺุปปชฺชติ อุปปนฺนํ จ ถีนมิทฺธํ
 ปหิยฺติฯ อนุปปนฺนญฺเจว อุทฺธจฺจกุกฺกจํ นฺุปปชฺชติ อุปปนฺนํ จ อุทฺธจฺจกุกฺกจํ
 ปหิยฺติฯ อนุปปนฺนา เจว วิจิกิฉฺฉา นฺุปปชฺชติ อุปปนฺนา จ วิจิกิฉฺฉา ปหิยฺติฯ

[๔๔๗]

อนุปปนุโน เจว สติสมฺโพชฺฌนฺโก อุปปชฺชติ อุปปนุโน จ สติสมฺโพชฺฌนฺโก
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจติ ฯเปฯ อนุปปนุโน เจว อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโก อุปปชฺชติ อุปปนุโน
 จ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโก ภาวนาปาริปุรี คจฺจติ ฯ

อโยนิโสสูตร

นิวรรณ์ ๕ เกิดเพราะมนสิการโดยไม่แยกกาย

[๔๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยกกาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง พยาบาท... ถีนมิทธะ... อุทธัจจกุกกุจจะ... วิจิกิจาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง.

[๔๔๕]

สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป.

[๔๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยกกาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เธอย่อมละเสียได้ พยาบาท... ถีนมิทธะ... อุทธัจจกุกกุจจะ... วิจิกิจาที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เธอย่อมละเสียได้.

[๔๔๗]

สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์ยิ่ง ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์ยิ่ง.

จบ สูตรที่ ๔

[๔๔๘]

สตฺต โว ภิกฺขเว อปฺริหานิเย ฐมฺเม เทสิสฺสามิ^๑ ตํ สุณฺณถฯ กตฺเม จ ภิกฺขเว
สตฺต อปฺริหานิยา ฐมฺมาฯ ยทิทํ สตฺต โพชฺฌนฺกาฯ กตฺเม สตฺตฯ สติสฺมฺโพชฺฌนฺโค
ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโคฯ อิมे โข ภิกฺขเว สตฺต อปฺริหานิยา ฐมฺมาติฯ

[๔๔๙]

โย ภิกฺขเว มคฺโค ยา ปฏิปทา ตณฺหกฺขยาเย สํวตฺตติ ตํ มคฺคํ ตํ ปฏิปทํ
ภาเวถฯ กตฺโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตฺมา จ ปฏิปทา ตณฺหกฺขยาเย สํวตฺตติฯ ยทิทํ
สตฺต โพชฺฌนฺกาฯ กตฺเม สตฺตฯ สติสฺมฺโพชฺฌนฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโคติฯ

[๔๕๐]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อุทายิ ภควนฺตํ เอตทโวจ กถํ ภาวิตา นฺุ โข ภนฺเต
สตฺต โพชฺฌนฺกา กถํ พหุสฺสีกตา ตณฺหกฺขยาเย สํวตฺตณฺตีสฺสิติฯ อิทฺธ อุทายิ ภิกฺขุ
สติสฺมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ^[๒] วิปฺลํ มหคฺคตํ
อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ ตสฺส สติสฺมฺโพชฺฌนฺกํ ภาวยฺโต วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ วิปฺลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ ตณฺหา ปหฺยติ ฯเปฯ อุเปกฺขา-
สมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ วิปฺลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ
อพฺยาปชฺฌํ ตสฺส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาวยฺโต วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
วิปฺลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ ตณฺหา ปหฺยติ ตณฺหาเย ปหานา กมฺมํ ปหฺยติ

๑. ม. เทสิสฺสามิฯ เอมฺปริฯ

๒. ม. โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอมฺปริฯ

อภิธานียสูตร

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗

[๔๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗ ประการ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังธรรมนั้น ก็ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗ ประการเป็นไฉน? คือ โขชฌงค์ ๗ โขชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๗ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

ขยสูตร

ปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสันติคณาธิปไตย

[๔๔๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรรคาใด ปฏิบัติใด ย่อมเป็นไปเพื่อความสันติคณาธิปไตย เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิบัตินั้น มรรคาและปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความสันติคณาธิปไตยเป็นไฉน? คือ โขชฌงค์ ๗ โขชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

[๔๕๐]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุททปิได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โขชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร? ย่อมเป็นไปเพื่อความสันติคณาธิปไตย.

ดูกรอุททปิ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เมื่อภิกษุนั้นเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละตัณหาได้ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เมื่อภิกษุนั้นเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละตัณหาได้

กมฺมสฺส ปหานา ทุกฺขํ ปหียติ ฯ อิติ โข อุทายิ ตณฺหกฺขยา กมฺมกฺขโย กมฺมกฺขยา
ทุกฺขกฺขโยติ ฯ

[๔๕๑]

โย ภิกฺขเว มคฺโค ยา ปฏิปทา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตติ ตํ มคฺคํ ตํ ปฏิปทํ
ภาเวถ ฯ กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตมา จ ปฏิปทา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตติ ฯ
ยทิทํ สตฺต โพชฺฌนฺคา ฯ กตเม สตฺต ฯ สติสมฺโพชฺฌนฺโค ฯ เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค ฯ

[๔๕๒]

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌนฺคา กถํ พหุสํกตา ตณฺหานิโรธาย
สํวตฺตนฺติ ฯ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ฯ เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว สตฺต
โพชฺฌนฺคา เอวํ พหุสํกตา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตนฺตฺติ ฯ

[๔๕๓]

นิพฺเพชภากิยํ โว ภิกฺขเว มคฺคํ เทสิสฺสามิ ตํ สุณฺนาถ ฯ กตโม จ ภิกฺขเว
นิพฺเพชภากิโย มคฺโค ฯ ยทิทํ สตฺต สมฺโพชฺฌนฺคา ฯ กตเม สตฺต ฯ สติสมฺโพชฺฌนฺโค
 ฯ เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโคติ ฯ

เพราะละตัณหาได้ จึงละกรรมได้ เพราะละกรรมได้ จึงละทุกข์ได้ ดูกรอุทายี เพราะสิ้นตัณหา จึงสิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรม จึงสิ้นทุกข์ ด้วยประการดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

นิโรธสูตร

ปฏิบัติเป็นไปเพื่อดับตัณหาชื่อโพชฌงค์

[๔๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรรคาใด ปฏิปทาใด ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิปทานั้น มรรคาและปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความดับตัณหาเป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

[๔๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ สติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา.

จบ สูตรที่ ๗

นิพเพชสูตร

มรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดคือโพชฌงค์

[๔๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอด แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังมรรคานั้น ก็มรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดเป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

[๔๕๔]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อุทายิ ภควนฺตํ เอตทวโจ กถํ ภาวิตา นุ โข ภนฺเต
 สตุต โพชฌนฺคา กถํ พหุลีกตา นิพฺเพชาย สํวตฺตนฺตํติติฯ อิทฺธ อุทายิ ภิกฺขุ
 สติสมฺโพชฌนํ กัณฺหาเวติ วิเวกนิสฺสํ วิราคนิสฺสํ นิโรชนิสฺสํ วิปฺลํ มหคฺคํ
 อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ โส สติสมฺโพชฌนกาวิเตน จิตฺเตน อนิพฺพิทฐปฺพุพฺพํ
 อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ โลกภฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ อนิพฺพิทฐปฺพุพฺพํ อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ
 โทสภฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ อนิพฺพิทฐปฺพุพฺพํ อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ โมหภฺขนฺธํ
 นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌนํ กัณฺหาเวติ วิเวกนิสฺสํ วิราคนิสฺสํ
 นิโรชนิสฺสํ วิปฺลํ มหคฺคํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ โส อุเปกฺขาสมฺโพชฌนกาวิเตน
 จิตฺเตน อนิพฺพิทฐปฺพุพฺพํ อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ โลกภฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ
 อนิพฺพิทฐปฺพุพฺพํ อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ โทสภฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ อนิพฺพิทฐปฺพุพฺพํ
 อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ โมหภฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติฯ เอวํ ภาวิตา โข อุทายิ สตุต
 โพชฌนฺคา เอวํ พหุลีกตา นิพฺเพชาย สํวตฺตนฺตํติติฯ

[๔๕๕]

นาหํ ภิกฺขเว อณฺณํ เอกธมฺมํปิ สมนฺุปลสฺสามิ โย เอวํ ภาวิตो พหุลีกโต
 สลฺยโลชนิยานํ ฐมฺมานํ ปหานาย สํวตฺตติ ยถฺยิทํ ภิกฺขเว สตุต โพชฌนฺคาฯ กตเม
 สตุตฯ สติสมฺโพชฌนโก ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌนโกฯ

[๔๕๖]

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว สตุต โพชฌนฺคา กถํ พหุลีกตา สลฺยโลชนิยานํ
 ฐมฺมานํ ปหานาย สํวตฺตนฺตํติติฯ อิทฺธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฌนํ กัณฺหาเวติ วิเวกนิสฺสํ
 วิราคนิสฺสํ นิโรชนิสฺสํ โสสคฺคปริณามิ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌนํ กัณฺหาเวติ
 วิเวกนิสฺสํ วิราคนิสฺสํ นิโรชนิสฺสํ โสสคฺคปริณามิฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว
 สตุต โพชฌนฺคา เอวํ พหุลีกตา สลฺยโลชนิยานํ ฐมฺมานํ ปหานาย สํวตฺตนฺตํติติฯ

[๔๕๔]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความแทงตลอด?

พ. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นนหรรค หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เขมิจิตอันสติสัมโพชฌงค์อบรมแล้ว ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโลภะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโทสะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโมหะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นนหรรค หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เขมิจิตอันอุเบกขาสัมโพชฌงค์อบรมแล้ว ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโลภะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโทสะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโมหะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ดูกรอุทายี โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความแทงตลอด.

จบ สูตรที่ ๘

เอกธัมมสูตร

โพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรมเป็นที่ตั้งสังโยชน์

[๔๕๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้ข้อหนึ่ง ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เหมือนโพชฌงค์ ๗ นี้โดยโพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

[๔๕๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์.

[๔๕๗]

กตเม จ ภิกขเว สลฺโลชนินฺยา ฐมาฯ จกฺขํ ภิกขเว สลฺโลชนินฺโย ฐมฺโม
 เอตฺถเต อูปฺปชฺชนฺติ สลฺโลชนวินิพฺพชา อชฺโณสํนา โสตํ ฌานํ จิวหา สลฺโลชนินฺโย
 ฐมฺโม เอตฺถเต อูปฺปชฺชนฺติ สลฺโลชนวินิพฺพชา อชฺโณสํนา ฯเปฯ มโน สลฺโลชนินฺโย
 ฐมฺโม เอตฺถเต อูปฺปชฺชนฺติ สลฺโลชนวินิพฺพชา อชฺโณสํนาฯ อิมะ วุจฺจนฺติ ภิกขเว
 สลฺโลชนินฺยา ฐมาติฯ

[๔๕๘]

เอกํ สมฺมํ ภควา สุมฺเภสุ วิหริติ เสตกนฺนาม สุมฺภานํ นิคฺโขฯ อถ โข
 อายสฺมา อุทายิ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมฺนุตํ นิสิตฺติฯ เอกมฺนุตํ
 นิสินฺโน โข อายสฺมา อุทายิ ภควนฺตํ เอตทวโจฯ

[๔๕๙]

อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุตํ^๑ ภนฺเต ยาว พหุการาปี^๒ เม ภนฺเต ภควติ เปมฺลจ
 การโว จ หิริ จ โอตฺตปฺปญฺจ อหฺลฺลํ ภาวเต ปุพฺเพ อาคาริกฺกุโต สมนโน
 อพฺพุทโต อโหสิ ฐมฺเมน อพฺพุทโต สงฺเขน โส ขวาคํ [^๓] ภควติ เปมฺลจ การวํ จ
 หิริ จ โอตฺตปฺปํ จ สมฺปสฺสํมาโน อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺชิตํ^๔ ตสฺส เม ภควา
 ฐมฺมํ เทเสสิ อิติ รูปํ อิติ รูปสฺส สมฺมทโย อิติ รูปสฺส อตฺถงฺกโม อิติ เวทนา
 ฯเปฯ อิติ สลฺลภาฯ อิติ สงฺขาราฯ อิติ วิญฺญาณํ อิติ วิญฺญาณสฺส สมฺมทโย อิติ
 วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโมติฯ

[๔๖๐]

โส ขวาคํ ภนฺเต สฺลฺลภาการกโต อิมสํ ปญฺจุปาทานกฺขณฺธานํ อุกฺกุชฺชาวุกฺกชฺชํ
 สมฺปรีวตฺตเนโต^๕ อิทํ ทฺวักขณฺติ ยถาภูตํ อพฺภณฺณาสี อัย ทฺวักขสมฺมทโยติ ยถาภูตํ
 อพฺภณฺณาสี อัย ทฺวักขนิโรธติ ยถาภูตํ อพฺภณฺณาสี อัย ทฺวักขนิโรธคามินิ ปฏฺฐิพทาติ
 ยถาภูตํ อพฺภณฺณาสีฯ

๑. ม. พุ. อพฺภุตํฯ

๒. ม. พุ. พหุคตญฺจฯ

๓. พุ. ภนฺเตฯ

๔. ม. พุ. ปพฺพชฺชิตํฯ

๕. ม. พุ. สมฺปรีวตฺตเนโตฯ

[๔๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์เป็นไฉน ? จักขุเป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เครื่องผูก เครื่องจองจำ คือ สังโยชน์เหล่านั้นย่อมเกิดที่จักขุนี้ หู... จมูก... ลิ้น...^๑ ใจ เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เครื่องผูก เครื่องจองจำ คือ สังโยชน์เหล่านั้น ย่อมเกิดที่ใจนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้ เรียกว่าธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์.

จบ สูตรที่ ๕

อุทายิสสูตร

พระผู้มีพระภาครับรองมรรคที่พระอุทายีได้แล้ว

[๔๕๘]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชนชาวสุมกะ ชื่อเสตกะในแคว้นสุมกะ ครั้งนั้น ท่านพระอุทายีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า.

[๔๕๙]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรยัณักพระเจ้าข้า ไม่เคยมีมา มีขึ้น ความรัก ความเคารพ ความละอายใจ และความเกรงกลัวของข้าพระองค์ซึ่งมีอยู่ในพระผู้มีพระภาคมากเพียงไร ด้วยว่า ข้าพระองค์เมื่อเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน อยู่ในกาลก่อน ก็ได้กระทำความคุ้นเคยกับพระธรรมมากนัก มิได้กระทำความคุ้นเคยกับพระสงฆ์มากนัก ข้าพระองค์เห็นความรัก ความเคารพ ความละอายใจ ความเกรงกลัว ในพระผู้มีพระภาค จึงออกบวชเป็นบรรพชิต พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ว่า อย่างนี้รูป อย่างนี้ความเกิดแห่งรูป อย่างนี้ความดับแห่งรูป อย่างนี้เวทนา... อย่างนี้สัญญา... อย่างนี้สังขาร... อย่างนี้วิญญูณ อย่างนี้ความเกิดแห่งวิญญูณ อย่างนี้ความดับแห่งวิญญูณ.

[๔๖๐]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อยู่ในเรือนว่าง พิจารณาถึงความเกิดและความเสื่อมแห่งอุปาทานขันธ์ ๕ เหล่านี้ ได้รู้ตามความเป็นจริงว่า นีทุกข นีทุกขสมุทัย นีทุกขนิโรธ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

๑. บาลีเป็นอย่างนี้ ภายหลังไป

[๔๖๑]

ธมโม จ เม ภนฺเต อภิสเมโต^๑ มคฺโค จ เม ปฏิลทุโธ โย เม ภาวิตโต
 พหุลีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตตาย อุปเนสฺสติ ยถาหํ จีณา ชาติ วุสิตํ
 พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถตฺตตายาติ ปชานิสฺสามิฯ สติสมฺโพชฌงฺโก
 เม ภนฺเต ปฏิลทุโธ โย เม ภาวิตโต พหุลีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตตาย
 อุปเนสฺสติ ยถาหํ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถตฺตตายาติ
 ปชานิสฺสามิ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก เม ภนฺเต ปฏิลทุโธ โย เม ภาวิตโต
 พหุลีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตตาย อุปเนสฺสติ ยถาหํ จีณา ชาติ วุสิตํ
 พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถตฺตตายาติ ปชานิสฺสามิฯ อัย โย เม ภนฺเต
 มคฺโค ปฏิลทุโธ โย เม ภาวิตโต พหุลีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตตาย อุปเนสฺสติ
 ยถาหํ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถตฺตตายาติ ปชานิสฺสามิติฯ

[๔๖๒]

สาธุ สาธุ อุทายิ เอโส หิ เต อุทายิ มคฺโค ปฏิลทุโธ โย เต ภาวิตโต
 พหุลีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตตาย อุปเนสฺสติ ยถา ตวํ จีณา ชาติ วุสิตํ
 พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถตฺตตายาติ ปชานิสฺสตีติฯ

อุทายิวคฺโค ตติโย ฯ

ตสฺสุทฺถานํ

โพธนา^๒ เทสฺนาญฺจานาอโยนิโส จาปฺริหานิ^๓

จโย นิโรโธ นิพฺเพโธ

เอกธมฺโม อุทายินาติ ฯ

๑. ม. ย. อภิสมิโต ฯ

๒. ม. โพธาย ฯ

๓. ม. จาปฺริหานี ฯ

[๔๖๑]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมที่ข้าพระองค์บรรลุแล้ว และมรรคที่ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการอย่างนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์ จักรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี คือ สติสัมโพชฌงค์ ที่ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการอย่างนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์ จักรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ที่ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์ จักรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี มรรคที่ข้าพระองค์ได้แล้ว นี้แล อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์ จักรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๔๖๒]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดิละๆ อุทายี มรรคที่เธอได้แล้วนั้นแล อันเธอเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำเธอผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่เธอจักรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อุทายีวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โพนธสูตร	๒. เทสนาสูตร
๓. ฐานิยสูตร	๔. อโยนิโสสูตร
๕. อปริหานิยสูตร	๖. ขยสูตร
๗. นิโรธสูตร	๘. นิพเพชสูตร
๙. เอกธัมมสูตร	๑๐. อุทายีสูตร

นิวรรณาคุโค จตุตโธ

[๔๖๓]

เยเกจิ ภิกขเว ชมฺมา กุสลา กุสลภาคิยา กุสลปฏิจกา สพุเพ เต อปฺปมา-
ทมูลกา อปฺปมาทสโมสธนา อปฺปมาโท เตสํ ชมฺมานํ อคฺคณกฺขาติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตํ
ภิกขเว ภิกฺขุโน ปาฎิगङ्ขํ สत्ต พฺชณฺเณ ภาเวสฺสติ สत्ต พฺชณฺเณ พหุลีกริสฺสตีติฯ

[๔๖๔]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต สत्ต พฺชณฺเณ ภาเวติ สत्ต พฺชณฺเณ
พหุลีกรโธติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกฺขุ สติสมฺพชณฺเณ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์สฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ วัสสคฺคปริณามิฯ เปฯ อุเปกฺขาสมฺพชณฺเณ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิจารณ์สฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ วัสสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต สत्ต
พฺชณฺเณ ภาเวติ สत्ต พฺชณฺเณ พหุลีกรโธตีติฯ

[๔๖๕]

เย เกจิ ภิกขเว ชมฺมา กุสลา กุสลภาคิยา กุสลปฏิจกา สพุเพ เต
โยนิโสมนสฺสการมูลกา โยนิโสมนสฺสการสโมสธนา โยนิโสมนสฺสกาโร เตสํ ชมฺมานํ
อคฺคณกฺขาติฯ โยนิโสมนสฺสการสมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกขเว ภิกฺขุโน ปาฎิगङ्ขํ สत्ต
พฺชณฺเณ ภาเวสฺสติ สत्ต พฺชณฺเณ พหุลีกริสฺสตีติฯ

นิวรรณวรรคที่ ๔

กุสลสูตรที่ ๑

ธรรมที่เป็นกุศลมีความไม่ประมาทเป็นมูล

[๔๖๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นกุศลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเป็นไปในส่วนแห่งกุศล เป็นไปในฝ่ายแห่งกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีความไม่ประมาทเป็นมูล ประชุมลงใน ความไม่ประมาท ความไม่ประมาท เรากล่าวว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำ ให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อม กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

กุสลสูตรที่ ๒

ธรรมที่เป็นกุศลมีโยนิโสมนสิการเป็นมูล

[๔๖๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นกุศลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเป็นไปในส่วนแห่งกุศล เป็นไปในฝ่ายแห่งกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีโยนิโสมนสิการเป็นมูล ประชุมลงใน โยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการ เรากล่าวว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๖๖]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตุต โพชฌงฺเก ภาเวติ สตุต
 โพชฌงฺเก พหุลีกโรติฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตุต โพชฌงฺเก ภาเวติ สตุต โพชฌงฺเก พหุลีกโรตฺติฯ

[๔๖๗]

ปณฺจิเม ภิกขเว ชาตฺรฐปฺสฺส อุปกฺกิลเสา เยหิ อุปกฺกิลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐํ ชาตฺรฐปํ
 น เจว มฺหุ ्हติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมฺมา อุเปติ
 กมฺมายฯ กตเม ปณฺจฯ

[๔๖๘]

อโย ภิกขเว ชาตฺรฐปฺสฺส อุปกฺกิลโส เยน อุปกฺกิลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐํ ชาตฺรฐปํ น
 เจว มฺหุ ्हติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมายฯ

[๔๖๙]

โลหํ ภิกขเว ชาตฺรฐปฺสฺส อุปกฺกิลโส เยน อุปกฺกิลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐํ ชาตฺรฐปํ ฯเปฯ

[๔๗๐]

ติปฺภุ ภิกขเว ชาตฺรฐปฺสฺส อุปกฺกิลโส ฯเปฯ

[๔๗๑]

สีสํ ภิกขเว ชาตฺรฐปฺสฺส อุปกฺกิลโส ฯเปฯ

[๔๗๒]

สขุณฺ^๑ ภิกขเว ชาตฺรฐปฺสฺส อุปกฺกิลโส เยน อุปกฺกิลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐํ ชาตฺรฐปํ น
 เจว มฺหุ ्हติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมายฯ

๑. ย. สขุณฺฯ

[๔๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยนิโสมนสิการ^๑ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

อุปกิเลสสูตร

อุปกิเลสของทอง ๕ อย่าง

[๔๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของทอง ๕ อย่างนี้ เป็นเครื่องทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี อุปกิเลส ๕ อย่าง เป็นไหน?

[๔๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล็กเป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

[๔๖๙]

โลหะ เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ.

[๔๗๐]

ดินุก เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ.

[๔๗๑]

ตะกั่ว เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ.

[๔๗๒]

เงิน เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

๑. โยนิโสมนสิการ -ผู้รวบรวม

[๔๗๓]

อิมะ โข ภิกขเว ปณฺจ ชาตฺรฺรูปสฺส อูปกฺกิลเสสา ยะหิ อูปกฺกิลเสสฺหิ อูปกฺกิลิฏฺฐํ
ชาตฺรฺรูปํ น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺกุ จ น จ สมนฺมา
อุเปติ กมฺมาย ฯ

[๔๗๔]

เอวเมว โข ภิกขเว ปณฺจิมะ จิตฺตสฺส อูปกฺกิลเสสา ยะหิ อูปกฺกิลเสสฺหิ อูปกฺกิลิฏฺฐํ
จิตฺตํ น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺกุ จ น จ สมนฺมา
สมาธิยติ อาสวานํ ขยาย ฯ กตเม ปณฺจ ฯ

[๔๗๕]

กามจฺจนฺโท ภิกขเว จิตฺตสฺส อูปกฺกิลโส เยน อูปกฺกิลเสน อูปกฺกิลิฏฺฐํ จิตฺตํ
น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺกุ จ น จ สมนฺมา สมาธิยติ
อาสวานํ ขยาย ฯ

[๔๗๖]

พฺยาปาโท ภิกขเว จิตฺตสฺส อูปกฺกิลโส เยน อูปกฺกิลเสน อูปกฺกิลิฏฺฐํ จิตฺตํ
น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺกุ จ น จ สมนฺมา สมาธิยติ
อาสวานํ ขยาย ฯ เป ฯ

[๔๗๗]

อิมะ โข ภิกขเว ปณฺจ จิตฺตสฺส อูปกฺกิลเสสา ยะหิ อูปกฺกิลเสสฺหิ อูปกฺกิลิฏฺฐํ
จิตฺตํ น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺกุ จ น จ สมนฺมา
สมาธิยติ อาสวานํ ขยายาติ ฯ

[๔๗๘]

สตุตฺติเม ภิกขเว โพชฺฌนฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อุนฺอุปกฺกิลเสสา
ภาวิตา พหุสํกิตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉนิกิริยาย สํวตฺตุนฺติ ฯ กตเม สตุตฺติ ฯ

[๔๗๙]

สติสมฺโพชฺฌนฺโค ภิกขเว อนาวรณฺเ อนีวรณฺเ เจตโส อุนฺอุปกฺกิลโส ภาวิตฺ
พหุสํกิตฺ วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉนิกิริยาย สํวตฺตติ ฯ เป ฯ

[๔๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของทอง ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

[๔๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นก็เหมือนกันแล อุปกิเลสของจิต ๕ อย่างนี้ เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีนวล ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดี เพื่อความสิ้นอาสวะ อุปกิเลส ๕ อย่างเป็นไหน?

[๔๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะเป็นอุปกิเลสของจิต เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีนวล ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ.

[๔๗๖]

พยาบาทเป็นอุปกิเลสของจิต เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีนวล ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดี เพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ.

[๔๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของจิต ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีนวล ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้ตั้งมั่นด้วยดี เพื่อความสิ้นอาสวะ.

[๔๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นธรรมกัณ ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไหน?

[๔๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติสัมโพชฌงค์ไม่เป็นธรรมกัณ ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ ฯลฯ.

[๔๘๐]

อุเปกฺขาสมุโพชฌงโก ภิกฺขเว อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิลโส
ภาวิตो พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตติผลสจฺจนิกิริยา ย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๑]

อิมे โข ภิกฺขเว สุตฺต โพชฌงกา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิลเสสา
ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตติผลสจฺจนิกิริยา ย สํวตฺตนฺตฺติติ ฯ

[๔๘๒]

อโยนิโส ภิกฺขเว มนสิกรโรโต อนุปฺปนฺโน เจว กามจฺจนฺโท อุปฺปชฺชติ
อุปฺปนฺโน จ กามจฺจนฺโท ภิยฺโยภาวาย เวปฺปุลาย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๓]

อนุปฺปนฺโน เจว พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ พฺยาปาโท ภิยฺโยภาวาย
เวปฺปุลาย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๔]

อนุปฺปนฺนญฺเจว ถีนมิทฺธํ อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธํ ภิยฺโยภาวาย
เวปฺปุลาย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๕]

อนุปฺปนฺนญฺเจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจํ อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกุจํ
ภิยฺโยภาวาย เวปฺปุลาย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๖]

อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺณา อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺณา ภิยฺโยภาวาย
เวปฺปุลาย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๐]

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นกรรมกัน ไม่เป็นกรรมห้าม ฯลฯ ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ.

[๔๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล ไม่เป็นกรรมกัน ไม่เป็นกรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ.

จบ สูตรที่ ๓

อโยนิโสตสูตร

มนสิการโดยไม่แยบคาย นิ वर्ณ ๕ ย่อมเกิด

[๔๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยบคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบูลย์ยิ่งขึ้น ฯลฯ^๑

[๔๘๓]

พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๔]

ถีนมิททะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๕]

อุทธัจจกุกกุกจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๖]

วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

จบ สูตรที่ ๔

๑. ข้อสังเกต : เครื่องหมาย ฯลฯ เกินมา -ผู้รวบรวม

[๔๘๗]

โยนิโส จ ไช ภิภูเว มนสิกรโธ อนุปฺปนฺโน เจว สติสมฺโพชฌงฺโก อุปฺปชฺชติ
 อุปฺปนฺโน จ สติสมฺโพชฌงฺโก ภาวนาปาริปุรี คจฺจติ ฯเปฯ

[๔๘๘]

อนุปฺปนฺโน เจว อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฌงฺโก ภาวนาปาริปุรี คจฺจตฺติติ ฯ

[๔๘๙]

สตุตฺติเม ภิภูเว โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุสํกตา วุฑฺฒิยา อปริหานาย สํวตฺตุนฺตฺติ ฯ
 กตฺตเม สตุต ฯ สติสมฺโพชฌงฺโก ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ฯ อิม ไช ภิภูเว สตุต
 โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุสํกตา วุฑฺฒิยา อปริหานาย สํวตฺตุนฺตฺติติ ฯ

โยนิโสสูตร

มนสิการโดยแยกคายย่อมเกิดโพชฌงค์

[๔๘๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยกคาย สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯลฯ

[๔๘๘]

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๕

วุฑฒิสสูตร

โพชฌงค์เป็นไปเพื่อความเจริญ

[๔๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ นี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ เพื่อความไม่เสื่อม โพชฌงค์ ๗ เป็นไหน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ นี้แล^๑ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ เพื่อความไม่เสื่อม.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนว่า "โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล" -ผู้รวบรวม

[๔๙๐]

ปณฺณิม ภิขเว อารณฺหา นีวรณฺหา เจตฺโส อูปกฺกิลเสสา ปณฺณาย ทุพฺพลักรณฺหา ๑
 กตเม ปณฺจ ๑ กามจฺจนฺโท ภิขเว อารณฺโณ นีวรณฺโณ เจตฺโส อูปกฺกิลโส ปณฺณาย
 ทุพฺพลักรณฺโณ ๑ พยาปาโท ภิขเว อารณฺโณ นีวรณฺโณ เจตฺโส อูปกฺกิลโส ปณฺณาย
 ทุพฺพลักรณฺโณ ๑ ถีนมิทฺธํ ภิขเว อารณฺํ นีวรณฺํ เจตฺโส อูปกฺกิลสํ ปณฺณาย
 ทุพฺพลักรณฺํ ๑ อุทฺธจฺจกุกฺกจํ ภิขเว อารณฺํ นีวรณฺํ เจตฺโส อูปกฺกิลสํ ปณฺณาย
 ทุพฺพลักรณฺํ ๑ วิจิกฺกณา ภิขเว อารณฺหา นีวรณฺหา เจตฺโส อูปกฺกิลเสสา ปณฺณาย
 ทุพฺพลักรณฺหา ๑ อิม โข ภิขเว ปณฺจ อารณฺหา นีวรณฺหา เจตฺโส อูปกฺกิลเสสา ปณฺณาย
 ทุพฺพลักรณฺหาติ ๑

[๔๙๑]

สตุตฺติเม ภิขเว โพชฺฌณฺคา อนาวรณฺหา อนีวรณฺหา เจตฺโส อนูปกฺกิลเสสา ภาวิตา
 พหุสํกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺจนิกิริยา ย สํวตฺตนฺตติ ๑ กตเม สตุต ๑ สติสสฺมโพชฺฌณฺโค
 ภิขเว อนาวรณฺโณ อนีวรณฺโณ เจตฺโส อนูปกฺกิลโส ภาวิตो พหุสํกโต วิชฺชาวิมุตฺติ-
 ผลสจฺจนิกิริยา ย สํวตฺตติ ๑ เป ๑ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌณฺโค ภิขเว อนาวรณฺโณ อนีวรณฺโณ
 เจตฺโส อนูปกฺกิลโส ภาวितो พหุสํกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺจนิกิริยา ย สํวตฺตติ ๑ อิม
 โข ภิขเว สตุต โพชฺฌณฺคา อนาวรณฺหา อนีวรณฺหา เจตฺโส อนูปกฺกิลเสสา ภาวิตา
 พหุสํกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺจนิกิริยา ย สํวตฺตนฺตติ ๑

[๔๙๒]

ยสฺมี ภิขเว สมเย อริยสาวโก อญฺจิกตฺวา^๒ มนสิกตฺวา สพฺพเจตฺโส^๓
 สมณฺนาหริตฺวา โอหิตโสโต ฌมฺมํ สุณฺนาติ ปณฺจสฺส^๔ นีวรณฺหา ตสฺมี สมเย น โหนฺติ
 สตุต โพชฺฌณฺคา ตสฺมี สมเย ภาวนาปาริปุรี กจฺจนฺติ ๑

๑. ม. ย. อิตฺตทฺโท นตฺติ ๑

๒. ม. ย. อญฺจิกตฺวา ๑ เอมฺมฺปริ ๑

๓. ม. สพฺพ ... ๑ เอมฺมฺปริ ๑

๔. ส. ม. ย. อิมสฺส ปณฺจ ๑ เอมฺมฺปริ ๑

อวธรรณานีวธรรณสูตร

นิวธรรณ ๕ เป็นอุปกิเลสของจิต

[๔๙๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะเป็น ธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม พยาบาท... ถีนมิทระ... อุทธัจจกุกกุกจะ... วิจิกิจฉา เป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทรม.

[๔๙๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ กระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไหน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ นี้แล ไม่เป็นเครื่องกัน ไม่เป็น เครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ.

[๔๙๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เจียโสดลงฟังธรรม สมัยนั้น นิวธรรณ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึง ความเจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๗

[๔๙๓]

กตมสฺส^๑ ปญจ นีวรณา ตสฺมี สมเย น โหนติฯ กามจฺจนฺทนีวรณํ ตสฺมี
สมเย น โหติ พยาปาทนีวรณํ ตสฺมี สมเย น โหติ ถีนมิตฺตนีวรณํ ตสฺมี สมเย
น โหติ อุทฺธจจกุกฺกจฺจนีวรณํ ตสฺมี สมเย น โหติ วิจิกิจฺจนาวีวรณํ ตสฺมี สมเย
น โหติฯ ปญจสฺส นีวรณา ตสฺมี สมเย น โหนติฯ

[๔๙๔]

กตเม สตฺต โพชฺฌงฺกา ตสฺมี สมเย ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติฯ สติสมฺโพชฺฌงฺโก
ตสฺมี สมเย ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภาวนา
ปาริปุรี คจฺจนฺติฯ อิมะ สตฺต โพชฺฌงฺกา ตสฺมี สมเย ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติฯ

[๔๙๕]

ยสฺมี ภิกฺขเว สมเย อริยสวโก อฏฺฐิกิตฺวา มนสิกิตฺวา สพฺพเจตโส
สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสโต ฌมมํ สุณฺณาติ ปญจสฺส นีวรณา ตสฺมี สมเย น
โหนติ อิมะ สตฺต โพชฺฌงฺกา ตสฺมี สมเย ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺตฺติติฯ

[๔๙๖]

สฺนฺติ ภิกฺขเว มหารุกฺขา อนฺุฬิชา มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌมารุหา^๒ เยหิ
รุกฺขา อชฺฌมารุพฺหา โอมกฺควิภคฺคา วิปฺปติตา เสนฺติฯ

[๔๙๗]

กตเม จ เต ภิกฺขเว มหารุกฺขา อนฺุฬิชา มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌมารุหา เยหิ
รุกฺขา อชฺฌมารุพฺหา โอมกฺควิภคฺคา วิปฺปติตา เสนฺติฯ เสยฺยถิทํฯ อสฺสตุเถ นิโครโธ

๑. ม. ย. กตเมฯ

๒. ย. อชฺฌมารุหาฯ เอวมฺปรีฯ

นิรณาวรรณสูตร

นิรณ ๕ โพชฌงค์ ๗

[๔๙๓]

ในสมัยนั้น นิรณ ๕ เป็นไฉน? ย่อมไม่มีแก่เธอ คือ กามฉันทนิรณ ย่อมไม่มี พยาบาทนิรณ... ถีนมิทธนิรณ... อุทธัจจกุกกุจจนนิรณ... วิจิกิจฉานนิรณ ย่อมไม่มี ในสมัยนั้น นิรณ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ.

[๔๙๔]

ในสมัยนั้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์? คือ สติสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๔๙๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เจียโสดลงฟังธรรม สมัยนั้น นิรณ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๘

รูกขสูตร

ธรรมเป็นเครื่องกัน ๕ อย่าง

[๔๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ งอกคลุมไม้ต้นทั้งหลาย เป็นเครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไป.

[๔๙๗]

ก็ต้นไม้ใหญ่เหล่านั้น ที่มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ ปกคลุมต้นไม้ทั้งหลาย เป็นเครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไปเป็นไฉน? คือ

มิลกฺขุ^๑ อุทุมฺพโร กจฺนโก กปิตฺถโน^๒ ฯ อิมे โข เต ภิกฺขเว มหารุกฺขา อนุพีชา
มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌารุหา เยหิ รุกฺขา อชฺฌารุพฺพา โอบกฺคฺวิกฺกคา วิปฺปติตา
เสนฺติ ฯ

[๔๙๘]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกฺจโจ กุลปฺตโต ยาทิสเก กามเ อหาย อการสฺมา
อนคาริยํ ปพฺพชิตโต โหติ โส ตาทิสเกหิ กามเหิ ตโต วา ปาปิฏฺจตเรหิ
โอบกฺคฺวิกฺกโก วิปฺปติโต เสนฺติ ฯ

[๔๙๙]

ปณฺจิเม ภิกฺขเว อารรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปณฺณาย ทฺวพฺพลีกรณฯ
กตเม ปณฺจฯ กามจฺฉนฺโท ภิกฺขเว อารรโณ นีวรโณ เจตโส อชฺฌารุโห ปณฺณาย
ทฺวพฺพลีกรโณฯ พฺยาปาโท ภิกฺขเว อารรโณ นีวรโณ เจตโส อชฺฌารุโห ปณฺณาย
ทฺวพฺพลีกรโณฯ ถีนมิทฺธํ ภิกฺขเว อารรณํ นีวรณํ เจตโส อชฺฌารุหํ ปณฺณาย
ทฺวพฺพลีกรณํฯ อุทฺธจฺจกุกฺกจํ ภิกฺขเว อารรณํ นีวรณํ เจตโส อชฺฌารุหํ ปณฺณาย
ทฺวพฺพลีกรณํฯ วิจิกิฉฺชา ภิกฺขเว อารรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปณฺณาย
ทฺวพฺพลีกรณฯ อิมे โข ภิกฺขเว ปณฺจ อารรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปณฺณาย
ทฺวพฺพลีกรณฯ

[๕๐๐]

สตุตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌนฺดา อนารรณา อนีวรณา เจตโส อนชฺฌารุหา ภาวิตา
พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสฺสจฺฉนิกิริยาย สํวตฺตนฺตติฯ กตเม สตุตฺตฯ สติสฺสโมชฺฌนฺโค
ภิกฺขเว อนารรโณ อนีวรโณ เจตโส อนชฺฌารุโห ภาวิตโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติ-
ผลสฺสจฺฉนิกิริยาย สํวตฺตติ ฯ เปฯ อุเปกฺขา ฯ เปฯ อิมे โข ภิกฺขเว สตุตฺต โพชฺฌนฺดา
อนารรณา อนีวรณา เจตโส อนชฺฌารุหา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสฺส-
จฺฉนิกิริยาย สํวตฺตนฺตติ ฯ

๑. ม. ย. ปิลกฺโข ฯ

๒. ย. กปิตฺถโก ฯ

ต้นโพธิ์ใบ ต้นไทร ต้นมัลลิก ขันมะเดื่อ ต้นกัจจกะ ต้นมะสัง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้แล ที่มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ งอกคลุมต้นไม้ทั้งหลาย เป็นเครื่องทำ ต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไป.

[๔๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นก็เหมือนกัน กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ละกามเช่นใดแล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต กุลบุตรนั้น ย่อมเป็นผู้เสียหายวิบัติไป ด้วยกามเช่นนั้น หรือ ที่เลวกว่านั้น.

[๔๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม ๕ อย่าง ที่ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทรม ๕ อย่างเป็นไหน? คือ กามฉันทะ เป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทรม พยาบาท... ถีนมิทระ... อุทธัจจกุกกุจจะ... วิจิกิฉา เป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทรม ๕ อย่างเหล่านี้แล.

[๕๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไหน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นธรรมกัน... ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ.

จบ สูตรที่ ๕

[๕๐๑]

ปณฺธิเม ภิกฺขเว นีวรณา อนุชกรณา อจฺจุกรณา อณฺดาณกรณา ปณฺดา-
 นิโรธียา^๑ วิฆาตปฺกขียา อนิพฺพานสํวตฺตนิกาฯ กตเม ปณฺจฯ กามจฺจนฺทนีวรณํ
 ภิกฺขเว อนุชกรณํ อจฺจุกรณํ อณฺดาณกรณํ ปณฺดานิโรธียํ^๒ วิฆาตปฺกขียํ อนิพฺพาน-
 สํวตฺตนิกํฯ พยาปาทนีวรณํ ภิกฺขเว อนุชกรณํ ฯเปฯ ถีนมิตฺตนีวรณํ ภิกฺขเว
 อนุชกรณํฯ อุทฺธจฺจุกฺกุจฺจนีวรณํ ภิกฺขเว อนุชกรณํฯ วิจิกิฉฺฉานีวรณํ ภิกฺขเว
 อนุชกรณํ อจฺจุกรณํ อณฺดาณกรณํ ปณฺดานิโรธียํ วิฆาตปฺกขียํ อนิพฺพาน-
 สํวตฺตนิกํฯ อิม [๓] ภิกฺขเว ปณฺจ นีวรณา อนุชกรณา อจฺจุกรณา อณฺดาณกรณา
 ปณฺดานิโรธียา วิฆาตปฺกขียา อนิพฺพานสํวตฺตนิกาฯ

[๕๐๒]

สตุตฺติเม ภิกฺขเว โพชฌงฺกา จกฺขุกรณา ฌาณกรณา ปณฺธาวุทฺธมฺมียา อวิฆาต-
 ปฺกขียา นิพฺพานสํวตฺตนิกาฯ กตเม สตุตฺตฯ สติสมฺโพชฌงฺโก ภิกฺขเว จกฺขุกรโณ
 ฌาณกรโณ ปณฺธาวุทฺธมฺมียา อวิฆาตปฺกขียา นิพฺพานสํวตฺตนิโก ฯเปฯ อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฌงฺโก ภิกฺขเว จกฺขุกรโณ ฌาณกรโณ ปณฺธาวุทฺธมฺมียา อวิฆาตปฺกขียา นิพฺพาน-
 สํวตฺตนิโกฯ อิม โข ภิกฺขเว สตุตฺต โพชฌงฺกา จกฺขุกรณา ฌาณกรณา ปณฺธาวุทฺธมฺมียา
 อวิฆาตปฺกขียา นิพฺพานสํวตฺตนิกาติฯ

นีวรณวคฺโค จตุตฺโถ ฯ

๑. ย. ... นิโรธีกาฯ

๒. ย. ... ธิกํฯ

๓. ม. ย. ไทฯ

นิวรรณสูตร

นิวรรณทำให้มีจิต

[๕๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ เหล่านี้ กระทำให้มีจิต กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน นิวรรณ ๕ เป็นไฉน? คือ กามฉันทนิวรรณ กระทำให้มีจิต กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน พยาบาทนิวรรณ... ถีนมิตถนิวรรณ... อุทัจจกุกกัจจนิวรรณ... วิจิกิจฉานนิวรรณ กระทำให้มีจิต กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ เหล่านี้แล กระทำให้มีจิต กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน.

[๕๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ นิวรรณวรรคที่ ๔

ตสฺสทุทานํ

เทว กุสลา กิเลโส^๑ จ
 อนาวรणा^๒ อปริหานิ
 นีวเรณน จ เต ทสาคิ ฯ

เทว โยนิโส จ วุฑฺฒิ จ
 นีวเรณาวรณา รุกฺขํ

---

๑. ม. ย. กิเลส ฯ

๒. ม. อาวรณา นีวเรณา รุกฺขํ ฯ ย. อวเรณอ อปริหานิ นีวเรณญจ เต ทสาคิ นีวเรณวเรณรุกฺขํ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุสลสูตรที่ ๑	๒. กุสลสูตรที่ ๒
๓. อุปกิเลสสูตร	๔. อโยนิโสสูตร
๕. โยนิโสสูตร	๖. วุฑฒิสสูตร
๗. อารณาวนिरณสูตร	๘. นีรณาวรณสูตร
๙. รุกขสูตร	๑๐. นีรณสูตร

จกฺวตฺติวคฺโค ปญฺจโม

[๕๐๓]

สาวตฺถีนินฺทาณํ ยะ หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา ติสฺโส วิชา ปชหีสฺสุ สพฺเพ เต สตฺตุนฺนํ โพชฺฌณฺกานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ ยะ หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา ติสฺโส วิชา ปชหีสฺสฺสนฺติ สพฺเพ เต สตฺตุนฺนํ โพชฺฌณฺกานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ ยะ หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา ติสฺโส วิชา ปชหนฺติ สพฺเพ เต สตฺตุนฺนํ โพชฺฌณฺกานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ

[๕๐๔]

กตเมสํ สตฺตุนฺนํ โพชฺฌณฺกานํฯ สติสมฺโพชฺฌณฺคสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขา-สมฺโพชฺฌณฺคสฺส ยะ หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา ติสฺโส วิชา ปชหีสฺสุ ฯเปฯ ปชหีสฺสฺสนฺติ ฯเปฯ ปชหนฺติ สพฺเพ เต อิมํเยว สตฺตุนฺนํ โพชฺฌณฺกานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติฯ

[๕๐๕]

รณฺโณ ภิกฺขเว จกฺวตฺตติสฺส ปาตุภาวา สตฺตุนฺนํ รตนานํ ปาตุภาโว โหติฯ กตเมสํ สตฺตุนฺนํฯ จกฺกรตฺนสฺส ปาตุภาโว โหติ หตฺถิรตฺนสฺส ปาตุภาโว โหติ อสฺส-รตฺนสฺส ปาตุภาโว โหติ มณฺนิรตฺนสฺส ปาตุภาโว โหติ อิตฺถิรตฺนสฺส ปาตุภาโว โหติ คหปตฺติรตฺนสฺส ปาตุภาโว โหติ ปริณายกฺรตฺนสฺส ปาตุภาโว โหติฯ รณฺโณ ภิกฺขเว จกฺวตฺตติสฺส ปาตุภาวา อิมํ สตฺตุนฺนํ รตนานํ ปาตุภาโว โหติฯ

จกกวัตติวรรคที่ ๕

วิสาสูตร

ละมานะ ๓ เพราะโพชฌงค์

[๕๐๓]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ละมานะ ๓ อย่างได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้แล้วก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จกละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จกละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

[๕๐๔]

โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ละมานะ ๓ อย่างได้แล้ว... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จกละมานะ ๓ อย่างได้... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑

จกกวัตติสูตร

รัตนะ ๗ อย่าง

[๕๐๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างจึงปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างเป็นไฉน? คือ จักรแก้ว ๑ ช้างแก้ว ๑ [๑] แก้วมณี ๑ นางแก้ว ๑ คหบดีแก้ว ๑ ปริณายกแก้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างเหล่านี้จึงปรากฏ.

๑. ม้าแก้ว -ผู้รวบรวม

[๕๐๖]

ตถาคตัสส ภิกขเว ปาตุภาวา อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส สตฺตุนฺนํ โปชฺฌนฺจ-
รตนํ ปาตุภาโว โหติฯ กตเมสํ สตฺตุนฺนํ โปชฺฌนฺจรตนํ^๑ฯ สติสมฺโปชฺฌนฺจรตนสฺส
ปาตุภาโว โหติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฺฌนฺจรตนสฺส ปาตุภาโว โหติฯ ตถาคตัสส ภิกขเว
ปาตุภาวา อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส อิมํ สตฺตุนฺนํ โปชฺฌนฺจรตนํ ปาตุภาโว โหตีติฯ

[๕๐๗]

मारเสนปฺปมทฺทन्नํ โว ภิกขเว มคฺคํ เทสิสฺสามิ ตํ สุณฺณฯ กตโม จ ภิกขเว
मारเสนปฺปมทฺทन्नํ มคฺโคฯ ยทิทํ สตฺตํ โปชฺฌนฺจฯ กตเม สตฺตํฯ สติสมฺโปชฺฌนฺจ
ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฺฌนฺจฯ อयํ ภิกขเว มारเสนปฺปมทฺทन्नํ มคฺโคติฯ

[๕๐๘]

สาวตฺถีฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ
นินฺนุโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ ทฺวปฺปญฺโณ เอพฺมุโค ทฺวปฺปญฺโณ เอพฺมุโคติ
ภนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นฺ โข ภนฺเต ทฺวปฺปญฺโณ เอพฺมุโคติ วุจฺจตีติฯ

[๕๐๙]

สตฺตุนฺนํ โข ภิกฺขุ โปชฺฌนฺจกานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุสีกตตฺตา ทฺวปฺปญฺโณ เอพฺมุโคติ
วุจฺจติฯ กตเมสํ สตฺตุนฺนํฯ สติสมฺโปชฺฌนฺจสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฺฌนฺจสฺสฯ อิมํ
โข ภิกฺขุ สตฺตุนฺนํ โปชฺฌนฺจกานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุสีกตตฺตา ทฺวปฺปญฺโณ เอพฺมุโคติ
วุจฺจตีติฯ

[๕๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ รัตนะ คือ โพชฌงค์ ๗ จึงปรากฏ รัตนะ คือ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? ได้แก่ รัตนะ คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ รัตนะ คือ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ รัตนะ คือ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้จึงปรากฏ.

จบ สูตรที่ ๒

मारสูตร

โพชฌงค์เป็นมรรคาเครื่องขำยิमार

[๕๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมรรคาเป็นเครื่องขำยิमारและเสนามารแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังมรรคานั้น ก็มรรคาที่เป็นเครื่องขำยิमारและเสนามารเป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมรรคาเครื่องขำยิमारและเสนามาร.

จบ สูตรที่ ๓

ทูปปัญญสูตร

เหตุที่เรียกว่าคนโกงคนใบ้

[๕๐๘]

สาวัตถินทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนโกง คนใบ้ คนโกง คนใบ้ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า คนโกง คนใบ้?

[๕๐๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนโกง คนใบ้ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว^๑ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนโกง คนใบ้ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๔

๑. ข้อสังเกต : ประโยค “ไม่กระทำให้มากแล้ว” เกินมา ๑ ประโยค -ผู้รวบรวม

[๕๑๐]

สาวตถึฯ ปณฺณวา อนนฺพมฺโม ปณฺณวา อนนฺพมฺโมโคติ ฆนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตานิ โข ฆนฺเต ปณฺณวา อนนฺพมฺโมโคติ วุจฺจตีติฯ

[๕๑๑]

สตุตฺตํ โข ภิกฺขุ โพชฺฌณฺกานํ ภาวิตฺตฺตา พหุลีกตฺตฺตา ปณฺณวา อนนฺพมฺโมโคติ วุจฺจติฯ กตเมสํ สตุตฺตํฯ สติสฺมฺโพชฺฌณฺกสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฌณฺกสฺสฯ อิมํ โข ภิกฺขุ สตุตฺตํ โพชฺฌณฺกานํ ภาวิตฺตฺตา พหุลีกตฺตฺตา ปณฺณวา อนนฺพมฺโมโคติ วุจฺจตีติฯ

[๕๑๒]

สาวตถึนิทานํฯ ทฬิทฺโท ทฬิทฺโทติ ฆนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตานิ โข ฆนฺเต ทฬิทฺโทติ วุจฺจตีติฯ

[๕๑๓]

สตุตฺตํ โข ภิกฺขุ โพชฺฌณฺกานํ อภาวิตฺตฺตา อพหุลีกตฺตฺตา ทฬิทฺโทติ วุจฺจติฯ กตเมสํ สตุตฺตํฯ สติสฺมฺโพชฺฌณฺกสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฌณฺกสฺสฯ อิมํ โข ภิกฺขุ สตุตฺตํ โพชฺฌณฺกานํ อภาวิตฺตฺตา อพหุลีกตฺตฺตา ทฬิทฺโทติ วุจฺจตีติฯ

ปัญญาวาสุต

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนมีปัญญา

[๕๑๐]

สาวัดถีนทาน. ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนโง่ คนมีปัญญา ไม่ใช่คนโง่ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนโง่?

[๕๑๑]

พ. ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนโง่ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนโง่ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๕

ทพิททสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนจน

[๕๑๒]

สาวัดถีนทาน. ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนจน คนจน ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า คนจน?

[๕๑๓]

พ. ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนจน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ที่เรียกว่า คนจน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๖

(୧୧୫)

สาวตุณีนีทานํ ๑ อทพิทุโท อทพิทุโทติ ฌนุเต วุจจติ กิตฺตาวตนา นุ โข ฌนุเต
อทพิทุโทติ วุจจตฺตีติ ๑

(୧୧୧)

สตตุนัน โห ภิกขุ โพชฌงกานัน ภาวิตตตทา พหุสีกตตตทา อทพิทโทติ วุจจติ ฯ
กตเมส สตตุนัน ฯ สติสมโพชฌงกสส ฯเป ฯ อุเปกขาสมโพชฌงกสส ฯ อิมส โห
ภิกขุ สตตุนัน โพชฌงกานัน ภาวิตตตทา พหุสีกตตตทา อทพิทโทติ วุจจตีติ ฯ

(୧୧୧)

ศาสดาจารย์ ๑ อาทิจจุสส ภิกขเว อุทฺธโต เอตํ ปุพฺพกมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตตํ
 ยทิตํ อรุณคัม ๑ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน สุตตนํ โพชฌณฺคานํ อุปฺปาทย
 เอตํ ปุพฺพกมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตตํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตา ๑ กลฺยาณมิตฺตสฺสเอตํ ภิกขเว
 ภิกขุโน ปาฎิกงฺขํ สุตต โพชฌณฺเค ภาเวสฺสติ สุตต โพชฌณฺเค พหุถิกิสฺสติ ๑

(୫୭୩)

กถฉจ ภิกขเว ภิกขุ กถยามิตฺโต สตฺต โพชจงฺเก ภาวติ สตฺต โพชจงฺเก
 พหุสฺสโรติฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโพชจงฺกํ ภาวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ อุเปกฺขา-
 สมฺโพชจงฺกํ ภาวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์สฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสสคฺคปริณามิฯ เหวํ โข
 ภิกขเว ภิกขุ กถยามิตฺโต สตฺต โพชจงฺเก ภาวติ สตฺต โพชจงฺเก พหุสฺสโรติติฯ

อทพิททสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนไม่จน

[๕๑๔]

สาวัดถีนทาน. ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนไม่จน คนไม่จน ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า คนไม่จน ?

[๕๑๕]

พ. ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนไม่จน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขา- สัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนไม่จน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๗

อาทิจจสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นเบื้องต้นแห่งโพชฌงค์

[๕๑๖]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันทใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิด แห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉันทนั้นก็เหมือนกัน ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๕๑๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัย วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

[๕๑๘]

อชฺมตฺตํ ภิขุเว อํคนฺติ กริตฺวา นาณํ เอกํคฺมปิ สมนุสฺสามิ สตฺตํ
 โพชฺฌคํ อปฺปาทย ยถิํ ภิขุเว โยนิโสมนสิกาโร โยนิโสมนสิการสฺมนุสฺเสตํ
 ภิขุเว ภิขุโน ปาฏิกงฺขํ สตฺต โพชฺฌเค ภาเวสฺสติ สตฺต โพชฺฌเค พหุลีกริสฺสติ ฯ

[๕๑๙]

กถญจ ภิขุเว ภิขุ โยนิโสมนสิการสฺมนุโน สตฺต โพชฺฌเค ภาเวติ สตฺต
 โพชฺฌเค พหุลีกริตฺติ อธิ ภิขุเว ภิขุ สติสฺมโพชฺฌคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ
 อูปฺกขาสฺมโพชฺฌคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามิ ฯ
 เอวํ โห ภิขุเว ภิขุ โยนิโสมนสิการสฺมนุโน สตฺต โพชฺฌเค ภาเวติ สตฺต
 โพชฺฌเค พหุลีกริตฺติ ฯ

[๕๒๐]

พาหิรํ ภิขุเว อํคนฺติ กริตฺวา นาณํ เอกํคฺมปิ สมนุสฺสามิ สตฺตํ
 โพชฺฌคํ อปฺปาทย ยถิํ ภิขุเว กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ ภิขุเว
 ภิขุโน ปาฏิกงฺขํ สตฺต โพชฺฌเค ภาเวสฺสติ สตฺต โพชฺฌเค พหุลีกริสฺสติ ฯ

อังคสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยแห่งโพชฌงค์

[๕๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทำปัจจัยภายในให้เป็นเหตุแล้ว เรายังไม่เล็งเห็นเหตุอื่น แม้อันหนึ่งเพื่อความบังเกิดแห่งโพชฌงค์ ๗ เหมือนกับโยนิโสมนสิการเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย [๑] โยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๕๑๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

อังคสูตรที่ ๒

ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นปัจจัยแห่งโพชฌงค์

[๕๒๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทำปัจจัยภายนอกให้เป็นเหตุแล้ว เรายังไม่เล็งเห็นเหตุอื่น แม้อันหนึ่ง เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งโพชฌงค์ ๗ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๕๒๑]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ กถยามิตฺโต สตฺต โพชฌนฺเค ภาวติ สตฺต โพชฌนฺเค
 พหุสฺสโรติฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโพชฌนฺกํ ภาวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฌนฺกํ ภาวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข
 ภิกขเว ภิกขุ กถยามิตฺโต สตฺต โพชฌนฺเค ภาวติ สตฺต โพชฌนฺเค พหุสฺสโรตฺติฯ

จกฺกวตฺตวิคฺโค ปญฺจโม ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

วิชา จกฺกวตฺติ มาโร จ

ทฺวปฺปญฺโณ ปญฺณเวน จ

ทพิทฺโท อทพิทฺโท จ

อาทิจฺโจ อญฺเคน เต ทสฺสตีฯ

[๕๒๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัย วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ จักกวัตติวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิชาสูตร	๒. จักกวัตติสูตร
๓. มารสูตร	๔. ทุปปัญญสูตร
๕. ปัญญาสูตร	๖. ทพิททสูตร
๗. อทพิททสูตร	๘. อาทิจจสูตร
๙. อังคสูตรที่ ๑	๑๐. อังคสูตรที่ ๒

โพชฌนังคณฐกัมมัญจ

[๕๒๒]

สาวตถีนินทานํ ๑ ปณฺจนฺนญจ โว^๑ ภิกฺขเว นีวรณานํ สत्ตุนฺนญจ โพชฌนังคณฺ
อาหารญจ อนาหารญจ เทเสสสามิ ตํ สุณฺหาถ ๑

[๕๒๓]

โก จ ภิกฺขเว อหาโร อรูปฺปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลาถ ๑ อตฺถิ ภิกฺขเว สุภณิมีตตํ ตตฺถ อโยนิโส-
มฺมณฺสิการพหุสีกาโร อยมาหาโร อรูปฺปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลาถ ๑

[๕๒๔]

โก จ ภิกฺขเว อหาโร อรูปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา พฺยาปาทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลาถ ๑ อตฺถิ ภิกฺขเว ปฏฺฐิณิมีตตํ ตตฺถ อโยนิโส-
มฺมณฺสิการพหุสีกาโร อยมาหาโร อรูปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา พฺยาปาทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลาถ ๑

[๕๒๕]

โก จ ภิกฺขเว อหาโร อรูปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา ถีนมิทฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลาถ ๑ อตฺถิ ภิกฺขเว อรติ ตนฺหิ วิชฺมุภิกา^๒
ภตฺตสมฺมุโท เจตโส จ ถีนตตํ ตตฺถ อโยนิโส-มฺมณฺสิการพหุสีกาโร อยมาหาโร
อรูปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย
เวปฺปุลลาถ ๑

[๕๒๖]

โก จ ภิกฺขเว อหาโร อรูปฺปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส อุปปาทาย
อุปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลาถ ๑ อตฺถิ ภิกฺขเว เจตโส
อวฺฐปัสสโม ตตฺถ อโยนิโส-มฺมณฺสิการพหุสีกาโร อยมาหาโร อรูปฺปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจ-
กุกฺกจฺจสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลาถ ๑

๑. ม. ย. อยู่ ปาโจ นตฺถิ ๑

๒. ม. ย. วิชฺมุภิตา ๑

หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ที่ ๖

อาหารสูตร

อาหารของนิรณ

[๕๒๒]

สวัตถิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอาหารและสิ่งที่มีใช่อาหาร ของนิรณ ๕ และโพชฌงค์ ๗ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังเรื่องนั้น.

[๕๒๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุกนิมิตมียอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งอโยนิโสมนสิการในสุกนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิกนิมิตมียอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งอโยนิโสมนสิการในปฏิกนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความบิดขี้เกียจ ความเมาอาหาร ความที่ใจหดหู่มียอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่สงบใจมียอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในความไม่สงบใจนั้น นี่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

(୫୭୩)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปฺปนฺนํ วา วิจิจฺจนํ อุปฺปาทย อนุปฺปนฺนํ
 วา วิจิจฺจนํ ภิชฺโชภาวํ เวปฺปุลลํฯ อตฺถิ ภิกขเว วิจิจฺจนญฺจานิยา^๑ ธมฺมา
 ตตฺถ อโยนิโสมนสสิการพหุทีการํ อยมาหาโร อนุปฺปนฺนํ วา วิจิจฺจนํ อุปฺปาทย
 อนุปฺปนฺนํ วา วิจิจฺจนํ ภิชฺโชภาวํ เวปฺปุลลํฯ

(୧୭୯)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว สติสมฺโพชฌนฺคกฺกุจฺจานิยา ฌมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุติกาโร อยฺมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ

(୫୭୯)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวិทยสมฺโพชฌณฺคสฺส อุปฺปาทย
 อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิทยสมฺโพชฌณฺคสฺส ภาวนา ย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว
 กุสลากุสลา ธมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ธมฺมา หีนปฺปณฺธิตา ธมฺมา กณฺหสฺสูกสปปฏฺฐิภา
 คา ธมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุสีกาโร อยฺมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิทย-
 สมฺโพชฌณฺคสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิทยสมฺโพชฌณฺคสฺส ภาวนา ย ปาริปุริยาฯ

(୫୩୦)

โก จ ภิกขเว อหาโร อรูปปณฺณสฺส วา วิริยสมโพชฌนฺคสฺส อุปปาทย
 อรูปปณฺณสฺส วา วิริยสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนา ย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว อารกฺขาตุ
 นิกกมฺมชาตุ ปรกกมฺมชาตุ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุทีกาโร อยมหาโร อรูปปณฺณสฺส วา
 วิริยสมโพชฌนฺคสฺส อุปปาทย อรูปปณฺณสฺส วา วิริยสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนา ย ปาริปุริยาฯ

(୫୩୭)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชนํกสฺส อุปฺปาทย
 อุปฺปนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชนํกสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว ปิตฺติ
 สมฺโพชนํกญฺจานิยา ธมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุติกาโร อยฺมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา
 ปิตฺติสมฺโพชนํกสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชนํกสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ

๑. ม. วิจิติกัญญาจานิยา ฯ

[๕๒๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้วิจิจณาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิจณามีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้วิจิจณาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

อาหารของโพชฌงค์

[๕๒๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๒๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้มัชฌิยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้มัชฌิยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่น มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๒]

โก จ ภิกขเว อากาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทย
 อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว
 กายปฺปสฺสทฺธิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุทีกาโร อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส
 วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส
 ภาวนาย ปาริปุริยาฯ

[๕๓๓]

โก จ ภิกขเว อากาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทย
 อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว สมาธิ-
 นิमितฺตํ อพฺยัคคณิมนิตฺตํ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุทีกาโร อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส
 วา สมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 ปาริปุริยาฯ

[๕๓๔]

โก จ ภิกขเว อากาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทย
 อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว
 อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคญฺจานียา ฐมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุทีกาโร อยมาหาโร
 อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปฺปาทย อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ

[๕๓๕]

โก จ ภิกขเว อนากาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส อุปฺปาทย
 อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว อสฺสณิมนิตฺตํ
 ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุทีกาโร อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส
 อุปฺปาทย อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

[๕๓๖]

โก จ ภิกขเว อนากาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทย
 อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว เจโตวิมุตฺติ
 ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุทีกาโร อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทย
 อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

[๕๓๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้ปัสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบนี้ นี่เป็นอาหารให้ปัสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต อภัยคณินิมิต (นิมิตร^๑แห่งจิตอันมีอารมณ์ไม่ฟุ้งซ่าน) มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

มิใช่อาหารของนิรวณ

[๕๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสุกณินิมิตมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในอสุกณินิมิตนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย เจโตวิมุตติมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในเจโตวิมุตตินั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๗]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา ถีนมิตฺตสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา ถีนมิตฺตสฺส ภิกฺขโสภาวาย เวปุลฺลตายฯ อตฺถิ ภิกขเว อารกฺขาทฺตํ นิกฺกมฺมชาตฺตํ ปฺรกฺกมฺมชาตฺตํ ตตฺถ โยนิโสมนสสิการพหุติกาโร อยมนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา ถีนมิตฺตสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา ถีนมิตฺตสฺส ภิกฺขโสภาวาย เวปุลฺลตายฯ

[๕๓๘]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา อุทฺตจฺจกุกฺกจฺจสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา อุทฺตจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิกฺขโสภาวาย เวปุลฺลตายฯ อตฺถิ ภิกขเว เจตโส วุปฺสโม ตตฺถ โยนิโสมนสสิการพหุติกาโร อยมนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา อุทฺตจฺจกุกฺกจฺจสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา อุทฺตจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิกฺขโสภาวาย เวปุลฺลตายฯ

[๕๓๙]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา วิจิกิจฺฉาย อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา วิจิกิจฺฉาย ภิกฺขโสภาวาย เวปุลฺลตายฯ อตฺถิ ภิกขเว กุสลาकुสลา ฐมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ฐมฺมา หีนปฺปณฺธิตา ฐมฺมา กณฺหสฺสูกสปปฏฺฐิภาคา ฐมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสสิการพหุติกาโร อยมนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา วิจิกิจฺฉาย อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา วิจิกิจฺฉาย ภิกฺขโสภาวาย เวปุลฺลตายฯ

[๕๔๐]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา สติสฺสโมพฺพชฺฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา สติสฺสโมพฺพชฺฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว สติสฺสโมพฺพชฺฌนฺคญฺจานินา ฐมฺมา ตตฺถ อมฺนสสิการพหุติกาโร อยมนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา สติสฺสโมพฺพชฺฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา สติสฺสโมพฺพชฺฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ

[๕๔๑]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา ฐมฺมวิจยสฺสโมพฺพชฺฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา ฐมฺมวิจยสฺสโมพฺพชฺฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว กุสลาकुสลา ฐมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ฐมฺมา หีนปฺปณฺธิตา ฐมฺมา กณฺหสฺสูกสปปฏฺฐิภาคา ฐมฺมา ตตฺถ อมฺนสสิการพหุติกาโร อยมนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา ฐมฺมวิจยสฺสโมพฺพชฺฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา ฐมฺมวิจยสฺสโมพฺพชฺฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ

[๕๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่น มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ถีนมิทธะ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว^๑ ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบใจมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบใจนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

มิใช่อาหารของโพชฌงค์

[๕๔๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มีอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

๑. ข้อสังเกต : ในที่แห่งอื่นๆ ของพระสูตรนี้ ใช้คำว่าว่า "ที่เกิดแล้ว" -ผู้รวบรวม

[๕๔๒]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปณฺณสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺณสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว อารพฺภชาตุ
 นิกฺกมฺชาตุ ปฺรกฺกมฺชาตุ ตตฺถ อมฺนสิการพหฺลิกาโร อยมนหาโร อรูปปณฺณสฺส วา
 วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺณสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 ปาริปุริยาฯ

[๕๔๓]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปณฺณสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺณสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว ปิตฺติ-
 สมฺโพชฌนฺคญฺจานียา ฐมฺมา ตตฺถ อมฺนสิการพหฺลิกาโร อยมนหาโร อรูปปณฺณสฺส
 วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺณสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 ปาริปุริยาฯ

[๕๔๔]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปณฺณสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺณสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว กาย-
 ปฺปสฺสทฺธิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ ตตฺถ อมฺนสิการพหฺลิกาโร อยมนหาโร อรูปปณฺณสฺส วา
 ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺณสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 ปาริปุริยาฯ

[๕๔๕]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปณฺณสฺส วา สฺมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺณสฺส วา สฺมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว สฺมาธิ-
 นิमितฺตํ อพฺยคฺคณิमितฺตํ ตตฺถ อมฺนสิการพหฺลิกาโร อยมนหาโร อรูปปณฺณสฺส วา
 สฺมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺณสฺส วา สฺมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 ปาริปุริยาฯ

[๕๔๖]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปณฺณสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺณสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปาริปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฌนฺคญฺจานียา ฐมฺมา ตตฺถ อมฺนสิการพหฺลิกาโร อยมนหาโร อรูปปณฺณสฺส
 วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺณสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคสฺส
 ภาวนาย ปาริปุริยาติฯ

[๕๔๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่น มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมนสิการในความสงบนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต อพยัคคณิมิต มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมนสิการในนิมิตนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๗]

อด โข สมพหุลา ภิกขุ ปุพฺพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย สาวตฺถิ
 ปิณฺฑาทาย ปาวีสีสุฯ อด โข เตสํ ภิกขุณฺํ เอตทโหสิ อติปโปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ
 ปิณฺฑาทาย จริตุํ ยนฺนุน มยฺ เยน อณฺณตติตฺถิยานํ ปรีพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺก-
 เมยฺยามาติฯ อด โข เต ภิกขุ เยน อณฺณตติตฺถิยานํ ปรีพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุป-
 สงฺกมียํ อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อณฺณตติตฺถิเยหิ ปรีพฺพาชเกหิ สทฺธิ สมฺโมทียํ สมฺโมทนียํ
 กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทียํ เอกมฺนตํ นิสินฺเน โข เต ภิกขุ เต
 อณฺณตติตฺถิยา ปรีพฺพาชกา เอตทวโจ สมนฺ อวฺโส โคตโม สวากานํ เอวํ ฌมฺมํ
 เทเสติ เอถ ตฺเมห ภิกฺขเว ปณฺจ นีวรณฺ ปหาย เจตฺโส อุปกฺกิลเส ปณฺณาย
 ทฺพพฺลักรณฺ สตฺต โพชฺฌนฺเค ยถาภูตํ ภาเวถาติฯ มยฺปิ โข อวฺโส สวากานํ เอวํ
 ฌมฺมํ เทเสม เอถ ตฺเมห อวฺโส ปณฺจ นีวรณฺ ปหาย เจตฺโส อุปกฺกิลเส ปณฺณาย
 ทฺพพฺลักรณฺ สตฺต โพชฺฌนฺเค ยถาภูตํ ภาเวถาติฯ อิทฺ โน อวฺโส โก วิเสโส โก
 อธิปฺปายโส กิณฺณานาการณํ สมณฺสสฺส วา โคตมฺสสฺส อมฺหากํ วา ยทิทํ ฌมฺมเทสนาย
 วา ฌมฺมเทสนํ อนุสาสนียา วา อนุสาสนนฺติ^๑ฯ

[๕๔๘]

อด โข เต ภิกขุ เตสํ อณฺณตติตฺถิยานํ ปรีพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินฺนทียํ
 นปฺปฏิกโกสียํ อนภินฺนทิตฺวา อปฺปฏิกโกสิตฺวา อญฺญาสาสนา ปกฺกมียํ ภควโต สนฺติเก
 เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามาติฯ

[๕๔๙]

อด โข เต ภิกขุ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาทาย จริตฺวา ปจฺจาทตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา
 เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมียํ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทียํ
 เอกมฺนตํ นิสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ อิทฺ มยฺ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมฺมํ
 นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑาทาย ปวีสีหฯ เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ
 เอตทโหสิ อติปโปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาทาย จริตุํ ยนฺนุน มยฺ เยน อณฺณตติตฺถิยานํ
 ปรีพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกเมยฺยามาติฯ อด โข มยฺ ภนฺเต เยน อณฺณตติตฺถิยานํ
 ปรีพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกมิมฺห อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อณฺณตติตฺถิเยหิ ปรีพฺพาชเกหิ
 สทฺธิ สมฺโมทิมฺห สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทิมฺหฯ เอกมฺนตํ

๑. ม. ย. อนุสาสนนฺติฯ เวมฺปริฯ

ปริยายสูตร

ปริยายนิวรรณ์ ๕

[๕๔๗]

ครั้งนั้น ภิกษุมารูป เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีก่อน ก็ยังเช้านัก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเถิด ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย เหล่านี้ว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดังนี้

แม้พวกเรา ก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของเรานี้ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ระหว่างธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

[๕๔๘]

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรธีย์ปริพาชกพวกนั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

[๕๔๙]

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นครั้นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี เวลาปัจฉิมภัตต์กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเช้าวานนี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร ได้เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ข้าพระองค์ทั้งหลายได้มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีก่อน ก็ยังเช้านัก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเถิด ลำดับนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกได้พูดกะข้าพระองค์ทั้งหลายว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย อย่างนี้ว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดังนี้

นินฺนุเน โข อเมห ฆนฺเต เต^๑ อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพาชกา เอตทวโจ สมนฺ อวฺโส
โคตโม สวากนํ เอวํ ฆมฺมํ เทเสติ เอถ ตฺเมห ภิกฺขเว ปณฺจ นีวรณํ ปหาย เจตฺโส
อุปกฺกิลเส ปณฺณาย ทฺวพฺพลีกรณํ สตฺต โพชฺฌนํเก ยถาภูตํ ภาเวถาติฯ มยฺมปิ โข
อวฺโส สวากนํ เอวํ ฆมฺมํ เทเสม เอถ ตฺเมห อวฺโส ปณฺจ นีวรณํ ปหาย เจตฺโส
อุปกฺกิลเส ปณฺณาย ทฺวพฺพลีกรณํ สตฺต โพชฺฌนํเก ยถาภูตํ ภาเวถาติฯ อิทฺ โน
อวฺโส โก วิเสโส โก อธิปฺปายโส กิณฺนนานาการณํ สมนฺสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ
วา ยถิทํ ฆมฺมเทสนาย วา ฆมฺมเทสนํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนนฺติฯ

[๕๕๐]

อถ โข มยฺ ฆนฺเต เตสํ อณฺณตติตฺติยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินฺนุทิมห
นปฺปฏิกโกสิมฺห อนภินฺนุทิตฺวา อปฺปฏิกโกสิตฺวา อญฺญาสาสนา ปกฺกมิมฺห ภควโต
สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามาติฯ

[๕๕๑]

เอวํ วาทินฺ ภิกฺขเว อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺส วจฺนียา อตฺถิ
ปนาวฺโส ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ปณฺจ นีวรณา ทส โหนฺติ สตฺต โพชฺฌนํเก
จตุทฺทสาติฯ เอวํ ปุณฺณสา ภิกฺขเว อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพาชกา น เจว สมฺปายิสฺสนฺติ
อตุตฺตริยจ วิชาตํ อาปชฺชิสฺสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ยถา ตํ ภิกฺขเว อวิสยสฺมีฯ
นาหนฺตํ ภิกฺขเว ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสสมณพฺรหฺมณฺนิยา
ปชาย สเทวมนุสฺสาย โย อิมสํ ปณฺหานํ เวยฺยาकरणํ จิตฺตํ อาราธเยยฺย อณฺณตร
ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิตฺโต วา ปน สุตฺวาฯ

[๕๕๒]

กตโม จ ภิกฺขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ปณฺจ นีวรณา ทส โหนฺติฯ

[๕๕๓]

ยทฺปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ กามจฺจนฺโท ตทฺปิ นีวรณํ ยทฺปิ พหิทฺธา กามจฺจนฺโท
ตทฺปิ นีวรณํ กามจฺจนฺทนีวรณนฺติ อิติ หิทํ อุกฺกเทสํ อากจฺจติ^๒ฯ ตทฺมินาเปตํ
ปริยาเยน ทฺวयํ โหติฯ

๑. ย. อยํ ปาโจ นตฺติฯ

๒. ม. คจฺจติฯ เอวมฺปริฯ

แม้พวกเราก็ก็นแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของเราเนี่ย อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณโคดมหรือของพวกเรา ก็ชื่อว่า ธรรมเทศนาของพวกเรา กับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรา กับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

[๕๕๐]

ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย ไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความของคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

[๕๕๑]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเธอทั้งหลาย พึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ปริยายที่นิวรรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง ที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง มีอยู่หรือ? พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ถูกเธอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เคยเห็นบุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหานั้น เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคตนั้น.

[๕๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่นิวรรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง เป็นไฉน?

[๕๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้กามฉันทะในภายในก็เป็นนิวรรณ์ แม้กามฉันทะในภายนอกก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า กามฉันทะนิวรรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ กามฉันทะนิวรรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๔]

ยทปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ พฺยาปาโท ตทปิ นีวรณํ ยทปิ พหิทฺธา พฺยาปาโท
ตทปิ นีวรณํ พฺยาปาทนีวรณนฺติ อิติ หิํ อุกฺกเทสํ อากฺขณฺติฯ ตทมินาเปตํ
ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๕๕]

ยทปิ ภิกฺขเว ถีนํ ตทปิ นีวรณํ ยทปิ มัทธํ ตทปิ นีวรณํ ถีนมัทธนีวรณนฺติ
อิติ หิํ อุกฺกเทสํ อากฺขณฺติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๕๖]

ยทปิ ภิกฺขเว อุทฺธจํ ตทปิ นีวรณํ ยทปิ กุกฺกจํ ตทปิ นีวรณํ อุทฺธจ-
กุกฺกจนีวรณนฺติ อิติ หิํ อุกฺกเทสํ อากฺขณฺติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๕๗]

ยทปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ ฌมฺเมสุ วิจิกิฉฺชา ตทปิ นีวรณํ ยทปิ พหิทฺธา ฌมฺเมสุ
วิจิกิฉฺชา ตทปิ นีวรณํ วิจิกิฉฺชานีวรณนฺติ อิติ หิํ อุกฺกเทสํ อากฺขณฺติฯ ตทมินาเปตํ
ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๕๘]

อํ โข ภิกฺขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ปญฺจ นีวรณา ทส โหนฺติฯ

[๕๕๙]

กตโม จ ภิกฺขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม สตฺต โพชฺฌนฺกา จตุทฺทส โหนฺติฯ

[๕๖๐]

ยทปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ ฌมฺเมสุ สติ ตทปิ สติสมฺโพชฺฌนฺโก ยทปิ พหิทฺธา
ฌมฺเมสุ สติ ตทปิ สติสมฺโพชฺฌนฺโก สติสมฺโพชฺฌนฺโคติ อิติ หิํ อุกฺกเทสํ อากฺขณฺติฯ
ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๖๑]

ยทปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ ฌมฺเมสุ ปญฺญา ย ปวิจินฺติ ปริจฺรติ ปรีวํสมาปชฺชติ
ตทปิ ฌมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺโก ยทปิ พหิทฺธา ฌมฺเมสุ ปญฺญา ย ปวิจินฺติ ปริจฺรติ
ปรีวํสมาปชฺชติ ตทปิ ฌมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺโก ฌมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺโคติ อิติ หิํ
อุกฺกเทสํ อากฺขณฺติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๕๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้พยาบาทในภายในก็เป็นนิรณัน แม้พยาบาทในภายนอกก็เป็นนิรณัน คำว่า พยาบาทนิรณัน ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ พยาบาทนิรณันนั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ถีนะก็เป็นนิรณัน แม้มิทธะก็เป็นนิรณัน คำว่า ถีนมิทธนิรณัน ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ถีนมิทธนิรณันนั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อุทัจจะก็เป็นนิรณัน แม้กุกกุจจะก็เป็นนิรณัน คำว่า อุทัจจกุกกุจจะนิรณัน ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ อุทัจจกุกกุจจะนิรณันนั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้วิจิกิจาในธรรมทั้งหลายภายใน^๑ก็เป็นนิรณัน แม้วิจิกิจาในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นนิรณัน คำว่า วิจิกิจานิรณัน ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ วิจิกิจานิรณันนั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายนี้แล ที่นิรณัน ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่างนี้.

[๕๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง เป็นไฉน ?

[๕๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้สติในธรรมทั้งหลายภายในก็เป็นสติสัมโพชฌงค์ แม้สติในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นสติสัมโพชฌงค์ คำว่า สติสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ สติสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๑]

แม้ธรรมทั้งหลายภายใน ที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจตราถึงความพินิจพิจารณาด้วยปัญญา ก็เป็นฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ แม้ธรรมทั้งหลายในภายนอกที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจตราถึงความพินิจพิจารณาด้วยปัญญา ก็เป็นฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ คำว่า ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

๑. ในภายใน -ผู้รวบรวม

[๕๖๒]

ยทปิ ภิกขเว กายิกัมม วิริยํ ตทปิ วิริยสมโพชฌงฺโก ยทปิ เจตสิกัมม วิริยํ ตทปิ
 วิริยสมโพชฌงฺโก วิริยสมโพชฌงฺโกติ อิติ หิํ อุกุเทสํ อากจฺจติฯ ตทมินาเปตํ
 ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๖๓]

ยทปิ ภิกขเว สวิตกกสฺสวิจารํ ปีติ ตทปิ ปีติสมโพชฌงฺโก ยทปิ อวิตก-
 กสฺสวิจารํ ปีติ ตทปิ ปีติสมโพชฌงฺโก ปีติสมโพชฌงฺโกติ อิติ หิํ อุกุเทสํ อากจฺจติฯ
 ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๖๔]

ยทปิ ภิกขเว กายปฺปสฺสทฺธิ ตทปิ ปสฺสทฺธิสมโพชฌงฺโก ยทปิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ
 ตทปิ ปสฺสทฺธิสมโพชฌงฺโก ปสฺสทฺธิสมโพชฌงฺโกติ อิติ หิํ อุกุเทสํ อากจฺจติฯ
 ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๖๕]

ยทปิ ภิกขเว สวิตกโก สวิจาโร สฺมาธิ ตทปิ สฺมาธิสมโพชฌงฺโก ยทปิ
 อวิตกโก อวิจาโร สฺมาธิ ตทปิ สฺมาธิสมโพชฌงฺโก สฺมาธิสมโพชฌงฺโกติ อิติ หิํ
 อุกุเทสํ อากจฺจติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๖๖]

ยทปิ ภิกขเว อชฺฌตฺตํ ฌมฺเมสฺสุ อุกฺเขขา ตทปิ อุกฺเขขาสมโพชฌงฺโก
 ยทปิ พหิทฺธา ฌมฺเมสฺสุ อุกฺเขขา ตทปิ อุกฺเขขาสมโพชฌงฺโก อุกฺเขขาสมโพชฌงฺโก
 ตติ อิติ หิํ อุกุเทสํ อากจฺจติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทวํ โหติฯ

[๕๖๗]

อํ โข ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม สตฺต โพชฌงฺกา จตุทฺทสาติฯ

[๕๖๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ความเพียรทางกายก็เป็นวิริยสัมโพชฌงค์ แม้ความเพียรทางจิตก็เป็นวิริยสัมโพชฌงค์ คำว่า วิริยสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ วิริยสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ปิตีที่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นปีติสัมโพชฌงค์ แม้ปิตีที่ไม่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นปีติสัมโพชฌงค์ คำว่า ปีติสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ปีติสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ความสงบกายก็เป็นปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ แม้ความสงบจิตก็เป็นปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ คำว่า ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้สมาธิที่มีวิตกวิจารณ์เป็นสมาธิสัมโพชฌงค์ แม้สมาธิที่ไม่มีวิตกวิจารณ์เป็นสมาธิสัมโพชฌงค์ คำว่า สมาธิสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ สมาธิสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ความวางเฉยในธรรมทั้งหลายในภายใน ก็เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ แม้ความวางเฉยในธรรมทั้งหลายในภายนอก ก็เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ คำว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โดยปริยายนี้แล ที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง.

จบ สูตรที่ ๒

[๕๖๘]

อด โข สมพหุลา ภิกขุ ปุพฺพพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจីวรมาทาย สาวตฺถิ
 ปิณฺฑาทาย ปาวีสีสุ^๑ ฯ (ปริยายสุตฺตสทฺธิสฺ) ฯ เอวํวาทิโน ภิกฺขเว อณฺณตติตฺถิยา
 ปรีพฺพาทกา เอวมฺสสุ วจนียา ยสฺมี อาวุโส สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ กตเมสํ ตสฺมี
 สมเย โพชฌงฺกานํ อกาโล ภาวนาฯ กตเมสํ ตสฺมี สมเย โพชฌงฺกานํ กาโล ภาวนาฯ
 ยสฺมี ปนาวุโส สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ กตเมสํ ตสฺมี สมเย โพชฌงฺกานํ อกาโล
 ภาวนาฯ กตเมสํ ตสฺมี สมเย โพชฌงฺกานํ กาโล ภาวนาฯติ ฯ เอวํ ปุณฺณจฺา ภิกฺขเว
 อณฺณตติตฺถิยา ปรีพฺพาทกา น เจว สมฺปายิสฺสณฺติ อุตฺตริณฺจ วิฆาตํ อาปชฺชิสฺสณฺติ ฯ
 ตํ กิสฺส เหตุ ฯ ยถา ตํ ภิกฺขเว อวิสยสฺมี ฯ นาหนฺตํ ภิกฺขเว ปสฺสามิ สทฺเวเก โลเก
 สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณฺพราหฺมณฺิยา ปชาย สทฺเวมนุสฺสาย โย อิมํสํ ปณฺหานํ
 เวยยากรณฺเณน จิตฺตํ อาราธฺเยยฺย อณฺณตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิตฺ
 วา ปน สุตฺวา ฯ

[๕๖๙]

ยสฺมี ปน^๒ ภิกฺขเว สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ อกาโล ตสฺมี สมเย ปสฺสทฺธิ-
 สมโพชฌงฺกสฺส ภาวนาฯ อกาโล สมาริสมโพชฌงฺกสฺส ภาวนาฯ อกาโล อุเปกฺขา-
 สมโพชฌงฺกสฺส ภาวนาฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ ลีนํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ
 ทฺสฺสสมฺมูจฺาปยํ โหติ ฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส ปริตฺตํ อคฺคิ อฺชฺชาเลตฺตกาโม อสฺส
 โส ตตฺถ อถฺถานิ เจว ติณฺณานิ ปกฺขิเปยฺย อถฺถานิ ^[๓] โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย อถฺถานิ
 กญฺจฺานิ ปกฺขิเปยฺย อฺทกฺวาตลฺยจ ทฺเทยฺย ปสฺสกาณิ^๔ จ โอกิเรยฺย ภพฺโพ นฺุ โข โส
 ปุริโส ปริตฺตํ อคฺคิ อฺชฺชาเลตฺตุนฺติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเตฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมี
 สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ อกาโล ตสฺมี สมเย ปสฺสทฺธิสมโพชฌงฺกสฺส ภาวนาฯ อกาโล
 สมาริสมโพชฌงฺกสฺส ภาวนาฯ อกาโล อุเปกฺขาสมโพชฌงฺกสฺส ภาวนาฯ ตํ กิสฺส
 เหตุ ฯ ลีนํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ^๕ ทฺสฺสสมฺมูจฺาปยํ โหติ ฯ

๑. ม. ย. สพฺพตฺถ ปาวีสีสุ ฯ

๒. ม. ย. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ

๓. ม. จ ฯ เอวมฺปรี ฯ

๔. ม. ปสฺสเกน ฯ เอวมฺปรี ฯ

๕. ฌมฺเมหิ -ผู้รวบรวม

อัคคิสูตร

เจริญโพชฌงค์ตามกาล

[๕๖๘]

ครั้งนั้น ภิกษุเป็นอันมาก เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี (ความต่อไปเหมือนปริยายสูตรข้อ ๕๔๗-๕๕๐) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเชอทั้งหลายฟังถามอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใดจิตหดหู่ สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน เป็นกาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน? สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน เป็นกาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน? พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกถูกเชอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ข้อเป็นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่วิสัยดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เคยเห็นบุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาล่าช้า เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคตนั้น.

[๕๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตที่หดหู่ จิตที่หดหู่ นั้นยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลง เขาจึงใส่หญ้าสด ใค้มัดมัด ไม้สด ฟั่นน้ำ และโรยฝุ่นลงในไฟนั้น บุรุษนั้นจะสามารถก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ?

ภ. ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นก็เหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้นยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น

[๕๗๐]

ยสฺมิณจ โข ภิกฺขเว สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ กาโล ตสฺมี สมเย ฌมฺมวิจย-
 สมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย กาโล วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย กาโล ปீติ-
 สมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ลีนํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ
 สุตมฺนฺญาปยํ โหติฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส ปรีตํ อคฺคิ อชฺชาเลตฺตกาโม อสฺส
 โส ตตฺถ สุกฺขานิ เจว ติณฺณานิ ปกฺขิเปยฺย สุกฺขานิ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย สุกฺขานิ
 กญฺจานิ ปกฺขิเปยฺย มุขวาทณฺจ ททေยฺย น จ ปัสฺสเกน โอกิเรยฺย ภพฺโพ นฺุ โข
 โส ปุริโส ปรีตํ อคฺคิ อชฺชาเลตฺตุนฺติ^๑ฯ เอวํ ภนฺเตฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมี
 สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ กาโล ตสฺมี สมเย ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย กาโล
 วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย กาโล ปீติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ
 ลีนํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ สุตมฺนฺญาปยํ โหติฯ

[๕๗๑]

ยสฺมี ภิกฺขเว สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ อกาโล ตสฺมี สมเย ฌมฺมวิจย-
 สมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย อกาโล วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย อกาโล ปீติ-
 สมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อุทฺธตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ
 ทฺวูปสมยํ โหติฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตฺตกาโม อสฺส
 โส ตตฺถ สุกฺขานิ เจว ติณฺณานิ ปกฺขิเปยฺย สุกฺขานิ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย สุกฺขานิ
 กญฺจานิ ปกฺขิเปยฺย มุขวาทณฺจ ททေยฺย น จ ปัสฺสเกน โอกิเรยฺย ภพฺโพ นฺุ โข โส
 ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตฺตุนฺติฯ โน เหนฺตํ ภนฺเตฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว
 ยสฺมี สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ อกาโล ตสฺมี สมเย ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 อกาโล วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย อกาโล ปீติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส
 เหตุฯ อุทฺธตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ ทฺวูปสมยํ โหติฯ

[๕๗๒]

ยสฺมิณจ โข ภิกฺขเว สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ กาโล ตสฺมี สมเย ปสฺสทฺธิ-
 สมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย กาโล สฺมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย กาโล อุปกฺขา-
 สมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ กิสฺส เหตุ อุทฺธตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ
 สฺวูปสมยํ โหติฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตฺตกาโม
 อสฺส โส ตตฺถ อลฺลทานิ เจว ติณฺณานิ ปกฺขิเปยฺย อลฺลทานิ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย

๑. ม. อชฺชาลิตฺตุนฺติ ฯ

[๕๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น เป็นกาลเพื่อเจริญธัมมวิย-
สัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตที่หดหู่ นั้น ให้ตั้งขึ้นได้ง่ายด้วยกรรมเหล่านั้น เปรียบ
เหมือนบุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลูกโพล่ง เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง
ไม้แห้ง เอาปากเป่า และไม่โรยฝุ่นในไฟนั้น บุรุษนั้นจะสามารถก่อไฟดวงน้อยให้
ลูกโพล่งขึ้นได้หรือหนอ?

ภ. ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นก็เหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น เป็นกาล
เพื่อเจริญธัมมวิยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญ
ปีติสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้น ให้ตั้งขึ้นได้ง่าย
ด้วยกรรมเหล่านั้น.

[๕๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญธัมมวิย-
สัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะให้สงบได้ด้วยกรรม
เหล่านั้น เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง
ไม้แห้ง เอาปากเป่า และไม่โรยฝุ่นลงไปกองไฟใหญ่นั้น บุรุษนั้นจะสามารถดับไฟ
กองใหญ่ได้หรือหนอ?

ภ. ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นก็เหมือนกันภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้นมิใช่กาลเพื่อ
เจริญธัมมวิยสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญปีติ-
สัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะให้สงบ
ได้ด้วยกรรมเหล่านั้น.

[๕๗๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น เป็นกาลเพื่อเจริญปัสสัทธิ-
สัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยกรรม
เหล่านั้น เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าสด โคมัยสด
ไม้สด ฟ่นน้ำ และโรยฝุ่นลงในกองไฟใหญ่นั้น บุรุษนั้นจะสามารถดับกองไฟกองใหญ่
นั้นได้หรือหนอ?

อลลานิ กฏจานิ ปกฺกปิยฺย อุทกฺวาตณฺจ ททฺเขยฺย ปัสสฺกานิ จ โอกิเรยฺย ภพฺโพ นฺ
 โข โส ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตฺตุนฺติฯ เอวํ ภูเตฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว
 ยสฺมี สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ กาโล ตสฺมี สมเย ปสฺสทฺธิสมฺโพชนฺงคฺสฺส ภาวนา
 กาโล สมาริสมฺโพชนฺงคฺสฺส ภาวนา กาโล อุเปกฺขาสมฺโพชนฺงคฺสฺส ภาวนาฯ ตํ
 กิสฺส เหตุฯ อุทฺธตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฐมฺเมหิ สฺวูปสมํ โหติฯ สติณฺจ
 ขวาทํ ภิกฺขเว สพฺพตฺถิกํ วทามิติฯ

(๕๗๓)

เอกํ สมํ ภาควา โกลิเยสุ วิหริติ หลิตฺทวสนฺนนาม โกลิยานํ นิคโมฯ อถ
 โข สมฺพหฺลา ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย หลิตฺทวสนํ ปิณฺฑาทาย
 ปาวีสึสุฯ อถ โข เตสํ ภิกฺขุณํ เอตทฺโหสิ อติปโปโค โข ตาว หลิตฺทวสนํ ปิณฺฑาทาย
 จริตฺตํ ยนฺนํ มํ ยน อณฺณตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกเมยฺยามาติฯ

(๕๗๔)

อถ โข เต ภิกฺขุ ยน อณฺณตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกมึสุ
 อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อณฺณตติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธิ สมฺโมทึสุ สมฺโมทนียํ กถํ
 สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนตํ นิสึทึสุฯ เอกมฺนตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขุ เต^๑
 อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทฺโวจํฯ

(๕๗๕)

สมฺโณ อาวุโส โคตโม สวากานํ เอวํ ฐมํ เทเสติ เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว ปณฺจ
 นีวรเณ ปหาย เจตฺโส อุปกฺกิลเเส ปณฺณาย ทฺวพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา
 เอกํ ทิสํ ฬริตฺวา วิหริตฺวา ตถา ทฺตึยํฯ ตถา ตตฺถิยํฯ ตถา จตฺตถํฯ อิติ อุทฺธมฺโ
 ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน
 อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฬริตฺวา วิหริตฺวาฯ

ภ. ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นก็เหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้นเป็นกาลเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวสติแล ว่ามีประโยชน์ในที่ทั้งปวง.

จบ สูตรที่ ๓

เมตตสูตร

พรหมวิหาร ๔

(๕๗๓)

สู่สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกถิยะ ชื่อ หลิตทวสันนะ ในโกถิยชนบท ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังหลิตทวสันนนิคม ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตยังหลิตทวสันนนิคมก่อน ก็ยังเข้านัก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเถิด.

(๕๗๔)

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับอัญญเดียรธีย์ปริพาชก เหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ได้พูดกะภิกษุเหล่านั้นว่า

(๕๗๕)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า

มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิรณัน ๕ อันเป็นอุปกิเลสของจิต ทอนกำลังปัญญา แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูรณ์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๗๖]

กรรณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ตถา พุทฺธิํฯ ตถา ตตฺธิํฯ
ตถา จตฺตํฯ อิตฺติ อุกุทฺมโร ติริยํ สพฺพชฺชิตฺตํ สพฺพตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรรณ-
สหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคคเตน อปฺปมาณเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณน ฆริตฺวา
วิหฺรตฺฯ

[๕๗๗]

มุกฺกิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ตถา พุทฺธิํฯ ตถา ตตฺธิํฯ
ตถา จตฺตํฯ อิตฺติ อุกุทฺมโร ติริยํ สพฺพชฺชิตฺตํ สพฺพตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ มุกฺกิตา-
สหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคคเตน อปฺปมาณเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณน ฆริตฺวา
วิหฺรตฺฯ

[๕๗๘]

อุเปกฺกาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ตถา พุทฺธิํฯ ตถา ตตฺธิํฯ
ตถา จตฺตํฯ อิตฺติ อุกุทฺมโร ติริยํ สพฺพชฺชิตฺตํ สพฺพตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺกา-
สหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคคเตน อปฺปมาณเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณน ฆริตฺวา
วิหฺรตฺติฯ

[๕๗๙]

มยฺมปิ โข อาวุโส สวากานํ เอวํ ฆมฺมํ เทเสมฺ เอถ ตุมฺเห อาวุโส ปญฺจ
นัีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิลเส ปญฺญาย พุพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา
เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหฺรตฺฯ เปฯ

[๕๘๐]

อุเปกฺกาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ตถา พุทฺธิํฯ ตถา ตตฺธิํฯ
ตถา จตฺตํฯ อิตฺติ อุกุทฺมโร ติริยํ สพฺพชฺชิตฺตํ สพฺพตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺกา-
สหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคคเตน อปฺปมาณเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณน ฆริตฺวา
วิหฺรตฺติฯ

[๕๘๑]

อิชฺ โน อาวุโส โก วิเสโส โก อธิปฺปายโส กิณฺณานาการณํ สมณสฺส วา โคตมสฺส
อมฺหากํ วา ยทิตํ ฆมฺมเทสฺนํ วา ฆมฺมเทสนํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนนฺติฯ

[๕๗๖]

จจะมีใจประกอบด้วยกรุณา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จจะมีใจประกอบด้วยกรุณาอันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๗๗]

จจะมีใจประกอบด้วยมุทิตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จจะมีใจประกอบด้วยมุทิตาอันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๗๘]

จจะมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จจะมีใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๗๙]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย แม้พวกเราก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเกิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย จงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วจจะมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ฯลฯ.

[๕๘๐]

จจะมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จจะมีใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๘๑]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของพวกเรานี้ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณโคดมหรือของพวกเรา ก็ว่า ธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

[๕๘๒]

อด โข เต ภิกขุ เตสํ อญฺญตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิสฺส
นปฺปฏิกโกสึสฺส อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกโกสิตฺวา อญฺญาสาสนา ปกฺกมึสฺส ภควโต สนฺตึเก
เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามาติ ฯ

[๕๘๓]

อด โข เต ภิกขุ หลิตฺทวสเน ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺจภตฺตํ ปิณฺฑปาต-
ปฏิกกนฺตา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมึสฺส อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ
นีสึทิสฺส ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจจฺจุ ฯ

[๕๘๔]

อิธ มยฺ ภนฺเต ปุพฺพพณฺหสมยฺ นินฺวาเสตฺวา ปตฺตจิวรรมาทาย หลิตฺทวสนฺ^๑
ปิณฺฑาย ปวิสิมฺห ฯ เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ เอตทโหสิ อติปฺปโค โข ตาว
หลิตฺทวสนฺ ปิณฺฑาย จริตฺว ยนฺนุน มยฺ เยน อญฺญตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ
อาราโม เตนฺอุปสงฺกเมยฺยามาติ ฯ

[๕๘๕]

อด โข มยฺ ภนฺเต เยน อญฺญตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกมิมฺห
อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญตติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธิ สมฺโมทิมฺห สมฺโมทนียํ กถํ
สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนฺตํ นีสึทิมฺห ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺเน โข อเมห ภนฺเต เต
อญฺญตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทวโจจฺจุ ฯ

[๕๘๖]

สมฺโณ อาวุโส โคตโม สาวกานํ เอวํ ฐมฺมํ เทเสติ เอถ ตุมฺहे ภิกฺขเว ปญฺจ
นัีวรณฺเ ปหาย เจตฺโส อุปฺกุกิเลเส ปญฺญาย ทฺวพฺพลีกรณฺเ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา
เอกํ ทิสฺส ฝริตฺวา วิหรถ ฯเปฯ

[๕๘๗]

กรุณาสหคเตน เจตฺสา ฯ

[๕๘๒]

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลักไปด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

[๕๘๓]

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในหลัทธิวาสันนิคม กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๕๘๔]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเช้านี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังหลัทธิวาสันนิคม ข้าพระองค์ทั้งหลายได้มีความดำริว่า เวลานี้ เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตยังหลัทธิวาสันนิคมก่อน ก็ยังเข้านัก ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเกิด.

[๕๘๕]

ลำดับนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกได้พูดกะข้าพระองค์ทั้งหลายว่า.

[๕๘๖]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า

มาเกิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๘๗]

จงมีใจประกอบด้วยกรุณา...

[๕๘๘]

มุกิตาสหคเตน เจตสาฯ

[๕๘๙]

อุเปกขาสหคเตน เจตสา เอกัม ทิสํ ฆริตฺวา วิหรธ ตถา ทฺวติยํฯ ตถา ตติยํฯ
 ตถา จตุตถํฯ อิติ อุทฺธมฺโฆ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกขา-
 สหคเตน เจตสา วิปฺลเณ มหคคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฆริตฺวา
 วิหรธติฯ

[๕๙๐]

มยฺมปิ โห อวฺโส สวากานํ เอวํ ฆมฺมํ เทเสมฺ เอถ ตฺวเมห อวฺโส ปญฺจ
 นีวรเณ ปหาย เจตฺโส อุปฺกุกิเลเส ปญฺญาย ทฺวพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา
 เอกัม ทิสํ ฆริตฺวา วิหรธ ฯเปฯ

[๕๙๑]

กรุณาสหคเตน เจตสาฯ

[๕๙๒]

มุกิตาสหคเตน เจตสาฯ

[๕๙๓]

อุเปกขาสหคเตน เจตสา เอกัม ทิสํ ฆริตฺวา วิหรธ ตถา ทฺวติยาฯ ตถา ตติยํฯ
 ตถา จตุตถํฯ อิติ อุทฺธมฺโฆ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกขา-
 สหคเตน เจตสา วิปฺลเณ มหคคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฆริตฺวา
 วิหรธติฯ

[๕๙๔]

อิธ โน อวฺโส โก วิเสโส โก อธิปฺปายโส กิณฺณานาครณํ สมณฺสฺส วา โคตมฺสฺส
 อมฺหากํ วา ยทิทํ ฆมฺมเทสฺนํ วา ฆมฺมเทสํ อนุสฺสาสนิยา วา อนุสฺสาสนนฺติฯ

[๕๙๕]

อถ โห มยฺ ฆนฺเต เตสํ อณฺณตฺติตฺถิยานํ ปริพฺพชฺชกานํ ภาสิตํ เนว อภินฺนุทิมฺห
 นปฺปฏิกโกสิมฺห อนภินฺนุทิตฺวา อปฺปฏิกโกสิตฺวา อญฺจายาสนา ปกฺกมิมฺห ภควโต
 สนฺติเก เอตฺสฺส ภาสิตฺสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสํมาติฯ

[๕๘๘]

จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา...

[๕๘๙]

จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๙๐]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย แม้พวกเราก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเกิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย จงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ฯลฯ.

[๕๙๑]

จงมีใจประกอบด้วยกรุณา...

[๕๙๒]

จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา...

[๕๙๓]

จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๙๔]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของพวกเรานี้ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณโคดมของหรือพวกเรา^๑ คือว่า ธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

[๕๙๕]

ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะ หลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

๑. ของพระสมณโคดมหรือของพวกเรา -ผู้รวบรวม

[๕๙๖]

เอว้าทีโน ภิกขเว อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺส วจเณยา ถถ ภาวิตา
 ปนาวุโส เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ กิเคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิมฺปริโยสานาฯ ถถ
 ภาวิตา ปนาวุโส กรุณา เจโตวิมุตฺติ กิเคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิมฺปริโยสานาฯ
 ถถ ภาวิตา ปนาวุโส มุทิตา เจโตวิมุตฺติ กิเคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิม-
 ปริโยสานาฯ ถถ ภาวิตา ปนาวุโส อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺติ กิเคติกา โหติ กิมฺปรมา
 กิมฺผลา กิมฺปริโยสานาติฯ เอว ปุณฺณา ภิกขเว อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา น เจว
 สมฺปายิสฺสนฺติ อุตฺตริณฺจ วิฆาตํ อาปชฺชิสฺสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ยถา ตํ ภิกขเว
 อวิสยสฺมีฯ นาหนตํ ภิกขเว ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สส-
 สมณพฺรหฺมณฺเณ ปชาย สเทวมนุสฺสาย โย อิมสํ ปณฺหณํ เวยยากรณฺณ จิตฺตํ
 อาราธเยยฺย อณฺณตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสวเกน วา อิตฺ วา ปน สุตฺวาฯ

[๕๙๗]

ถถ ภาวิตา จ ภิกขเว เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ กิเคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา
 กิมฺปริโยสานาฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกฺขุ เมตฺตาสหคตํ สติสมฺโพชฌงฺกํ^๑ ภาเวติ ฯเปฯ
 เมตฺตาสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิฯ โส สเจ อากงฺขติ อปฺปปฏิญฺเญ ปฏฺฏิญฺลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ ปฏฺฏิญฺล-
 สณฺณิ ตตฺถ วิหริติ สเจ อากงฺขติ ปฏฺฏิญฺเญ อปฺปปฏิญฺลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ อปฺปปฏิญฺล-
 สณฺณิ ตตฺถ วิหริติ สเจ อากงฺขติ อปฺปปฏิญฺเญ จ ปฏฺฏิญฺเญ จ ปฏฺฏิญฺลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ
 ปฏฺฏิญฺลสณฺณิ ตตฺถ วิหริติ สเจ อากงฺขติ ปฏฺฏิญฺเญ จ อปฺปปฏิญฺเญ จ อปฺปปฏิญฺลสณฺณิ
 วิหเรยฺยนฺติ อปฺปปฏิญฺลสณฺณิ ตตฺถ วิหริติ สเจ อากงฺขติ อปฺปปฏิญฺลสณฺณิ ปฏฺฏิญฺลสณฺณิ
 ตตฺถ วิหริติ สโต สมฺปชาโน สุกํ วา โข ปน วิโมกฺขํ อุปสมฺปชฺช วิหริติฯ สุกปรมาหํ
 ภิกขเว เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ วทามิฯ อิทฺ ปณฺณสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตรวิมุตฺติ อปฺปปฏิ-
 วิชฺฌโต ฯ

๑. สติสมฺโพชฌงฺกํ -ผู้รวบรวม

๒. ม. จ ฯ

เมตตาเจโตวิมุตติ^๑ มีอะไรเป็นคติ

[๕๙๖]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเธอทั้งหลายพึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็เมตตาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด กรุณาเจโตวิมุตติ... มุทิตาเจโตวิมุตติ... อุเบกขาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ถูกเธอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เคยเห็นบุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาล่าช้า เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคต.

[๕๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมตตาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยเมตตา ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยเมตตา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและสิ่งไม่ปฏิกุศลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและในสิ่งไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิกุศลและปฏิกุศลทั้งสองนั้นออกเสีย แล้ววางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เธอย่อมเข้าถึงสุกวิโมกข์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเมตตาเจโตวิมุตติว่า มีสุกวิโมกข์เป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้นยังไม่แทงตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัย ปัญญาของเธอจึงยังเป็นโลกีย์.^๒

๑. เมตตาเจโตวิมุตติ -ผู้รวบรวม

๒. หมายเหตุ : ผู้ศึกษาพึงเทียบเคียงในบาลีด้วย -ผู้รวบรวม

[๕๙๘]

ถถั ภาวิตา จ ภิกขเว ภิกขุ ภิกขุ เจโตวิมุตติ กัตติกา โหติ ภิกขุปรมา ภิกขุผลา
 ภิกขุปรโยธานาฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ ภิกขุ ภิกขุ ภิกขุ สติสมโพชนังคั ภาเวติ ฯเปฯ ภิกขุ-
 สหคัตถุ อกุเปกขาสภโพชนังคั ภาเวติ วิเวกนิสสิตติ วิราคนิสสิตติ นิโรชนิสสิตติ โวสสค-
 ปริณามิฯ โส สเจ อากงขติ อปปปฏิกุเล ปฏิกุลสณณิ วิหเรยยนนติ ปฏิกุลสณณิ
 ตตถ วิหริติ ฯเปฯ สเจ อากงขติ อปปปฏิกุลลจ ปฏิกุลลจ ตทุกยั อภินิวัชเชตวา
 อุกุเปกขโก วิหเรยยั สโต สมปชาโนติ อุกุเปกขโก ตตถ วิหริติ สโต สมปชาโน
 สพพโส วา ปน รูปสณณานัน สมตีกกมา ปฏิกขสณณานัน อตถกมา นานตตสณณานัน
 อมนสิการา อนนโต อากาโสติ อากาसानนจายตณัน อุกุสมปชช วิหริติฯ อากาสา-
 นนจายตณปรมาหิ ภิกขเว ภิกขุภิกขุเจโตวิมุตติ วทามิฯ อธิ ปณณสส ภิกขุโน
 อุตตริวิมุตติ อปปปฏิวิฆนโตฯ

[๕๙๙]

ถถั ภาวิตา จ ภิกขเว มุทิตาเจโตวิมุตติ กัตติกา โหติ ภิกขุปรมา ภิกขุผลา
 ภิกขุปรโยธานาฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ มุทิตาสหคัตถุ สติสมโพชนังคั ภาเวติ ฯเปฯ
 มุทิตาสหคัตถุ อกุเปกขาสภโพชนังคั ภาเวติ วิเวกนิสสิตติ วิราคนิสสิตติ นิโรชนิสสิตติ
 โวสสคปริณามิฯ โส สเจ อากงขติ อปปปฏิกุเล ปฏิกุลสณณิ วิหเรยยนนติ
 ปฏิกุลสณณิ ตตถ วิหริติ ฯเปฯ สเจ อากงขติ อปปปฏิกุลลจ ปฏิกุลลจ ตทุกยั
 อภินิวัชเชตวา อุกุเปกขโก วิหเรยยั สโต สมปชาโนติ อุกุเปกขโก ตตถ วิหริติ สโต
 สมปชาโน สพพโส วา ปน อากาसानนจายตณัน สมตีกกมม อนนตติ วิณณณนติ
 วิณณณนจายตณัน อุกุสมปชช วิหริติฯ วิณณณนจายตณปรมาหิ ภิกขเว มุทิตา-
 เจโตวิมุตติ วทามิฯ อธิ ปณณสส ภิกขุโน อุตตริวิมุตติ อปปปฏิวิฆนโตฯ

[๖๐๐]

ถถั ภาวิตา จ ภิกขเว อุกุเปกขาเจโตวิมุตติ กัตติกา โหติ ภิกขุปรมา ภิกขุผลา
 ภิกขุปรโยธานาฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ อุกุเปกขาสหคัตถุ สติสมโพชนังคั ภาเวติ ฯเปฯ
 อุกุเปกขาสหคัตถุ อกุเปกขาสภโพชนังคั ภาเวติ วิเวกนิสสิตติ วิราคนิสสิตติ นิโรชนิสสิตติ
 โวสสคปริณามิฯ โส สเจ อากงขติ อปปปฏิกุเล ปฏิกุลสณณิ วิหเรยยนนติ ปฏิกุลสณณิ

[๕๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรุณาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยกรุณา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิกูลและปฏิกูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ในสิ่งทั้งสองนั้น หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะล่วงรูปสัณฐานเสียโดยประการทั้งปวง เพราะปฏิขันธ์สัณฐานดับไป เพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนานัตตสัณฐาน เธอค้ำนึ่งอยู่ว่า อากาศไม่มีที่สุด ย่อมบรรลु อากาสนันญายตนะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวกรุณาเจโตวิมุตติว่ามีอากาสนันญายตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุผู้ยังไม่แทงตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอจึงยังเป็นโลกีย์.

[๕๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มูทิตาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยมูทิตา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิกูลและปฏิกูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะล่วงอากาสนันญายตนะเสียโดยประการทั้งปวง เธอค้ำนึ่งอยู่ว่า วิญญูชนไม่มีที่สุด ย่อมบรรลुวิญญูชาณันญายตนะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าว มูทิตาเจโตวิมุตติว่า มีวิญญูชาณันญายตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้นยังไม่แทงตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอจึงยังเป็นโลกีย์.

[๖๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุเบกขาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอุเบกขา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูล

ตตถ วิหริติ สเจ อากงขติ ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกูลสณฺณิ
 ตตถ วิหริติ สเจ อากงขติ อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ
 ปฏิกูลสณฺณิ ตตถ วิหริติ สเจ อากงขติ ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสณฺณิ
 วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกูลสณฺณ ตตถ วิหริติ สเจ อากงขติ อปฺปฏิกูลณฺจ ปฏิกูลณฺจ
 ตทฺทุกฺยํ อภินิวัชเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อุเปกฺขโก ตตถ วิหริติ
 สโต สมฺปชาโน สพฺพโส วา ปน วิณฺณณณฺจายตนํ สมตฺติกกมฺม นตฺถิ กิณฺจิตฺติ
 อาภิณฺจณฺณายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหริติฯ อาภิณฺจณฺณายตนปรมาหํ ภิกฺขเว อุเปกฺขา-
 เจโตวิมุตฺตํ วทามิฯ อิทฺ ปณฺณสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตรวิมุตฺตํ อปฺปฏฺวิวิมฺมโตติฯ

[๖๐๑]

สาวตฺถีนินฺทามํฯ อถ โข สคารโว^๑ พุราหุมนฺเณ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตฺติ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนตฺ
 นิสิตฺติฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข สคารโว พุราหุมนฺเณ ภควนฺตํ เอตทโวจ

[๖๐๒]

โก นฺ โข โภ โก โคตม เหตุ โก ปจฺจโย เยนเนกทา ทิฆรตฺตํ สชฺชฌายกตาปี
 มนฺตา นปฺปฏิกฺขนฺติ ปเคว อสชฺชฌายกตาฯ โภ ปน โภ โคตม เหตุ โก ปจฺจโย
 เยนเนกทา ทิฆรตฺตํ อสชฺชฌายกตาปี มนฺตา ปฏิกฺขนฺติ ปเคว สชฺชฌายกตาติฯ

[๖๐๓]

ยสฺมี โข พุราหุมนฺ สมเย กามราคปริยฺญูจิเตน เจตสา วิหริติ กามราคปเรเตน
 อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสตี^๒ อตฺตตฺถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสตี ปเรตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ
 นปฺปชานาติ น ปสฺสตี อุกฺยตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสตี
 ทิฆรตฺตํ สชฺชฌายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺขนฺติ ปเคว อสชฺชฌายกตาฯ

๑. ม. ย. สคารโวฯ เอวมฺปริฯ

๒. ม. ย. น ปสฺสตีติ น ทิสฺสตีฯ เอวมฺปริฯ

นั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิฆในสิ่งปฏิฆอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิฆในสิ่งปฏิฆนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิฆในสิ่งไม่ปฏิฆและสิ่งปฏิฆอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิฆในสิ่งที่ไม่ปฏิฆและสิ่งปฏิฆนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิฆในสิ่งปฏิฆและไม่ปฏิฆอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิฆในสิ่งปฏิฆและในสิ่งไม่ปฏิฆนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิฆและปฏิฆทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะลวงวิญญาณ์ญายตนะเสีย โดยประการทั้งปวง เธอคานึงอยู่ว่า อะไรนิตหนึ่งไม่มี ย่อมบรรลุมหาภิญญายตนะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวอุเบกขาเจโตวิมุตติว่า มีอาภิญญายตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้นยังไม่แทงตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอจึงเป็นโลกีย์.

จบ สูตรที่ ๔

สการวสูตร

นิวรรณ์เป็นปัจจัยให้มนต์ไม่แจ่มแจ้ง

(๖๐๑)

สาวัดถีนทาน. ครั้งนั้น พรหมณ์ชื่อว่าสการวะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับ พระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

(๖๐๒)

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่บุคคลกระทำการสาธยายไว้นาน ไม่แจ่มแจ้ง ในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ก็ยังแจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

(๖๐๓)

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพรหมณ์ สมัยใดแล บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ อังกามราคะเหนียวรั้งไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาไม่รู้ ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตน ตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๐๔]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต สัมมจ โฉ ขาย วา หลิตุทียา วา นีลียา
วา มณชิฏฐาย วา ตตถ จกขมา ปุริโส สกัม มุขนิมิตตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม
นปฺปชานะย น ปสฺเสยฺยฯ เอวเมว โข พุราหุณ ยสฺมี สมเย กามราคปริยฺญจิตฺเตน
เจตสา วิหริติ กามราคปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ
น ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ
อุกฺกยตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทิฆมฺรตฺตํ สขุณฺณายกตาปี มนฺตา
นปฺปฏิกฺกนฺติ ปเคว อสขุณฺณายกตาฯ

[๖๐๕]

ปุณ จปรี พุราหุณ ยสฺมี สมเย พุยาปาทปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ พุยาปาท-
ปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ พุยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ
อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุกฺกยตถมฺปิ
ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทิฆมฺรตฺตํ สขุณฺณายกตาปี มนฺตา
นปฺปฏิกฺกนฺติ ปเคว อสขุณฺณายกตาฯ

[๖๐๖]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต อคฺคินา สนฺตตฺโต อุกฺกจฺจิตฺโต^๑ อุตฺตมทกฺขาโต^๒
ตตถ จกขมา ปุริโส สกัม มุขนิมิตตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม นปฺปชานะย น
ปสฺเสยฺยฯ เอวเมว โข พุราหุณ ยสฺมี สมเย พุยาปาทปริยฺญจิตฺเตน เจตสา
วิหริติ พุยาปาทปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ พุยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ
น ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ
ตสฺมี สมเย ฯเปฯ อุกฺกยตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ
ทิฆมฺรตฺตํ สขุณฺณายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ ปเคว อสขุณฺณายกตาฯ

[๖๐๗]

ปุณ จปรี พุราหุณ ยสฺมี สมเย ถีนมิทฺฐปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ ถีนมิทฺฐ-
ปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ ถีนมิทฺฐสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ
ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุกฺกยตถมฺปิ ตสฺมี
สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทิฆมฺรตฺตํ สขุณฺณายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ
ปเคว อสขุณฺณายกตาฯ

๑. ม. ปกฺกจฺจิตฺโต ฯ ย. อุกฺกจฺจิตฺโต ฯ

๒. ม. ย. อุตฺตมทกฺขาโต ฯ

(๖๐๔)

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ ซึ่งระคนด้วยสีครั้ง สีเหลือง สีเขียว สีแดงอ่อน บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อบมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็น ตามความเป็นจริงได้ ฉนใด ฉนนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วย กามราคะ อังกามราคะเหนียวรั้งไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ในสมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้ ไม่เห็น แม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองนั้นตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

(๖๐๕)

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท อันพยาบาทเหนียวรั้งไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาท ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง... .

(๖๐๖)

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ ซึ่งร้อนเพราะไฟเดือดพล่าน มีไอลุ่งขึ้น บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อบมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็น ตามความเป็นจริงได้ ฉนใด ฉนนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท อันพยาบาทเหนียวรั้งไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาท ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง... .

(๖๐๗)

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ อันถีนมิทธะเหนียวรั้งไป ย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะ ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง... .

[๖๐๘]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต เศวาลปนกปริโยนทุโธ ตตถ จกขมา ปุริโส
 สกั มุขนิมิตตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม นปฺปชานะยฺย น ปสฺเสยฺยฯ เหวเมว โห
 พุราหุณ ยสฺมี สมเย ถีนมิทฺทปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ ถีนมิทฺทปเรเตน
 อุปฺปนฺนสฺส จ ถีนมิทฺทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมี
 สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทิฆมฺรตฺตํ สขฺฆายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ
 ปเคว อสขฺฆายกตาฯ

[๖๐๙]

ปุณ จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ
 อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ
 น ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ
 อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทิฆมฺรตฺตํ สขฺฆายกตาปี
 มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ ปเคว อสขฺฆายกตาฯ

[๖๑๐]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต วาเทรีโต จลีโต ภงฺโก^๑ อุมิชาโต ตตถ จกขมา
 ปุริโส สกั มุขนิมิตตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม นปฺปชานะยฺย น ปสฺเสยฺยฯ เหวเมว โห
 พุราหุณ ยสฺมี สมเย อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจปเรเตน
 อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมี
 สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทิฆมฺรตฺตํ สขฺฆายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ
 ปเคว อสขฺฆายกตาฯ

[๖๑๑]

ปุณ จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย วิจิกิฉฺฉาปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ วิจิกิฉฺฉา-
 ปเรเตน อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิฉฺฉาย นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมี
 สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทิฆมฺรตฺตํ สขฺฆายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ
 ปเคว อสขฺฆายกตาฯ

(๖๐๘)

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันสาหร่ายและจอกแหนปกคลุมไว้ บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนั้นใด ฉนั้นนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ อันถีนมิทธะ เหนียวรังไป และยอมไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง... .

(๖๐๙)

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจกุกกุจจะ อันอุทธัจจกุกกุจจะเหนียวรังไป และยอมไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกุจจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง... .

(๖๑๐)

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันลมพัดต้อนแล้ว ห้วนไหว กระเพื่อม เกิดเป็นคลื่น บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนั้นใด ฉนั้นนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่าน ด้วยอุทธัจจกุกกุจจะ อันอุทธัจจกุกกุจจะเหนียวรังไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็น เครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกุจจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง... .

(๖๑๑)

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ในสมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา อันวิจิกิจฉาเหนียวรังไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉา ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขายอมไม่รู้ ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตน ตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๑๒]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต อาวิโต ลุพิโต กลลิตโต อนุธกาเร นิภิตโต
 ตตถ จกขมา ปุริโส สกัม มุขนิมิตตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม นปฺปชานเนยฺย น
 ปสฺเสยฺยฯ เอวเมว โห พุราหุณ ยสฺมี สมเย วิจิกิจฺญาปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ
 วิจิกิจฺญาปเรเตน อุปฺปนฺนํ จ วิจิกิจฺญา นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสตี
 อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสตี ปฺรตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย
 ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสตี อุกฺกยตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น
 ปสฺสตี ทิฆมฺรตฺตํ สขุณฺณายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ ปเคว อสขุณฺณายกตาฯ

[๖๑๓]

อัย โห พุราหุณ เหตุ อัย ปจฺจโย เยนเนกทา ทิฆมฺรตฺตํ สขุณฺณายกตาปี
 มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ ปเคว อสขุณฺณายกตาฯ

[๖๑๔]

ยสฺมิณฺจ โห พุราหุณ สมเย น กามราคปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ น
 กามราคปเรเตน อุปฺปนฺนํ จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสตี
 อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสตี ปฺรตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย
 ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสตี อุกฺกยตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสตี
 ทิฆมฺรตฺตํ อสขุณฺณายกตาปี มนฺตา ปฏิกฺกนฺติ ปเคว สขุณฺณายกตาฯ

[๖๑๕]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต อสฺสฏฺโฐ ลาขาย วา หลิฑฺธิยา วา นีลียา
 วา มณฺชิฏฺฏาย วา ตตถ จกขมา ปุริโส สกัม มุขนิมิตตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม
 ปชานเนยฺย ปสฺเสยฺยฯ เอวเมว โห พุราหุณ ยสฺมี สมเย น กามราคปริยฺญจิตฺเตน
 เจตสา วิหริติ น กามราคปเรเตน อุปฺปนฺนํ จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม
 ปชานาติ ปสฺสตี ฯเปฯ

[๖๑๖]

ปฺน จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย น พฺยาปาทปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ น
 พฺยาปาทปเรเตน อุปฺปนฺนํ จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสตี
 อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสตี ปฺรตฺถมฺปิฯ อุกฺกยตถมฺปิ ฯเปฯ
 ทิฆมฺรตฺตํ อสขุณฺณายกตาปี มนฺตา ปฏิกฺกนฺติ ปเคว สขุณฺณายกตาฯ

[๖๑๒]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำที่ขุ่นมัวเป็นเปือกตม อันบุคคลวางไว้ในที่มีด บุรุษผู้มีจักขุ เมื่омองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนใด ฉนนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา อันวิจิกิจฉาเหนียวรังไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้นเขาย่อมไม่รู้ ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๑๓]

ดูกรพราหมณ์ นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ไม่แจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๑๔]

ดูกรพราหมณ์ ส่วนสมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ ไม่ถูกกามราคะเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ในสมัยนั้น เขาย่อมรู้ ย่อมเห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ย่อมแจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๑๕]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำอันไม่ระคนด้วยสีครั้ง สีเหลือง สีเขียว หรือสีแดงอ่อน บุรุษผู้มีจักขุ เมื่омองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนใด ฉนนั้นเหมือนกัน สมัยใด หากบุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ ไม่ถูกกามราคะเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ.

[๖๑๖]

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใดแล บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท ไม่ถูกพยาบาทเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ.

[๖๑๗]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปตฺโต น อคฺคินา สนฺตตฺโต น อุกฺกฏฺจิตฺโต น
 อุสมาทกขาโต ตตฺถ จกฺขมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ปชานะยฺย
 ปสฺเสยฺยฯ เหวเมว โข พุราหุณ ยสฺมี สมเย น พยาปาทปริยฺญูจิตฺเตน เจตสา วิหริ
 น พยาปาทปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ พยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ
 อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิฯ อุภยตฺถมฺปิ ฯเปฯ
 ทิฆรตฺตํ อสฺสชฺฌายกตาปี มนฺตา ปฏฺิณฺนติ ปเคว สสฺชฌายกตาฯ

[๖๑๘]

ปฺน จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย น ถีนมิทฺธ ปฺริยฺญูจิตฺเตน เจตสา วิหริ
 น ถีนมิทฺธปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ ถีนมิทฺธสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ
 อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิฯ อุภยตฺถมฺปิ ฯเปฯ
 ทิฆรตฺตํ อสฺสชฺฌายกตาปี มนฺตา ปฏฺิณฺนติ ปเคว สสฺชฌายกตา

[๖๑๙]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปตฺโต น เสวาลปณฺกปฺริโยนทฺโธ ตตฺถ จกฺขมา
 ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ปชานะยฺย ปสฺเสยฺยฯ เหวเมว โข
 พุราหุณ ยสฺมี สมเย น ถีนมิทฺธปฺริยฺญูจิตฺเตน เจตสา วิหริ น ถีนมิทฺธปเรเตน
 อุปฺปนฺนสฺส จ ถีนมิทฺธสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมี
 สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิฯ อุภยตฺถมฺปิ ฯเปฯ ทิฆรตฺตํ อสฺสชฺฌายกตาปี
 มนฺตา ปฏฺิณฺนติ ปเคว สสฺชฌายกตาฯ

[๖๒๐]

ปฺน จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย น อุทฺธจฺจกฺกฺกฺจปฺริยฺญูจิตฺเตน เจตสา วิหริ
 น อุทฺธจฺจกฺกฺกฺจปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺธจฺจกฺกฺกฺจสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ
 ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิฯ อุภยตฺถมฺปิ
 ฯเปฯ ทิฆรตฺตํ อสฺสชฺฌายกตาปี มนฺตา ปฏฺิณฺนติ ปเคว สสฺชฌายกตาฯ

[๖๒๑]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปตฺโต น วาเทรีโต น จลิโต น ภจฺโโค น อุมิชาโต
 ตตฺถ จกฺขมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ปชานะยฺย ปสฺเสยฺยฯ
 เหวเมว โข พุราหุณ ยสฺมี สมเย น อุทฺธจฺจกฺกฺกฺจปฺริยฺญูจิตฺเตน เจตสา วิหริ น
 อุทฺธจฺจกฺกฺกฺจปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺธจฺจกฺกฺกฺจสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ
 ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิฯ อุภยตฺถมฺปิ
 ฯเปฯ ทิฆรตฺตํ อสฺสชฺฌายกตาปี มนฺตา ปฏฺิณฺนติ ปเคว สสฺชฌายกตาฯ

[๖๑๗]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำที่ไม่ร้อนเพราะไฟ ไม่เดือดพล่าน ไม่เกิดไอน้ำ บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทิ ฉันทันเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท ไม่ถูกพยาบาท เหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็น อุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้น แล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ.

[๖๑๘]

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ ไม่ถูกถีนมิทธะเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ.

[๖๑๙]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันสาหร่ายและจอกแหนไม่ปกคลุมไว้ บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทิ ฉันทันเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะ ไม่ถูกถีนมิทธะ เหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ.

[๖๒๐]

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจกุกกุจจะ ไม่ถูกอุทธัจจกุกกุจจะเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกุจจะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความจริง ฯลฯ.

[๖๒๑]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันลมไม่พัดต้องแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่กระเพื่อม ไม่เกิดเป็นคลื่น บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทิ ฉันทันเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจกุกกุจจะ ไม่ถูกอุทธัจจกุกกุจจะเหนียวรังไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกุจจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ.

[๖๒๒]

ปุ่น จปรี พราหมณ ยสฺมี สมเย น วิจิกิจญาปริยญฺจิเตน เจตสา วิหริติ น
 วิจิกิจญาปเรเตน อุปปนฺนํ จ วิจิกิจญา นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี
 อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี ปฺรตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ
 ปชานาติ ปสฺสตี อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี ฯเปฯ

[๖๒๓]

เสยฺยถาปี พราหมณ อุทปฺโต อจฺโหน วิปฺปสฺสนโน อนาวิโล อาโลเก นิกฺขิตฺโต
 ตตฺถ จกฺขมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ปชานเยยฺย ปสฺเสยฺยฯ
 เอวเมว โข พราหมณ ยสฺมี สมเย น วิจิกิจญาปริยญฺจิเตน เจตสา วิหริติ น
 วิจิกิจญาปเรเตน อุปปนฺนํ จ วิจิกิจญา นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี อตฺตตฺถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี ปฺรตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ
 ปสฺสตี อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี ทิฆมฺรตฺตํ อสฺสชฺฌายกตาปี
 มนฺตา ปฏิกฺขนฺติ ปเกว สสฺชฌายกตาฯ

[๖๒๔]

อัย โข พราหมณ เหตุ อัย ปจฺจโย เยเนกทา ทิฆมฺรตฺตํ อสฺสชฺฌายกตาปี มนฺตา
 ปฏิกฺขนฺติ ปเกว สสฺชฌายกตาฯ

[๖๒๕]

สฺสตีเมปี พราหมณ โพชฌงฺกา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปฺกภิเลสา
 ภาวิตา พหุสฺสีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺจนิกิริยา ย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สฺสตฺตฯ สตี-
 สมโพชฌงฺโก โข พราหมณ อนาวรณํ อนีวรณํ เจตโส อนุปฺกภิเลโส ภาวิตो
 พหุสฺสีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺจนิกิริยา ย สํวตฺตติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมโพชฌงฺโก โข
 พราหมณ อนาวรณํ อนีวรณํ เจตโส อนุปฺกภิเลโส ภาวितो พหุสฺสีกโต วิชฺชาวิมุตฺติ-
 ผลสจฺจนิกิริยา ย สํวตฺตติฯ อีเม โข พราหมณ สฺสตฺต โพชฌงฺกา อนาวรณา อนีวรณา
 เจตโส อนุปฺกภิเลสา ภาวิตา พหุสฺสีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺจนิกิริยา ย สํวตฺตนฺตีสฺสตีฯ

[๖๒๖]

เอวํ วุตฺเต สการโว พราหมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม
 ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธารเหตุ อชฺชตฺถเก ปาณฺสเปตํ สรณฺจกตนฺติฯ

[๖๒๒]

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจา ไม่ถูกวิจิกิจาเหนียวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ.

[๖๒๓]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันใสสะอาด ไม่ขุ่นมัว อันบุคคลวางไว้ในที่แจ้ง บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉะนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจา ไม่ถูกวิจิกิจาเหนียวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมรู้ ย่อมเห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ย่อมแจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๒๔]

ดูกรพราหมณ์ นี่แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ก็ยังแจ่มแจ้งได้ในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๒๕]

ดูกรพราหมณ์ โพชฌงค์แม้ทั้ง ๗ นี้ มิใช่เป็นธรรมกัน มิใช่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของใจ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรพราหมณ์ โพชฌงค์ ๗ นี้แล มิใช่เป็นธรรมกัน มิใช่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของใจ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ.

[๖๒๖]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สคารวพราหมณ์ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระโคตมผู้เจริญ โปรดทรงจำข้าพระองค์ ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

[๖๒๗]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา ราชกเห วิหริติ กิษณกุญฺเฏ ปพฺพเตฯ อถ
โฆ อภโย ราชกุมารโ ยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา
เอกมนฺตํ นิสิตฺติฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โฆ อภโย ราชกุมารโ ภควนฺตํ เอตทวโจ

[๖๒๘]

ปุโรโณ ฆนฺเต กสฺสโป เอวมาห นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย อณฺเฏณาย อทสฺ-
สนาย อเหตุ อุปฺปจฺจโย อณฺเฏณํ อทสฺสนํ โหติฯ นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย
ณาย ทสฺสนาย อเหตุ อุปฺปจฺจโย ณํ ทสฺสนํ โหตีติฯ อธิ ภควา กิมาหติฯ

[๖๒๙]

อตฺถิ ราชกุมาร เหตุ อตฺถิ ปจฺจโย อณฺเฏณาย อทสฺสนาย สเหตุ สปปจฺจโย
อณฺเฏณํ อทสฺสนํ โหติฯ อตฺถิ ราชกุมาร เหตุ อตฺถิ ปจฺจโย ณาย ทสฺสนาย
สเหตุ สปปจฺจโย ณํ ทสฺสนํ โหตีติฯ

[๖๓๐]

กตโม ^(๑) ฆนฺเต เหตุ กตโม ปจฺจโย อณฺเฏณาย อทสฺสนายฯ กถํ สเหตุ
สปปจฺจโย อณฺเฏณํ อทสฺสนํ โหตีติฯ

[๖๓๑]

ยสฺมี โฆ ราชกุมาร สมเย กามราคปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ กามราคปรเตน
อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสตีฯ อยมฺปิ โฆ
ราชกุมาร เหตุ อัยํ ปจฺจโย อณฺเฏณาย อทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ สปปจฺจโย
อณฺเฏณํ อทสฺสนํ โหติฯ

[๖๓๒]

ปฺปน จปฺริ ราชกุมาร ยสฺมี สมเย พฺยาปาทปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ
พฺยาปาทปรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น
ปสฺสตีฯ อยมฺปิ โฆ ราชกุมาร เหตุ อัยํ ปจฺจโย อณฺเฏณาย อทสฺสนายฯ เอวมฺปิ
สเหตุ สปปจฺจโย อณฺเฏณํ อทสฺสนํ โหติฯ

อภยสูตร

ความไม่รู้ความไม่เห็นมีเหตุมีปัจจัย

[๖๒๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น อภัยราชกุมารเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ตรัสถามว่า
พระผู้มีพระภาคว่า

[๖๒๘]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปุณณกัสสปกล่าวอย่างนี้ว่า เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ดังนี้ ในเรื่องนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างไร?

[๖๒๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราชกุมาร เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย.

[๖๓๐]

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุเป็นไฉน ปัจจัยเป็นไฉน เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย อย่างไร?

[๖๓๑]

พ. ดูกรราชกุมาร สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ อังการาคะ เหนียวรั้งไป และยอมไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย แม้ด้วยประการฉะนี้.

[๖๓๒]

ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท... .

[๖๓๓]

ปุ่น จปรี ราชกุมาร ยสุมิ สมเย ถิ่นมิทฐปริยัญจิเตน เจตสาฯ

[๖๓๔]

อุททจจกุกุกจจปริยัญจิเตน เจตสาฯ

[๖๓๕]

วิจิกิจญาปริยัญจิเตน เจตสา วิหริติ วิจิกิจญาปเรเตน อุปปณนาย จ วิจิกิจนาย
นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติฯ อยมฺปิ โข ราชกุมาร เหตุ อัยํ ปจฺจโย
อณฺณณาย อทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย อณฺณณํ อทสฺสนํ โหตีติฯ

[๖๓๖]

โก นามายํ ภนฺเต ชมฺมปริยาโยติฯ นีวรณา นามเต ราชกุมาราคิฯ ตคฺข
ภควา นีวรณา ตคฺข สุกต นีวรณา เอกเมเคนปิ โข ภนฺเต นีวรณน อภิกฺโขติ ยถาภูตํ
นปฺปชานนฺนํ น ปสฺสเสยฺย โก ปน วาโท ปณฺจหิ นีวรณฺนํฯ

[๖๓๗]

กตโม ปน ภนฺเต เหตุ กตโม ปจฺจโย ณาณาย ทสฺสนายฯ กถํ สเหตุ
สปฺปจฺจโย ณาณํ ทสฺสนํ โหตีติฯ

[๖๓๘]

อิธ ราชกุมาร ภิกฺขุ สติสมฺโพชฌนํ กํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธ-
นิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามิฯ โส สติสมฺโพชฌนํ ภาเวติ^๑ เตน จิตฺเตน ยถาภูตํ ปชานาติ
ปสฺสติฯ อยมฺปิ โข ราชกุมาร เหตุ อัยํ ปจฺจโย ณาณาย ทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ
สปฺปจฺจโย ณาณํ ทสฺสนํ โหติฯ

[๖๓๙]

ปุ่น จปรี ราชกุมาร ภิกฺขุ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌนํ^๒ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามิฯ โส อุเปกฺขาสมฺโพชฌนํ ภาเวติ^๓ เตน
จิตฺเตน ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติฯ อัยํปิ โข ราชกุมาร เหตุ อัยํ ปจฺจโย ณาณาย
ทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย ณาณํ ทสฺสนํ โหตีติฯ

๑. ม. ย. ภาวิตน จิตฺเตนฯ

๒. อุเปกฺขาสมฺโพชฌนํ - ผู้รวบรวม

๓. ม. ย. ภาวิตน จิตฺเตนฯ

[๖๓๓]

ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยดินมิทธะ... .

[๖๓๔]

ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจุกุกุจจะ... .

[๖๓๕]

ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา อันวิจิกิจฉาเหนียวรั้งไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.

[๖๓๖]

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร?

พ. ดูกรราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อนิรวรณ.

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นิรวรณเป็นอย่างไร ข้าแต่พระสุคต นิรวรณเป็นอย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลถูกนิรวรณแม้อย่างเดียว ครอบงำแล้ว ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ จะกล่าวไปถึงการถูกนิรวรณทั้ง ๕ ครอบงำเล่า.

[๖๓๗]

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหตุเป็นไฉน ปัจจัยเป็นไฉน เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัยอย่างไร?

[๖๓๘]

พ. ดูกรราชกุมาร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ เธอเจริญสติสัมโพชฌงค์อยู่ ย่อมรู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง ด้วยจิตนั้น แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.

[๖๓๙]

ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง ฯลฯ ภิกษุย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ เธอเจริญอุเบกขา-สัมโพชฌงค์อยู่ ย่อมรู้ ย่อมเห็น ตามความเป็นจริง ด้วยจิตนั้น แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการนี้.

[๖๔๐]

โก นามายั ฆนเต ฆมมปริยาโยติฯ โพชฌงกา นามเต ราชกุมาราทิ ตคฺข
 ภควา โพชฌงกา ตคฺข สุกต โพชฌงกา เอกเมเคนปี โข ฆนเต โพชฌงเคน
 สมนฺนาคโต ยถาภูตํ ปชาเนยฺย ปสฺเสยฺย โก ปน วาโท สตฺตหิ โพชฌงเกหิฯ
 โยปี เม ฆนเต คิञฺณภูมฺมิ ปพฺพตํ อารโหณฺตสฺส กายกิลมโถ จิตฺตกิลมโถ โสปี เม
 ปฏิปฺปสฺสทฺโธ ฆมโม จ เม อภิสเมโตติฯ

อุทฺทหานํ ภวติ

อาหาราปริยายคฺคิ^๑   มิตฺตํ^๒ สการเวน จ
 อภโย ปุจฺฉิโต ปณฺหํ   คิञฺณภูมฺมิ ปพฺพเตติฯ

โพชฌงกสํยุตฺตสฺส โพชฌงกฉฏฺฐกํ ฉฏฺฐํ ฯ

---

๑. ม. อาหาราปริยายมคฺคิฯ

๒. ม. ย. เมตฺตํ สกฺการเวน จ ฯ

(๖๕๐)

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร?

พ. ดูกรราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อโพชฌงค์.

อ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์เป็นอย่างไร ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์เป็นอย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลผู้ประกอบด้วยโพชฌงค์แต่อย่างเดียว พึงรู้ พึงเห็น ตามความเป็นจริงได้ จะกล่าวไปไยถึงการที่ประกอบด้วยโพชฌงค์ทั้ง ๗ เล่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ขึ้นภูเขากิษฌภูฏ แม้ความเหน็ดเหนื่อยกาย ความเหน็ดเหนื่อยใจ ของข้าพระองค์ ก็สงบระงับแล้ว และธรรมอันข้าพระองค์ก็ได้บรรลุแล้ว.

จบ สูตรที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาหารสูตร

๒. ปริยายสูตร

๓. อัคคิสูตร

๔. เมตตสูตร

๕. สการวสูตร

๖. อภยสูตร

จบ หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ โพชฌงค์แห่งสังยุต^๑

๑. จบ หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ที่ ๖ แห่งโพชฌงค์สังยุต -ผู้รวบรวม

โพชฌงคสูตร อานาปานาธิเปยยาโล สุตตโม

[๖๔๑]

สาวตถึนิทานํ ฯ อญฺจิกสณฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา ฯ ถถ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อญฺจิกสณฺญา ถถ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา ฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺจิกสณฺญาสหคตํ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ฯ ๗เป ฯ อญฺจิกสณฺญาสหคตํ อูเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อญฺจิกสณฺญา เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสาติ ฯ

[๖๔๒]

สาวตถึนิทานํ ฯ อญฺจิกสณฺญาย ภิกฺขเว ภาวิตาย พหุลีกตาย ทวินฺนํ ผลานํ อณฺณตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเจว ชมฺเม อณฺณวา สติ วา อูปาทิสฺเสส อนาคามิตา ฯ ถถ ภาวิตาย จ โข ภิกฺขเว อญฺจิกสณฺญาย ถถ พหุลีกตาย ทวินฺนํ ผลานํ อณฺณตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเจว ชมฺเม อณฺณวา สติ วา อูปาทิสฺเสส อนาคามิตา ฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺจิกสณฺญาสหคตํ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ ๗เป ฯ อูเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ ภาวิตาย โข ภิกฺขเว อญฺจิกสณฺญาย เอวํ พหุลีกตาย ทวินฺนํ ผลานํ อณฺณตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเจว ชมฺเม อณฺณวา สติ วา อูปาทิสฺเสส อนาคามิตาติ ฯ

[๖๔๓]

สาวตถึนิทานํ ฯ อญฺจิกสณฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ ฯ ถถ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อญฺจิกสณฺญา ถถ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ ฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺจิกสณฺญาสหคตํ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ ๗เป ฯ อญฺจิกสณฺญาสหคตํ อูเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อญฺจิกสณฺญา เอวํ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติติ ฯ

อานาปานาติเปยยาที่ ๗ แห่งโพชฌงค์

อภฺกฺกิสฺสญฺญามีผล ๒ อย่าง

(๖๔๑)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภฺกฺกิสฺสญฺญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อภฺกฺกิสฺสญฺญาอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอภฺกฺกิสฺสญฺญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอภฺกฺกิสฺสญฺญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภฺกฺกิสฺสญฺญา อันบุคคลเจริญแล้ว อย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

(๖๔๒)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภฺกฺกิสฺสญฺญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ จักเป็นพระอนาคามี ก็เมื่ออภฺกฺกิสฺสญฺญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอภฺกฺกิสฺสญฺญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขา- สัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอภฺกฺกิสฺสญฺญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออภฺกฺกิสฺสญฺญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

(๖๔๓)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภฺกฺกิสฺสญฺญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก ก็อภฺกฺกิสฺสญฺญาอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร เป็นไปเพื่อประโยชน์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอภฺกฺกิสฺสญฺญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอภฺกฺกิสฺสญฺญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภฺกฺกิสฺสญฺญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก.

[๖๔๔]

สาวตถินิทานํ ๑ อฏฺฐิกสณฺหา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต โยคกฺเขมา ยสฺส ตฺวตฺตตีติ ๑
 กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐิกสณฺหา กถํ พหุลีกตา มหโต โยคกฺเขมา ยสฺส ตฺวตฺตตีติ ๑
 อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐิกสณฺหาสหคตํ สติสมฺโพชฌนํ กํ ภาวเตติ ๑เป ๑
 อฏฺฐิกสณฺหาสหคตํ อูเปกฺขาสมฺโพชฌนํ กํ ภาวเตติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 โวสสคฺคปริณามี ๑ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐิกสณฺหา เอวํ พหุลีกตา มหโต
 โยคกฺเขมา ยสฺส ตฺวตฺตตีติ ๑

[๖๔๕]

สาวตถินิทานํ ๑ อฏฺฐิกสณฺหา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต สํเวคาย
 ยสฺส ตฺวตฺตตีติ ๑ กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐิกสณฺหา กถํ พหุลีกตา มหโต สํเวคาย
 ยสฺส ตฺวตฺตตีติ ๑ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐิกสณฺหาสหคตํ สติสมฺโพชฌนํ กํ ภาวเตติ ๑เป ๑
 อฏฺฐิกสณฺหาสหคตํ อูเปกฺขาสมฺโพชฌนํ กํ ภาวเตติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 โวสสคฺคปริณามี ๑ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐิกสณฺหา เอวํ พหุลีกตา มหโต
 สํเวคาย ยสฺส ตฺวตฺตตีติ ๑

[๖๔๖]

สาวตถินิทานํ ๑ อฏฺฐิกสณฺหา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต ฌาสฺววิหาราย
 ยสฺส ตฺวตฺตตีติ ๑ กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐิกสณฺหา กถํ พหุลีกตา มหโต ฌาสฺววิหาราย
 ยสฺส ตฺวตฺตตีติ ๑ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐิกสณฺหาสหคตํ สติสมฺโพชฌนํ กํ ภาวเตติ ๑เป ๑
 อฏฺฐิกสณฺหาสหคตํ อูเปกฺขาสมฺโพชฌนํ กํ ภาวเตติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 โวสสคฺคปริณามี ๑ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐิกสณฺหา เอวํ พหุลีกตา มหโต
 ฌาสฺววิหาราย ยสฺส ตฺวตฺตตีติ ๑

[๖๔๗]

ปฺปพวกสณฺหา^๑ ภิกฺขเว ภาวิตา ๑เป ๑

[๖๔๘]

วินีลกสณฺหา ภิกฺขเว ๑

๑. ไป. ปฺปพวกสณฺหา ๑

[๖๔๔]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่ ก็อัญญิกัสถัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรัคตด้วยอัญญิกัสถัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรัคตด้วยอัญญิกัสถัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ^๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่.

[๖๔๕]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก ก็อัญญิกัสถัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรัคตด้วยอัญญิกัสถัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรัคตด้วยอัญญิกัสถัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก.

[๖๔๖]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก ก็อัญญิกัสถัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรัคตด้วยอัญญิกัสถัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์^๒ อันสหรัคตด้วยอัญญิกัสถัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก.

[๖๔๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุพพกัสถัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ.

[๖๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย วินีลกัสถัญญา ฯลฯ.

๑. เครื่องหมาย ฯลฯ เกินมา -ผู้รวบรวม

๒. ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ -ผู้รวบรวม

[๖๔๙]

วิจิตรทุกขสัจจะ ภาวเว ฯ

[๖๕๐]

อุทฺตมตสัจจะ^๑ ภาวเว ฯ

[๖๕๑]

เมตฺตา ภาวเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๒]

กรุณา ภาวเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๓]

มูหิตา ภาวเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๔]

อุเปกฺขา ภาวเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๕]

อานาปานสุตฺติ ภาวเว ภาวิตา ฯ

[๒]

[๖๕๖]

อสุกฺกสัจจะ ภาวเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๗]

มรณสัจจะ ภาวเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๘]

อาหาเร ปฏิกูลสัจจะ ภาวเว ฯ

[๖๕๙]

สพฺพโลเก อนภิรตสัจจะ ภาวเว ฯ

[๖๖๐]

อนิจฺจสัจจะ ภาวเว ฯ

---

๑. ม. ย. อุทฺตมตสัจจะ ฯ

๒. ม. ย. อานาปานวคฺโค สุตฺตโม ฯ

[๖๔๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิจยิตกตัญญูฯลฯ

[๖๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุทฐมาตกตัญญูฯลฯ

[๖๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมตตา อัมบุคคตเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรุณา อัมบุคคตเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มุทิตา อัมบุคคตเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุเบกขา อัมบุคคตเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อัมบุคคตเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสุกตัญญู อัมบุคคตเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณตัญญู อัมบุคคตเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาหาเรปฏิกูลตัญญูฯลฯ

[๖๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัพพโลเก อนภิตตตัญญูฯลฯ

[๖๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจตัญญูฯลฯ

[๖๖๑]

อนิจฺเจ ทุกฺขสฺสณฺหา ภิกฺขเว ฯ

[๖๖๒]

ทุกฺขเ อนตฺตสฺสณฺหา ภิกฺขเว ฯ

[๖๖๓]

ปฺหณสฺสณฺหา ภิกฺขเว ฯ

[๖๖๔]

วิราคสฺสณฺหา ภิกฺขเว ฯ

[๖๖๕]

นิโรธสฺสณฺหา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา ฯ ถถ
ภาวิตา จ ภิกฺขเว นิโรธสฺสณฺหา ถถ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา ฯ อธิ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิโรธสฺสณฺหาสทฺทํ สติสมฺโพชฃณฺค์ ภาเวติ ฯ เป ฯ นิโรธสฺสณฺหาสทฺทํ
อุเปกฺขาสมฺโพชฃณฺค์ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ ฯ
เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว นิโรธสฺสณฺหา เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสาติ ฯ

[๖๖๖]

นิโรธสฺสณฺหา ภิกฺขเว ภาวิตาย พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อณฺณตรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ
ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม อณฺณฯ สติ วา อุปาทิสฺเสส อนาคามิตา ฯ ถถ ภาวิตาย ภิกฺขเว
นิโรธสฺสณฺหา ถถ พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อณฺณตรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม
อณฺณฯ สติ วา อุปาทิสฺเสส อนาคามิตา ฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิโรธสฺสณฺหาสทฺทํ
สติสมฺโพชฃณฺค์ ภาเวติ ฯ เป ฯ นิโรธสฺสณฺหาสทฺทํ อุเปกฺขาสมฺโพชฃณฺค์ ภาเวติ
วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ ภาวิตาย โข ภิกฺขเว
นิโรธสฺสณฺหา เอวํ พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อณฺณตรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม
อณฺณฯ สติ วา อุปาทิสฺเสส อนาคามิตาติ ฯ

[๖๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจเจ ทุกขสัจฉญาณ ฯลฯ.

[๖๖๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกเข อนัตตสัจฉญาณ ฯลฯ.

[๖๖๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปหานสัจฉญาณ ฯลฯ.

[๖๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิราคสัจฉญาณ ฯลฯ.^๑

[๖๖๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัจฉญาณ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็นิโรธสัจฉญาณ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยนิโรธสัจฉญาณ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยนิโรธสัจฉญาณ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัจฉญาณ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๖๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนิโรธสัจฉญาณ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี เมื่อนิโรธสัจฉญาณ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยนิโรธสัจฉญาณ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยนิโรธสัจฉญาณ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนิโรธสัจฉญาณ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

๑. ตั้งแต่ข้อ ๖๔๗ ถึงข้อ ๖๖๔ มีเนื้อความเหมือนข้ออัมมฤกสัจฉญาณ

[๖๖๗]

นิโรธสณฺหา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติฯ มหโต
 โยคกฺขเมมาย สํวตฺตติฯ มหโต สํเวคาย สํวตฺตติฯ มหโต ฬาสฺสวิหาราย สํวตฺตติฯ
 กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว นิโรธสณฺหา กถํ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติฯ มหโต
 โยคกฺขเมมาย สํวตฺตติฯ มหโต สํเวคาย สํวตฺตติฯ มหโต ฬาสฺสวิหาราย สํวตฺตติฯ
 อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิโรธสณฺหาสหคํ สติสมฺโพชฌนํ กาวเอติ ฯเปฯ นิโรธสณฺหาสหคํ
 อุเปกฺขาสมฺโพชฌนํ กาวเอติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไสสสคฺคปริณามิฯ
 เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว นิโรธสณฺหา เอวํ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สํวตฺตติฯ
 มหโต โยคกฺขเมมาย สํวตฺตติฯ มหโต สํเวคาย สํวตฺตติฯ มหโต ฬาสฺสวิหาราย
 สํวตฺตติฯ

[๑]

[๖๖๘]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจิณนินฺนา ปาจิณโปณฺา ปาจิณปพฺภาราฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฌนฺเค ภาวณฺโต สตฺต โพชฌนฺเค พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเ นิพฺพานปพฺภาริฯ กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต
 โพชฌนฺเค ภาวณฺโต สตฺต โพชฌนฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเ
 นิพฺพานปพฺภาริฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฌนํ กาวเอติ ฯเปฯ อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฌนํ กาวเอติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไสสสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฌนฺเค ภาวณฺโต สตฺต โพชฌนฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน
 โหติ นิพฺพานโปณฺเ นิพฺพานปพฺภาริติฯ (ยาว เอสนา ปาติ วิตฺถาเรตพฺพา)ฯ [๒]

[๖๖๙]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ รุปราคิ
 อรุปราคิ มาโน อุทฺธจํ อวิหฺชาฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ
 อิมํสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจณฺํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญาय ปริญฺญา
 ปริกฺขยาเย ปหานาย สตฺต โพชฌนฺคา ภาวตพฺพาฯ กตเม สตฺตฯ อธิ ภิกฺขเว^๓

๑. ม. ย. นิโรธวคฺโค อฏฺฐไมฯ

๒. ม. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค นวไมฯ ย. คงฺคาเปยฺยาลิ ...ฯ

๓. ไป. อยู่ ปาโจ น ทิสฺสติฯ

[๖๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก ก็นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระตด้วยนิโรธสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระตด้วยนิโรธสัญญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว อย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก.

[๖๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจัน หลังไปสู่ทิศปราจัน บ่าไปสู่ทิศปราจัน ฉันใด ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ ก็ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โนมไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ฉนนั่นเหมือนกัน ก็ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างใด ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โนมไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โนมไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน.

(พึงขยายความบาปไปจนกระทั่งถึงการแสวงหา)

สังโยชน์ ๕

[๖๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อดละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ

ภิกขุ สติสมโพชฌงค์ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกขาสมโพชฌงค์ ภาเวติ วิเวกนิสสัค
 วิจารณ์สัคคํ นิโรธนิสสัคคํ วัสสุคคปริณามึ ฯ อิมสํ โข ภิกขเว ปณฺจนํ อุทฺธมภากิยานํ
 สลฺโลชนานํ อภิญฺญา ย ปริณฺญา ย ปริกฺขยา ย ปหานาย อิมํ สตฺต โพชฌนฺคา
 ภาเวตพฺพาติ ฯ

[๖๗๐]

เสยฺยถาปี ภิกขเว กงฺคา นที ปาจิณินฺนา ปาจิณโปณฺา ปาจิณปพฺภารา ฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ สตฺต โพชฌนฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฌนฺเค พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺี นิพฺพานปพฺภารो ฯ กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สตฺต
 โพชฌนฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฌนฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺี
 นิพฺพานปพฺภารอ ฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สติสมโพชฌงค์ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกขาส-
 มโพชฌงค์ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ
 เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สตฺต โพชฌนฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฌนฺเค พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺี นิพฺพานปพฺภาริตี ฯ (เอวํ รากวินยปริโยสานํ
 ยาว เอสนา ปาติ วิตุถาเรตพฺพา) ฯ

[๖๗๑]

ปณฺจิมานิ ภิกขเว อุทฺธมภากิยานิ สลฺโลชนานิ ฯ กตมานิ ปณฺจ ฯ รูปราคो
 อรูปราโค มาโน อุทฺธจจํ อวิชฺชา ฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปณฺจ อุทฺธมภากิยานิ
 สลฺโลชนานิ ฯ อิมสํ โข ภิกขเว ปณฺจนํ อุทฺธมภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญา
 ปริณฺญา ย ปริกฺขยา ย ปหานาย สตฺต โพชฌนฺคา ภาเวตพฺพา ฯ กตเม สตฺต ฯ อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ สติสมโพชฌงค์ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกขาสมโพชฌงค์ ภาเวติ รากวินย-
 ปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ อิมสํ โข ภิกขเว ปณฺจนํ
 อุทฺธมภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญา ย ปริณฺญา ย ปริกฺขยา ย ปหานาย อิมํ สตฺต
 โพชฌนฺคา ภาเวตพฺพาติ ฯ (ยถา มคฺคสํยุตฺตํ วิตุถาเรตพฺพํ ตถา โพชฌนฺคสํยุตฺตํ
 วิตุถาเรตพฺพํ) ฯ

สติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
 ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
 ในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้อย่าง
 เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

[๖๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลั่งไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่
 ทิศปรายจีน ฉันทใด ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ก็ย่อมเป็น
 ผู้่น้อมไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันทนั้นเหมือนกัน ก็ภิกษุ
 ผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไร ย่อมเป็นผู้่น้อมไปสู่นิพพาน
 โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ
 สติสัมโพชฌงค์ มีอันกัจจตราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจตโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจตโมหะ
 เป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอันกัจจตราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจ
 ตโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจตโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗
 กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้่น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน
 โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลี ตั้งแต่การกัจจตราคะเป็นที่สุดเช่นนี้ไปจนถึงการแสวงหา)

[๖๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน?
 คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง
 ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้อย่าง
 เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้
 โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ
 สติสัมโพชฌงค์ มีอันกัจจตราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจตโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจตโมหะ
 เป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอันกัจจตราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจ
 ตโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจตโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล
 อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็น
 ส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

(พึงขยายความโพชฌงค์สังยุต เหมือนมคคสังยุต)

ตตฺรุตฺตานํ^๑

อฏฺฐิปปุพฺพกวินีลํ วิจฺฉิพุทฺธํ อุทฺธมาเตน ปณฺจมนํ
เมตฺตา กรุณา มุทิตา อุเปกฺขา อานาปาเนน เต ทสฺย

โพชฌนฺคํสํยุตฺตสฺส อานาปานวคฺโค สตฺตโม ๑

อสุภา มรณา อาหาเร ปฏิญฺเณ จ สพฺพโลเก
อนิจฺจทุกฺขอนตฺต ปหํ วิราคํ นิโรธเณ เต ทสฺสตี ๑

โพชฌนฺคํสํยุตฺตสฺส นิโรธวคฺโค อฏฺฐโม ๑

[๖๗๒]

สวตฺถีนินฺทานํ ๑ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คฺงฺคา นที ปาจฺฉินนินฺนา ปาจฺฉินโปณฺนา
ปาจฺฉินปพฺพการา ๑เป ๑

จ ปาจฺฉินโต นินฺนา จ นินฺนา จ สมฺมุตฺโต
เทว เต จ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวฺจุจฺจตีติ ๑

คฺงฺคาเปยฺยาโล นวโม ๑

[๖๗๓]

ยวตฺตา ภิกฺขเว สตฺตา อปาทา^๒ วา ทฺวิปาทา วา จตฺตปาทา วา พหุปาทา
วาตี วิตุถาเรตพฺพิ ๑

๑. ตตฺรุตฺตานํ -ผู้รวบรวม

๒. ม. ย. อปาทา วา ... พหุปาทา วา ๑

เรื่องในวรรคนี้ คือ

๑. อัฏฐิกสัญญา	๒. ปุพฺพกสัญญา
๓. วินีลกสัญญา	๔. วิจนิททกสัญญา
๕. อุทฺธมาตกสัญญา	๖. เมตตา
๗. กรุณา	๘. มุทิตา
๙. อุเบกขา	๑๐. อานาปานสติ

จบ อานาปานวรรคที่ ๗ แห่งโพชฌงค์ยุต

๑. อสุภสัญญา	๒. มรณสัญญา
๓. อาหาเรปฏิกูลสัญญา	๔. สัพพโลเกอนภิตตสัญญา
๕. อนิจจสัญญา	๖. อนิจฺเจทุกขสัญญา
๗. ทุกเขอนัตตสัญญา	๘. ปหานสัญญา
๙. วิราคสัญญา	๑๐. นิโรธสัญญา

จบ นิโรธวรรคที่ ๘ แห่งโพชฌงค์ยุต

[๖๗๒]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรາจัน หลังไปสู่ทิศปราจัน
บ่าไปสู่ทิศปราจันฉันใด ฯลฯ

แม่น้ำทั้ง ๖ สายไหลไปสู่ทิศปราจัน

แม่น้ำทั้ง ๖ สายไหลไปสู่สมุทฺร ทั้ง ๒ อย่างๆ ละ ๖

รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่าวรรค.

จบ กังคาเปยยาตที่ ๙

[๖๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่ไม่มีเท้าก็ดี ๒ เท้าก็ดี ๔ เท้าก็ดี เท้ามากก็ดี
มีประมาณเท่าใด (พึงขยายเนื้อความอย่างทีกล่าวนี้นี้เป็นตัวอย่าง).

ตถาคต ปทํ ภูมํ มลํ สาเรน^๑ วสุลิกํ
 ราชา จนนทิมสุริยา จ^๒ วตฺถเนน ทสมํ ปทํ ฯ
 (อปปมาทวคฺโค^๓ โพชฌงกสํยุตตสฺส โพชฌงกวเสน วิตุถาเรตพฺโพ^๔) ฯ

โพชฌงกสํยุตตสฺส อปปมาทวคฺโค ทสโม ฯ

[๖๗๔]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เยเกจิ พลกรณียา กมฺมมนฺตา กยิรณฺตีติ วิตุถาเรตพฺพํ ฯ

/

พลํ พีชณฺจ นาโค จ รุกฺขกฺมฺเภน^๕ สุกฺิยา^๖
 อากาเสน จ เทว เมฆา นาวา อากนฺตฺกา นที^๗ ฯ
 (พลกรณียวคฺโค โพชฌงกสํยุตตสฺส โพชฌงกวเสน วิตุถาเรตพฺโพ) ฯ

พลกรณียวคฺโค เอกาทสโม ฯ

---

๑. ย. สาโร จ ... ฯ
 ๒. ย. จสฺสทโท นตฺถิ ฯ
 ๓. ย. อปปมาทวคฺเค ... วิตุถาเรตพฺพํ ฯ
 ๔. ย. อปปมาทวคฺเค ... วิตุถาเรตพฺพํ ฯ
 ๕. ม. รุกฺโข กุมฺภานํ สุกฺิยา ฯ เอวํบุริ ฯ
 ๖. ย. สุกฺิยา ฯ
 ๗. ย. อิตฺตฺสทโท อตฺถิ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. ภูฏสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสถิกสูตร
๗. ราชสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สุริยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

(พึงขยายความอุปมาทวารรค ด้วยสามารถโพชนงค์ แห่งโพชนกสังยุต)

จบ อุปมาทวารรคที่ ๑๐ แห่งโพชนกสังยุต

(๖๗๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ฉันใด.

(พึงขยายเนื้อความอย่างทีกล่าวนี้เป็นตัวอย่าง)

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร	๒. พิชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. เมฆสูตรที่ ๑
๙. เมฆสูตรที่ ๒	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อากันตูกสูตร	๑๒. นทีสูตร

(พึงขยายความพลกรณียวรรค ด้วยสามารถโพชนงค์ แห่งโพชนกสังยุต)

จบ พลกรณียวรรคที่ ๑๑

[๖๗๕]

ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺโสฯ กาเมสนา ภเวสนา พรหม-
จริเยสนาติ วิตุถาเรตพฺพํฯ

เอสนา วิธา อาสโว   ภโว จ ทุกฺขตา ติสฺโส
จีลํ มลํ จ นีโฆ จ   เวทนา ตณฺหาเยน^๑ จาติฯ
(โพชฌนํคํยตฺตตฺส เอสนาเปยฺยาลํ วิเวกนิสฺสิตโต วิทฺฐิ วิตุถาเรตพฺพํ)ฯ

เอสนาวคฺโค ทฺวาทสโมฯ

[๖๗๖]

จตุตาโรเม ภิกฺขเว โओมาฯ กตเม จตุตาโรฯ กาโมโฆ ภโวโฆ ทิฏฺฐโฆ
อวิชฺโชโฆติ วิตุถาเรตพฺพํฯ

[๖๗๗]

สาวตฺถินิทานํฯ ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ กตมานิ
ปญฺจฯ รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจอุทฺธม-
ภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ อิมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ
อภิญฺญา ปริญฺญา ปริกฺขยา ปหานาย สตฺต โพชฌนฺคา ภาเวตพฺพาฯ กตเม
สตฺตฯ อิชฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฌนํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธ-
นิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ^๑ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌนํ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ^๒
โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ อมโตคฺคํ อมตปฺรายนํ อมตปริโยสานํ
นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ อิมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนํ
อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญา ปริญฺญา ปริกฺขยา ปหานาย อิม สตฺต
โพชฌนฺคา ภาเวตพฺพาติฯ

๑. ม. ตณฺหาตสินายฯ ย. ตณฺหาตเสนฯ เอมฺมปริฯ

๒. ย. วิเวก .... วิราค ... นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามํฯ

[๖๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ การแสวงหา
 กาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ (พึงขยาย^๑ เนื้อความที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง)

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร	๒. วิชาสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. ภวสูตร
๕. ทุกขสูตรที่ ๑	๖. ทุกขสูตรที่ ๒
๗. ทุกขสูตรที่ ๓	๘. จีลสูตร
๙. มลสูตร	๑๐. นิฆสูตร
๑๑. เวทนาสูตร	๑๒. ตัณหาสูตร

(เอสนาเปยยาลแห่งโพชฌงค์สังยุต บัณฑิตพึงให้พิสดารโดยอาศัยวิเวก)

จบ เอสนาวรรคที่ ๑๒

โอฆะ ๔

[๖๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอฆะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? ได้แก่ โอฆะคือ
 กาม โอฆะคือภพ โอฆะคือทิฏฐิ โอฆะคืออวิชชา (พึงขยาย^๑ เนื้อความดังที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง).

[๖๗๗]

สาวัตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้
 ๕ ประการเป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชน
 อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ
 เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง
 ๕ ประการนี้แล โพชฌงค์ ๗ เป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
 ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
 ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
 ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัด
 โมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัด
 โทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันหยั่งลงสู่อมตะ

๑. พึงขยาย -ผู้รวบรวม

โอโหม โยโค อุปาทาน
 กามคุณา นีวรณา

กนฺธา อนุสเยน จ
 ขนฺธา อุทฺธมภาคิยานีติฯ

โอฆวคฺโค เตรสโม ฯ

จ ปาจันโต นินฺนา   จ นินฺนา จ สมฺมุตโต
 เทว เต จ ทฺวาทส โหนฺติ   วคฺโค เตน ปฺวฺจจติ^๑ฯ
 (โพฆมฺภคํสํยุตตสฺส คงฺคาเปยฺยาลํ รากฺวเสน วิตุถาเรตพฺพ)^๒ฯ

วคฺโค จุฑฺทสโม ฯ

ตถาคตํ ปทํ ภูมฺิ   มฺูลํ สาเรน วสฺสิกํ
 ราชฯ จนฺทิมสฺสุริยา จ   วตุเถน ทสมํ ปทํ^๒ฯ
 (อปฺปมาทวคฺโค รากฺวเสน วิตุถาเรตพฺพ)^๒ฯ

ปณฺณรสโม ฯ

๑. ม. อิตฺติสทฺโท อตฺถิฯ

๒. ม. อิตฺติสทฺโท อตฺถิฯ

มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันยังลงสู่
อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันน้อมไป
สู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗
เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์
อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอมสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นิวรรณสูตร	๘. ชันธสูตร
๙. อุทธัมมภาคียสูตร	

จบ โอมวรรคที่ ๑๓

แม่น้ำทั้ง ๖ สาย ไหลไปสู่ทิศปราย
แม่น้ำทั้ง ๖ สาย ไหลไปสู่สมุทร ทั้ง ๒ อย่างนั้น อย่างละ ๖
รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่าวรรค.

(คัมภีรพยาลแห่งโพชฌงค์สังยุต พึงขยายความด้วยสามารถแห่งระคะ)

จบ วรรคที่ ๑๔

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. กุญฐสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสถิกสูตร
๗. ราชสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สุริยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

(อัปมาทวรรค พึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งระคะ)

จบ วรรคที่ ๑๕

พลั พิชญจ นาโค จ   รุกขกุ่มเกน สุกียา^๑
 อากาเสน จ เทว เมฆา   นาวา อากนตุกา นที^๒ ๑
 (โพชฌงคสังยุตตสส พลกรณียวกุโค รากวเสน วิตุถาเรตพโพ) ๑

โสฬสโม ๑

เอสนา วิชา อาสโว   ภโว จ ทุกขตา ติสโส
 จิลล มลล จ นีโฆ จ   เวทนา ตณฺหาเยน จ ๑

โพชฌงคสังยุตตสส เอสนาวกุโค สตุตตรสโม ๑

โอโฆ โยโค อุปาทานัน   คนฺธา อนุสเยน จ
 กามคฺฉา นีวรณา   ขนฺธา อุทฺธมฺภากิยานีติ ๑
 (รากวินยปรีโยสานโทสวินยปรีโยสานโมหวินยปรีโยसानวเสน โอฆวกุโค วิตุถาเรตพโพ) ๑

อฏฺฐารสโม ๑

(ยทปิ มคฺคสังยุตฺตํ วิตุถาริตํ^๓ ตทปิ โพชฌงคสังยุตฺตํ วิตุถาเรตพพํ) ๑

โพชฌงคสังยุตฺตํ สมตฺตํ^๔ ๑

๑. ย. สุกียํ ๑
 ๒. ม. อิติสทฺโท อตุถิ ๑
 ๓. ม. วิตุถาเรตพพํ ๑
 ๔. ม. พุติยํ ๑

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. เมฆสูตรที่ ๑
๙. เมฆสูตรที่ ๒	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อากันตกสูตร	๑๒. นทีสูตร

(พลกรณียวรรคแห่งโพชฌงค์สังยุต พึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งระคะ)

จบ วรรคที่ ๑๖

๑. เอสนาสูตร	๒. วิชาสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. ภูวสูตร
๕. ทุกขสูตรที่ ๑	๖. ทุกขสูตรที่ ๒
๗. ทุกขสูตรที่ ๓	๘. จีลสูตร
๙. มลสูตร	๑๐. นีฆสูตร
๑๑. เวทนาสูตร	๑๒. ตัณหาสูตร

จบ เอสनावรรคแห่งโพชฌงค์สังยุตที่ ๑๗

๑. โอมสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. ขันธสูตร
๙. อุทธีมภาคิยสูตร	

(โอฆวรรคพึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งการกำจัดระคะเป็นที่สุด การกำจัดโทสะเป็นที่สุด และการกำจัดโมหะเป็นที่สุด)

จบ วรรคที่ ๑๘

(มรรคสังยุตแมไค ขยายเนื้อความให้พิสดารแล้ว โพชฌงค์สังยุตแม้นั้น ก็พึงขยายเนื้อความให้พิสดาร)

จบ โพชฌงค์สังยุต

สติปฏฐานสํยุตํ

อมฺพปาลิวคฺโค ปจโม

[๖๗๘]

เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมํ ภาควา เวสาลิํ วิหริติ อมฺพปาลิวนํ ๑ ตตฺร โข
ภาควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภิกฺขุไวติ ๑ ภาวนฺเตติ เต ภิกฺขุ ภาควโต ปจฺจสฺสํ ๑ ภาควา
เอตทวโจ ๑

[๖๗๙]

เอกายนฺวํ ภิกฺขเว มคฺโค สตุตํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมตฺติกฺกมฺย
ทุกฺขโทมนสฺสํ อตฺถกฺกมฺย ฌายสฺส อธิกมฺย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ๑ ยทิตํ
จตุตฺตารํ สติปฏฺฐานา ๑ กตเม จตุตฺตารํ ๑

[๖๘๐]

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสํ ๑ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริติ อาตปฺปี สมฺปชาโน
สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสํ ๑ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหริติ อาตปฺปี
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสํ ๑ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหริติ
อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสํ ๑

[๖๘๑]

เอกายนฺวํ ภิกฺขเว มคฺโค สตุตํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมตฺติกฺกมฺย
ทุกฺขโทมนสฺสํ อตฺถกฺกมฺย ฌายสฺส อธิกมฺย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ๑ ยทิตํ
จตุตฺตารํ สติปฏฺฐานาติ ๑ อิทมวโจ ภาควา ๑ อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภาควโต ภาสิตํ
อภินนฺทุนฺติ ๑

๓. สติปัฏฐานสังยุต

อัมพปาลีวรรคที่ ๑

อัมพปาลิสุต

ว่าด้วยสติปัฏฐาน ๔

[๖๗๘]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลวัน ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธานุญาตว่า

[๖๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุ ญายธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน?

[๖๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นเวทนา ในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก เสียได้ ๑ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑.

[๖๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุ ญายธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ฉะนั้นแล.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้น ชื่นชม ยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค.

จบ สุตที่ ๑

[๖๘๒]

เอกัม สมัย ภควา เวสาลียัม วิหริติ อมพปาลิวเนฯ ตตฺตร โห ภควา ภิกขุ
 อามนฺเตสึ ภิกขุโวลิตึฯ ภาทนฺเตติ เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจุสฺสึสฺสํฯ ภควา เอตทวโจ
 สโต ภิกขเว ภิกขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน อัม โว อมฺหากัม อนุสาสนีตึ^๑ฯ

[๖๘๓]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสึ
 วิหริติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุฯ เปฯ
 จิตฺเตฯ ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสึ วิหริติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ โห ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติฯ

[๖๘๔]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ สมฺปชาโน โหติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ อภิกฺกนฺเต
 ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ อาโลกิตฺเต วิโลกิตฺเต สมฺปชานการี โหติ สมฺมิถฺชิตฺเต
 ปสาริตฺเต สมฺปชานการี โหติ สงฺฆาภูิปตฺตจิวรรธเน สมฺปชานการี โหติ อสิตฺเต
 ปีเต ขายิตฺเต สายิตฺเต สมฺปชานการี โหติ อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ
 คเต จิตฺเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริตฺเต ภาสิตฺเต ตฺถุหีภาเว สมฺปชานการี โหติฯ เอวํ
 โห ภิกขเว ภิกขุ สมฺปชาโน^๒ โหติฯ สโต ภิกขเว ภิกขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน อัม
 โว อมฺหากัม อนุสาสนีตึฯ

[๖๘๕]

เอกัม สมัย ภควา สวตฺถึยัม วิหริติ เขตฺตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามेฯ อถ
 โห อณฺณตโร ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา
 เอกมฺนตํ นิสิตึฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โห โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจฯ

๑. ม. อิตฺสทฺโท นตฺถึฯ

๒. ม. สมฺปชานการีฯ

สติสูตร

ว่าด้วยสติ

[๖๘๒]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลวัน ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก ภิกษุทั้งหลาย... แล้วได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุศาสน์ของเรา สำหรับเธอทั้งหลาย.

[๖๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสติเป็นอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีสติอย่างนี้แล.

[๖๘๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะเป็นอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมกระทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ กระทำความรู้สึกตัวในการเหยียด การแตร กระทำความรู้สึกตัวในการคู้เข้าและเหยียดออก กระทำการรู้สึกตัวในการทรงผ้าสังฆาฏิ บาตรและจีวร กระทำการรู้สึกตัวในการกิน การดื่ม การลิ้ม กระทำการรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ กระทำการรู้สึกตัวในการเดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พุด นิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะอย่างนี้แล ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติ สัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๒

ภิกขุสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยส่วน ๓

[๖๘๕]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๖๘๖]

สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ เทเสตุ ยมฺหํ ภควโต ฌมฺมํ สุตฺวา
เอโก รูปกฺขโจ อปฺปมตฺโต อาตปฺปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติฯ เอวเมว ปนฺนิเชกฺขเจ
โมฆปฺริสา มณฺเฒว^๑ อชฺเชสฺสนฺติ ฌมฺเม จ ภาสิตเ มเมว อนฺุพนฺธิตพฺพํ มณฺเฒนฺตฺติฯ
เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ เทเสตุ สุคฺโค สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ อปฺเปว
นามาหํ ภควโต ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชาเนยฺย^๒ อปฺเปว นามาหํ ภควโต ภาสิตสฺส
ทายาโท อสฺสนฺติฯ

[๖๘๗]

ตสฺมา ตฺวํ ภิกฺขุ อาทิมว วิโสเชหิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุฯ โก จาติ กุสลาณํ
ฌมฺมานํฯ สํลํ จ สุวิสุทฺธํ ทิฏฺฐิ จ อชฺชกาฯ ยโต โข เต ภิกฺขุ สํลํ จ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสตี
ทิฏฺฐิ จ อชฺชกาฯ ตโต ตวํ ภิกฺขุ สํลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติฏฺฐาย จตฺตาริ สติปฺญฺจาเน
ตฺวิเชน ภาเวยฺยาสิฯ กตเม จตฺตาริฯ

[๖๘๘]

อิธ ตวํ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ วา กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตปฺปี สมฺปชาโน
สตีมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ พหิทฺธา วา กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ
อาตปฺปี สมฺปชาโน สตีมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา
กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตปฺปี สมฺปชาโน สตีมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ
อชฺฌตฺตํ วา เวทนาสุฯ พหิทฺธา วา เวทนาสุฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา เวทนาสุ
เวทนานุปสฺสี วิหราหิ อาตปฺปี สมฺปชาโน สตีมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ
อชฺฌตฺตํ วา จิตฺเตฯ พหิทฺธา วา จิตฺเตฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี
วิหราหิ อาตปฺปี สมฺปชาโน สตีมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตํ วา
ฌมฺเมสุฯ พหิทฺธา วา ฌมฺเมสุฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหราหิ
อาตปฺปี สมฺปชาโน สตีมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๖๘๙]

ยโต โข ตวํ ภิกฺขุ สํลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติฏฺฐาย อิมะ จตฺตาริ สติปฺญฺจาเน
เอวํ ตฺวิเชน ภาเวสฺสตีฯ ตโต ตฺยํหํ ภิกฺขุ ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากมิสฺสตี
วฺจฺจฺมิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ฌมฺเมสุ โน ปรีหานีตีฯ

๑. ม. ย. มณฺเฒวฯ

๒. ม. ย. ชาเนยฺยํฯ

[๖๘๖]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว ฟังเป็นผู้ๆ เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็โมฆบุรุษบางพวกในโลกนี้ ย่อมเชื่อเชิญเราอย่างนี้เหมือนกัน และเมื่อเรากล่าวธรรมแล้ว ย่อมสำคัญเราว่า เป็นผู้ควรติดตามไปเท่านั้น

ภิกษุทั้งหลายทูลวิงวอนว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุคตได้โปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ แม้ไหน ข้าพระองค์พึงได้เป็นทายาทแห่งภายิตของพระผู้มีพระภาค.

[๖๘๗]

พ. ดูกรภิกษุ เพราะเหตุอันนั้นแหละ เธอจงยังเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์ก่อน เบื้องต้นของกุศลธรรมคืออะไร? คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นตรง เมื่อใด ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ฟังเจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยส่วน ๓ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๖๘๘]

ดูกรภิกษุ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นกายในกายภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นกายทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในอยู่... จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายนอกอยู่... จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในภายนอกอยู่... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในอยู่... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกอยู่... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในภายนอกอยู่... จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ๑.

[๖๘๙]

ดูกรภิกษุ เมื่อใด เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ โดยส่วน ๓ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียวนตลอดคืนหรือวันอันจักมาถึง ไม่มีความเลื่อมเลย.

[๖๙๐]

อด โข โส ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนุทิตวา อนุโมทิตวา อัญญาเยนา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อด โข โส ภิกขุ เอโก วูปกฺกฺโข
อปฺปมตฺโต อาตapi ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิสฺเสว ยสฺสตุถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว
อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนฺตฺตรํ พุรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ
อภิณฺเฒา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺบฺชช วิหริติ จีเฒา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรณิยํ
นาปริ อิตฺถตฺตยาติ อพฺภณฺณาสิฯ อณฺณตโร จ ปน โส ภิกขุ อรหฺตํ อโหสิตีฯ

[๖๙๑]

เอกํ สมฺมํ ภควา โกสเลสุ วิหริติ โกสลาเย^๑ พุราหฺมณฺคามะฯ ตตฺตร โข
ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ ฯเปฯ เอตทโวจ เย เต ภิกฺขเว ภิกขุ นวา อจิริปพฺพชิตา
อรุณาคตา อิมํ ฐมฺมวินยํ เต वो^๒ ภิกฺขเว ภิกขุ จตฺนุนํ สติปฺญจानานํ ภาวนาย
สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติฏฺฐาเปตพฺพาฯ กตเมสํ จตฺนุนํฯ

[๖๙๒]

เอถ ตูเมห อารุโส กาเย กายานุปสฺสีโน วิหริถ อาตapiโน สมฺปชานา เอโกทิฏฺฐตา
วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา กายสฺส ยถาภูตํ ฅาณายฯ เวทนาสุ
เวทนานุปสฺสีโน วิหริถ อาตapiโน สมฺปชานา เอโกทิฏฺฐตา วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา
เอกกฺคจิตฺตา เวทนานํ ยถาภูตํ ฅาณายฯ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสีโน วิหริถ อาตapiโน
สมฺปชานา เอโกทิฏฺฐตา วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา จิตฺตสฺส ยถาภูตํ
ฅาณายฯ ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสีโน วิหริถ อาตapiโน สมฺปชานา เอโกทิฏฺฐตา
วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา ฐมฺมานํ ยถาภูตํ ฅาณายฯ

[๖๙๓]

เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกขุ เสกฺขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคฺกเขมํ ปตฺถยมาณา
วิหรนฺติ เตปิ กาเย กายานุปสฺสีโน วิหรนฺติ อาตapiโน สมฺปชานา เอโกทิฏฺฐตา
วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา กายสฺส ปริณฺเฒายฯ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสีโน

๑. ม. สาลายฯ ย. สาลายํฯ

๒. ย. เวฯ เอวฺมฺปริฯ

(๖๙๐)

ครั้งนั้น ภิกษุหนึ่ง ชื่นชม ยินดีภายิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะถวายเป็นพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ แล้วหลีกไป เธอเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มี ก็แลภิกษุหนึ่ง ได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันตทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๓

โกศลสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔

(๖๙๑)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พรหมมณคามชื่อโกศล ในแคว้นโกศล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ แล้วได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ อันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

(๖๙๒)

มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อรู้กายตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... เพื่อรู้เวทนาตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... เพื่อรู้จิตตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อรู้ธรรมตามความเป็นจริง.

(๖๙๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่ยังเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุลหัตถ์ บรรณนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้กาย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... เพื่อกำหนดรู้เวทนา

วิหรนฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺขตา วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา
 เวทนํ ปรินฺถายฯ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสีโน วิหรนฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺขตา
 วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา จิตฺตสฺส ปรินฺถายฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสีโน
 วิหรนฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺขตา วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา
 ฌมฺมานํ ปรินฺถายฯ

[๖๙๔]

เยปี เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหฺนฺโต จีณาสวา วุสิตวฺนฺโต กตกรณียา โอิหิตการา
 อนุปฺปตฺตสทฺตถา ปริกฺขิณภวสฺสโยชนา สมฺมทณฺเฑวามิตฺตา เตปี กายะ กายานุปสฺสีโน
 วิหรนฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺขตา วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา
 กายเณ วิสฺยตฺตาฯ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสีโน วิหรนฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺขตา
 วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา เวทนาหิ วิสฺยตฺตาฯ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสีโน
 วิหรนฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺขตา วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา
 จิตฺเตเน วิสฺยตฺตาฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสีโน วิหรนฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺขตา
 วิปฺปสฺสนจิตฺตา สมาหิตา เอกกฺคจิตฺตา ฌมฺเมหิ วิสฺยตฺตาฯ

[๖๙๕]

เยปี เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพพฺพิตา อรฺหฺนาคตา อิมํ ฌมฺมวินยํ เต โว
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมํสํ จตฺตุนํ สติปญฺจานนํ ภาวนาย สมฺมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา
 ปตฺติจฺจาเปตพฺพาติฯ

[๖๙๖]

สาวตฺถีนินฺทานํฯ ตตฺร โข ภควา ฯเปฯ เอตทฺโวจ อกุสฺสราสีติ ภิกฺขเว วทฺมานํ
 ปฺลจ นีวรณํ สมฺมา วทฺมานํ วทฺเขยฯ เกวลํ หายํ ภิกฺขเว อกุสฺสราสีติ ยทิตํ
 ปฺลจ นีวรณํฯ กตเม ปฺลจฯ กามจฺจนฺทนีวรณํ พฺยาปาทนีวรณํ ถินมิตฺทนีวรณํ
 อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจนีวรณํ วิจิกิจฺจจฺจนีวรณํฯ อกุสฺสราสีติ ภิกฺขเว วทฺมานํ อิมํ ปฺลจ นีวรณํ
 สมฺมา วทฺมานํ วทฺเขยฯ เกวลํ หายํ ภิกฺขเว อกุสฺสราสีติ ยทิตํ ปฺลจ นีวรณํฯ

ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... เพื่อกำหนดรู้จิต ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีกรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้ธรรม.

[๖๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่เป็นอรหัตตจีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว มีประโยชน์ตนถึงแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีกรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พราจากกายแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พราจากเวทนาแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พราจากจิตแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีกรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พราจากธรรมแล้ว.

[๖๙๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ อันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่น ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๔

อกุศลราสีสูตร

กองอกุศล ๕

[๖๙๖]

สาวัดถีนีทาน. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธภาษิตนี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่อกองอกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรณ ๕ เพราะว่ากองอกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ นิรณ ๕ นิรณ ๕ เป็นไฉน? คือกามฉันทนิรณ ๑ พยาบาทนิรณ ๑ ถีนมิตถนิรณ ๑ อุทัจจกุกกุจจนิรณ ๑ วิจิกิจฉานนิรณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่ากองอกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรณ ๕ เหล่านี้ เพราะกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ นิรณ ๕.

[๖๙๗]

กุสลาสาธิตี ภิกขเว วทมาโน จตุตตารโ สติปัญญาเน สมมา วทมาโน วเทยฺยฯ
 เกวลโ หายํ ภิกขเว กุสลาสาธิตี ยทิตํ จตุตตารโ สติปัญฺจนาฯ กตเม จตุตตารโ อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมา วินเนยฺย โลเก
 อภิขณฺณาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมปชาโน
 สติมา วินเนยฺย โลเก อภิขณฺณาโทมนสฺสํฯ กุสลาสาธิตี ภิกขเว วทมาโน อิมะ จตุตตารโ
 สติปัญญาเน สมมา วทมาโน วเทยฺยฯ เกวลโ หายํ ภิกขเว กุสลาสาธิตี ยทิตํ จตุตตารโ
 สติปัญฺจนาติฯ

[๖๙๘]

ภูตปุพฺพํ ภิกขเว สกฺกณคฺคิ^๑ ลาปี สกฺกณํ สหสา อชฺฌมฺปตฺตา อคฺคเหสีฯ อถ
 โข ภิกขเว ลาโป สกฺกณํ สกฺกณคฺคิยา หริยมาโน เอวํ ปรีเทเวสี^๒ มยเมวมฺห อลภจิกา
 มยํ อปฺปปฺปญฺญา เย มยํ อโศจเร จริมฺห ปรีวิสเยฯ สจฺจช^๓ มยํ โศจเร จเรยฺยาม
 สเก เปตฺติเก วิสเย น มุยาอํ สกฺกณคฺคิ อลํ อภวิสฺส ยทิตํ ยุตฺถายาติฯ โก ปน
 เต ลาป โศจโร สโก เปตฺติโก วิสโยติฯ ยทิตํ นงฺกลกฺกจฺจกรณํ เลทฺทญฺญจฺจนาณฺติฯ
 อถ โข ภิกขเว สกฺกณคฺคิ สเก พลเ อปฺตถทฺธา สเก พลเ อวาทมานา^๔ ลาปี สกฺกณํ
 ปมฺมุจฺจิ คจฺจ โข ตวํ ลาป ตตฺตริปี เม คนฺตฺวา น โมกฺขสึติฯ อถ โข ภิกขเว ลาโป
 สกฺกณํ นงฺกลกฺกจฺจกรณํ เลทฺทญฺญจฺจนาณํ คนฺตฺวา มหนฺตํ เลทฺทํ อภิรุหิตฺวา สกฺกณคฺคิ
 วทมาโน อญฺจาสี เอหิ โขทานิ เม สกฺกณคฺคิ เอหิ โขทานิ เม สกฺกณคฺคิติฯ อถ
 โข ลา ภิกขเว สกฺกณคฺคิ สเก พลเ อปฺตถทฺธา สเก พลเ อวาทมานา อโภ ปกฺเข
 สนฺธาย^๕ ลาปี สกฺกณํ สหสา อชฺฌมฺปตฺตาฯ ยทา โข ภิกขเว อญฺจาสี ลาโป สกฺกณํ
 พหุ อากตา^๖ โข มุยาอํ สกฺกณคฺคิติ อถสฺเสว^๗ เลทฺทญฺญสฺส อนฺตรํ ปจฺจุปาติฯ อถ
 โข ภิกขเว สกฺกณคฺคิ ตตฺถเอว อูรํ ปจฺจุตาเพสีฯ เอเวเหหฺตํ^๘ ภิกขเว โหติ โย
 อโศจเร จรติ ปรีวิสเยฯ

๑. ม. ย. สกฺกณคฺคิฯ

๒. ม. ย. ปรีเทเวสีฯ

๓. ม. ย. สจฺจชฯ

๔. ม. ย. อสํวาทมานาฯ เอวมฺปรีฯ

๕. ม. ย. สนฺนยฺยฯ

๖. ไป. ม. อากโตฯ

๗. ม. อถ ตสฺสเสวฯ

๘. ม. ย. เอวํ หิ ตํฯ

[๖๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทะกองกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะวาทะกองกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทะกองกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะวาทะกองกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่สติปัฏฐาน.^๑

จบ สูตรที่ ๕

สกุณกัมมสูตร

ว่าด้วยอารมณโศกร

[๖๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีแล้ว เหยี่ยวโฉบลงจับนกมุลไถโดยรวดเร็ว ครั้งนั้น นกมุลไถกำลังถูกเหยี่ยวนำไป ได้รำพันอย่างนี้ว่า เราเป็นคนอัปโชค มีบุญน้อย ที่เที่ยวไปในถิ่นของผู้อื่น อันมิใช่ถิ่นหากิน ถ้าวันนี้เราไปเที่ยวในถิ่นอันเป็นของบิดาตน ซึ่งควรเที่ยวไปไซ้ร้ เหยี่ยวตัวนี้เราอาจต่อสู้ได้.

เหยี่ยวจึงถามว่า แน่นกมุลไถ ก็ถิ่นซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นที่หากินของเจ้า เป็นเช่นไร?

นกมุลไถตอบว่า คือ ที่ๆ มีก้อนดิน ซึ่งเขาทำการไถไว้.

ครั้งนั้น เหยี่ยวหึ่งในกำลังของตน อวดอ้างกำลังของตน ปล่อนนกมุลไถไปพร้อมด้วยบอกว่า เจ้าจงไปเถิดนกมุลไถ เจ้าจะไปแม้ในที่นั้นก็ไม่รอดพ้นเราได้ นกมุลไถจึงไปยังที่ๆ มีก้อนดินซึ่งเขาทำการไถไว้ ขึ้นสู่ก้อนดินก้อนใหญ่ ยืนทำเหยี่ยวอยู่ว่า แน่เหยี่ยว บัดนี้ท่านจงมาจับเราเถิด ครั้งนั้น เหยี่ยวหึ่งในกำลังของตน อวดอ้างในกำลังของตน จึงห่อปีกทั้ง ๒ โฉบหานกมุลไถโดยรวดเร็ว ครั้งใด นกมุลไถรู้ว่าเหยี่ยวนี้โฉบลงมาเร็วจะจับเรา ครั้งนั้น ก็หลบเข้าซอกดินนั้นเอง เหยี่ยวยังออกให้กระแทกดิน (ตาย) ในที่นั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องนกมุลไถเที่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ถิ่นหากิน ย่อมเป็นเช่นนั้นแล.

๑. สติปัฏฐาน ๔ -ผู้รวบรวม

[๖๙๙]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว มา อโศจเร จริตฺถ ปรวิสเยฯ อโศจเร ภิกฺขเว จรตํ ปรวิสเย
 ลจฺจติ มาโร โอตารํ ลจฺจติ มาโร อารมฺมณํฯ โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโศจโร ปรวิสโยฯ
 ยทิทํ ปณฺจ กามคฺคณาฯ กตเม ปณฺจฯ จกฺขุวิญญฺเอยฺยา ฐปา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา
 ปิยฺฐปา กามฺปสฺส
 ชิวฺหาวิญญฺเอยฺยา รสาฯ กายวิญญฺเอยฺยา โฝฏฺจพฺพฺพา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺฐปา
 กามฺปสฺส
 อัย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโศจโร ปรวิสโยฯ

[๗๐๐]

โศจเร ภิกฺขเว จรตฺ สเก เปตฺติเก วิสเยฯ โศจเร ภิกฺขเว จรตํ สเก เปตฺติเก
 วิสเย น ลจฺจติ มาโร โอตารํ น ลจฺจติ มาโร อารมฺมณํฯ โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
 โศจโร สโก เปตฺติโก วิสโยฯ ยทิทํ จตฺตารํ สติปฺภฺจนาฯ กตเม จตฺตโรฯ อิช
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ อัย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โศจโร สโก เปตฺติโก
 วิสโยติฯ

[๗๐๑]

อตฺถิ ภิกฺขเว หิมวโต ปพฺพตฺราชสฺส ทฺคฺคา วิสฺมา เทสา ยตฺถ เนว มกฺกฏฺฐานํ
 จาริ น มนุสฺสํฯ อตฺถิ ภิกฺขเว หิมวโต ปพฺพตฺราชสฺส ทฺคฺคา วิสฺมา เทสา ยตฺถ
 มกฺกฏฺฐานณฺหิ โข จาริ น มนุสฺสํฯ อตฺถิ ภิกฺขเว หิมวโต ปพฺพตฺราชสฺส สฺมา
 ภูมิภาคา รมณียา ยตฺถ มกฺกฏฺฐานณฺเจว จาริ มนุสฺสํ จฯ ตตฺร โข ภิกฺขเว ลฺลทฺธา
 มกฺกฏฺฐวีสฺส
 เลปํ โอยฺยเทนฺติ มกฺกฏฺฐานํ พารณายฯ ตตฺร ภิกฺขเว เย เต มกฺกฏฺฐา

[๖๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลาย อย่าเที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลาย เที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร มารจักได้ช่อง มารจักได้อารมณ์ ก็อารมณ์อื่น อันมิใช่โคจรของภิกษุ คืออะไร? กามคุณ ๕ กามคุณ ๕ เป็นไหน? คือ รูปอันพึงรู้ด้วยจักขุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนัด เสียงที่พึงรู้ด้วยหู... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น... โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนัด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือ อารมณ์อื่น มิใช่โคจรของภิกษุ.

[๗๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณ์ ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ์ ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร มารจักไม่ได้ช่อง มารจักไม่ได้อารมณ์ ก็อารมณ์อันเป็นของบิดา อันเป็นของโคจร คืออะไร? คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือ อารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจรของภิกษุ.

จบ สูตรที่ ๖

มกกกุสูตร

ว่าด้วยอารมณ์อันมิใช่โคจร

[๗๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก จรุระ ไม้เป็นที่เที่ยวไป ทั้งของฝูงลิง ทั้งของหมู่มนุษย์มีอยู่ ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก จรุระ เป็นที่เที่ยวของฝูงลิงเท่านั้น ไม่ใช่ของหมู่มนุษย์มีอยู่ ภูมิภาคแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ ราบเรียบ น่ารื่นรมย์ เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงทั้งของหมู่มนุษย์ มีอยู่ ณ ที่นั้น พวกพรานวางดั่งไว้ในทางเดินของฝูงลิงเพื่อดักลิง ในลิงเหล่านั้น ลิงเหล่าใดไม่เฝ้า

อพาลชาติกา อโลลฐาติกา เต ตัม เลปํ ทิสฺวา อารกา ปริวฺชเชนฺติฯ โย ปน โส
 โหติ มกฺกโณ พาลชาติโก โลลฐาติโก โส ตัม เลปํ อุปสงฺกมิตฺวา หตฺเถน คณฺหาติ
 โส ตตฺถ พชฺฌติ หตฺถํ โมเจสฺสามีติ ทฺติเยน หตฺเถน คณฺหาติ โส ตตฺถ พชฺฌติ
 อุโภ หตฺเถ โมเจสฺสามีติ ปาเทน คณฺหาติ โส ตตฺถ พชฺฌติ อุโภ หตฺเถ โมเจสฺสามิ
 ปาทำ จาติ ทฺติเยน ปาเทน คณฺหาติ โส ตตฺถ พชฺฌติ อุโภ หตฺเถ โมเจสฺสามิ
 ปาเท จาติ ตฺถเนน คณฺหาติ โส ตตฺถ พชฺฌติฯ เอวํ हि โส ภิกฺขเว มกฺกโณ
 ปญฺโจทฺทํโต ญฺนํ เสติ อนนฺยํ อาปนฺโน พุยนํ อาปนฺโน ยถา กามกรณียํ ลุทฺทสฺสฯ
 ตเมनํ ภิกฺขเว ลุทฺโท วิชฺฌิตฺวา ตสฺมีเยว มกฺกํ อุทฺธริตฺวา อวิสฺสชฺเชตฺวา เยน
 กามํ ปกฺกมตีฯ เอวํ เหนํ ภิกฺขเว โหติ โย อโคจเร จรติ ปรวิสเยฯ

(๗๐๒)

ตสฺมา ติห ภิกฺขเว มา อโคจเร จริตฺถ ปรวิสเยฯ อโคจเร ภิกฺขเว จรตํ
 ปรวิสเย ลจฺจติ มาโร โอตารํ ลจฺจติ มาโร อารมฺมณํฯ โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
 อโคจโร ปรวิสโยฯ ยทิทํ ปญจ กามคฺฌาฯ กตเม ปญจฯ จกฺขุวิญญฺเยยฺยา รูปา
 อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยรूปา กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา โสตฺวิญญฺเยยฺยา สทฺทาฯ
 ฌานวิญญฺเยยฺยา คณฺธาฯ จิวฺหาวิญญฺเยยฺยา รสาฯ กายวิญญฺเยยฺยา ไผฏฺฐพฺพา อิกฺขฺจา
 กนฺตา มนาปา ปิยรूปา กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียาฯ อयํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร
 ปรวิสโยฯ

(๗๐๓)

โคจเร ภิกฺขเว จรตฺ สเก เปตฺติเก วิสเยฯ โคจเร ภิกฺขเว จรตํ สเก เปตฺติ
 เก วิสเย น ลจฺจติ มาโร โอตารํ น ลจฺจติ มาโร อารมฺมณํฯ โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
 โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโยฯ ยทิทํ จตฺตารํ สติปฏฺฐานาฯ กตเม จตฺตารํฯ อธิ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ อयํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก
 วิสโยติฯ

ไม่ลอกแลก ลิงเหล่านั้น เห็นดังนั้น ย่อมหลีกออกห่าง ส่วนลิงใดโง่ ลอกแลก ลิงตัวนั้นเมื่อเข้าไปใกล้ดังนั้น เอามือจับ มือก็ติดตัง มันจึงเอามือข้างที่สองจับ ด้วยคิดว่าจักปลดมือออก มือข้างที่สองก็ติดตังอีก มันจึงเอาเท้าจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองออกเท้าก็ติดตังอีก มันจึงเอาเท้าข้างที่สองจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองและเท้าออก เท้าที่สองก็ติดตังอีก มันจึงเอาปากกัด ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองและเท้าทั้งสองออก ปากก็ติดตังอีก ลิงตัวนั้นถูกตรึง ๕ ประการอย่างนี้แลนอนนอนใจ ถึงความพินาศ ยุบยับแล้ว อันพรานจะพึงกระทำได้ตามความปรารถนา พรานแทงลิงตัวนั้นแล้วจึงยกขึ้นไว้ในที่นั้นเอง ไม่ละทิ้ง หลีกไปตามความปรารถนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องลิงเที่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ที่ควรเที่ยวไป ย่อมเป็นเช่นนั้นแหละ.

[๗๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร มารได้ช่อง มารจักได้อารมณ์ ก็อารมณ์อื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ กามคุณ ๕ กามคุณ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปที่พึงรู้ด้วยจักขุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด เสียงที่พึงรู้ด้วยหู... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น... โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือ อารมณ์อื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ.

[๗๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร มารจักไม่ได้อารมณ์ ก็อารมณ์อันเป็นของบิดาตนอันเป็นโคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือ อารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจรของภิกษุ.

จบ สูตรที่ ๗

สุทสุตร

ว่าด้วยการสำเนียงและไม่สำเนียงนิมิต

[๗๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพ่อครัวผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม บำรุงพระราชารัชมหาอำมาตย์ของพระราชาด้วยสุปะต่างชนิด มีรสเปรี้ยวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัดบ้าง หวานจัดบ้าง มีรสเพื่อนบ้าง ไม่เพื่อนบ้าง เค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวนั้นไม่สังเกตรสชาติของตนว่า วันนี้ ภัตและสุปะของเราชนิดนี้ท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะนี้มาก หรือท่านชมสุปะนี้ วันนี้ ภัตและสุปะของเรามีรสเปรี้ยวจัด ท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสเปรี้ยวจัด หรือท่านหิบบเอาสุปะมีรสเปรี้ยวจัดมาก หรือท่านชมสุปะมีรสเปรี้ยวจัด วันนี้ ภัตและสุปะของเรามีรสขมจัด... มีรสเผ็ดจัด... มีรสหวานจัด... มีรสเพื่อน... มีรสไม่เพื่อน... มีรสเค็ม... วันนี้ ภัตและสุปะของเรามีรสจืดท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสจืด หรือท่านหิบบเอาสุปะมีรสจืดมาก หรือท่านชมสุปะมีรสจืด ดังนี้ พ่อครัวนั้นยอมไม่ได้เครื่องนุ่งห่ม ไม่ได้ค่าจ้าง ไม่ได้รางวัล ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร? เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนเขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ไม่สังเกตเครื่องหมายอาหารของตน ฉนั้นใด.

[๗๐๕]

ฉนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม เธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตยอมไม่ตั้งมั่น ยังละอุปกิเลสไม่ได้ เธอไม่สำเนียงนิมิตนั้น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตยอมไม่ตั้งมั่น ยังละอุปกิเลสไม่ได้ เธอไม่สำเนียงนิมิตนั้น ภิกษุนั้นยอมไม่ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และได้สติสัมปชัญญะ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ไม่สำเนียงนิมิตแห่งจิตของตน.

[๗๐๖]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปณฺหิโต พฺยตฺโต กุสลโ สฺวโท ราชานํ วา ราชมฺหามตฺตํ
 วา นานจฺเจยฺหิ สฺวเปหิ ปจฺจุปฺภุจฺจิตฺ อสฺส อมฺพิลคฺเคหิปี ติตฺตกคฺเคหิปี กฏฺกคฺเคหิปี
 มจฺจุรคฺเคหิปี ขาริเกหิปี อขาริเกหิปี โลณิเกหิปี อโลณิเกหิปีฯ สฺโข โส ภิกฺขเว
 ปณฺหิโต พฺยตฺโต กุสลโ สฺวโท สกสฺส ภตฺตนิมิตฺตํ อุกคณฺหาติ อิทํ วา เม อชฺช
 ภตฺตสฺสเปยฺยํ รุจฺจติ อิมสฺส วา อภิหฺรติ อิมสฺส วา พหุํ คณฺหาติ อิมสฺส วา วณฺณํ
 ภาสติ อมฺพิลคฺคํ วา เม อชฺช ภตฺตสฺสเปยฺยํ รุจฺจติ อมฺพิลคฺคสฺส วา อภิหฺรติ
 อมฺพิลคฺคสฺส วา พหุํ คณฺหาติ อมฺพิลคฺคสฺส วา วณฺณํ ภาสติ ติตฺตกคฺคํ วา เม
 อชฺชฯ กฏฺกคฺคํ วา เม อชฺชฯ มจฺจุรคฺคํ วา เม อชฺชฯ ขาริกํ วา เม อชฺชฯ
 อขาริกํ วา เม อชฺชฯ โลณิกํ วา เม อชฺชฯ อโลณิกํ วา เม อชฺช ภตฺตสฺสเปยฺยํ
 รุจฺจติ อโลณิกสฺส วา อภิหฺรติ อโลณิกสฺส วา พหุํ คณฺหาติ อโลณิกสฺส วา วณฺณํ
 ภาสตีติฯ สฺโข โส ภิกฺขเว ปณฺหิโต พฺยตฺโต กุสลโ สฺวโท ลาภี เจว โหติ อจฺฉาทนสฺส
 ลาภี เวตฺตณสฺส ลาภี อภิหารานํฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ตถา हि โส ภิกฺขเว ปณฺหิโต
 พฺยตฺโต กุสลโ สฺวโท สกสฺส ภตฺตนิมิตฺตํ อุกคณฺหาติฯ

[๗๐๗]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปณฺหิโต พฺยตฺโต กุสลโ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี
 วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺเฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กาเย
 กายานุปสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ สมာธิตฺติ อูปกฺกิเลสา ปหฺยิณฺติ โส ตํ นิमितฺตํ
 อุกคณฺหาติฯ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหฺรติฯ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหฺรติฯ ฌมฺเมสุ
 ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺเฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส
 ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ สมာธิตฺติ อูปกฺกิเลสา ปหฺยิณฺติ โส ตํ นิमितฺตํ
 อุกคณฺหาติฯ สฺโข โส ภิกฺขเว ปณฺหิโต พฺยตฺโต กุสลโ ภิกฺขุ ลาภี เจว โหติ
 ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สุขวิหารานํ ลาภี [๑] สติสมฺปชฌณสฺสฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ตถา हि
 โส ภิกฺขเว ปณฺหิโต พฺยตฺโต กุสลโ ภิกฺขุ สกสฺส จิตฺตสฺส นิमितฺตํ อุกคณฺหาตีติฯ

[๗๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพ่อครัวผู้มีปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม บำรุงพระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชาด้วยสุปะต่างชนิด มีรสเปรี้ยวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัดบ้าง หวานจัดบ้าง มีรสเผื่อนบ้าง ไม่เผื่อนบ้าง มีรสเค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวนั้นย่อมสังเกตรสอาหารของตนว่า วันนี้ ภัตและสุปะของเราชนิดนี้ ท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะนี้ หรือหิบบเอาสุปะนี้มาก หรือท่านชมสุปะนี้ วันนี้ ภัตและสุปะของเรา มีรสเปรี้ยวจัด... วันนี้ ภัตและสุปะของเรา มีรสขมจัด... มีรสเผ็ดจัด... มีรสหวานจัด... มีรสเผื่อน... มีรสไม่เผื่อน... มีรสเค็ม... วันนี้ ภัตและสุปะของเรา มีรสจืดท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสจืด หรือท่านหิบบเอาสุปะมีรสจืดมาก หรือท่านชมสุปะมีรสจืด ดังนี้ พ่อครัวนั้นย่อมได้เครื่องนุ่งห่ม ได้ค่าจ้าง ได้รางวัล ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนมีปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม สังเกตรสอาหารของตน ฉันทใด.

[๗๐๗]

ฉันทนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละอุปกิเลสได้ เธอย่อมสำเหนียกนิมิตนั้น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละอุปกิเลสได้ เธอย่อมสำเหนียกนิมิตนั้น ภิกษุนั้น ย่อมได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และได้สติสัมปชัญญะ ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีปัญญา ฉลาด เฉียบแหลม สำเหนียกนิมิตแห่งจิตของตน.

จบ สูตรที่ ๘

[๗๐๘]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ เวลุลคามเก^๑ฯ ตตฺร โข
ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ เอถ ตุมฺเห ภิกขเว สมนฺตา เวสาลิยา ยถามิตํ ยถาสนฺทิฏฺจํ
ยถาสมฺภตํ วสฺสํ อุเปถ อิเชวํ เวลุลคามเก วสฺสํ อุปคจฺจามิ^๒ติฯ เอวมภนฺเตติ
โ ข เท ภิกขุ ภควโต ปฏิสสฺสวํ สมนฺตา เวสาลิยา ยถามิตํ ยถาสนฺทิฏฺจํ
ยถาสมฺภตํ วสฺสํ อุปคจฺจํฯ

[๗๐๙]

ภควา ปน ตตฺถเว เวลุลคามเก วสฺสํ อุปคจฺจํฯ อถ โข ภควโต วสฺสูปคตสฺส
ชโร อาพาโธ อุปฺปชฺชติ^๓ฯ พาฬฺหา เวทนา วตฺตุนฺติ มรณฺนฺตिकाฯ ตตฺร สฺมํ ภควา
สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ^๔ฯ อวิหณฺณมาโนฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ น โข ปน
เมตมฺปฏฺฐูปํ โยหฺมนามนฺเตตฺวา อุปฺภูจฺจาเก อนปฺโลเกตฺวา ภิกขุสงฺฆํ ปรีนิพฺพาเยยฺย
ยนฺนฺนาหํ อิมํ อาพาธํ วิริเยน ปฏิปฺปณฺนามตฺวา ชีวิตสงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหเรยฺยนฺติฯ
อถ โข ภควา ตํ อาพาธํ วิริเยน ปฏิปฺปณฺนามตฺวา ชีวิตสงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหาสิฯ [^๕]
อถ โข ภควา คิลานา วุฏฺฐิโต อจิรวุฏฺฐิโต เกลณฺณฯ [^๕] วิหารปจฺจายายํ ปณฺณตฺเต
อาสเน นิสิตฺติฯ

[๗๑๐]

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท येन ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา ช เอกมฺนํ นิสิตฺติฯ เอกมฺนํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท
ภควนฺตํ เอตทโวจ [^๖] ทิฏฺจํ ภนฺเต ภควโต ขมนิยํ ทิฏฺจํ ภนฺเต ภควโต ยาปนิยํ
อปิ เม ภนฺเต มรฺรูกฺชาโต วิย กาโย ทิสายิ เม น ปกฺขายนฺติ ฐมฺมาปิ มํ
นปฺปฏิภนฺติ ภควโต เกลณฺณเณน อปิจ เม ภนฺเต อโหสิ กาจิทเว อสฺสาสมตฺตาน
ตาว ภควา ปรีพฺพายิสฺสติ น ตาว ภควา ภิกขุสงฺฆํ อารพฺภ กิลฺลจิตฺเว อุทาหเรตฺติติฯ

๑. ม. เวฬุลคามเกฯ ย. เวฬุลคามเกฯ

๒. ม. ย. อุปฺปชฺชติฯ

๓. ม. ย. อธิวาเสติฯ

๔. ม. อถ โข ภควโต โส อาพาโธ ปฏิปฺปสฺสุมิฯ

๕. ย. วิหารา นิกฺขมิตฺวา วิหารปจฺจา ฉายายํฯ

๖. ม. ทิฏฺฐิ เม ภนฺเต ภควโต ผาสฺฯ

คิลานสูตร

ว่าด้วยมีตนเป็นเกาะ

[๗๐๘]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุคาม ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสว่า

มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเข้าจำพรรษาในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตนๆ) เถิด เราจะเข้าจำพรรษา ณ เวฬุคามนี้แล

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าจำพรรษาในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตนๆ).

[๗๐๙]

ส่วนพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษา ณ เวฬุคามนั้นแหละ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษาแล้ว อาพาธกล้า บังเกิดขึ้น เวทนาอย่างหนักใกล้มรณะเป็นไปอยู่ ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำรงสติสัมปชัญญะ ทรงอดกลั้น ไม่ทรงพ่นพริก ครั้งนั้น พระองค์ทรงพระดำริว่า การที่เรายังไม่บอกภิกษุผู้อุปฐาก ยังไม่อำลาภิกษุสงฆ์ แล้วปรินิพพานเสีย นั้น หาสมควรแก่เราไม่ ไฉนหนอ เราพึงขับไล่อาพาธนี้เสียด้วยความเพียร แล้วดำรงชีวิตสังขารอยู่

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่พระประชวรนั้น ด้วยความเพียร แล้วทรงดำรงชีวิตสังขารอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระประชวรแล้ว ทรงหายจากความไข้ไม่นาน ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาสปูลาดไว้ในร่มแห่งวิหาร.

[๗๑๐]

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาค ทรงอดทน ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาคทรงยังอัตภาพให้เป็นไป กายของข้าพระองค์ประหนึ่งจะอมระงมไป แม้ภิกษุทั้งหลาย ก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมทั้งหลายก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะความประชวรของพระผู้มีพระภาค แต่ข้าพระองค์ มาเบาใจอยู่หน่อยหนึ่งว่า พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วตรัสพระพุทฺธพจน์อันใดอันหนึ่ง จักยังไม่เสด็จ ปรินิพพานก่อน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอานนท์ ก็บัดนี้ ภิกษุสงฆ์จะยังมาหวังอะไรในเราเล่า ธรรมอันเราแสดงแล้ว กระทำไม่ให้มีในภายใน ไม่ให้มีในภายนอก กำมืออาจารย์ในธรรมทั้งหลาย มิได้มีแก่ ตถาคต ผู้ใดพึงมีความดำริจะนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ หรือว่าภิกษุสงฆ์ยังมีตัวเรา

ก็ ปณฺทานิ อานนฺท ภิกฺขุสงฺฆโม มยิ ปจฺจาสีสฺสตี ^[๑] เทลิตฺโต อานนฺท มยา ฐมฺโม
อนนฺตรํ อพาหิรํ กริตฺวาฯ นตฺถานนฺท ตถาคตฺสฺส ฐมฺเมสุ อจฺริยมฺภุจฺชิฯ ยนฺนฺนา-
นนฺท เอวมฺสฺส อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีหริสฺสามีติ วา มมฺหุเทสิโก ภิกฺขุสงฺฆโมติ วาฯ
โส ฐนฺนํ นนฺท ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺณจิทฺเทว อุทาทเรยฺยฯ ตถาคตฺสฺส โห อานนฺท
น เอวํ โหติ อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีหริสฺสามีติ วา มมฺหุเทสิโก ภิกฺขุสงฺฆโมติ วาฯ ส ก็
อานนฺท ตถาคโต ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺณจิทฺเทว อุทาทริสฺสตีฯ เอตฺรหิ โห ปณฺหา
อานนฺท ชินฺโน วุฑฺฒิ มหฺลลโก อทฺธกโต วโย อนุปฺปตฺโต อสีติโก เม วโย
วตฺตติฯ เสยฺยถาปิ อานนฺท ชรสกฺกํ ^[๒] เวฬุมิสฺสเกน ^[๓] ยาเปติ เอวเมว โห
อานนฺท เวฬุมิสฺสโก ^[๔] มณฺเฒ ตถาคตฺสฺส กาโย ยาเปติฯ

[๗๑๑]

ยสฺมี อานนฺท สมเย ตถาคโต สพฺพนิมิตฺตานํ อมนสิการา เอกจฺจานํ
เวทนํ นโรธา อนิมิตฺตํ เจโตสมาธิํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฆาสฺตรํ^๕ อานนฺท ตสฺมี
สมเย ตถาคตฺสฺส ^[๖] โหติฯ ตสฺมา ติหํ นนฺท อตฺตทีปา วิหฺรต อตฺตสรณํ
อนนฺยสรณํ ฐมฺมทีปา ฐมฺมสรณํ อนนฺยสรณํฯ

[๗๑๒]

กถณฺจ อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหฺรติ อตฺตสรณํ อนนฺยสรณํ ฐมฺมทีโป
ฐมฺมสรณํ อนนฺยสรณํฯ อิทํ นนฺท ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฐมฺเมสุ
ฐมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ
เอวํ โห อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหฺรติ อตฺตสรณํ อนนฺยสรณํ ฐมฺมทีโป
ฐมฺมสรณํ อนนฺยสรณํฯ

[๗๑๓]

เย หิ เกจิ อานนฺท เอตฺรหิ วา มมจฺจเย วา อตฺตทีปา วิหฺริสฺสนฺติ
อตฺตสรณํ อนนฺยสรณํ ฐมฺมทีปา ฐมฺมสรณํ อนนฺยสรณํฯ ตมตคฺเคเม เต
อานนฺท ภิกฺขุ ภวิสฺสนฺติ เย เกจิ ลิกฺขากามาติฯ

๑. ม. ปจฺจาสีสฺสตีฯ

๒. ม. ชชฺชรสกฺกํฯ

๓. ม. เวฬุมิสฺสเกนฯ ย. เวธมิสฺสเกนฯ

๔. ม. เวฬุมิสฺสเกนฯ ย. เวธมิสฺสเกนฯ

๕. ม. ฆาสฺตรโรฯ

๖. ม. กาโยฯ

เป็นที่เชิดชู ผู้นั้นจะพึงปรารถนากิณฺุสงฆ์ แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่งแน่นอน ดูกร อานนทฺ์ ตถาคตมิได้มีความดำริอย่างนี้ว่า เราจักบริหารกิณฺุสงฆ์ หรือว่ากิณฺุสงฆ์ มีตัวเราเป็นที่เชิดชู ดังนี้ ตถาคตจักปรารถนากิณฺุสงฆ์แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่งทำไม อีกเล่า บัดนี้เราก็กะเฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว วัยของเราเป็นมาถึง ๘๐ ปีแล้ว เกวียนเก้ายังจะใช้ไปได้ก็เพราะการซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉันทิใด กายของตถาคตก็ฉันทิ นั้น เหมือนกัน ยังเป็นไปได้ ก็คล้ายกับเกวียนเก่า ที่ซ่อมแซมแล้วด้วยไม้ไผ่ ฉันทิ นั้น.

[๗๑๑]

ดูกรอานนทฺ์ สมัยใด ตถาคตเข้าเ็จโตสมาธิอันไม่มีนิมิต เพราะไม่กระทำไว้ในใจ ซึ่งนิมิตทั้งปวง เพราะดับเวทนาบางเหล่าแล้วอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมผาสุก เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด.

[๗๑๒]

ดูกรอานนทฺ์ ก็กิณฺุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ กิณฺุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโสมนัส^๑ในโลกเสีย ดูกรอานนทฺ์ กิณฺุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล.

[๗๑๓]

ดูกรอานนทฺ์ ก็ผู้ใดผู้หนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในเวลาที่เราล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง กิณฺุเหล่าใดเป็นผู้ไคร่ต่อการศึกษา กิณฺุเหล่านั้น จักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๕

[๗๑๔]

สาวตถิย์ฯ ภควาฯ อถ โห อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา
 ปตฺตจิวรมาทาย เยน อณฺณตโร ภิกฺขุณฺสปสฺสโย เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต
 อาสเน นิสีทึฯ อถ โห สมฺพหฺลลา ภิกฺขุณฺโง เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมึสุ
 อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมณฺตํ นิสินฺนา
 โห ตา ภิกฺขุณฺโง อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ เอตทวโจ อึธ ฆนฺเต อานนฺท สมฺพหฺลลา
 ภิกฺขุณฺโง จตุสฺส สติปฏฺจาเนสฺส สุปฺติฏฺจิตฺตจิตฺตา วิหรนฺติโย อุพารํ ปุพฺเพนาปรํ วิเสสํ
 สณฺชานนฺตึติฯ เอวเมตํ ภคินฺโง เอวเมตํ ภคินฺโง โย หิ โกจิ ภคินฺโง ภิกฺขุ วา
 ภิกฺขุณี วา จตุสฺส สติปฏฺจาเนสฺส สุปฺติฏฺจิตฺตจิตฺโต วิหรติ ตสฺเสตํ ปาฏิกงฺขํ อุพารํ
 ปุพฺเพนาปรํ วิเสสํ สณฺชานิสฺสตีติฯ อถ โห อายสฺมา อานนฺโท ตา ภิกฺขุณฺโง ฐมฺมมฺยา
 กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมฺมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหึเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ

[๗๑๕]

อถ โห อายสฺมา อานนฺโท สาวตถิย์ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑทปาต-
 ปฏิกกนฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ
 นิสีทึฯ เอกมณฺตํ นิสินฺโน โห อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทวโจ อึธ ฆนฺเต
 ปุพฺพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน อณฺณตโร ภิกฺขุณฺสปสฺสโย เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสีทึฯ อถ โห ฆนฺเต สมฺพหฺลลา ภิกฺขุณฺโง เยนานํ
 เตนฺอุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมณฺตํ นิสินฺนา
 โห ฆนฺเต ตา ภิกฺขุณฺโง มํ เอตทวโจ อึธ ฆนฺเต อานนฺท สมฺพหฺลลา ภิกฺขุณฺโง
 จตุสฺส สติปฏฺจาเนสฺส สุปฺติฏฺจิตฺตจิตฺตา วิหรนฺติโย อุพารํ ปุพฺเพนาปรํ วิเสสํ สณฺชานนฺตึติฯ
 เอวํ วุตฺตทานํ ฆนฺเต ตา ภิกฺขุณฺโง เอตทวโจ เอวเมตํ ภคินฺโง เอวเมตํ ภคินฺโง โย หิ
 โกจิ ภคินฺโง ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณี วา จตุสฺส สติปฏฺจาเนสฺส สุปฺติฏฺจิตฺตจิตฺโต วิหรติ ตสฺเสตํ
 ปาฏิกงฺขํ อุพารํ ปุพฺเพนาปรํ วิเสสํ สณฺชานิสฺสตีติฯ

[๗๑๖]

เอวเมตํ อานนฺท เอวเมตํ อานนฺท โย หิ โกจิ อานนฺท ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณี
 วา จตุสฺส สติปฏฺจาเนสฺส สุปฺติฏฺจิตฺตจิตฺโต วิหรติ ตสฺเสตํ ปาฏิกงฺขํ อุพารํ ปุพฺเพนาปรํ
 วิเสสํ สณฺชานิสฺสตีติฯ กตเมสฺส จตุสฺสฯ

ภิกขุนี้สูตร

ผู้มีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณพิเศษ

(๗๑๔)

สาวัดตีนทาน. ครั้งนั้น ในเวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังสำนักของนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้งนั้น ภิกษุณีจำนวนมากกรูเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ไหว้ท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว จึงพูดกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่พระอานนท์ผู้เจริญ ภิกษุณีมีมากรูปในธรรมวินัยนี้ มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณพิเศษอันยิ่งอย่างอื่น จากคุณพิเศษในกาลก่อน

ท่านพระอานนท์ตอบว่า น้องหญิง ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนี้ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณพิเศษอันยิ่งอย่างอื่น จากคุณพิเศษในกาลก่อน

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ยังภิกษุณีเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมมีกตา แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป.

(๗๑๕)

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัดดีแล้ว ในเวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเช้านี้ ข้าพระองค์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังสำนักของนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้งนั้น ภิกษุณีมากรูปเข้ามาหาข้าพระองค์ ไหว้ข้าพระองค์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้พูดกะข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ ภิกษุณีมากรูปในธรรมวินัยนี้ มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณพิเศษอันยิ่งอย่างอื่น จากคุณพิเศษในกาลก่อน

เมื่อภิกษุณีทั้งหลายพูดอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ตอบว่า น้องหญิง ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้น พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณพิเศษอันยิ่งอย่างอื่น จากคุณพิเศษในกาลก่อน.

(๗๑๖)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้น พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณพิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณพิเศษในกาลก่อน สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๗๑๗]

อิชานนุท ภิกขุ กาเย กายานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมา วินะยุ
 โลเก อภิขณาโทมนัสส์ฯ ตสฺส กาเย กายานุปัสสีโน วิหโรโต กายารมมโณ วา
 อุปฺปชฺชติ กายสฺมี ปริพาโห เจตโส วา ลีณตฺตํ พหิทฺธา วา จิตฺตํ วิกฺกิปปติฯ
 เตน อานนุท ภิกขุณา กิสมิณฺณจิเทว ปสาทนีเย นิमितฺเต จิตฺตํ ปณฺธิหิตพฺพํฯ ตสฺส
 กิสมิณฺณจิเทว ปสาทนีเย นิमितฺเต จิตฺตํ ปณฺธิหโต ปามุชฺช^๑ ชายติ ปมุทิตสฺส ปีติ
 ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสสมฺภติ ปสฺสทฺธกาโย สฺขํ เวทยติ สฺขิโน จิตฺตํ สมาริยติฯ
 โส อิติ ปฏฺฐิตฺถจิกฺขติ ยสฺส ขวาทํ อตฺถาย จิตฺตํ ปณฺธิหิ โส เม อตฺถโถ อภินิพฺพนโน
 หนฺนททานิ ปฏฺฐิสฺสหรมิตฺติฯ โส ปฏฺฐิสฺสหริติ เจว น จ วิตฺถกฺเกติ น จ วิจาเรติ อวิตฺถก-
 โภมิหิ อวิจาโร อหฺมตฺตํ สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติฯ

[๗๑๘]

ปุณ จปริ อานนุท ภิกขุ เวทนาสุฯ จิตฺเตฯ ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปัสสี วิหริติ อาตปปี
 สมปชาโน สติมา วินะยุ โลเก อภิขณาโทมนัสส์ฯ ตสฺส ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปัสสีโน
 วิหโรโต ฐมฺมารมมโณ วา อุปฺปชฺชติ กายสฺมี ปริพาโห เจตโส วา ลีณตฺตํ พหิทฺธา
 วา จิตฺตํ วิกฺกิปปติฯ เตน อานนุท ภิกขุณา กิสมิณฺณจิเทว ปสาทนีเย นิमितฺเต จิตฺตํ
 ปณฺธิหิตพฺพํฯ ตสฺส กิสมิณฺณจิเทว ปสาทนีเย นิमितฺเต จิตฺตํ ปณฺธิหโต ปามุชฺช
 ชายติ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสสมฺภติ ปสฺสทฺธกาโย สฺขํ เวทยติ
 สฺขิโน จิตฺตํ สมาริยติฯ โส อิติ ปฏฺฐิตฺถจิกฺขติ ยสฺส ขวาทํ อตฺถาย จิตฺตํ ปณฺธิหิ
 โส เม อตฺถโถ อภินิพฺพนโน หนฺนททานิ ปฏฺฐิสฺสหรมิตฺติฯ โส ปฏฺฐิสฺสหริติ เจว น จ
 วิตฺถกฺเกติ น จ วิจาเรติ อวิตฺถกฺภมิหิ อวิจาโร อหฺมตฺตํ สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติฯ
 เอวํ โข อานนุท ปณฺธิชาย ภาวนา โหติฯ

[๗๑๙]

กถณฺจ อานนุท อุปฺปณฺธิชาย ภาวนา โหติฯ พหิทฺธา อานนุท ภิกขุ จิตฺตํ
 อุปฺปณฺธิชาย อุปฺปณฺธิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺตฺตฺตํ ปชานาติ อถ ปจฺจนา ปุเร อสงฺจจิตฺตํ
 วิมฺมตฺตํ อุปฺปณฺธิหิตฺตํ ปชานาติ อถ จ ปณฺ กายเ กายานุปัสสี วิหรามิ อาตปปี
 สมปชาโน สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติฯ

๑. ม. ปาโมชฺชํฯ

[๗๑๗]

ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ความร่าร้อนมีกายเป็นอารมณ์เกิดขึ้นในกายก็ดี ความหดหู่แห่งจิตเกิดขึ้นก็ดี จิตฟุ้งซ่านไปในภายนอกก็ดี ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเธอตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อเธอปราโมทย์ ปิทย่อมเกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมระงับ เธอมีกายระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เธอย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า เราตั้งจิตไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นสำเร็จแก่เราแล้ว บัดนี้เราจะกุมจิตไว้ เธอคุมจิตไว้และไม่ตรึก ไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า เราไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ มีสติในกายใน เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๑๘]

ดูกรอานนท์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ความร่าร้อนมีธรรมเป็นอารมณ์เกิดขึ้นในกายก็ดี ความหดหู่แห่งจิตเกิดขึ้นก็ดี จิตฟุ้งซ่านไปในภายนอกก็ดี ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเธอตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิมิต อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อเธอปราโมทย์ ปิทย่อมเกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมระงับ เธอมีกายระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เธอย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า เราตั้งจิตไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นสำเร็จแก่เราแล้ว บัดนี้เราจะกุมจิตไว้ เมื่อเธอคุมจิตไว้และไม่ตรึก ไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า เราไม่มีวิตก เราไม่มีวิจาร์ มีสติในกายใน เป็นผู้มีความสุข ดังนี้ ดูกรอานนท์ ภิกษุย่อมมีเพราะตั้งจิตไว้ ด้วยประการฉะนี้แล.

[๗๑๙]

ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุย่อมมีเพราะไม่ตั้งจิตไว้ในภายนอกเป็นอย่างไร? ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีได้ตั้งไว้ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ได้ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหน้า พ้นแล้วมิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๐]

พหิทฺธา อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตํ อปฺปณฺธิชาย อปฺปณฺธิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺตฺนฺติ
ปชานาติ อถ ปจฺฉา ปุเร อสงฺขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณฺธิหิตฺนฺติ ปชานาติ อถ จ ปน
เวทนาสุ เวทนานุปสฺสึ วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติ ฯ

[๗๒๑]

พหิทฺธา อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตํ อปฺปณฺธิชาย อปฺปณฺธิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺตฺนฺติ
ปชานาติ อถ ปจฺฉา ปุเร อสงฺขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณฺธิหิตฺนฺติ ปชานาติ อถ จ ปน
จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสึ วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติ ฯ

[๗๒๒]

พหิทฺธา อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตํ อปฺปณฺธิชาย อปฺปณฺธิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺตฺนฺติ
ปชานาติ อถ ปจฺฉา ปุเร อสงฺขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณฺธิหิตฺนฺติ ปชานาติ อถ จ ปน
ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสึ วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติ ฯ

[๗๒๓]

เอวํ โข อานนฺท อปฺปณฺธิชาย ภาวนา โหติ ฯ อิติ โข อานนฺท เทสิตา มยา
ปณฺธิชาย ภาวนา เทสิตา มยา อปฺปณฺธิชาย ภาวนา ฯ ยํ อานนฺท สตุถารํ กรณียํ
สวากันํ หิตะสิเนนา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย กตํ โว ตํ มया ฯ เอตานิ
อานนฺท รุกฺขมฺมูลานิ เอตานิ สฺสฺสณฺณการานิ ฯ ฌายถานนฺท มา ปมาทตฺถ มา ปจฺฉา
วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตฺถ อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ ฯ อิทมวโจ ภควา ฯ อตฺตมโน
อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตี ฯ

อมฺพปาลิวคฺโค ปจฺโม ฯ

[๗๒๐]

ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีได้ตั้งไว้ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหน้า พ้นแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลอยู่ในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๑]

ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีได้ตั้งไว้ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหน้า พ้นแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีมีความสุข ดังนี้.

[๗๒๒]

ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตของเรามีได้ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหลัง พ้นแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีมีความสุข ดังนี้.

[๗๒๓]

ดูกรอานนท์ ภิกษุย่อมมีเพราะไม่ได้ตั้งจิตไว้อย่างนี้แล ดูกรอานนท์ ภิกษุย่อมมีเพราะตั้งจิตไว้ เราได้แสดงแล้ว ภิกษุย่อมมีเพราะมิได้ตั้งจิตไว้ เราก็แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล ดูกรอานนท์ กิจอันใดอันศาสดา ผู้แสวงหาประโยชน์ ผู้อนุเคราะห์ มุ่งความอนุเคราะห์จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจอันนั้น เรากระทำแล้ว แก่เธอทั้งหลาย อานนท์ นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าได้มีความร้อนใจในภายหลัง นี่เป็นอนุศาสน์ของเรา สำหรับเธอทั้งหลาย.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอานนท์ปลื้มใจชื่นชมภายิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อัมพปาลิวรรค

ตสฺสทุทานํ

อมฺพปาลิสโต ภิกฺขุ
สกุณคฺฉี มกฺกโณ สุโท

สตกฺกุสฺสราสี จ
คิลาโน ภิกฺขุณี^๑ วาสโกติ ฯ

---

๑. ม. ภิกฺขุณฺณปสุตโยติ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพปาลีสูตร	๒. สติสูตร
๓. ภิกขุสูตร	๔. โกศลสูตร
๕. อकुสลราติสูตร	๖. สกุนฺทกัมมสูตร
๗. มัคกกสูตร ^๑	๘. สุธสูตร ^๒
๙. คิลานสูตร	๑๐. ภิกขุณีสูตร

---

๑. มัคกกสูตร -ผู้รวบรวม

๒. สุธสูตร -ผู้รวบรวม

นาพนฺทวคฺโค ทฺตฺติโย

[๗๒๔]

สาวตฺถิณิทานํฯ อถ โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสง-
กมิตฺวา ภควนฺตํ อภิเวทเตวฺวา เอกมฺนฺตํ นิสิตฺติฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
สารีปฺตฺโต ภควนฺตํ เอตทวโจ มหาปฺริโส มหาปฺริโสติ ฆนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตา นุ
โฆ ฆนฺเต มหาปฺริโส โหติติฯ วิมุตฺตจิตฺตตฺตา ขวาทํ สารีปฺตฺต มหาปฺริโสติ วทามิ
อวิมุตฺตจิตฺตตฺตา โน มหาปฺริโสติ วทามิฯ

[๗๒๕]

กถณฺจ สารีปฺตฺต วิมุตฺตจิตฺโต โหติฯ อิทฺ สารีปฺตฺต ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี
วิหฺรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กาเย
กายานุปสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมุจฺจติ อนุปาทาย อาสเวหิฯ เวทนาสุ
จิตฺเต ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมุจฺจติ
อนุปาทาย อาสเวหิฯ เอวํ โข สารีปฺตฺต วิมุตฺตจิตฺโต โหติฯ วิมุตฺตจิตฺตตฺตา
ขวาทํ สารีปฺตฺต มหาปฺริโสติ วทามิ อวิมุตฺตจิตฺตตฺตา โน มหาปฺริโสติ วทามิติฯ

[๗๒๖]

เอกํ สมฺมํ ภควา นาพนฺทายํ วิหฺรติ ปาวาริกมฺพวเนฯ อถ โข อายสฺมา
สารีปฺตฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิเวทเตวฺวา เอกมฺนฺตํ
นิสิตฺติฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต ภควนฺตํ เอตทวโจ เอวํ ปสนฺนนาหิ^๑

๑. ม. ปสนฺโน อหํฯ ย. ปสนฺโนหํฯ เวมฺปฺริฯ

นาพันทวรรคที่ ๒

มหาปริสสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นมหาบุรุษ

(๗๒๔)

สวัตถิณทาน. ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มหาบุรุษๆ ดังนี้ บุคคลจะเป็นมหาบุรุษได้ด้วยเหตุเท่าไรหนอแล ?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร เราเรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตหลุดพ้น เราไม่เรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น.

(๗๒๕)

ดูกรสารีบุตร ก็บุคคลเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างไร ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเขพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ดูกรสารีบุตร บุคคลเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างนี้แล เราเรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตหลุดพ้น เราไม่เรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น.

จบ สูตรที่ ๑

นาพันทสูตร

ว่าด้วยธรรมปริยาย

(๗๒๖)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าวาริโกทมวัน ใกล้เมืองนาพันทา ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยังไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางปัญญา เครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี และย่อมไม่มีในบัดนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภนฺเต ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตฺรหิ วิชฺชติ อญฺโณ สมฺโณ วา
 พฺราหฺมโณ วา ภควตา ภิกฺขุโยภิกฺขณตโร ยถิทํ สมฺโพธิยฺนติฯ อุพารา โข ตฺยายํ
 สารีปุตฺต อาสภิวาจา ภาสิตา เอกํโส คหิโต สีนฺนาโท นทิตโต เอวํ ปสนฺนํ ภาณเต
 ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตฺรหิ วิชฺชติ อญฺโณ สมฺโณ วา พฺราหฺมโณ
 วา ภควตา ภิกฺขุโยภิกฺขณตโร ยถิทํ สมฺโพธิยฺนติฯ

[๗๒๗]

กิณฺนุ เต สารีปุตฺต เย เต อเหตุํ อตีตมทฺธานํ อรหฺนโต สมฺมาสมฺพุทฺธา
 สพุเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา เอวํสีลา เต ภควนฺโต อเหตุํ
 อิติ วา เอวํชมฺมา เต ภควนฺโต อเหตุํ อิติ วา เอวํปญฺญา เต ภควนฺโต อเหตุํ
 อิติ วา เอวํวิหริโน เต ภควนฺโต อเหตุํ อิติ วา เอวํวิมุตฺตา เต ภควนฺโต อเหตุํ
 อิติ วาติฯ โน เหตุํ ภนฺเตฯ

[๗๒๘]

กี ปน เต สารีปุตฺต เย เต ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหฺนโต สมฺมาสมฺพุทฺธา
 สพุเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา เอวํสีลา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ
 อิติ วา เอวํชมฺมา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วา เอวํปญฺญา เต ภควนฺโต
 ภวิสฺสนฺติ อิติ วา เอวํวิหริโน เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วา เอวํวิมุตฺตา เต
 ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วาติฯ โน เหตุํ ภนฺเตฯ

[๗๒๙]

กี ปน ตฺยายํ สารีปุตฺต เจตฺรหิ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เจตสา เจโต ปริจฺจ
 วิทิตโต เอวํสีโล ภควา อิติ วา เอวํชมฺโม ภควา อิติ วา เอวํปญฺโญ ภควา อิติ
 วา เอวํวิหริ ภควา อิติ วา เอวํวิมุตฺโต ภควา อิติ วาติฯ โน เหตุํ ภนฺเตฯ

[๗๓๐]

เอตถ จ เต สารีปุตฺต อตีตानาคตปจฺจุปปนฺเนสุ อรหฺนเตสุ สมฺมาสมฺพุทฺเธสุ
 เจโตปริยาญาณํ^๑ นตฺถิฯ อถ ภิกฺขุจฺรหิ ตฺยายํ สารีปุตฺต อุพารา อาสภิวาจา ภาสิตา
 เอกํโส คหิโต สีนฺนาโท นทิตโต เอวํ ปสนฺนํ ภาณเต ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสติ
 น เจตฺรหิ วิชฺชติ อญฺโณ สมฺโณ วา พฺราหฺมโณ วา ภควตา ภิกฺขุโยภิกฺขณตโร
 ยถิทํ สมฺโพธิยฺนติฯ น โข เม ตํ^๒ ภนฺเต อตีตानาคตปจฺจุปปนฺเนสุ อรหฺนเตสุ
 สมฺมาสมฺพุทฺเธสุ เจโตปริยาญาณํ นตฺถิ อปิ จ ฐมฺมนวโย วิทิตโตฯ

๑. ม. เจโตปริยาญาณํฯ เอวมฺปริฯ

๒. ม. อโย ปาโง นตฺถิฯ

ดูกรสารีบุตร นี่เป็นอัสภิวาจาอย่างสูงที่เธอกล่าวแล้ว เธอถือเอาแต่วาตะอย่างเดียวนั้นลือลือหนาว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางปัญญา เครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มีและย่อมไม่มีในบัดนี้.

[๗๒๗]

ดูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่ได้มีมาแล้วในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ทรงมีศีลอย่างนี้ มีกรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีกรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

[๗๒๘]

พ. ดูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่จักมีในอนาคตกาล และพระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ทรงมีศีลอย่างนี้ มีกรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีกรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

[๗๒๙]

พ. ดูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ คือเรา อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วว่า พระผู้มีพระภาคเป็นผู้มีศีลอย่างนี้ มีกรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีกรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

[๗๓๐]

พ. ดูกรสารีบุตร ก็ในข้อนี้ เธอไม่มีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุอะไร? เธอจึงกล่าวอัสภิวาจาอย่างสูงนี้ เธอถือเอาวาตะแต่อย่างเดียวนั้นลือลือหนาว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี และย่อมไม่มีในบัดนี้.

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะมีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันก็หามิได้ แต่ว่าข้าพระองค์รู้ได้ตามกระแสพระธรรม.

[๗๓๑]

เสยฺยถาปี ฃนฺเต รณฺโณ ปจฺจนฺติมํ นคฺรํ ทพฺพหุทฺธาลํ^๑ ทพฺพปาการโตรณํ
 เอกทวารํ ตตฺรสุส โทวาริกํ ปณฺทิตํ พุยฺตโต เมธาวี อณฺเฑตานิ นินฺวาเรตา ฃาตานิ
 ปเวเสตาฯ โส ตสฺส นคฺรสุส สมฺนฺตา อณฺุปรียายปถํ อณฺุภกฺกมาโน น ปสฺเสยฺย
 ปาการสนฺธิ วา ปาการวิวรํ วา อณฺุตมโส วิพารนิสฺสกกนฺมตฺตํ^๒ฯ ตสฺส เอวมฺสฺส
 เย โข เกจิ โอฟาริกา ปาณา อิมํ นคฺรํ ปวิสฺสตี วา นิภฺขมฺนฺติ วา สพฺเพ เต
 อิมินาว ทฺวารเณ ปวิสฺสตี วา นิภฺขมฺนฺติ วาติฯ เอวเมว โข เม ฃนฺเต ฃมฺมนวโย
 วิทิตํ เยปี เต ฃนฺเต อเหตุํ อตีตมทฺธานํ อรหฺนโต สมฺมาสมฺพุทฺธา สพฺเพ เต
 ภควฺนฺโต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อูปกฺกิเลเส ปญฺญา ยพฺพพลีกรเณ จตฺตสฺส
 สติปฺญฺจาเนสฺส สฺสปติญฺจิตฺตจิตฺตา สตฺต โพชฺฃณฺเฏ ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อณฺุตฺตรํ
 สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฺฃณฺณิสฺสฯ เยปี เต ฃนฺเต ภวิสฺสตี อณฺาคตมทฺธานํ อรหฺนโต
 สมฺมาสมฺพุทฺธา สพฺเพ เต ภควฺนฺโต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อูปกฺกิเลเส
 ปญฺญา ยพฺพพลีกรเณ จตฺตสฺส สติปฺญฺจาเนสฺส สฺสปติญฺจิตฺตจิตฺตา สตฺต โพชฺฃณฺเฏ ยถาภูตํ
 ภาเวตฺวา อณฺุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฺฃณฺณิสฺสตีฯ ภควาปี ฃนฺเต เอตฺรหิ อรหํ
 สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อูปกฺกิเลเส ปญฺญา ยพฺพพลีกรเณ
 จตฺตสฺส สติปฺญฺจาเนสฺส สฺสปติญฺจิตฺตจิตฺโต สตฺต โพชฺฃณฺเฏ ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อณฺุตฺตรํ
 สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติฯ

[๗๓๒]

สาธุ สาธุ สารีปฺตฺต ตสฺมา ติห ตวํ สารีปฺตฺต อิมํ ฃมฺมปรียายํ อภิกฺขณํ
 ภาเสยฺยาสี ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุณฺีณํ อุปาสกาณํ อุปาสิกานํฯ เยสมฺปิ หิ สารีปฺตฺต โมฆปฺริสฺถานํ
 ภวิสฺสตี ตถาคเต กงฺขา วา วิมตี วา เตสมฺปิณํ ฃมฺมปรียายํ สุตฺวา ยา ตถาคเต
 กงฺขา วา วิมตี วา สา ปหิยฺสฺสตีติฯ

๑. ส. ย. ทพฺพหุทฺธาลํฯ ม. ทพฺพหุทฺธาปีฯ

๒. ส. ม. วิพารนิภฺกนฺมตฺตมฺปิฯ ย. วิพารนิสฺสกกนฺมตฺตํฯ

[๗๓๑]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนปัจเจกชนครของพระราชามีเชิงเทินมั่นคง มีกำแพงและหอรบหนาแน่น มีประตูเดียว คนเฝ้าประตูของพระราชานั่น มีปัญญาเฉลียวฉลาด ห้ามคนที่ไม่รู้จัก ให้คนที่รู้จักเข้าไป เขาเดินตรวจตามทางรอบนครนั้น ไม่พบที่ต่อหรือช่องแห่งกำแพง โดยที่สุด แม้เพียงแมวลอดออกไปได้ เขาจะเพียงมีความคิดอย่างนี้ว่า สัตว์ตัวเผื่องๆ ชนิดใดชนิดหนึ่ง จะเข้านครนี้หรือจะออกไป สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้าหรือออกโดยประตูนี้เท่านั้น แม้ฉันใด ข้าพระองค์ผู้รู้ตามกระแสพระธรรม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่ได้มีมาแล้ว ในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ ทรงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทอนกำลังปัญญา ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัญญา ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด จักมีในอนาคตกาล... จักตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็ทรงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทอนกำลังปัญญา ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัญญา ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ.

[๗๓๒]

พ. ดีละๆ สารีบุตร เพราะเหตุนั้นแหละ เธอพึงกล่าวธรรมปริยานี้เนื่องๆ แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ด้วยว่า โฆษบุรุษเหล่าใด จักมีความเคลือบแคลงหรือความสงสัยในตถาคต โฆษบุรุษเหล่านั้น จักละความเคลือบแคลงหรือความสงสัยนั้นเสีย เพราะได้ฟังธรรมปริยานี้.

จบ สูตรที่ ๒

[๗๓๓]

เอกั สมัย ภควา สาวตถิยั วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามะ เทน
โฆ ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต มคเชสฺสุ วิหริติ นาฬกคามเก อาพาธิกโก ทุกฺขจิตฺโต
พาฬุหคิลาโนฯ จุนฺโท ^[๑] สมณฺฑทฺเทโส อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส อุปฏฺฐาโก โหติฯ
อถ โฆ อายสฺมา สารีปุตฺโต เตเนว อาพาธเนว ปรินิพฺพายีฯ

[๗๓๔]

อถ โฆ จุนฺโท สมณฺฑทฺเทโส อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปตฺตจิวรมาทาย
เยน สาวตถิเขตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามเ ยะนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิเวทเตว เภกมนฺตํ นิสิตีฯ เภกมนฺตํ นิสินฺโน
โฆ จุนฺโท สมณฺฑทฺเทโส อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ อายสฺมา ภนฺเต สารีปุตฺโต
ปรินิพฺพุโต อิทมสฺส ปตฺตจิวรณฺติฯ อตถิ โฆ อิทํ อาวุโส จุนฺท กถาปาภตํ ภควนฺตํ
ทสฺสนาย อายามาวิโส จุนฺท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต
เอตมตฺถํ อารโหเชสฺสามาติฯ เอวํ ภนฺเตติ โฆ จุนฺโท สมณฺฑทฺเทโส อายสฺมโต
อานนฺทสฺส ปจฺจุสฺสโสติฯ

[๗๓๕]

อถ โฆ อายสฺมา จ อานนฺโท จุนฺโท จ สมณฺฑทฺเทโส เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺ
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิเวทเตว เภกมนฺตํ นิสิตีสุฯ เภกมนฺตํ นิสินฺโน โฆ
อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อัย ภนฺเต จุนฺโท สมณฺฑทฺเทโส เอวมาห
อายสฺมา ภนฺเต สารีปุตฺโต ปรินิพฺพุโต อิทมสฺส ปตฺตจิวรณฺติฯ อปิ จ เม ภนฺเต
มรฺฐรฺกชาโต วิย กาโย ทิสาปิ เม น ปกฺขายนฺติ ฐมฺมาปิ มํ นปฺปฏิภนฺติ อายสฺมา
สารีปุตฺโต ปรินิพฺพุโตติ สุตฺวาฯ

[๗๓๖]

ก็ นุ โฆ ^[๒] อานนฺท สารีปุตฺโต สีสฺสภณฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต สมาสฺสภณฺธํ
วา อาทาย ปรินิพฺพุโต ปณฺณภณฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต วิมุตฺติภณฺธํ วา
อาทาย ปรินิพฺพุโต วิมุตฺติธณฺณทสฺสนภณฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโตติฯ น ^[๓]

๑. ม. พ. จฯ

๒. ม. พ. เตฯ

๓. ม. พ. จฯ

อุทฺตมสูตร

ว่าด้วยการปรินิพพานของพระสารีบุตร

[๗๓๓]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี
ก็ในสมัยนั้น ท่านพระสารีบุตร อยู่ ณ บ้านนาฬิกาม ในแคว้นมคธ อาพาธ เป็นไขหนัก ได้รับทุกขเวทนา สามเณรจุนทะ
เป็นอุปัฏฐากของท่าน ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานด้วยอาพาธนั้นแหละ.

[๗๓๔]

ครั้งนั้น สามเณรจุนทะถือเอาบาตรและจีวรของท่านพระสารีบุตร เข้าไปหาพระอานนท์ยังพระวิหารเชตวัน อาราม
ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี นมัสการท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้
กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว นีบาตรและจีวรของท่าน ท่านพระอานนท์
กล่าวว่า ดูกรอาวุโสจุนทะ นี่เป็นมูลเรื่องที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาค มีอยู่ มาไปกันเถิด เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
แล้วกราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระองค์ สามเณรจุนทะรับคำของท่านพระอานนท์แล้ว.

[๗๓๕]

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์กับสามเณรจุนทะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สามเณรจุนทะรูปนี้
ได้บอกอย่างนี้ว่า ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว นีบาตรและจีวรของท่าน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายของข้าพระองค์
ประหนึ่งจะอมงมไป แม้ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะได้ฟังว่า
ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว.

[๗๓๖]

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ สารีบุตรพาเอาศีลชั้น ๕ สมาธิชั้น ๕ ปัญญาชั้น ๕
วิมุติชั้น ๕ หรือวิมุติญาณทัสสนชั้น ๕ ปรินิพพานไปด้วยหรือ ?

โ ข เม [๑] ภนฺเต อายสฺมา สารีปฺตุโต สীগฺขนฺธํ วา อาทาย ปรีนิพฺพุโต ฯเปฯ
 วิมุตฺติธณฺทสฺสภนฺธํ วา อาทาย ปรีนิพฺพุโต ฯ อปี จ เม ภนฺเต อายสฺมา
 สารีปฺตุโต โอวาทโก อโหสิ [๒] วิณฺณปโก สนฺทสฺสโก สมากปโก สมุตฺเตชโก
 สมปฺหัสโก อภิลาสุ รมฺมเทสนาย อนุคฺคาหโก สพฺรหฺมจารีโน ตํ มยฺ อายสฺมโต
 สารีปฺตุตฺตสฺส รมฺโมหํ รมฺมโกคํ รมฺมานุกฺกหํ อนุสฺสรามาติ ฯ

[๗๓๗]

นनु ตํ อานนฺท มยา ปฏิกจฺเจว อกฺขาตํ สพฺเพหิ ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว
 วินาภาโว อนฺนธนาภาโว ตํ กุเตตฺถ อานนฺท ลพฺภา ฯ ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ
 ปโลกธมฺมํ ตํ วต มา ปลุชฺชิตี เนตํ จานํ วิชฺชติ ฯ

[๗๓๘]

เสยฺยถาปี อานนฺท มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต โย มหนฺตตรโร ขนฺโธ โส
 ปลุชฺเชยฺย ฯ เอวเมว โ ข อานนฺท มหโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส ติฏฺฐโต สารวโต สารีปฺตุโต
 ปรีนิพฺพุโต ตํ กุเตตฺถ อานนฺท ลพฺภา ฯ ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ ตํ
 วต มา ปลุชฺชิตี เนตํ จานํ วิชฺชติ ฯ ตสฺมา ติห อานนฺท อตฺตทีปา วิหฺรต
 อตฺตสรณฺา อนฺนธสรณฺา รมฺมทีปา รมฺมสรณฺา อนฺนธสรณฺา ฯ

[๗๓๙]

กถณฺจานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหฺรติ อตฺตสรณฺเ อนฺนธสรณฺเ รมฺมทีโป
 รมฺมสรณฺเ อนฺนธสรณฺเ ฯ อีธานนฺท ภิกฺขุ กาเย กายานุปัสสี วิหฺรติ อาตาปี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ เวทนาสุ จิตฺเต รมฺเมสุ
 รมฺมานุปัสสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ
 เอว โ ข อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหฺรติ อตฺตสรณฺเ อนฺนธสรณฺเ รมฺมทีโป
 รมฺมสรณฺเ อนฺนธสรณฺเ ฯ

๑. พ. ตี ฯ

๒. ม. พ. โอติณฺโณ ฯ

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า ท่านพระสารีบุตรมิได้พาศีลขันธปรินิพพานไปด้วย ฯลฯ มิได้พาวิมุตติญาณทัสสนขันธปรินิพพานไปด้วย ก็แต่ว่าท่านพระสารีบุตรเป็นผู้กล่าวแสดงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आหาญ ให้รู้จริง ไม่เกียจคร้านในการแสดงธรรม อนุเคราะห์เพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายมาตามระลึกถึง โอชะแห่งธรรม ธรรมสมบัติ และการอนุเคราะห์ด้วยธรรมนั้น ของท่านพระสารีบุตร.

(๗๓๗)

พ. ดูกรอานนท์ ข้อนั้น เราได้บอกแก่เธอทั้งหลายไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า จักต้องมีความจาก ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น จากของรัก ของชอบใจทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว บังคับปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้.

(๗๓๘)

ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่น ตั้งอยู่ ลำต้นใดซึ่งใหญ่กว่า พึ่งทำลายลง ฉันทใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ซึ่งมีแก่น ดำรงอยู่ สารีบุตรปรินิพพานแล้ว ฉันทนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในข้อนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว บังคับปรุงแต่งแล้ว ย่อมมีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด.

(๗๓๙)

ดูกรอานนท์ ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชญาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชญาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรอานนท์ ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง อยู่อย่างนี้แล.

[๗๔๐]

ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุพวกใดพวกหนึ่ง ในบัดนี้ก็ดี ในกาลที่เราล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง พวกภิกษุเหล่านั้นที่ เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๓

เจดสูตร

ว่าด้วยการมีธรรมเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง

[๗๔๑]

สมัยหนึ่ง เมื่อพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะปรินิพพานแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แทบฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้อุกกเจเลนคร ในแคว้นวัชชี กับพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอันภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว ประทับนั่ง ที่กลางแจ้ง ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงขำเลื่องดูภิกษุสงฆ์ผู้นั่งอยู่ แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิบริยฺห์ของเราเฝ้าปรากฏเหมือนว่างเปล่า เมื่อสารีบุตรและโมคคัลลานะยังไม่ปรินิพพาน สารีบุตรและโมคคัลลานะอยู่ในทิศใด ทิศนั้นของเราย่อมไม่ว่างเปล่า ความไม่หวั่นไหวย่อมมีในทิศนั้น.

[๗๔๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เหล่าใดได้มีมาแล้วในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคแม้เหล่านั้น ก็มีคู่สาวกเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตรและโมคคัลลานะของเรา พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เหล่าใดจักมีในอนาคตกาล พระผู้มีพระภาคแม้เหล่านั้น ก็จักมีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตรและโมคคัลลานะของเรา.

[๗๔๓]

อจฺฉริยํ ภิกฺขเว สāvakanā อพฺภุตํ ภิกฺขเว สāvakanā สตฺถุ จ นาม สāsannakara
ภวิสฺสณฺติ โยวาทปฏิกฺกรา จ จตฺตุนฺนญจ ปฺริสānā ปิยา ภวิสฺสณฺติ มนาปā ครุภāวนิยา^๑ จฯ
อจฺฉริยํ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส อพฺภุตํ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส เอวฺรุเปปี นาม สāvakanā
ยฺยูเค ปฺรินิพฺพุเต นตฺถิ ตถาคตสฺส โสโก वा ปฺริเทโว वा ตํ กุเตตฺถ ภิกฺขเว ลพฺภาฯ
ยฺยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ ตํ วต มา ปลุชฺชิตฺติ เนตํ จānā วิชฺชติฯ

[๗๔๔]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สारวโต เย มหฺนตฺตรา ขนฺธา
เต ปลุชฺเชยฺยํฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว มหโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส ติฏฺฐโต สारวโต
สārīputtamakulānā ปฺรินิพฺพุตา ตํ กุเตตฺถ ภิกฺขเว ลพฺภาฯ ยฺยนฺตํ ชาตํ ภูตํ
สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ ตํ วต มา ปลุชฺชิตฺติ เนตํ จānā วิชฺชติฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว
อตุตฺทีปā วิหฺรตฺ อตุตฺตรโณ อนนฺดฺยสรโณ ธมฺมทีปā ธมฺมสรโณ อนนฺดฺยสรโณฯ

[๗๔๕]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตุตฺทีโป วิหฺรติ อตุตฺตรโณ อนนฺดฺยสรโณ ธมฺมทีโป
ธมฺมสรโณ อนนฺดฺยสรโณฯ อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหฺรติ อาตāปี
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌāโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ธมฺเมสุ
ธมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตāปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌāโทมนสฺสํฯ เอว
โห ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตุตฺทีโป วิหฺรติ อตุตฺตรโณ อนนฺดฺยสรโณ ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ
อนนฺดฺยสรโณฯ

[๗๔๖]

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ वा มมจฺเจว वा อตุตฺทีปā วิหฺริสฺสณฺติ อตุตฺตรโณ
อนนฺดฺยสรโณ ธมฺมทีปā ธมฺมสรโณ อนนฺดฺยสรโณฯ ตมตฺถคฺเคเมเต ภิกฺขเว ภิกฺขุ
ภวิสฺสณฺติ ये เกจิ สิกฺขาگāมาติฯ

[๗๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นความอัศจรรย์ของสาวกทั้งหลาย เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาของสาวกทั้งหลาย สาวกทั้งหลายจักกระทำตามคำสอน และกระทำตามโอวาทของพระศาสดาและจักเป็นที่รัก เป็นที่ชบใจ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพและสรรเสริญของบริษัท ๔ เป็นความอัศจรรย์ของตถาคต เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาของตถาคต เมื่อคู่สาวกแม่เห็นปานนี้ปรินิพพานแล้ว ความโศกหรือความรำไรก็มีได้มีแก่พระตถาคต เพราะฉะนั้นจะพึงได้ข้อนี้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจยปรุ้งแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารภว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้.

[๗๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ มีแก่นตั้งอยู่ ลำต้นที่ใหญ่กว่า พื้งทำลายลง ฉันทใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ซึ่งมีแก่น ดำรงอยู่ สารีบุตรและโมคคัลลานะปรินิพพานแล้ว ฉันทนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ข้อนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว มีปัจจยปรุ้งแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารภว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เพราะเหตุนี้แล ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด.

[๗๔๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง อยู่อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ และพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล.

[๗๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุพวกใดพวกหนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในกาลที่ล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นนั้น ที่เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จักเป็นผู้เลิศ.

[๗๔๗]

สาวตถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา พาหิโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทิฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา พาหิโย
ภควนฺตํ เอตทโวจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฌมํ เทเสตฺถ ยมํ ภาควโต
ฌมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตปปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติฯ ตสฺมา
ติห ตฺวํ พาหิย อาทิมเว วิโสเธหิ กุสเลสุ ฌมเมสุฯ โก จาติ กุสลาณํ ฌมมาณํฯ
สีลณฺจ สุวิสุทฺธํ ทิฏฺฐิจิ จ อชฺชกาฯ

[๗๔๘]

ยโต [๑] โข เต พาหิย สีลณฺจ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสติ ทิฏฺฐิจิ จ อชฺชกา ตโต
ตฺวํ พาหิย สีลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติฏฺฐาย จตฺตาริ สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสีฯ กตเม
จตฺตาริฯ อีธ ตฺวํ พาหิย กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ ฌมมานุปสฺสี วิหราหิ
อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํฯ ยโต โข ตฺวํ พาหิย
สีลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติฏฺฐาย อิมะ จตฺตาริ สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวสฺสตี ตโต ตฺยํ
พาหิย ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากมิสฺสติ วุฑฺฒิ เอว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ฌมเมสุ
โน ปรีหานีติฯ

[๗๔๙]

อถ โข อายสฺมา พาหิโย ภควโต ภาสิตํ อภินฺนุทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา
อชฺชจายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข อายสฺมา
พาหิโย เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตปปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว
ยสฺสตฺถาย กุลปฺปตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺถนฺตฺตรํ
พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺฐิเชว ฌมเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ
จีณา ชาติ วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ กตํ กรณิยํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตติ อพฺภณฺณาสีฯ
อณฺณตโร จ ปนายสฺมา พาหิโย อรหํ อโหสีติฯ

พาหิยสูตร

ศีลเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรม

[๗๔๗]

สาวตถินทาน. ครั้งนั้น ท่านพระพาหิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จักพึงเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรพาหิยะ เพราะฉะนั้น เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นอันตรง.

[๗๔๘]

ดูกรพาหิยะ เมื่อใดแลศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีล แล้วเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ดูกรพาหิยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา^๑ และโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใด เธออาศัยศีลตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ได้อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายได้ที่เดียว ตลอดราตรีหรือวันที่มาจักถึง จักไม่มีความเสื่อมเลย.

[๗๔๙]

ครั้งนั้น ท่านพระพาหิยะชื่นชม อนุโมทนา ภาวนิตของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ท่านพระพาหิยะ หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี และท่านพระพาหิยะเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

[๗๕๐]

สาวตถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯเปฯ
 เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควนฺตํ เอตทวโจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา
 สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ เทเสตฺถ ยมฺหํ ภควโต ฌมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต
 อาตปปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติฯ ตสฺมา ติห ตวํ อุตฺติย อาทิเมว วิโสธฺหิ กุสเลสุ
 ฌมฺเมสุฯ โก จาติ กุสลาณํ ฌมฺมานํฯ สीलฺลจ สุวิสุทฺธํ ทิฏฺฐิ จ อชฺชกาฯ

[๗๕๑]

ยโต [๑] โข เต อุตฺติย สीलฺลจ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสติ ทิฏฺฐิ จ อชฺชกา ตโต ตวํ
 อุตฺติย สิลํ นิสฺสาย สीलํ ปตฺติจาย จตฺตาริ สติปฺภฺจาเน ภาเวยฺยาสีฯ กตเม จตฺตาริฯ
 อิธ ตวํ อุตฺติย กาเย กายานุปัสสี วิหราหิ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินิยุย โลเก
 อภิขณฺณาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปัสสี วิหราหิ อาตปปี สมฺปชาโน
 สติมา วินิยุย โลเก อภิขณฺณาโทมนสฺสํฯ ยโต โข ตวํ อุตฺติย สิลํ นิสฺสาย สीलํ
 ปตฺติจาย อิมะ จตฺตาริ สติปฺภฺจาเน เอวํ ภาเวยฺยาสี^๒ ตโต ตวํ อุตฺติย คมิสฺสสิ
 มจฺจุเชยฺยสฺส ปารนฺติฯ

[๗๕๒]

อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา
 อชฺชยาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺกจิณฺณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข อายสฺ
 มา อุตฺติโย เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตปปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว
 ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนตฺตรํ
 พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ
 จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรณิยํ นาปริ อิตฺถตฺตยาตฺติ อพฺภณฺณาสีฯ
 อณฺณตโร จ ปนายสฺมา อุตฺติโย อรหฺตํ อโหสีติฯ

๑. ม. ย. จฯ

๒. ม. ภาเวยฺยาสีฯ

อุตตยสูตร

อาศัยศีลเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๗๕๐]

สาวตถินทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอุตตยะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้หลีกเร้นออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอุตตยะ เพราะฉะนั้น เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นอันตรง.

[๗๕๑]

ดูกรอุตตยะ เมื่อใดแล ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรอุตตยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใดเธออาศัยศีล ตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอจักไปพ้นฝั่งแห่งบ่วงมาร.

[๗๕๒]

ครั้งนั้น ท่านพระอุตตยะ ชื่นชม อนุโมทนา ภาษิตของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ท่านพระอุตตยะหลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี และท่านพระอุตตยะเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

[๗๕๓]

สาวตถีนีทานํ ฯ จตุตาโรเม ภิกขเว สติปัญญา ภาวิตา พหุลีกตา
 อริยา นิยุยานิกา นิยุยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทกฺขกฺขยาฯ กตเม จตุตาโร ฯ อิธ
 ภิกขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ อีเม โข ภิกขเว จตุตาโร สติปัญญา
 ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยุยานิกา นิยุยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทกฺขกฺขยาติ ฯ

[๗๕๔]

เอกํ สมฺมํ ภควา อรุเวลาโย วิหฺรติ นชฺชา เนรณฺชราย ตีเร อชฺปาลนิโครฺเช
 ปจฺมาภิสฺมพฺพุโธ ฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปรีวตฺกโก
 อุทฺปาที เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ สมตฺติกฺกมฺยา
 ทกฺขโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมฺยา ฌายสฺส อธิคฺมฺยา นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาฯ ยทิตํ
 จตุตาโร สติปัญญา ฯ กตเม จตุตาโร ฯ กาเย วา ภิกฺขุ กายานุปฺสฺสี วิหเรยฺย
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ เวทนาสุ วา ภิกฺขุ ฯ
 จิตฺเต วา ภิกฺขุ ฯ ฌมฺเมสุ วา ภิกฺขุ ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา
 โสภปริเทวานํ สมตฺติกฺกมฺยา ทกฺขโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมฺยา ฌายสฺส อธิคฺมฺยา
 นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาฯ ยทิตํ จตุตาโร สติปัญญาติ ฯ

อริยสูตร

สติปัฏฐาน ๔ เป็นอริยะ

[๗๕๓]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนิยานิกะ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำให้ตาม สติปัฏฐาน ๔ นั้นเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนิยานิกะ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำให้ตาม.

จบ สูตรที่ ๗

พรหมาสสูตร

สติปัฏฐาน ๔ เป็นทางอันเอก

[๗๕๔]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค แรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ อชปาลนิโครธ แทบฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความรู้สึกขื่นในพระหฤทัยอย่างนี้ว่า ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๗๕๕]

อถ โข พุรหุมา สหมปติ ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกกมณฺณาย เสยฺยถาปี
 นาม พลฺวา ปุริโส สมฺมิณฺณชิตฺตํ วา พหํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ วา พหํ สมฺมิณฺณเชยฺย
 เอวเมว โข พุรหุมโลเก อนฺตรหิโต ภควโต ปุรโต ปาตุรโหสิฯ อถ โข พุรหุมา
 สหมปติ เอกํสมุตฺตฺราสงฺกํ กริตฺวา เยน ภควา เตนฺนชฺชลิมนฺนาเมตฺวา ภควนฺตํ
 เอตทโวจ

[๗๕๖]

เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สุกต เอกายนฺวายํ ภนฺเต มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา
 โสภปริเทวานํ สมตฺติกฺกมฺยา ทฺวักขโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมฺยา ฌายสฺส อธิคฺมฺยา
 นิพฺพานสฺส สจฺฉนิกิริยาฯ ยทิตํ จตฺตาริ สติปญฺจนาฯ กตเม จตฺตาริฯ กาเย
 วา ภนฺเต ภิกฺขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ วา ภนฺเต ภิกฺขุฯ จิตฺเต วา ภนฺเต ภิกฺขุฯ ฌมฺเมสุ
 วา ภนฺเต ภิกฺขุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอกายนฺวายํ ภนฺเต มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ
 สมตฺติกฺกมฺยา ทฺวักขโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมฺยา ฌายสฺส อธิคฺมฺยา นิพฺพานสฺส สจฺฉนิกิริยา
 ยทิตํ จตฺตาริ สติปญฺจนาติฯ

[๗๕๗]

อิทมฺโวจ พุรหุมา สหมปติ อิทํ วตฺวา พุรหุมา สหมปติ^๑ อถาปริ เอตทโวจ
 เอกายนํ ชาตฺติขยฺนตฺทสฺสี มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี
 เอเตน มคฺเคน ตริสฺสุ^๒ ปุพฺเพ ตริสฺสนฺติ เย จ ตรนฺติ โอฆนฺติฯ

๑. ม. พุรหุมา สหมปตฺติ เทว ปาชา นตฺติฯ

๒. ย. อตฺริสฺสุฯ

[๗๕๕]

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกในพระหฤทัยของพระผู้มีพระภาคแล้วด้วยใจ จึงหายตัวจากพรหมโลก มาปรากฏเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำผ้าเจวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้วได้กราบทูลว่า.

[๗๕๖]

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคตขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นทางไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์โทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๗๕๗]

ท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลอย่างนี้แล้ว ครั้นแล้วได้กราบทูลนิคมคาถาต่อไปอีกว่า

พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นความสันชาติและที่สุดแห่งชาติ

ทรงอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล ทรงทราบทางเป็นที่ไปอันเอก

ในกาลก่อน ชนทั้งหลาย ข้ามโอฆะได้แล้วด้วยทางนี้

ในอนาคตก็จักข้ามด้วยทางนี้ และในบัดนี้ ก็ข้ามอยู่ด้วยทางนี้.

จบ สูตรที่ ๘

[๗๕๘]

เอกั สมัย ภควา สุมะเสฏ วิหริติ เสทกั^๓ นาม สุมะภานัน นิโคโมฯ ตตร ไช
ภควา ภิกขุ อามนุเตสิ ภูตปุพพิ ภิกขเว จณฑาลวัสโก จณฑาลวัส อุตสาเปตวา
เมทกถาลิกั อนุตวาสิ อามนุเตสิ เอहि ตวั สมม เมทกถาลิกะ จณฑาลวัส อภิรุหิตวา
มม อุปริภนุเช ตัญญาหิตีฯ เอวั อาจริยาติ ไช ภิกขเว เมทกถาลิกา อนุตวาสิ
จณฑาลวัสกิสส ปฏิสสุตวา จณฑาลวัส อภิรุหิตวา อาจริยสส อุปริภนุเช อัญญาสิฯ
อต ไช ภิกขเว จณฑาลวัสโก เมทกถาลิกั อนุตวาสิ เอตทโวจ ตวั สมม เมทกถา-
ลิกะ มัม รกข อหิ ตัม รกขิสฺสามิ เอวั มัย อณณมณณคฺคตฺตา อณณมณณรกฺขิตา
สิปปานิ เจว ทสฺสีสฺสาม ลากณจ ลจฺนาม โสตุถินา จ จณฑาลวัสสา โอโรหิสฺสามาติฯ

[๗๕๙]

เอวั วุตเต ภิกขเว เมทกถาลิกา อนุตวาสิ จณฑาลวัสกั เอตทโวจ น ไช
ปนัตถ์ อาจริย เอวั ภวิสฺสติ ตวั อาจริย อตฺตานัน รกข อหิ อตฺตานัน รกขิสฺสามิ
เอวั มัย อตฺตคฺคตฺตา อตฺตรกฺขิตา สิปปานิ เจว ทสฺสีสฺสาม ลากณจ ลจฺนาม
โสตุถินา จ จณฑาลวัสสา โอโรหิสฺสามาติฯ โส ตตฺถ ฌาโยติ ภควา อโวจ ยถา
เมทกถาลิกา อนุตวาสิ อาจริย อโวจฯ อตฺตานัน ภิกขเว รกขิสฺสามีติ สติปฺภูจฺจัน
เสวิตพฺพํ ปรี รกขิสฺสามีติ สติปฺภูจฺจัน เสวิตพฺพํฯ อตฺตานัน ภิกขเว รกฺขนฺโต ปรี
รกฺขติ ปรี รกฺขนฺโต อตฺตานัน รกฺขติฯ

[๗๖๐]

กถณจ ภิกขเว อตฺตานัน รกฺขนฺโต ปรี รกฺขติฯ อาเสวนาย ภาวนาย
พหุสํกมฺเมนฯ เอวั ไช ภิกขเว อตฺตานัน รกฺขนฺโต ปรี รกฺขติฯ

[๗๖๑]

กถณจ ภิกขเว ปรี รกฺขนฺโต อตฺตานัน รกฺขติฯ ขนฺติยา อวิหีสาย เมตฺต-
จิตฺตตาย อนุกฺขตายฯ เอวั ไช ภิกขเว ปรี รกฺขนฺโต อตฺตานัน รกฺขติฯ

เสตกสูตรที่ ๑

ผู้รักษาผู้อื่นชื่อว่ารักษาทน

[๗๕๘]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสุมทะชื่อเสตกะ ในสุมทะชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว คนจันทาลผู้เป็นนักไต่ราว ยกไม้ไผ่ขึ้นตั้งไว้แล้ว เรียกศิษย์ชื่อเมตทกถาลิกะมาบอกว่า ดูกรเมตทกถาลิกะ ผู้เป็นสหาย มาเถิด มาขึ้นไม้ไผ่ แล้วยืนอยู่บนคอกของเรา เมตทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์รับคำของนักไต่ราวแล้ว ขึ้นราวไม้ไผ่ ยืนอยู่บนคอกของอาจารย์ ครั้งนั้นแล คนจันทาลนักไต่ราว จึงพูดกะเมตทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์ว่า ดูกรเมตทกถาลิกะผู้เป็นสหาย ท่านจงรักษาเรา เราจักรักษาท่าน เราทั้งสองต่างคุ้มครองกันและกัน ต่างรักษากันและกัน อย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจักลงจากราวไม้ไผ่ได้โดยสวัสดิ์.

[๗๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์กล่าวอย่างนี้แล้ว เมตทกถาลิกะผู้เป็นศิษย์ได้กล่าวตอบว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ ก็เรื่องนี้จะเป็นอย่างนั้นหามิได้ ท่านจงรักษาทน ผมก็จักรักษาทน เราทั้งสองต่างคุ้มครองตน ต่างรักษาทนอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจักลงจากไม้ไผ่ได้โดยสวัสดิ์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เหตุผลในข้อนี้มีดังนี้ เหมือนศิษย์ชื่อเมตทกถาลิกะ ได้พูดกะอาจารย์ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัญญาด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาทน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาทน.

[๗๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาทน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น อย่างไร? ที่ชื่อว่ารักษาผู้อื่น ด้วยการส้องเสพ ด้วยการเจริญ ด้วยการกระทำให้มาก บุคคลผู้รักษาทน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น อย่างนี้แล.

[๗๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาทน อย่างไร? ที่ชื่อว่ารักษาทน ด้วยความอดทน ด้วยความไม่เบียดเบียน ด้วยความมีจิตประกอบด้วยเมตตา ด้วยความเอ็นดู บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาทน อย่างนี้แล.

[๗๖๒]

อตฺตานํ ภิกฺขเว รกฺขิสฺสามีติ สติปญฺจํ เสวิตัพพํ ปรี รกฺขิสฺสามีติ
 สติปญฺจํ เสวิตัพพํ ออตฺตานํ ภิกฺขเว รกฺขณฺโต ปรี รกฺขติ ปรี รกฺขณฺโต
 ออตฺตานํ รกฺขตีติฯ

[๗๖๓]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สุมฺเภสุ วิหริติ เสทกนฺนาม สุมฺภานํ นิคมํฯ
 ตตฺตร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติฯ ภทฺนฺเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต
 ปจฺจสฺสํโสสุฯ ภควา เอตทวโจ^๑

[๗๖๔]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ชนปทกฺลฺยาณิ ชนปทกฺลฺยาณิติ โข ภิกฺขเว มหาชนกาโย
 สฺนุณีปเตยฺยฯ สา โข ปน^๒ ชนปทกฺลฺยาณิ ปรมปาสาวิณี นจฺเจ ปรมปาสาวิณี
 คีเต ชนปทกฺลฺยาณิ นจฺจติ คายตีติ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโยโส มตฺตาย มหาชนกาโย
 สฺนุณีปเตยฺยฯ อถ ปุริโส อากฺขณฺเยย ชีวิตฺกามาโม อมริตฺกามาโม สุขกามาโม
 ทุกฺขปฏฺิฏฺโธ
 ตเมนนํ เอวํ วเทยฺย อยฺนฺเต อมฺโภ ปุริส สมตฺตติโก เตลปตฺโต อนุตเรน จ
 มหาสมชฺชํ อนุตเรน จ ชนปทกฺลฺยาณิยา ปรีหริตพฺโพฯ ปุริโส จ เตน อุกฺกิตฺตาสีโก
 ปิฏฺิฏฺโธ ปิฏฺิฏฺโธ อนฺุพนฺธิสฺสตี ยตฺถเภา นํ โลกํปี จฏฺเฏสฺสตี^๓ ตตฺถเภา เต สิริ
 ปาติสฺสตีติฯ ตํ ก็ มณฺเณถ ภิกฺขเว อปี นุ โส ปุริโส อมฺุ เตลปตฺตํ อมนสิกริตฺวา
 พหิทฺธา ปมาทํ อาหเรยฺยาติฯ โน เหนฺตํ ภาณเตฯ

๑. ฯ -ผู้รวบรวม

๒. ม. ย. ปนฺตฺต ฯ

๓. ม. ย. จฏฺเฏสฺสตี ฯ

[๗๖๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัญญาด้วยคิดว่า เราจักรักษาตน พึงเสพสติปัญญาด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาตน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาตน.

จบ สูตรที่ ๕

เสทกสูตรที่ ๒

ว่าด้วยกายคตาสติ

[๗๖๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสุมกะ ชื่อเสทกะ ในสุมกชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า :-

[๗๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม่อมหาชนได้ทราบข่าวว่า มีนางงามในชนบท พึงประชุมกัน ก็นางงามในชนบทนั้น น่าดูอย่างยิ่งในการฟ้อนรำ น่าดูอย่างยิ่งในการขับร้อง หม่อมหาชนได้ทราบข่าวว่า นางงามในชนบทจะฟ้อนรำขับร้อง พึงประชุมกัน ยิ่งขึ้นกว่าประมาณ ครั้งนั้น บุรุษผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตายปรารถนาความสุขเกลียดทุกข์ พึงมากล่าวกะหม่อมหาชนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านพึงนำภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยมนี้ ไปในระหว่างที่ประชุมใหญ่กับนางงามในชนบท และจักมีบุรุษเงื้อมมือเดินตามบุรุษผู้นำหม้อน้ำมันนั้นไปข้างหลังๆ บอกว่า ท่านจักทำน้ำมันนั้นหก แม้หน้อยหนึ่งในที่ใด ศีรษะของท่านจักขาดตกลงไปในที่นั้นทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? บุรุษผู้นั้นจะไม่ใส่ใจภาชนะน้ำมันนั้นแล้วพึงประมาทในภายนอกเที่ยวหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๗๖๕]

อุปมา โข มุขายัม ภิกฺขเว กตา อตฺตสฺส วิญญาปนาย อยเมเวตถ^๑ อตฺโถ ๑
สมตฺตติโก เตลปฺโตติ โข ภิกฺขเว กายกตาย เอตํ สติยา อธิวณฺ ๑

[๗๖๖]

ตสฺมา ติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ กายกตา สติ [^๒] ภาวิตา ภวิสฺสตี
พหุสํกตา ยานํกตา วตฺถุกตา อนฺุจฺจิตา ปริจิตา สฺสमारทฺธาติ ๑ เอวณฺหิ โว^๓
ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ๑

นาพนทวคฺโค ทฺติโย ๑

ตสฺสทฺทานํ

มหาปริโส นาพนทํ
อฺตฺติโย อริโย พุรหฺมา

จฺนฺโท เจลณจ พหิโย
ทฺวเณ^๔ เสทเคน จาติ ๑

๑. ม. ย. ---เจเวตฺถ ๑

๒. ม. ย. โน ๑

๓. ม. โข ๑

๔. ม. ย. เสทกํ ชนปฺเทน จาติ ๑

[๗๖๕]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราทำอุปัชฌาย์ เพื่อให้เข้าใจเนื้อความนี้ชัดเจน เนื้อความในข้อนี้มีอย่างนี้แล คำว่า ภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยม เป็นชื่อของกายคตาสติ.

[๗๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุอันนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า กายคตาสติ จักเป็นของอันเราเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดังยาน กระทำให้เป็นที่ตั้ง กระทำให้ไม่หยุด สัมสมแล้ว บรรลุดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ นาฬันทวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปริสสูตร	๒. นาฬันทสูตร
๓. จุนทสูตร	๔. เจลสูตร
๕. พาหิยสูตร	๖. อุตติยสูตร
๗. อริยสูตร	๘. พรหมสูตร
๙. เสทกสูตรที่ ๑	๑๐. เสทกสูตรที่ ๒

ศีลภูจิติวคโค ตติโย

[๗๖๗]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อานนุโท อายสฺมา จ ภทฺโท ปาฏลিপุตฺเต
 วิหริติ กุกกุฏารามेฯ อถ โข อายสฺมา ภทฺโท สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลानา วุฏฺฐิตो
 เยนายสฺมา อานนุโท เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนุเทน สทฺธิํ สมฺโมทิตฺวา
 สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
 ภทฺโท อายสฺมนฺตํ อานนุทํ เอตทวโจ

[๗๖๘]

ยานีมานิ อวฺโส อานนุท กุสฺลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา อิมานิ กุสฺลานิ
 สีลานิ กิमतฺถิยานิ วุตฺตานิ ภควตาติฯ สาธุ สาธุ อวฺโส ภทฺท ภทฺทโก โข เต
 อวฺโส ภทฺท อุมฺมคฺโค ภทฺทกํ ปฏฺฐิภาณํ กลฺยาณํ ปริปุจฺฉาฯ เอวํ หิ ตวํ อวฺโส
 ภทฺท ปุจฺฉสฺส ยานีมานิ อวฺโส อานนุท กุสฺลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา อิมานิ
 กุสฺลานิ สีลานิ กิमतฺถิยานิ วุตฺตานิ ภควตาติฯ เอวมวฺโสติฯ

[๗๖๙]

ยานีมานิ อวฺโส ภทฺท กุสฺลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา อิมานิ กุสฺลานิ
 สีลานิ ยาวเทว จตฺตุนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย วุตฺตานิ ภควตาฯ กตเมสํ จตฺตุนํฯ
 อิทวฺโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน
 สติมา วินยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยานีมานิ อวฺโส ภทฺท กุสฺลานิ สีลานิ
 วุตฺตานิ ภควตา อิมานิ กุสฺลานิ สีลานิ ยาวเทว อิมํ จตฺตุนํ สติปฏฺฐานานํ
 ภาวนาย วุตฺตานิ ภควตาติฯ

ศีลัญจิติวรรคที่ ๓

ศีลสูตร

ว่าด้วยกุศลศีล

[๗๖๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะ อยู่ ณ กุฎฐาราม ใกล้เมืองปาฏลิบุตร ครั้งนั้น ท่านพระภัททะ ออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้พูดกะท่านพระอานนท์ว่า :-

[๗๖๘]

ดูกรท่านอานนท์ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใดอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มีพระประสงค์อย่างไร ?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดีละฯ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเจียบแหลม ช่างไต่ถามเหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้ หรือว่า ดูกรอานนท์ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใด อันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มีพระประสงค์อย่างไร ?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

[๗๖๙]

อา. ดูกรท่านภัททะ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใดอันที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณา เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส ในโลกเสีย ดูกรท่านภัททะ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใด อันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาค ตรัสแล้ว เพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

[๗๗๐]

ตัณหา นิทานํฯ เอกมุนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ภทฺโท อายสฺมุนฺตํ อานนฺทํ
เอตทโวจ

[๗๗๑]

โก นุ โข อาวุโส อานนฺท เหตุ โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต
สทฺธมฺโม น จิรญฺจิติโก โหติฯ โก ปนฺาวุโส อานนฺท เหตุ โก ปจฺจโย เยน
ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรญฺจิติโก โหติติฯ สาธุ สาธุ อาวุโส ภทฺท ภทฺทโก
โข เต อาวุโส ภทฺท อุมฺมคฺโค ภทฺทกํ ปฏฺิภาณํ กลฺยาณํ ปรีปฺจฺจนาฯ เอวณฺ्हิ ตวํ
อาวุโส ภทฺท ปุจฺฉสิ โก นุ โข อาวุโส อานนฺท เหตุ โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต
ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรญฺจิติโก โหติฯ โก ปนฺาวุโส อานนฺท เหตุ โก ปจฺจโย
เยน ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรญฺจิติโก โหติติฯ เอวมฺาวุโสติฯ

[๗๗๒]

จตุณฺ्हํ โข อาวุโส สติปฏฺุจฺจานานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุลฺลิกตตฺตา ตถาคเต
ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรญฺจิติโก โหติฯ จตุณฺ्हํ จ โข อาวุโส สติปฏฺุจฺจานานํ
ภาวิตตฺตา พหุลฺลิกตตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรญฺจิติโก โหติฯ กตเมลฺลํ
จตุณฺ्हํฯ อิทฺาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุสฺสํ วิหริติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชฺมเมสุ ชฺมมานุสฺสํ วิหริติ
อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ อิมลฺลํ โข อาวุโส
จตุณฺ्हํ สติปฏฺุจฺจานานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุลฺลิกตตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม
น จิรญฺจิติโก โหติฯ อิมลฺลํ จ โข อาวุโส จตุณฺ्हํ สติปฏฺุจฺจานานํ ภาวิตตฺตา
พหุลฺลิกตตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรญฺจิติโก โหติติฯ

จิตติสูตร

ว่าด้วยการตั้งอยู่แห่งพระสัทธรรม

[๗๗๐]

นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ท่านพระภัททะนั้น ฌ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามพระอานนท์ว่า :-

[๗๗๑]

ดูกรท่านอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว ?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดิละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเฉียบแหลม ช่างได้ถามเหมาะ ๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกรท่านอานนท์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว.

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

[๗๗๒]

อา. ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน เมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน เมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว.

จบ สูตรที่ ๒

[๗๗๓]

เอกั สมัย อายสุม จ อานนุโท อายสุม จ ภาโท ปาณติปุตเต วิหรนติ
 กุกกุฏารามะ อถ โข อายสุม ภาโท สายณหสมยั ปฐิสลลانا วุฏฐิตะ เยนายสุม
 อานนุโท เตนุปลสงกมิ อุปลสงกมิตวา อายสมตา อานนุเทน สทฐี สมโมทิตี สมโมทนีย
 กถั สาราณียั วิตัสาเรตวา เอกมนุตตัม นิสิตีฯ เอกมนุตตัม นิสินโน โข อายสุม ภาโท
 อายสมนุตตัม อานนุทัง เอตทโวจ

[๗๗๔]

โก นุ โข อาวุโส อานนุท เหตุ โก ปจฺจโย เยน สทฺธมฺมปริหานั โหติฯ
 โก นุ โข อาวุโส อานนุท เหตุ โก ปจฺจโย เยน สทฺธมฺมอปริหานั โหติติฯ สาธุ
 สาธุ อาวุโส ภาทท ภาททโก โข เต อาวุโส ภาทท อุมมคฺโค ภาททกั ปฏิกาณั กถยาณิ
 ปริปุจฺฉาฯ เอวณฺหิ ตวั อาวุโส ภาทท ปุจฺฉสิ โก นุ โข อาวุโส อานนุท เหตุ โก
 ปจฺจโย เยน สทฺธมฺมปริหานั โหติฯ โก ปนาวุโส อานนุท เหตุ โก ปจฺจโย เยน
 สทฺธมฺมอปริหานั โหติติฯ เอวมาวุโสติฯ

[๗๗๕]

จตุณฺนํ โข อาวุโส สติปญฺจานานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุลิกตตฺตา สทฺธมฺมปริหาน
 โหติฯ จตุณฺนํ จ โข อาวุโส สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลิกตตฺตา สทฺธมฺมอปริหาน
 โหติฯ กตเมสํ จตุณฺนํฯ อิทาวุโส ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วินยฺเย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหรติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสฯ อิมสํ โข อาวุโส จตุณฺนํ
 สติปญฺจานานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุลิกตตฺตา สทฺธมฺมปริหานั โหติฯ อิมสํ จ โข
 อาวุโส จตุณฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลิกตตฺตา สทฺธมฺมอปริหานั โหติติฯ

ปริหานสูตร

ว่าด้วยความเสื่อมแห่งพระสัทธรรม

[๗๗๓]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะ อยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้เมืองปาฏลิบุตร ครั้งนั้น ท่านพระภัททะ ออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอานนท์ว่า :-

[๗๗๔]

ดูกรท่านอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมเสื่อม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมไม่เสื่อม ?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดิละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเจียบแหลม ช่างได้ถามเหมาะๆ ก็ท่านถาม อย่างนี้หรือว่า ดูกรอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมเสื่อม อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมไม่เสื่อม ? .

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

[๗๗๕]

อา. ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงเสื่อม และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงไม่เสื่อม สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมใน ธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงเสื่อม และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงไม่เสื่อม.

จบ สูตรที่ ๓

[๗๗๖]

สาวตถีนินทาน์ฯ จตุตถาโรเม ภิกขเว สติปฏจानาฯ กตเม จตุตถาโรฯ อธิ
ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินิยุย โลเก
อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน
สติมา วินิยุย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ อิม โข ภิกขเว จตุตถาโร สติปฏจานาติฯ^๑

[๗๗๗]

เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ เขตฺตวเน อนาถปิณฺฑิกสุต
อาราเมฯ อถ โข อณฺณตโร พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตี สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติฯ
เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทวโจ

[๗๗๘]

โก นฺุ โข โก โคตม เหตุ โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม น
จิรญฺจิตฺติโก โหติฯ โก ปน โก โคตม เหตุ โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต
สทฺธมฺโม จิรญฺจิตฺติโก โหติติฯ

[๗๗๙]

จตฺตุนฺนํ โข พฺราหฺมณ สติปฏจานานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุลิทตฺตา ตถาคเต
ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรญฺจิตฺติโก โหติฯ จตฺตุนฺนํ จ โข พฺราหฺมณ สติปฏจานานํ
ภาวิตตฺตา พหุลิทตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรญฺจิตฺติโก โหติฯ กตเมถ
จตฺตุนฺนํฯ อธิ พฺราหฺมณ ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน

สุทธกสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๗๗๖]

สรวัตตินิทาน.^๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ นี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

พราหมณสูตร

ว่าด้วยพระสัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน

[๗๗๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกะพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า :-

[๗๗๘]

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว ?

[๗๗๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น

๑. สรวัตตินิทาน -ผู้รวบรวม

สติมา วินยัย โลเก อภิขณาโทมนสฺสํ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสี วิหริ
 อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินยัย โลเก อภิขณาโทมนสฺสํ อิมสฺส โข พุราหฺมณ
 จตฺตุนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา อพฺหุทฺถิตตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม
 น จิรญฺจิตฺติโก โหติฯ อิมสฺส จ โข พุราหฺมณ จตฺตุนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา
 พหุทฺถิตตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรญฺจิตฺติโก โหตีติฯ

[๗๘๐]

เอวํ วุตฺเต โส พุราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทวโจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม
 อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ชาเรตุ อชฺชตฺตเค ปาณฺเปตํ
 สรณฺงคตฺตุนฺติฯ

[๗๘๑]

เอกํ สมฺมํ อายสฺมา จ สารีปฺตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคัลลาโน อายสฺมา
 จ อนຸรຸທ໌໌ ສາເກເຕ ວິຫຣນຸຕິ ກຣຸຸກິວເນຢ ອຄ ໂພ ອາຍສຸມາ ຈ ສາຣີປຸຕຸໂຕ ອາຍສຸມາ
 จ มหาโมคฺคัลลาโน สายนฺหสมฺมํ ปຸຸສຸລຸດຸນາ ວຸຸຸຈຸຕຸຕາ ເຍນາຍສຸມາ ອນຸຣຸທ໌໌
 ເຕນຸປສຸງມີສຸ ອຸປສຸງມີຕຸວາ ອາຍສຸມຕາ ອນຸຣຸທ໌໌ເຣນ ສຸທຸຣີ ສມໂມທິສຸ ສມໂມທນີຍໍ ກຄໍ
 ສາຣາຣຸນີຍໍ ວິຕິສາເຣຕຸວາ ເອກມນຸຕໍ ນິສືທິສຸຢ ເອກມນຸຕໍ ນິສິນຸໂນ ໂພ ອາຍສຸມາ ສາຣີປຸຕຸໂຕ
 ອາຍສຸມນຸຕໍ ອນຸຣຸທ໌໌ ເອຕทวโจ

[๗๘๒]

ເສกໂພ ເສกໂພຕິ^๑ ອາວຸໂສ ອນຸຣຸທ໌໌ ວຸຸຈຸຈຸຕິ ກິຕຸຕາວຕາ ນຸ ໂພ ອາວຸໂສ ເສກໂພ
 ໂຫຕິຕິຢ ຈຕຸນຸນໍ ໂພ ອາວຸໂສ ສຕິປຸຸຈຸນານຸ ປເທສໍ ກາວິຕຕຸຕາ ເສກໂພ ໂຫຕິຢ
 ກຕເມສໍ ຈຕຸນຸນໍຢ ອິຣາວຸໂສ ກິກຸຸ ກາຍ ກາຍານຸປສຸຕິ ວິຫຣຕິ ອາຕາປີ ສມປຸຸຈຸນາໂ

๑. ເສໂພ ເສໂພຕິຕິປີ ປາໂຈຢ

ภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
 ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณา
 เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส
 ในโลกเสีย ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔
 เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้ไม่นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว และเพราะ
 บุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน
 ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว.

(๗๘๐)

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์นั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิต
 ของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่บุคคลผู้หลงทาง หรือตามประทีป
 ในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักษุจักแลเห็นได้ ฉะนั้น ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต
 ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๕

ปเทสสูตร

ว่าด้วยบุคคลจะชื่อว่าเป็นพระเสาะ

(๗๘๑)

สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ และท่านพระอนูรุทธะอยู่ ณ กัณฐกีวัน ใกล้เมืองสาเกต
 ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอนูรุทธะถึงที่อยู่
 ได้ปราศรัยกับท่านพระอนูรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
 ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนูรุทธะว่า :-

(๗๘๒)

ดูกรท่านอนูรุทธะ ที่เรียกว่า พระเสาะ พระเสาะ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? บุคคลจึงจะชื่อว่าเป็นพระเสาะ
 ท่านพระอนูรุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระเสาะ? เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔
 ได้เป็นส่วนๆ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกาย
 ในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ ฌมมานุปสฺสี
 วิหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํ อิมํ โข อาวุโส
 จตฺตุนํ สติปญฺจานานํ ปเทสํ ภาวิตตฺตา เสกฺโข โหติติฯ

[๗๘๓]

ตํเยว นินทานํฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปฺตโต อายสฺมมฺนตํ
 อนฺรุทฺธํ เอตทโวจ

[๗๘๔]

อเสกฺโข อเสกฺโขติ อาวุโส อนฺรุทฺธ วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นฺ โข อาวุโส อเสกฺโข
 โหติติฯ จตฺตุนํ โข อาวุโส สติปญฺจานานํ สมตฺตํ ภาวิตตฺตา อเสกฺโข โหติฯ
 กตเมสํ จตฺตุนํฯ อิธาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ ฌมมานุปสฺสี
 วิหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํ อิมํ โข
 อาวุโส จตฺตุนํ สติปญฺจานานํ สมตฺตํ ภาวิตตฺตา อเสกฺโข โหติติฯ

ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรผู้มีอายุ บุคคลจะได้ชื่อว่าเป็นพระอเสาะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แลได้เป็นส่วนๆ.

จบ สูตรที่ ๖

สมัตตสูตร

ว่าด้วยบุคคลจะชื่อว่าเป็นพระอเสาะ

[๗๘๓]

นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ครั้นท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระอนูรุทธว่า :-

[๗๘๔]

ดูกรท่านอนูรุทธ ที่เรียกว่า พระอเสาะ พระอเสาะ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? บุคคลจึงจะชื่อว่าเป็นพระอเสาะ ท่านพระอนูรุทธตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระอเสาะ? เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระอเสาะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ได้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๗

[๗๘๕]

ตัมเบว นินทานัน ๑ เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อายสฺมณฺตํ
อนรุทฺธํ เอตทโวจ

[๗๘๖]

กตเมสํ อายสฺมา อนรุทฺธो ๑ ฌมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิกฺขุณฺตํ
ปตฺโตติ ๑ จตฺตุนํ อวฺโส สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิกฺขุณฺตํ
ปตฺโตติ ๑ กตเมสํ จตฺตุนํ ๑ อิธํ อวฺโส กาเย กายานุปสฺสี วิหฺรามิ อาตปปี
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺส ๑ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ
ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรามิ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺส ๑
อิเมสํ ขวํ อวฺโส จตฺตุนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิกฺขุณฺตํ
ปตฺโตติ ๑ อิเมสํ จ ปณํ อวฺโส จตฺตุนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
สทฺธสฺส โลกํ อภิขานามิตี ๑

[๗๘๗]

เอกํ สมฺมํ อายสฺมา อานนฺโท ราชคฺเห วิหฺรติ เวฬุวนเ กถนฺทกนิวาเป ๑ เตน
โฆ ปน สมฺเยน สิริวฑฺฒโน คหปติ อาพาธโก โหติ ทุกฺขิโต พาพฺพหฺคิลาโน ๑ อถ
โฆ สิริวฑฺฒโน คหปติ อณฺเฑตรํ ปุริสํ อามนฺเตสฺสิ เอहि ตวํ อมฺโภ ปุริส เยนายสฺมา
อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท
สิรสา วนฺท สิริวฑฺฒโน ฌนฺเต คหปติ อาพาธโก ทุกฺขิโต พาพฺพหฺคิลาโน โส
อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทตฺติ เอวณฺจ วเทหิ สาธุ กิร ฌนฺเต
อายสฺมา อานนฺโท เยน สิริวฑฺฒนสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมตุ อนุกมฺป
อุปาทายาติ ๑ เอว ฌนฺเตติ โฆ โส ปุริโส สิริวฑฺฒนสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสุตฺวา

โลกสูตร

ว่าด้วยผู้รู้โลก

[๗๘๕]

นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ครั้นท่านพระสารีบุตร นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า :-

[๗๘๖]

ท่านพระอนรุทธะถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งกรรมเหล่าไหน? ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามากเพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล และเพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ผมจึงรู้โลกได้ตั้งพัน.

จบ สูตรที่ ๘

สิริวัฑฒสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้อนาคามีผล

[๗๘๗]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น สิริวัฑฒกฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้นนั้น สิริวัฑฒกฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มาเนาะบุรุษผู้เจริญ ท่านจงเข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สิริวัฑฒกฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอรบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนทด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิด ขอท่านพระอานนทจงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของ สิริวัฑฒกฤหบดีเกิด บุรุษนั้นรับคำสิริวัฑฒกฤหบดีแล้ว จึงเข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ นมัสการท่านพระอานนทแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนท่านพระอานนทว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สิริวัฑฒกฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอรบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนทด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้เรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิด ขอท่านพระอานนทจงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวัฑฒกฤหบดีเกิด ท่านพระอานนทรับคำด้วยดุษณีภาพ.

เขนยาสุมมา อานนุโท เตนุปลสงกมิ อุปสงกมิตวา อายสมนุตํ อานนุทํ อภิวาเทตวา
 เอกมนุตํ นิสิตีฯ เอกมนุตํ นิสินโน โข โส ปุริโส อายสมนุตํ อานนุทํ เอตทโวจ
 สิริวฑฒสส ฆนเต คหปติ อาพาธโก ทุกฺขจิตฺโต พัพพหคิตาโน โส อายสมโต
 อานนุทสฺส ปาเท สิริสา วนฺทติ เอวญจ วเทติ สาธุ กิร ฆนเต อายสุมมา อานนุโท
 เขนย สิริวฑฒสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปลสงกมตุ อนุกมปํ อุปาทายาติฯ อธิวาเสสิ
 โข อายสุมมา อานนุโท ตฺถุหิภาเวนฯ

[๗๘๘]

อถ โข อายสุมมา อานนุโท ปุพฺพพณฺหสมยํ^๑ นิวาเสตวา ปตฺตจิวรรมาทาย เขนย
 สิริวฑฒสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปลสงกมิ อุปสงกมิตวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสิตีฯ
 นิสชช โข อายสุมมา อานนุโท สิริวฑฒํ คหปติ เอตทโวจ

[๗๘๙]

กจฺจิ เต คหปติ ขมนิยํ กจฺจิ ยাপนียํ กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกกมฺนฺติ
 โน อภิกกมฺนฺติฯ ปฏิกกโมสํ ปณฺณายติ โน อภิกกโมติฯ น เม ฆนเต ขมนิยํ
 น ยাপนียํ พัพพหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกกมฺนฺติ โน ปฏิกกมฺนฺติ อภิกกโมสํ
 ปณฺณายติ โน ปฏิกกโมติฯ

[๗๙๐]

ตสฺมา ติห เต คหปติ เอวํ สิกฺขจิตพฺพ กายเ กายานุปลสฺสี วิหริตฺสํมิ อาตapi
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฐมฺเมสุ
 ฐมฺมานุปลสฺสี วิหริตฺสํมิ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสนฺติฯ
 เอวญฺหิ เต คหปติ สิกฺขจิตพฺพนฺติฯ

[๗๙๑]

เยเม ฆนเต ภควตา จตฺตาริ สติปญฺ्ञานา เทสิตา สํวิชฺชนฺติ เต ฐมฺมา มยิ
 อหํ จ เตสุ ฐมฺเมสุ สนฺทิสฺสํมิฯ อหฺลฺหิ ฆนเต กายเ กายานุปลสฺสี วิหฺรํมิ อาตapi
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฐมฺเมสุ
 ฐมฺมานุปลสฺสี วิหฺรํมิ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

๑. ย. อยํ ปาโจ นตฺถิฯ

[๗๘๘]

ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวัฑฒคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย ครั้นแล้วได้ถามสิริวัฑฒคฤหบดีว่า :-

[๗๘๙]

ดูกรคฤหบดี ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอจะยังอดทนให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาย่อมคลายลงไม่กำเริบขึ้นหรือ ความทุกข์ปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏหรือ? สิริวัฑฒคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอดทนให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่เสื่อมคลายไปเลย ความกำเริบปรากฏอยู่ ความทุกข์ไม่ปรากฏ.

[๗๙๐]

อา. ดูกรคฤหบดี เพราะเหตุอันนั้นแหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย จักพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... จักพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... จักพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ดูกรคฤหบดี ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล.

[๗๙๑]

ติ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมคือสติปัฏฐาน ๔ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในกระผม และกระผมย่อมเห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ก็กระผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

[๗๙๒]

ยานิ จิมานิ ภนฺเต ภควตา ปญฺโจรมภาคิยานิ สญฺโฆชนานิ เทสิตานิ นานํ
 ภนฺเต ชงฺกิลฺลิจิ อตฺตนิ อปฺปหีนํ สมฺนุสฺสสามีติฯ ลาภา เต คหปติ สุตทฺธํ เต
 คหปติ อนาคามิผลนฺตยา คหปติ พุยาगतนฺติฯ

[๗๙๓]

ตํเยว นิตานํฯ เตน โข ปน สมเยน มานทินฺโน คหปติ อาพาธโก โห
 ติ ทุกฺขิโต พาพฺพหิลาโนฯ อถ โข มานทินฺโน คหปติ อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ
 เอहि ตวํ อมฺโห ปุริสํ ฯเปฯ น เม ภนฺเต ขมนียํ น ยาปนียํ พาพฺพหา เม ทุกฺขา
 เวทนา อภิกฺกมฺมฺนฺติ โน ปฏิกฺกมฺมฺนฺติ อภิกฺกมฺโสนํ ปญฺญาติ โน อภิกฺกมฺโมติฯ

[๗๙๔]

เอวรูปาย จาหํ ภนฺเต ทุกฺขาย เวทนาย สฺมุจฺโจ สฺมาโน กาเย กายานุสฺสสี
 วิหฺรามิ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ
 จิตฺเต ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุสฺสสี วิหฺรามิ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๗๙๒]

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ กระผมยังไม่แลเห็นสังโยชนข้อใดข้อหนึ่ง ที่ยังละไม่ได้แล้วในตน.

อา. ดูรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว อนาคามีผลอันท่านกระทำให้แจ้ง.

จบ สูตรที่ ๕

มานทินนสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้อนาคามีผล

[๗๙๓]

นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ก็สมัยนั้น มานทินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้นนั้น มานทินนคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มานี้นะ บุรุษผู้เจริญ ท่านจงเข้าไปหาพระอนนทถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มานทินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอนนทด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิดขอท่านพระอนนททั้งอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของมานทินนคฤหบดีเกิด บุรุษนั้น เมื่อรับคำมานทินนคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาพระอนนทถึงที่อยู่ นมัสการท่านพระอนนทแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนท่านพระอนนทว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มานทินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอนนทด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้เรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิดขอท่านพระอนนทอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของมานทินนคฤหบดีเกิด ท่านพระอนนทรับคำด้วยดุยณีภาพ ครั้นนั้น เวลาเช้าท่านพระอนนทนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของมานทินนคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย ครั้นแล้วได้ถามมานทินนคฤหบดีว่า ดูรคฤหบดี ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอจะยังอดภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนา ย่อมคลายลงไม่กำเริบขึ้นหรือ ความทุเลาปรากฏความกำเริบไม่ปรากฏหรือ? มานทินนคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอดภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมยังกำเริบหนัก ไม่เสื่อมคลายไปเลย ความกำเริบยังปรากฏอยู่ ความทุเลาไม่ปรากฏ.

[๗๙๔]

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอันทุกขเวทนาเห็นปานนี้กระทบแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

[๗๙๕]

ยานิ จิมานิ ภนฺเต ภควตา ปณฺโจรมภาคิยานิ สญฺโฆชนานิ เทสิตานิ นานํ
 ภนฺเต ขงฺกิลฺลิจิ อตุตฺตนิ อปฺปหีนํ สมนุสฺสสามีติฯ ลาภา เต คหปติ สุตฺตฺชนฺเต
 คหปติ อนาคามิผลํ ตยา คหปติ พุยาถตฺนฺติฯ

สํสฺสจฺจิตฺตวคฺโค ตติโยฯ

ตสฺสสุทฺตทานํ

สํสํ จิตฺติ ปริหานํ

สุทฺธกํ พุราหุมนฺน จ

ปเทสํ สมตฺตํ โลโก จ

สิริวฑฺฒํ มานทินฺนฺน เต ทสาติฯ

[๗๙๕]

จำแต่ท่านผู้เจริญ ก็สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ กระผมยังไม่แลเห็น
สังโยชนข้อใดข้อหนึ่ง ที่ยังละไม่ได้แล้วในตน ท่านพระอานนทกล่าวว่า ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว
อนาคามีผลอันท่านกระทำให้แจ้งแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สีสัญญัติวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีสสูตร	๒. จิตติสูตร
๓. ปริหานสูตร	๔. สุททกสูตร
๕. พรหมณสูตร	๖. ปเทสสูตร
๗. สัมมัตตสูตร	๘. โลกสูตร
๙. สิริวัฑฒสูตร	๑๐. มานทินนสูตร

อนนุสสุตวคฺโค จตุตฺโธ

(୩୯୬)

สาวตุณีนท้านํ้า ออ้ย กาเย กายานุปัสสนาติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส
 ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก
 อุตฺปาติฯ ส้า โข ปนํยํ กาเย กายานุปัสสนา ภาเวตพฺพาติ เม ภิกขเวฯ ภาวิตาติ
 เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา
 อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ

(୧୯୩)

อัย เวทนาสุ เวทนนานุปัสสนาติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสฺส ฆมฺเมสฺส จกฺขุ
 อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ สว ไซ
 ปนํ เวทนาสุ เวทนนานุปัสสนา ภาเวตฺตฺพพาติ เม ภิกขเวฯ ภาวิตาติ เม ภิกขเว
 ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสฺส ฆมฺเมสฺส จกฺขุ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา
 อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ

(୧୯୯)

อัย จิตฺเต จิตฺตานุปัสสนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ชมฺเมสฺส จกฺขุ
 อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปณฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ ส่า
 โย ปณายํ จิตฺเต จิตฺตานุปัสสนา ภาเวตฺตพฺพาติ เม ภิกฺขเวฯ ภาวิตาติ เม ภิกฺขเว
 ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ชมฺเมสฺส จกฺขุ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปณฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา
 อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ

(୧୯୯)

อัย ชมเมสฺ ชมมานุสฺสนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺ ชมเมสฺ จกฺขุ
 อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ ส่า
 โย ปนํยํ ชมเมสฺ ชมมานุสฺสนา ภาเวตฺตฺพพาติ เม ภิกฺขเวฯ ภาวิตาติ เม ภิกฺขเว
 ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺ ชมเมสฺ จกฺขุ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา
 อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติติฯ

อนนุสสุตวรรคที่ ๔

อนนุสสุตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน

[๗๙๖]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นกายในกาย... การพิจารณาเห็นกายในกายนี้นั้นอันเราควรเจริญ... การพิจารณาเห็นกายในกายอันเราเจริญแล้ว.

[๗๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา... การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนานี้ันอันเราควรเจริญ... การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนานี้ันอันเราเจริญแล้ว.

[๗๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นจิตในจิต... การพิจารณาเห็นจิตในจิตนี้นั้นอันเราควรเจริญ... การพิจารณาเห็นจิตในจิตนี้ันอันเราเจริญแล้ว.

[๗๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นธรรมในธรรม... การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมนี้นั้นอันเราควรเจริญ... การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมนี้ันอันเราเจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑

[๘๐๐]

สาวตถีนินทานิฯ จตุตถาโรเม ภิกขเว สติปญฺจนา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนต-
 นิพพิทาย วิวาทย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺจาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตุนฺติฯ
 กตเม จตุตถาโรฯ อีธ ภิกขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน
 สติมา วินยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหริติ
 อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อีเม โข ภิกขเว จตุตถาโร
 สติปญฺจนา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนตนิพพิทาย วิวาทย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญฺจาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตุนฺตฺติฯ

[๘๐๑]

เยสํ เกสณฺจิ ภิกขเว จตุตถาโร สติปญฺจนา วิรทฺธา วิรทฺโธ เตสํ อริโย
 อฏฺฐจฺจิกโก^๑ มคฺโค สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิฯ ยสํ เกสณฺจิ ภิกขเว จตุตถาโร สติปญฺจนา
 อารทฺธา อารทฺโธ เตสํ อริโย อฏฺฐจฺจิกโก^๒ มคฺโค สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิฯ กตเม
 จตุตถาโรฯ อีธ ภิกขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา
 วินยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหริติ
 อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยสํ เกสณฺจิ
 ภิกขเว อีเม จตุตถาโร สติปญฺจนา วิรทฺธา วิรทฺโธ เตสํ อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค
 สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิฯ ยสํ เกสณฺจิ ภิกขเว อีเม จตุตถาโร สติปญฺจนา อารทฺธา
 อารทฺโธ เตสํ อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิติฯ

๑. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺติฯ เวมฺปิริฯ

๒. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺติฯ เวมฺปิริฯ

วิราคสูตร

เจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อความหน่าย

[๘๐๐]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว.

จบ สูตรที่ ๒

วิวัธสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่ปรารถนและปรารถนอริยมรรค

[๘๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ปรารถนแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ไม่ปรารถนอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ปรารถนอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ปรารถนแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ไม่ปรารถนอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔

[๘๐๒]

สาวตถินิทานํฯ จตุตถาโรเม ภิกขเว สติปญฺจนา ภาวิตา พหุลีกตา อปารํ
 ปารํ คมนาย สํวตฺตุนฺติฯ กตเม จตุตถาโรฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี
 วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ
 จิตฺเต ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อีเม โข ภิกขเว จตุตถาโร สติปญฺจนา ภาวิตา พหุลีกตา
 อปารํ ปารํ คมนาย สํวตฺตุนฺตีสฺสึฯ

[๘๐๓]

สาวตถินิทานํฯ สโต ภิกขเว ภิกขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน อํ โว อมฺหากํ
 อนุสาสนีฯ กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี
 วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต
 ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
 โทมนสฺสํฯ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติฯ

เหล่านี้ อันบุคคลเหล่านี้ใดเหล่านี้หนึ่งปรารภแล้ว บุคคลเหล่านั้นนั้นชื่อว่า ปรารภอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

ภาวนาสสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐานเพื่อถึงฝั่ง

(๘๐๒)

สาวัตถิณทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง จากที่มีไช้ฝั่ง สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง จากที่มีไช้ฝั่ง.

จบ สูตรที่ ๔

สติสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐานชื่อว่าผู้มีสติ

(๘๐๓)

สาวัตถิณทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงชื่อว่าผู้มีสติ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าผู้มีสติ.

[๘๐๔]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ สมปชาโน โหติฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุโน วิทิตา เวทนา
 อุปปชฺชนฺติ วิทิตา อุปฺภฺจหนฺติ วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติฯ วิทิตา วิตกฺกา อุปปชฺชนฺติ
 วิทิตา อุปฺภฺจหนฺติ วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติฯ วิทิตา ปญฺญา^๑ อุปปชฺชนฺติ วิทิตา
 อุปฺภฺจหนฺติ วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สมปชาโน โหติฯ
 สโต ภิกขเว ภิกขุ วิหเรยฺย สมปชาโน อयํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติฯ

[๘๐๕]

สาวตฺถีนินฺทาณํฯ จตฺตาโรเม ภิกขเว สติปญฺจานาฯ กตเม จตฺตาโรฯ อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิมํ โข ภิกขเว จตฺตาโร สติปญฺจานาฯ
 อิมํลํ โข ภิกขเว จตฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ทฺวินํ ผลิตานํ
 อณฺณตฺรํ ผลิตํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม อณฺณ สติ วา อุปาทิสเส อนาคามิตาติฯ

[๘๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร ภิกษุจึงจะเชื่อว่าเป็นผู้มีสัมปชัญญะ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนาอันภิกษุในธรรมวินัยนี้ทราบชัดแล้วย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ วิตกอันภิกษุทราบชัดแล้ว ย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ ปัญญาอันภิกษุทราบชัดแล้วย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ อย่างนี้แล ภิกษุจึงจะเชื่อว่าเป็นผู้มีสัมปชัญญะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ อยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

อญญสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ หวังผลได้ ๒ อย่าง

[๘๐๕]

สาวกตันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พึงหวังผลได้ ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือ เมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๖

[๘๐๖]

จตุตาโรเม ภิกขเว สติปฏจानาฯ กตเม จตุตาโรฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ กาเย
 กายานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมุปชาโน สติมา วินิยุย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสํฯ
 ตสฺส กาเย กายานุปัสสีโน วิหริโต โย กายสฺมี นนฺโท โส ปหิยุยติ นนฺทสฺส
 ปหานาย^๑ อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๐๗]

เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมุปชาโน สติมา วินิยุย โลเก
 อภิขุณาโทมนสฺสํฯ ตสฺส เวทนาสุ เวทนานุปัสสีโน วิหริโต โย เวทนาสุ นนฺโท
 โส ปหิยุยติ นนฺทสฺส ปหานาย อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๐๘]

จิตฺเต จิตฺตานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมุปชาโน สติมา วินิยุย โลเก
 อภิขุณาโทมนสฺสํฯ ตสฺส จิตฺเต จิตฺตานุปัสสีโน วิหริโต โย จิตฺตสฺมี นนฺโท โส
 ปหิยุยติ นนฺทสฺส ปหานาย อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๐๙]

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมุปชาโน สติมา วินิยุย โลเก
 อภิขุณาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ธมฺเมสุ ธมฺมานุปัสสีโน วิหริโต โย ธมฺเมสุ นนฺโท โส
 ปหิยุยติ นนฺทสฺส ปหานาย อมตํ สจฺจิกตํ โหตีติฯ

ฉันทสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ชื่อว่าทำให้แจ้งอมตะ

[๘๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมละความพอใจในกายนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันได้ชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๐๗]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมละความพอใจในเวทนานั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันได้ชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๐๘]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมละความพอใจในจิตนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันได้ชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๐๙]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมละความพอใจในธรรมนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันได้ชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

จบ สูตรที่ ๗

[๘๑๐]

จตุตาโรเม ภิกขเว สติปัญจนาฯ กตเม จตุตาโรฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ กาเย
 กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมา วินยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสฯ
 ตสฺส กาเย กายานุปสฺสีโน วิหโรโต กาโย ปริยฺวาโต โหติ กายสฺส ปริยฺวาตตฺตา
 อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๑๑]

เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมา วินยฺย โลเก
 อภิขุณาโทมนสฺสฯ ตสฺส เวทนาสุ เวทนานุปสฺสีโน วิหโรโต เวทนา ปริยฺวาตา
 โหติ เวทนานํ ปริยฺวาตตฺตา อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๑๒]

จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมา วินยฺย โลเก
 อภิขุณาโทมนสฺสฯ ตสฺส จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสีโน วิหโรโต จิตฺตํ ปริยฺวาตํ โหติ
 จิตฺตสฺส ปริยฺวาตตฺตา อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๑๓]

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมา วินยฺย โลเก
 อภิขุณาโทมนสฺสฯ ตสฺส ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสีโน วิหโรโต ธมฺมา ปริยฺวาตา โหนฺติ
 ธมฺมานํ ปริยฺวาตตฺตา อมตํ สจฺจิกตํ โหตีติฯ

ปริยญาสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐานชื่อว่าทำให้แจ้งซึ่งอมตะ

[๘๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมกำหนดรู้กายได้ เพราะกำหนดรู้กายได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๑]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมกำหนดรู้เวทนาได้ เพราะกำหนดรู้เวทนาได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๒]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมกำหนดรู้จิตได้ เพราะกำหนดรู้จิตได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๓]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมกำหนดรู้ธรรมได้ เพราะกำหนดรู้ธรรมได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

จบ สูตรที่ ๘

[๘๑๔]

จตุณฺห์ ภิกฺขเว สติปฺญจानานํ ภาวนํ เทสิสฺสามิ ตํ สุณฺณถฯ กตมา ภิกฺขเว
 จตุณฺห์ สติปฺญจานานํ ภาวนาฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสึ วิหฺรติ
 อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ
 ฌมฺมานุปสฺสึ วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ
 ออํ โข ภิกฺขเว จตุณฺห์ สติปฺญจานานํ ภาวนาติฯ

[๘๑๕]

สติปฺญจานนฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สติปฺญจานภาวนนฺจ สติปฺญจานภาวนา-
 คามินินฺจ ปฏฺิปปํ ตํ สุณฺณถฯ กตมฺนฺจ ภิกฺขเว สติปฺญจานํฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 กาเย กายานุปสฺสึ วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ
 เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสึ วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สติปฺญจานํฯ

[๘๑๖]

กตมา จ ภิกฺขเว สติปฺญจานภาวนาฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมุตฺถฌมฺมานุปสฺสึ
 กายสฺมี วิหฺรติ วยฌมฺมานุปสฺสึ กายสฺมี วิหฺรติ สมฺมุตฺถวยฌมฺมานุปสฺสึ กายสฺมี วิหฺรติ
 อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ สมฺมุตฺถฌมฺมานุปสฺสึ
 เวทนาสุ วิหฺรติ วยฌมฺมานุปสฺสึ เวทนาสุ วิหฺรติ สมฺมุตฺถวยฌมฺมานุปสฺสึ เวทนาสุ
 วิหฺรติฯ ตถา จิตฺเตฯ ฌมฺเมสุ วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ออํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สติปฺญจานภาวนาฯ

ภาวนาสูตร

การเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๘๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เธอทั้งหลายจงฟัง การเจริญสติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือการเจริญสติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๕

วิภังคสูตร

ปฏิบัติอันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน

[๘๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสติปัฏฐาน การเจริญสติปัฏฐาน และปฏิบัติอันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟัง กัสติปัฏฐาน เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสติปัฏฐาน.

[๘๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การเจริญสติปัฏฐานเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกาย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในกาย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนา... พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในจิต...

[๘๑๗]

กตมา จ ภิกขเว สติปญฺจานภาวนาคามินี ปฏิปทาฯ อยเมว อริโย อญฺจกโก
มกุโคฯ เสยฺยถิทำฯ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมโนโต สมฺมาอาชีโว
สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว สติปญฺจานภาวนาคามินี
ปฏิบัติฯ

อนนุสฺสฺตวคฺโค จตฺตฺโถ ฯ

ตสฺสทุทธานํ

อนนุสฺสฺตํ วิราโค จ	วิรทฺโธ ภาวนา สโต
อณฺโณ ฌนํ ปริณฺณาย	ภาวนา วิภฺงเคน เต ทสฺสาคีฯ

พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในธรรม พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในธรรม พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า การเจริญสติปัฏฐาน.

(๘๑๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิบัติอย่างไรให้ถึงการเจริญสติปัฏฐานเป็นไหน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ... สัมมาสมาธิ นี้แลเรียกว่า ปฏิบัติอย่างไรให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อนนุสสุตวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนนุสสุตสูตร	๒. วิราคสูตร
๓. วิวัฏฐสูตร	๔. ภาวนาสูตร
๕. สติสูตร	๖. อัญญสูตร
๗. นันทสูตร	๘. ปริญญาสูตร
๙. ภาวนาสูตร	๑๐. วิภังคสูตร

อมตวคฺโค ปณฺจโม

[๘๑๘]

สาวตถีนินฺทํ ๑ จตุสฺส ภิกฺขเว สติปญฺจจาเนสฺส สุปฺติญฺจิตฺตจิตฺตา วิหฺรตฺตา มา
 โว อมตํ ปนฺสฺส ๑ กตฺเมสฺส จตุสฺส ๑ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสึ วิหฺรติ
 อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ๑ เวทนาสฺส จิตฺเต ฌมฺเมสฺส
 ฌมฺมานุปสฺสึ วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ๑
 อิมํ ภิกฺขเว จตุสฺส สติปญฺจจาเนสฺส สุปฺติญฺจิตฺตจิตฺตา วิหฺรตฺตา มา โว อมตํ ปนฺสฺส ๑

[๘๑๙]

สาวตถีนินฺทํ ๑ จตฺถนํ ภิกฺขเว สติปญฺจจํ สมฺมทฺธจํ อตฺถกมฺมจํ
 เทสิสฺสามิ ตํ สฺสณํ ๑ โก จ ภิกฺขเว กายสฺส สมฺมทโย ๑ อาหารสมฺมทฺธา กายสฺส
 สมฺมทโย อาหารนิโรธา กายสฺส อตฺถกโม ผสฺสสมฺมทฺธา เวทนานํ สมฺมทโย
 ผสฺสนิโรธา เวทนานํ อตฺถกโม นามรูปสมฺมทฺธา จิตฺตสฺส สมฺมทโย นามรูปนิโรธา
 จิตฺตสฺส อตฺถกโม มนสิการสมฺมทฺธา ฌมฺมานํ สมฺมทโย มนสิการนิโรธา ฌมฺมานํ
 อตฺถกโมติ ๑

อมตวรรคที่ ๕

อมตสูตร

ว่าด้วยจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน

(๘๑๘)

สาวตถิณทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในสติปัฏฐาน ๔ อยู่เถิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะจะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้เถิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะจะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑

สมุทยสูตร

ว่าด้วยการเกิดดับแห่งสติปัฏฐาน ๔

(๘๑๙)

สาวตถิณทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเกิดและความดับแห่งสติปัฏฐาน ๔ เธอทั้งหลายจงฟัง ก็ความเกิดแห่งกายเป็นอย่างไร? ความเกิดแห่งกายย่อมมี เพราะความเกิดแห่งอาหาร ความดับแห่งกายย่อมมี เพราะความดับแห่งอาหาร ความเกิดแห่งเวทนาย่อมมี เพราะความเกิดแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนาย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ ความเกิดแห่งจิตย่อมมี เพราะความเกิดแห่งนามรูป ความดับแห่งจิตย่อมมี เพราะความดับแห่งนามรูป ความเกิดแห่งธรรมย่อมมี เพราะความเกิดแห่งมนสิการ ความดับแห่งธรรมย่อมมี เพราะความดับแห่งมนสิการ.

จบ สูตรที่ ๒

[๘๒๐]

สาวตถินิทานํฯ เอกมิทาหํ ภิกขเว สมัยํ อรุณเวลายํ วิหรามิ นชฺชา เนรณฺชราย
ตีเร อชฺชาลนิกฺโรเช ปจฺมาภิสฺมพฺพุทฺโธฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกขเว รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส
เอวํ เจตโส ปรีวิตกฺโก อุทฺปาที

[๘๒๑]

เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสฺสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมตฺติกฺกมาย ทุกฺข-
โทมนสฺसानํ อตฺถกฺกมาย ฌายสฺส อธิคฺมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทิตํ จตฺตาริ
สตีปฺภูจฺจานาฯ กตฺเม จตฺตาริฯ กาเย วา ภิกฺขุ กายานุปฺสฺสึ วิหเรยฺยฯ เวทนาสุ
วา ภิกฺขุ เวทนานุปฺสฺสึ วิหเรยฺยฯ จิตฺเต วา ภิกฺขุ จิตฺตานุปฺสฺสึ วิหเรยฺยฯ ฌมฺเมสุ
วา ภิกฺขุ ฌมฺมานุปฺสฺสึ วิหเรยฺย อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
โทมนสฺสํฯ เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสฺสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมตฺติกฺกมาย
ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺถกฺกมาย ฌายสฺส อธิคฺมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทิตํ
จตฺตาริ สตีปฺภูจฺจานาฯ

[๘๒๒]

อถ โข ภิกขเว พุรฺพฺมา สหฺมปฺติ มม เจตฺสา เจโตปรีวิตกฺกมณฺเวย เสยฺยถาปี
นาม พลฺวา ปุริโส สมฺมิณฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสฺาริตํ วา พาหํ สมฺมิณฺชเยย
เอวเมว พุรฺพฺมโลเก อนฺตรหิโต มม ปุโรโต ปาตุรโหสิฯ อถ โข ภิกขเว พุรฺพฺมา
สหฺมปฺติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺกํ กริตฺวา เยนํหํ เตนฺณชฺลี ปณฺนาเมตฺวา มํ เอตฺทโวจ

[๘๒๓]

เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สุกต เอกายนฺวายํ ภนฺเต มคฺโค สตฺตานํ วิสฺสุทฺธิยา
โสกปริเทวานํ สมตฺติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺถกฺกมาย ฌายสฺส อธิคฺมาย
นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทิตํ จตฺตาริ สตีปฺภูจฺจานาฯ กตฺเม จตฺตาริฯ กาเย วา
ภนฺเต ภิกฺขุ กายานุปฺสฺสึ วิหเรยฺยฯ เวทนาสุ วาฯ จิตฺเต วาฯ ฌมฺเมสุ วา ภนฺเต
ภิกฺขุ ฌมฺมานุปฺสฺสึ วิหเรยฺย อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
โทมนสฺสํฯ เอกายนฺวายํ ภนฺเต มคฺโค สตฺตานํ วิสฺสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมตฺติกฺกมาย
ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺถกฺกมาย ฌายสฺส อธิคฺมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทิตํ
จตฺตาริ สตีปฺภูจฺจานาติฯ

มัคคสูตร

ว่าด้วยทางเป็นทีไปอันเอก

[๘๒๐]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งหนึ่ง เมื่อแรกตรัสรู้ เราอยู่ที่ควงไม้ชปาละ-
นิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในตำบลอุรุเวลา เมื่อเราหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิด
ความปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า :-

[๘๒๑]

ทางนี้เป็นทีไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อกำลวงความโศก
และความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อ
ทำนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุพึง
พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่
หรือพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นทีไปอันเอกนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อกำลวงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุ
อายุธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๘๒๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมรู้ความปริวิตกในใจของเราด้วยใจ
จึงหายตัวจากพรหมโลกมาปรากฏเบื้องหน้าเรา เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือ
คู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมมือ
มาทางเราแล้วได้กล่าวว่า :-

[๘๒๓]

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนั้นเป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนั้นเป็นอย่างนั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นทีไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อกำลวงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุ
อายุธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ นั้น
เป็นไฉน? ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุพึงพิจารณาเห็นกายในกาย... ในเวทนา...
ในจิต... ในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นทีไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อกำลวงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุ
อายุธรรม เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๘๒๔]

อิทมโวจ ภิกขเว พุรหุมา สหมปติ	อิทํ วตฺวา อถาปรี เอตทโวจ
เอกายนํ ชาตियนฺตทสฺสี	มกฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี
เอเตน มกฺเคนน อตฺตริสุ ^๑ ปุพฺเพ	ตริสุสฺสนฺติ เย จ ตรนฺติ โอฆนฺติฯ

[๘๒๕]

สาวตฺถีนินฺทามํฯ สโต ภิกขเว ภิกขุ วิหเรยฺย อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีฯ
 กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหฺรติฯ
 เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
 โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติฯ สโต ภิกขเว ภิกขุ
 วิหเรยฺย อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติฯ

[๘๒๖]

กุสฺสราสีติ ภิกขเว วทมาโน จตฺตาริ สติปญฺ्ञาเน สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ
 เกวลโธ หายฺ^๒ ภิกขเว กุสฺสราสี ยทิตํ จตฺตาริ สติปญฺ्ञานาฯ กตเม จตฺตาริฯ
 อีธ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหฺรติฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี

๑. ม. ตริสุฯ ย. อตฺตสุฯ

๒. ส. จายํฯ

[๘๒๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวดังนี้แล้ว
ครั้นแล้ว ได้กล่าวนิคมคาถาต่อไปอีกว่า :-

พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นความสิ้นชาติ และที่สุดแห่งชาติ
ทรงอนุเคราะห์ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล ทรงทราบทางเป็นที่ไปอันเอก
ในกาลก่อนชนทั้งหลาย ข้ามโอฆะได้แล้วด้วยทางนี้
(ในอนาคต) จักข้ามด้วยหนทางนี้
(ในบัดนี้) ก็ข้ามอยู่ด้วยหนทางนี้.

จบ สูตรที่ ๓

สติสูตร

ทรงเตือนภิกษุให้เป็นผู้มีสติ

[๘๒๕]

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติอยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสน์ของเรา
สำหรับเธอทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีสติ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ในเวทนาอยู่... ในจิตอยู่...
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
พึงเป็นผู้มีสติอยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๔

กุสละราติสูตร

ว่าด้วยกองกุศล

[๘๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววังกองกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึง
สติปัฏฐาน ๔ เพราะวังกองกุศลทั้งสิ้น ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่...

วิหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมา วินะย โลก อภิขณาโทมนัสส์ฯ กุสตราสีติ ภิกขเว
 วทมานโน อิมะ จตฺตารโ สติปฏฺจาทเน สมมา วทมานโน วเทยฺยฯ เกวลโ หายํ ภิกขเว
 กุสตราสี ยทิตํ จตฺตารโ สติปฏฺจาทนาติฯ

[๘๒๗]

อถ โข อณฺณตโร ภิกขุ เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมฺนตํ นิสีทิฯ
 เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา
 สงฺจิตฺเตน ฌมํ เทเสตุ ยมํ ภควโต ฌมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต
 อาตปปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติฯ

[๘๒๘]

ตสฺมา ติทฺ ทวํ ภิกขุ อาทิมะว วิโสเชหิ กุสเลสุ ฌมเมสุฯ โก จาทิ กุสลาณํ
 ฌมมานํฯ อิทฺ ทวํ ภิกขุ ปาฏิโมกฺขสํวรํวฺโต วิหราหิ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสุ
 วชฺเชสุ ภยทสฺสาวิ สมากาย สิกฺขสฺสุ สิกฺขาปเทสุฯ

[๘๒๙]

ยโต โข ทวํ ภิกขุ ปาฏิโมกฺขสํวรํวฺโต วิหริสฺสสิ อาจารโคจรสมฺปนฺโน
 อณฺมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวิ สมากาย สิกฺขสฺสุ^๑ สิกฺขาปเทสุ ตโต ทวํ ภิกขเว
 สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติฏฺจาย จตฺตารโ สติปฏฺจาทเน ภาเวยฺยาสิฯ กตเม จตฺตารโฯ
 อิทฺ ทวํ ภิกขุ กายะ กายานุปัสสี วิหราหิฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ ฌมมานุปัสสี
 วิหราหิ อาตปปี สมปชาโน สติมา วินะย โลก อภิขณาโทมนัสส์ฯ ยโต โข
 ทวํ ภิกขุ สีสํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติฏฺจาย อิมะ จตฺตารโ สติปฏฺจาทเน เอวํ ภาเวสฺสสิ
 ตโต ตฺยหํ ภิกขุ ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคมิสฺสติ วุฑฺฒิเยว ปาฏิกฺงขา กุสเลสุ
 ฌมเมสุ โน ปริหานีติฯ

๑. ย. สิกฺขิสฺสสิฯ

ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทองกุศลจะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะว่าองกุศลทั้งสิ้นนี้ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๕

ปาฏิโมกขสูตร

ว่าด้วยปาฏิโมกขสังวร

[๘๒๗]

ครั้งนั้น พระภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด.

[๘๒๘]

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม? เธอจงสำรวจในปาฏิโมกขสังวร จงถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

[๘๒๙]

ดูกรภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักสำรวจในปาฏิโมกขสังวร จักถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เมื่อนั้น เธออาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ดูกรภิกษุ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ในเวทนาอยู่... ในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใด เธออาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมได้ทีเดียวตลอดคืนหรือวันที่จักมาถึง ไม่มีความเสื่อม.

[๘๓๐]

อด โข โส ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนุทิตวา อนฺโมทิตวา อญฺชายาสนา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อด โข โส ภิกขุ เอโก วูปกฺกฺโข
อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว ยสฺสตุถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว
อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนฺตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ
อภิณฺเฒา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริติ จีณฺา ชาติ วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรณิยํ
นาปรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ อพฺภณฺณาสิฯ อณฺณตโร จ ปน โส ภิกขุ อรหฺตํ อโหสิตฺติฯ

[๘๓๑]

อด โข อณฺณตโร ภิกขุ เยน ภควา ฯเปฯ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน
ฌมฺมํ เทเสตฺถ ยมฺหํ ภควโต ฌมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต
วิหเรยฺยนฺติฯ

[๘๓๒]

ตสฺมา ติห ตฺวํ ภิกขุ อาทิมฺเว วิโสธฺหิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุฯ โก จาติ กุสลาณํ
ฌมฺมานํฯ อีธ ตฺวํ ภิกขุ กายทฺถจฺจริตํ ปหาย กายสุจฺจริตํ ภาเวสฺสฺสฺส วิจฺฐจฺจริตํ ปหาย
วจฺฐจฺจริตํ ภาเวสฺสฺสฺส มโนทฺถจฺจริตํ ปหาย มโนสุจฺจริตํ ภาเวสฺสฺสฺสฯ

[๘๓๓]

ยโต โข ตฺวํ ภิกขุ กายทฺถจฺจริตํ ปหาย กายสุจฺจริตํ ภาเวสฺสฺสฺส วิจฺฐจฺจริตํ
ปหาย วจฺฐจฺจริตํ ภาเวสฺสฺสฺส มโนทฺถจฺจริตํ ปหาย มโนสุจฺจริตํ ภาเวสฺสฺสฺส ตโต ตฺวํ ภิกขุ
สีลํ นิสฺสาय สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตารโ สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสิฯ กตเม จตฺตารโฯ
อีธ ตฺวํ ภิกขุ กาเย กายานุปลฺลสี วิหราหิฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปลฺลสี
วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยโต โข ตฺวํ
ภิกขุ สีลํ นิสฺสาय สีเล ปติฏฺฐาย อิมํ จตฺตารโ สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวสฺสฺสฺส ตโต
ตฺยํ ภิกขุ ยา รตฺติ วา ทิวสโ ว อาคมิสฺสฺส วิชฺฌมฺเมว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ฌมฺเมสุ
โน ปริหานีติ ฯเปฯ อณฺณตโร จ ปน โส ภิกขุ อรหฺตํ อโหสิตฺติฯ

[๘๓๐]

ครั้งนั้นแล ภิกษุนั้น ชื่นชม อนุโมทนา พระภิกษุของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ภิกษุนั้นเป็นผู้ผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แลภิกษุนั้นเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

ทุจริตสูตร

ว่าทุจริต-สุจริต

[๘๓๑]

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด.

[๘๓๒]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรม ให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม? เธอจักละกายทุจริตเจริญกายสุจริต จักละวจีทุจริตเจริญวจีสุจริต จักละมโนทุจริตเจริญมโนสุจริต.

[๘๓๓]

ดูกรภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักละกายทุจริตเจริญกายสุจริต จักละวจีทุจริตเจริญวจีสุจริต จักละมโนทุจริตเจริญมโนสุจริต เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล แล้วเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ในเวทนาอยู่ ในจิตอยู่... จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใดแล เธอจักอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวัง ความเจริญในกุศลธรรมได้ทีเดียว ตลอดคืนหรือวันที่จักมาถึง ไม่มีความเสื่อมเลย ฯลฯ

ก็แล ภิกษุรูปนั้น เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๗

[๘๓๔]

เย ภิกขเว อนุกรมเปยฺยาถ เย จ โสตพฺพํ มณฺเณยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา
 วา ฌาตี วา สาโลหิตา วา เต โว ภิกขเว จตฺตุนํ สติปญฺจานานํ ภาวนา
 สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพาติฯ กตเมสํ จตฺตุนํฯ อิทฺ ภิกขเว
 ภิกขุ กาเย กายานุสฺสํ วิหริ อตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌา-
 โทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุสฺสํ วิหริ อตาปี สมฺปชาโน สติมา
 วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํฯ เย ภิกขเว อนุกรมเปยฺยาถ เย จ โสตพฺพํ
 มณฺเณยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาตี วา สาโลหิตา วา เต โว ภิกขเว อิมํ
 จตฺตุนํ สติปญฺจานานํ ภาวนา สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพาติฯ

[๘๓๕]

ติสฺสโส อีมา ภิกขเว เวทนาฯ กตมา ติสฺสโสฯ สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา
 อทุกฺขมสุขา เวทนาฯ อีมา โข ภิกขเว ติสฺสโส เวทนาฯ

[๘๓๖]

อิมาสํ โข ภิกขเว ติสฺสํ เวทนานํ ปริณฺธาย จตฺตาโร สติปญฺจานา
 ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาโรฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุสฺสํ วิหริ
 อตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ
 ฌมฺมานุสฺสํ วิหริ อตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํฯ
 อิมาสํ โข ภิกขเว ติสฺสํ เวทนานํ ปริณฺธาย อิมํ จตฺตาโร สติปญฺจานา
 ภาเวตพฺพาติฯ

มิตตสูตร

การชักชวนให้เจริญสติปัฏฐาน

[๘๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใด และชนเหล่าใด พึงสำคัญถ้อยคำที่ควรฟัง ชนเหล่านั้นจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม เธอทั้งหลาย พึงชักชวน ชักนำ ให้ตั้งอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใด และชนเหล่าใด พึงสำคัญถ้อยคำที่ควรฟัง ชนเหล่านั้นจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม เธอทั้งหลาย พึงชักชวน ชักนำ ให้ตั้งอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๘

เวทนาสูตร

เวทนา ๓

[๘๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้แล.

[๘๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

[๘๓๗]

ตโยเม ภิกขเว อาสวาฯ กตเม ตโยฯ กามาสโว ภวาสโว อวิชชาสโวฯ
 อิเม โข ภิกขเว ตโย อาสวาฯ

[๘๓๘]

อิเมสํ โข ภิกขเว ติณฺณนฺนํ อาสวานํ ปหานาย จตุตาโร สติปญฺจานา
 ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตุตาโรฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ
 ฌมฺมานุปสฺสี วิหริ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ
 อิเมสํ โข ภิกขเว ติณฺณนฺนํ อาสวานํ ปหานาย อิเม จตุตาโร สติปญฺจานา
 ภาเวตพฺพาติฯ

อมตวคฺโค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺธานํ

อมตํ สมฺพุทธโย มคฺโค   สโต^๑ กุสฺลราสี จ
 ปาฏิโมกฺขํ ทุจฺจริตํ มิตฺตา^๒   เวทนา อาสเวน จาติฯ

---

๑. ม. สติฯ

๒. ม. มิตฺตเวทนาฯ

อาสวสูตร

อาสวะ ๓

[๘๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือกามาสวะ ๑ ภาวาสวะ ๑ อวิชชาสวะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ ประการนี้แล.

[๘๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายควรเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อละอาสวะ ๓ ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายควรเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อละอาสวะ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อมตวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อมตสูตร	๒. สมุทยสูตร
๓. มัคคสูตร	๔. สติสูตร
๕. กุสลราติสูตร	๖. ปาฏิโมกขสูตร
๗. ทุจจิตสูตร	๘. มิตตสูตร
๘. เวทนาสูตร	๑๐. อาสวสูตร

สติปัญญาอันสัมบูรณ์ กงคาทีเปยยาโล จญฺโ

[๘๓๙]

เสยยถาปี ภิกขเว กงคา นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภาราฯ
เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ จตฺตาริ สติปัญญาเน ภาเวนฺโต จตฺตาริ สติปัญญาเน
พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภาริฯ

[๘๔๐]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ จตฺตาริ สติปัญญาเน ภาเวนฺโต จตฺตาริ สติปัญญาเน
พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภาริฯ อิทฺ ภิกขเว
ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
โทมนสฺสฯ เวทนาสุ จิตฺเต รมฺเมสุ รมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ จตฺตาริ สติปัญญาเน
ภาเวนฺโต จตฺตาริ สติปัญญาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณํ
นิพฺพานปพฺภาริติ ฯเปฯ

[๘๔๑]

ปลฺลจิมานิ ภิกขเว อุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ กตมานิ ปลฺลจฯ รุปราคิ
อรุปราคิ มาโน อุทฺธจํ อวิหฺชาฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปลฺลจฺจุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ

[๘๔๒]

อิมสํ โข ภิกขเว ปลฺลจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิลฺลยาเย ปริลฺลยาเย
ปริกฺขยาเย ปหานาย จตฺตาริ สติปัญฺญาภาเวนฺตพฺพาฯ กตเม จตฺตาริฯ อิทฺ
ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
อภิชฺฌาโทมนสฺสฯ เวทนาสุ จิตฺเต รมฺเมสุ รมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตapi สมฺปชาโน
สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสฯ อิมสํ โข ภิกขเว ปลฺลจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ
สลฺโลชนานํ อภิลฺลยาเย ปริลฺลยาเย ปริกฺขยาเย ปหานาย อิมะ จตฺตาริ สติปัญฺญาภา-
เวนฺตพฺพาติฯ (ยถา มคฺคสํยุตฺตํ วิตฺถาริตํ เอวํ สติปัญญาอันสัมบูรณ์ วิตฺถาเรตพฺพ)ฯ

กัณฑ์เปื่อยยาลแห่งสติปัญฐานสังยุตที่ ๖

ว่าด้วยผลของการเจริญสติปัญฐาน ๔

[๘๓๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญสติปัญฐาน ๔ เมื่อกระทำให้มากซึ่งสติปัญฐาน ๔ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๘๔๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญสติปัญฐาน ๔ เมื่อกระทำให้มากซึ่งสติปัญฐาน ๔ อย่างไร จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญสติปัญฐาน ๔ เมื่อกระทำให้มากซึ่งสติปัญฐาน ๔ อย่างนี้แล จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ.

[๘๔๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้ สังโยชน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล.

[๘๔๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัญฐาน ๔ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล สติปัญฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้แล เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล (สติปัญฐานสังยุต พึงให้พิสดารเหมือนมัลลสังยุต).

ฉ ปาจิไนโต นินนา
เอเต เทว ฉ ทวาทส โหนติ

ฉ นินนา จ สมุทฺทโต
วคฺโค เตน ปวฺจุจติ^๑ ฯ

สติปฏฺฐานสํยุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

แม่น้ำทั้งหกไหลไปสู่ทิศปราจีน
แม่น้ำทั้งหกไหลไปสู่สมุทรทั้งสองอย่างๆ ละ ๖
รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนั้น จึงเรียกว่ามรรค.

จบ สติปัฏฐานสังยุต

อินทุริยสํยุตต์

สุทฺธกวกฺโค ปจโม

[๘๔๓]

สาวตถีนินฺทานํฯ ตตฺร โข ภควา เอตทวโจ ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทุริยานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ สทฺธิณฺทริยํ วิริยินฺทริยํ สติณฺทริยํ สมาธิณฺทริยํ ปณฺณินฺทริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทุริยานีติฯ

[๘๔๔]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทุริยานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ สทฺธิณฺทริยํ วิริยินฺทริยํ สติณฺทริยํ สมาธิณฺทริยํ ปณฺณินฺทริยํฯ ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก อิมํ ปณฺจนํ อินฺทุริยานํ (สมุทฺทญฺจ อตฺถกฺกมญฺจ)^๑ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตฺตมโม นียโต สมโพธิปรายโนติฯ

๑. ม. อิทํ ปาฐทวํ น ทิสฺสติฯ

๔. อินทริยสังยุต

สุทธกวรรคที่ ๑

สุทธกสูตร

อินทริย ๕

[๘๔๓]

สาวัดถินทาน. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย ๑ วิริยินทริย ๑ สตินทริย ๑ สมาชินทริย ๑ ปัญญินทริย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

โสดาสูตรที่ ๑

รู้คุณโทษของอินทริย ๕ เป็นพระโสดาบัน

[๘๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สัทธินทริย ๑ วิริยินทริย ๑ สตินทริย ๑ สมาชินทริย ๑ ปัญญินทริย ๑ เมื่อใดแล อริยสาวก รู้ชัดซึ่ง (ความเกิด ความดับ) คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทริย ๕ ประการนี้ ตามเป็นจริง เมื่อนั้น เราเรียกอริยสาวกนี้ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒

[๘๔๕]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ๑ กตมานิ ปณฺจ ๑ สทฺธิณฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ
 สติณฺทฺริยํ สมาริณฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ ๑ ยโต โห ภิกฺขเว อริยสาวโก อิมํ ปณฺจํ
 อินฺทฺริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถกฺมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ
 ปชานาติ ๑ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตฺรโม นิยโต
 สมฺโพธิปฺรายนฺติ ๑

[๘๔๖]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ๑ กตมานิ ปณฺจ ๑ สทฺธิณฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ
 สติณฺทฺริยํ สมาริณฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ ๑ ยโต โห ภิกฺขเว ภิกฺขุ^๑ อิมํ ปณฺจํ
 อินฺทฺริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถกฺมณฺจ อสฺสาทณฺจ^๒ อาทีนวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ
 วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ ๑ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ จีณาสโว วุตฺติวา
 กตกรณฺเฑ โอิหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโต ปริกฺขิณฺทวสฺสโลชนํ สมฺมทณฺณาวิมุตฺโตติ ๑

---

๑. ม. ย. อริยสาวโก ๑

๒. อิม ปาชา น ทิสฺสนฺติ ๑

โสดาสูตที่ ๒

รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ เป็นพระโสดาบัน

[๘๔๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? ฯลฯ เมื่อใดแล อริยสาวกรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก... เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในกาลเบื้องหน้า.

จบ สุตที่ ๓

อรหัตตสูตรที่ ๑

รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ เป็นพระอรหันต์

[๘๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ ลัทธินทรีย์ ๑ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธิอินทรีย์ ๑ ปัญญาอินทรีย์ ๑ เมื่อใดแล ภิกษุรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น เราเรียกภิกษุนั้นว่าเป็นพระอรหัตตปัจฉิมสาวก อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว ลั่นสังโยชนที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สุตที่ ๔

[๘๔๗]

ปลงจิมานิ ภิกขเว อินฺทริยานิ^๑ กตมานิ ปลงจ^๒ สทฺธิณฺทริยํ วิริยิณฺทริยํ
 สติณฺทริยํ สมาธิณฺทริยํ ปลณฺณิณฺทริยํ^๓ ยโต โข ภิกขเว ภิกขุ อิมสํ ปลงฺจนํ
 อินฺทริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถกฺมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทินวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ
 วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ^๔ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อรหํ จีณาสโว วุสิตฺวา
 กตกรณียो โอหิตกาโร อนุปปตฺตสทฺตโต ปริกฺขิณภวสฺสโณชโน สมนฺทณฺณาวิมุตฺโตติ^๕

[๘๔๘]

ปลงจิมานิ ภิกขเว อินฺทริยานิ^๑ กตมานิ ปลงจ^๒ สทฺธิณฺทริยํ วิริยิณฺทริยํ
 สติณฺทริยํ สมาธิณฺทริยํ ปลณฺณิณฺทริยํ^๓ เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา
 วา อิมสํ ปลงฺจนํ อินฺทริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถกฺมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทินวณฺจ
 นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ^๔ นเม เต ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา
 วา สมณฺเสุ วา สมณฺสมฺมตฺตา พุราหฺมณฺเสุ วา พุราหฺมณฺสมฺมตฺตา น จ ปเนเต
 อายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถํ วา พุราหฺมณฺยตฺถํ^๕ วา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ^๖

[๘๔๙]

เย จ โข เต^๑ ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา อิมสํ ปลงฺจนํ อินฺทริยานํ
 สมุทฺยณฺจ อตฺถกฺมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทินวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ^๒ เต
 โขเม ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา สมณฺเสุ เจว สมณฺสมฺมตฺตา พุราหฺมณฺเสุ
 จ พุราหฺมณฺสมฺมตฺตา เต จ ปณายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถณฺจ พุราหฺมณฺยตฺถณฺจ ทิฏฺฐเจว^๓
 ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺชวิหรนฺตฺติ^๔

๑. ม. ย. พุราหฺมณฺยตฺถํ^๑ เอวมฺปิ^๒

๒. ม. ย. เกจิ^๓

๓. ทิฏฺฐเจว -ผู้รวบรวม

อรหันตสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ เป็นพระอรหันต์

[๘๔๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาชินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ เมื่อใดแล ภิกษุรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น เราเรียกภิกษุนั้นว่า พระอรหันตปัญญาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว ลั่นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ผู้ไม่รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ ไม่นับว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ์

[๘๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาชินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ ก็สมณะหรือพราหมณ์ พวกใดพวกหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๘๔๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๖

[๘๕๐]

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหฺมณา วา สทฺธินฺทริยํ นปฺปชานนฺติ
 สทฺธินฺทริยสมุทฺทํ นปฺปชานนฺติ สทฺธินฺทริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ สทฺธินฺทริยนิโรธคา
 มินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ วิริยินฺทริยํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ สติณฺทริยํ นปฺปชานนฺติ ฯ
 สมาธิณฺทริยํ นปฺปชานนฺติ ฯ ปญฺณินฺทริยํ นปฺปชานนฺติ ปญฺณินฺทริยสมุทฺทํ นปฺปชานนฺติ
 ปญฺณินฺทริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ ปญฺณินฺทริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ นเม
 เต ภิกขเว สมณา วา พราหฺมณา วา สมณฺณสุ วา สมณสมฺมตา พราหฺมณฺณสุ วา
 พราหฺมณสมฺมตา น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามณฺณตฺถํ วา พราหฺมณฺณตฺถํ วา
 ทิฏฺฐเจว ฆมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺติ ฯ

[๘๕๑]

เย หิ^๑ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหฺมณา วา สทฺธินฺทริยํ ปชานนฺติ
 สทฺธินฺทริยสมุทฺทํ ปชานนฺติ สทฺธินฺทริยนิโรธํ ปชานนฺติ สทฺธินฺทริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ
 ปชานนฺติ วิริยินฺทริยํ ปชานนฺติ วิริยินฺทริยสมุทฺทํ ปชานนฺติ วิริยินฺทริยนิโรธํ
 ปชานนฺติ วิริยินฺทริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ ปชานนฺติ สติณฺทริยํ ปชานนฺติ ฯ สมาธิณฺทริยํ
 ปชานนฺติ ฯ ปญฺณินฺทริยํ ปชานนฺติ ปญฺณินฺทริยสมุทฺทํ ปชานนฺติ ปญฺณินฺทริยนิโรธํ
 ปชานนฺติ ปญฺณินฺทริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ ปชานนฺติ ฯ เต โขเม ภิกขเว สมณา วา
 พราหฺมณา วา สมณฺณสุ เจว สมณสมฺมตา พราหฺมณฺณสุ จ พราหฺมณสมฺมตา เต
 จ ปนายสฺมนฺโต สามณฺณตฺถํ จ พราหฺมณฺณตฺถํ จ ทิฏฺฐเจว ฆมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺตฺติ ฯ

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ผู้รู้ชัดถึงความเกิดของอินทรีย์ ๕ นับว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๘๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งสัทธินทรีย์ ความเกิดแห่งสัทธินทรีย์ ความดับแห่งสัทธินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสัทธินทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งวิริยินทรีย์ ฯลฯ สตินทรีย์ ฯลฯ สมาชินทรีย์ ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งปัญญินทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญินทรีย์ ความดับแห่งปัญญินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งปัญญินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๘๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งสัทธินทรีย์ ความเกิดแห่งสัทธินทรีย์ ความดับแห่งสัทธินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสัทธินทรีย์ รู้ชัดซึ่งวิริยินทรีย์... สตินทรีย์... สมาชินทรีย์ .. รู้ชัดซึ่งปัญญินทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญินทรีย์ ความดับแห่งปัญญินทรีย์ และปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งปัญญินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น เรานับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๗

[๘๕๒]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ¹ กตฺมานิ ปณฺจ¹ สทฺธินฺทฺริยํ ¹เป¹ ปณฺณินฺทฺริยํ¹

[๘๕๓]

กตฺถ จ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ¹ จตฺตฺส โสตาปตฺตยงฺเกสฺส เอตฺถ สทฺธินฺทฺริยํ
ทฏฺฐพฺพํ¹

[๘๕๔]

กตฺถ จ ภิกฺขเว² วิริยินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ¹ จตฺตฺส สมฺมปฺปชาเนสฺส เอตฺถ วิริยินฺทฺริยํ
ทฏฺฐพฺพํ¹

[๘๕๕]

กตฺถ จ ภิกฺขเว สติณฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ¹ จตฺตฺส สติปฏฺฐาเนสฺส เอตฺถ สติณฺทฺริยํ
ทฏฺฐพฺพํ¹

[๘๕๖]

กตฺถ จ ภิกฺขเว สมาธิณฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ¹ จตฺตฺส ฌาเนสฺส เอตฺถ สมาธิณฺทฺริยํ
ทฏฺฐพฺพํ¹

[๘๕๗]

กตฺถ จ ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺริยํ ทฏฺฐพฺพํ¹ จตฺตฺส อริยสจฺเจสฺส เอตฺถ ปณฺณินฺทฺริยํ
ทฏฺฐพฺพํ¹ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺริยานีติ¹

ทฎฐัพพสูตร

ว่าด้วยการเห็นอินทรีย์ ๕ ในธรรมต่างๆ

[๘๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์.

[๘๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จะมีเห็นสัทธินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในโสตธาตุยังกะ ๔ มีเห็นสัทธินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๔]

ก็จะมีเห็นวิริยอินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในสัมมปปธาน ๔ มีเห็นวิริยอินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๕]

ก็จะมีเห็นสตินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในสติปัฏฐาน ๔ มีเห็นสตินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๖]

ก็จะมีเห็นสมาธิินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในฌาน ๔ มีเห็นสมาธิินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๗]

ก็จะมีเห็นปัญฺณินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในอริยสัจ ๔ มีเห็นปัญฺณินทรีย์ในธรรมนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

[๘๕๘]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปณฺณฯ สทฺธิทฺธิริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺธิริยํฯ

[๘๕๙]

กตมณฺจ ภิกฺขเว สทฺธิทฺธิริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสาวโก สทฺโธ โหติ สทฺททฺติ ตถาคตสฺส โพธิ อิตฺปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตรो ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สทฺธิทฺธิริยํฯ

[๘๖๐]

กตมณฺจ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺธิริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสาวโก อารทฺธวิริโย วิหฺรติ อกุสลํ ฌมฺมานํ ปหานาย กุสลํ ฌมฺมานํ อุปสมฺปทาย ทมฺวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตตฺตฺโร กุสเลสุ ฌมฺเมสุฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺธิริยํฯ

[๘๖๑]

กตมณฺจ ภิกฺขเว สติทฺธิริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสาวโก สติมา โหติ ปรเมณฺ สตินฺทฺธิเนปฺกฺเคน สมฺนฺนาคโต จิรกตฺปิ จิรภาสิตฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สติทฺธิริยํฯ

[๘๖๒]

กตมณฺจ ภิกฺขเว สมาธิทฺธิริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสาวโก โวสุสฺสการมฺมณํ กริตฺวา ลภติ สมาธิํ ลภติ จิตฺตสฺส เอกกคฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมาธิทฺธิริยํฯ

[๘๖๓]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺธิริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสาวโก ปณฺณวา โหติ อุทฺยตฺถคามินิยา ปณฺณาย สมฺนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย สมฺมาทฺถกฺขกฺขคามินิยาฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺธิริยํฯ อิมานิ ไช ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺธิยานีติฯ

วิภังคสูตรที่ ๑

ความหมายของอินทรีย์ ๕

[๘๕๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์.

[๘๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เอง โดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วย วิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์.

[๘๖๐]

ก็วิริยินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปราภว ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า วิริยินทรีย์.

[๘๖๑]

ก็สติินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึสติ ประกอบด้วยสติเป็นเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ ซึ่งกิจที่กระทำ และคำที่พูดมานานได้ นี้แลเรียกว่า สติินทรีย์.

[๘๖๒]

ก็สมาธิินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ กระทำ ซึ่งนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้แลเรียกว่า สมาธิินทรีย์.

[๘๖๓]

ก็ปัญฺณินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดความดับ อันประเสริฐ ขำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญฺณินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๖๔]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺณจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ

[๘๖๕]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสวโก สทฺโธ โหติ สทฺทหติ
ตถาคตสฺส โพธิ อิตฺปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรรณสมฺปนฺโน สุกโต
โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ อิทํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยํฯ

[๘๖๖]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว วิริยนฺทฺริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสวโก อารทฺธวิริโย วิหฺรติ
อกุสลํ ฆมฺมานํ ปหานาย กุสลํ ฆมฺมานํ อุปสมฺปทาย ทมฺวา ทพฺพปรกฺกโม
อนิกฺขิตตฺตฺธโร กุสเลสุ ฆมฺเมสุฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกุสลํ ฆมฺมานํ
อนุปฺปาทาย จฺหนํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ
อุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกุสลํ ฆมฺมานํ ปหานาย จฺหนํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ
จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อนุปฺปนฺนํ กุสลํ ฆมฺมานํ อุปฺปาทาย จฺหนํ ชเนติ
วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อุปฺปนฺนํ กุสลํ ฆมฺมานํ
สมฺปาตฺติยา อสมฺโมสาย ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา จฺหนํ ชเนติ
วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วิริยนฺทฺริยํฯ

[๘๖๗]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสวโก สติมา โหติ ปรเมน
สตีเนปฺกเกน สมฺนฺนาคโต จิรทํปี จิรภาสิตํปี สริตา อนุสฺสริตาฯ โส กายะ
กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ
เวทนาสุ จิตฺเต ฆมฺเมสุ ฆมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
อภิขฺฌา โทมนสฺสํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยํฯ

วิภังคสูตรที่ ๒

ว่าด้วยหน้าที่ของอินทรีย์ ๕

[๘๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์.

[๘๖๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มืศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์... เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์.

[๘๖๖]

ก็วิริยินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปราปรกความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย อริยสาวกนั้น ยังฉันทะให้เกิดพยายาม ปราปรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้มั่น เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่บังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมที่ยังไม่บังเกิดขึ้น เพื่อความถึงพร้อม เพื่อความไม่หลงลืม เพื่อความเจริญยิ่งขึ้น เพื่อความไพบลูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า วิริยินทรีย์.

[๘๖๗]

ก็สติินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มืสติ ประกอบด้วยสติเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ ซึ่งกิจที่กระทำและคำพูดแม้นานได้ อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย นี้เรียกว่า สติินทรีย์.

[๘๖๘]

กตมณฺจ ภิกฺขเว สมาธินุทริยํ ฯ อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก โวสสุคฺคการมมณฺ์ กริตฺวา
 ลภติ สมาธิ ลภติ จิตฺตสุสฺส เอกกัคคํ ฯ โส วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ
 สวิตกํ สฺวิจารํ วิเวกํ ปิตีสุํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ วิตกฺกวิจารานํ ฐปฺสมา
 อหฺมตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกํ อวิจารํ สมาธิชฺ์ ปิตีสุํ ทฺติยํ
 ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปิตียา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหริติ สโต จ สมฺปชาโน
 สุขณฺจ กาเยน ปฏฺฐิเสวเตติ ยนฺตํ อริยา อาจิภฺขนฺติ อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ
 ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ สุขสุสฺ จ ปหานา ทฺกฺขสุสฺ จ ปหานา ปุพฺเพว
 โสมนสุสฺโทมนสุสฺตานํ อตฺถงฺกมา อทฺกฺขมสุํ อุเปกฺขาสติปาริสฺสฺสํ จตฺตํ ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหริติ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมาธินุทริยํ ฯ

[๘๖๙]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ปญฺณินุทริยํ ฯ อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก ปญฺณวา โหติ อุทฺย-
 ตถคามินิยา ปญฺณาย สมฺนฺนาโคโต อริยาย นิพฺเพชิกาย สมฺมาทฺกฺขกฺขยคามินิยา ฯ
 โส อิทํ ทฺกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทฺกฺขสมฺมทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ
 ทฺกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทฺกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ
 อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปญฺณินุทริยํ ฯ อิมานิ ไช ภิกฺขเว ปญฺจินุทริยานีติ ฯ

สุทฺธิกวลฺโล ปจฺโม ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

สุทฺธิกณฺเฑว เทว โสตา	อรหนฺตา อปเร เทว
สมณพฺราหฺมณา ทฏฺฐพฺพํ	วิภงฺเก อปเร ทฺเวติ ฯ

[๘๖๘]

ก็สมาธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต อริยสาวกนั้น สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก วิจารณ์ มีปีติและสุข เกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอก ผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เธอบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ และดับโทมนัสโสมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิอยู่ นี้เรียกว่า สมาธินทรีย์.

[๘๖๙]

ก็ปัญญาธิกรณเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า ปัญญาธิกรณ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุทธกัถวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุทธกัถสูตร	๒. โสตาสูตรที่ ๑
๓. โสตาสูตรที่ ๒	๔. อรหันตสูตรที่ ๑
๕. อรหันตสูตรที่ ๒	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๘. ทัญญัพพสูตร
๙. วิภังคสูตรที่ ๑	๑๐. วิภังคสูตรที่ ๒

มุตตรวคโค ทุติโย

[๘๗๐]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺณฯ สทฺธิทฺธิริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺธิริยํฯ

[๘๗๑]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว สทฺธิทฺธิริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสวโก สทฺธิ โหติ สทฺททฺทิตฺถาคตฺตสฺส โพธิ อิตฺปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สทฺธิทฺธิริยํฯ

[๘๗๒]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺธิริยํฯ ยํ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ สมฺมปฺปชานเ อารพฺภ วิริยํ ปฏฺฐิตฺวาติฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺธิริยํฯ

[๘๗๓]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว สติทฺธิริยํฯ ยํ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ สติปญฺ्ञาเน อารพฺภ สตี ปฏฺฐิตฺวาติฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สติทฺธิริยํฯ

[๘๗๔]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว สมาธิทฺธิริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสวโก โวสุตฺตคฺคาณมฺมณํ กริตฺวา ลภติ สมาธิํ ลภติ จิตฺตสฺส เอกกฺกตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมาธิทฺธิริยํฯ

[๘๗๕]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺธิริยํฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสวโก ปณฺณวา โหติ อุทฺยตฺถคามินิยา ปณฺณาย สมฺนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย สมฺมาทฺถกฺขยคามินิยาฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺธิริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺธิริยานีติฯ

มุกุตวรรคที่ ๒

ปฏิลากสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕

[๘๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์.

[๘๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทธินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์... เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์.

[๘๗๒]

ก็วิริยินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกปรารภสัมมปปธาน ๔ ย่อมได้ความเพียร นี้เรียกว่า วิริยินทรีย์.

[๘๗๓]

ก็สตินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกปรารภสติปัญฺฐาน ๔ ย่อมได้สติ นี้เรียกว่า สตินทรีย์.

[๘๗๔]

ก็สมาชินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ยึดหน่วงนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า สมาชินทรีย์.

[๘๗๕]

ก็ปัญฺณินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึปัญญา ประกอบด้วย ปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดและความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญฺณินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๗๖]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิฯ

[๘๗๗]

อิมํสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจณฺํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปุรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อนาคามี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สกทาคามี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ โสตาปนฺโน
โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ ฌมฺมานุสาริ โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สทฺธานุสาริ โหตีติฯ

[๘๗๘]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิฯ

[๘๗๙]

อิมํสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจณฺํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปุรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อนาคามี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สกทาคามี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ โสตาปนฺโน
โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ ฌมฺมานุสาริ โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สทฺธานุสาริ โหติฯ อิติ โข
ภิกฺขเว อินฺทฺริยเวมตฺตตา ผลเวมตฺตตา โหติ ผลเวมตฺตตา ปุคฺคผลเวมตฺตตาติฯ

สังขัตตสูตรที่ ๑

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่าง ๆ

[๘๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้จุ่มมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้จุ่มมานุสारी.

จบ สูตรที่ ๒

สังขัตตสูตรที่ ๒

ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทรีย์

[๘๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อินทรีย์^๑ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้จุ่มมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้จุ่มมานุสारी ดังพรรณนามาจะนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้ เพราะความต่างแห่งอินทรีย์ ความต่างแห่งบุคคลย่อมมีได้ เพราะความต่างแห่งผล.

จบ สูตรที่ ๓

๑. ข้อสังเกต : ประโยค “อินทรีย์” เกินมา ๑ ประโยค -ผู้รวบรวม

[๘๘๐]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺริยานิฯ

[๘๘๑]

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อนาคตานิ โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สกทาคานิ โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ โสตาปนฺโน
โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ ฌมฺมานุสาริ โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สทฺธานุสาริ โหติฯ อิติ โข
ภิกฺขเว ปริปรํ ปริปรการิ อาราเชติ ปเทสํ ปเทสการิ อาราเชติฯ อวณฺณานิเตววาทํ
ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺริยานิ^๑ วทามิติฯ

[๘๘๒]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺริยานิฯ

[๘๘๓]

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อนุตฺราปรินิพฺพายิ โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ อุปฺพจฺจปรินิพฺพายิ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อสงฺขารปรินิพฺพายิ โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายิ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อุทฺธโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามิ ตโต มฺหุตฺเรหิ สกทาคานิ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ โสตาปนฺโน โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ ฌมฺมานุสาริ โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ
สทฺธานุสาริ โหติติฯ

๑. ม. ปณฺณินฺทฺริยานิติฯ เอมฺปริฯ

สังขิตตสูตรที่ ๓

อินทรีย์ ๕ ไม่เป็นหมัน

[๘๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์... เป็นพระโสดาบัน ผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้รัชมานุสारी ดังพรรณนามาจะนี้แล บุคคลผู้บำเพ็ญอรหัตมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมอรรถผล บุคคลผู้บำเพ็ญมรรค ๓ ที่เหลือให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมผลทั้ง ๓ เรากล่าวอินทรีย์ ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย.

จบ สูตรที่ ๔

วิตถารสูตรที่ ๑

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้มีอสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เป็นอนาคามีผู้อุททังโสโตกนิฏฐคามิ เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี

[๘๘๔]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิฯ

[๘๘๕]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อนุตฺราปรินิพฺพายี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ อุพฺพจฺจปรินิพฺพายี โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อุทฺธโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามิ ตโต มฺหุตฺเรหิ สกทาคามิ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ โสตาปนฺโน โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ ฌมฺมานุสาริ โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ
สทฺธานุสาริ โหติฯ อิติ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยเวมตฺตตา ผลเวมตฺตตา โหติ ผลเวมตฺตตา
ปุกฺกเลมตฺตตาติ^๑ฯ

[๘๘๖]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิฯ

๑. ม. ปุกฺกเลมตฺตตา โหติติฯ ย. ... โหติฯ

ผู้อุทซังโสโตอกนิฏฐคามิ เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามิ เป็นพระโสดาบันผู้รั้งมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้รั้งมานุสारी.

จบ สูตรที่ ๕

วิตถารสูตรที่ ๒

ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทรีย์

[๘๘๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์... เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้รั้งมานุสारी ดังพรรณนามาจะนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้ เพราะความต่างแห่งอินทรีย์ ความต่างแห่งบุคคลย่อมมีได้ เพราะความต่างแห่งผล.

จบ สูตรที่ ๖

วิตถารสูตรที่ ๓

อินทรีย์ ๕ ไม่เป็นหมัน

[๘๘๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการ.

[๘๘๗]

อิมลั โข ภิกขเว ปณฺจนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
 มุทฺตเรหิ อนฺตรปริณิพฺพายี โหติ ตโต มุทฺตเรหิ อุปหจฺจปริณิพฺพายี โหติ ตโต
 มุทฺตเรหิ อสงฺขารปริณิพฺพายี โหติ ตโต มุทฺตเรหิ สสงฺขารปริณิพฺพายี โหติ ตโต
 มุทฺตเรหิ อุทฺธโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามิ ตโต มุทฺตเรหิ สกทคามิ โหติ ตโต
 มุทฺตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ ตโต มุทฺตเรหิ ฌมฺมานุสาริ โหติ ตโต มุทฺตเรหิ
 สทฺธานุสาริ โหติฯ อิติ โข ภิกขเว ปริปรํ ปริปรการิ อาราเชติ ปเทสํ ปเทสการิ
 อาราเชติฯ อวณฺณานิเตววาทํ ภิกขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิ วทามิติฯ

[๘๘๘]

ปณฺจิมานิ ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธิอินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
 อิมานิ โข ภิกขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิฯ

[๘๘๙]

อิมลั โข ภิกขเว ปณฺจนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปรตฺตา อรหํ โหติ
 ตโต มุทฺตเรหิ อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย ปฏฺธิปนฺโน โหติ ตโต มุทฺตเรหิ อนาคามิ โหติ
 ตโต มุทฺตเรหิ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏฺธิปนฺโน โหติ ตโต มุทฺตเรหิ สกทคามิ
 โหติ ตโต มุทฺตเรหิ สกทคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏฺธิปนฺโน โหติ ตโต มุทฺตเรหิ
 โสตาปนฺโน โหติ ตโต มุทฺตเรหิ โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏฺธิปนฺโน โหติฯ ยสฺส โข
 ภิกขเว อิมานิ ปณฺจอินฺทฺริยานิ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ นตฺถิ ตมํ พหิโร
 ปุณฺธุชนปกฺเขญฺจิสฺสวาทํ วทามิติฯ

[๘๘๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี เพราะอินทรีย์ทั้ง ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์... เป็นพระโสดาบันผู้สัทธิฐานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้จัมมานุสारी ดังพรรณนามาจะนี้แล บุคคลผู้บำเพ็ญอรรถมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมอรรถผล บุคคลผู้บำเพ็ญมรรค ๓ ที่เหลือให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมผลทั้ง ๓ เรากล่าวอินทรีย์ ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย.

จบ สูตรที่ ๗

ปฏิป็นนสูตร

ผู้ปฏิบัติอินทรีย์ ๕

[๘๘๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรรถผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรรถผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ไม่มีแก่ผู้ใดเสียเลย โดยประการทั้งปวง เราเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุณฺณ.

จบ สูตรที่ ๘

[๘๙๐]

อถ โข อญฺจตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทึฯ เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
 อินฺทริยสมฺปนฺโน อินฺทริยสมฺปนฺโนติ ภาณเต วุจฺจติ กิตฺตาวตา นุ โข ภาณเต
 อินฺทริยสมฺปนฺโน โหตีติฯ

[๘๙๑]

อิธ ภิกฺขุ ภิกฺขุ สทฺธินฺทริยํ ภาเวติ อุปสมคามิํ สมฺโพชคามิํ วิริยนฺทริยํ ภาเวติ
 อุปสมคามิํ สมฺโพชคามิํ สตินฺทริยํ ภาเวติ อุปสมคามิํ สมฺโพชคามิํ สมาธินฺทริยํ
 ภาเวติ อุปสมคามิํ สมฺโพชคามิํ ปญฺณินฺทริยํ ภาเวติ อุปสมคามิํ สมฺโพชคามิํฯ
 เอตฺตาวตา โข ภิกฺขุ ภิกฺขุ อินฺทริยสมฺปนฺโน โหตีติฯ

[๘๙๒]

ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทริยานิฯ กตมานิ ปญฺจฯ สทฺธินฺทริยํ ฯเปฯ ปญฺณินฺทริยํฯ
 อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจอินฺทริยานิฯ

[๘๙๓]

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนํ อินฺทริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิคฺคฺตา
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติฯ

มุกฺคตฺรวคฺโค ทฺติโยฯ

อุปสมสูตร

ว่าด้วยผู้พร้อมด้วยอินทรีย์ ๕

[๘๙๐]

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง กรั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีย์อื่นๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าใดหนอ ภิกษุจึงชื่อว่า เป็นผู้พร้อมด้วยอินทรีย์?

[๘๙๑]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ สัทชินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาชินทรีย์ ปัญฺณินทรีย์ อันให้ความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ดูกรภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีย์.

จบ สูตรที่ ๕

อาสวกขยสูตร

ผลของการปฏิบัติอินทรีย์ ๕

[๘๙๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทชินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ มุทฺตวรรคที่ ๒

ตสฺสทุทานํ

ปฏิตาโก จ^๑ ตโย สงฺขิตฺตา^๒   วิตุถาร^๓ อปเร ตโย
 ปฏิปนฺโน จุปสโม^๔   อาสวานํ ขโย จิเมติ ฯ

---

๑. ม. จสฺสทุโท นตฺถิ ฯ

๒. ไป. สพุทฺธสงฺขิตฺตา ฯ

๓. ไป. วิตุถาเรน ... ฯ

๔. ม. ... จ สมนฺปนฺโน ทสมํ อาสวกฺขยณฺติ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิภาณสูตร	๒. สังฆิตตสูตรที่ ๑
๓. สังฆิตตสูตรที่ ๒	๔. สังฆิตตสูตรที่ ๓
๕. วิตถารสูตรที่ ๑	๖. วิตถารสูตรที่ ๒
๗. วิตถารสูตรที่ ๓	๘. ปฏิปันนสูตร
๙. อุปสมสูตร	๑๐. อาสวัภยสูตร

ฉพนุทริยวคฺโค ตติโย

[๘๙๔]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ^๑ กตมานิ ปณฺณ^๑ สทฺธิณฺทฺริยํ ^๑เป^๑ ปณฺณินฺทฺริยํ^๑

[๘๙๕]

ยาวกฺวีณฺจาหํ ภิกฺขเว อิมํสํ ปณฺณนํ อินฺทฺริยานํ สมฺมทฺยณฺจ อตฺตณฺกมณฺจ
อสุสาทณฺจ อาทินวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ น อพฺภณฺณาสี^๑ เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว
สทฺเวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสุสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สทฺเวมนุสฺสาย
อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ^๑ ปจฺจณฺณาสี^๑

[๘๙๖]

ยโต จ ขวาทํ ภิกฺขเว อิมํสํ ปณฺณนํ อินฺทฺริยานํ สมฺมทฺยณฺจ อตฺตณฺกมณฺจ
อสุสาทณฺจ อาทินวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ อพฺภณฺณาสี^๑ อถาหํ ภิกฺขเว สทฺเวเก
โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสุสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สทฺเวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจณฺณาสี^๑ ฌาณณฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุตฺปาทิ
อกุปฺปา เม วิมุตฺติ^๒ อยมนฺติมา ชาติ นตฺถิ ทานิ ปฺนพฺภโวติ^๑

[๘๙๗]

ตีณฺนิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ^๑ กตมานิ ตีณฺนิ^๑ อิตฺถินฺทฺริยํ ปุริสินฺทฺริยํ
ชีวิตินฺทฺริยํ^๑ อิมานิ ไช ภิกฺขเว ตีณฺนิ อินฺทฺริยานีติ^๑

๑. ม. ย. อภิสมฺพุทฺโธติ^๑ เอมฺปฺริ^๑

๒. ย. เจโตวิมุตฺติ^๑ เอมฺปฺริ^๑

ฉพนทริยวรรคที่ ๓

ปุณฺณพาวสุตร

อินทริย์ ๕

[๘๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทริย์ ฯลฯ ปัญฺญินทริย์.

[๘๙๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปาย เครื่องสลัดออกแห่งอินทริย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เพียงใด เรากียังไม่ปฏิจฺฌาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น.

[๘๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด เรารู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปาย เครื่องสลัดออกแห่งอินทริย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราปฏิจฺฌาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แล ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้น แก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีในที่สุด บัดนี้ ความเกิดอีกไม่มี.

จบ สูตรที่ ๑

ชีวิตินทริยสูตร

อินทริย์ ๓

[๘๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ อิตถินทริย์ ๑ ปุริสินทริย์ ๑ ชีวิตินทริย์ ๑ อินทริย์ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

[๘๙๘]

ตีณิมานิ ภิกขเว อินุทริยานิฯ กตมานิ ตีณิฯ อนนฺณวาทนฺณสฺสามิตินุทริยํ
อนนฺณินุทริยํ อนนฺณวาทินุทริยํฯ อิมานิ โข ภิกขเว ตีณิ อินุทริยานีติฯ

[๘๙๙]

ปณฺณจิมานิ ภิกขเว อินุทริยานิฯ กตมานิ ปณฺณจฯ สทฺธินุทริยํ ๔เปฯ ปณฺณินุทริยํฯ
อิมานิ โข ภิกขเว ปณฺณจินุทริยานิฯ

[๙๐๐]

อิมสํ โข ภิกขเว ปณฺณจันนํ อินุทริยานํ สมตฺตา ปริปรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺตเรหิ อนนฺตรปริณิพฺพายี โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ อุพฺพจฺจปริณิพฺพายี โหติ ตโต
มฺหุตฺตเรหิ อสงฺขารปริณิพฺพายี โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ สสงฺขารปริณิพฺพายี โหติ ตโต
มฺหุตฺตเรหิ อุทฺธสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี ตโต มฺหุตฺตเรหิ สกทาคามี โหติ ตโต
มฺหุตฺตเรหิ เอกพีธี โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ โกลงฺโกโล โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ สตฺตกฺขตฺตํปรโม
โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ ฌมฺมานุสารี โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ สทฺธานุสารี โหตีติฯ

อัญญาตาวินทริยสูตร

อินทริย์ ๓ อีกอย่างหนึ่ง

[๘๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ อนัญญา-
ตัญญุสสามิตินทริย์ ๑ อัญญินทริย์ ๑ อัญญาตาวินทริย์ ๑ อินทริย์ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

เอกาภิญญาสูตร

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่างๆ

[๘๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สัทธินทริย์ ฯลฯ ปญฺญินทริย์ อินทริย์ ๕ ประการนี้แล.

[๙๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์
เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอรหันต์
เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามี
ผู้อันตราปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่า
อินทริย์ของพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี
เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามี
ผู้อุทฺธงฺโสโตกนิฏฐคามิ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามีผู้สังขาร-
ปรีนิพพายี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามี
ผู้อุทฺธงฺโสโตกนิฏฐคามิ เป็นพระโสดาบันผู้เอกพิชี^๑ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์
ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้โกลังโกละ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์
ของพระโสดาบันผู้เอกพิชี เป็นพระโสดาบันผู้สตัดักกัตตูปรมะ เพราะอินทริย์ ๕
ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบันผู้โกลังโกละ เป็นพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी เพราะ
อินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้สตัดักกัตตูปรมะ เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी
เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी.

จบ สูตรที่ ๔

๑. ข้อสังเกต : ในภาษาบาลี คือ "เอกพิชี" -ผู้รวบรวม

[๙๐๑]

ฉยิมานิ ภิกขเว อินุทริยานิฯ กตมานิ จฯ จกขุณฺทริยํ โสติณฺทริยํ ฌานินฺทริยํ
 ชิวหิณฺทริยํ กายินฺทริยํ มนินฺทริยํฯ อิมานิ โข ภิกขเว จ อินุทริยานีติฯ

[๙๐๒]

ฉยิมานิ ภิกขเว อินุทริยานิฯ กตมานิ จฯ จกขุณฺทริยํ โสติณฺทริยํ ฌานินฺทริยํ
 ชิวหิณฺทริยํ กายินฺทริยํ มนินฺทริยํฯ

[๙๐๓]

ยโตะ โข ภิกขเว อริยสาวโก อิมํสํ จนฺนํ อินุทริยานํ สมุทฺทณฺจ อตฺถกฺกมณฺจ
 อสฺสาทณฺจ อาทีนวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว
 อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตชฺโม นิยโต สมโพธิปรายโนติฯ

[๙๐๔]

ฉยิมานิ ภิกขเว อินุทริยานิฯ กตมานิ จฯ จกขุณฺทริยํ โสติณฺทริยํ ฌานินฺทริยํ
 ชิวหิณฺทริยํ กายินฺทริยํ มนินฺทริยํฯ

สุทธกสูตร

อินทรีย์ ๖

[๙๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์ ๑ โสตินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ จิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑ มนินทรีย์ ๑ นี้แล อินทรีย์ ๖ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

โสดาปัตตนสูตร

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระโสดาบัน

[๙๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์...มนินทรีย์.

[๙๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวก รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายอันเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราเรียกอริยสาวกนี้ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๖

อรหัตตสูตรที่ ๑

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระอรหันต์

[๙๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์...มนินทรีย์.

[๙๐๕]

ยโต โข ภิกขเว ภิกขุ อิมสํ จนนํ อินฺทริยานํ สมุทฺทยญฺจ อตฺตณฺคมญฺจ
 อสฺสาทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติฯ อัย
 วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อรหํ จีณาสโว วุสิตฺวา กตกรณียो โอิหิตถาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโต
 ปริกฺขจีณภวสญฺโฆชนो สมมทญฺญาวิมุตฺโตติฯ

[๙๐๖]

ฉยิมานิ ภิกขเว อินฺทริยานิฯ กตมานิ จฯ จกฺขุณฺทริยํ โสติณฺทริยํ ฆานินฺทริยํ
 จิวฺหินฺทริยํ กายินฺทริยํ มนินฺทริยํฯ

[๙๐๗]

ยวาทึวญฺจาหํ ภิกขเว อิมสํ จนนํ อินฺทริยานํ สมุทฺทยญฺจ อตฺตณฺคมญฺจ
 อสฺสาทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ น อพฺภญฺญาสิฯ เนว ตาวาหํ ภิกขเว
 สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ
 สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสิฯ

[๙๐๘]

ยโต จ ขวาทึ ภิกขเว อิมสํ จนนํ อินฺทริยานํ สมุทฺทยญฺจ อตฺตณฺคมญฺจ
 อสฺสาทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสิฯ อถาหํ ภิกขเว สเทวเก
 โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ
 สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสิฯ ฌาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทฺปาทิ อุกุปฺปา
 เม วิมุตฺติ อยมฺมุตฺติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺกโวติฯ

[๙๐๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้น เพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นพระอรหันตจีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพ หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๗

อรหันตสูตรที่ ๒

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระพุทธเจ้า

[๙๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? ก็อจักขุนทรีย์...มโนทรีย์.

[๙๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เพียงใด เราก็คงไม่ปฏิญาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น.

[๙๐๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด เรารู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แหละญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีในที่สุด บัดนี้ความเกิดอีกไม่มี.

จบ สูตรที่ ๘

[๙๐๙]

ฉยิมานิ ภิกขเว อินฺทริยานิฯ กตมานิ จฯ จกฺขุนฺทริยํ โสติณฺทริยํ ฆานินฺทริยํ
ชีวหินฺทริยํ กายินฺทริยํ มนินฺทริยํฯ

[๙๑๐]

เย หิ^๑ เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิมํสํ จณฺ्हํ อินฺทริยานํ
สมฺมุตฺตยญฺจ อตฺตถฺกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทินฺวญฺจ นิสฺสธฺรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ
นเม เต ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา สมณฺเฐสุ วา สมณฺสมฺมตฺตา พุราหุมนฺเฐสุ
วา พุราหุมนฺสมฺมตฺตา น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สํมณฺญตฺตถํ วา พุราหุมนฺญตฺตถํ
วา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

[๙๑๑]

เย หิ^๒ เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิมํสํ จณฺ्हํ อินฺทริยานํ
สมฺมุตฺตยญฺจ อตฺตถฺกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทินฺวญฺจ นิสฺสธฺรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติฯ
เต โขเม ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา สมณฺเฐสุ เจว สมณฺสมฺมตฺตา พุราหุมนฺเฐสุ
จ พุราหุมนฺสมฺมตฺตา เต จ ปณายสฺมนฺโต สํมณฺญตฺตถญฺจ พุราหุมนฺญตฺตถญฺจ ทิฏฺฐเจว
ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติฯ

[๙๑๒]

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา จกฺขุนฺทริยํ นปฺปชานนฺติ
จกฺขุนฺทริยสมฺมุตฺตยํ นปฺปชานนฺติ จกฺขุนฺทริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ จกฺขุนฺทริยนิโรธ-
คามินิปฏิบัติ นปฺปชานนฺติ โสติณฺทริยํ ฆานินฺทริยํ ชิวหินฺทริยํ กายินฺทริยํ มนินฺทริยํ
นปฺปชานนฺติ มนินฺทริยสมฺมุตฺตยํ นปฺปชานนฺติ มนินฺทริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ มนินฺทริย-
นิโรธคามินิปฏิบัติ นปฺปชานนฺติฯ นเม เต ภิกขเว ฯเปฯ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา
อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

๑. ไป. หิสฺสทฺโท นตฺถิฯ

๒. ไป. ม. เย จ โขฯ

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอินทรีย์ ๖

[๙๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์...มณินทรีย์.

[๙๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๑๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้อินทรีย์ ๖

[๙๑๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งจักขุนทรีย์ ความเกิดแห่งจักขุนทรีย์ ความดับแห่งจักขุนทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งจักขุนทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งโสดินทรีย์... ฆานินทรีย์... ชิวหินทรีย์... กายินทรีย์... มณินทรีย์ ความเกิดแห่งมณินทรีย์ ความดับแห่งมณินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งมณินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะหรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๑๓]

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหฺมณา วา จกฺขุณฺทริยํ ปชานนฺติ
 จกฺขุณฺทริยสมุทฺทํ ปชานนฺติ จกฺขุณฺทริยนิโรธํ ปชานนฺติ จกฺขุณฺทริยนิโรธคามินีปฏิปทํ
 ปชานนฺติ โสติณฺทริยํ ฌานินฺทริยํ ชิวฺหิณฺทริยํ กายินฺทริยํ มนินฺทริยํ ปชานนฺติ
 มนินฺทริยสมุทฺทํ ปชานนฺติ มนินฺทริยนิโรธํ ปชานนฺติ มนินฺทริยนิโรธคามินีปฏิปทํ
 ปชานนฺติฯ เต โขเม ภิกขเว สมณา วา พราหฺมณา วา สมณฺณสุ เจว^๑ สมณสมฺมตฺตา
 พราหฺมณฺณสุ จ^๒ พราหฺมณสมฺมตฺตา เต จ ปณายสมฺมตฺโต สามณฺณตฺถลฺลจ
 พราหฺมณตฺถลฺลจ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติติฯ

ฉฬฺปิณฺทริยวคฺโค ตติโย ฯ

ตสฺสทฺททานํ

นพฺภโว^๓ ชีวิตถฺถายโสโต เทว อรหา^๔ เทว

เอกาภิญฺญลฺลจ สุตฺถกํ

สมณพราหฺมณฺณ จาติ ฯ

๑. ไป. วา ฯ

๒. ไป. วา ฯ

๓. ไป. น หตชีวิตถฺถาย เอกาภิญฺญลฺลเจว สุตฺถกํ ฯ ม. ปุณฺนพฺภโว ... เอกพิชฺชีจ ... โสโต อรหสมฺมตฺตโต เทว จ สมณพราหฺมณาติ ฯ

๔. ยฺ. ... อรหตา ... ฯ

[๙๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งจักขุนทรีย์ ความเกิดแห่งจักขุนทรีย์ ความดับแห่งจักขุนทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งจักขุนทรีย์ รู้ชัดซึ่งโสตินทรีย์... ฆานินทรีย์... จิวหินทรีย์... กายินทรีย์... มนินทรีย์ ความเกิดแห่งมนินทรีย์ ความดับแห่งมนินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งมนินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ นพินทริยวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุณฺณพาวสูตร	๒. ชีวิตินทริยสูตร
๓. อัญญาตาวิณฑริยสูตร	๔. เอกาภิญญาสูตร
๕. สุทถกสูตร	๖. โสตาปन्नสูตร
๗. อรหัตสูตรที่ ๑	๘. อรหัตสูตรที่ ๒
๙. สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๑๐. สมณพราหมณสูตรที่ ๒

สุชินุทริยวคฺโค จตฺตโถ

[๙๑๔]

ปณฺณิมาณี ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ฯ กตฺมานิ ปณฺณจ ฯ สุชินุทฺริยํ ทฺวักชินุทฺริยํ
โสมนสฺสอินฺทฺริยํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อุเปกฺชินุทฺริยํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺริยานีติ ฯ

[๙๑๕]

ปณฺณิมาณี ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ฯ กตฺมานิ ปณฺณจ ฯ สุชินุทฺริยํ ทฺวักชินุทฺริยํ
โสมนสฺสอินฺทฺริยํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อุเปกฺชินุทฺริยํ ฯ

[๙๑๖]

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก อิมํสํ ปณฺณนํ อินฺทฺริยานํ สมฺมทฺยณฺจ
อตฺถกฺมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ อयํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๙๑๗]

ปณฺณิมาณี ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ฯ กตฺมานิ ปณฺณจ ฯ สุชินุทฺริยํ ทฺวักชินุทฺริยํ
โสมนสฺสอินฺทฺริยํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อุเปกฺชินุทฺริยํ ฯ

สุชินทริยวรรคที่ ๔

สุทธกสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕

[๙๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สุชินทรีย์ ๑ ทุกชินทรีย์ ๑ โสมนัสสินทรีย์ ๑ โทมนัสสินทรีย์ ๑ อุเปกชินทรีย์ ๑
อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

โสตาปนนสูตร

รู้การเกิดดับแห่งอินทรีย์ ๕ เป็นโสตาบัน

[๙๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สุชินทรีย์...อุเปกชินทรีย์.

[๙๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกผู้ขัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
อุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง อริยสาวกนี้เราเรียกว่า
เป็นพระโสตาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒

อรหัตตสูตร

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรีย์ ๕ เป็นพระอรหันต์

[๙๑๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สุชินทรีย์...อุเปกชินทรีย์.

[๙๑๘]

ยโต โข ภิกขเว ภิกขุ อิมสํ ปญจนํ อินฺทริยานํ สมุทฺทญฺจ อตฺตงฺกมฺภจ
 อสฺสาทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติฯ อัย
 วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อรหํ จีณาสโว วุสิตฺวา กตกรณียो โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโต
 ปริกฺขิณภวสฺสโลชนํ สมมทญฺจวิมุตฺโตติฯ

[๙๑๙]

ปฺลยจิมาณี ภิกขเว อินฺทริยานิฯ กตมานิ ปญฺจฯ สฺวจินฺทริยํ พุทฺธจินฺทริยํ
 โสมนสฺสอินฺทริยํ โทมนสฺสอินฺทริยํ อุเปกฺขินฺทริยํฯ

[๙๒๐]

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุณฺหา วา อิมสํ ปญจนํ อินฺทริยานํ
 สมุทฺทญฺจ อตฺตงฺกมฺภจ อสฺสาทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ
 นเม เต ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุณฺหา วา สมณฺเสุ วา สมณฺสมมฺตา พุราหุณฺเสุ
 วา พุราหุณฺสมมฺตา น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺจตฺถํ วา พุราหุณฺจตฺถํ
 วา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

[๙๒๑]

เย^๑ หิ เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุณฺหา วา อิมสํ ปญจนํ อินฺทริยานํ
 สมุทฺทญฺจ อตฺตงฺกมฺภจ อสฺสาทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติฯ
 เต โขเม ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุณฺหา วา สมณฺเสุ เจว สมณฺสมมฺตา พุราหุณฺเสุ
 จ พุราหุณฺสมมฺตา เต จ ปณายสฺมนฺโต สามญฺจตฺถญฺจ พุราหุณฺจตฺถญฺจ ทิฏฺฐเจว
 ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติฯ

[๙๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะไม่ถือนั่น เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นพระอรหันตปัจฉิมาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพ หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรี ๕ นับว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๙๑๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย...อุpekอินทรี.

[๙๒๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๒๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่ง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

[๙๒๒]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อิทฺถุริยานิ ฯ กตมานิ ปณฺณจ ฯ สฺสชินฺทริยํ ทฺวักชินฺทริยํ
โสมนสฺสชินฺทริยํ โทมนสฺสชินฺทริยํ อุเปกฺชินฺทริยํ ฯ

[๙๒๓]

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา สฺสชินฺทริยํ นปฺปชานนฺติ
สฺสชินฺทริยสมฺมุตฺตํ นปฺปชานนฺติ สฺสชินฺทริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ สฺสชินฺทริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ
นปฺปชานนฺติ ทฺวักชินฺทริยํ นปฺปชานนฺติ ฯ โสมนสฺสชินฺทริยํ นปฺปชานนฺติ ฯ โทมนสฺสชินฺทริยํ
นปฺปชานนฺติ ฯ อุเปกฺชินฺทริยํ นปฺปชานนฺติ อุเปกฺชินฺทริยสมฺมุตฺตํ นปฺปชานนฺติ
อุเปกฺชินฺทริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ อุเปกฺชินฺทริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ นเม
เต ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา สมณฺเณสุ วา สมณฺสมฺมตฺตา พฺราหฺมณฺเณสุ วา
พฺราหฺมณสมฺมตฺตา น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถํ วา พฺราหฺมณฺยตฺถํ วา
ทิกฺกุเจว ชมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺติ ฯ

[๙๒๔]

เย จ โห เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา สฺสชินฺทริยํ ปชานนฺติ
สฺสชินฺทริยสมฺมุตฺตํ ปชานนฺติ สฺสชินฺทริยนิโรธํ ปชานนฺติ สฺสชินฺทริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ
ปชานนฺติ ทฺวักชินฺทริยํ ปชานนฺติ ฯ โสมนสฺสชินฺทริยํ ปชานนฺติ ฯ โทมนสฺสชินฺทริยํ
ปชานนฺติ ฯ อุเปกฺชินฺทริยํ ปชานนฺติ อุเปกฺชินฺทริยสมฺมุตฺตํ ปชานนฺติ อุเปกฺชินฺทริยนิโรธํ
ปชานนฺติ อุเปกฺชินฺทริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ ปชานนฺติ ฯ เต จ โหเม ภิกฺขเว สมณฺหา
วา พฺราหฺมณฺหา วา สมณฺเณสุ เจว สมณฺสมฺมตฺตา พฺราหฺมณฺเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตฺตา เต
จ ปณายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถญฺจ พฺราหฺมณฺยตฺถญฺจ ทิกฺกุเจว ชมฺเม สยํ อภิญฺญา
สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺตีสฺส ฯ

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรีย์ ๕ เป็นสมณพราหมณ์

[๙๒๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สวจินทรีย์...อุเปกจินทรีย์.

[๙๒๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งสวจินทรีย์
ความเกิดแห่งสวจินทรีย์ ความดับแห่งสวจินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่ง
สวจินทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งทุกจินทรีย์... โสมนัสสอินทรีย์... โทมนัสสอินทรีย์... อุเปกจินทรีย์
ความเกิดแห่งอุเปกจินทรีย์ ความดับแห่งอุเปกจินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับ
แห่งอุเปกจินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
หรือพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของ
ความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่ง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๒๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งสวจินทรีย์
ความเกิดแห่งสวจินทรีย์ ความดับแห่งสวจินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสวจินทรีย์
รู้ชัดซึ่งทุกจินทรีย์... โทมนัสสอินทรีย์... อุเปกจินทรีย์ ความเกิดแห่งอุเปกจินทรีย์
ความดับแห่งอุเปกจินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งอุเปกจินทรีย์สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
เพราะท่านเหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็น
พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๕

[๙๒๕]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อีฬฺหิณฺณิยานิ ฯ กตมานิ ปณฺณจ ฯ สฺสชินฺทริยํ ทฺวักชินฺทริยํ
โสมนสฺสชินฺทริยํ โทมนสฺสชินฺทริยํ อุเปกฺชินฺทริยํ ฯ

[๙๒๖]

กตมณฺจ ภิกฺขเว สฺสชินฺทริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ สฺสํ กายิกํ สาทํ
กายสมฺมุสฺสํ สฺสํ สาทํ เวทียิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สฺสชินฺทริยํ ฯ

[๙๒๗]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺวักชินฺทริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ ทฺวักํ กายิกํ อสาดํ
กายสมฺมุสฺสํ ทฺวักํ อสาดํ เวทียิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺวักชินฺทริยํ ฯ

[๙๒๘]

กตมณฺจ ภิกฺขเว โสมนสฺสชินฺทริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ สฺสํ เจตสิกํ สาทํ
มโนสมฺมุสฺสํ สฺสํ สาทํ เวทียิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โสมนสฺสชินฺทริยํ ฯ

[๙๒๙]

กตมณฺจ ภิกฺขเว โทมนสฺสชินฺทริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ ทฺวักํ เจตสิกํ อสาดํ
มโนสมฺมุสฺสํ ทฺวักํ อสาดํ เวทียิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โทมนสฺสชินฺทริยํ ฯ

[๙๓๐]

กตมณฺจ ภิกฺขเว อุเปกฺชินฺทริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ วา เจตสิกํ วา
เนวสาดํนาสาดํ เวทียิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุเปกฺชินฺทริยํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
ปณฺณิณฺทริยานีติ ฯ

วิภังคสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการจำแนกอินทรีย์ ๕

[๙๒๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สวจินทรีย์...อุเปกจินทรีย์.

[๙๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สวจินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางกาย ความสำราญทางกาย
เวทนาอันเป็นสุขสำราญ เกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า สวจินทรีย์.

[๙๒๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกจินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย ความไม่สำราญ
ทางกาย เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญ เกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า ทุกจินทรีย์.

[๙๒๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางใจ ความสำราญทางใจ
เวทนาอันเป็นสุขสำราญ เกิดแต่มนัสสัมผัส นี้เรียกว่า โสมนัสสินทรีย์.

[๙๒๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ ความไม่สำราญ
ทางใจ เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญ เกิดแต่มนัสสัมผัส นี้เรียกว่า โทมนัสสินทรีย์.

[๙๓๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุเปกจินทรีย์เป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ อันไฉ่
ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุเปกจินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

[๙๓๑]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อีฬฺหิณฺทริยานิ ฯ กตมานิ ปณฺณจ ฯ สฺสฺชินฺทริยํ ทฺถกฺชินฺทริยํ
โสมนสฺสฺชินฺทริยํ โทมนสฺสฺชินฺทริยํ อุเปกฺชินฺทริยํ ฯ

[๙๓๒]

กตมณฺจ ภิกฺขเว สฺสฺชินฺทริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ สฺสํ กายิกํ สาทํ
กายสมฺพสฺสํ สฺสํ สาทํ เวทียิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สฺสฺชินฺทริยํ ฯ

[๙๓๓]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺถกฺชินฺทริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ ทฺถกํ กายิกํ อสาดํ
กายสมฺพสฺสํ ทฺถกํ อสาดํ เวทียิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺถกฺชินฺทริยํ ฯ

[๙๓๔]

กตมณฺจ ภิกฺขเว โสมนสฺสฺชินฺทริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ สฺสํ เจตสิกํ สาทํ
มโนสมฺพสฺสํ สฺสํ สาทํ เวทียิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โสมนสฺสฺชินฺทริยํ ฯ

[๙๓๕]

กตมณฺจ ภิกฺขเว โทมนสฺสฺชินฺทริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ ทฺถกํ เจตสิกํ อสาดํ
มโนสมฺพสฺสํ ทฺถกํ อสาดํ เวทียิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โทมนสฺสฺชินฺทริยํ ฯ

[๙๓๖]

กตมณฺจ ภิกฺขเว อุเปกฺชินฺทริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ วา เจตสิกํ วา
เนวสาดํนาสาดํ เวทียิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุเปกฺชินฺทริยํ ฯ

[๙๓๗]

ตตฺร ภิกฺขเว ยณฺจ สฺสฺชินฺทริยํ ยณฺจ โสมนสฺสฺชินฺทริยํ สฺสฺชา สฺสา เวทนา ทฏฺฐพฺพวา ฯ

[๙๓๘]

ตตฺร ภิกฺขเว ยณฺจ ทฺถกฺชินฺทริยํ ยณฺจ โทมนสฺสฺชินฺทริยํ ทฺถกฺชา สฺสา เวทนา
ทฏฺฐพฺพวา ฯ

วิภังคสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ เป็นสุขทุกข์และอกุศลสุข

[๙๓๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ
สัจฉินทรีย์...อุปกคินทรีย์.

[๙๓๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัจฉินทรีย์เป็นไฉน ? ความสุขทางกาย... นี้เรียกว่า
สัจฉินทรีย์.

[๙๓๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกคินทรีย์เป็นไฉน ? ความทุกข์ทางกาย... นี้เรียกว่า
ทุกคินทรีย์.

[๙๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรีย์เป็นไฉน ? ความสุขทางใจ... นี้เรียกว่า
โสมนัสสินทรีย์.

[๙๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรีย์เป็นไฉน ? ความทุกข์ทางใจ... นี้เรียกว่า
โทมนัสสินทรีย์.

[๙๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปกคินทรีย์เป็นไฉน ? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่
ไม่ใช่ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุปกคินทรีย์.

[๙๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น สัจฉินทรีย์และโสมนัสสินทรีย์
พึงเห็นว่า เป็นสุขเวทนา.

[๙๓๘]

ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกคินทรีย์และโทมนัสสินทรีย์ พึงเห็นว่า เป็น
ทุกข์เวทนา.

[๙๓๙]

ตตฺร ภิกฺขเว ยทิํ อูเปกฺขินฺทริยํ อทุกฺขมสุขา สฺวา เวทนา ทณฺฑพฺพาฯ อิมานิ
โฆ ภิกฺขเว ปณฺจินฺทริยานีติฯ

[๙๔๐]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทริยานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ สฺวอินฺทริยํ ทฺวอินฺทริยํ
โสมนสฺสอินฺทริยํ โทมนสฺสอินฺทริยํ^๑ อูเปกฺขินฺทริยํฯ

[๙๔๑]

กตมณฺจ ภิกฺขเว สฺวอินฺทริยํฯ ยํ โฆ ภิกฺขเว กายิกํ สฺวํ กายิกํ สาทํ
กายสมฺพสฺสํ สฺวํ สาทํ เวทียิตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สฺวอินฺทริยํฯ

[๙๔๒]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺวอินฺทริยํฯ ยํ โฆ ภิกฺขเว กายิกํ ทฺวํ กายิกํ อสาทํ
กายสมฺพสฺสํ ทฺวํ อสาทํ เวทียิตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺวอินฺทริยํฯ

[๙๔๓]

กตมณฺจ ภิกฺขเว โสมนสฺสอินฺทริยํฯ ยํ โฆ ภิกฺขเว เจตสิกํ สฺวํ เจตสิกํ สาทํ
มโนสมฺพสฺสํ สฺวํ สาทํ เวทียิตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โสมนสฺสอินฺทริยํฯ

[๙๔๔]

กตมณฺจ ภิกฺขเว โทมนสฺสอินฺทริยํฯ ยํ โฆ ภิกฺขเว เจตสิกํ ทฺวํ เจตสิกํ อสาทํ
มโนสมฺพสฺสํ ทฺวํ อสาทํ เวทียิตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โทมนสฺสอินฺทริยํฯ

[๙๔๕]

กตมณฺจ ภิกฺขเว อูเปกฺขินฺทริยํฯ ยํ โฆ ภิกฺขเว กายิกํ วา เจตสิกํ วา
เนวสาดํนาสาดํ เวทียิตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อูเปกฺขินฺทริยํฯ

๑. โทมนสฺสอินฺทริยํ -ผู้รวบรวม

[๙๓๙]

ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อุเปกจินทรีย์ พึงเห็นว่า เป็นอทุกข์ขมสุขเวทนา
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

วิภังคสูตรที่ ๓

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ ย่นเข้าเป็น ๓

[๙๔๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สัจจินทรีย์...อุเปกจินทรีย์.

[๙๔๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัจจินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางกาย... นี้เรียกว่า
สัจจินทรีย์.

[๙๔๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกจินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย... นี้เรียกว่า
ทุกจินทรีย์.

[๙๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางใจ... นี้เรียกว่า
โสมนัสสินทรีย์.

[๙๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ... นี้เรียกว่า
โทมนัสสินทรีย์.

[๙๔๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุเปกจินทรีย์เป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่
ไม่ใช่ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุเปกจินทรีย์.

[๙๔๖]

ตตฺร ภิกฺขเว ยถจ สฺชินฺทริยํ ยถจ โสมนสฺสอินฺทริยํ สฺขา สฺา เวทนา ทฏฺจพฺพาฯ

[๙๔๗]

ตตฺร ภิกฺขเว ยถจ ทฺกฺชินฺทริยํ ยถจ โทมนสฺสอินฺทริยํ ทฺกฺขา สฺา เวทนา
ทฏฺจพฺพาฯ

[๙๔๘]

ตตฺร ภิกฺขเว ยทิตฺ อฺเปกฺชินฺทริยํ อทฺกฺขมสฺขา สฺา เวทนา ทฏฺจพฺพาฯ
อิตฺ โภ ภิกฺขเว อิมานิ ปณฺจอินฺทริยานิ ปณฺจ หุตฺวา ตีณิ โหนฺติ ตีณิ หุตฺวา ปณฺจ
โหนฺติ ปรียาเยนาติฯ

[๙๔๙]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทริยานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ สฺชินฺทริยํ ทฺกฺชินฺทริยํ
โสมนสฺสอินฺทริยํ โทมนสฺสอินฺทริยํ อฺเปกฺชินฺทริยํฯ

[๙๕๐]

สฺขเวทณียํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏฺิจจ อฺปฺปชฺชติ สฺชินฺทริยํฯ โส สฺขโธว สฺมานโ
สฺขโธสฺมิตฺติ ปชานาติ ตสฺสเว สฺขเวทณียสฺส ผสฺสสฺส นโรธา ยนฺตชฺช เวทยิตํ
สฺขเวทณียํ ผสฺสํ ปฏฺิจจ อฺปฺปนฺนํ สฺชินฺทริยํ ตํ นโรธมฺติ ตํ วุปฺสมตฺตีติ^๑ ปชานาติฯ

[๙๕๑]

ทฺกฺขเวทณียํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏฺิจจ อฺปฺปชฺชติ ทฺกฺชินฺทริยํฯ โส ทฺกฺขโธว
สฺมานโ ทฺกฺขโธสฺมิตฺติ ปชานาติ ตสฺสเว ทฺกฺขเวทณียสฺส ผสฺสสฺส นโรธา ยนฺตชฺช
เวทยิตํ [๒] ทฺกฺขเวทณียํ ผสฺสํ ปฏฺิจจ อฺปฺปนฺนํ ทฺกฺชินฺทริยํ ตํ นโรธมฺติ ตํ
วุปฺสมตฺตีติ ปชานาติฯ

๑. ม. ย. วุปฺสมตฺตีติฯ

๒. ย. ตํฯ

[๙๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น สุนทรียและโสมนัสสินทรีย พึงเห็นว่า เป็นสุขเวทนา.

[๙๔๗]

ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกชินทรียและโสมนัสสินทรีย พึงเห็นว่า เป็นทุกขเวทนา.

[๙๔๘]

ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อุเปกชินทรีย พึงเห็นว่าเป็นอทุกขมสุขเวทนา อินทรีย์มี ๕ ประการนี้ เป็น ๕ แล้วย่นเข้าเป็น ๓ เป็น ๓ แล้ว ขยายออกเป็น ๕ ก็ได้ โดยปริยาย ด้วยประการดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อรหันตสูตร

อินทรีย์ ๕ อาศัยผัสสะเกิดเวทนา

[๙๔๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย...อุเปกชินทรีย.

[๙๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุนทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา เกิดขึ้น ภิกษุนั้นสบายกาย ก็รู้ชัดว่าสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ สุนทรียที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกชินทรียย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา เกิดขึ้น ภิกษุนั้นไม่สบายกาย ก็รู้ชัดว่าเราไม่สบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ ทุกชินทรียที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๒]

โสมนัสสเวทนียํ ภิกขเว ผัสสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ โสมนัสสินฺหุริยํ ๑ โส สุมโน
สมาโน สุมโนสฺมิตี ปชานาติ ตสฺเสว โสมนัสสเวทนียสฺส ผัสสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ
เวทยิตํ โสมนัสสเวทนียํ ผัสสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ โสมนัสสินฺหุริยํ ตํ นิรุหฺมติ ตํ
วูปสมตฺติติ ปชานาติ ๑

[๙๕๓]

โทมนัสสเวทนียํ ภิกขเว ผัสสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ โทมนัสสินฺหุริยํ ๑ โส
ทุมมโนว สมาโน ทุมมโนสฺมิตี ปชานาติ ตสฺเสว โทมนัสสเวทนียสฺส ผัสสสฺส
นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตํ โทมนัสสเวทนียํ ผัสสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ โทมนัสสินฺหุริยํ ตํ
นิรุหฺมติ ตํ วูปสมตฺติติ ปชานาติ ๑

[๙๕๔]

อุเปกฺขาเวทนียํ ภิกขเว ผัสสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขินฺหุริยํ ๑ โส
อุเปกฺขโกว สมาโน อุเปกฺขโกสฺมิตี ปชานาติ ตสฺเสว อุเปกฺขาเวทนียสฺส ผัสสสฺส
นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตํ อุเปกฺขาเวทนียํ ผัสสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ อุเปกฺขินฺหุริยํ ตํ
นิรุหฺมติ ตํ วูปสมตฺติติ ปชานาติ ๑

[๙๕๕]

เสยฺยถาปี ภิกขเว ทวีนฺนํ กญฺจํ สํมณฺณสโมธานา^๑ อุตฺมา ชายติ เตโ
อภินิพฺพุตฺตติ เตสฺสเวย กญฺจํ นานาภาวนิกฺเขปา^๒ ยา ตชฺชา อุตฺมา ตา นิรุหฺมติ
ตา วูปสมตฺติ ๑ เอวเมว โข ภิกขเว สฺขเวทนียํ ผัสสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺขินฺหุริยํ โส
สฺขิโตว สมาโน สฺขิโตสฺมิตี ปชานาติ ตสฺเสว สฺขเวทนียสฺส ผัสสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ
เวทยิตํ สฺขเวทนียํ ผัสสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ สฺขินฺหุริยํ ตํ นิรุหฺมติ ตํ วูปสมตฺติ
ปชานาติ ๑ ทุกฺขเวทนียํ ภิกขเว ผัสสํ ปฏิจฺจ ๑เป ๑ โสมนัสสเวทนียํ ภิกขเว ผัสสํ
ปฏิจฺจ ๑ โทมนัสสเวทนียํ ภิกขเว ผัสสํ ปฏิจฺจ ๑ อุเปกฺขาเวทนียํ ภิกขเว ผัสสํ
ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขินฺหุริยํ โส อุเปกฺขโกว สมาโน อุเปกฺขโกสฺมิตี ปชานาติ
ตสฺเสว อุเปกฺขาเวทนียสฺส ผัสสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตํ อุเปกฺขาเวทนียํ ผัสสํ
ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ^๓ อุเปกฺขินฺหุริยํ ตํ นิรุหฺมติ ตํ วูปสมตฺติติ ปชานาตฺติติ ๑

๑. ม. สํมณฺณสโมธานา ๑. ย. สํมณฺณาสโมธานา ๑

๒. ม. นานาภาวาวินิกฺเขปา ๑. ย. นานาภาวาวินิกฺเขปา ๑

๓. ม. อุปฺปชฺชติ ๑

[๙๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสมนัสสินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นสบายใจ ก็รู้ชัดว่าเราสบายใจ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ โสมนัสสินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทมนัสสินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุไม่สบายใจ ก็รู้ชัดว่าเราไม่สบายใจ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ โทมนัสสินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุpekขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นรู้สึกเฉยๆ ก็รู้ชัดว่าเรารู้สึกเฉยๆ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ อุpekขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนไม้ ๒ อันเสียดสีกันจึงเกิดความร้อน เกิดไฟขึ้น เพราะแยกไม้ ๒ อันนั้นเองให้ออกจากกันเสีย ความร้อนที่เกิดเพราะความเสียดสีย่อมดับไป สงบไป ฉะนั้น สุนิทรีย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นสบายกาย ก็รู้ชัดว่าเราสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะ คือ สุนิทรียที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป ทุกขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ โสมนัสสินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ โสมนัสสินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ อุpekขินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นรู้สึกเฉยๆ ก็รู้ชัดว่าเรารู้สึกเฉยๆ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ อุpekขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขาเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๕

[๙๕๖]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ๑ กตฺมานิ ปณฺณ ๑ ทุกฺขินฺทฺริยํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ
สฺสอินฺทฺริยํ โสมนสฺสอินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ ๑

[๙๕๗]

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหฺรโต อุปฺปชฺชติ
ทุกฺขินฺทฺริยํ ๑ โส เอวํ ปชานาติ อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ ทุกฺขินฺทฺริยํ ตณฺห โข สนิมิตฺตํ
สนิทานํ สสงฺขารํ สปปจฺจยํ ตณฺห อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปปจฺจยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ๑ โส ทุกฺขินฺทฺริยณฺจ ปชานาติ ทุกฺขินฺทฺริย-
สมุทฺถยณฺจ ปชานาติ ทุกฺขินฺทฺริยนิโรธณฺจ ปชานาติ ยตฺถ จุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ
อปฺริเสสํ นิรฺุฆฺมตี ตณฺห ปชานาติ ๑ กตฺถ จุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อปฺริเสสํ นิรฺุฆฺมตี ๑
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกุกํ สวิจาร์ วิเวกขํ
ปีติสฺสํ ปจฺมชฺฌานํ อุปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ ๑ เอตฺถ จุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อปฺริเสสํ
นิรฺุฆฺมตี ๑ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อณฺเณสํ ทุกฺขินฺทฺริยสฺส นิโรธํ ตถตฺตตาย
จิตฺตํ อุปฺสํหฺรติ ๑

[๙๕๘]

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหฺรโต อุปฺปชฺชติ
โทมนสฺสอินฺทฺริยํ ๑ โส เอวํ ปชานาติ อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ ตณฺห โข
สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปปจฺจยํ ตณฺห ๒ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปปจฺจยํ
โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ๓ โส โทมนสฺสอินฺทฺริยณฺจ ปชานาติ
โทมนสฺสอินฺทฺริยสมุทฺถยณฺจ ปชานาติ โทมนสฺสอินฺทฺริยนิโรธณฺจ ปชานาติ ยตฺถ จุปฺปนฺนํ
โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อปฺริเสสํ นิรฺุฆฺมตี ตณฺห ปชานาติ ๑ กตฺถ จุปฺปนฺนํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ
อปฺริเสสํ นิรฺุฆฺมตี ๑ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสฺมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทณํ
เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกุกํ อวิจาร์ สมฺมาธิขํ ปีติสฺสํ ทฺติยชฺฌานํ อุปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ ๑
เอตฺถ จุปฺปนฺนํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อปฺริเสสํ นิรฺุฆฺมตี ๑ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
อณฺเณสํ โทมนสฺสอินฺทฺริยสฺส นิโรธํ ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปฺสํหฺรติ ๑

๑. ส. สัพพวาเรสุ อุปฺสํหาสีติ ปาโจ ทิสฺสตี ๑

๒. ย. ตํ วต ๑

๓. ม. อิติสฺสทฺโท น ทิสฺสตี ๑ เอวฺมฺปิปี ๑

อุปปฏิทศตร

อินทรี ๕ มินิมิตเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่ง

[๙๕๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
ทุกจินทรี ๑ โทมนัสสินทรี ๑ สุกจินทรี ๑ โสมนัสสินทรี ๑ อุเปกจินทรี ๑.

[๙๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจ
เด็ดเดี่ยว ทุกจินทรีเกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า ทุกจินทรีนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา
และทุกจินทรีนั้นมินิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า
ทุกจินทรีนั้นไม่ต้องมินิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้
มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดทุกจินทรี เหตุเกิดแห่งทุกจินทรี ความดับแห่ง
ทุกจินทรี และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งทุกจินทรีที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ทุกจินทรี
ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
สังตจากาม สังตจากอกุศลธรรม เข้าปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่
ทุกจินทรีที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้ว
ซึ่งความดับแห่งทุกจินทรี และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๕๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจ
เด็ดเดี่ยว โทมนัสสินทรีเกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า โทมนัสสินทรีเกิดขึ้นแล้วแก่เรา
และโทมนัสสินทรีนั้นมินิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า
โทมนัสสินทรีนั้นไม่ต้องมินิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้
ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดโทมนัสสินทรี เหตุเกิดแห่งโทมนัสสินทรี
ความดับแห่งโทมนัสสินทรี และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งโทมนัสสินทรี
ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็โทมนัสสินทรีที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าทุติยฌาน อันมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน
เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่
สมาธิอยู่ โทมนัสสินทรีที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า
ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งโทมนัสสินทรีและน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๕๙]

อิธ ปน ภิกขเว ภิกขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตapiโน ปหิตตฺตสฺส วิหโร
 อุปฺปชฺชติ สฺสชินฺทริยํ^๑ โส เอวํ ปชานาติ อุปฺปนํ ไห เม อิทํ สฺสชินฺทริยํ ตณฺจ
 ไห สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปปจฺจยํ ตณฺจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปปจฺจยํ
 สฺสชินฺทริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ^๒ โส สฺสชินฺทริยณฺจ ปชานาติ สฺสชินฺทริย-
 สมุทฺทณฺจ ปชานาติ สฺสชินฺทริยนิโรธณฺจ ปชานาติ ยตฺถ จุปฺปนํ สฺสชินฺทริยํ
 อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตณฺจ ปชานาติ^๓ กตฺถ จุปฺปนํ สฺสชินฺทริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ^๔
 อิธ ภิกขเว ภิกขุ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหโรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขณฺจ
 กาเยน ปฏฺฐิเสวเทติ ยนฺตํ อริยา อาจิณฺขนฺติ อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตตฺถิชฺฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหโรติ^๕ เอตฺถ จุปฺปนํ สฺสชินฺทริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ^๖ อयํ วุจฺจติ
 ภิกขเว ภิกขุ อณฺณาสี สฺสชินฺทริยสฺส นิโรธํ ตถตฺตาย จิตฺตํ อุปสํหโรติ^๗

[๙๖๐]

อิธ ปน ภิกขเว ภิกขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตapiโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรติ
 อุปฺปชฺชติ โสมนสฺสชินฺทริยํ^๑ โส เอวํ ปชานาติ อุปฺปนํ ไห เม อิทํ โสมนสฺสชินฺทริยํ
 ตณฺจ ไห สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปปจฺจยํ ตณฺจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ
 อปปจฺจยํ โสมนสฺสชินฺทริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ^๒ โส โสมนสฺส-
 สชินฺทริยณฺจ ปชานาติ โสมนสฺสชินฺทริยสมุทฺทณฺจ ปชานาติ โสมนสฺสชินฺทริยนิโรธณฺจ
 ปชานาติ ยตฺถ จุปฺปนํ โสมนสฺสชินฺทริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตณฺจ ปชานาติ^๓ กตฺถ
 จุปฺปนํ โสมนสฺสชินฺทริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ^๔ อิธ ภิกขเว ภิกขุ สุขสฺส จ ปหานา
 ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺพเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขา-
 สติปาริสฺสฺสวํ จตฺตตฺถิชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหโรติ^๕ เอตฺถ จุปฺปนํ โสมนสฺสชินฺทริยํ
 อปริเสสํ นิรุชฺฌติ^๖ อยํ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อณฺณาสี โสมนสฺสชินฺทริยสฺส นิโรธํ
 ตถตฺตาย จิตฺตํ อุปสํหโรติ^๗

[๙๖๑]

อิธ ปน ภิกขเว ภิกขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตapiโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรติ
 อุปฺปชฺชติ อุเปกฺกชินฺทริยํ^๑ โส เอวํ ปชานาติ อุปฺปนํ ไห เม อิทํ อุเปกฺกชินฺทริยํ
 ตณฺจ ไห สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปปจฺจยํ ตณฺจ ไห^๒ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ
 อปปจฺจยํ อุเปกฺกชินฺทริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ^๓ โส อุเปกฺกชินฺทริยณฺจ

๑. โสมนสฺสชินฺทริยํ^๑ - ผู้รวบรวม

๒. ม. โขสฺสทโท นตฺถิ^๒

[๙๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีความเด็ดเดี่ยว^๑ สุจินตริย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า สุจินตริย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และสุจินตริย์นั้นมีนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า สุจินตริย์นั้นไม่ต้องมีนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดสุจินตริย์ เหตุเกิดแห่งสุจินตริย์ ความดับแห่งสุจินตริย์ และข้อปฏิบัติที่ดับโดยไม่เหลือแห่งสุจินตริย์เกิดขึ้นแล้ว ก็สุจินตริย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป เข้าตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา^๒ มีสติอยู่เป็นสุข สุจินตริย์เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งสุจินตริย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว โสมนัสสินตริย์เกิดขึ้น เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า โสมนัสสินตริย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และโสมนัสสินตริย์นั้นมีนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า โสมนัสสินตริย์นั้น ไม่ต้องมีนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดโสมนัสสินตริย์ เหตุเกิดแห่งโสมนัสสินตริย์ ความดับแห่งโสมนัสสินตริย์ และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งโสมนัสสินตริย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็โสมนัสสินตริย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าจตุตถฌานไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข และละทุกข์ละสุข และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ โสมนัสสินตริย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งโสมนัสสินตริย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว อุpekกจินตริย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า อุpekกจินตริย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และอุpekกจินตริย์นั้นมีนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุมานเอาว่า อุpekกจินตริย์นั้น ไม่ต้องมีนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งพระสูตรนี้ ใช้คำว่า "มีใจเด็ดเดี่ยว" -ผู้รวบรวม

๒. อุเบกขา -ผู้รวบรวม

ปชานาติ อุเปกจินฺทริยสมุทฺทยญจ ปชานาติ อุเปกจินฺทริยนิโรธญจ ปชานาติ ยตุถ
 จุปฺปนํ อุเปกจินฺทริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตถจ ปชานาติฯ กตถ จุปฺปนํ อุเปก-
 จินฺทริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญาตํ
 สมตฺติกมฺม สญฺญาเวทิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหริติฯ เอตถ จุปฺปนํ อุเปกจินฺทริยํ
 อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺญาสิ อุเปกจินฺทริยสฺส นิโรธํ ตถต-
 ตาย จิตฺตํ อุปสํหริตีติฯ

สุจินฺทริยวคฺโค จตุตฺถโถฯ

ตสฺสทฺททานํ

สุทฺธกถฺจ โสโต^๑ อรหา
 วิภวฺเคน ตโย วุตฺตา

เทว สมณพฺรหฺมณฺณ จ
 อรหโต^๒ อุปปฏฺติเกน จาติฯ

๑. ไป. ... เทว ว โสโต เทว อรหา ... อุปริวาริเกน จาติฯ ม. สุทฺธิกถฺจ โสโต อรหา เทว สมณพฺรหฺมณา ... .. กฏฺโฐ
 อุปปฏฺติกาติกนฺติฯ

๒. ย. อรณิ ...ฯ

ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้จักอุปกะจินทรีย์ เหตุเกิดแห่งอุปกะจินทรีย์ ความดับแห่งอุปกะจินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งอุปกะจินทรีย์ ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็อุปกะจินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ล่วงแนวสัญญาแนสสัญญายตนะโดยประการทั้งปวงแล้ว เข้าสัญญาเวทยิตนิโรธอยู่ อุปกะจินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้ เรากล่าวว่ ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งอุปกะจินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุขินทริยวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุทถกสูตร	๒. โสตาปันนสูตร
๓. อรหัตตสูตร	๔. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๖. วิภังคสูตรที่ ๑
๗. วิภังคสูตรที่ ๒	๘. วิภังคสูตรที่ ๓
๙. อรหัตตสูตร	๑๐. อุปปฏิกสูตร

ชราวุโค ปณจโม

[๙๖๒]

เอวมุเม สุตํ เอกํ สมํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ ปุพฺพารามะ มิคามาตุปาสาทะ
เตน โข ปน สมเยน ภควา สายนุสสมํ ปฏิสฺสณานา วุฏฺฐิตํ ปจฺจตฺตปเก^๑ นิสินฺโน
โหติ ปิณฺณํ โอตายมาโน^๒ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท येन ภควา เตนุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิเวทิตฺวา ภควโต คตฺตานิ ปาณินา อนินฺนชฺชนโต ภควนฺตํ
เอตทโวจ

[๙๖๓]

อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภูตํ ภนฺเต น เจวทานิ ภนฺเต ภควโต ตาว ปริสฺสุทฺโธ
ฉวิณฺโณ ปริโยทาโต สติถานิ จ คตฺตานิ สนฺถานิ^๓ วลีชาตานิ ปุรโต ปพฺภาโร จ
กาโย ทิสฺสติ จ อินฺทริยานํ อณฺณถตฺตํ จกฺขุนฺทริยสฺส สฺสทินฺทริยสฺส ฆานินฺทริยสฺส
ชีวนินฺทริยสฺส กายินฺทริยสฺสาคิ^๔

[๙๖๔]

เอวญฺเหดํ อานนฺท โหติ ชราธมฺโม โยพฺพญญฺเวย พฺยาธิธมฺโม อาโรเคย
มรณธมฺโม ชีวเต^๕ น เจว ตาว ปริสฺสุทฺโธ โหติ ฉวิณฺโณ ปริโยทาโต สติถานิ
จ โหนฺติ คตฺตานิ สนฺถานิ วลีชาตานิ ปุรโต ปพฺภาโร จ โหติ กาโย ทิสฺสติ จ
อินฺทริยานํ อณฺณถตฺตํ จกฺขุนฺทริยสฺส สฺสทินฺทริยสฺส ฆานินฺทริยสฺส ชีวนินฺทริยสฺส
กายินฺทริยสฺสาคิ^๕ อิทมโวจ ภควา อิํ วตฺวา [^๓] สุกโต อถาปริ เอตทโวจ สตฺถา

[๙๖๕]

ธิ ตํ ชมฺมีชเร อตฺถ
ตาว มโนรมํ พิมฺพํ
โยปี วสฺสสํ ชีเว
น กิณฺจิ ปริวชเชติ

ทพฺพพณฺณกรณิเชเร
ชราย อภิมฺมทฺธิตํ^๖
สพฺเพ มจฺจุปฺราयนา^๗
สพฺพเมวากิณฺมทฺธิตํ^๘

๑. ม. ย. ปจฺจตฺตปเ

๒. ม. ย. สพฺพานิ พฺลิตฺวาตานิ^๒ เอวมุปริปี^๒

๓. ม. จ^๓

๔. ส. ส. โสปี มจฺจุปฺรายโน^๔

ชราวรรคที่ ๕

ชราสูตร

ว่าด้วยความแก่

[๙๖๒]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาไมคารมารดา ในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่สถิตในเวลานั้น แล้วประทับนั่งผินพระปฤษฎางค์ผิงแดดในที่ที่มีแสงแดดส่องมาจากทิศประจิมอยู่ ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว บิบนวดพระกายของพระผู้มีพระภาคด้วยฝ่ามือพลางกราบทูลว่า

[๙๖๓]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว เวลานี้พระฉวีวรรณของพระผู้มีพระภาค ไม่บริสุทธิผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน พระสรีระก็หย่อนยานเป็นเกลียว พระกายก็ค้อมไปข้างหน้า และความแปรปรวนของอินทรีย์ คือ พระจักขุ พระโสตะ พระฆานะ พระชีวนา พระกาย ก็ปรากฏอยู่.

[๙๖๔]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ข้อนี้นั้นเป็นเช่นนั้น ชราธรรมย่อมมีในความเป็นหนุ่มสาว พยาธิธรรมย่อมมีในความไม่มีโรค มรณธรรมย่อมมีในชีวิต ผิพรรณไม่บริสุทธิผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน สรีระก็หย่อนยานเป็นเกลียว กายก็ค้อมไปข้างหน้า และความแปรปรวนแห่งอินทรีย์ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชีวนา กาย ก็ปรากฏอยู่.

[๙๖๕]

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรรมภณินนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า
ถึงท่านจะติความแก่อันเลวทราม ถึงท่านจะติความแก่อันทำให้ผิพรรณทรามไป
รูปอันน่าพึงใจ ก็คงถูกความแก่ย่ำยิอยู่นั่นเอง แม้ผู้ใดพึงมีชีวิตอยู่ได้ร้อยปี
(ผู้นั้นก็ไม่พ้นความตายไปได้) สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็นเบื้องต้น
ความตายย่อมไม่ละเว้นอะไรๆ ย่อมย่ำยีทั้งหมดทีเดียว.

[๙๖๖]

สาวตถีนินทานํฯ อถ โข อุณฺณโก พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ
 นิสิตฺติฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อุณฺณโก พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ

[๙๖๗]

ปณฺจิมานิ โก โคตม อินฺทฺริยานิ นานาวิสฺยานิ นานาโคจฺรานิ น อณฺณมณฺณสฺส
 โคจฺรวิสํ ปจฺจนุโกนฺตติฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ จกฺขุณฺทฺริยํ โสติดินฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ
 จิวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํฯ อิมํสํ นฺุ โข โก โคตม ปณฺจณฺํ อินฺทฺริยานํ นานาวิสฺยานํ
 นานาโคจฺรานํ น อณฺณมณฺณสฺส โคจฺรวิสํ ปจฺจนุโกนฺตํ กิํ ปฏิสฺรณํ โก จ เนสํ
 โคจฺรวิสํ ปจฺจนุโกตฺติติฯ

[๙๖๘]

ปณฺจิมานิ พฺราหฺมณ อินฺทฺริยานิ นานาวิสฺยานิ นานาโคจฺรานิ น อณฺณมณฺณสฺส
 โคจฺรวิสํ ปจฺจนุโกนฺตติฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ จกฺขุณฺทฺริยํ โสติดินฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ จิวฺหินฺทฺริยํ
 กายินฺทฺริยํฯ อิมํสํ โข พฺราหฺมณ ปณฺจณฺํ อินฺทฺริยานํ นานาวิสฺยานํ นานาโคจฺรานํ
 น อณฺณมณฺณสฺส โคจฺรวิสํ ปจฺจนุโกนฺตํ มโน ปฏิสฺรณํ มโน จ^๑ เนสํ โคจฺรวิสํ
 ปจฺจนุโกตฺติติฯ

[๙๖๙]

มนสฺส ปน โก โคตม กิํ ปฏิสฺรณนฺตติฯ มนสฺส โข พฺราหฺมณ สติ ปฏิสฺรณนฺตติฯ

[๙๗๐]

สตฺธิยา ปน โก โคตม กิํ ปฏิสฺรณนฺตติฯ สตฺธิยา ปน^๒ โข พฺราหฺมณ วิมุตฺติ
 ปฏิสฺรณนฺตติฯ

๑. ไป. ม. ๖ ฯ

๒. ไป. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ

อุณณภพพราหมณสูตร

อินทรี ๕ มีอารมณ์ต่างกัน

[๙๖๖]

สาวตถินทาน. ครั้งนั้น อุณณภพพราหมณ์^๑ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

[๙๖๗]

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อินทรี ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน อินทรี ๕ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรี ๑ โสตินทรี ๑ ฆานินทรี ๑ ชิวหินทรี ๑ กายินทรี ๑ อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวของอินทรี ๕ ประการนี้ ซึ่งมีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน และอะไรย่อมเสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทรี ๕ ประการนี้?

[๙๖๘]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ อินทรี ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน อินทรี ๕ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรี ๑ โสตินทรี ๑ ฆานินทรี ๑ ชิวหินทรี ๑ กายินทรี ๑ ใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวของอินทรี ๕ ประการนี้ ซึ่งมีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน และใจย่อมเสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทรี ๕ ประการนี้.

[๙๖๙]

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งใจเล่า?

พ. ดูกรพราหมณ์ สติเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งใจ.

[๙๗๐]

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งสติเล่า?

พ. ดูกรพราหมณ์ วิมุตติเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งสติ.

[๙๗๑]

วิมุตติยา ปน โภ โคตม ก็ ปฏิสธณนฺติฯ วิมุตติยา โห พุราหุณ นิพพาน
 ปฏิสธณนฺติฯ นิพพานสฺส ปน โภ โคตม ก็ ปฏิสธณนฺติฯ อจฺจสรา พุราหุณ
 ปญฺหํ นาสกฺขิ ปญฺหสฺส ปริยนตํ คเหตุมฺหิ นิพพานนฺคํ หิ พุราหุณ พุรหุณจริยํ
 วุสฺสติ นิพพานปรายํ นิพพานปริโยสานนฺติฯ

[๙๗๒]

อถ โห อุณฺณาโก พุราหุณเณ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา
 อุจฺจายาสนา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ

[๙๗๓]

อถ โห ภควา อจิริปกฺกนฺเต อุณฺณาเก พุราหุณเณ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ

[๙๗๔]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุฎฺฐาคารี^๑ วา กุฎฺฐาคารสาธา วา อุตฺตราย^๒ วา ปาจิณาย^๓
 วา วาตปานา สุริเย อุกฺกจฺจนฺเต วาตปानเนน รสฺมิโย ปวิสิตฺวา กาย ปตฺติภูจिताติฯ
 ปจฺฉิมายํ ภนฺเต ภิตฺติยนฺติฯ เอวเมว โห ภิกฺขเว อุณฺณาภสฺส พุราหุณสฺส ตถาคเต
 สทฺธา นิวิฐฺฐา มฺลชาตา ปตฺติภูจिता ทพฺพา อสํหริยา สมณเณ วา พุราหุณเณ
 วา เทเวณ วา มาเรณ วา พุรหุณฺนา วา เกณฺหิ วา โลกสฺมีฯ อิมฺมฺหิ เจ ภิกฺขเว
 สมเย อุณฺณาโก พุราหุณเณ กาลํ กเรยฺย นตฺถิ ตํ^๔ สลฺโยชนํ เยน สลฺโยชเนน
 สลฺยตฺตโต อุณฺณาโก พุราหุณเณ ปฺน อิมํ โลกํ อากฺขเญยฺยาติฯ

๑. ม. ย. กุฎฺฐาคารเ วา กุฎฺฐาคารสาธาย วาฯ

๒. ม. ย. อยฺ ปาโง นตฺถิฯ

๓. ม. ย. ปาจิณวาตปานาฯ

๔. ไป. ม. อยฺ ปาโง นตฺถิฯ

[๙๗๑]

อุ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งวิมุติเล่า ?

พ. ดูกรพราหมณ์ นิพพานเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งวิมุติ.

อุ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งนิพพาน.

พ. ดูกรพราหมณ์ ท่านล่องเลยปัญหาไปเสียแล้ว ไม่อาจถือเอาที่สุดแห่งปัญหาได้ด้วยว่า พรหมจรรย์ที่บุคคลอยู่จบแล้ว มีนิพพานเป็นที่หยั่งลง มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด.

[๙๗๒]

ครั้งนั้น อุณณภพพราหมณ์ขึ้นชมอนุโมทนาพระภิกษุของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป.

[๙๗๓]

ครั้นอุณณภพพราหมณ์หลีกไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสว่า

[๙๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรือนยอดหรือศาลาล้ำยอด มีหน้าต่างในทิศเหนือ หรือทิศตะวันออก เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นไป แสงส่องเข้าไปทางหน้าต่าง ตั้งอยู่ที่ฝาด้านไหน ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ตั้งอยู่ที่ฝาด้านตะวันตก พระเจ้าข้า.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ศรัทธาในพระตถาคตของอุณณภพพราหมณ์มั่นคงแล้ว มีรากเกิดแล้ว ตั้งอยู่มั่นแล้ว อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกจะพึงชักนำไปไม่ได้ ถ้าอุณณภพพราหมณ์ พึงทำกาละในสมัยนี้ไซร้ ย่อมไม่มีสังโยชน์ซึ่งเป็นเครื่องประกอบให้อุณณภพพราหมณ์ต้องมายังโลกนี้อีก.

จบ สูตรที่ ๒

[๔๗๕]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาเกตเต วิหริติ อญฺชนวเน มิคทาเยฯ ตตฺร
โฆ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อตฺถิ นฺุ โฆ ภิกฺขเว ปรียาโย ยํ ปรียายํ อากมฺม ยานิ
ปฺลวจินฺทริยานิ ตานิ ปฺลจ พฺลานิ โหนฺติ ยานิ ปฺลจ พฺลานิ ตานิ ปฺลวจินฺทริยานิ
โหนฺตํติฯ ภควํลกา โน ภาเนเต ฐมา ภควํเนตฺติกา ภควํปฺฏิสรณา สาธุ วต ภาเนเต
ภควนฺตํเยว ปฏฺิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถิโต ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ธารสฺสสนฺตํติ
ฯเปฯ

[๔๗๖]

อตฺถิ ภิกฺขเว ปรียาโย ยํ ปรียายํ อากมฺม ยานิ ปฺลวจินฺทริยานิ ตานิ ปฺลจ
พฺลานิ โหนฺติ ยานิ ปฺลจ พฺลานิ ตานิ ปฺลวจินฺทริยานิ โหนฺติฯ กตโม จ ภิกฺขเว
ปรียาโย ยํ ปรียายํ อากมฺม ยานิ ปฺลวจินฺทริยานิ ตานิ ปฺลจ พฺลานิ โหนฺติ ยานิ
ปฺลจ พฺลานิ ตานิ ปฺลวจินฺทริยานิ โหนฺติฯ

[๔๗๗]

ยํ ภิกฺขเว สทฺธิทฺธิยํ ตํ สทฺธาพลํ ยํ สทฺธาพลํ ตํ สทฺธิทฺธิยํ ยํ วิริยทฺธิยํ
ตํ วิริยพลํ ยํ วิริยพลํ ตํ วิริยทฺธิยํ ยํ สติทฺธิยํ ตํ สติพลํ ยํ สติพลํ ตํ สติทฺธิยํ
ยํ สมาธิทฺธิยํ ตํ สมาธิพลํ ยํ สมาธิพลํ ตํ สมาธิทฺธิยํ ยํ ปญฺณทฺธิยํ ตํ
ปญฺณาพลํ ยํ ปญฺณาพลํ ตํ ปญฺณทฺธิยํฯ

[๔๗๘]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว นที ปาจิณนิณฺนา ปาจิณโปณา ปาจิณปพฺภารา ตสฺสา มชฺฌเ
ทีโปฯ อตฺถิ ภิกฺขเว ปรียาโย ยํ ปรียายํ อากมฺม ตสฺสา นทียา เอโก โสโตเตว
สงฺขํ^๑ กจฺจติฯ อตฺถิ ปน ภิกฺขเว ปรียาโย ยํ ปรียายํ อากมฺม ตสฺสา นทียา เทว
โสตานีเตว สงฺขํ กจฺจติฯ

สาเกตสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ พละ ๕

[๙๗๕]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนมิกทายวัน ใกล้เมืองสาเกต ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก ภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว ย่อมเป็นพละ ๕ ที่พละ ๕ อาศัยแล้ว ย่อมเป็นอินทรีย์ ๕ มีอยู่หรือหนอ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานวโรกาส ขอเนื้อความแห่งภายีนี้ จงแจ่มแจ้ง กะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้สดับแล้วจักทรงจำไว้.

[๙๗๖]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว เป็นพละ ๕ ที่พละ ๕ อาศัยแล้ว เป็นอินทรีย์ ๕ มีอยู่ ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว เป็นพละ ๕ ที่พละ ๕ อาศัยแล้ว เป็นอินทรีย์ ๕ เป็นไฉน ?

[๙๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็นสัทธาพละ สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งใดเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริยพละ สิ่งใดเป็นวิริยพละ สิ่งนั้นเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งใดเป็นสติินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ สิ่งนั้นเป็นสติินทรีย์ สิ่งใดเป็นสมาธิินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ สิ่งนั้นเป็นสมาธิินทรีย์ สิ่งใดเป็นปัญญินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็นปัญญาพละ สิ่งนั้นเป็นปัญญินทรีย์.

[๙๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำ ซึ่งไหลไปทางทิศตะวันออก หลังไปทางทิศตะวันออก บ่าไปทางทิศตะวันออก ที่ตรงกลางแม่น้ำนั้นมีเกาะ ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสน้ำเดียวมีอยู่ อนึ่ง ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่าสองกระแสน้ำมีอยู่.

[๙๗๙]

กตโม จ ภิกขเว ปริยาโย ยัม ปริยาโย อากมฺม ตสฺสา นทียา เอโก โสโตเตว
 สงฺขัม คจฺจนฺติฯ ยถา ภิกขเว ตสฺส ทีปสฺส ปุรตฺถิมนฺเต^๑ อุทกัม ยถา ปจฺจิมนฺเต
 อุทกัมฯ อโย โข ภิกขเว ปริยาโย ยัม ปริยาโย อากมฺม ตสฺสา นทียา เอโก โสโตเตว
 สงฺขัม คจฺจนฺติฯ

[๙๘๐]^๒

กตโม จ ภิกขเว ปริยาโย ยัม ปริยาโย อากมฺม ตสฺสา นทียา เทว โสตานิเตว
 สงฺขัม คจฺจนฺติฯ ยถา ภิกขเว ตสฺส ทีปสฺส อุตฺตรนฺเต อุทกัม ยถา ทกฺขิณนฺเต
 อุทกัมฯ อโย โข ภิกขเว ปริยาโย ยัม ปริยาโย อากมฺม ตสฺสา นทียา เทว โสตานิเตว
 สงฺขัม คจฺจนฺติฯ

[๙๘๑]

เอวเมว โข ภิกขเว ยัม สทฺธินฺทริยํ ตํ สทฺธาพลํ ยัม สทฺธาพลํ ตํ สทฺธินฺทริยํ ยัม
 วิริยฺนฺทริยํ ตํ วิริยพลํ ยัม วิริยพลํ ตํ วิริยฺนฺทริยํ ยัม สตินฺทริยํ ตํ สติพลํ ยัม สติพลํ ตํ
 สตินฺทริยํ ยัม สมาธินฺทริยํ ตํ สมาธิพลํ ยัม สมาธิพลํ ตํ สมาธินฺทริยํ ยัม ปญฺณินฺทริยํ ตํ
 ปญฺณาพลํ ยัม ปญฺณาพลํ ตํ ปญฺณินฺทริยํฯ

[๙๘๒]

ปณฺจนัน ภิกขเว อินฺทริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา
 อนาสวญฺเจโตวิมุตฺตี ปณฺหาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหรตฺติฯ

๑. ม. ปุริมฺนฺเตฯ

๒. [๙๘๐] -ผู้รวบรวม

[๙๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสน้ำเดียวเป็นไฉน? คือ น้ำในที่สุดด้านตะวันออก และในที่สุดด้านตะวันตกแห่งเกาะนั้น ปริยายนี้แล ที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสน้ำเดียว.

[๙๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่าสองกระแสน้ำเป็นไฉน? คือ น้ำในที่สุดด้านเหนือ และในที่สุดด้านใต้แห่งเกาะนั้น ปริยายนี้แล ที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่า สองกระแสน้ำนั้นใด.

[๙๘๑]

ฉนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็นสัทธาพละ สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งใดเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริยพละ สิ่งใดเป็นวิริยพละ สิ่งนั้นเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งใดเป็นสติินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ สิ่งนั้นเป็นสติินทรีย์ สิ่งใดเป็นสมาธิินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ สิ่งนั้นเป็นสมาธิินทรีย์ สิ่งใดเป็นปัญญินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็นปัญญาพละ สิ่งนั้นเป็นปัญญินทรีย์.

[๙๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๓

[๙๘๓]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ ปุพฺพโกฏฺฐเกฯ ตตฺร โข
ภควา อายสฺมนนฺตํ สารีปุตฺตํ อามนฺเตสิ

[๙๘๔]

สทฺทหสิ ตวํ สารีปุตฺต สทฺธิณฺทริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคฺชํ โหติ
อมตปฺรายนํ อมตปรีโยสานํ ฯเปฯ ปญฺณินฺทริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคฺชํ โหติ
อมตปฺรายนํ อมตปรีโยสานนฺติ ฯ

[๙๘๕]

น ขวาทํ ฆนฺเต เอตฺถ ภควโต สทฺธาย คจฺฉามิ สทฺธิณฺทริยํ ฯเปฯ ปญฺณินฺทริยํ
ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปรีโยสานํ ฯ เยสฺสहि^๑ ตํ ฆนฺเต
อณฺเณตํ [^๒] อทฺธิจฺจํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อปสฺสิตํ^๓ ปญฺณาย เต ตตฺถ ปเรสํ สทฺธาย
คจฺเจยฺยํ สทฺธิณฺทริยํ ฯเปฯ ปญฺณินฺทริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ
อมตปรีโยสานํ ฯ เยสฺสจ โข เอตํ ฆนฺเต ฌาตํ ทิฏฺฐจํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ ปสฺสิตํ ปญฺณาย
นิกฺกงฺขา เต ตตฺถ นิพฺพิจฺจิกจฺฉา สทฺธิณฺทริยํ ฯเปฯ ปญฺณินฺทริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ
อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปรีโยสานํ ฯ มยฺหณฺจ โข เอตํ ฆนฺเต ฌาตํ ทิฏฺฐจํ
วิทิตํ สจฺฉิกตํ ปสฺสิตํ ปญฺณาย นิกฺกงฺขวาทํ^๔ ตตฺถ นิพฺพิจฺจิกจฺฉโน สทฺธิณฺทริยํ ฯเปฯ
ปญฺณินฺทริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปรีโยสานนฺติ ฯ

๑. ม. เยสํ เหตุ ฯ

๒. ม. ย. อสฺส ฯ

๓. ป. ย. อปสฺสิตํ ฯ ม. อปสฺสิตํ ฯ เอวมฺปฺริ ฯ

๔. ย. นิกฺกงฺขวาทํ ฯ

บุพพโกฏฐกสูตร

พระสารีบุตรไม่เชื่อพระพุทธเจ้า

[๙๘๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพโกฏฐกะ ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้ว ตรัสว่า

[๙๘๔]

ดูกรสารีบุตร เธอเชื่อหรือว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด วิริยินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด.

[๙๘๕]

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญในเรื่องนี้ ข้าพระองค์ไม่ถึงความเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึงถึงความเชื่อต่อชนเหล่าอื่น ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด ก็แลอมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อมตะนั้น ข้าพระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ข้าพระองค์จึงหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือมตะเป็นเบื้องหน้า มือมตะเป็นที่สุด.

[๙๘๖]

สาธุ สาธุ สารีปุตต เยสณฺหิ ตํ สารีปุตต อณฺเฑาตํ อทฺธิจํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ
 อปสฺสิตํ ปณฺณาย เต ตตฺถ ปเรสํ สทฺธาย กจฺเจยฺยํ สทฺธินฺทริยํ ภาวิทํ พหุลีกตํ
 อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปฺริโยสานํ ฯ เปฯ ปณฺณินฺทริยํ ภาวิทํ พหุลีกตํ
 อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปฺริโยสานํ ฯ เยสณฺจ โข เอตํ สารีปุตต ฌาตํ
 ทฺธิจํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ ปสฺสิตํ ปณฺณาย นิฏฺกนฺทว เต ตตฺถ นิพฺพิจิจิณฺหา สทฺธินฺทริยํ
 ภาวิทํ พหุลีกตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปฺริโยสานํ ฯ เปฯ ปณฺณินฺทริยํ
 ภาวิทํ พหุลีกตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปฺริโยสานนฺติ ฯ

[๙๘๗]

เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมํ ภควา สวตฺถิยํ วิหฺรติ ปุพฺพพาราเม มิกฺขมาตฺตปาสาเทฯ
 ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิ กตํ นุ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานํ ภาวิทตฺตา
 พหุลีกตตฺตา จีณาสโว ภิกฺขุ อณฺเฑํ พุยาโกโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ
 กรณียํ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานามิตีฯ ภควมฺมุลกา โน ภนฺเต ชมฺมา ฯ เปฯ

[๙๘๘]

เอกสฺส โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยสฺส ภาวิทตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสโว ภิกฺขุ อณฺเฑํ
 พุยาโกโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานามิตีฯ
 กตมสฺส เอกสฺสฯ ปณฺณินฺทริยสฺส^๑ ฯ

[๙๘๙]

ปณฺณวโต ภิกฺขเว อริยสวากสฺส ตทฺทวยา สทฺธา สณฺหาติ ตทฺทวํ วิริย
 สณฺหาติ ตทฺทวยา สติ สณฺหาติ ตทฺทวโย สมาริ สณฺหาติ ฯ

๑. ย. อินฺทฺริยสฺส ฯ

[๙๘๖]

พ. ดีละๆ สารีบุตร ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้น พึงถึงความเชื่อ ต่อชนเหล่าอื่น ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนุคฺคฺลเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ก็แล อมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้ว ด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนุคฺคฺลเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

จบ สูตรที่ ๔

ปุพพารามสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญฺณินทรีย์เป็นใหญ่

[๙๘๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาในวิหารมราดา ในปุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อํนตฺนเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๙๘๘]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ประการหนึ่ง อํนตฺนเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี อินทรีย์อย่างหนึ่งเป็นไฉน? คือ ปัญฺณินทรีย์.

[๙๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ อํนไปตามปัญญาของพระอริยสาวก ผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น.

[๙๙๐]

อิมสฺส โข ภิกฺขเว เอกสฺส อินฺทริยสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสฺว
ภิกฺขุ อญฺญํ พุยาโกโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ ภริณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานามิตีฯ

[๙๙๑]

ตํเยว นิทานํฯ กตินํ นุ โข ภิกฺขเว อินฺทริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
จีณาสฺว ภิกฺขุ อญฺญํ พุยาโกโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ ภริณียํ นาปรํ
อิตฺถตฺตยาติ ปชานามิตีฯ ภควํมุลกา โน ภนฺเต ชมฺมา ฯเปฯ

[๙๙๒]

ทฺวินฺนํ โข ภิกฺขเว อินฺทริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสฺว ภิกฺขุ อญฺญํ
พุยาโกโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ ภริณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานามิตีฯ

[๙๙๓]

กตเมสํ ทฺวินฺนํฯ อริยาย จ ปญฺญา ย อริยาย จ วิมุตฺติยาฯ ยา หิสฺส
ภิกฺขเว อริยา ปญฺญา ตทสฺส ปญฺณินฺทริยํฯ ยา หิสฺส ภิกฺขเว อริยา วิมุตฺติ ตทสฺส
สมาชินฺทริยํฯ

[๙๙๔]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ อินฺทริยรณํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสฺว ภิกฺขุ
อญฺญํ พุยาโกโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ ภริณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานามิตีฯ

[๙๙๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ประการหนึ่งนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๕

ปุพพารามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอินทรีย์ ๒

[๙๙๑]

นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ.

[๙๙๒]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๒ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๙๙๓]

อินทรีย์ ๒ ประการเป็นไฉน ? คือ ปัญญาอันเป็นอริยะ ๑ วิมุตติอันเป็นอริยะ ๑ ก็ปัญญาอันเป็นอริยะของภิกษุนั้น เป็นปัญญาอินทรีย์ วิมุตติอันเป็นอริยะของภิกษุนั้น เป็นสมาชินทรีย์.

[๙๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๒ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๖

[๙๙๕]

ตัมเขว นินทานํฯ กตินัน นู โข ภิกขเว อินฺทริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสโว ภิกขุ อญฺญํ พุยาโกโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานามิตีฯ ภควัมมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ

[๙๙๖]

จตุณฺนํ โข ภิกขเว อินฺทริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสโว ภิกขุ อญฺญํ พุยาโกโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานามิตีฯ

[๙๙๗]

กตเมสํ จตุณฺนํฯ วิริยินฺทริยสฺส สตินฺทริยสฺส สมานินฺทริยสฺส ปณฺณินฺทริยสฺสฯ

[๙๙๘]

อิเมสํ โข ภิกขเว จตุณฺนํ อินฺทริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสโว ภิกขุ อญฺญํ พุยาโกโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานามิตีฯ

[๙๙๙]

ตัมเขว นินทานํฯ กตินัน นู โข ภิกขเว อินฺทริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสโว ภิกขุ อญฺญํ พุยาโกโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานามิตีฯ ภควัมมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ

ปุพพารามสูตรที่ ๓

ว่าด้วยอินทรีย์ ๔

[๙๙๕]

นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ.

[๙๙๖]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๔ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้.^๑

[๙๙๗]

อินทรีย์ ๔ ประการนั้นเป็นไฉน ? คือ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินอินทรีย์ ๑ สมาธิอินทรีย์ ๑ ปัญญาอินทรีย์ ๑.

[๙๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๔ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๓

ปุพพารามสูตรที่ ๔

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕

[๙๙๙]

นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ.

๑. มีได้มี -ผู้รวบรวม

[๑๐๐๐]

ปลงจุนน์ ไช ภิภขเว อินฺทริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสโว ภิกขุ
อญฺญํ พุยากโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานามิตีฯ

[๑๐๐๑]

กตเมสํ ปลงจุนน์ฯ สทฺธินฺทริยสฺส วิริยิณฺทริยสฺส สตินฺทริยสฺส สมานินฺทริยสฺส
ปลณฺณินฺทริยสฺสฯ

[๑๐๐๒]

อิเมสํ ไช ภิภขเว ปลงจุนน์ อินฺทริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสโว
ภิกขุ อญฺญํ พุยากโรติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานามิตีฯ

[๑๐๐๓]

เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา โกสุมพิยํ วิหริติ โฆสิตารามेฯ เตน ไช ปน
สมฺเยน อายสุมตา ปิณฺโฑลการทฺวาเชน อญฺญา พุยากตา โหติ จีณา ชาติ วุสิตํ
พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานามิตีฯ

[๑๐๐๔]

อด ไช สมฺพหุลา ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมียํ อฺอุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺตํฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา ไช เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจํ
อายสุมตา ฆนฺเต ปิณฺโฑลการทฺวาเชน อญฺญา พุยากตา จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ
กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานามิตีฯ

[๑๐๐๕]

กึ นฺ ไช ฆนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานเณน อายสุมตา ปิณฺโฑลการทฺวาเชน อญฺญา
พุยากตา จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานามิตีฯ

[๑๐๐๐]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๕ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัดผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๑]

อินทรี ๕ ประการเป็นไหน? คือ สัทอินทรี ๑ วิริยอินทรี ๑ สตินทรี ๑ สมาธิอินทรี ๑ ปัญญาอินทรี ๑.

[๑๐๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๕ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัดผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๘

ปิณฑิลการทวาชสูตร

ว่าด้วยอินทรี ๓

[๑๐๐๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ก็สมัยนั้น ท่านพระปิณฑิลการทวาชะ ได้พยากรณ์หรือหัดผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว...กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๔]

ครั้งนั้น ภิกษุมารูป เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณฑิลการทวาชะพยากรณ์ หรือหัดผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว...กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๕]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณฑิลการทวาชะ เห็นอำนาจประโยชน์อะไรหนอ จึงพยากรณ์หรือหัดผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว...กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๖]

ติณณํ โข [๑] ภิกขเว อินุทริยานํ ภาวิตตตฺตา พหุลีกตตตฺตา ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน
ภิกขุณา อณฺเฐน พุยาเกตฺตา จีเณน ชาตํ วุสิตํ พุรหุมจิริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตํ
ปชานามิตี ๑

[๑๐๐๗]

กตเมสํ ติณณํ ๑ สตินุทริยสฺส สมานินุทริยสฺส ปณณินุทริยสฺส ๑

[๑๐๐๘]

อิเมสํ โข ภิกขเว ติณณํ อินุทริยานํ ภาวิตตตฺตา พหุลีกตตตฺตา ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน
ภิกขุณา อณฺเฐน พุยาเกตฺตา จีเณน ชาตํ วุสิตํ พุรหุมจิริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตํ
ปชานามิตี ๑

[๑๐๐๙]

อิมานิ จ ภิกขเว ตีณิ อินุทริยานิ กิมนุตานิ ๑ ขยนุตานิ ๑ กิสฺส ขยนุตานิ ๑
ชาติชรามรณสฺส ๑ ชาติชรามรณกฺขยนฺติ โข ภิกขเว สมฺปสฺสมานเณน ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน
ภิกขุณา อณฺเฐน พุยาเกตฺตา จีเณน ชาตํ วุสิตํ พุรหุมจิริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตํ
ปชานามิตี ๑

[๑๐๑๐]

เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา องฺเคสุ วิหริติ อาปณฺณนาม องฺคานํ นิคโม ๑
ตตฺตร โข ภควา อายสฺมนฺตํ สารีปฺตตํ อามนฺเตสิ โย โส สารีปฺตต อริยสาวโก ตถาคเต
เอกนฺตคโต อภิปปสนฺโน น^๒ โส ตถาคเต วา ตถาคตสํสาเน วา กงฺเขยฺย วา
วิจิกิฉฺเชยฺย วาติ ๑

๑. ม. ย. ปน ๑

๒. ย. อปีนุ โส ๑

[๑๐๐๖]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๓ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุปิณโฑลภารทวาชะจึงพยากรณ์อรรถผลได้ว่า เรารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว...กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๗]

อินทรี ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สตินทรี ๑ สมาชินทรี ๑ ปัญญินทรี ๑.

[๑๐๐๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๓ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุปิณโฑลภารทวาชะจึงพยากรณ์อรรถผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว...กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อินทรี ๓ ประการนี้ มีอะไรเป็นที่สุด มีความสิ้น เป็นที่สุด มีความสิ้นแห่งอะไรเป็นที่สุด มีความสิ้นแห่งชาติ ชราและมรณะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุปิณโฑลภารทวาชะเห็นว่า ความสิ้นแห่งชาติ ชราและมรณะ ดังนี้แล จึงพยากรณ์อรรถผลได้ว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว...กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๕

สัทธาสูตร

ว่าด้วยศรัทธาของพระอริยสาวก

[๑๐๑๐]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวอังคะชื่ออาปณะ ในแคว้นอังคะ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้วตรัสว่า

ดูกรสารีบุตร อริยสาวกผู้ใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสยิ่งในพระตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัยในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๑๑]

โย โส ภนฺเต อริยสาวโก ตถาคเต เอกนตคโต อภิปปสนฺโน น โส ตถาคเต
 วา ตถาคตสํสาเน วา กงฺเขยฺย วา วิจิกิञฺเญยฺย วาฯ สทฺธสฺส หิ ภนฺเต อริยสาวกสฺส
 เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ อารทฺธวิริโย วิหริสฺสติ อกุสลํ ฌมฺมานํ ปหานาย กุสลํ ฌมฺมานํ
 อุปสมฺปทาย ฌามวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตฐโร กุสเลสุ ฌมฺเมสุฯ

[๑๐๑๒]

ยณฺ्हิสฺส ภนฺเต วิริยํ ตทสฺส วิริยินฺทริยํฯ สทฺธสฺส หิ ภนฺเต อริยสาวกสฺส
 อารทฺธวิริยสฺส เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ สติมา ภวิสฺสติ ปรเมน สตินเปกฺเคน สมฺนฺนาคโต
 จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ

[๑๐๑๓]

ยา หิสฺส ภนฺเต สติ ตทสฺส สตินฺทริยํฯ สทฺธสฺส หิ ภนฺเต อริยสาวกสฺส
 อารทฺธวิริยสฺส อุปฺภูจิตฺตสฺสติโน เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ โวสฺสคฺการมฺมณํ กริตฺวา ลภิสฺสติ
 สมารี ลภิสฺสติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํฯ

[๑๐๑๔]

โย หิสฺส ภนฺเต สมาริ ตทสฺส สมารินฺทริยํฯ สทฺธสฺส หิ ภนฺเต อริยสาวกสฺส
 อารทฺธวิริยสฺส อุปฺภูจิตฺตสฺสติโน สมฺมาสมาหิตจิตฺตสฺส^๑ เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ เอวํ
 ปชานิสฺสติ อนมตคฺโค โข สํสาโร ปุพฺพวา โภกฺกิ นปฺปญฺญาติ อวิชฺขานีวรณํ
 สตฺตานํ ตณฺหาสณฺโณชนํ สนฺชาวตํ สํสรัํ อวิชฺขาย เตวว ตโมกายสฺส อเสส-
 วิราคนิโรธํ สนฺตเมตํ ปทํ ปณฺีตเมตํ ปทํ ยทฺธิํ สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปฺธิปฺปนิสฺสคฺโค
 ตณฺหกฺขโย^๒ วิราโค นิโรธํ นิพฺพานํฯ

[๑๐๑๕]

ยา หิสฺส ภนฺเต ปญฺญา ตทสฺส ปญฺณินฺทริยํฯ สโ^๓ โส ภนฺเต อริยสาวโก
 เอวํ ปทฺทิตฺวา ปทฺทิตฺวา เอวํ สริตฺวา สริตฺวา เอวํ สมาทฺทิตฺวา สมาทฺทิตฺวา เอวํ
 ปชานิตฺวา ปชานิตฺวา เอวํ อภิสทฺทหติ อิมํ โข เต ฌมฺมา เย เม ปุพฺเพ สุตาว^๔
 อเหตุํ เตนํ ฌเอตฺรหิ กาเยน จ ผุสิตฺวา วิหรามิ ปญฺญาจ จ อติวิษฺณ^๕ ปสฺสามีติฯ

๑. ม. ย. สมาหิตจิตฺตสฺสฯ เอวมฺปริฯ

๒. ม. ตณฺหาขโยฯ

๓. ม. ย. สทฺโฯ เอวมฺปริฯ

๔. ม. ปฏฺวิษฺณฯ

๕. ม. ปฏฺวิษฺณฯ

[๑๐๑๑]

พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใด มีศรัทธามั่น เลื่อมใสยิ่ง ในพระตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัยในพระตถาคต หรือในศาสนา ของพระตถาคต ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๑๐๑๒]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิ่วริยะของอริยสาวกนั้น เป็นวิริยอินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก ผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติ เป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำพูดแม่นยำได้.

[๑๐๑๓]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิ่สติของอริยสาวกนั้น เป็นสติอินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดหน่วงนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต.

[๑๐๑๔]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิ่สมาธิของอริยสาวกนั้น เป็นสมาธิอินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก ผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียรเข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้ชัดอย่างนี้ว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้น อันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุด ไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ ผู้มีวิชาเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้เล่นไปแล้ว ท่องเที่ยวไปแล้ว ก็ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมิดคืออวิชชา นั้นเป็น บทอันสงบ นั้นเป็นบทอันประณีต คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด ความดับ นิพพาน.

[๑๐๑๕]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิ่ปัญญาของอริยสาวกนั้น เป็นปัญญินทรีย์ อริยสาวกนั้นแล พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้ว ระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้ว ตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้ว รู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้ว ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ ก็คือธรรมที่เราเคยได้ฟังมาแล้วนั่นเอง เหตุฉะนั้น บัดนี้ เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา.

[๑๐๑๖]

ยา หิสฺส ภนฺเต สทฺธา ตทสฺส สทฺธินฺทุริยนฺติฯ

[๑๐๑๗]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต โย โส สารีปุตฺต อริยสาวโก ตถาคเต เอกนฺตคโต
อภิปปสนฺโน น โส ตถาคเต วา ตถาคตสํสาเน วา กงฺเขยฺย วา วิจิกิञฺเญยฺย วาฯ
สทฺธสฺส หิ สารีปุตฺต อริยสาวกสฺส เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ อารทฺธวิริโย วิหริสฺสตี
อกุสลํ ฆมฺมานํ ปหานาย กุสลํ ฆมฺมานํ อุปสมฺปทาย ทมฺวา ทพฺพปรกฺกโม
อนิกฺขิตตฺตฺตฺโร กุสเลสุ ฆมฺเมสุฯ

[๑๐๑๘]

ยํ หิสฺส สารีปุตฺต วิริยํ ตทสฺส วิริยิณฺทุริยํฯ สทฺธสฺส หิ สารีปุตฺต อริยสาวกสฺส
อารทฺธวิริยสฺส เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ สติมา ภวิสฺสตี ปรมณฺ สติเนปฺกเกณ สมฺนฺนาคโต
จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ

[๑๐๑๙]

ยา หิสฺส สารีปุตฺต สติ ตทสฺส สติณฺทุริยํฯ สทฺธสฺส หิ สารีปุตฺต อริยสาวกสฺส
อารทฺธวิริยสฺส อุปฺภูจิตฺตสฺสตีโน เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ โวสฺสคฺการมฺมณํ กริตฺวา ลภิสฺสตี
สมาธิํ ลภิสฺสตี จิตฺตสฺส เอกคฺคตํฯ

[๑๐๒๐]

โย หิสฺส สารีปุตฺต สมาธิ ตทสฺส สมาธิณฺทุริยํฯ สทฺธสฺส หิ สารีปุตฺต
อริยสาวกสฺส อารทฺธวิริยสฺส อุปฺภูจิตฺตสฺสตีโน สมฺมาสมาหิตจิตฺตสฺส เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ
เอวํ ปชานิสฺสตี อนมตคฺโค โข สํสาโร ปุพฺพวา โภฏี นปฺปนฺนวยติ อวิชฺขานีวรณํ
สตุตํ ตณฺหาสณฺโณชนํ สนฺชาวตํ สํสฺรตํ อวิชฺขาย เตวว ตโมกายสฺส อเสส-
วิราคนิโรธํ สนฺตเมตํ ปทํ ปณฺธิตเมตํ ปทํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปฺธิปฺปนิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรธํ นิพฺพานํฯ

[๑๐๒๑]

ยา หิสฺส สารีปุตฺต ปญฺญา ตทสฺส ปญฺญิณฺทุริยํฯ สโห โส สารีปุตฺต อริยสาวโก
เอวํ ปทหิตฺวา ปทหิตฺวา เอวํ สริตฺวา สริตฺวา เอวํ สมาทหิตฺวา สมาทหิตฺวา เอวํ
ปชานิตฺวา ปชานิตฺวา เอวํ อภิสทฺทหติ อิมํ โข เต ฆมฺมา เย เม ปุพฺเพ สุตฺวา
อเหตุํ เตนํ ชาติโร อตรหิ กาเยน จ ผุสิตฺวา วิหฺรามิ ปญฺญาย จ อตฺติวิฆฺณมํ ปสฺสามิตีฯ

[๑๐๑๖]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิรรัทธาของอริยสาวก เป็นสัทธินทรีย์ ดังนี้แล.

[๑๐๑๗]

พ. ดีละๆ สารีบุตร อริยสาวกใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสในตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัย ในพระตถาคต หรือในศาสนาของพระตถาคต ด้วยว่า อริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๑๐๑๘]

ดูกรสารีบุตร กิวิริยะของอริยสาวกนั้น เป็นวิริยินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติ เป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกลงถึง ตามระลึกลงถึง กิจที่ทำและคำที่พูดมานานได้.

[๑๐๑๙]

ดูกรสารีบุตร กิสติของอริยสาวกนั้น เป็นสติินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดหน่วงนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต.

[๑๐๒๐]

ดูกรสารีบุตร กิสมาธิของอริยสาวกนั้น เป็นสมาธิินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้ชัดอย่างนี้ว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้น อันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุด ไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้เล่นไปแล้ว ท่องเที่ยวไปแล้ว ก็ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมิด คืออวิชชา นั้นเป็นบทอันสงบ นั้นเป็นบทอันประณีต คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสลесกิน อุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด ความดับ นิพพาน.

[๑๐๒๑]

ดูกรสารีบุตร กิปัญญาของอริยสาวกนั้น เป็นปัญญาินทรีย์ อริยสาวกนั้นแล พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้ว ระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้ว ตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้ว รู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้ว ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ ก็คือธรรมที่เราเคยได้ฟังมาแล้วนั่นเอง เหตุนั้น บัดนี้ เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และ เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา.

[๑๐๒๒]

ยา หิสฺส สารีปุตฺต สทฺธา ตทสฺส สทฺธิณฺหุริยนฺติ ฯ

ชราวคฺโค ปญฺจโม ฯ

ตสฺสทฺธานํ

ชรา อุณฺณาโก พุราหุมนฺ	สาเกโต ปุพฺพโกฏฺฐโก
ปุพฺพพารามะ จ จตฺตาริ	ปิณฺโฑโล สทฺเธน ^๑ เต ทสฺสตี ฯ

[๑๐๒๒]

ดูกรสารีบุตร สิ่งใดเป็นศรัทธาของอริยสาวกนั้น สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ของอริยสาวกนั้น ดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ขราวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ขราสูตร	๒. อุณณภพพราหมณสูตร
๓. สากเกตสูตร	๔. ปุพพโกฏฐกสูตร
๕. ปุพพารามสูตรที่ ๑	๖. ปุพพารามสูตรที่ ๒
๗. ปุพพารามสูตรที่ ๓	๘. ปุพพารามสูตรที่ ๔
๙. ปิณโฑลภารทวาชสูตร	๑๐. สัทธาสูตร

สุกรขาตวคฺโค นฏฺโโจ

[๑๐๒๓]

เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหริติ โกสลา^๑ พุราหุมนคามา^๒ ตตฺตร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ

[๑๐๒๔]

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ ติรจฺจนนคตา ปาณา สีโห มิคราชา เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ ถาเมน ชเวน สุริเยน^๒ เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺหุริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ โพธาย^๑

[๑๐๒๕]

กตเม จ ภิกฺขเว โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมาฯ สทฺธิณฺหุริยํ ภิกฺขเว โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ วิริยิณฺหุริยํ โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ สติณฺหุริยํ โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ สมาธิณฺหุริยํ โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ ปญฺณินฺหุริยํ โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ

[๑๐๒๖]

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ ติรจฺจนนคตา ปาณา สีโห มิคราชา เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ ถาเมน ชเวน สุริเยน^๒ เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺหุริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ โพธายาติฯ

๑. ม. สาลายฯ ย. สาลายฯ

๒. ม. ย. สุเวนฯ เอวมฺปริฯ

สุกรขาตวรรคที่ ๖

โกสลสูตร

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๒๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกสลพราหมณคาม ในแคว้นโกศล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า.

[๑๐๒๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สัตว์เดรัจฉาน โลกกล่าวว่า เป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีเท้า มีความกล้า ฉลาด บรรดาโพธิปักขิยธรรมทุกอย่าง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๒๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ วิริยินทรีย์... สตินทรีย์... สมาธินทรีย์... ปัญญินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สัตว์เดรัจฉาน โลกกล่าวว่า เป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีเท้า มีความกล้า ฉลาด บรรดาโพธิปักขิยธรรมทุกอย่าง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑

[๑๐๒๗]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา มลลเกสุ^๑ วิหริติ อรุเวลกปโป นาม มลลกานัน^๒
นิกโมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ

[๑๐๒๘]

ยาวทิวลฺจ ภิกฺขเว อริยสวากสฺส อริยฅาณํ น อุปฺปนฺนํ โหติ เนว ตาว จตฺตุนํ
อินฺทริยานํ สณฺจิติ โหติ เนว ตาว จตฺตุนํ อินฺทริยานํ อวฺภูจิติ โหติฯ ยโต จ โข
ภิกฺขเว อริยสวากสฺส อริยฅาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อถ จตฺตุนํ อินฺทริยานํ สณฺจิติ โหติ
อถ จตฺตุนํ อินฺทริยานํ อวฺภูจิติ โหติฯ

[๑๐๒๙]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยาวทิวลฺจ กุฎฺฐาคารสฺส กุฎฺฐํ น อุตฺตํ โหติ เนว ตาว
โคปานสํ สณฺจิติ โหติ เนว ตาว โคปานสํ อวฺภูจิติ โหติฯ ยโต จ โข ภิกฺขเว
กุฎฺฐาคารสฺส กุฎฺฐํ อุตฺตํ โหติ อถ โข^๓ โคปานสํ สณฺจิติ โหติ อถ โข โคปานสํ
อวฺภูจิติ โหติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยาวทิวลฺจ อริยสวากสฺส อริยฅาณํ น อุปฺปนฺนํ
โหติ เนว ตาว จตฺตุนํ อินฺทริยานํ สณฺจิติ โหติ เนว ตาว จตฺตุนํ อินฺทริยานํ
อวฺภูจิติ โหติฯ ยโต จ โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส อริยฅาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อถ
จตฺตุนํ อินฺทริยานํ ๗เปฯ อวฺภูจิติ โหติฯ กตเมสํ จตฺตุนํฯ สทฺธินฺทริยสฺส วิริยิน-
ทริยสฺส สตินฺทริยสฺส สมากินฺทริยสฺสฯ

[๑๐๓๐]

ปณฺณวโต ภิกฺขเว อริยสวากสฺส ตทฺทวยา สทฺธา สณฺจาทิ ตทฺทวโย วิริยํ
สณฺจาทิ ตทฺทวยา สติ สณฺจาทิ ตทฺทวโย สมากิ สณฺจาทิตฺติฯ

๑. ม. ย. มลลิกเกสุฯ

๒. ม. ย. มลลิกกานันฯ

๓. ม. โขสทฺโท นตฺถิฯ เอวมฺปริฯ

มัลลกสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๔

[๑๐๒๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวมัลละ ชื่ออุรุเวลกัปปะ ในแคว้นมัลละ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

[๑๐๒๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อริยญาณยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์ ๔ ก็ยังไม่ตั้งลงมั่นเพียงนั้น เมื่อใดอริยญาณเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวก เมื่อนั้นอินทรีย์ ๔ ก็ตั้งลงมั่น.

[๑๐๒๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเรือนยอด เมื่อเขายังไม่ได้ยกยอดขึ้นเพียงใด กลอนเรือนก็ยังไม่ชื่อว่า ตั้งอยู่มั่นคงเพียงนั้น เมื่อใด เขายกยอดขึ้นแล้ว เมื่อนั้น กลอนเรือนจึงเรียกว่า ตั้งอยู่มั่นคง ฉะนั้นใด อริยญาณยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์ ๔ ก็ยังไม่ตั้งลงมั่นเพียงนั้น เมื่อใด อริยญาณเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทรีย์ ๔ ก็ตั้งลงมั่น ฉะนั้นเหมือนกัน อินทรีย์ ๔ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑.

[๑๐๓๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ อันไปตามปัญญาของอริยสาวก ผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๐๓๑]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา โกสมพิยํ วิหริติ โฆสิตารามะ๑ ตตฺร โข ภควา
ภิกขุ อามนฺเตสิ อตฺถิ นฺุ โข ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ
เสกฺขญฺมียํ สณฺจิโต^๑ เสกฺโขสมิตี ปชานะยฺย อเสกฺโข ภิกขุ อเสกฺขญฺมียํ สณฺจิโต
อเสกฺโขสมิตี ปชานะยฺยาติ๑ ภควมฺลกา โน ภนฺเต ฐมา ๑เป๑

[๑๐๓๒]

อตฺถิ ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ เสกฺขญฺมียํ สณฺจิโต
เสกฺโขสมิตี ปชานะยฺย อเสกฺโข ภิกขุ อเสกฺขญฺมียํ สณฺจิโต อเสกฺโขสมิตี ปชานะยฺย๑

[๑๐๓๓]

กตโม จ ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ เสกฺขญฺมียํ
สณฺจิโต เสกฺโขสมิตี ปชานาติ๑ อิธ ภิกขเว เสกฺโข ภิกขุ อิํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ
ปชานาติ อยํ ทุกฺขสมุทฺโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ
อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ๑ อยํปิ โข ภิกขเว ปริยาโย ยํ
ปริยาโย อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ เสกฺขญฺมียํ สณฺจิโต เสกฺโขสมิตี ปชานาติ๑

[๑๐๓๔]

ปุณ จปรํ ภิกขเว เสกฺโข ภิกขุ อิติ ปฏิสลฺยจิกฺขติ อตฺถิ นฺุ โข อิตฺ พหิทฺธา
อลฺลเณ สมฺเณ วา พฺราหฺมเณ วา โย เอวํ ภูตํ ตจฺจํ ตถํ ฐมํ เทเสติ ยถา ภควาติ๑
โส เอวํ ปชานาติ นตฺถิ นฺุ โข อิตฺ พหิทฺธา อลฺลเณ สมฺเณ วา พฺราหฺมเณ วา
โย เอวํ ภูตํ ตจฺจํ ตถํ ฐมํ เทเสติ ยถา ภควาติ๑ อยํปิ โข ภิกขเว ปริยาโย
ยํ ปริยาโย อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ เสกฺขญฺมียํ สณฺจิโต เสกฺโขสมิตี ปชานาติ๑

เสขสูตร

ว่าด้วยพระเสขะและพระอเสขะ

[๑๐๓๑]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขลิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก ภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ พึงรู้ว่าเราเป็นพระเสขะ ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ พึงรู้ว่าเราเป็นพระอเสขะ มีอยู่หรือ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน.^๑

[๑๐๓๒]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะ^๒อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ พึงรู้ว่าเราเป็นพระเสขะ^๓มีอยู่.

[๑๐๓๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่าเราเป็นพระเสขะ เป็นไหน? ภิกษุผู้เป็นเสขะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ชัดว่าเราเป็นพระเสขะ.

[๑๐๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะ ย่อมพิจารณาเห็นดั่งนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่นภายนอกศาสนาฉันนี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอนเหมือนพระผู้มีพระภาค มีอยู่หรือ? พระเสขะนั้นย่อมรู้ชัด อย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่นภายนอกศาสนาฉันนี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอน เหมือนพระผู้มีพระภาค ไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่าเราเป็นพระเสขะ.

๑. ฯลฯ. -ผู้รวบรวม

๒. เสขะ -ผู้รวบรวม

๓. พระอเสขะ -ผู้รวบรวม

[๑๐๓๕]

ปุ่น จปริ ภิกขเว เสกฺโข ภิกขุ ปณฺณินฺทริยานิ ปชานาติ สทฺธิณฺทริยํ วิริยินฺทริยํ
สฺตินฺทริยํ สฺมาธิณฺทริยํ ปณฺณินฺทริยํฯ ยํคตฺถิกานิ ยํปรมาณิ ยํผลานิ ยํปริโยสํณานิ น เหว
โฆ กาเยน ผุสฺสิตฺวา วิหฺรติ ปณฺณาย จ อตฺติวิชฺฌม ปสฺสติฯ อํยํปิ โฆ ภิกขเว ปรียาโย
ยํ ปรียายํ อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ เสกฺขญฺญมียํ สณฺจิจฺโตะ เสกฺโขสฺมียํติ ปชานาติฯ

[๑๐๓๖]

กตโม จ ภิกขเว ปรียาโย ยํ ปรียายํ อากมฺม อเสกฺโข ภิกขุ อเสกฺขญฺญมียํ
สณฺจิจฺโตะ อเสกฺโขสฺมียํติ ปชานาติฯ อิทฺธ ภิกขเว อเสกฺโข ภิกขุ ปณฺณินฺทริยานิ ปชานาติฯ
สทฺธิณฺทริยํ วิริยินฺทริยํ สฺตินฺทริยํ สฺมาธิณฺทริยํ ปณฺณินฺทริยํฯ ยํคตฺถิกานิ ยํปรมาณิ
ยํผลานิ ยํปริโยสํณานิ กาเยน จ ผุสฺสิตฺวา วิหฺรติ ปณฺณาย จ อตฺติวิชฺฌม ปสฺสติฯ
อํยํปิ โฆ ภิกขเว ปรียาโย ยํ ปรียายํ อากมฺม อเสกฺโข ภิกขุ อเสกฺขญฺญมียํ สณฺจิจฺโตะ
อเสกฺโขสฺมียํติ ปชานาติฯ

[๑๐๓๗]

ปุ่น จปริ ภิกขเว อเสกฺโข ภิกขุ จ อินฺทริยานิ ปชานาติ จกฺขุณฺทริยํ
โสตฺธิณฺทริยํ ฆานินฺทริยํ จิวฺหิณฺทริยํ กายินฺทริยํ มนินฺทริยํฯ อิมานิ โฆ จ อินฺทริยานิ
สพฺเพน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อปฺริเสสา นินฺรุชฺฌิสฺสณฺตี อณฺณานิ จ จ อินฺทริยานิ
น กุหิณฺจจิ กิสฺมิณฺจจิ อุปฺปชฺชิสฺสณฺตีติ ปชานาติฯ อํยํปิ โฆ ภิกขเว ปรียาโย ยํ
ปรียายํ อากมฺม อเสกฺโข ภิกขุ อเสกฺขญฺญมียํ สณฺจิจฺโตะ อเสกฺโขสฺมียํติ ปชานาติติฯ

[๑๐๓๘]

เสยฺยธาปี ภิกขเว ยานิ กานิจิ ชงฺกลนํ ปาณนํ ปทฺชาตานิ สพฺพานิ ตานิ
หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺจนฺติ หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคฺมกฺขายติ ยทฺธิทํ มหฺนตฺตฺเตนฯ
เอวเมว โฆ ภิกขเว ยานิ กานิจิ ปทานิ โพธาย สํวตฺตฺตฺนฺติ ปณฺณินฺทริยํ ปทํ เตสํ
อคฺคฺมกฺขายติ ยทฺธิทํ โพธายฯ

[๑๐๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะย่อมรู้ชัด ซึ่งอินทรีย์ ๕ คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินทรี ๑ สมาธิทรี ๑ ปัญญาอินทรีย์ ๑ อินทรีย์ ๕ มีสิ่งใดเป็นคติ มีสิ่งใดเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งใดเป็นผล มีสิ่งใดเป็นที่สุด ภิกษุผู้เป็นเสขะ ยังไม่ถูกต้องสิ่งนั้นด้วยนามกาย แต่เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสกขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ.

[๑๐๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสกขภูมิ ย่อมรู้ว่าเราเป็นพระอเสขะ เป็นไฉน? ภิกษุผู้เป็นอเสขะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัด ซึ่งอินทรีย์ ๕ คือ สัทธินทรีย์ ... ปัญญาอินทรีย์ อินทรีย์ ๕ มีสิ่งใดเป็นคติ มีสิ่งใดเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งใดเป็นผล มีสิ่งใดเป็นที่สุด อริยสาวกผู้เป็นอเสขะถูกต้องสิ่งนั้น ด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัย และตั้งอยู่ในอเสกขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ.^๑

[๑๐๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นอเสขะย่อมรู้ชัดซึ่งอินทรีย์ ๖ คือ จักขุนทรีย์ ๑ โสติดินทรีย์ ๑ ฌานินทรีย์ ๑ จิวหินทรีย์ ๑ กายอินทรีย์ ๑ มนินทรีย์ ๑ อริยสาวกผู้เป็นอเสขะย่อมรู้ชัดว่า อินทรีย์ ๖ เหล่านี้ จักดับไปหมดสิ้นโดยประการทั้งปวง ไม่มีเหลือ และอินทรีย์ ๖ เหล่าอื่น จัก^๒ไม่เกิดขึ้นในภพไหนๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสกขภูมิ ย่อมรู้ชัดว่า เราเป็นพระอเสขะ.

จบ สูตรที่ ๓

ปทสูตร

บทธรรมที่เป็นไปเพื่อความตรัสรู้

[๑๐๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ผู้เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดินชนิดใดชนิดหนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง โลกกล่าวว่า เป็นยอด

๑. พระอเสขะ -ผู้รวบรวม

๒. จัก -ผู้รวบรวม

[๑๐๓๙]

กตมานิ จ ภิกขเว ปทานิ โพธาย สํวตฺตุนฺติฯ สทฺธิณฺทริยํ ภิกขเว ปทํ ตํ
 โพธาย สํวตฺตุนฺติฯ วิริยิณฺทริยํ ปทํ ตํ โพธาย สํวตฺตุนฺติฯ สติณฺทริยํ ปทํ ตํ โพธาย
 สํวตฺตุนฺติฯ สมาธิณฺทริยํ ปทํ ตํ โพธาย สํวตฺตุนฺติฯ ปญฺณิณฺทริยํ ปทํ ตํ โพธาย สํวตฺตุนฺติฯ

[๑๐๔๐]

เสยฺยถาปี ภิกขเว ยานิ กานิจิ ชงฺกลานํ ปาณานํ ปทชาตานิ สพุพานิ ตานิ
 หตฺธิปเท สโมธานํ กจฺจนฺติ หตฺธิปทํ เตสํ อकुคมกฺขายติ ยทิตํ มหฺนตฺตฺเตนฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ยานิ กานิจิ ปทานิ โพธาย สํวตฺตุนฺติ ปญฺณิณฺทริยํ ปทํ เตสํ
 อकुคมกฺขายติ ยทิตํ โพธายาติฯ

[๑๐๔๑]

เสยฺยถาปี ภิกขเว เย เกจิ สารคนฺธา โลหิตจฺนุทฺถํ เตสํ อकुคมกฺขายติฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณิณฺทริยํ เตสํ อकुคมกฺขายติ
 ยทิตํ โพธายฯ

[๑๐๔๒]

กตเม จ ภิกขเว โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมาฯ สทฺธิณฺทริยํ ภิกขเว โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม
 ตํ โพธาย สํวตฺตุนฺติฯ วิริยิณฺทริยํ สติณฺทริยํ สมาธิณฺทริยํ ปญฺณิณฺทริยํ โพธิปฺกฺขิโย
 ฌมฺโม ตํ โพธาย สํวตฺตุนฺติฯ

ของรอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้ฉันใด บทแห่งธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ บท คือ ปัญฺณทริยํ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งบทธรรม เหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๐๓๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บทแห่งธรรมทั้งหลายเป็นไฉน ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้? ได้แก่ บทแห่งธรรม คือ สัทธินทริยํ... วิริยินทริยํ... สตินทริยํ... สมาชินทริยํ... ปัญฺณทริยํ ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

จบ สูตรที่ ๔

สารสูตร

ปัญฺณทริยํเป็นยอดแห่งบทธรรม

(๑๐๔๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ผู้เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดิน ชนิดใดชนิดหนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง โลกกล่าวว่า เป็นยอดของรอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้ฉันใด บทแห่งธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ บท คือ ปัญฺณทริยํ เรากล่าวว่า เป็นยอดของบทแห่งธรรม เหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๐๔๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง โลกกล่าวว่า เป็นยอดของไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺณทริยํ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๐๔๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทริยํ... วิริยินทริยํ... สตินทริยํ... สมาชินทริยํ... ปัญฺณทริยํ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๔๓]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ สารคนฺธา โลหิตจฺนฺทน์ เตสํ อคฺคมกฺขายติฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปฺภิจฺยา ฐมฺมา ปญฺณินฺทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทิทํ โพธายาติฯ

[๑๐๔๔]

เอกธมฺเม ปติฏฺฐิตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปญฺจินฺทริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ
 สุภาวิตานิฯ กตมสฺมี เอกธมฺเมฯ อปฺปมาเทฯ

[๑๐๔๕]

กตโม จ ภิกฺขเว อปฺปมาโทฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺตํ รกฺขติ อาสเวสุ
 จ สาสเวสุ จ ฐมฺเมสุฯ ตสฺส จิตฺตํ รกฺขโต อาสเวสุ จ สาสเวสุ จ ฐมฺเมสุ
 สทฺธิณฺทริยํ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ วิริยินฺทริยํ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ สตินฺทริยํ
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ สมาธิณฺทริยํ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปญฺณินฺทริยํ ภาวนา-
 ปาริปุรี คจฺจนฺติฯ

[๑๐๔๖]

เอวํปิ โข ภิกฺขเว เอกธมฺเม ปติฏฺฐิตสฺส ภิกฺขุโน ปญฺจินฺทริยานิ ภาวิตานิ
 โหนฺติ สุภาวิตานีติฯ

[๑๐๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง โลกกล่าวว่า เป็นยอดของไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ นั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๕

ปติฏฺฐิตสูตร

ว่าด้วยธรรมอันเอก

[๑๐๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เป็นอณิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอก เจริญแล้ว เจริญดีแล้ว ธรรมอันเอกเป็นไฉน? คือ ความไม่ประมาท.

[๑๐๔๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไม่ประมาทเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรักษาจิตไว้ในอาสวะและธรรมที่มีอาสวะ เมื่อเรอรักษาจิตไว้ในอาสวะ และธรรมที่มีอาสวะ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาชินทรีย์ แม้ปัญฺญินทรีย์ ก็ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๑๐๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เป็นอณิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอก เจริญแล้ว เจริญดีแล้ว แม้ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๐๔๗]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา อรุณเวลายํ วิหริติ นชฺชา เนรณฺชราย ตีเร
 อชฺपालนิโครเช ปจฺมาภิสฺมพฺพุทฺธํ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ
 เจตโส ปรีวิตกโก อุทฺปาที ปณฺจินทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกิตฺตานิ อมโตคฺชานิ โหนฺติ
 อมตปฺรายนานิ อมตปรีโยสํณานิ กตฺมานิ ปณฺจํ สทฺธิณทฺริยํ ภาวิตํ พหุสํกิตํ
 อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปรีโยสํณํ วัริยิณทฺริยํ สติณทฺริยํ สฺมาชิณทฺริยํ
 ปณฺณิณทฺริยํ ภาวิตํ พหุสํกิตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปรีโยสํณํ อิมานิ
 ปณฺจินทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกิตฺตานิ อมโตคฺชานิ โหนฺติ อมตปฺรายนานิ อมต-
 ปรีโยสํณานีติ ฯ

[๑๐๔๘]

อถ โข พุรฺพฺมา สหฺมปฺติ ภควโต เจตสา เจโตปรีวิตกฺกมณฺเวยย เสยฺยถาปี
 นาม พลฺวา ปุริโส สหฺมิณฺชิตํ วา พหํ ปสาเรยฺย ปสํริตํ วา พหํ สหฺมิณฺชเยยฺย
 เอวเมว พุรฺพฺมโลเก อนฺตรหิโต ภควโต ปุรฺโต ปาตุรโหสิ ฯ

[๑๐๔๙]

อถ โข พุรฺพฺมา สหฺมปฺติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺกํ กริตฺวา เยน ภควา เตน-
 ณฺชลิมฺปณฺาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สุกต ปณฺจินทฺริยานิ
 ภาวิตานิ พหุสํกิตฺตานิ อมโตคฺชานิ โหนฺติ อมตปฺรายนานิ อมตปรีโยสํณานิ กตฺมานิ
 ปณฺจํ สทฺธิณทฺริยํ ภาวิตํ พหุสํกิตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ
 อมตปรีโยสํณํ ๑เป ๑ ปณฺณิณทฺริยํ ภาวิตํ พหุสํกิตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ
 อมตปรีโยสํณํ อิมานิ ปณฺจินทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกิตฺตานิ อมโตคฺชานิ โหนฺติ
 อมตปฺรายนานิ อมตปรีโยสํณานีติ ฯ

[๑๐๕๐]

ภูตปฺพุพฺพหํ ภูนฺเต กสฺสเป สหฺมาสมฺพฺพุทฺธ พุรฺพฺมจฺริยํ อจฺรี ตตฺตรปี มํ
 เอวํ ชานนฺติ สหโก ภิกฺขุ สหโก ภิกฺขุติ ฯ โส ขวํ ภูนฺเต อิมสํเยว ปณฺจนํ
 อินทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกิตตฺตา กามสฺส กามจฺจนํ วิราเชตฺวา กายสฺส เกทา
 ปรี มรณฺา สุกตํ พุรฺพฺมโลกํ อุปฺปนฺโน ตตฺตรปี มํ เอวํ ชานนฺติ พุรฺพฺมา สหฺมปฺติ
 พุรฺพฺมา สหฺมปฺตีติ ฯ

พรหมสูตร

ว่าด้วยท้าวสหัมบดีพรหม

[๑๐๔๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่าง :-^๑

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคแรกตรัสผู้^๒ ประทับอยู่ ณ ควงไม้ชปาณโคธ เทพฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสถิตอยู่ในที่ลับ ทรงเกิดความปริวิตกแห่งพระหฤทัยอย่างนี้ว่า อินทริย์ ๕ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือนมตะเป็นเบื้องหน้า มือนมตะเป็นที่สุด อินทริย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทชนินทริย์ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือนมตะเป็นเบื้องหน้า มือนมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญินทริย์ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือนมตะเป็นเบื้องหน้า มือนมตะเป็นที่สุด อินทริย์ ๕ เหล่านี้ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือนมตะเป็นเบื้องหน้า มือนมตะเป็นที่สุด.

[๑๐๔๘]

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกแห่งพระหฤทัยด้วยใจแล้ว จึงหายตัวจากพรหมโลก มาปรากฏ เบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น.

[๑๐๔๙]

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม กระทำคำห้ามเฉยียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ขอนี้เป็นอย่างนั้น อินทริย์ ๕ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือนมตะเป็นเบื้องหน้า มือนมตะเป็นที่สุด อินทริย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทชนินทริย์ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือนมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญินทริย์ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือนมตะเป็นเบื้องหน้า มือนมตะเป็นที่สุด อินทริย์ ๕ เหล่านี้ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มือนมตะเป็นเบื้องหน้า มือนมตะเป็นที่สุด.

[๑๐๕๐]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์ได้ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ แม้ในเวลานั้น เราบู๊จักข้าพระองค์อย่างนี้ว่า สหกภิกษุๆ เพราะความที่อินทริย์ ๕ เหล่านี้ อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ข้าพระองค์จึงคลายกามฉันท์ในกามทั้งหลายเสียได้ เมื่อตายไป ได้เข้าถึงสุคติพรหมโลก แม้ในพรหมโลกนั้น เขาก็รู้จักข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ท้าวสหัมบดีพรหมฯ.

๑. ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ -ผู้รวบรวม

๒. ตรัสรู้ -ผู้รวบรวม

[๑๐๕๑]

เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สุกต อหเมตํ ชานามิ อหเมตํ ปสฺสามิ ยถา
อิมานิ ปณฺจินุทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกตานิ อมตฺตคฺชานิ โหนฺติ อมตปฺรายนานิ
อมตปฺริโยสานานํ ติ ฯ

[๑๐๕๒]

เอกํ สมํ ภควา ราชคฺเห วิหฺรติ กิञฺจณฺฏญฺเฐ ปพฺพเต สฺสกรฺชาตํ ฯ ตตฺร โข
ภควา อายสฺมนํ สารีปุตฺตํ อามนฺเตสิ ก็ นุ โข สารีปุตฺต อตฺถวสํ สมฺปสฺสฺมาโน
จีณาสวํ ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสํสาเน วา ปรมนิปฺจกํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตํ ติ ฯ

[๑๐๕๓]

อนฺุตฺตรํ หิ ภนฺเต โยคกฺเขมํ สมฺปสฺสฺมาโน จีณาสวํ ภิกฺขุ ตถาคเต วา
ตถาคตสํสาเน วา ปรมนิปฺจกํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตํ ติ ฯ

[๑๐๕๔]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต อนฺุตฺตรณฺหิ สารีปุตฺต โยคกฺเขมํ สมฺปสฺสฺมาโน จีณาสวํ
ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสํสาเน วา ปรมนิปฺจกํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตํ ติ ฯ

[๑๐๕๕]

กตโม จ สารีปุตฺต อนฺุตฺตรโ ภิกฺขุ โยคกฺเขโม ยํ สมฺปสฺสฺมาโน จีณาสวํ ภิกฺขุ
ตถาคเต วา ตถาคตสํสาเน วา ปรมนิปฺจกํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตํ ติ ฯ

[๑๐๕๖]

อิธ ภนฺเต จีณาสวํ ภิกฺขุ สทฺธิณฺุทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามิ สมฺโพธคามิ
วิริยิณฺุทฺริยํ ภาเวติ ฯ สติณฺุทฺริยํ ภาเวติ ฯ สมาธิณฺุทฺริยํ ภาเวติ ฯ ปณฺณิณฺุทฺริยํ ภาเวติ
อุปสมคามิ สมฺโพธคามิ ฯ อयํ โข ภนฺเต อนฺุตฺตรโ โยคกฺเขโม ยํ สมฺปสฺสฺมาโน
จีณาสวํ ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสํสาเน วา ปรมนิปฺจกํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตํ ติ ฯ

[๑๐๕๑]

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ขอนี้เป็นอย่างนั้น ข้าพระองค์รู้ ข้าพระองค์เห็น ข้อที่อินทรี ๕ เหล่านี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

จบ สูตรที่ ๗

สูตรขาตาสูตร

ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ

[๑๐๕๒]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ลำสุกราชดา เภาภิรมณภูมิ ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระองค์ตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรแล้วตรัสถามว่า

ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์อะไรหนอ จึงประพัตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๕๓]

ท่านสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้พิจารณา เห็นธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม จึงประพัตินอบน้อมอย่างยิ่งในพระตถาคต หรือในศาสนาของพระตถาคต.

[๑๐๕๔]

พ. ลูกละๆ สารีบุตร ภิกษุผู้พิจารณา เห็นธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม จึงประพัตินอบน้อมในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๕๕]

ดูกรสารีบุตร ก็ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ที่ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ จึงประพัตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคตนั้น เป็นไฉน?

[๑๐๕๖]

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้พิจารณาในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรีย์ อันให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ย่อมเจริญวิริยินทรีย์... สตินทรีย์... สมาชินทรีย์... ปัญญินทรีย์ อันให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมนี้แล ที่ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ จึงประพัตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต หรือในศาสนาของพระตถาคต

[๑๐๕๗]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต เอโส हि สารีปุตฺต อนุตฺตโร โยคกฺเขโม ยํ สมฺปสฺสฺมาโน
จีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต वा ตถาคตฺตาสเน वा प्रमणिपूजकारं पवत्तमानो पवत्तत्ति॑

[๑๐๕๘]

กตโม จ สารีปุตฺต प्रमणिपूजकारो ยํ จีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต वा ตถาคต-
ตาสเน वा प्रमणिपूजकारं पवत्तमानो पवत्तत्ति॑

[๑๐๕๙]

อิธ ภนฺเต จีณาสโว ภิกฺขุ สตฺถริ สการโว วิหริติ สปปฏิสฺโส ฐมฺเม สการโว
วิหริติ สปปฏิสฺโส สงฺगे สการโว วิหริติ สปปฏิสฺโส สิกฺขาย สการโว วิหริติ
สปปฏิสฺโส สมฺมาธิสฺมี สการโว วิหริติ สปปฏิสฺโส॑ อयं โข ภนฺเต प्रमणिपूजकारो
ยํ จีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต वा ตถาคตฺตาสเน वा प्रमणिपूजकारं पवत्तमानो
पवत्तत्ति॑

[๑๐๖๐]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต เอโส हि สารีปุตฺต प्रमणिपूजकारो ยํ จีณาสโว ภิกฺขุ
ตถาคเต वा ตถาคตฺตาสเน वा प्रमणिपूजकारं पवत्तमानो पवत्तत्ति॑

[๑๐๖๑]

สาวตฺถีนินฺทํ ॑ ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสฺสีกตานิ
อนุปฺปนฺนานิ อุปปชฺชนฺติ นาลยฺยตฺร ตถาคตฺตสฺส ปาตุภาวา อรหฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๑
กตฺมานิ ปณฺจ๑ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมฺมาธินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ๑
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสฺสีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปปชฺชนฺติ
นาลยฺยตฺร ตถาคตฺตสฺส ปาตุภาวา อรหฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๑

[๑๐๕๗]

พ. ลูกๆ สารีบุตร ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยมนี้แล ที่ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอยู่ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๕๘]

ดูกรสารีบุตร การนอบน้อมอย่างยิ่ง ที่ภิกษุผู้พิจารณาประพฤติในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต เป็นไฉน?

[๑๐๕๙]

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้พิจารณาในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา ในสมาธิ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การนอบน้อมอย่างยิ่งแล ที่ภิกษุผู้พิจารณาประพฤติในพระตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๖๐]

พ. ลูกๆ สารีบุตร การนอบน้อมอย่างยิ่งนี้แล ที่ภิกษุผู้พิจารณาประพฤติในตถาคต หรือในศาสนา^๒ของตถาคต.

จบ สูตรที่ ๘

อุปาตสูตรที่ ๑

อินทรี ๕ ไม่เกิดนอกพุทธกาล

[๑๐๖๑]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากความอุบัติแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หากเกิดไม่ อินทรี ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรี ... ปัญญินทรี ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากความอุบัติแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หากเกิดไม่.

จบ สูตรที่ ๙

๑. ลูกๆ -ผู้รวบรวม

๒. ศาสนา -ผู้รวบรวม

[๑๐๖๒]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ
 นาณฺณตฺร สุกตวินยาฯ กตมานิ ปณฺจฯ สทฺธิทฺธิริํ วิริยทฺธิริํ สติทฺธิริํ สมฺมาทฺธิริํ
 ปณฺณินฺทฺธิริํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ
 อุปฺปชฺชนฺติ นาณฺณตฺร สุกตวินยาติฯ

วคฺโค จญฺโจะฯ

ตสฺสทฺธานํ

สํถํ มลฺลํ สกฺโข จ
 พรหมสฺสกราตาโย

ปเท สาทฺเร ปตฺติจฺจิตฺโต
 อุปฺปาเท อปฺเร ทฺเวติฯ

อุปาทสูตรที่ ๒

อินทรีย์ ๕ ไม่เกิดนอกวินัยพระสุคต

[๑๐๖๒]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วที่ยังไม่เกิด จักเกิดขึ้น นอกจากวินัยของพระสุคตหาเกิดไม่ อินทรีย์ ๕ เป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์...ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากวินัยของพระสุคตหาเกิดไม่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุกรขาตวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โกสลสูตร	๒. มัลลสูตร
๓. เสขสูตร	๔. ปทสูตร
๕. สารสูตร	๖. ปติฏฐิตสูตร
๗. พรหมสูตร	๘. สุกรขาตาสสูตร
๙. อุปาทสูตรที่ ๑	๑๐. อุปาทสูตรที่ ๒

โพธิปักขิยวคฺโค สตุตโม

[๑๐๖๓]

สาวตถีนินฺทํ๑ ปรุจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ สลฺยโล-
ชนานํ ปหานาย^๑ สํวตฺตุนฺตํ๑ กตมานิ ปญฺจํ สทฺธินฺทฺริยํ ๔เป๑ ปรุจฺฉินฺทฺริยํ๑
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปรุจฺฉินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ สลฺยโลชนานํ ปหานาย
สํวตฺตุนฺตํ๑

[๑๐๖๔]

ปรุจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุสฺสสมุคฺฆาตาย
สํวตฺตุนฺตํ๑ กตมานิ ปญฺจํ สทฺธินฺทฺริยํ ๔เป๑ ปรุจฺฉินฺทฺริยํ๑ อิมานิ โข ภิกฺขเว
ปรุจฺฉินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุสฺสสมุคฺฆาตาย สํวตฺตุนฺตํ๑

[๑๐๖๕]

ปรุจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อทฺธานปริณฺญา
สํวตฺตุนฺตํ๑ กตมานิ ปญฺจํ สทฺธินฺทฺริยํ ๔เป๑ ปรุจฺฉินฺทฺริยํ๑ อิมานิ โข ภิกฺขเว
ปรุจฺฉินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อทฺธานปริณฺญา สํวตฺตุนฺตํ๑

๑. ม. สํโลชนปฺปหานาย ๑ เอวมฺปรี ๑

โพธิปักขิยวรรคที่ ๗

สัณฺโณชนาสูตฺร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อละสังโยชน

(๑๐๖๓)

สาวตถินิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน อินทรีย์^๑เป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน.

จบ सूตฺรที่ ๑

อนุสยสุตฺร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อถอนอนุสย

(๑๐๖๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสย อินทรีย์ ๕ เป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสย.

จบ सूตฺรที่ ๒

ปริญญาสุตฺร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อกำหนดรู้อัฏฐานะ

(๑๐๖๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัฏฐานะ (ทางไกล) อินทรีย์ ๕ เป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัฏฐานะ.

จบ सूตฺรที่ ๓

[๑๐๖๖]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกตานิ อาสวานํ ขยาย
 สํวตฺตุนฺติฯ กตมานิ ปณฺจฯ สทฺธิทฺธิริยํ ฯเปฯ ปณฺณิทฺธิริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
 ปณฺณิทฺธิริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกตานิ อาสวานํ ขยาย สํวตฺตุนฺตํติฯ

[๑๐๖๗]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกตานิ สลฺยโลชนานํ ปหานาย
 สํวตฺตุนฺติ อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตุนฺติ อทฺธานปริณฺณาย สํวตฺตุนฺติ อาสวานํ ขยาย
 สํวตฺตุนฺติฯ กตมานิ ปณฺจฯ สทฺธิทฺธิริยํ ฯเปฯ ปณฺณิทฺธิริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
 ปณฺณิทฺธิริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกตานิ สลฺยโลชนานํ ปหานาย สํวตฺตุนฺติ อนุสย-
 สมุคฺฆาตาย สํวตฺตุนฺติ อทฺธานปริณฺณาย สํวตฺตุนฺติ อาสวานํ ขยาย สํวตฺตุนฺตํติฯ

[๑๐๖๘]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ สทฺธิทฺธิริยํ ฯเปฯ ปณฺณิทฺธิริยํฯ
 อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺณิทฺธิริยานิฯ อิมํสํ โข ภิกฺขเว ปณฺณํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา
 พหุสํกตตฺตา ทุวีนํ ฝลนํ อณฺณตฺรํ ฝลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเชว ฐมฺเม อณฺณา สติ วา
 อูปาทิสเส อนาคามิตาติฯ

อาสวัคขยสูตร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อความสิ้นอาสวะ

[๑๐๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ.

[๑๐๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ เพื่อถอนอนุสัย เพื่อกำหนดรู้อัตธานะ เพื่อความสิ้นอาสวะ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ เพื่อถอนอนุสัย เพื่อกำหนดรู้อัตธานะ เพื่อความสิ้นอาสวะ.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๑

เจริญอินทรีย์ ๕ หวังผลได้ ๒ อย่าง

[๑๐๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใด อย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๐๖๙]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปณฺณฯ สทฺธิทฺธิริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺธิริยํฯ
 อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺธิริยานิฯ อิมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺณนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา
 พหุสํกตตฺตา สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขาฯ กตเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสาฯ
 ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ อณฺณํ อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ อณฺณํ
 อาราเชติ อถ มรณฺกาลเ อณฺณํ อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ อณฺณํ
 อาราเชติ โน เจ มรณฺกาลเ อณฺณํ อาราเชติฯ อถ ปณฺณนํ โอรมภาคิยานํ
 สลฺโลชนานํ ปริกฺขยาเย อนฺตรปฺริณิพฺพายี โหติ อุปฺพจฺจปฺริณิพฺพายี โหติ อสงฺขาร-
 ปฺริณิพฺพายี โหติ สสงฺขารปฺริณิพฺพายี โหติ อุทฺธสํโสโต โหติ อกฺนิภูจฺคามิฯ อิมสํ โข
 ภิกฺขเว ปณฺณนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา อิม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา
 ปาฏิกงฺขาติฯ

[๑๐๗๐]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ ฌมฺพุทฺธิปกา รุกฺขา ฌมฺพุ เตสํ อคฺคมกฺขายติฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปณฺณินฺทฺธิริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทฺธิทํ โพธายฯ

[๑๐๗๑]

กตเม จ ภิกฺขเว โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมาฯ สทฺธิทฺธิริยํ ภิกฺขเว โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม
 ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ วิริยินฺทฺธิริยํ สติทฺธิริยํ สสมาธิทฺธิริยํ ปณฺณินฺทฺธิริยํ โพธิปฺกฺขิโย
 ฌมฺโม ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ

ผลสูตรที่ ๒

เจริญอินทรีย์ ๕ ได้อานิสงส์ ๗ ประการ

[๑๐๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลานิสงส์ได้ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗ ประการเป็นไฉน? คือ จะได้ชมอรรถผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรรถผลในปัจจุบัน จะได้ชมเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าปัจจุบันก็ไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซ้ ที่นั้นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ๑ ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้สังขารปรินิพพายี ๑ ผู้สสังขารปรินิพพายี [๖] ผู้อุทรังโสโตอกนิฏฐคามิ ๑ เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖

รูกขสูตรที่ ๑

ปัญฺณินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ในชมพูทวีปชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นหว่า โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺณินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

๑. ผู้สสังขารปรินิพพายี ๑ -ผู้รวบรวม

[๑๐๗๒]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ ชมฺพุทีปกา รุกฺขา ชมฺพุ เตสํ อคฺคมกฺขายติฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ทุมฺมา ปญฺณินฺทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทิทํ โพธายาติฯ

[๑๐๗๓]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ เทวานํ ตาวตีสานํ รุกฺขา ปาริจฺจตฺตโก เตสํ
 อคฺคมกฺขายติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ทุมฺมา ปญฺณินฺทริยํ เตสํ
 อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ โพธายฯ

[๑๐๗๔]

กตเม จ ภิกฺขเว โพธิปฺกฺขิยา ทุมฺมาฯ สทฺธิณฺทริยํ ภิกฺขเว โพธิปฺกฺขิโย
 ทุมโม ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ วิริยินฺทริยํ โพธิปฺกฺขิโย ทุมโม ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ
 สติณฺทริยํ โพธิปฺกฺขิโย ทุมโมฯ สมาธิณฺทริยํ โพธิปฺกฺขิโย ทุมโมฯ ปญฺณินฺทริยํ
 โพธิปฺกฺขิโย ทุมโม ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ

[๑๐๗๕]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ เทวานํ ตาวตีสานํ รุกฺขา ปาริจฺจตฺตโก เตสํ
 อคฺคมกฺขายติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ทุมฺมา ปญฺณินฺทริยํ เตสํ
 อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ โพธายาติฯ

[๑๐๗๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ในชมพูทวีปชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นหว่า โลกกล่าวว่า เป็นยอดแห่งต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺณินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๗

รูกขสูตรที่ ๒

ปัญฺณินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม ๒

[๑๐๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นปาริฉัตตะ โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺณินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นปาริฉัตตะ โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺณินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๐๗๖]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ อสุรानํ รุกฺขา จิตฺตปาณฺณํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทิตฺถํ โพธาย ฯ

[๑๐๗๗]

กตเม จ ภิกฺขเว โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ฯ สทฺธิทฺธิยํ ภิกฺขเว โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม
 ตํ โพธาย สํวตฺตติ ฯ เปฯ ปญฺณินฺทริยํ โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม ตํ โพธาย สํวตฺตติ ฯ

[๑๐๗๘]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ อสุรानํ รุกฺขา จิตฺตปาณฺณํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทิตฺถํ โพธายาติ ฯ

[๑๐๗๙]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ สุปฺปณฺณานํ รุกฺขา โกณฺณสิมฺพลี^๑ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทิตฺถํ โพธาย ฯ

---

๑. ม. ย. ภูฏาสิมฺพลี ฯ เอมฺปรี ฯ

รูกขสูตรที่ ๓

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม ๓

[๑๐๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกอสุรชนดิโคชนิดหนึ่ง ต้นจิตตปาณลี โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ ลัทธินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีย์เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกอสุรชนดิโคชนิดหนึ่ง ต้นจิตตปาณลี โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านี้ แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๕

รูกขสูตรที่ ๔

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

[๑๐๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกครุฑชนดิโคชนิดหนึ่ง ต้นโกฏสิมพลี (ไม้จ้าวป่า) โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๐]

กตเม จ ภิกขเว โพธิปักขิยา ฌมมาฯ สทฺธินุทริยํ ภิกขเว โพธิปักขิโย ฌมโม
 ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ เปฯ ปณฺณินุทริยํ โพธิปักขิโย ฌมโม ตํ โพธาย สํวตฺตติฯ

[๑๐๘๑]

เสยฺยถาปี ภิกขเว เย เกจิ สุปณฺณานํ รุกฺขา โกฏฺฐสิมฺพลี เตสํ อคฺคมกฺขายติฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ โพธิปักขิยา ฌมมา ปณฺณินุทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทิทํ โพธายาติฯ

โพธิปักขิยวคฺโค สตฺตโมฯ

ตสฺสทุทฺธานํ

สญฺโฆชนา อนุสฺสา
 เทว ผลา จตุโร รุกฺขา

ปริณฺหา อาสวกฺขยา
 วคฺโค เตน ปวฺจุจตีติฯ

[๑๐๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพรธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโพรธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ เป็นโพรธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกครุทชนดิโคชนดิหนึ่ง ต้นโกฏสิมพลี โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพรธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺณินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพรธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ โพรธิปักขิยวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัตถุโณชนาสูตร	๒. อนุสยสูตร
๓. ปริญญาสูตร	๔. อาสวัคขยสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑	๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. รุกขสูตรที่ ๑	๘. รุกขสูตรที่ ๒
๙. รุกขสูตรที่ ๓	๑๐. รุกขสูตรที่ ๔

คฤคาทีเปยยาโล อฏฐโม

[๑๐๘๒]

เสยยถาปี ภิกขเว คฤคา นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภาราฯ
เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ปณฺจินฺทริยานิ ภาเวนฺโต ปณฺจินฺทริยานิ พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

[๑๐๘๓]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ ปณฺจินฺทริยานิ ภาเวนฺโต ปณฺจินฺทริยานิ พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อีห ภิกขเว ภิกขุ สทฺธินฺทริยํ
ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามํ วิริยินฺทริยํ สตินฺทริยํ
สมาธินฺทริยํ ปณฺณินฺทริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺค-
ปริณามํฯ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ ปณฺจินฺทริยานิ ภาเวนฺโต ปณฺจินฺทริยานิ พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโหติฯ

[๑๐๘๔]

ปณฺจิมานิ ภิกขเว อุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ รุปราคो
อรุปราคो มาโน อุทฺธจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปณฺจอุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ

[๑๐๘๕]

อิมสํ โข ภิกขเว ปณฺจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญาय ปริญฺญา
ปริกฺขยาเย ปหานาย ปณฺจินฺทริยานิ ภาเวตพฺพานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ อีห ภิกขเว
ภิกขุ สทฺธินฺทริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามํ
ฯเปฯ ปณฺณินฺทริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามํฯ
อิมสํ โข ภิกขเว ปณฺจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญาเย ปริญฺญา
ปริกฺขยาเย ปหานาย อิมานิ ปณฺจินฺทริยานิ ภาเวตพฺพานีติฯ (ยถา มคฺคสํยุตํ
วิทฺถาริตํ ตถา วิตฺถาเรตพฺพํ วิเวกนิสฺสิตํ)ฯ

กัณฑ์เปยยาที่ ๘

อานิสสแห่ง^๑ การเจริญอินทรี ๕

[๑๐๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจัน หลังไปสู่ทิศปรายจัน บ่าไปสู่ทิศปรายจัน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ นั้น เป็นอย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรี อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญวิริยอินทรี... สตินทรี... สมาชินทรี... ปัญญินทรี อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

[๑๐๘๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ นี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ นี้แล.

[๑๐๘๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ อันภิกษุพึงเจริญเพื่อยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ นี้แล อินทรี ๕ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรี อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรี อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ นี้แล. (อินทรีที่อาศัยวิเวกเป็นต้น พึงขยายความออกไปเหมือนมรรคสังยุต)

[๑๐๘๖]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจิณินฺนา ปาจิณโปณา ปาจิณปพฺภาราฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปณฺจินฺทริยานิ ภาเวนฺโต ปณฺจินฺทริยานิ พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

[๑๐๘๗]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปณฺจินฺทริยานิ ภาเวนฺโต ปณฺจินฺทริยานิ พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธินฺทริยํ
 ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทริยํ
 ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ เอว โข ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ ปณฺจินฺทริยานิ ภาเวนฺโต ปณฺจินฺทริยานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ
 นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโหติฯ

[๑๐๘๘]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ รุปฺปราโค
 อรูปฺปราโค มาโน อุทฺธจฺจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจ อุทฺธมฺภากิยานิ
 สลฺโลชนานิฯ

[๑๐๘๙]

อิมสฺส โข ภิกฺขเว ปณฺจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญาय ปริญฺญา
 ปรีกฺขาย ปหานาย ปณฺจินฺทริยานิ ภาเวตพฺพานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ อีธ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สทฺธินฺทริยํ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ
 วิริยินฺทริยํ สติินฺทริยํ สมาธิินฺทริยํ ปณฺณินฺทริยํ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินย-
 ปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ อิมสฺส โข ภิกฺขเว ปณฺจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ
 อภิญฺญาय ปริญฺญา ปรีกฺขาย ปหานาย อิมานิ ปณฺจินฺทริยานิ ภาเวตพฺพานีติฯ
 (ยถา มคฺคสํยุตฺเต เอวํ ภวติ อินฺทริยสํยุตฺตํ)ฯ

[๑๐๘๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรາจีน หลังลงสู่ทิศปรາจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ นั้นเป็นอย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรี มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญาอินทรี มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

[๑๐๘๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๐๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่รู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล อินทรี ๕ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรี มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญาอินทรี มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่รู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล. (อินทรีสังยุตมีส่วนเหมือนในมรรคสังยุต)

ตสฺสทุทานํ

สญโณชนา ออนุสยา

เทว พลา สตุตานิสา

อทุธานํ อาสวกุขยา

จตุรกุขา วกุโค เตน ปุจฺจตีติ ฯ

อิหุทุริยสํยุตฺตํ นิฏฺเฐติ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัณฺญายนาสูตร	๒. อนุสยสูตร
๓. อัฏฐานสูตร	๔. อาสวกกขยสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑	๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. สัตตทานิสังสสูตร	๘. รุกขสูตรที่ ๑
๙. รุกขสูตรที่ ๒	๑๐. รุกขสูตรที่ ๓
๑๑. รุกขสูตรที่ ๔	

จบ อินทริยสังยุต

สมมุปปธานสัยุตต์

[๑๐๙๐]

สาวตฺถิฯ ตตฺร โห ภควา ฯเปฯ เอตทโวจ จตฺตารโमे ภิกฺขเว สมมุปปธานาฯ กตเม จตฺตารเฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกํ อกุสฺสํ ฐมฺมํ อนุปฺปาทย จฺนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อนุปฺปนฺนํ ปาปกํ อกุสฺสํ ฐมฺมํ ปหานาย จฺนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อนุปฺปนฺนํ กุสฺสํ ฐมฺมํ อนุปฺปาทย จฺนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อนุปฺปนฺนํ กุสฺสํ ฐมฺมํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺโขภาวาย เวปฺปุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา จฺนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อิม โห ภิกฺขเว จตฺตารโ สมมุปปธานาติฯ

[๑๐๙๑]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กงฺคา นที ปาจิณฺนิณฺนา ปาจิณฺโปณฺมา ปาจิณฺปพฺภาราฯ เอวเมว โห ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ สมมุปปฺธานเ ภาวนฺโต จตฺตารโ สมมุปปฺธานเ พหุสฺสีกโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเ นิพฺพานปพฺภารเฯ

[๑๐๙๒]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ สมมุปปฺธานเ ภาวนฺโต จตฺตารโ สมมุปปฺธานเ พหุสฺสีกโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเ นิพฺพานปพฺภารเฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกํ อกุสฺสํ ฐมฺมํ อนุปฺปาทย จฺนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อนุปฺปนฺนํ ปาปกํ อกุสฺสํ ฐมฺมํ ปหานาย จฺนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อนุปฺปนฺนํ กุสฺสํ ฐมฺมํ อนุปฺปาทย จฺนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อนุปฺปนฺนํ กุสฺสํ ฐมฺมํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺโขภาวาย เวปฺปุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา จฺนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ เอว โห ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ สมมุปปฺธานเ ภาวนฺโต จตฺตารโ สมมุปปฺธานเ พหุสฺสีกโรนฺโต นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเ นิพฺพานปพฺภารโติฯ

๕. สัมภาษณ์ประธานสังยุต

ว่าด้วยสัมมัตตปธาน ๔

[๑๐๙๐]

สาวัดถีนีทาน. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัตตปธาน ๔ เหล่านี้ สัมมัตตปธาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูรณ์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัตตปธาน ๔ เหล่านี้แล.

[๑๐๙๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลั่งไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญสัมมัตตปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมัตตปธาน ๔ ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่निพพาน นุ่มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๙๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญสัมมัตตปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมัตตปธาน ๔ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน นุ่มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ ^[๑] เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูรณ์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เจริญสัมมัตตปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมัตตปธาน ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน นุ่มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

๑. เพื่อความตั้งอยู่ -ผู้รวบรวม

ฉ ปาจิไนโต นิมนา   ฉ นิมนา จ สมุทฺทโต
 เอเต เทว ฉ ทวาทส โหนติ วคุโค เตน ปวฺจจตีติฯ
 (สมมุปปธานสยฺตตสฺส คงฺคาเปยฺยาลิ สมมุปปธานวเสน วิตุถาเรตพุพา)ฯ

วคุโค ฯ

ตถาคตํ ปทํ ภูมํ   มฺลํ สาเรน วสฺสิกํ
 ราชา จนฺทิมสุริยา   วตุเถน ทสมํ ปทํฯ
 (อปฺปมาทวคุโค สมมุปปธานวเสน วิตุถาเรตพุโพ)ฯ

วคุโค ฯ

[๑๐๙๓]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เยเกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรฺนฺติ^๑ สพุเพ เต ปจฺวี
 นิสุสาย ปจฺวิํ ปติฏฺจาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรฺนฺติฯ เอวเมว โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฺลํ นิสุสาย สฺเล ปติฏฺจาย จตุตาโร สมมุปปธานเภาเวติ จตุตาโร
 สมมุปปธานเ พหุสฺสีกโรติฯ

[๑๐๙๔]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฺลํ นิสุสาย สฺเล ปติฏฺจาย จตุตาโร สมมุปปธานเ
 ภาเวติ จตุตาโร สมมุปปธานเ พหุสฺสีกโรติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ
 อกุสลาณํ ฌมฺมาณํ อนฺุปฺปาทาย จนนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
 ปทฺหติ ฯเปฯ อฺุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฌมฺมาณํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย ภิกฺขุโยภาวาย
 เวปฺลฺลํ ภาวนาย ปาริปุริยา จนนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
 ปทฺหติฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฺลํ นิสุสาย สฺเล ปติฏฺจาย จตุตาโร สมมุปปธานเ
 ภาเวติ จตุตาโร สมมุปปธานเ พหุสฺสีกโรตีติฯ (เอวํ พลกรณียวคุโค สมมุปปธานวเสน
 วิตุถาเรตพุโพ)ฯ

๑. ม. กรียนฺติฯ เอวมฺปิฯ

ปาจินนินนสูตร ๖ สูตร สมุททนินนสูตร ๖ สูตร ๒ อย่าง เหล่านั้น
อย่างละ ๖ สูตร รวมเป็น ๑๒ สูตร เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าวรรค.

(พึงขยายความคั่งคาเปยชาลแห่งสัมมปปธานสังยุต ด้วยสามารถสัมมปปธาน)

จบ วรรคที่ ๑

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. กุฏสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสถิกสูตร
๗. ราชาสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สุริยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

(พึงขยายความอัปมาทวรรคด้วยสามารถสัมมปปธาน)

จบ วรรคที่ ๒

[๑๐๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่
การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน
จึงทำได้เช่นนั้น แม้นินใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมปปธาน ๔
กระทำให้มากซึ่งสัมมปปธาน ๔ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมปปธาน ๔
กระทำให้มากซึ่งสัมมปปธาน ๔ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด
พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด
เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑
เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์
เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมปปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมปปธาน ๔
อย่างนี้แล.

(พึงขยายความพลกรณียวรรคด้วยสามารถสัมมปปธานอย่างนี้)

จบ วรรคที่ ๓

[๑๐๙๕]

ติสฺสโธ อิมะ ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺสโธฯ กาเมสนา ภเวสนา พุรหฺม-
จริเยสนาฯ อิมะ โข ภิกฺขเว ติสฺสโธ เอสนาฯ

[๑๐๙๖]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสสนฺนํ เอสนํ อภิญฺญาय ปริณฺญาय ปริกฺขยาเย ปหานาย
จตุตฺตารโ สมฺมปฺปชานา ภาวตฺตพฺพาฯ กตเม จตุตฺตารโ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อณุปฺปนฺนํ
ฯเปฯ อุปฺปนฺนํ กุสฺลํ ฐมฺมํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลลาเย ภาวนาย
ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺทตีฯ อิมาสฺ โข
ภิกฺขเว ติสฺสสนฺนํ เอสนํ อภิญฺญาय ปริณฺญาय ปริกฺขยาเย ปหานาย อิมะ จตุตฺตารโ
สมฺมปฺปชานา ภาวตฺตพฺพาทิฯ

[๑๐๙๗]

ปฺลวจิมาณี ภิกฺขเว อุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลเชชนานิฯ กตมานิ ปฺลวจฯ รุปราคโ
อรุปราคโ มาโน อุทฺธจฺจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปฺลวจฺจฺจฺมฺภากิยานิ
สลฺโลเชชนานิฯ

[๑๐๙๘]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ปฺลวจนฺนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลเชชนํ อภิญฺญา
ย ปริณฺญาเย ปริกฺขยาเย ปหานาย จตุตฺตารโ สมฺมปฺปชานา ภาวตฺตพฺพาฯ กตเม
จตุตฺตารโ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อณุปฺปนฺนํ ฯเปฯ อุปฺปนฺนํ กุสฺลํ ฐมฺมํ
จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลลาเย ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ
ชเนติ วายมตี วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺทตีฯ อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ปฺลวจนฺนํ
อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลเชชนํ อภิญฺญาเย ปริณฺญาเย ปริกฺขยาเย ปหานาย อิมะ
จตุตฺตารโ สมฺมปฺปชานา ภาวตฺตพฺพาทิฯ (เอวํ เอสนา ปาติ วิตุถาเรตพฺพา)ฯ

สมฺมปฺปชานสํยุตฺตํ นิฏฺฐจิตฺตํ ฯ

[๑๐๙๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๑๐๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถปธาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความละซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้ สัมมัตถปธาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถปธาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๑๐๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ นี้ สังโยชนเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ นี้แล.

[๑๐๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถปธาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล สัมมัตถปธาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถปธาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล.

(พึงขยายความออกไป เหมือนแอสนาวรรค)

จบ สัมมัตถปธานสังยุต

พลสัมฤทธิ์

[๑๐๙๙]

ปลงจิmani ภิกขเว พลาณีฯ กตmani ปลงฯ สทฐาพลั วริยพลั สติพลั
สมาธิพลั ปลงญาพลัฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปลง พลาณีติฯ

[๑๑๐๐]

เสยยถาปี ภิกขเว คงคา นที ปาจีนินินา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภาราฯ
เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ปลง พลาณี ภาเวนฺโต ปลง พลาณี พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปพฺภารโฯ

[๑๑๐๑]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ ปลง พลาณี ภาเวนฺโต ปลง พลาณี พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปพฺภารโฯ อิท ภิกขเว ภิกขุ สทฐาพลั
ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ วริยพลั สติพลั
สมาธิพลั ปลงญาพลั ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิฯ
เอว โข ภิกขเว ภิกขุ ปลง พลาณี ภาเวนฺโต ปลง พลาณี พหุลีกโรนฺโต นิพฺพาน-
นินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปพฺภารโติฯ

[๑๑๐๒]

ปลงจิmani ภิกขเว อุทฺธมภากิยานิ สลฺโยชนานิฯ กตmani ปลงฯ รฐปฺราโค
อรฐปฺราโค มาโน อุทฺธจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปลงฺจุทฺธมภากิยานิ สลฺโยชนานิฯ

[๑๑๐๓]

อิมสํ โข ภิกขเว ปลงฺจนํ อุทฺธมภากิยานํ สลฺโยชนานํ อภิญฺญา
ปริณฺญา ปรีกฺขยา ปหานาย ปลง พลาณี ภาเวตพฺพานิฯ กตmani ปลงฯ
อิท ภิกขเว ภิกขุ สทฐาพลั ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
ไวสุสคฺคปริณามิ วริยพลั สติพลั สมาธิพลั ปลงญาพลั ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราค-
นิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิฯ อิมสํ โข ภิกขเว ปลงฺจนํ อุทฺธมภากิยานํ
สลฺโยชนานํ อภิญฺญา ปริณฺญา ปรีกฺขยา ปหานาย อิมานิ ปลง พลาณี
ภาเวตพฺพานีติฯ

๖. พลสังยุต

ว่าด้วยพละ ๕

[๑๐๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไหน? คือ สัทธาพละ ๑ วิริยพละ ๑ สติพละ ๑ สมาธิพละ ๑ ปัญญาพละ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการ นี้แล.

[๑๑๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลั่งไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่ นิพพาน นุ่มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๑๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่ นิพพาน นุ่มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ นุ่มไปในการสละ ย่อมเจริญวิริยพละ... สติพละ... สมาธิพละ... ปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ นุ่มไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่ นิพพาน นุ่มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน.

[๑๑๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ^๑ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๑๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่างหนึ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล พละ ๕ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาพละ... วิริยพละ... สติพละ... สมาธิพละ ปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ นุ่มไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่างหนึ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

๑. อรูปราคะ -ผู้รวบรวม

[๑๑๐๔]

เสยยถาปี ภิกขเว คงคา นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภาราฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ปญจ พลานิ ภาวะนุโต ปญจ พลานิ พหุลีกโรนุโต
 นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ

[๑๑๐๕]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ ปญจ พลานิ ภาวะนุโต ปญจ พลานิ พหุลีกโรนุโต
 นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สทฺธาวลํ
 ภาวะติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ เอวํ โข
 ภิกขเว ภิกขุ ปญจ พลานิ ภาวะนุโต ปญจ พลานิ พหุลีกโรนุโต นิพฺพานินฺโน
 โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติฯ (เอวํ เอสนา ปาติ วิตุถาเรตพฺพา
 รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ)ฯ

[๑๑๐๖]

ปญฺจิมานิ ภิกขเว อุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ กตฺมานิ ปญฺจฯ
 รูปราคิ อรูปราคิ มาโน อุทฺธจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปญฺจอุทฺธมฺภากิยานิ
 สลฺโลชนานิฯ

[๑๑๐๗]

อิมัสสํ โข ภิกขเว ปญฺจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญาय ปริญฺญา
 ปริกฺขาย ปหานาย ปญฺจ พลานิ ภาวะตพฺพานิฯ กตฺมานิ ปญฺจฯ อิทฺ ภิกขเว
 ภิกขุ สทฺธาวลํ ภาวะติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ
 ฯเปฯ ปญฺจาวลํ ภาวะติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ
 อิมัสสํ โข ภิกขเว ปญฺจนํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญาय ปริญฺญา
 ปริกฺขาย ปหานาย อิมานิ ปญฺจ พลานิ ภาวะตพฺพานีติฯ

พลสํยุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๑๑๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำนโค ภิภษุเจริณฺพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ ย่อมเป็นผู้ย่อมไปสู่ณิพพาน โนม้ไปสู่ณิพพาน โอนไปสู่ณิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๑๐๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิภษุเจริณฺพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้ย่อมไปสู่ณิพพาน โนม้ไปสู่ณิพพาน โอนไปสู่ณิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริณฺสัทธาพละ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด... ย่อมเจริณฺปัญญาพละ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิภษุเจริณฺพละ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ย่อมไปสู่ณิพพาน โนม้ไปสู่ณิพพาน โอนไปสู่ณิพพาน.

[๑๑๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน^๑ เหล่านี้แล.

[๑๑๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ อันภิกษุพึงเจริณฺ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล พละ ๕ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริณฺสัทธาพละ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด... ย่อมเจริณฺปัญญาพละ มีอันกัจจราคะเป็นที่สุด มีอันกัจจโทสะเป็นที่สุด มีอันกัจจโมหะเป็นที่สุด พละ ๕ เหล่านี้แล อันภิกษุพึงเจริณฺ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล.

จบ พลสังยุต

๑. สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ -ผู้รวบรวม

อิทธิปาทสยุตต์

ปาวาลวคฺโค ปจโม

[๑๑๐๘]

จตุตาโรเม ภิกฺขเว อิทธิปาทา ภาวิตา พหุสีกตา อปารา ปาริ คมนาย
 สํวตฺตุนฺติฯ กตเม จตุตาโรฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จนฺตสมฺมาธิปฺธานสงฺขาร-
 สมฺมุนาคํ อิทธิปาทํ ภาวิติฯ วิริยสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคํ อิทธิปาทํ
 ภาวิติฯ จตฺตสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคํ อิทธิปาทํ ภาวิติฯ วิมฺสาสมฺมาธิปฺธาน-
 สงฺขารสมฺมุนาคํ อิทธิปาทํ ภาวิติฯ อิม โข ภิกฺขเว จตุตาโร อิทธิปาทา ภาวิตา
 พหุสีกตา อปารา ปาริ คมนาย สํวตฺตุนฺตฺติฯ

[๑๑๐๙]

เยสํ เกสณฺจิ ภิกฺขเว จตุตาโร อิทธิปาทา วิรทฺธา วิรทฺโธ เตสํ อริโย
 มคฺโค สมฺมาทูกฺกขณฺยคามิฯ เยสํ เกสณฺจิ ภิกฺขเว จตุตาโร อิทธิปาทา อารทฺธา
 อารทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทูกฺกขณฺยคามิฯ กตเม จตุตาโรฯ อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ จนฺตสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคํ อิทธิปาทํ ภาวิติฯ วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ
 วิมฺสาสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคํ อิทธิปาทํ ภาวิติฯ เยสํ เกสณฺจิ ภิกฺขเว อิม
 จตุตาโร อิทธิปาทา วิรทฺธา วิรทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทูกฺกขณฺยคามิติฯ

๗. อิทธิบาทสังยุต

ปาวาลวรรคที่ ๑

อปารสูตร

อิทธิบาท ๔

[๑๑๐๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไช้ฝั่ง อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไช้ฝั่ง.

จบ สูตรที่ ๑

วิธธสูตร

ผู้ปรารภอิทธิบาทชื่อว่าปรารภอริยมรรค

[๑๑๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเปื้อแล้ว ชนเหล่านั้น ก็ชื่อว่า เปื้ออริยมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ อันชนเหล่าใด เหล่าหนึ่งปรารภแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ปรารภอริยมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเปื้อแล้ว ชนเหล่านั้น ก็ชื่อว่า เปื้ออริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันชนเหล่าใด เหล่าหนึ่งปรารภแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ปรารภอริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๑๑๐]

จตุตาโรเม ภิกขเว อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยุยานิกา นิยุยฺนติ
 ตกฺกรสฺส สมฺมาทูกฺขกฺขยาเยฯ กตฺเม จตุตาโรฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกฺขุ ฌนฺทสมฺมาธิปฺชาน-
 สงฺขารสมฺนฺนาคตฺ อิทฺธิปาทํ ภาวิตีฯ วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ วิมฺสาสมฺมาธิปฺชาน-
 สงฺขารสมฺนฺนาคตฺ อิทฺธิปาทํ ภาวิตีฯ อีเม โข ภิกขเว จตุตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา
 พหุลีกตา อริยา นิยุยานิกา นิยุยฺนติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทูกฺขกฺขยาเยติฯ

[๑๑๑๑]

จตุตาโรเม ภิกขเว อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย
 นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺฌาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติฯ กตฺเม จตุตาโรฯ
 อิทฺ ภิกขเว ภิกฺขุ ฌนฺทสมฺมาธิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตฺ อิทฺธิปาทํ ภาวิตีฯ วิริยสมฺมาธิ
 จิตฺตสมฺมาธิ วิมฺสาสมฺมาธิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตฺ อิทฺธิปาทํ ภาวิตีฯ อีเม โข ภิกขเว
 จตุตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญฺฌาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตฺติติฯ

อริยสูตร

เจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อความสิ้นทุกข์

[๑๑๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ นำออกจากทุกข์ ย่อมนำผู้บำเพ็ญอิทธิบาทนั้นไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ นำออกจากทุกข์ ย่อมนำผู้บำเพ็ญอิทธิบาทนั้นไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

นิพพุตสูตร

เจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อความหน่าย

[๑๑๑๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อความสงบ เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว... เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๑๑๒]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ
 อภินิปปฺผาเทสํ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ
 ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ อภินิปปฺผาเทสฺสนฺติ
 สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว
 เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ อภินิปปฺผาเทนฺติ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ
 อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ
 ฌนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ
 วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปปาทํ ภาเวติฯ

[๑๑๑๓]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ
 อภินิปปฺผาเทสํ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ
 อภินิปปฺผาเทสฺสนฺติ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ อภินิปปฺผาเทนฺติ
 สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติฯ

ปเทศสูตร

ฤทธิ์สำเร็จได้เพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วย จันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๑๑๔]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สมตฺตํ อิทฺธี
 อภินิปฺผาเทสฺสุ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ
 ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สมตฺตํ อิทฺธี อภินิปฺผาเทสฺสนฺติ
 สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว
 เอตฺรหิ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สมตฺตํ อิทฺธี อภินิปฺผาเทนฺติ สพฺเพ เต
 จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ อิทฺธ ภิกขเว
 ภิกขุ จนฺทสมาริปฺธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาริ จิตฺตสมาริ
 วิมฺสาสมาริปฺธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

[๑๑๑๕]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สมตฺตํ อิทฺธี
 อภินิปฺผาเทสฺสุ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สมตฺตํ อิทฺธี
 อภินิปฺผาเทสฺสนฺติ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สมตฺตํ อิทฺธี อภินิปฺผาเทนฺติ
 สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติฯ

สัมมัตตสูตร

กฤติบริบูรณ์ได้เพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ยังกฤติให้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น^๑ ยังกฤติให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักยังกฤติให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังกฤติให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมยังกฤติให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังกฤติให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ยังกฤติให้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว สมณะหรือพราหมณ์^๒ ทั้งหมดนั้น ยังกฤติให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักยังกฤติให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังกฤติให้สำเร็จบริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมยังกฤติให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังกฤติให้สำเร็จบริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ทั้งหมดนั้น -ผู้รวบรวม

๒. พราหมณ์ -ผู้รวบรวม

[๑๑๑๖]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ
 ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิคตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรีสุ สพฺเพ
 เต จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคต-
 มทฺธานํ ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ
 อภิญฺญา สจฺจนิคตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรีสุสนฺติ สพฺเพ เต จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ
 ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ
 เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิคตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรณฺติ สพฺเพ เต จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ กตเมสํ จตฺตุนํฯ
 อิธ ภิกขเว ภิกขุ ฌนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ
 จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

[๑๑๑๗]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ
 ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิคตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรีสุ สพฺเพ เต
 อิมสํเยว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว
 อนาคตมทฺธานํ ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว
 ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิคตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรีสุสนฺติ สพฺเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนํ
 อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ ภิกขุ อาสวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิคตฺวา
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรณฺติ สพฺเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา
 พหุลีกตตฺตาติฯ

[๑๑๑๘]

จตุตาโรเม ภิกขเว อธิธิปาทาฯ กตเม จตุตาโรฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ
 นนุทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อธิธิปาทำ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตตสมาธิ
 วิมัสสาสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อธิธิปาทำ ภาเวติฯ อิมे โข ภิกขเว จตุตาโร
 อธิธิปาทาฯ อิมสํ โข ภิกขเว จตุณํ อธิธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
 ตถาคโต อรหํ สมมาสมพุทฺโธติ วุจฺจตีติฯ

[๑๑๑๙]

อัย นนุทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคโต อธิธิปาโทติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ
 อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ
 อาโลโก อุทฺปาติฯ โส โข ปณายํ นนุทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคโต อธิธิปาโท
 ภาเวตฺตฺโปติ เม ภิกขเวฯ ภาวิโตติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ
 อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติฯ

อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

พุทธสูตร

เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะเจริญอิทธิบาท

[๑๑๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เขาจึงเรียกตถาคตว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สูตรที่ ๘

ญาณสูตร

พระพุทธเจ้าเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๑๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร... อิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

[๑๑๒๐]

อัย วิริยสมาธิปธานสงขารสมนุคโต อิทฐิปาโทติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ
อนนฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปณฺณว อุทฺปาติ วิชฺชา
อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติฯ โส ไซ ปนํยํ วิริยสมาธิปธานสงขารสมนุคโต
อิทฐิปาโท ภาเวตฺตฺพฺโพติ เม ภิกขเวฯ ภาวิโตติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺสฺสฺเตสฺส
ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปณฺณว อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก
อุทฺปาติฯ

[๑๑๒๑]

อัย จิตฺตสมาธิปธานสงขารสมนุคโต อิทฐิปาโทติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ
อนนฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส^๑ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปณฺณว อุทฺปาติ วิชฺชา
อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติฯ โส ไซ ปนํยํ จิตฺตสมาธิปธานสงขารสมนุคโต
อิทฐิปาโท ภาเวตฺตฺพฺโพติ เม ภิกขเวฯ ภาวิโตติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺสฺสฺเตสฺส
ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปณฺณว อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก
อุทฺปาติฯ

[๑๑๒๒]

อัย วิมฺสาสมาธิปธานสงขารสมนุคโต อิทฐิปาโทติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ
อนนฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปณฺณว อุทฺปาติ วิชฺชา
อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติฯ โส ไซ ปนํยํ วิมฺสาสมาธิปธานสงขารสมนุคโต
อิทฐิปาโท ภาเวตฺตฺพฺโพติ เม ภิกขเวฯ ภาวิโตติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺสฺสฺเตสฺส
ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปณฺณว อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก
อุทฺปาติติ

[๑๑๒๓]

เอวมฺเม สฺสํติ เอกํ สมํยํ ภควา เวสาลิํ วิหริติ มหาวเน ญฺเฐการศาลายํฯ
อถ ไซ ภควา ปุพฺพพณฺหสมํยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรรมาทาย เวสาลิํ ปิณฺฑทาย ปาวสิ
เวสาลิํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑทปาทปฏิกกนฺโต อายสฺมนํตํ อานนํทํ
อามนฺเตสิ คณฺหาหิ อานนํท นิสิตนํ เยน ปาวาลเจตฺติยํ^๒ เตนฺอุปสงฺกมิตฺสตาม

๑. ย. อัย ปาโง นตฺติฯ

๒. ส. ม. จาปาลํ เจตฺติยํฯ ย. จาปาลเจตฺติยํฯ เอวมฺปริฯ

[๑๑๒๐]

คุณภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

[๑๑๒๑]

คุณภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร... อิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

[๑๑๒๒]

คุณภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๕

เจติยสูตร

การเจริญอิทธิบาท ๔ ทำให้อายุยืน

[๑๑๒๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสลา ปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้น เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังเมืองเวสาลี ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตร^๑ แล้ว เวลาปัจฉิมภัต เสด็จกลับจากบิณฑบาต^๒ แล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า

๑. บิณฑบาต -ผู้รวบรวม

๒. บิณฑบาต -ผู้รวบรวม

ทิวาวิหารายาติฯ เอวํ ภนุเตติ โข อายสฺมา อานนุโท ภควโต ปฏิสสฺสฺวา นิสินฺนํ
อาทาย ภควนฺตํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิฯ

(๑๑๒๔)

อถ โข ภควา เยน ปาวาลเจติยํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน
นิสฺสิทฺติฯ อายสฺมาปิ โข อานนุโท ภควนฺตํ อภิเวทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสิทฺติฯ เอกมฺนฺตํ
นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนุทํ ภควา เอตทวโจ รณฺเณยา อานนุท เวสาลี รณฺเณยํ
อุเทนเจติยํ รณฺเณยํ โคตมกเจติยํ รณฺเณยํ สตฺตมฺพเจติยํ รณฺเณยํ พหุปฺตฺตกเจติยํ รณฺเณยํ
สาร์ณททเจติยํ รณฺเณยํ ปาวาลเจติยํฯ ยสฺส กสฺสจิ อานนุท จตฺตาริ อิทฺธิปาทา
ภาวิตา พหุลิกตา ยานิกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สฺสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน
กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วาฯ ตถาคตสฺส โข อานนุท จตฺตาริ อิทฺธิปาทา
ภาวิตา พหุลิกตา ยานิกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สฺสมารทฺธาฯ อากงฺขมาโน
อานนุท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วาติฯ

(๑๑๒๕)

เอวํปิ โข อายสฺมา อานนุโท ภควตา โอปาริเก นิमितฺเต กยิรมาเน โอปาริเก
โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิขณฺติตฺตํ น ภควนฺตํ ยาจิ ติฏฺฐตฺตํ ภนุเต ภควา กปฺปํ
ติฏฺฐตฺตํ สฺกโต กปฺปํ^๑ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย
สุขาย เทวมนุสฺสสถานฺนติ ยถา ตํ มาเรณ ปริยฺญูจิตจิตฺโตติฯ

(๑๑๒๖)

ทฺฐิตฺยํปิ โข ภควาฯ ตตฺถิยํปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนุทํ อามนฺเตสิ
रणฺเณยา อานนุท เวสาลี รณฺเณยํ อุเทนเจติยํ รณฺเณยํ โคตมกเจติยํ รณฺเณยํ
สตฺตมฺพเจติยํ รณฺเณยํ พหุปฺตฺตกเจติยํ รณฺเณยํ สาร์ณททเจติยํ รณฺเณยํ ปาวาลเจติยํฯ
ยสฺส กสฺสจิ อานนุท จตฺตาริ อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลิกตา ยานิกตา วตฺถุกตา
อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สฺสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วาฯ
ตถาคตสฺส โข อานนุท จตฺตาริ อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลิกตา ยานิกตา วตฺถุกตา
อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สฺสมารทฺธาฯ อากงฺขมาโน อานนุท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย
กปฺปาวเสสํ วาติฯ

๑. ย. กปฺปาวเสสํฯ เอวมฺปิฯ

ดูกรอานนท์ เธอจงถือเอาผ้าสีทณะ เราจะเข้าไปยังป่าवालเจดีย์ เพื่อพักผ่อน
ในตอนกลางวัน

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ถือผ้าสีทณะ ตามพระผู้มีพระภาคไปทางเบื้อง
พระปฤษฎางค์.

(๑๑๒๔)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังป่าवालเจดีย์ ประทับนั่งบนอาสนะที่ท่านพระอานนท์ปูถวาย ส่วนท่าน
พระอานนท์ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า

ดูกรอานนท์ เมืองเวสาลีเป็นที่น่าสนใจ อูเทนเจดีย์ก็เป็นที่น่าสนใจ โคตมก
เจดีย์ก็เป็นที่น่าสนใจ สัตตัมพเจดีย์ก็เป็นที่น่าสนใจ พหุปัตตกเจดีย์ก็เป็นที่น่าสนใจ
สารันททเจดีย์ก็เป็นที่น่าสนใจ อิทธิบาท ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
กระทำให้เป็นดูจยาน กระทำให้เป็นที่ตั้ง ให้คล่องแคล่วแล้ว สังสมแล้ว ปรารภดีแล้ว
ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่พึงดำรงอยู่ได้กัลป์หนึ่งหรือเกินกว่ากัลป์หนึ่ง ดูกรอานนท์
อิทธิบาท ๔ อันตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดูจยาน กระทำ
ให้เป็นที่ตั้ง ให้คล่องแคล่วแล้ว สังสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่
พึงดำรงอยู่ได้กัลป์หนึ่งหรือเกินกว่ากัลป์หนึ่ง.

(๑๑๒๕)

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันโอฬาร กระทำโอภาสอันโอฬารอย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็มีอาจรู้นั้น
จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป์หนึ่ง ขอพระสุคต
จงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป์หนึ่ง เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข
แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังนี้ เพราะถูกมารเข้าดลใจ.

(๑๔๒๖)^๑

แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า

ดูกรอานนท์ เมืองเวสาลีเป็นที่น่าสนใจ... ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรง
อยู่ได้กัลป์หนึ่งหรือเกินกว่ากัลป์หนึ่ง.

๑. [๑๑๒๖] -ผู้รวบรวม

[๑๑๒๗]

เอวปี โข อายสุมมา อานนุโท ภควตา โอพาริเก นิमितเต กยิรมาเน โอพาริเก
โอภาเส กยิรมาเน นาสกจิ ปฏิวิษณิตุํ น ภควนตํ ยาจิ ตัญจตุ ฆนเต^๑ ภควา
กปปี ตัญจตุ สุกโต กปปี พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย
หิตาย สุขาย เทวมนุสสานนุติ ยถา ตํ มาเรณ ปริยญฺจิตจิตฺโต^๒

[๑๑๒๘]

อด โข ภควา อายสุมนตํ อานนุทํ อามนฺเตสิ คจฺฉ โข ตวํ อานนุท
ยสฺสทานิ กาลํ มณฺณสํติ^๓ เอว ฆนเตติ โข^๔ อายสุมมา อานนุโท ภควโต ปฏิสสุตฺวา
อุจฺจายาสนา ภควนตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา อวิทุเร อณฺณตรสฺมี รุกฺขมูเล
นิสีทิ^๕

[๑๑๒๙]

อด โข มารโ ปาปีมา (อจิรปุกฺกนฺเต อายสุมนฺเต อานนุเท)^๑ เยน ภควา
เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา (เอกมฺนตํ อุจฺจาสิ^๒ เอกมฺนตํ จิตฺโต โข มารโ ปาปีมา)^๓
ภควนตํ^๔ เอตทโวจ ปรีนิพฺพาทูทานิ ฆนเต ภควา ปรีนิพฺพาทู [๖] สุกโต
ปรีนิพฺพานกาโลทานิ ฆนเต ภควโต^๕ ภาสิตา โข ปเนสา ฆนเต ภควตา วาจา
น ตาวาหํ ปาปีม ปรีนิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม ภิกฺขุ น สาวกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา
วินีตา วิสารทา [๗] พหุสฺสุตา ชมฺมชฺรา ชมฺมานุชฺมมปฏฺธิปฺนฺนา สามิจิปฏฺธิปฺนฺนา
อนุชฺมมจาริโน สกํ อาจริยํ อุกฺกเหตุวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปณฺณเปสฺสนฺติ
ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวรฺสฺสนฺติ วิภชฺสฺสนฺติ อุตฺตานิกิรฺสฺสนฺติ อุปฺปนฺนํ ปฺรปฺปวาทํ
สทฺธมฺเมเน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตุวา สปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ เทเสสฺสนฺตฺติ^๖ สนฺติ โข
ปณ ฆนเต เอตฺรหิ ภิกฺขุ ภควโต สาวกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ชมฺมชฺรา
ชมฺมานุชฺมมปฏฺธิปฺนฺนา สามิจิปฏฺธิปฺนฺนา อนุชฺมมจาริโน สกํ อาจริยํ อุกฺกเหตุวา
อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปณฺณเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ^๗ วิวรฺนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานิกโรนฺติ
อุปฺปนฺนํ ปฺรปฺปวาทํ สทฺธมฺเมเน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตุวา สปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ
เทเสนฺติ^๘ ปรีนิพฺพาทูทานิ ฆนเต ภควา ปรีนิพฺพาทู สุกโต ปรีนิพฺพานกาโลทานิ
ฆนเต ภควโต^๙

๑. ย. อัย ปาโจ นตฺติฯ

๒. ย. โขสทฺโท นตฺติฯ

๓. ม. อิมสฺมี สุตเต อิมํ ทิสฺสตีฯ ย. อิตฺถิเมวฯ

๔. ม. ย. อิมํ ปาจา นตฺติฯ

๕. ย. อัย ปาโจ นตฺติฯ

๖. ม. ย. ... ทานิฯ เวมฺมปรีติฯ

๗. ย. ปตฺตโยคกฺเขมาฯ เวมฺมปรีติฯ

๘. ย. อัย ปาโจ นตฺติฯ

[๑๑๒๗]

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันโอฬาร กระทำโอฬาสันโฬารอย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็มีอาจุทัน จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาค... เพราะถูกมารเข้าดลใจ.

[๑๑๒๘]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า

เธอจงไปเกิด อานนท์ เธอรู้กาลอันควรในบัดนี้เกิด

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้ว ไปนั่ง ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ในที่ไม่ไกล.

[๑๑๒๙]

ครั้งนั้น มารผู้มีบาป เมื่อท่านพระอานนท์หลับไปแล้วไม่นาน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสว่า

ดูกรมารผู้มีบาป ภิกษุสาวกของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แก้แค้น ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขู่ปรับปาวาที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น ดังนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุสาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แก้แค้น เป็นพหูสูตร ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติแต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขู่ปรับปาวาที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงปรินิพพานในบัดนี้เกิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๐]

ภาสิตา ไช ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปิมี ปรีนิพฺพายิสฺสามิ
 ยาว เม ภิกฺขุณิโย น สาวิกา ภวิสฺสณฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารถา พหุสฺสฺตา ฌมฺมชฺรา
 ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปฺนฺนา สามีจิปฏิปฺนฺนา อนุฌมฺมจารินิโย สกํ อจฺริยํ อุกฺคเหตฺวา
 อจฺจิกฺขิสฺสณฺติ เทสฺสณฺติ ปณฺณเปสฺสณฺติ ปฏฺฐเปสฺสณฺติ วิวริสฺสณฺติ วิภชิสฺสณฺติ
 อุตฺตานิกริสฺสณฺติ อุปฺปนฺนํ ปฺรปฺปวาทํ สหชฺมเมณฺ สุนิคุคฺคหิตํ นิคุคฺคเหตฺวา สบฺปาฎิหาริยํ
 ฌมฺมํ เทสฺสณฺตฺติติฯ สณฺติ ไช ปน ภนฺเต เอตฺรหิ ภิกฺขุณิโย ภควโต สาวิกา
 วิยตฺตา วินีตา วิสารถา พหุสฺสฺตา ฌมฺมชฺรา ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปฺนฺนา สามีจิปฏิปฺนฺนา
 อนุฌมฺมจารินิโย สกํ อจฺริยํ อุกฺคเหตฺวา อจฺจิกฺขณฺติ เทสฺสณฺติ ปณฺณเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ
 วิวฺรณฺติ วิภชณฺติ อุตฺตานิกโรณฺติ อุปฺปนฺนํ ปฺรปฺปวาทํ สหชฺมเมณฺ สุนิคุคฺคหิตํ
 นิคุคฺคเหตฺวา สบฺปาฎิหาริยํ ฌมฺมํ เทสฺสณฺติฯ ปรีนิพฺพาทูทฺธานิ ภนฺเต ภควา ปรีนิพฺพาทู
 สุกฺโกต ปรีนิพฺพานกาโลทฺธานิ ภนฺเต ภควโตฯ

[๑๑๓๑]

ภาสิตา ไช ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปิมี ปรีนิพฺพายิสฺสามิ
 ยาว เม อุปาสิกกา ฯเปฯ ยาว เม อุปาสิกกา น สาวิกา ภวิสฺสณฺติ วิยตฺตา วินีตา
 วิสารถา พหุสฺสฺตา ฌมฺมชฺรา ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปฺนฺนา สามีจิปฏิปฺนฺนา อนุฌมฺมจารินิโย
 สกํ อจฺริยํ อุกฺคเหตฺวา อจฺจิกฺขิสฺสณฺติ เทสฺสณฺติ ปณฺณเปสฺสณฺติ ปฏฺฐเปสฺสณฺติ
 วิวริสฺสณฺติ วิภชิสฺสณฺติ อุตฺตานิกริสฺสณฺติ อุปฺปนฺนํ ปฺรปฺปวาทํ สหชฺมเมณฺ สุนิคุคฺคหิตํ
 นิคุคฺคเหตฺวา สบฺปาฎิหาริยํ ฌมฺมํ เทสฺสณฺตฺติติฯ สณฺติ ไช ปน ภนฺเต เอตฺรหิ อุปาสิกกา
 ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารถา พหุสฺสฺตา ฌมฺมชฺรา ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปฺนฺนา
 สามีจิปฏิปฺนฺนา อนุฌมฺมจารินิโย สกํ อจฺริยํ อุกฺคเหตฺวา อจฺจิกฺขณฺติ เทสฺสณฺติ
 ปณฺณเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวฺรณฺติ วิภชณฺติ อุตฺตานิกโรณฺติ อุปฺปนฺนํ ปฺรปฺปวาทํ
 สหชฺมเมณฺ สุนิคุคฺคหิตํ นิคุคฺคเหตฺวา สบฺปาฎิหาริยํ ฌมฺมํ เทสฺสณฺติฯ ปรีนิพฺพาทูทฺธานิ
 ภนฺเต ภควา ปรีนิพฺพาทู สุกฺโกต ปรีนิพฺพานกาโลทฺธานิ ภนฺเต ภควโตฯ

[๑๑๓๒]

ภาสิตา ไช ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปิมี ปรีนิพฺพายิสฺสามิ
 ยาว เม อิทํ พุรหฺมจฺริยํ น อิทุชฺชเยว ภวิสฺสติ ผิตฺถจ วิตฺถาริตํ พาหุชฺชณฺณํ ปุณฺณุตตํ
 ยาว เทวมนุสฺสเสหิ สุปฺปกาสิตฺตติฯ ตยิทํ ภนฺเต ภควโต พุรหฺมจฺริยํ อิทุชฺชเยว
 ผิตฺถจ วิตฺถาริตํ พาหุชฺชณฺณํ ปุณฺณุตตํ ยาว เทวมนุสฺสเสหิ สุปฺปกาสิตฺตติฯ ปรีนิพฺพาทูทฺธานิ
 ภนฺเต ภควา ปรีนิพฺพาทู สุกฺโกต ปรีนิพฺพานกาโลทฺธานิ ภนฺเต ภควโตติฯ

[๑๑๓๐]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า

ดูกรรมารผู้มีบาป ภิกษุณีสาวิกาของเราจักยังไม่เฉียบแหลม...

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุณีผู้เป็นสาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว... แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ขมขี้ปรับปวาทที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงทรงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๑]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า

ดูกรรมารผู้มีบาป อุบาสก ฯลฯ อุบาสิกาสาวิกาของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แก้กล่าว ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้งายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ขมขี้ปรับปวาท^๑ ที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมไม่ได้เพียใด เราจักยังไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น ดังนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ อุบาสิกาสาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แก้กล่าว เป็นพหูสูตร ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอกแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้งายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ขมขี้ปรับปวาทที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๒]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า

ดูกรรมารผู้มีบาป พรหมจรรย์ของเรานี้ จักยังไม่สมบูรณ์ แพ้หลาย กว้างขวาง รู้กันโดยมาก แน่นหนา (มันคง) จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว เพียใด เราจักยังไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคสมบูรณ์แล้ว แพ้หลายกว้างขวาง รู้กันโดยมาก แน่นหนา (มันคง) จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

๑. ปรับปวาท -ผู้รวบรวม

[๑๑๓๓]

เอว วุตเต ภควา มาริ ปาปิมนตัม เอตทโวจ อปโปสสุโกโก ตวั ปาปิม โหหิ
น จิริ ตถาคตสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสติ อิตฺติณฺณํ มาสํ อจฺเจน ตถาคโต
ปรีนิพฺพายิสฺสตีติ ฯ

[๑๑๓๔]

อถ โข ภควา ปาวาเล เจติเย สโต สมฺปชาโน อายุสงฺขาริ โอสฺสชฺชิ ฯ
โอสฺสญฺเจ จ^๑ ภควตา อายุสงฺขารเ มหาภูมิจาโล อโหสิ ภีสนโก โลมหํโส
เทวทฺทญฺญุโย จ ผลีสุ ฯ

[๑๑๓๕]

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายิ เวลายิ อิมิ อุตฺถานํ อุตฺถาเนสิ
ตุลฺมตุลฺลญฺจ สมฺภวํ ภาวสงฺขารมวสฺสชฺชิ มฺหิ
อชฺชตฺตรโต สมหิโต อภินฺทิตฺวา กวณฺณมิตฺตสมฺภวณฺติ ฯ

ปาวาลวคฺโค ปจฺจโม ฯ

ตสฺสทฺททานํ

อปารปิ วิรทฺโธ จ อริยา นิพฺพุเต^๒ ยถา
ปเทสํ สมฺมตฺตา^๓ ภิกฺขุ พุทฺธธมฺมาเนน เจตียาติ ฯ

๑. ย. ปน ฯ

๒. ม. นิพฺพุทฺทาปี จ ฯ ย. นิพฺพุทฺทา ฯ

๓. ม. ... สมฺมตฺติ ... พุทฺธํ ฌานญฺจ เจตียนฺติ ฯ

[๑๑๓๓]

เมื่อมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า

ดูกรรมารผู้มีบาป ท่านจงมีความขวนขวายน้อยเถิด การปรินิพพานแห่งตถาคต
จักมีในไม่ช้า แต่นี้ล่วงไปอีก ๓ เดือน ตถาคตจักปรินิพพาน.

[๑๑๓๔]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีพระสติสัมปชัญญะ ทรงปลงอายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์ และเมื่อพระผู้มีพระภาค
ทรงปลงอายุสังขารแล้ว ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ และเกิดขนพองสยองเกล้าน่าสพึงกลัว ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือลั่น.

[๑๑๓๕]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว ทรงเปล่งพระอุทานนี้ในเวลานั้น ความว่า

มุนี เมื่อเทียบเคียงนิพพานและภพ
ได้ปลงเสียแล้วซึ่งธรรมอันปรุงแต่งภพ
ยินดีแล้วในภายใน มีจิตตั้งมั่นแล้ว
ได้ทำลายแล้วซึ่งขำย คือกิเลสอันเกิดในตนเปรียบดังเกาะ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาวาลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อปารสูตร	๒. วิรันทสูตร
๓. อริยสูตร	๔. นิพพุตสูตร
๕. ปเทสสูตร	๖. สัมมัตตสูตร
๗. ภิกขุสูตร	๘. พุทธสูตร
๙. ญาณสูตร	๑๐. เจติยสูตร

ปาสาทกมฺปนวกุโล ทุตติโย

[๑๑๓๖]

สาวตถิยํ^๑ ปุพฺเพ^๒ เม ภิกฺขเว สมฺโพธาย^๓ อนภิสมฺพุทฺธสฺส โภชิตตฺตสฺเสว
สโต เอตทโหสิ โก นุ โข เหตุ โก ปจฺจโย อิทธิปาทภาวนายาติฯ

[๑๑๓๗]

ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ อิธ ภิกฺขุ^๓ จนนทสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ
อิทธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม จนนโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ น จ อติปกฺกหิตโต ภวิสฺสติ น
จ อชฺชตฺตํ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ ปจฺฉาปุเร สญฺญี
จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ
ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ
เจตสา อปริโยนทุเรน [^๔] สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

[๑๑๓๘]

วิริยสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม วิริยํ น จ อติลีโน
ภวิสฺสติ น จ อติปกฺกหิตํ ภวิสฺสติ น จ อชฺชตฺตํ สงฺขิตฺตํ ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา
วิกฺขิตฺตํ ภวิสฺสติ ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา ยถา ปจฺฉา
ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตี
ยถา รตฺตี ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนทุเรน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

[๑๑๓๙]

จิตฺตสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม จิตฺตํ น จ อติลีโน
ภวิสฺสติ น จ อติปกฺกหิตํ ภวิสฺสติ น จ อชฺชตฺตํ สงฺขิตฺตํ ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา
วิกฺขิตฺตํ ภวิสฺสติ ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา ยถา ปจฺฉา
ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตี
ยถา รตฺตี ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนทุเรน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

๑. ม. ย. ปุพฺเพวฯ

๒. ม. สมฺโพธายฯ

๓. ย. ภิกฺขเวฯ

๔. ย. เจตสาฯ

ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒

ปุพพสูตร

วิธีเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๓๖]

พระนครสาวดี. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังมิได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อะไรมโน เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ของการเจริญอิทธิบาท.

[๑๑๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย จันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ ว่าฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเรามีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เหมมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่.

[๑๑๓๘]

ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิริยะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป... ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.

[๑๑๓๙]

ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า จิตของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป... ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.

[๑๑๔๐]

วิมสาสมาธิปธานสงฆารสมนุณาคตํ อิทธิปาทำ ภาเวติ อิติ เม วิมสา น จ
 อติลีนา ภวิสฺสตี น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสตี น จ อชฺฌตฺตํ สงฺฆิตฺตา ภวิสฺสตี น
 จ พหิทฺธา วิภิจิตฺตา ภวิสฺสตี ปจฺจนาปุเร สณฺณํ จ วิหริติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา
 ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา
 ตถา รตฺตํ ยถา รตฺตํ ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนทุเรน สปปภาสํ
 จิตฺตํ ภาเวติ ฯ

[๑๑๔๑]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกฺขุ จตฺตฺส อิทธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อนนฺทวิหิตํ
 อิทธิวิชํ ปจฺจนฺนโกติ เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา โหติ พุทฺธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ
 อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺขทฺทํ ติโรปการํ ติโรปพฺพตํ อสขฺชมาโน คจฺฉติ เสยฺยถาปิ
 อากาเส ปจฺฉิยาปิ อุมฺมุขฺชนิมฺมุขํ กโรติ เสยฺยถาปิ อุทฺเก อุทฺเกปิ อภิขฺชมาเน^๑
 คจฺฉติ เสยฺยถาปิ ปจฺฉิยํ อากาเสปิ ปลฺลลงฺเกน กมฺติ^๒ เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกฺุณ อิมปิ
 จนฺทิมสฺสุริเย เอวํมฺหิทธิเก เอวํ มหानุภาเว ปาณินา ปรามสฺติ^๓ ปริมฺชฺชติ ยาว
 พรหมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ^๔ ฯ

[๑๑๔๒]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกฺขุ จตฺตฺส อิทธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ ทิพฺพาย โสตรธาตุยา
 วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสึกาย อุโก สทฺเท สฺสณฺณํ ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย^๕ ทูเร
 สณฺณติเก วาติ^๖ ฯ

[๑๑๔๓]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกฺขุ จตฺตฺส อิทธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ ปรสฺตฺตานํ
 ปรปฺกฺกลานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ชานาติ^๗ สราคํ วา จิตฺตํ สราคํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ
 วิตฺราคํ วา จิตฺตํ วิตฺราคํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ สโทสํ วา จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตฺนฺติ
 ปชานาติ วิตฺโทสํ วา จิตฺตํ วิตฺโทสํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ สโมหํ วา จิตฺตํ สโมหํ
 จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ วิตฺโมหํ วา จิตฺตํ วิตฺโมหํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ สงฺฆิตฺตํ วา จิตฺตํ
 สงฺฆิตฺตํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ วิภิจิตฺตํ วา จิตฺตํ วิภิจิตฺตํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ มหคฺคตํ

๑. ย. อุทฺเก อภิขฺชมาโน ฯ

๒. ย. จงฺกมฺติ ฯ

๓. ม. ย. ปริมฺสฺติ ฯ

๔. ย. ปวตฺเตติ ฯ

๕. ม. อยํ ปาโง นตฺถิ ฯ

๖. ม. จาติ ฯ

๗. ม. ย. ปชานาติ ฯ

[๑๑๔๐]

ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมิงสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมิงสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.

[๑๑๔๑]

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์^๑ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์ พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมากอย่างนี้ด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๑๔๒]

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งอยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตราตุอันบริสุทธิ์ล่วงโสตรของมนุษย์.

[๑๑๔๓]

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ ก็รู้ว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่า จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ว่า จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ ก็รู้ว่า จิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่า จิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรคต ก็รู้ว่า จิตเป็นมหรคต หรือจิตไม่เป็นมหรคต ก็รู้ว่า จิตไม่เป็นมหรคต จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่า จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตตั้งมั่น ก็รู้ว่า จิตตั้งมั่น หรือจิตไม่ตั้งมั่น ก็รู้ว่า จิตไม่ตั้งมั่น จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่า จิตไม่หลุดพ้น.

๑. แสดงฤทธิ์ - ผู้รวบรวม

วา จิตฺตํ มหกุกตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อมหกุกตํ วา จิตฺตํ อมหกุกตํ จิตฺตุนฺติ
 ปชานาติ สอฺตุตฺตรํ วา จิตฺตํ สอฺตุตฺตรํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ
 อนุตฺตรํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สสมาหิตํ^๑ วา จิตฺตํ สสมาหิตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ
 อสมาหิตํ^๒ วา จิตฺตํ อสมาหิตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ วิมุตฺตํ^๓ วา จิตฺตํ วิมุตฺตํ
 จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อวิมุตฺตํ^๔ วา จิตฺตํ อวิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ ฯ

[๑๑๔๔]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกฺขุ จตฺตฺสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อเนกวิหิตํ
 ปุพฺพเพนิवासํ อนุสฺสเรติ ฯ เสยฺยถึทํ ฯ เอกํปิ ชาตี เทวํปิ ชาตีโย ติสฺสํปิ ชาตีโย
 จตฺสํปิ ชาตีโย ปณฺจํปิ ชาตีโย ทสฺสํปิ ชาตีโย วิสฺสํปิ ชาตีโย ตีสํปิ ชาตีโย
 จตฺตาฬิํปิ ชาตีโย ปณฺณาสํปิ ชาตีโย ชาตีสตํปิ ชาตีสทสฺสํปิ ชาตีสตสทสฺสํปิ
 อเนกํปิ สํวณฺณกปฺเป อเนกํปิ วิวณฺณกปฺเป อเนกํปิ สํวณฺณวิวณฺณกปฺเป อมฺตราสี
 เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวํมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฏิสฺสเวทึ เอวํมายุปรียนฺโต
 โส ตโต จโต อมฺตร อุตฺปาที^๕ ตตฺตฺราปาสี^๖ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ
 เอวํมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฏิสฺสเวทึ เอวํมายุปรียนฺโต โส ตโต จโต อธิฐฺปนฺโนติ อิติ
 สากาโร สอฺทุเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺพเพนิवासํ อนุสฺสเรติ ฯ

[๑๑๔๕]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกฺขุ จตฺตฺสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ ทิพฺพเพน จกฺขุณา
 วิสฺสุทฺเต อตฺติกณฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสตี จวมาเน อุปฺปชฺชมาเน หิเน ปณฺธีเต
 สฺวณฺเณ ทฺพพณฺเณ สฺกเต ทฺกุกเต ยถากมฺมุเป สตฺเต ปชานาติ อิเม วต โภณโต
 สตฺตา กายทฺวจริเตน สมนฺนาคตา วจฺจุจริเตน สมนฺนาคตา มโนทฺวจริเตน
 สมนฺนาคตา อริยานํ อูปวาทกา มิจฺจาทิฏฺฐิกา มิจฺจาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส
 เกทา ปรมฺมณา อปายํ ทฺกุกตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปฺปนฺนา อิเม วา^๗ ปน โภณโต
 สตฺตา กายสฺสจริเตน สมนฺนาคตา วจฺจุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสฺสจริเตน สมนฺนาคตา
 อริยานํ อนุปวาทกา สมนฺมาทิฏฺฐิกา สมนฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เกทา

๑. ย. อสมาหิตํ -- สสมาหิตํ ฯ

๒. ย. อสมาหิตํ -- สสมาหิตํ ฯ

๓. ย. อวิมุตฺตํ -- วิมุตฺตํ ฯ

๔. ย. อวิมุตฺตํ -- วิมุตฺตํ ฯ

๕. ย. อุปฺปาที ฯ

๖. ม. ตตฺตฺราปาสี ฯ ย. ตตฺตฺราปาสี ฯ

๗. ย. โข ฯ

[๑๑๔๔]

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทบทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวัฏฏ์^๑เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้.

[๑๑๔๕]

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทบทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี ผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุ อันบริสุทธิ์ล่องจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดมั่นการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดมั่นการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่องจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้.

ปรมมรรณา สุกตี่ สกคัม โลกัม อุปปนฺนาติ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเตน
 อติกกนฺตมานุสเกน สตุเต ปสฺสตี จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณฺีเต สุวณฺเณ
 ทพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺคเต ยถากมฺมูปเก สตุเต ปชานาติฯ

(๑๑๔๖)

เอวํ ภาวิตะสุ โข ภิกฺขุ จตฺตสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อาสวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตตํ ปญฺญาวิมุตตํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา
 อุปสมปชฺช วิหรตฺติฯ

(๑๑๔๗)

จตฺตาริเเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ
 มหานิสฺสาฯ ถถ ภาวิตา จ ภิกฺขเว จตฺตาริ อิทฺธิปาทา ถถ พหุลีกตา มหปฺผลา
 โหนฺติ มหานิสฺสาฯ อิทฺธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฌนฺทสมาธิปชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ
 ภาวเต อิติ [๑] เม ฌนฺโท น จ อตฺถิโน ภวิสฺสตี น จ อติปคฺคหิตอ ภวิสฺสตี น
 จ อชฺฌตฺตํ สงฺจิตฺโต ภวิสฺสตี น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสตี ปจฺจนาปุเร สณฺณํ
 จ วิหรตี ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ
 ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิवा ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี ตถา ทิवा อิติ
 วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนฺทฺเตน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาวเตฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ
 วิมฺสาสมาธิปชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาวเต อิติ [๒] เม วิมฺสา น จ
 อตฺถิโน ภวิสฺสตี น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสตี น จ อชฺฌตฺตํ สงฺจิตฺตา ภวิสฺสตี
 น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสตี ปจฺจนาปุเร สณฺณํ จ วิหรตี ยถา ปุเร ตถา
 ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา
 ทิवा ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี ตถา ทิवा อิติ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนฺทฺเตน
 สปปภาสํ จิตฺตํ ภาวเตฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว จตฺตาริ อิทฺธิปาทา เอวํ
 พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสฺสาฯ

๑. อุ. โทฯ

๒. อุ. โทฯ

[๑๑๔๖]

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำใ้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกระทำใ้แจ้งซึ่ง เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญา อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑

มหัปปผลสูตร

อานิสงส์ของการเจริญอิทธิบาท

[๑๑๔๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญ กระทำใ้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อิทธิบาท อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำใ้มากแล้ว อย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า ฉันทะของเรา จักไม่ย่อหย่อน เกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใ้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมิงสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมิงสาของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใ้สว่างอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำใ้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๑๔๘]

เอว ภาวितฺเตสุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตุสฺส อิทฺธิปาเทสฺส เอว พหุลีกเตสฺส
อนเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนฺโกติฯ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหติ ฯเปฯ ยาว
พฺรหฺมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ

[๑๑๔๙]

เอว ภาวितฺเตสุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตุสฺส อิทฺธิปาเทสฺส เอว พหุลีกเตสฺส อาสวานํ
ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา
อุปสมฺบฺพุชฺช วิหฺรตีติฯ

[๑๑๕๐]

ฉนฺทํ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมารี ลภติ จิตฺตสฺส เอกกฺคตํฯ อัย
วฺจุจติ ฉนฺทสมาริฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกํ อกุสฺลํ ฌมฺมํ อนุปฺปาทย
ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อุปฺปนฺนํ
ปาปกํ อกุสฺลํ ฌมฺมํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ
ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อนุปฺปนฺนํ กุสฺลํ ฌมฺมํ อุปฺปาทย ฉนฺทํ ชเนติ
วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อุปฺปนฺนํ กุสฺลํ ฌมฺมํ
จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ
วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อิเม วฺจุจนฺติ ปชานสงฺขาราติฯ
อิตฺติ อัย จ ฉนฺโท อัย จ ฉนฺทสมาริ อิเม จ ปชานสงฺขาราฯ อัย วฺจุจติ ภิกฺขเว
ฉนฺทสมาริปชานสงฺขารสมฺนฺนาคโต อิทฺธิปาโทฯ

[๑๑๕๑]

วิริยํ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมารี ลภติ จิตฺตสฺส เอกกฺคตํฯ
อัย วฺจุจติ วิริยสมาริฯ โส อนุปฺปนฺนํ ฯเปฯ อุปฺปนฺนํ กุสฺลํ ฌมฺมํ
จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ
วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อิเม วฺจุจนฺติ ปชานสงฺขาราติฯ
อิตฺติ อิทํ จ วิริยํ อัย จ วิริยสมาริ อิเม จ ปชานสงฺขาราฯ อัย วฺจุจติ ภิกฺขเว
วิริยสมาริปชานสงฺขารสมฺนฺนาคโต อิทฺธิปาโทฯ

[๑๑๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกาย ไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๑๔๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสูตร

ว่าด้วยอิทธิบาทกับปธานสังขาร

[๑๑๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยฉันทะแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อเจริญยิ่งขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ฉันทะนี้ด้วย ฉันทสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิริยะแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิริยสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด ฯลฯ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร วิริยะนี้ด้วย วิริยสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๕๒]

จิตต์ เจ ภิกขเว ภิกขุ นิสสัย ลภติ สมาธิ ลภติ จิตตัสส เอกกัคคตํ อยํ วุจฺจติ จิตฺตสมาธิฯ โส อนุปฺปนฺนํ ๔เปฯ อุปฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมานํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฌนํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อิมํ วุจฺจนฺติ ปธานสงฺขาราคีฯ อิติ อิทญจ จิตฺตํ อยํ จ จิตฺตสมาธิ อิมํ จ ปธานสงฺขาราคี อยํ วุจฺจติ ภิกขเว จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทธิปาโทฯ

[๑๑๕๓]

วิมฺสํ เจ ภิกขเว ภิกขุ นิสสัย ลภติ สมาธิ ลภติ จิตตัสส เอกกัคคตํ อยํ วุจฺจติ วิมฺสสมาธิฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกํ อกุสลํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทย ฌนํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺหติ ๔เปฯ อุปฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมานํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฌนํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อิมํ วุจฺจนฺติ ปธานสงฺขาราคีฯ อิติ อยํ จ วิมฺสา อญฺจ วิมฺสสมาธิ อิมํ จ ปธานสงฺขาราคี อยํ วุจฺจติ ภิกขเว วิมฺสสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทธิปาโทติฯ

[๑๑๕๔]

เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ ปุพฺพพารามํ มิคารมาตุ-
ปาสาทะ เทน โข ปน สมเยน สมพฺพลา ภิกขุ เหฏฺฐา มิคารมาตุปาสาทะ
วิหรนฺติ อุทฺธตา อุนฺนพา จปฺลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสตีโน อสมฺปชานา
อสมํหิตา วิพฺพนฺตจิตฺตา^๑ ปากดินฺทุริยาฯ

๑. ม. ภาณตจิตฺตาฯ เอวมฺปริ

[๑๑๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยจิตแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า จิตตสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด ฯลฯ เพื่อความเจริญบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร จิตนี้ด้วย จิตตสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิมังสาแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร วิมังสานี้ด้วย วิมังสาสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยวิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร.

จบ สูตรที่ ๓

โมคคัลลานสูตร

พระโมคคัลลานแสดงฤทธิ์

[๑๑๕๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของมิกคารมารดา ในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุมารูป ที่อยู่ภายใต้ปราสาทของมิกคารมารดา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน อดตัว มีจิตกวัดแกว่ง ปากกล้า พุดจาโอ้อวด สัมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิดจะสึก ไม่สำรวมอินทรีย์.

[๑๑๕๕]

อด โข ภควา อายสฺมนุตฺตํ มหาโมคฺคัลลํ อามนฺเตสฺส เอเต โข
 โมคฺคัลลํ สฺพหุญฺจาริโน^๑ เหฏฺฐา มิคฺการมาตุปาสาทะ วิหรนฺติ อุทฺธตา อุณฺณพา
 จปฺลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุญฺหสฺสตีโน อสมฺปชานา อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา
 ปากติณฺทริยา คจฺฉ โมคฺคัลลํ เต ภิกฺขุ สํเวเชหิตีฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา
 มหาโมคฺคัลลํ ภควโต ปฏฺฐิสฺสุตฺวา ตถารูปํ อิทฺธากิสงฺขารํ อภิสงฺขาระสิ^๒
 ยถา ปาทงฺคฺกุฏเกณ มิคฺการมาตุปาสาทํ สงฺกมฺเปติ สมฺปกมฺเปติ สมฺปจาเลสิฯ

[๑๑๕๖]

อด โข เต ภิกฺขุ สํวิคฺคา โลมฺหฏฺฐชาตา เอกมฺนตฺตํ อฏฺฐจฺจุ อจฺฉริยํ วต โภ
 อพฺภุตํ วต โภ นิวัตตญฺจ วต อยญฺจ มิคฺการมาตุปาสาทิ คมฺภีรเนโม^๓ สุนิชาโต
 อจฺฉโล อสมฺปกมฺปิ อด จ ปน สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโตติฯ

[๑๑๕๗]

อด โข ภควา เยน เต ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขุ [^๔]
 เอตทโวจ กิณฺณํ ตฺมุเมห ภิกฺขเว สํวิคฺคา โลมฺหฏฺฐชาตา เอกมฺนตฺตํ จิตาติฯ อจฺฉริยํ
 ภนฺเต อพฺภุตํ ภนฺเต นิวัตตญฺจ วต อยญฺจ มิคฺการมาตุปาสาทิ คมฺภีรเนโม
 สุนิชาโต อจฺฉโล อสมฺปกมฺปิ อด จ ปน สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโตติฯ

[๑๑๕๘]

ตฺมุเมห จ^๕ โข ภิกฺขเว สํเวเชตฺถกาเมน โมคฺคัลลํเนน ภิกฺขุณา ปาทงฺ-
 คฺกุฏเกณ มิคฺการมาตุปาสาทิ สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโตฯ ตํ กิ
 มณฺณณฺถ ภิกฺขเว กตเมสํ ฐมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคัลลํเนน ภิกฺขุ
 เอวํหิทฺธิโก เอวํหานุภาโวติฯ ภควํมุลกา โน ภนฺเต ฐมฺมา ภควํเนตฺติกา
 ภควํปฏิสฺรณํ สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตํเยว ปฏฺฐิภาตฺตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถโธ
 ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ชาเรสฺสนฺตึติฯ

๑. ย. สฺพหุญฺจาริยาฯ

๒. ม. อภิสงฺขาสีฯ

๓. ย. คมฺภีรเนโมฯ

๔. ม. ย. ภควาฯ

๕. ม. ย. วฯ

[๑๑๕๕]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกท่านพระมหาโมคคัลลานะมาตรัสว่า

ดูกรโมคคัลลานะ สพรหมจารีเหล่านี้ ที่อาศัยอยู่ภายใต้ปราสาทของมิกการมารดา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน อวดตัว มีจิตกวัดแกว่ง ปากกล้า พุดจาโอ้อวด ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิดจะสึก ไม่สำรวมอินทรีย์ ไปเถิด โมคคัลลานะ เธอจงยังภิกษุเหล่านั้น ให้สังเวช

ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว แสดงอิทธิทธิสังขาร ให้ปราสาทของมิกการมารดา สะเทือนสะท้านหวั่นไหวด้วยนิ้วหัวแม่เท้า.

[๑๑๕๖]

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นเกิดความสลดใจ ขนพองสยองเกล้า ได้ไปยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้ว พุดกันว่า น้าอัสสรย์หนอท่าน ไม่เคยมีมาแล้ว ลมก็ไม่มี ทั้งปราสาทของมิกการมารดานี้ ก็มีรากลึก ฝังไว้ดีแล้ว จะโยกคลอนไม่ได้ ก็แหละเมื่อเป็นเช่นนั้น อะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะเทือนสะท้านหวั่นไหว.

[๑๑๕๗]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังที่ซึ่งภิกษุเหล่านั้นยืนอยู่แล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเกิดความสลดใจ ขนพองสยองเกล้า ไปยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งเพราะเหตุอะไร?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสสรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว ลมก็ไม่มี ทั้งปราสาทของมิกการมารดานี้ ก็มีรากลึก ฝังไว้ดีแล้ว จะโยกคลอนไม่ได้ ก็แหละ เมื่อเป็นเช่นนั้น อะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะเทือนสะท้านหวั่นไหว.

[๑๑๕๘]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะ ประสงค์จะให้เธอทั้งหลาย สังเวช จึงทำปราสาทของมิกการมารดา ให้สะเทือนสะท้านหวั่นไหวด้วยนิ้วหัวแม่เท้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ภิกษุโมคคัลลานะ มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญธรรมเหล่าไหน เพราะได้กระทำใ้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานพระวโรกาส ขอเนื้อความแห่งภพนี้ จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้ฟังแล้ว จักทรงจำไว้.

[๑๑๕๙]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟังเถิด ภิกษุโมคคัลลานะ มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? ภิกษุโมคคัลลานะย่อมเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนั้น วิมังสาของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๑๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ ภิกษุโมคคัลลานะ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอด พรหมโลกก็ได้.

[๑๑๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ ภิกษุโมคคัลลานะ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

พราหมณสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติเพื่อละฉันทะ

[๑๑๖๒]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ โขนิเวศาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น อุนณาภพราหมณ์เข้าไปหาท่านพระอานนท์ ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอานนท์ว่า

[๑๑๖๓]

กิมตถิยํ นุ โข โภ อานนฺท สมณเ โคตมฺ พุรหฺมจริยํ วุสฺสตีติฯ นนฺทป-
ปหานตถํ โข พุรหฺมณ ภาวติ พุรหฺมจริยํ วุสฺสตีติฯ

[๑๑๖๔]

อตุถิ ปน โภ อานนฺท มคฺโค อตุถิ ปฏิปทา เอตสฺส นนฺทสฺส ปหานายาติฯ
อตุถิ โข พุรหฺมณ มคฺโค อตุถิ ปฏิปทา เอตสฺส นนฺทสฺส ปหานายาติฯ

[๑๑๖๕]

กตโม ปน โภ อานนฺท มคฺโค กตมา ปฏิปทา เอตสฺส นนฺทสฺส
ปหานายาติฯ อิท พุรหฺมณ ภิกฺขุ นนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทำ
ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทำ
ภาเวติฯ อयํ โข พุรหฺมณ มคฺโค อयํ ปฏิปทา เอตสฺส นนฺทสฺส ปหานายาติฯ

[๑๑๖๖]

เอวํ สนฺเต โภ^๑ อานนฺท สนฺตํ โหติ โน อสนฺตํ นนฺเตเนว^๒ นนฺท
ปชฺหิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ^๓ฯ เตนฺหิ พุรหฺมณ ตถฺยเวตฺถ ปฏิปฺจุจิสฺสามิ
ยถา เต ขเมยฺย ตถา ตํ พุยากระยฺยาสีฯ

[๑๑๖๗]

ตํ กิํ มณฺณสิ พุรหฺมณ อโหสิ เต ปุพฺเพ นนฺโท อารามํ คมิสฺสามีติฯ
ตสฺส เต อารามํ คตสฺส โย ตชฺช นนฺโท โส ปฏิปฺปสฺสทฺธติฯ เอวํ โภฯ
อโหสิ เต ปุพฺเพ วิริยํ อารามํ คมิสฺสามีติฯ ตสฺส เต อารามํ คตสฺส ยํ
ตชฺช วิริยํ ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธนฺติฯ เอวํ โภฯ อโหสิ เต ปุพฺเพ จิตฺตํ อารามํ
คมิสฺสามีติฯ ตสฺส เต อารามํ คตสฺส ยํ ตชฺช จิตฺตํ ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธนฺติฯ เอวํ
โภฯ อโหสิ เต ปุพฺเพ วิมฺสา อารามํ คมิสฺสามีติฯ ตสฺส เต อารามํ คตสฺส
ยา ตชฺชา วิมฺสา ตา ปฏิปฺปสฺสทฺธาติฯ เอวํ โภฯ

๑. ย. โขฯ

๒. ย. นนฺเตเน จฯ

๓. ม. อิตฺสทฺโท นตฺถิฯ

[๑๑๖๓]

ดูกรท่านอานนท์ ท่านประพาศพิภพจรยในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร? ท่านพระอานนท์ตอบว่า
ดูกรพราหมณ์ เราประพาศพิภพจรยในพระผู้มีพระภาคเพื่อละฉันทะ.

[๑๑๖๔]

อุณ. ดูกรท่านอานนท์ ก็มรรคา ปฏิปทา เพื่อละฉันทะนั้น มีอยู่หรือ?

อา. มีอยู่ พราหมณ์.

[๑๑๖๕]

อุณ. ดูกรท่านอานนท์ ก็มรรคาเป็นไฉน ปฏิปทาเป็นไฉน?

อา. ดูกรพราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิ และปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร นี้แลเป็นมรรคา เป็นปฏิปทา เพื่อละฉันทะนั้น.

[๑๑๖๖]

อุณ. ดูกรท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ฉันทะนั้นยังมีอยู่ ไม่ใช่ไม่มี บุคคลจักละฉันทะด้วย ฉันทะนั้นเอง
ข้อนี้มีฐานะที่มิได้.

อา. ดูกรพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เราจะขออนถามท่านในเรื่องนี้ ท่านเห็นควรอย่างไร พึงแก้อย่างนั้นเกิด.

[๑๑๖๗]

ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ในเบื้องต้นท่านได้มีความพอใจว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึง
อารามแล้ว ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมิใช่หรือ?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้มีความเพียรว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความเพียรที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไป
มิใช่หรือ?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้มีความคิดว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความคิดที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมิใช่หรือ?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้ตริตrongพิจารณาว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความตริตrongพิจารณา
ที่เกิดขึ้นนั้นก็จะดับไปมิใช่หรือ?

อุณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

[๑๑๖๘]

เอวเมว โข พุราหุณ โย โส ภิกขุ อรหํ จีณาสโว วุสิตวา กตกรณิโย
 โอहितภาโร อนุปปตตสทตโต ปริกจีณภวสญโณชโน สมมทณฺณวามุตโต ตสฺส
 โย ปุพฺเพ ฌนฺโท อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา อรหตฺเต^๑ ปตฺเต โย ตชฺชโร ฌนฺโท
 โส ปฏิปฺปสฺสทฺธโร ยํ ปุพฺเพ วัริยํ อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา อรหตฺเต ปตฺเต ยํ
 ตชฺชํ วัริยํ ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ ยํ ปุพฺเพ จิตฺตํ อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา อรหตฺเต
 ปตฺเต ยํ ตชฺชํ จิตฺตํ ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ ยา ปุพฺเพ วัมฺสา อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา
 อรหตฺเต ปตฺเต ยา ตชฺชา วัมฺสา สา ปฏิปฺปสฺสทฺธาฯ

[๑๑๖๙]

ตํ ก็ มณฺณสิ พุราหุณ อิติ เอวํ สนฺเต สนฺตํ วา โหติ โน^๒ อสนฺตํ
 วาติฯ อทฺธา โโก อานนฺท เอวํ สนฺเต สนฺตํ โหติ โน อสนฺตํ อภิกฺกนฺตํ
 โโก อานนฺท อภิกฺกนฺตํ โโก อานนฺท เสยฺยถาปี โโก อานนฺท นิกฺกษฺชิตํ วา
 อุกฺกษฺเขยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มฺพฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา
 เตลปฺปชฺชิตํ ธารยฺย จกฺขุมฺนฺโต รูปานิ ทกฺขณฺตีติฯ เอวเมว ตยา โโก อานนฺท^๓
 อนนฺทปริยาเยน ฌมฺโม ปกาสิโตฯ เอสาหํ โโก อานนฺท ตํ ภาวนฺตํ โคตมํ สรณํ
 คจฺฉามิ ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสํ มํ ภวํ อานนฺโท ธารตุ อชฺชตฺตเค
 ปาณฺเปตํ สรณํคตฺนฺติฯ

๑. ม. อรหตฺตปฺปตฺเตฯ เอวมฺปริฯ

๒. ย. โนสทฺโท นตฺติฯ

๓. ม. เอวเมวํ โภตา อานนฺเทนฯ

[๑๑๖๘]

อา. ดูกรพราหมณ์ อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุใดเป็นพระอรหันตจีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงได้แล้ว มีประโยชน์ของตนถึงแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้น ในเบื้องต้นก็มีความพอใจเพื่อบรรลุดุรหัต เมื่อบรรลุดุรหัตแล้ว ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป ในเบื้องต้นก็มีความเพียรเพื่อบรรลุดุรหัต เมื่อบรรลุดุรหัตแล้ว ความเพียรที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป ในเบื้องต้นก็มีความคิดเพื่อบรรลุดุรหัต เมื่อบรรลุดุรหัตแล้ว ความคิดที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป ในเบื้องต้นก็มีความตริตรองพิจารณาเพื่อบรรลุดุรหัต เมื่อบรรลุดุรหัตแล้ว ความตริตรองพิจารณาที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป.

[๑๑๖๙]

ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? เมื่อเป็นเช่นนั้น ความพอใจนั้นยังมีอยู่หรือไม่?

อุณ. ข้าแต่ท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ความพอใจก็มีอยู่โดยแท้ ไม่มีหามิได้ ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ท่านประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหางของทีที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระอานนท์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๑๗๐]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา มหิทธิกา อหฺลํ
 มหานุกา วา สพุเพ เต จตฺตุนํ อธิธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ
 ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา มหิทธิกา ภวิสฺสณฺติ มหานุกา วา
 สพุเพ เต จตฺตุนํ อธิธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว
 เอตฺรหิ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา มหิทธิกา มหานุกา วา สพุเพ เต จตฺตุนํ
 อธิธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ กตเมสํ จตฺตุนํฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ
 จนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อธิธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ
 วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อธิธิปาทํ ภาเวติฯ

[๑๑๗๑]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา มหิทธิกา อหฺลํ
 มหานุกา วา สพุเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนํ อธิธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา มหิทธิกา ภวิสฺสณฺติ
 มหานุกา วา สพุเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนํ อธิธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา มหิทธิกา มหานุกา วา สพุเพ
 เต อิมํสํเยว จตฺตุนํ อธิธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติฯ

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ผู้มีฤทธิ์มาก เพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและ ปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร.

[๑๑๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมด^๑ ย่อมเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ทั้งหมดนั้น -ผู้รวบรวม

[๑๑๗๒]

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา อนนฺกวิหิตํ
 อิทฺธิวํ ปจฺจนุโกสฺสุ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา อหฺลํ พหุชาปิ หุตฺวา เอโก อหฺลํ
 อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺขทฺทํ ติโรปการํ ติโรปพฺพตํ อสขชฺฆมาณา อคมฺส
 เสยฺยถาปิ อากาเส ปจฺวิยํปี อุมฺมุขชฺชนิมฺมุขชฺชํ อํสฺส เสยฺยถาปิ อุทเก อุทเกปิ
 อภิขชฺฆมาเน อคมฺส เสยฺยถาปิ ปจฺวิยํ อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน กมฺสฺส เสยฺยถาปิ
 ปกฺขี สกฺกโณ อิมํปี จนฺทิมสฺสุริเย เอวํมทฺธิเก เอวํมทานุภาเว ปาณินา ปรามสฺส^๑
 ปริมชฺชิสฺส ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตสฺสุฯ สพฺเพ เต จตฺตุนํ อิทฺธิ-
 ปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา
 วา พฺราหฺมณฺหา วา อนนฺกวิหิตํ อิทฺธิวํ ปจฺจนุโกสนฺติ^๒ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา
 ภวิสฺสสนฺติ พหุชาปิ หุตฺวา เอโก ภวิสฺสสนฺติ อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺขทฺทํ ติโรปการํ
 ติโรปพฺพตํ อสขชฺฆมาณา คมฺสฺสสนฺติ เสยฺยถาปิ อากาเส ปจฺวิยํปี อุมฺมุขชฺชนิม-
 มุขชฺชํ กริสฺสสนฺติ เสยฺยถาปิ อุทเก อุทเกปิ อภิขชฺฆมาเน คมฺสฺสสนฺติ เสยฺยถาปิ
 ปจฺวิยํ อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน คมฺสฺสสนฺติ เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกฺกโณ อิมํปี จนฺทิมสฺสุริเย
 เอวํมทฺธิเก เอวํมทานุภาเว ปาณินา ปรามสฺสสนฺติ^๓ ปริมชฺชิสฺสสนฺติ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ
 กาเยน วสํ วตฺเตสฺสสนฺติฯ สพฺเพ เต จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีก-
 ตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา อนนฺกวิหิตํ อิทฺธิ
 วํ ปจฺจนุโกสนฺติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหนฺติ พหุชาปิ หุตฺวา เอโก โหนฺติ
 อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺขทฺทํ ติโรปการํ ติโรปพฺพตํ อสขชฺฆมาณา คจฺจนฺติ
 เสยฺยถาปิ อากาเส ปจฺวิยํปี อุมฺมุขชฺชนิมฺมุขชฺชํ กโรนฺติ เสยฺยถาปิ อุทเก อุทเกปิ
 อภิขชฺฆมาเน คจฺจนฺติ เสยฺยถาปิ ปจฺวิยํ อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน กมนฺติ เสยฺยถาปิ
 ปกฺขี สกฺกโณ อิมํปี จนฺทิมสฺสุริเย เอวํมทฺธิเก เอวํมทานุภาเว ปาณินา ปรามสนฺติ^๔
 ปริมชฺชนฺติ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตนฺติฯ สพฺเพ เต จตฺตุนํ
 อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตาฯ กตเมสํ จตฺตุนํฯ อิทฺธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 จนฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาวเตติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ
 วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาวเตติฯ

๑. ม. ย. ปริมสฺส^๑ฯ

๒. ม. ย. ปจฺจนุโกสนฺติฯ

๓. ม. ย. ปริมสฺสสนฺติฯ

๔. ม. ย. ปริมสนฺติฯ

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย จันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๗๓]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา อนนฺกวิหิตํ อิทฺธิวํชํ
 ปจฺจนุโกสฺสํ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา อหฺลํ ๔เปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ
 วตฺเตสฺสํฯ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย
 หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา อนนฺกวิหิตํ อิทฺธิวํชํ
 ปจฺจนุโกสฺสสนฺติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา ภวิสฺสสนฺติ ๔เปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน
 วสํ วตฺเตสฺสสนฺติ^๑ฯ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา
 พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา อนนฺกวิหิตํ
 อิทฺธิวํชํ ปจฺจนุโกนฺติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหณฺติ ๔เปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน
 วสํ วตฺเตนฺติฯ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติฯ

[๑๑๗๔]

จตฺตุนํ ภิกขเว อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกขุ อาสวานํ ขยา
 อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติฯ กตเมสํ จตฺตุนํฯ อิทฺธิ ภิกขเว ภิกขุ จนนทสมฺมาธิปฺธานสงฺขรสมนฺนาคํ
 อิทฺธิปาทำ ภาเวติ วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ วิมฺสาสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมนฺนาคํ
 อิทฺธิปาทำ ภาเวติฯ อิมํสํ โห ภิกขเว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
 ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรติติฯ

[๑๑๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์หลายอย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

อภิญญาสูตร

ได้เจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติเพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๑๗๕]

อิทธิยจ โว ภิกขเว เทเสสสามิ อิทธิปาตณฺจ อิทธิปาตภาวนณฺจ อิทธิปาต-
ภาวนาคามินิณฺจ ปฏิปทํ ตํ สฺมาถฯ กตมา จ ภิกขเว อิทธิฯ อธิ ภิกขเว
ภิกขุ อเนกวิหิตํ อิทธิวิธี ปจฺจนุโกติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหติ พหุชาปี
หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรหุมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ อयํ วุจฺจติ
ภิกขเว อิทธิฯ

[๑๑๗๖]

กตโม จ ภิกขเว อิทธิปาโทฯ โย [๑] ภิกขเว มคฺโค ยา ปฏิปทา
อิทธิลาภาย อิทธิปฏิลาภาย สํวตฺตติฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทธิปาโทฯ

[๑๑๗๗]

กตมา จ ภิกขเว อิทธิปาตภาวนาฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ ฉนฺทสมาธิ-
ปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิ-
ปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติฯ อยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทธิปาตภาวนาฯ

[๑๑๗๘]

กตมา จ ภิกขเว อิทธิปาตภาวนาคามินิ ปฏิปทาฯ อยเมว อริโย อญฺจกโก
มคฺโคฯ เสขยถิทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมโนโต
สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทธิปาต-
ภาวนาคามินิ ปฏิปทาติฯ

[๑๑๗๙]

จตุตาโรเม ภิกขเว อิทธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ
มหานิสฺสาฯ ถถ ภาวิตา จ ภิกขเว จตุตาโร อิทธิปาทา ถถ พหุลีกตา มหปฺผลา
โหนฺติ มหานิสฺสาฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ

เทศนาสูตร

แสดงปฏิบัติเข้าถึงอิทธิบาทภาวนา

[๑๑๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอิทธิ อิทธิบาท อิทธิบาทภาวนา และปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ก็อิทธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี่เรียกว่า อิทธิ.

[๑๑๗๖]

ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคอันใด ปฏิบัติอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี่เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๑๗๗]

ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี่เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๑๗๘]

ก็ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เรียกว่า ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๕

วิภังคสูตร

วิธีเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท

ภาเวติ อิติ เม ฌนุโท น จ อติลีนโน ภวิสฺสติ น จ อติปคฺคหิตโต ภวิสฺสติ น จ
 อหฺมตฺตํ สงฺฆิตฺโต ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิภฺจิตฺโต ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สลฺยเณ จ
 วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา
 อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ ยถา รตฺตํ ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตฺสา
 อปริโยนทุเรน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺบสาสมาธิปฺชาน-
 สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทำ ภาเวติ อิติ เม วิมฺบสา น จ อติลีนโน ภวิสฺสติ น จ
 อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ น จ อหฺมตฺตํ สงฺฆิตฺตา ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิภฺจิตฺตา
 ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สลฺยเณ จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร
 ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ ยถา รตฺตํ
 ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตฺสา อปริโยนทุเรน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

(๑๑๘๐)

กตโม จ ภิกฺขเว อติลีนโน ฌนุโทฯ โย ภิกฺขเว ฌนุโท โกสฺซชฺชสฺสคโต
 โกสฺซชฺชสมฺปยุตฺโตฯ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติลีนโน ฌนุโทฯ

(๑๑๘๑)

กตโม จ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตโต ฌนุโทฯ โย ภิกฺขเว ฌนุโท อุทฺธจฺจสฺสคโต
 อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺโตฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตโต ฌนุโทฯ

(๑๑๘๒)

กตโม จ ภิกฺขเว อหฺมตฺตํ สงฺฆิตฺโต ฌนุโทฯ โย ภิกฺขเว ฌนุโท ถีนมิทฺท-
 สคโต ถีนมิทฺทสมฺปยุตฺโตฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อหฺมตฺตํ สงฺฆิตฺโต ฌนุโทฯ

(๑๑๘๓)

กตโม จ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิภฺจิตฺโต ฌนุโทฯ โย ภิกฺขเว ฌนุโท พหิทฺธา
 ปญฺจ กามคฺเณ อารพฺภ อนุวิภฺจิตฺโต อนุวิสฺสโณฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหิทฺธา
 วิภฺจิตฺโต ฌนุโทฯ

(๑๑๘๔)

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจนาปุเร สลฺยเณ จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา
 ปจฺจนา ตถา ปุเรฯ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปจฺจนาปุเร สลฺยเณ สุคฺคหิตา โหติ
 สุมฺนสฺสิกตา สุปฺปาริตา สุปฺปวิทฺธา ปณฺณายฯ เวํ โย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจนาปุเร
 สลฺยเณ จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเรฯ

ประกอบด้วย จันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า จันตะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าจันใด เบื้องหลังก็จันนั้น เบื้องหลังจันใด เบื้องหน้าก็จันนั้น เบื้องล่างจันใด เบื้องบนก็จันนั้น เบื้องบนจันใด เบื้องล่างก็จันนั้น กลางวันจันใด กลางคืนก็จันนั้น กลางคืนจันใด กลางวันก็จันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิต ให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าจันใด เบื้องหลังก็จันนั้น เบื้องหลังจันใด เบื้องหน้าก็จันนั้น เบื้องล่างจันใด เบื้องบนก็จันนั้น เบื้องบนจันใด เบื้องล่างก็จันนั้น กลางวันจันใด กลางคืนก็จันนั้น กลางคืนจันใด กลางวันก็จันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.

(๑๑๘๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จันตะที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? จันตะที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า จันตะที่ย่อหย่อนเกินไป.

(๑๑๘๑)

ก็จันตะที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? จันตะที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า จันตะที่ต้องประคองเกินไป.

(๑๑๘๒)

ก็จันตะที่หุดหู่ในภายในเป็นไฉน? จันตะที่ประกอบด้วยถีนมิทระ สัมปยุตด้วยถีนมิทระ นี้เรียกว่า จันตะที่หุดหู่ในภายใน.

(๑๑๘๓)

ก็จันตะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? จันตะที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปรารภ กามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า จันตะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก.

(๑๑๘๔)

ภิกษุมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าจันใด เบื้องหลังก็จันนั้น เบื้องหลังจันใด เบื้องหน้าก็จันนั้น อย่างไร? ความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้า อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว กระทำไว้ในใจดีแล้ว ทรงไว้ดีแล้ว แทงตลอดดีแล้ว ด้วยปัญญา ภิกษุชื่อว่า มีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าจันใด เบื้องหลังก็จันนั้น เบื้องหลังจันใด เบื้องหน้าก็จันนั้น อย่างนี้แล.

[๑๑๘๕]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ ยถา อโธ ตถา อุทฺธึ ยถา อุทฺธึ ตถา อโธ วิหริติฯ
 อธิ ภิกขเว ภิกขุ อิมเมว กายํ อุทฺธึ ปาทตลา อโธ เกสมตฺถกา ตจฺปริญฺตํ ปูริ
 นานปฺปการสฺส อสุจิโน ปจฺจเวกฺขติ อตฺถิ อิมสฺมี กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺตา
 ตโจ มํสํ นหารู อฏฺฐิ อฏฺฐิมิลฺลํ วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโถมกํ ปิฬกํ ปปฺผาสํ อนฺตํ
 อนฺตคฺคณํ อุทฺธิยํ กรีสํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโพ
 สิงฺฆานิกา ลสิกา มุตฺตนฺติฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ ยถา อโธ ตถา อุทฺธึ ยถา
 อุทฺธึ ตถา อโธ วิหริติฯ

[๑๑๘๖]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ ยถา ทิวา ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี ตถา ทิวา วิหริติฯ
 อธิ ภิกขเว ภิกขุ เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิงฺเกหิ เยหิ นิमितฺเตหิ ทิวา จนนฺทสมาธิ-
 ปธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ โส เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺเกหิ เตหิ
 นิमितฺเตหิ รตฺตี จนนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติฯ เยหิ วา
 ปน อากาเรหิ เยหิ ลิงฺเกหิ เยหิ นิमितฺเตหิ รตฺตี จนนฺทสมาธิปธานสงฺขาร-
 สมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ โส เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺเกหิ เตหิ นิमितฺเตหิ
 ทิวา จนนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 ยถา ทิวา ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี ตถา ทิวา วิหริติฯ

[๑๑๘๗]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนฺทฺเรน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ
 อธิ ภิกขเว ภิกขุโน อาโลกสณฺหา สุคฺคหิตา โหติ ทิวาสณฺหา สุวาณีภูจิตาฯ เอวํ
 โข ภิกขเว ภิกขุ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนฺทฺเรน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

[๑๑๘๘]

กถณจ ภิกขเว อติลีนํ วิริยํฯ ยํ ภิกขเว วิริยํ โกสขฺชสฺสคตํ โกสขฺช-
 สมฺปยุตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว อติลีนํ วิริยํฯ

[๑๑๘๙]

กถณจ ภิกขเว อติปคฺคหิตํ วิริยํฯ ยํ ภิกขเว วิริยํ อุทฺทจฺจสฺสคตํ
 อุทฺทจฺจสมฺปยุตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว อติปคฺคหิตํ วิริยํฯ

[๑๑๘๕]

ก็ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณากายนี้ เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา เบื้องล่างแต่ปลายผมลงไป มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มด้วยของไม่สะอาด มีประการต่างๆ ว่าในกายนี้ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา มันเหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ภิกษุชื่อว่า มีความสำคัญอยู่ว่า เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น อย่างนี้แล.

[๑๑๘๖]

ก็ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย จันทสมาธิและปธานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยเพศเหล่านี้ ด้วยนิมิตเหล่านี้ เธอย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย จันทสมาธิและปธานสังขารในกลางคืน ด้วยอาการเหล่านั้น ด้วยเพศเหล่านั้น ด้วยนิมิตเหล่านั้น อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย จันทสมาธิและปธานสังขารในกลางคืน ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยเพศเหล่านี้ ด้วยนิมิตเหล่านี้ เธอย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย จันทสมาธิและปธานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านั้น ด้วยเพศเหล่านั้น ด้วยนิมิตเหล่านั้น ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น อย่างนี้แล.

[๑๑๘๗]

ก็ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างไร? อาโลกสัญญา (ความสำคัญว่าแสงสว่าง) อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว ความสำคัญว่า กลางวัน ตั้งมั่นดีแล้ว ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล.

[๑๑๘๘]

ก็วิริยะที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? วิริยะที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า วิริยะที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๘๙]

ก็วิริยะที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? วิริยะที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า วิริยะที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๑๙๐]

กตมณฺจ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ วิริยํ ฯ ยํ ภิกฺขเว วิริยํ ถีนมิตฺตสทฺทํ
ถีนมิตฺตสมฺปยุตฺตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ วิริยํ ฯ

[๑๑๙๑]

กตมณฺจ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ วิริยํ ฯ ยํ ภิกฺขเว วิริยํ พหิทฺธา ปณฺจ
กามคฺเช อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺตํ อนุวิสํมฺมํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ วิริยํ ฯ

[๑๑๙๒]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวณฺเณ เจตฺสา อปริโยนทฺเธน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ ฯ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาโลกสณฺหา สุคฺคหิตา โหติ ทิวาสณฺหา สุวาทิจิตฺตา ฯ
เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวณฺเณ เจตฺสา อปริโยนทฺเธน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ ฯ

[๑๑๙๓]

กตมณฺจ ภิกฺขเว อติลีนํ จิตฺตํ ฯ ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ โกสทฺทสทฺทํ โกสทฺท-
สมฺปยุตฺตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติลีนํ จิตฺตํ ฯ

[๑๑๙๔]

กตมณฺจ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตํ จิตฺตํ ฯ ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ อุทฺทจฺจสทฺทํ
อุทฺทจฺจสมฺปยุตฺตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตํ จิตฺตํ ฯ

[๑๑๙๕]

กตมณฺจ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ จิตฺตํ ฯ ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ถีนมิตฺตสทฺทํ
ถีนมิตฺตสมฺปยุตฺตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ จิตฺตํ ฯ

[๑๑๙๖]

กตมณฺจ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ จิตฺตํ ฯ ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ พหิทฺธา ปณฺจ
กามคฺเช อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺตํ อนุวิสํมฺมํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ
จิตฺตํ ฯ

[๑๑๙๗]

เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวณฺเณ เจตฺสา อปริโยนทฺเธน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ ฯ

[๑๑๙๘]

กตมา จ ภิกฺขเว อติลีนํ วิมฺสา ฯ ยา ภิกฺขเว วิมฺสา โกสทฺทสทฺทตา
โกสทฺทสมฺปยุตฺตา ฯ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติลีนํ วิมฺสา ฯ

[๑๑๙๐]

ก็วิริยะที่หุดหู่ในภายในเป็นไฉน? วิริยะที่ประกอบด้วยถีนมิทธะ สัมปยุตด้วยถีนมิทธะ นี้เรียกว่า วิริยะหุดหู่ในภายใน.

[๑๑๙๑]

ก็วิริยะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? วิริยะที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า วิริยะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ.

[๑๑๙๒]

ก็ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างไร? อาโลกสัญญา อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว ความสำคัญว่า กลางวัน ตั้งมั่นดีแล้ว ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล.

[๑๑๙๓]

ก็จิตที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? จิตที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า จิตที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๙๔]

ก็จิตที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? จิตที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า จิตที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๑๙๕]

ก็จิตที่หุดหู่ในภายในเป็นไฉน? จิตที่ประกอบด้วยถีนมิทธะ สัมปยุตด้วยถีนมิทธะ นี้เรียกว่า จิตที่หุดหู่ในภายใน.

[๑๑๙๖]

ก็จิตที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? จิตที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า จิตที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ.

[๑๑๙๗]

ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล.

[๑๑๙๘]

ก็วิมังสาที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? วิมังสาที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า วิมังสาที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๙๙]

กตมา จ ภิกขเว อติปกคหิตา วีรมัสสาฯ ยา ภิกขเว วีรมัสสา อุทฺธจฺจสหคตา
อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตาฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว อติปกคหิตา วีรมัสสาฯ

[๑๒๐๐]

กตมา จ ภิกขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตา วีรมัสสาฯ ยา ภิกขเว วีรมัสสา ถีนมิทฺธ-
สหคตา ถีนมิทฺธสมฺปยุตฺตาฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตา วีรมัสสาฯ

[๑๒๐๑]

กตมา จ ภิกขเว พหิทฺธา วิกุชิตฺตา วีรมัสสาฯ ยา ภิกขเว วีรมัสสา พหิทฺธา
ปญฺจ กามคฺเชน อารพฺภ อนุวิกุชิตฺตา อนุวิสฺฐาฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว พหิทฺธา
วิกุชิตฺตา วีรมัสสา ฯเปฯ

[๑๒๐๒]

เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ วิวญฺเณ เจตสา อปรโยนทฺเธน สปปภาสํ จิตฺตํ
ภาเวติฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกขเว จตฺตาริ อิทฺธิปาทา เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา
โหนติ มหานิสฺสาฯ

[๑๒๐๓]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกขเว ภิกขุ จตฺตฺส อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ
อนเภาวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนฺโภติ เอโกปี หุตฺวา พหฺรธา โหติ พหฺรธาปี หุตฺวา เอโก
โหติ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ

[๑๒๐๔]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกขเว ภิกขุ จตฺตฺส อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อาสวานํ
ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา
อุปสมฺบฺชฺช วิหฺรตีติฯ (ฉปี อภิญฺญาโย วิตุถาเรตพุพา)ฯ

ปาสาทกมฺปนวคฺโค ทฺติโยฯ

[๑๑๙๙]

ก็วิมังสาที่ต้องประกอบเกินไปเป็นไหน? วิมังสาที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ นี้เรียกว่า วิมังสาที่ต้องประกอบเกินไป.

[๑๒๐๐]

ก็วิมังสาที่หุดหู่ในภายในเป็นไหน? วิมังสาที่ประกอบด้วยดินมิทธะ สัมปยุตด้วยดินมิทธะ นี้เรียกว่า วิมังสาที่หุดหู่ในภายใน.

[๑๒๐๑]

ก็วิมังสาที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไหน? วิมังสาที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า วิมังสาที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ.

[๑๒๐๒]

ภิกษุผู้มีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๒๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้.

[๑๒๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. (พึงขยายอธิบายแม้ทั้งหกให้พิสดาร)

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒

อิมสฺส วกฺกสฺส อุตฺตํ

ปฺพุเพ^๑ มหปฺผลา จฺนุโท
เทว สมนพฺรหฺมณํ

โมคฺคฺคฺลฺลาโน จ พฺรหฺมโณ
เทสฺนา วิภฺงฺเคน จาติ ฯ

---

๑. ม. ปุพฺพ มหปฺผลํ จฺนุโท โมคฺคฺคฺลฺลานญจ อุนฺนํ
เทว สมนพฺรหฺมณา ภิกฺขุ เทสฺนา วิภฺงฺเคน จาติ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุพพสูตร	๒. มหัปผลสูตร
๓. นันทสูตร	๔. โมกคัลลนสูตร
๕. พราหมณสูตร	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๘. อภิญาสูตร
๙. เทสนาสูตร	๑๐. วิภังคสูตร

อโยคุพาคุโค ตติโย

[๑๒๐๕]

สาวตติยํ ๑ ปุพเพ เม ภิกขเว สมโโพชา อนภิสมพุทธสฺส โพธิสฺสตฺสเสว
สโต เอตทโหสิ โก นุ โข มคฺโค กา ปฏิปทา อิทธิปาทภาวนาयाติ ๑ ตสฺส
มยฺหํ ภิกขเว เอตทโหสิ โส^๑ ภิกขุ จนนทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ
ภาเวติ อิติ เม จ อติสฺสโน ภวิสฺสติ น จ อติปคฺคหิตो ภวิสฺสติ น จ
อชฺฌตฺตํ สงฺจิตฺโต ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิภิจิตฺโต ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สลฺลํ ๑
วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา
อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ ยถา รตฺตํ ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตฺสา
อปรีโยนทฺเชน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ ๑ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปธาน-
สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม วิมฺสา น จ อติสฺสโน ภวิสฺสติ น จ
อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ น จ อชฺฌตฺตํ สงฺจิตฺตา ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิภิจิตฺตา
ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สลฺลํ ๑ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร
ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ ยถา รตฺตํ
ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตฺสา อปรีโยนทฺเชน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ ๑

[๑๒๐๖]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกขเว ภิกขุ จตฺตฺส อิทธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ
อนเนกวิหิตํ อิทธิวิธํ ปจฺจนฺโนทฺติ เอโกปี หุตฺวา พหุชา โหติ พหุชาปี หุตฺวา เอโก
โหติ ๑เป ๑ ยาว พุรฺหมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติ ๑

[๑๒๐๗]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกขเว ภิกขุ จตฺตฺส อิทธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อาสวานํ
ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิคฺคฺวา
อุปสมฺบฺพชฺช วิหฺรตีติ ๑ (ฉปี อภิญฺญาโย วิตฺถาเรตฺตพฺพา) ๑

อโยคุพวรรคที่ ๓

มรรคสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติแห่งการเจริญอิทธิบาท

(๑๒๐๕)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังมิได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อะไรรหนอ เป็นมรรคา เป็นปฏิบัติแห่งการเจริญอิทธิบาท เรานั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุณ้น้อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปรณสังฆารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น เบื้องล่างฉันทใด เบื้องบนก็ฉันทนั้น เบื้องบนฉันทใด เบื้องล่างก็ฉันทนั้น กลางวันฉันทใด กลางคืนก็ฉันทนั้น กลางคืนฉันทใด กลางวันก็ฉันทนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุณ้อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมมังสาสมาธิและปรณสังฆาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น เบื้องล่างฉันทใด เบื้องบนก็ฉันทนั้น เบื้องบนฉันทใด เบื้องล่างก็ฉันทนั้น กลางวันฉันทใด กลางคืนก็ฉันทนั้น กลางคืนฉันทใด กลางวันก็ฉันทนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้แล.

(๑๒๐๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

(๑๒๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

(เมื่อภิกษุทั้งหลายทักท้วงขยายความออกไป)

จบ สูตรที่ ๑

[๑๒๐๘]

สาวตถิย์ฯ อถ โข อายสุมา อานนุโท เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อุปสง-
กมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสุมา
อานนุโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิขานาติ นุ โข ภนฺเต ภควา อิทฺธิยา มโนมเยน
กาเยน พุรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติฯ อภิขานามิ ขวาทํ อานนุท อิทฺธิยา มโนมเยน
กาเยน พุรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติฯ อภิขานาติ [๙] ปน ภนฺเต ภควา อิมินา
จาตุมฺมहाภูติเกน กาเยน อิทฺธิยา พุรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติฯ อภิขานามิ ขวาทํ
อานนุท อิมินา จาตุมฺมहाภูติเกน กาเยน อิทฺธิยา พุรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติฯ

[๑๒๐๙]

ยํ จ โข โอมาทิ^๒ ภนฺเต ภควา อิทฺธิยา มโนมเยน กาเยน พุรหฺมโลกํ
อุปสงฺกมิตา ยํ จ โข อภิขานาติ ภนฺเต ภควา อิมินา จาตุมฺมहाภูติเกน กาเยน
อิทฺธิยา พุรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตา ตยิทํ ภนฺเต ภควโต อจฺฉริยญฺเจว อพฺภุตญฺจาติฯ
อจฺฉริยา เจว อานนุท ตถาคตา อจฺฉริยธมฺมสมนฺนาคตา จ อพฺภุตา เจว อานนุท
ตถาคตา อพฺภุตธมฺมสมนฺนาคตา จฯ

[๑๒๑๐]

ยสฺมี อานนุท สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิตฺเต สฺมาทหติ^๓ จิตฺตมฺปิ กาเย
สฺมาทหติ สุขสฺสณฺณญฺจ ลหฺสฺสณฺณญฺจ กาเย โอกฺกมิตฺวา วิหริติ ตสฺมี อานนุท สมเย
ตถาคตสฺส กาโย ลหฺสฺสโร เจว โหติ มุทฺตโร จ กมฺมณียตโร จ ปภสฺสรตโร จฯ

[๑๒๑๑]

เสยฺยถาปี อานนุท อโยคุโฟ ทิวสํ สนฺตตฺโต ลหฺสฺสโร เจว โหติ มุทฺตโร
จ กมฺมณียตโร จ ปภสฺสรตโร จฯ เอวเมว โข อานนุท ยสฺมี สมเย ตถาคโต
กายมฺปิ จิตฺเต สฺมาทหติ จิตฺตมฺปิ กาเย สฺมาทหติ สุขสฺสณฺณญฺจ ลหฺสฺสณฺณญฺจ
กาเย โอกฺกมิตฺวา วิหริติ ตสฺมี อานนุท สมเย ตถาคตสฺส กาโย ลหฺสฺสโร เจว โหติ
มุทฺตโร จ กมฺมณียตโร จ ปภสฺสรตโร จฯ

๑. ย. โขฯ

๒. ส. โอบปาติฯ ย. โอบปาติหฯ

๓. ส. เสวฯ ม. สโมทหติฯ เวมฺปริฯ

อโยคุพสูตร

ว่าด้วยการแสดงฤทธิ์

[๑๒๐๘]

สาวัดถีนทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันสำเร็จแต่ใจ ?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เราทราบอยู่ อานนท์ ว่าเราเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ พร้อมทั้งกายอันสำเร็จแต่ใจ.

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้

พ. เราทราบอยู่ อานนท์ ว่าเราเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ พร้อมทั้งกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้.

[๑๒๐๙]

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันสำเร็จด้วยใจ และทรงทราบว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ เป็นสิ่งน่าอัศจรรย์ ทั้งไม่เคยมีมาแล้ว.

พ. ดูกรอานนท์ พระตถาคตทั้งหลายเป็นผู้อัศจรรย์ และประกอบด้วยธรรมอันน่าอัศจรรย์ เป็นผู้ไม่เคยมีมา และประกอบด้วยธรรมอันไม่เคยมีมา.

[๑๒๑๐]

ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตตั้งกายไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ.

[๑๒๑๑]

ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนก้อนเหล็กที่เผาไฟอยู่วันยังค่ำ ย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ ฉะนั้น สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผุดผ่องกว่าปกติ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๒๑๒]

ยสฺมี อานนฺท สมเย ตถาคโธ กายมฺปิ จิตฺเต สมาทหติ จิตฺตมฺปิ กายเ
 สมาทหติ สุขสณฺณญจ ลหุสณฺณญจ กายเ โอกฺกมิตฺวา วิหริติ ตสฺมี อานนฺท
 สมเย ตถาคตสฺส กาโย อปฺปกสิเรเนว ปจฺวิยา เวหาสํ อพฺภุคฺคจฺจนฺติฯ โส
 อเนกวิหิตํ อิทธิวึชํ ปจฺจนฺโนติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหติ พหุชาปี หุตฺวา เอโก
 โหติ ฯเปฯ ยาว พุรหฺมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ

[๑๒๑๓]

เสยฺยถาปี อานนฺท ตฺถปิ จ วา กปฺปาสปิ จ วา ลหุโก ธาตุปาทาโน
 อปฺปกสิเรเนว ปจฺวิยา เวหาสํ อพฺภุคฺคจฺจนฺติฯ เอวเมว โข อานนฺท ยสฺมี สมเย
 ตถาคโธ กายมฺปิ จิตฺเต สมาทหติ จิตฺตมฺปิ กายเ สมาทหติ สุขสณฺณญจ
 ลหุสณฺณญจ กายเ โอกฺกมิตฺวา วิหริติ ฯเปฯ

[๑๒๑๔]

ตสฺมี อานนฺท สมเย ตถาคตสฺส กาโย อปฺปกสิเรเนว ปจฺวิยา เวหาสํ
 อพฺภุคฺคจฺจนฺติฯ โส อเนกวิหิตํ อิทธิวึชํ ปจฺจนฺโนติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหติ
 พหุชาปี หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรหฺมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตตฺติติฯ

[๑๒๑๕]

จตุตาโรเม ภิกฺขเว อิทธิปาทาฯ กตเม จตุตาโรฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 นนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ
 วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติฯ อิมे โข ภิกฺขเว จตุตาโร
 อิทธิปาทาฯ

[๑๒๑๒]

ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคต ย่อมลอยจากแผ่นดิน ขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ตถาคตนั้นย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายคน^๑ คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๒๑๓]

ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนปยุ่นหรือปุยฝ้าย ซึ่งเป็นเชื้อธาตุที่เบา ย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ฉนฺได สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคต ย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ฉนฺตนั้นเหมือนกัน ฯลฯ.

[๑๒๑๔]

ดูกรอานนท์ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ตถาคตนั้นย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

จบ สูตรที่ ๒

ภิกขุสุทธกสูตร

ว่าด้วยการเจริญอิทธิบาท

[๑๒๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

๑. หลายอย่าง -ผู้รวบรวม

[๑๒๑๖]

อิมลั โข ภิกขเว จตุณฺ्हํ อธิธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตตฺตา ภิกขุ
 อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺจนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตฺติติ ฯ

[๑๒๑๗]

จตุตาโรเม ภิกขเว อธิธิปาทา ฯ กตเม จตุตาโร ฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ
 ฌนฺทสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อธิธิปาทํ ภาเวติ ฯ วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ
 วิมฺสาสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อธิธิปาทํ ภาเวติ ฯ อิม โข ภิกขเว จตุตาโร
 อธิธิปาทา ฯ

[๑๒๑๘]

อิมลั โข ภิกขเว จตุณฺ्हํ อธิธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตตฺตา ทฺวินฺ्हํ
 ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิสฺเสส
 อนาคามิตาติ ฯ

[๑๒๑๙]

จตุตาโรเม ภิกขเว อธิธิปาทา ฯ กตเม จตุตาโร ฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ
 ฌนฺทสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อธิธิปาทํ ภาเวติ ฯ วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ
 วิมฺสาสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อธิธิปาทํ ภาเวติ ฯ อิม โข ภิกขเว จตุตาโร
 อธิธิปาทา ฯ

[๑๒๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๑

เจริญอิทธิบาทหวังผลได้ ๒ อย่าง

[๑๒๑๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๒๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุพึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือ เมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผลานิสงส์ ๓

[๑๒๑๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๒๒๐]

อิมลั โข ภิกขเว จตฺถุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สตฺต
 ผลา สตฺตานิสฺสา ปาฏิกฺขฺชาฯ กตฺเม สตฺต ผลา สตฺตานิสฺสาฯ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม
 ปฏิกฺขจ อณฺณํ อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม ปฏิกฺขจ อณฺณํ อาราเชติ อถ
 มรณกาเล อณฺณํ อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม ปฏิกฺขจ อณฺณํ อาราเชติ โน
 เจ มรณกาเล อณฺณํ อาราเชติฯ อถ ปณฺจนฺนํ โอรมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ
 ปริกฺขฺยา อนฺตรปฺรินิพฺพายี โหติ อุพฺพจฺปฺรินิพฺพายี โหติ อสงฺขารปฺรินิพฺพายี โหติ
 สสงฺขารปฺรินิพฺพายี โหติ อุทฺธโสโต โหติ อกฺนิฏฺฐคามีฯ อิมลั โข ภิกขเว จตฺถุนํ
 อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อิม สตฺต ผลา สตฺตานิสฺสา ปาฏิกฺขฺชาติฯ

[๑๒๒๑]

สาวตฺถีนินฺทานํฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺ-
 กมิตฺวา ภควนฺตํ อภิฺวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา
 อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ กตฺมา นฺุ โข ภนฺเต อิทฺธิ กตฺโม อิทฺธิปาโท กตฺมา
 อิทฺธิปาทภาวนา กตฺมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏฺิปปทาติฯ

[๑๒๒๒]

อิชานนฺท ภิกฺขุ อนเควหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนฺโกติ เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา โหติ
 พุทฺธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมฺโลกาปิ กาเยน วสฺส วตฺเตติฯ อัย
 วุจฺจตฺตานนฺท อิทฺธิฯ

[๑๒๒๓]

กตฺโม จานนฺท อิทฺธิปาโทฯ โย อานนฺท มคฺโค ย ปฏฺิปปทา อิทฺธิลาภาย
 อิทฺธิปฏฺิลาภาย สํวตฺตติฯ อัย วุจฺจตฺตานนฺท อิทฺธิปาโทฯ

[๑๒๒๔]

กตฺมา จานนฺท อิทฺธิปาทภาวนาฯ อิชานนฺท ภิกฺขุ จนฺทสมฺมาชิปฺธานสงฺขาร-
 สมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมฺมาชิ จิตฺตสมฺมาชิ วิมฺสาสมฺมาชิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ
 อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อัย วุจฺจตฺตานนฺท อิทฺธิปาทภาวนาฯ

[๑๒๒๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุพึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗ ประการ เป็นไฉน? คือ จะได้ชมอรรถผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรรถผลในปัจจุบันก่อน จะได้ชมเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าในปัจจุบันไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซ้ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ลื่นไป จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ๑ ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้สังขารปรินิพพายี ๑ ผู้สสังขารปรินิพพายี ๑ ผู้อุทธังโสโตกนิฏฐคามิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุพึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

อานันทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปฏิบัติที่จะถึงอิทธิบาท

[๑๒๒๑]

สาวัดถีนีทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน?

[๑๒๒๒]

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

[๑๒๒๓]

ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคอันใด ปฏิบัติอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๒๔]

ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร... ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๒๕]

กตมา จานนุท อิทธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาฯ อยเมว อริโย อฏฺฐังคิโก
มกุโคฯ เสยฺยถิทำฯ สมฺมาทิฏฺฐิฯ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิฯ อัย วุจฺจตานนุท อิทธิปาท-
ภาวนาคามินี ปฏิปทาติฯ

[๑๒๒๖]

เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ กตมา นุ โข
อานนุท อิทธิ กตโม อิทธิปาโท กตมา อิทธิปาทภาวนา กตมา อิทธิปาทภาวนา-
คามินี ปฏิปทาติฯ ภควัมมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ภควันตฺติกา ฯเปฯ

[๑๒๒๗]

อิชานนุท ภิกฺขุ อนเควหิํติ อิทธิวิธํ ปจฺจนุโกติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหติ
พหุชาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติฯ อัย
วุจฺจตานนุท อิทธิฯ

[๑๒๒๘]

กตโม จานนุท อิทธิปาโทฯ โย อานนุท มกุโค ยา ปฏิปทา อิทธิลาภาย
อิทธิปฏิลาภาย สํวตฺตติฯ อัย วุจฺจตานนุท อิทธิปาโทฯ

[๑๒๒๙]

กตมา จานนุท อิทธิปาทภาวนาฯ อิชานนุท ภิกฺขุ จนฺทสมาธิปฺชาน-
สงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทธิปาทำ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปฺชาน-
สงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทธิปาทำ ภาเวติฯ อัย วุจฺจตานนุท อิทธิปาทภาวนาฯ

[๑๒๓๐]

กตมา จานนุท อิทธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาฯ อยเมว อริโย อฏฺฐังคิโก
มกุโคฯ เสยฺยถิทำฯ สมฺมาทิฏฺฐิฯ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิฯ อัย วุจฺจตานนุท อิทธิปาท-
ภาวนาคามินี ปฏิปทาติฯ

[๑๒๒๕]

ปฏิบัติที่จะถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไหน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๖

อานันทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๒๖]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกรอานนท์ อิทธิเป็นไหน อิทธิบาทเป็นไหน อิทธิบาทภาวนาเป็นไหน ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไหน?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๒๗]

พ. ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอด พรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

[๑๒๒๘]

ก็อิทธิบาทเป็นไหน? มรรคอันใด ปฏิบัติอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๒๙]

ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๓๐]

ก็ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไหน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๒๓๑]

อถ โข สมพหุลา ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทึสุฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
กตมา นฺุ โข ภนฺเต อิทฺธิ กตโม อิทฺธิปาโท กตมา อิทฺธิปาทภาวนา กตมา
อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏฺิปปทาติฯ

[๑๒๓๒]

อิธ ภิกฺขเว ภิกขุ อนเภาวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนฺโภติ เอโกปี หุตฺวา พุทฺธา
โหติ พุทฺธาปี หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ
อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิฯ

[๑๒๓๓]

กตโม จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาโทฯ โย ภิกฺขเว มคฺโค ยา ปฏฺิปปทา อิทฺธิลาภาย
อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺตติฯ อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิปาโทฯ

[๑๒๓๔]

กตมา จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนาฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกขุ จฺนฺทสมาธิปฺธาน-
สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิ-
ปฺธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนาฯ

[๑๒๓๕]

กตมา จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏฺิปปทาฯ อยเมว อริโย อฏฺฺงคิโก
มคฺโคฯ เสยฺยถึทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิฯ อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏฺิปปทาติฯ

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๓๑]

ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิทธิเป็นไหน อิทธิบาทเป็นไหน อิทธิบาทภาวนาเป็นไหน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไหน ?

[๑๒๓๒]

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี่เรียกว่า อิทธิ.

[๑๒๓๓]

ก็อิทธิบาทเป็นไหน? มรรคอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี่เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๓๔]

ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี่เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๓๕]

ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไหน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี่เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๒๓๖]

อด โข สมพหุตา ภิกขุ เยน ภควา ฯเปฯ เอกมนต์ นิสินเน โข เต
 ภิกขุ ภควา เอตทโวจ กตมา นุ โข ภิกขเว อิทฺธิ กตโม อิทฺธิปาโท กตมา
 อิทฺธิปาทภาวนา กตมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ ฯ ภควัมมูกา โน ภนฺเต
 ฐมา ภควันตติกา ฯเปฯ

[๑๒๓๗]

กตมา จ ภิกขเว อิทฺธิ ฯ อิทฺธิ ภิกขเว ภิกขุ อนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนฺโถติ
 เอโกปี หุตฺวา พุทฺธา โหติ พุทฺธาปี หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุทฺหมโลกาปี
 กาเยน วสํ วตฺเตติ ฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว อิทฺธิ ฯ

[๑๒๓๘]

กตโม จ ภิกขเว อิทฺธิปาโท ฯ โย ภิกขเว มคฺโค ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย
 อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺตติ ฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว อิทฺธิปาโท ฯ

[๑๒๓๙]

กตมา จ ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนา ฯ อิทฺธิ ภิกขเว ภิกขุ จฺนุทสมาธิปธาน-
 สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ ฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปธาน-
 สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ ฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนา ฯ

[๑๒๔๐]

กตมา จ ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา ฯ อยเมว อริโย
 อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ฯ เสขยธัมมํ ฯ สมมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมมาสมาธิ ฯ อัย วุจฺจติ
 ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ ฯ

ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๓๖]

ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๓๗]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อิทธิเป็นไฉน ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

[๑๒๓๘]

ก็อิทธิบาทเป็นไฉน ? มรรคอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๓๙]

ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๔๐]

ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๕

(୧୬୫୧)

ตตร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสี ตํ กิ มณฺเฑธ ภิกฺขเว กตเมสํ ธมฺมานํ
ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคคฺคลลาโน ภิกฺขุ เอวံหิทฺธิโก เอวံหานุกาโวติ ฯ
ภควัมลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ภควันตฺติกา ฯเปฯ

(୧୬୧୬)

จตุณฺ ไซ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน
 ภิกฺขุ เอวํหิทฺธิโก เอวํหานุภาโว ๑ กตเมสํ จตุณฺ ๑ อิทฺ ภิกฺขเว โมคฺคลฺลาโน
 ภิกฺขุ จนนทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาวเอติ อิติ เม จนนโท น จ
 อติลีโน ภวิสฺสติ น จ อติปคฺคหิตो ภวิสฺสติ น จ อหฺมตฺตํ สงฺจิตฺโต ภวิสฺสติ
 น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สลฺยํ จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา
 ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร ยถา อโห ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโห
 ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ ยถา รตฺตํ ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตฺสา อปรโยนทฺเธน
 สปปภาสํ จิตฺตํ ภาวเอติ ๑ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ
 อิทฺธิปาทํ ภาวเอติ อิติ เม วิมฺสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ น จ อติปคฺคหิตา
 ภวิสฺสติ น จ อหฺมตฺตํ สงฺจิตฺตา ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ ๑เป ๑
 อิติ วิวญฺเณ เจตฺสา อปรโยนทฺเธน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาวเอติ ๑ อิมสํ ไซ ภิกฺขเว
 จตุณฺ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวํหิทฺธิโก
 เอวํหานุภาโว ๑

(୧୬୫୩)

อิมเมสจ ปน ภิกขเว จตฺตุนํ อิทธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา โมกฺคผลาโน
ภิกขุ เอวํ อนเภาวิหิตํ อิทธิวิชํ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา โหติ พุทฺธาปิ
หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พรหมโลกาปิ กาเยน วสํ วตเตติ ฯ

(୧୬୫୫)

อิมเมสจ ปน ภิกขเว จตฺถนํ อิทธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา โมคคฺคฺลาโน
ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม สยํ อภิญญา
สจฺจิกตฺวา อปสมปชฺช วิหรตีติฯ

โมคคัลลานสูตร

สรรเสริญพระโมคคัลลาน^๑ ว่ามีฤทธิ์มาก

(๑๒๔๑)

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ภิกษุโมคคัลลานะ มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งกรรมเหล่าไหน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

(๑๒๔๒)

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุโมคคัลลานะย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิ และปธานสังขารดังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ฯลฯ เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

(๑๒๔๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลานะแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอด พรหมโลกก็ได้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

(๑๒๔๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลานะ ย่อมกระทำใ้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๐

[๑๒๔๕]

ตตร ไช ภควา ภิกขุ อามนุเตสิ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกขเว กตเมสํ ฐมฺมานํ
ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต เอวํหิทุธิโก เอวํหานุภาโวติฯ ภควมฺลกา โน
ภนฺเต ฐมฺมา ฯเปฯ

[๑๒๔๖]

จตุณฺํ ไช ภิกขเว อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต เอวํ
มหิทุธิโก เอวํหานุภาโวฯ กตเมสํ จตุณฺํฯ อิทฺธิ ภิกขเว ตถาคโต จนฺทสมฺมาธิ-
ปธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม จนฺโท น จ อติลีนํ ภวิสฺสติ น
จ อติปคฺคหิตํ ภวิสฺสติ น จ อชฺฌตตํ สงฺจิตฺโต ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิภิจิตฺโต
ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สณฺณํ จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา
ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ ยถา
รตฺตํ ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนทุเรน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ
วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ วิมฺสาสมฺมาธิปธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ อิติ
เม วิมฺสา น จ อติลีนํ ภวิสฺสติ น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ ฯเปฯ อิติ วิวญฺเณ
เจตสา อปริโยนทุเรน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ อิมํสํ ไช ภิกขเว จตุณฺํ
อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต เอวํหิทุธิโก เอวํหานุภาโวฯ

[๑๒๔๗]

อิมสญฺจ ปน ภิกขเว จตุณฺํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต
อนกฺวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนฺโกติ เอโกปี หุตฺวา พหฺรฺชา โหติ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมโลกาปี
กาเยน วสํ วตฺเตติฯ

[๑๒๔๘]

อิมสญฺจ ปน ภิกขเว จตุณฺํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺุตฺตํ ปญฺญาวิมฺุตฺตํ ทิฏฺฐเชว ฐมฺเม สยํ
อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรตฺติฯ (ฉปี อภิญฺญาโย วิตฺถาเรตฺตพฺพา)ฯ

ตถาคตสูตร

พระตถาคตมีฤทธิ์มาก

(๑๒๔๕)

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ตถาคตมีฤทธิ์มาก
อย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

(๑๒๔๖)

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน ? ตถาคต
ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสัจจารดังนี้ว่า ฉันทะของเรา
จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านในภายนอก
และตถาคตมีความสำคัญในเบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลัง
ก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น
เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด
กลางวันก็ฉันนั้น ตถาคตมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญ
อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมิงสาสมาธิและปรานสัจจารดังนี้
ว่า วิมิงสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ฯลฯ ตถาคตมีใจเปิดเผย
ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

(๑๒๔๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมแสดงอิทธิฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ
คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอด
พรหมโลกก็ได้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

(๑๒๔๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

(พึงให้อภิญญาทั้ง ๖ พิศาร)

อโยคุพวคุโค ตติโย ฯ

ตัสสุทฺถานํ

มคฺโค อโยคุโฟ ภิกขุ   สฺพุทฺธกณฺจ^๑ เทว ผลา อานนฺทา
เทว วุตฺตา ภิกขุหิ อปเร เทว   โมคคฺลฺลานิ ตถาคโตนฺติฯ

๑. ม. สุธฤทธิกญจาปี เทว ผลา เทว จานนุทา ทเว ภิกขุ ... ฯ

จบ อโยคุพวรรคที่ ๒

รวมสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มรรคสูตร	๒. อโยคุพสูตร
๓. ภิกขุสุทธกสูตร	๔. ผลสูตรที่ ๑
๕. ผลสูตรที่ ๒	๖. อานันทสูตรที่ ๑
๗. อานันทสูตรที่ ๒	๘. ภิกขุสูตรที่ ๑
๙. ภิกขุสูตรที่ ๒	๑๐. โมคคัลลานสูตร
๑๑. ตถาคตสูตร	

อิทธิปาทสัยุตตสฺส คงคาทีเปยยาโล จตุตฺโต

[๑๒๔๙]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คงคา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา ปาจันปพฺภาราฯ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตุตฺตาริ อิทธิปาเท ภาเวนฺโต จตุตฺตาริ อิทธิปาเท
พหุลีกรโนโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาริฯ

[๑๒๕๐]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตุตฺตาริ อิทธิปาเท ภาเวนฺโต จตุตฺตาริ อิทธิปาเท
พหุลีกรโนโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาริฯ อีห ภิกฺขเว
ภิกฺขุ ฌนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ
วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
จตุตฺตาริ อิทธิปาเท ภาเวนฺโต จตุตฺตาริ อิทธิปาเท พหุลีกรโนโต นิพฺพานนินฺโน โหติ
นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาริติฯ (ยถา เอสนา ปาลิ อิทธิปาเทสุ วิตุถาเรตพฺพา)ฯ

[๑๒๕๑]

ปลฺลจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ กตมานิ ปลฺลจฯ รุปราคิ
อรุปราคิ มาโน อุทฺธจฺจํ อวิหฺชาฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปลฺลจฺจุทฺธมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ

[๑๒๕๒]

อิมสฺส โข ภิกฺขเว ปลฺลจฺจนฺํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญาय ปริญฺญา
ปริกฺขยาเย ปหานาย จตุตฺตาริ อิทธิปาทา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตุตฺตาริฯ อีห
ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฌนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ
จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติฯ อิมสฺส โข
ภิกฺขเว ปลฺลจฺจนฺํ อุทฺธมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญาเย ปริญฺญาเย ปริกฺขยาเย
ปหานาย อิมะ จตุตฺตาริ อิทธิปาทา ภาเวตพฺพาติฯ (ยถา มคฺคสัยฺยตํ วิตุถาริตํ
เอวํ คงคาเปยยาโล ยาว เอสนา ปาลิ อิทธิปาเทสุ วิตุถาเรตพฺพา)ฯ

อิทธิปาทสัยฺยตํ นิฏฺฐจิตํ ฯ

กัณฑ์เปยยาตแห่งอิทธิบาทสังยุตที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งอิทธิบาท ๔

[๑๒๔๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลั่งไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำใด ภิกษุผู้เจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๒๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลีในอิทธิบาท จนกระทั่งถึงความแสวงหา)

[๑๒๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๒๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ภิกษุพึงเจริญอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องบน ๕ เหล่านี้แล.

(กัณฑ์เปยยาตเหมือนกับมรรคสังยุต ที่ข้าพเจ้าให้พิสดารแล้ว พึงขยายความบาลีในอิทธิบาท จนกระทั่งถึงความแสวงหา)

จบ อิทธิบาทสังยุต

อนรุทฺธสํยุตฺตํ

รโหคตวคฺโค ปจโม

[๑๒๕๓]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ อายสฺมา อนรุทฺธโร สาวตฺถิยํ วิหริติ เชตวเน
อนาถปิณฑิกสฺส อารามेฯ อถ โข อายสฺมโต อนรุทฺธสฺส รโหคตสฺส ปฏิสล-
ลีนสฺส เอวํ เจตโส ปรีวิตกฺโก อุทปาติ เยสํ เกสณฺจิ จตฺตารโ สติปญฺจนา วิรทฺธา
วิรทฺธโร เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิํ เยสํ เกสณฺจิ จตฺตารโ สติปญฺจนา
อารทฺธา อารทฺธโร เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิํติฯ

[๑๒๕๔]

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคัลลานํ อายสฺมโต อนรุทฺธสฺส เจตสา เจโต-
ปรีวิตกฺกมณฺเฑยํ เสยฺยถาปี นาม พลฺวา ปุริโส สมฺมิณฺชิ ตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย
ปสํริตํ วา พาหํ สมฺมิณฺเชยฺย เอวเมว อายสฺมโต อนรุทฺธสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิฯ
อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคัลลานํ อายสฺมนฺตํ อนรุทฺธํ เอตทโวจํ กิตฺตาวตฺตา
นุ โข อาวุโส อนรุทฺธ ภิกฺขุโน จตฺตารโ สติปญฺจนา อารทฺธา โหนฺตึติฯ

[๑๒๕๕]

อิธาวุโส ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ กาเย สมฺมุตฺตมมานุสฺสึ วิหริติ ฯเปฯ อชฺฌตฺตํ
กาเย วยธฺมมานุสฺสึ วิหริติฯ อชฺฌตฺตํ กาเย สมฺมุตฺตมวยธฺมมานุสฺสึ วิหริติ
อาตํปิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ พหิทฺธา กาเย สมฺมุตฺตม-
มานุสฺสึ วิหริติ ฯเปฯ พหิทฺธา กาเย วยธฺมมานุสฺสึ วิหริติฯ พหิทฺธา กาเย
สมฺมุตฺตมวยธฺมมานุสฺสึ วิหริติ อาตํปิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌา-
โทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย สมฺมุตฺตมมานุสฺสึ วิหริติฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา
กาเย วยธฺมมานุสฺสึ วิหริติฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย สมฺมุตฺตมวยธฺมมานุสฺสึ วิหริติ
อาตํปิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

๘. อนรุทธสังยุต

รโหคตวรรคที่ ๑

รโหคตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสติปัฏฐาน ๔

(๑๒๕๓)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล ท่านพระอนรุทธะหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเปื้อนแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่า เปื้อนอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์ โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าปรารภอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

(๑๒๕๔)

ลำดับนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะรู้ความปริวิตกในใจของท่านพระอนรุทธะด้วยใจ จึงไปปรากฏในที่เฉพาะหน้า ท่านอนรุทธะ เหมือนบุรุษมีกำลัง เขี่ยดแทนที่คู่ หรือคู่แค้นที่เขี่ยด ฉะนั้น ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ถาม ท่านอนรุทธะด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงจะชื่อว่า ปรารภสติปัฏฐาน ๔?

(๑๒๕๕)

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกายในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้น^๑และความเสื่อมไปในกายในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือความเกิดขึ้นในกายในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกายในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติพึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้น

๑. ความเกิดขึ้น -ผู้รวบรวม

[๑๒๕๖]

โส สเจ อากงฺขติ อปฺปฏิกฺขเล ปฏิกฺขลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกฺขลสณฺณิ ตตฺถ
 วิหริติฯ สเจ อากงฺขติ ปฏิกฺขเล อปฺปฏิกฺขลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกฺขลสณฺณิ ตตฺถ
 วิหริติฯ สเจ อากงฺขติ อปฺปฏิกฺขเล จ ปฏิกฺขเล จ ปฏิกฺขลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ
 ปฏิกฺขลสณฺณิ ตตฺถ วิหริติฯ สเจ อากงฺขติ ปฏิกฺขเล จ อปฺปฏิกฺขเล จ อปฺปฏิกฺขลสณฺณิ
 วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกฺขลสณฺณิ ตตฺถ วิหริติฯ สเจ อากงฺขติ อปฺปฏิกฺขลจ ปฏิกฺขลจ
 ตทฺถกมฺมํ อภินิวัชเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อุเปกฺขโก ตตฺถ
 วิหริติ สโต สมฺปชาโนฯ

[๑๒๕๗]

อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ สมฺมทชฺฌมานุสฺสึ วิหริติ อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ วยชฺฌมา-
 นุสฺสึ วิหริติฯ อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ สมฺมทวยชฺฌมานุสฺสึ วิหริติ อาตาปี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ พหิทฺธา เวทนาสุ สมฺมทช-
 ฌมานุสฺสึ วิหริติ พหิทฺธา เวทนาสุ วยชฺฌมานุสฺสึ วิหริติฯ พหิทฺธา เวทนาสุ
 สมฺมทวยชฺฌมานุสฺสึ วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
 โทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ สมฺมทชฺฌมานุสฺสึ วิหริติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา
 เวทนาสุ วยชฺฌมานุสฺสึ วิหริติฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ สมฺมทวยชฺฌมานุสฺสึ
 วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

ในกาย ทั้งภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกาย ทั้งภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกาย ทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๑๒๕๖)

ภิกษุหนึ่งถำหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิภูมในสิ่งที่ไม่ปฏิภูมอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า^๑ ปฏิภูมในสิ่งที่ไม่ปฏิภูมอยู่นั้นอยู่ ถำหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ไม่ปฏิภูมในสิ่งปฏิภูมอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า ไม่ปฏิภูมในสิ่งปฏิภูมอยู่นั้นอยู่ ถำหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิภูมในสิ่งไม่ปฏิภูมและสิ่งปฏิภูมอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิภูมในสิ่งไม่ปฏิภูมและสิ่งปฏิภูมอยู่นั้นอยู่ ถำหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ไม่ปฏิภูมในสิ่งปฏิภูมและสิ่งไม่ปฏิภูมอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า ไม่ปฏิภูมในสิ่งปฏิภูมและสิ่งไม่ปฏิภูมอยู่นั้นอยู่ ถำหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้เว้นขาดสิ่งไม่ปฏิภูมและสิ่งปฏิภูมทั้งสองนั้นแล้ว มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่.

(๑๒๕๗)

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในเวทนาในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในเวทนาในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในเวทนาในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นแล ความเสื่อมไปในเวทนาในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือความเสื่อมไปในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในเวทนาทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

๑. สำคัญว่า -ผู้รวบรวม

[๑๒๕๘]

โส สเจ อากงฺขติ อปฺปปฏิญฺเฐ ปฏฺิฏฺฐสณฺเณ วิหเรยฺยนฺติ ปฏฺิฏฺฐสณฺเณ ตตฺถ
 วิหริตีฯ สเจ อากงฺขติ ปฏฺิฏฺเฐ อปฺปปฏิญฺฐสณฺเณ วิหเรยฺยนฺติ อปฺปปฏิญฺฐสณฺเณ
 ตตฺถ วิหริตีฯ สเจ อากงฺขติ อปฺปปฏิญฺเฐ จ ปฏฺิฏฺเฐ จ ปฏฺิฏฺฐสณฺเณ วิหเรยฺยนฺติ
 ปฏฺิฏฺฐสณฺเณ ตตฺถ วิหริตีฯ สเจ อากงฺขติ ปฏฺิฏฺเฐ จ อปฺปปฏิญฺเฐ จ อปฺปปฏิญฺฐสณฺเณ
 วิหเรยฺยนฺติ อปฺปปฏิญฺฐสณฺเณ ตตฺถ วิหริตีฯ สเจ อากงฺขติ อปฺปปฏิญฺญจ ปฏฺิฏฺญจ
 ตทฺทุกํ อภินิวัชเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหริ
 สโต สมฺปชาโนฯ

[๑๒๕๙]

อชฺฌตฺตํ จิตฺเต ๑เปฯ พหิทฺฐา จิตฺเต ๑เปฯ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา จิตฺเต สมฺมทฺย-
 ฌมฺมานุปสฺสี วิหริตีฯ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา จิตฺเต วยฌมฺมานุปสฺสี วิหริตีฯ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา
 จิตฺเต สมฺมทฺยวยฌมฺมานุปสฺสี วิหริตี อาตปฺปี ๑เปฯ อภิชฺฌมาโทมนสฺสํฯ

[๑๒๖๐]

โส สเจ อากงฺขติ อปฺปปฏิญฺเฐ ปฏฺิฏฺฐสณฺเณ วิหเรยฺยนฺติ ปฏฺิฏฺฐสณฺเณ ตตฺถ
 วิหริตี ๑เปฯ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหริตี สโต สมฺปชาโนฯ

[๑๒๖๑]

อชฺฌตฺตํ ฌมฺเมสฺสุ ๑เปฯ พหิทฺฐา ฌมฺเมสฺสุ ๑เปฯ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา ฌมฺเมสฺสุ
 สมฺมทฺยฌมฺมานุปสฺสี วิหริตีฯ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา ฌมฺเมสฺสุ วยฌมฺมานุปสฺสี วิหริตีฯ
 อชฺฌตฺตพหิทฺฐา ฌมฺเมสฺสุ สมฺมทฺยวยฌมฺมานุปสฺสี วิหริตี อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา
 วินยฺย โลเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํฯ

[๑๒๖๒]

โส สเจ อากงฺขติ อปฺปปฏิญฺเฐ ปฏฺิฏฺฐสณฺเณ วิหเรยฺยนฺติ ปฏฺิฏฺฐสณฺเณ ตตฺถ
 วิหริตี ๑เปฯ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหริตี สโต สมฺปชาโนฯ เอตฺตาวตา โห อวฺโส
 ภิกฺขุโน จตฺตาริ สติปฏฺิจานา อารทฺฐา โหนฺตฺติตีฯ

[๑๒๕๘]

ภิกษุนั้นถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิภูณในสิ่งไม่ปฏิภูณอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิภูณในสิ่งไม่ปฏิภูณนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเรา เป็นผู้เว้นขาดสิ่งไม่ปฏิภูณและสิ่งปฏิภูณทั้งสองนั้นแล้วมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่.

[๑๒๕๙]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในจิตในภายใน ฯลฯ พิจารณา เห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๐]

ภิกษุนั้นถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิภูณในสิ่งที่ไม่ปฏิภูณ อยู่เกิด ฯลฯ ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่. [๑]

[๑๒๖๑]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในธรรมทั้งหลายในภายใน ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในธรรมทั้งหลาย ทั้งภายใน และภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส ในโลกเสียได้.

[๑๒๖๒]

ภิกษุนั้นถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิภูณในสิ่งไม่ปฏิภูณ อยู่เกิด ฯลฯ ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ ดูกรท่านผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔. [๒]

จบ สูตรที่ ๑

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๑๓๓๒] - [๑๓๓๖] และข้อ [๑๔๐๒] - [๑๔๐๓] ในเล่มเดียวกันนี้ -ผู้รวบรวม

๒. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๑๓๓๒] - [๑๓๓๖] และข้อ [๑๔๐๒] - [๑๔๐๓] ในเล่มเดียวกันนี้ -ผู้รวบรวม

[๑๒๖๓]

สาวตถีนินทานํ ฯ อถ โข อายสุมโต อนรุทฐสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส
 เอวํ เจตโส ปริวิตกโก อุทปาที เยสํ เกสณฺจิ จตฺตาริ สติปญฺจานา วิรทฺธา
 วิรทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิํ เยสํ เกสณฺจิ จตฺตาริ สติปญฺจานา
 อารทฺธา อารทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิํติ ฯ

[๑๒๖๔]

อถ โข อายสุมมา มหาโมคฺคัลลาโน อายสุมโต อนรุทฐสฺส เจตสา เจโตปริ-
 วิตกฺกมณฺเฑนยํ เสยฺยถาปี นาม พลฺวา ปุริโส สมฺมิลฺลชิตํ วา พาทํ ปสาเรยฺย
 ปสาริตํ วา พาทํ สมฺมิลฺลเชยฺย เอวเมว อายสุมโต อนรุทฐสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิ ฯ

[๑๒๖๕]

อถ โข อายสุมมา มหาโมคฺคัลลาโน อายสุมนฺตํ อนรุทฺธํ เอตทโวจํ กิตฺตาวตฺตา
 นุ โข อาวุโส อนรุทฺธ ภิက္ขุโน จตฺตาริ สติปญฺจานา อารทฺธา โหนฺตึติ ฯ

[๑๒๖๖]

อิธาวุโส ภิက္ขุ อชฺฌตฺตํ กายเ กายานุปสฺสี วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ พหิทฺธา กายเ กายานุปสฺสี วิหริติ
 อาตาปี ฯเปฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา กายเ กายานุปสฺสี วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา
 วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ

[๑๒๖๗]

อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
 โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ พหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี
 วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ

[๑๒๖๘]

อชฺฌตฺตํ จิตฺเตฯ พหิทฺธา จิตฺเตฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี
 วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ

รโหศตวรรคที่ ๒

ว่าด้วยสติปัฏฐาน ๔

(๑๒๖๓)

สาวัตถิตินทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอนุรุธะหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเปื้อนแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า เปื้อนอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าปรารภอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

(๑๒๖๔)

ลำดับนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะ รู้ความปริวิตกในใจของท่านอนุรุธะด้วยใจ จึงไปปรากฏในที่เฉพาะหน้า ท่านพระอนุรุธะ เหมือนบุรุษมีกำลัง เขี่ยดแกนที่คู่ หรือคู่แวนที่เขี่ยด ฉะนั้น.

(๑๒๖๕)

ครั้งนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะได้ถามท่านพระอนุรุธะว่า ดูกรท่านพระอนุรุธะ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔.

(๑๒๖๖)

ท่านพระอนุรุธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นกายในกายในภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๑๒๖๗)

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาในภายในอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๑๒๖๘)

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตในภายในอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตในภายนอกอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๙]

อหฺมตฺตํ ฌมฺเมสุฯ พหิทฺธา ฌมฺเมสุฯ อหฺมตฺตพหิทฺธา ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสึ
 วิหฺรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺมาโทมนสฺสํฯ เอตฺตาวตา
 โข อาวุโส ภิกฺขุโน จตฺตาริ สติปฏฺจานา อารทฺธา โหนตฺติฯ

[๑๒๗๐]

เอกํ สมฺมํ อายสฺมา อนฺรุทฺโธ สวตฺถิยํ วิหฺรติ สฺตฺนฺตึเรฯ อถ โข
 สมฺพหฺลลา ภิกฺขุ เยนายสฺมา อนฺรุทฺโธ เตนฺอุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา
 อนฺรุทฺเธน สทฺธิํ สมฺโมทึสุ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ^๑ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตฺตํ
 นิสึทึสุฯ เอกมฺนตฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขุ อายสฺมตฺตํ อนฺรุทฺธํ เอตทวโจ กตเมสํ
 อายสฺมา อนฺรุทฺโธ ฌมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิณฺณตฺตํ^๒ ปตฺโตติฯ

[๑๒๗๑]

จตฺนฺนํ ขวาทํ อาวุโส สติปฏฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิณฺณ-
 ตฺตํ ปตฺโตฯ กตเมสํ จตฺนฺนํฯ อิธาวุโส กาเย กายานุปสฺสึ วิหฺรามี อาตปปี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺมาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ
 ฌมฺมานุปสฺสึ วิหฺรามี อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺมาโทมนสฺสํฯ
 อิมสํ ขวาทํ อาวุโส จตฺนฺนํ สติปฏฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิณฺณตฺตํ
 ปตฺโตฯ อิมสญฺจ ปณาทํ อาวุโส จตฺนฺนํ สติปฏฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
 หีนํ ฌมฺมํ หีนโต อพฺภณฺณาสี มชฺฌิมํ ฌมฺมํ มชฺฌิมโต อพฺภณฺณาสี ปณฺธิตํ
 ฌมฺมํ ปณฺธิโต อพฺภณฺณาสินฺติฯ

๑. ม. สัพพตฺถ สาราณียํฯ

๒. ม. มหาภิณฺณตฺตํ ยฺย. มหาภิณฺณตฺตาฯ เวมฺปิริฯ

[๑๒๖๙]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมในภายในอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๒

สูตรสุตตร

การบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๗๐]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำสุตตนะ ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงไปนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า ท่านอนุรุทธะบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๗๑]

ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เราพิจารณาเห็นภายในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ เราพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... เราพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... เราพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา^๑ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เราจึงได้รู้ธรรมอันแล้ว โดยความเป็นธรรมแล้ว รู้ธรรมปานกลาง โดยความเป็นธรรมปานกลาง รู้ธรรมอันประณีต โดยความเป็นธรรมอันประณีต.

จบ สูตรที่ ๓

[๑๒๗๒]

เอกั สมัย อายสุมา จ อนุรุธโธ อายสุมา จ สารีปุตโต อายสุมา จ
 มหาโมคคัลลานะ สาเกเต วิหรนติ กณฺฐกั๊วเนฯ อถ โห อายสุมา จ สารีปุตโต
 อายสุมา จ มหาโมคคัลลานะ สายณฺหสมมัย ปฏิสถลानา วุฏฺฐิตา เยนายสุมา
 อนุรุธโธ เตนุสสงกมัสสู อุปสงกมิตฺวา อายสมฺตา อนุรุธฺเชน สทฺธิ สมฺโมทิสู
 สมฺโมทนียํ กถั สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนตํ นิสีทิสูฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โห
 อายสุมา สารีปุตโต อายสมฺนตํ อนุรุธํ เอตทวโจ เสกฺเขนาวุโส^๑ อนุรุธ
 ภิกฺขุณา กตเม ฐมา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาติฯ

[๑๒๗๓]

เสกฺเขนาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุณา จตฺตาริ สติปญฺจานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาฯ
 กตเม จตฺตาริฯ อิทาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฐมเมสุ
 ฐมมานุปสฺสี วิหรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ
 เสกฺเขนาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุณา อิมะ จตฺตาริ สติปญฺจานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาติฯ

[๑๒๗๔]

สาเกตนิทานํฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โห อายสุมา สารีปุตโต อายสมฺนตํ อนุรุธํ
 เอตทวโจ อเสกฺเขนาวุโส^๒ อนุรุธ ภิกฺขุณา กตเม ฐมา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาติฯ

[๑๒๗๕]

อเสกฺเขนาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุณา จตฺตาริ สติปญฺจานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาฯ
 กตเม จตฺตาริฯ อิทาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา

๑. เสกฺเขนาวุโสติปิ ปาโจฯ

๒. อเสกฺเขนาวุโสติ วา ปาโจฯ

กัณฐกีสูตที่ ๑

ธรรมที่พระเสขะพึงเข้าถึง

[๑๒๗๒]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะ ท่านพระสารีบุตร และท่านพระมหาโมคคัลลานะอยู่ ณ กัณฐกีวัน (ป่าไม่มีหนาม) ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้น เป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะออกจากที่พักผ่อน เข้าไปหาท่านพระอนรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ดูกรท่านอนรุทธะ ธรรมเหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่?

[๑๒๗๓]

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัฏฐาน ๔ นั้นเป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันภิกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่.. [๑]

จบ सूตที่ ๔

กัณฐกีสูตที่ ๒

ธรรมที่พระอเสขะพึงเข้าถึง

[๑๒๗๔]

สาเกตนิทาน. ...ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ดูกรท่านอนรุทธะ ธรรมเหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่?

[๑๒๗๕]

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่...

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๖๙๓] ในเล่มเดียวกันนี้ -ผู้รวบรวม

วินัย โลก อภิขณาโหมนสฺสํ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสี วิหริตี
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วินัย โลก อภิขณาโหมนสฺสํ อสฺสเกชนาวุโส สาริปุตฺต
 ภิกฺขุณา อิมะ จตฺตาริ สติปญฺจานา อุปสมฺปชช วิหาตพฺพาติฯ

(๑๒๗๖)

สาเกตนิทานํฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อายสมฺนตํ
 อนฺรุทฺธํ เอตทวโจ กตเมสํ อายสฺมา อนฺรุทฺธो ชมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
 มหาภิณฺณตฺตํ ปตฺโตติฯ

(๑๒๗๗)

จตุณฺ्हํ ขวาทํ อวฺุโส สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิณฺณตฺตํ
 ปตฺโตติฯ กตเมสํ จตุณฺ्हํฯ อิธาทํ อวฺุโส กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี
 สมฺปชาโน สติมา วินัย โลก อภิขณาโหมนสฺสํ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ
 ชมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วินัย โลก อภิขณาโหมนสฺสํ
 อิมสํ ขวาทํ อวฺุโส จตุณฺ्हํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิณฺณตฺตํ
 ปตฺโตติฯ อิมสฺสจ ปนาทํ อวฺุโส จตุณฺ्हํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
 สหสฺสโลกํ อภิขณามิตีฯ

(๑๒๗๘)

สาวตฺถินิทานํฯ ตตฺตร โข อายสฺมา อนฺรุทฺธอ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ฯเปฯ เอตทวโจ
 จตฺตาริเม อวฺุโส สติปญฺจานา ภาวิตา พหุลีกตา ตณฺหกฺขยาเย สํวตฺตุนฺติฯ กตเม

ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ .. ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่. [๑]

จบ สูตรที่ ๕

กัณฐกีสสูตรที่ ๓

การบรรลุมรรคแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๗๖]

สาเกตนิทาน. ...ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนุรุธะว่า ท่านอนุรุธะบรรลุมรรคแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๗๗]

ท่านพระอนุรุธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมบรรลุมรรคแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมบรรลุมรรคแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ ผมจึงรู้โลกพ้นหนึ่ง.

จบ สูตรที่ ๖

คัณ्हักขยสูตร

เจริญสติปัฏฐานเพื่อความสิ้นตัณหา

[๑๒๗๘]

สาวัตถินิทาน. ณ ที่นั่นแล ท่านพระอนุรุธะเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำไว้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๖๙๔] ในเล่มเดียวกันนี้ -ผู้รวบรวม

จตุตถาโร^๑ อิวาสุ ภิคุช กายะ กายานุปสฺสี วิหริติ^๒ เวทนาสุ จิตฺเต ฐมเมสุ
 ฐมมานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมปชาโน สติมา วินยฺย โลเก อภิขณาโหมนสฺส^๓
 อิม โข อาวุโส จตุตถาโร สติปญฺจานา ภาวิตา พหุลีกตา ตณฺหกฺขยา ย สํวตฺตณฺตํ^๔

(๑๒๗๙)

เอกํ สมยํ อายสฺมา อนนฺรุทฺโธ สาวตฺถิยํ วิหริติ สลพาการะ^๑ ตตฺร โข
 อายสฺมา อนนฺรุทฺโธ ภิคุช อามนฺเตสิ ฯเปฯ เอตทวโจ เสยฺยถาปี อาวุโส กงฺคานที
 ปาจิณินฺนา ปาจิณโปณฺา ปาจิณปพฺภารํ อถ มหัชฅนกาโย อากฺขเจยฺย
 กุทฺทาลปิฏกํ^๑ อาทาย มมํ อิมํ กงฺคานที ปจฺฉานินฺนํ กริสฺสาม ปจฺฉาโปณํ
 ปจฺฉาปพฺภารนฺติ^๒ ตํ ก็ มลฺลนถ อาวุโส อปี นุ โส มหัชฅนกาโย กงฺคานที
 ปจฺฉานินฺนํ กรยฺย ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารนฺติ^๓ โน เหตุํ อาวุโส^๔ ตํ กิสฺส
 เหตุ^๕ กงฺคา อาวุโส นที ปาจิณินฺนา ปาจิณโปณฺา ปาจิณปพฺภารํ สา น
 สุกฺรา ปจฺฉานินฺนํ กาคฺคํ ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารํ ยาว เทว จ ปน มหัชฅนกาโย
 กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาเก อสฺสาติ^๖ เอวเมว โข อาวุโส ภิคุช จตุตถาโร
 สติปญฺจานเภาเวนฺตํ จตุตถาโร สติปญฺจานเภา พหุลีกโรนฺตํ ราชํ^๗ วา ราชมฺหามตฺตา
 วา มิตฺตา วา อมฺจจา วา ฌาตี วา สาลโหิตา วา โภเคหิ อภิหฺนฺจํ ปวาเรยฺย
 เอหฺมโภ ปุริส กิณฺเต อิมเภา กาสาวา อนฺนทฺทหนฺติ ก็มฺณโฑ กปาลมนฺนํจฺรสิ
 เอหิ หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภูณฺชสฺส ปุณฺณานิ จ กโรหิตี^๘ โส วต อาวุโส
 ภิคุช จตุตถาโร สติปญฺจานเภาเวนฺโต จตุตถาโร สติปญฺจานเภา พหุลีกโรนฺโต ลิกขํ
 ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตฺตํ จานํ วิชฺชติ^๙ ตํ กิสฺส เหตุ^{๑๐} ยํ หิ ^[๑] อาวุโส
 จิตฺตํ ที่มฺรตฺตํ วิเวกนินฺนํ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ ตถา^{๑๑} หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตฺตํ
 จานํ วิชฺชติ^{๑๒}

๑. ม. กุทฺทาลปิฏกํ ฯ

๒. ม. ย. ราชานเภา ฯ

๓. ม. ย. ตํ ฯ

๔. ม. ย. ตํ วต ฯ

ความสันต์ค้นหา สติปัฏฐาน ๔ นั้นเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสันต์ค้นหา.

จบ สูตรที่ ๗

สฬพาการสูตร

ภิกษุผู้เจริญสติปัฏฐานไม่ลาสิกขา

[๑๒๗๙]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนูรุธะอยู่ ณ สฬพาการ ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระอนูรุธะเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน เมื่อเป็นเช่นนั้น หม่อมหาชนถือเอาจอบและตะกร้ามาด้วยประสงค์ว่า จักทุดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ หลังกลับ บ่ากลับ ดังนี้ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน หม่อมหาชนนั้นจะพึงทุดน้ำคงคาให้ไหลกลับ หลังกลับ บ่ากลับ ได้บ้างหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า ไม่ได้ ขอรับ.

อ. เพราะเหตุไร?

ภ. เพราะการที่จะทุดแม่น้ำคงคาอันไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน ให้ไหลกลับ หลังกลับ บ่ากลับ มิใช่กระทำให้ง่าย หม่อมหาชนนั้นจะพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่าแน่นอน.

อ. ฉะนั้นเหมือนกัน ผู้มีอายุทั้งหลาย พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลहित จะพึงเชื่อเชิญภิกษุผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ ให้อยินดีด้วยโภคะว่า ดูกรบุตรผู้เจริญ จงมาเถิด ท่านจะครองผ้ากาสาวะเหล่านี้อยู่ทำไม ท่านจะเป็นผู้มีสิริยะไล่นมือถือกระบือเที่ยวบิณฑบาตอยู่ทำไม นิมนต์ท่านสึกมาบริโภคนิสสัยและบำเพ็ญบุญเถิด ข้อที่ภิกษุผู้เจริญ ผู้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ จักลาสิกขาออกมานั้น มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตที่น้อมไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก ตลอดกาลนาน จักหวนลี้ก มิใช่ฐานะที่จะมีได้. [๑]

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๖๙๖] ในเล่มเดียวกันนี้ -ผู้รวบรวม

[๑๒๘๐]

กถญจาฐโส ภิกขุ จตตารโ สติปฏฺจาเน ภาเวติ จตตารโ สติปฏฺจาเน
 พหุลฺลโรติ [๑] อธิฐาฐโส ภิกขุ กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรติฯ เวทนาสุ จิตฺเต
 ฌมเมสุ ฌมมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌา-
 โทมนสฺสํฯ เอวํ โข อาวุโส ภิกขุ จตตารโ สติปฏฺจาเน ภาเวติ จตตารโ
 สติปฏฺจาเน พหุลฺลโรตฺติติฯ

[๑๒๘๑]

เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อนฺรุทฺโธ อายสฺมา จ สารีปฺตฺโต เวสาลิยํ วิหฺรนฺติ
 อมฺพปาลิวนเฯ อถ โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต สายณฺหสมยํ ปฏฺิสถลํนา วุฏฺฐิตํฯ เปฯ
 เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต อายสฺมนฺตํ อนฺรุทฺธํ เอตทวโจ วิปฺปสฺสนานิ
 โข เต อาวุโส อนฺรุทฺธ อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปริโยทาโตฯ กตเมนาฯ
 อายสฺมา อนฺรุทฺโธ วิหาเรณ เอตฺรหิ พหุลํ วิหฺรตฺติติฯ

[๑๒๘๒]

จตุสฺส ขวาทํ อาวุโส สติปฏฺจาเนสุ สฺวปฏฺฐิตจิตฺโต^๒ เอตฺรหิ พหุลํ วิหฺรามีฯ
 กตเมสุ จตุสฺสฯ อิทํ อาวุโส กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรามี อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา
 วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ ฌมมานุปสฺสี วิหฺรามี
 อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํฯ อิเมสุ ขวาทํ อาวุโส
 จตุสฺส สติปฏฺจาเนสุ สฺวปฏฺฐิตจิตฺโต เอตฺรหิ พหุลํ วิหฺรามีฯ โย โส อาวุโส ภิกขุ อรหํ
 จิณฺหาสวํ วุสฺสิตวา กตกรณิโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโต ปรีกฺขิณภวสณฺโณชโน
 สมฺมทณฺเณ วิมุตฺโต โส อิเมสุ จตุสฺส สติปฏฺจาเนสุ สฺวปฏฺฐิตจิตฺโต พหุลํ วิหฺรตฺติติฯ
 ลาภา [๓] โน อาวุโส สุตฺตํ [๔] โน อาวุโส เย มยํ อายสฺมโต อนฺรุทฺธสฺส
 สมฺมุขาว อสฺสุมฺห อาสภิวาจํ ภาสฺมานสฺสาติฯ

๑. ม. อิตฺสทฺโท ทิสฺสติฯ

๒. ม. สฺวปฺปตฺติจิตฺตจิตฺโตฯ

๓. ม. ญ. วตฯ

๔. ม. ญ. วตฯ

[๑๒๘๐]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ภิกษุย่อมเจริญ กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญ กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อัมพปาลีสูตร

ว่าด้วยวิหารธรรม

[๑๒๘๑]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนูรุธะและท่านพระสารีบุตร อยู่ในอัมพปาลีวันใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักเข้าไปหาท่านพระอนูรุธะ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนูรุธะว่า ดูกรท่านอนูรุธะ อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวหน้าของท่านบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ในเวลานี้ ท่านอนูรุธะอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก?

[๑๒๘๒]

ท่านพระอนูรุธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เวลานี้ผมมีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ มาก สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ เวลานี้ ผมมีจิตตั้งมั่นอยู่ในวิหารธรรมเหล่านี้ เป็นอันมากอยู่ ภิกษุใดเป็นอรหัตตจีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว ลั่นสังโยชนที่ จะนำไปสู่ภพแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้อยู่มาก.

สา. เป็นลาภของเราแล้ว เราได้ดีแล้ว ที่ได้ฟังอาสกฺวจาในที่เฉพาะหน้าท่านพระอนูรุธะผู้กล่าว.

จบ สูตรที่ ๙

[๑๒๘๓]

เอกั สมัย อายสุมมา อนุรุทโธ สาวตถิยั วิหริติ อนุชวณสมัย อพาชิโก
 ทุกขิโต พาทุหคิลาโนฯ อถ โห สมพหุลลา ภิกขุ เยนายสุมมา อนุรุทโธ เตนุ-
 สงกมีสุ อุปสงกมิตวา อายสมนุตั อนุรุทฐั เอตทโวจु กตเมนายสมโต อนุรุทฐสสุ
 วิหารเณ วิหริโต อุปปนุณา สารีริกกา ทุกขา เวทนา จิตตัม น ปริยาทาย ติฏฐนุตติฯ

[๑๒๘๔]

จตุสสุ โห เม อาวุโส สติปฏฺจาเนสุ สุปฺภูจิตฺติตตสสุ วิหริโต อุปปนุณา
 สารีริกกา ทุกขา เวทนา จิตตัม น ปริยาทาย ติฏฐนุตติฯ กตเมสุ จตุสสุฯ อิธำ
 อาวุโส กาเย กายานุปสฺสี วิหารามิฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมเมสุ ชมมานุปสฺสี วิหารามิ
 อาตาปี สมปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก อภิขณาโทมณสฺสํฯ อิมेषุ โห เม
 อาวุโส จตุสสุ สติปฏฺจาเนสุ สุปฺภูจิตฺติตตสสุ วิหริโต อุปปนุณา สารีริกกา ทุกขา
 เวทนา จิตตัม น ปริยาทาย ติฏฐนุตติฯ

รโหคตวคฺโค ปจโมฯ

ตสฺสทุทานั

รโหคเตน เทว วุตฺตา
 ตณฺหกฺขยสลพาการั

สุตฺตานุกณฺณกั ตโย
 อมฺพปาลิกลายนฺนุติ^๑ฯ

กิลานสูตร

จิตตั้งมั่นในสติปัฏฐานทุกขเวทนาไม่ครอบงำ

[๑๒๘๓]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุธะอยู่ในป่าอันธวัณ ใกล้พระนครสาวัตถี อาพาธได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่าน พระอนุรุธะถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนุรุธะว่า ท่านอนุรุธะอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อไหน ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำจิต?

[๑๒๘๔]

ท่านพระอนุรุธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เรามีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เราย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เรามีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำจิต.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ รโหคตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รโหคตสูตรที่ ๑
๓. สุตตสูตร
๕. กัณฐกสูตรที่ ๒
๗. ตัณห์ภักขยสูตร
๘. อัมพปาลิสูตร

๒. รโหคตสูตรที่ ๒
๔. กัณฐกสูตรที่ ๑
๖. กัณฐกสูตรที่ ๓
๘. สลพาคารสูตร
๑๐. กิลานสูตร

ทุตติยวคฺโค ทุตติโย

(๑๒๘๕)

เอกํ สมยํ อายสฺมา อนรุทฺโธ สาวตถิยํ วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกสุส
อาราเมฯ อถ โข สมพหุลา ภิกขุ เยนายสฺมา อนรุทฺโธ เตนฺอุปสงฺกมီสุ อุปสงฺกมิตฺวา
อายสฺมาตา อนรุทฺเธน ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกขุ อายสฺมนฺตํ อนรุทฺธํ
เอตทโวจํ กตเมสํ อายสฺมา อนรุทฺโธ ฐมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิกขุณฺตตํ
ปตฺโตติฯ

(๑๒๘๖)

จตุณฺ्हํ ขวาทํ อวฺโส สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิกขุณฺตตํ
ปตฺโตติฯ กตเมสํ จตุณฺ्हํฯ อิธาทํ อวฺโส กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิฯ เวทนาสุ
จิตฺเต ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก
อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ อิมสํ ขวาทํ อวฺโส จตุณฺ्हํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
มหาภิกขุณฺตตํ ปตฺโตติฯ อิมสญฺจ ปนาหํ อวฺโส จตุณฺ्हํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา
พหุลีกตตฺตา กปฺปสทฺสํ อนุสฺสรามิติฯ

(๑๒๘๗)

อิมสญฺจ ปนาหํ อวฺโส จตุณฺ्हํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
อนกวิหิตํ อิทธิวิธํ ปจฺจุณฺโณมิ เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา โหมิ ฯเปฯ ยาว พุทฺหมโลกาปี
กาเยน วสํ วตฺเตมีติฯ

พุทฺติยวรรคที่ ๒

สหัสสสูตร

การบรรลุมรรคแห่งมหากิณฺญา

(๑๒๘๕)

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ท่านอนุรุทธะบรรลุมรรคแห่งมหากิณฺญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งกรรมเหล่าไหน?

(๑๒๘๖)

ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุมรรคแห่งมหากิณฺญา เพราะได้เจริญใ้มาก ได้กระทำใ้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ นั้นเป็นไฉน? เราย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุมรรคแห่งมหากิณฺญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล

อนึ่ง เราย่อมระลึกได้ตลอดพันกัลป์^๑ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑

อิทธิสูตร

เจริญสติปัฏฐานแผลงฤทธิ์ได้

(๑๒๘๗)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๒๘๘]

อิเมสยจ ปนาหิ อาวุโส จตุณฺณํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
 ทิพฺพาย โสตธาคฺคยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสํกาย อุโก สหฺมเต สฺสณามิ ทิพฺเพ จ
 มานุเส จ เย ทูเร สนฺติเก จาติ ฯ

[๑๒๘๙]

อิเมสยจ ปนาหิ อาวุโส จตุณฺณํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
 ปรสฺตฺตานํ ปรปฺปุกฺคฺคานํ เจตฺสา เจโต ปริจฺจ ชานามิ สรํคํ วา จิตฺตํ สรํคํ
 จิตฺตนฺติ ปชานามิ ฯ เปฯ วิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานามิติ ฯ

[๑๒๙๐]

อิเมสยจ ปนาหิ อาวุโส จตุณฺณํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
 จานญจ จานโต อญฺจจ จานโต ยถาภูตํ ปชานามิติ ฯ

ทิพโสตสูตร

ว่าด้วยเสียง ๒ ชนิด

[๑๒๘๘]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และมนุษย์^๑ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยทิพโสต^๒ อันบริสุทธิ์ล่งโสตของมนุษย์ เพราะได้เจริญ ได้กระทำ ให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๓

เจโตปริยจสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้ใจผู้อื่น

[๑๒๘๙]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็รู้ว่า จิตมีราคะ ฯลฯ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น เพราะได้เจริญ ได้กระทำ ให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๔

ฐานาฐานสูตร

ว่าด้วยการรู้ฐานะอฐานะ

[๑๒๙๐]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ฐานะโดยความเป็นฐานะ และอฐานะ โดยความเป็น อฐานะ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำ ให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

๑. เสียงมนุษย์ -ผู้รวบรวม

๒. ทิพโสตธาตุ -ผู้รวบรวม

[๑๒๙๑]

อิเมสยจ ปนาหํ อาวุโส จตุณฺ्हํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
 อตีตนาถคตปจฺจุปฺปนฺนํ กมฺมสมาทานานํ จานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ
 ปชานามีติ ฯ

[๑๒๙๒]

อิเมสยจ ปนาหํ อาวุโส จตุณฺ्हํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
 สพฺพตฺถคามินีปฺปฏิปทํ ยถาภูตํ ปชานามีติ ฯ

[๑๒๙๓]

อิเมสยจ ปนาหํ อาวุโส จตุณฺ्हํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
 อเนกธาตุนานาธาตฺโลกํ ยถาภูตํ ปชานามีติ ฯ

วิปากสูตร

ว่าด้วยการรู้วิปากของกรรม

[๑๒๙๑]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้วิปากของการกระทำกรรมทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยฐานะ โดยเหตุ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มาก ซึ่งสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖

สัพพัตถคามินีปฏิบัติทาสูตร

ปฏิบัติทานให้ถึงประโยชน์ทั้งปวง

[๑๒๙๒]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้จักปฏิบัติทานให้ถึงประโยชน์ทั้งปวง ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มากซึ่งสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๗

นानาธาตุสูตร

ว่าด้วยการรู้ธาตุต่างๆ

[๑๒๙๓]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ธาตุเป็นอนันต์และโลกธาตุต่างๆ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มากซึ่งสติปัญฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๒๙๔]

อิเมสยจ ปนาหํ อาวุโส จตุนันํ สติปัญฺณานันํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
สตุตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานามิตี๑

[๑๒๙๕]

อิเมสยจ ปนาหํ อาวุโส จตุนันํ สติปัญฺณานันํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
ปรสตุตฺตานํ ปรปฺปุกฺคฺคานํ อินฺทฺริยปโรปฺริยตฺตํ ยถาภูตํ ปชานามิตี๑

[๑๒๙๖]

อิเมสยจ ปนาหํ อาวุโส จตุนันํ สติปัญฺณานันํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตินํ สงฺกิลเลสํ โวทานํ วุฏฺฐจันํ ยถาภูตํ ปชานามิตี๑

อริมุตติสูตร

ว่าด้วยการรู้อริมุติต่างๆ

[๑๒๙๔]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้อริมุติต้นเป็นต่างๆ กัน ของสัตว์ทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

อินทริยสูตร

ว่าด้วยการรู้ความยิ่งหย่อนแห่งอินทริย์

[๑๒๙๕]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทริย์ของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่น ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๐

สังกิเลสสูตร

ว่าด้วยรู้ความเศร้าหมองความฟุ้งแผ้ว

[๑๒๙๖]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ความเศร้าหมอง ความฟุ้งแผ้ว ความออกแห่งฉาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๑

[๑๒๙๗]

อิเมสยจ ปนาหํ อาวุโส จตุณฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
 อเนกวิหิตํ ปุพฺพเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ เอกํปี ชาตี เทวปี ชาตียो ฯ เป ฯ
 อิติ สากาโร สอฺทุเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺพเพนิวาสํ อนุสฺสราเมติ ฯ

[๑๒๙๘]

อิเมสยจ ปนาหํ อาวุโส จตุณฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
 ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตุเต ปสฺสามิ จวมาเน
 อุปฺปชฺชมาเน ฯ เป ฯ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน ฯ เป ฯ
 ยถากมฺมุเปเค สตุเต ปชานาเมติ ฯ

[๑๒๙๙]

อิเมสยจ ปนาหํ อาวุโส จตุณฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
 อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม สยฺม อภิญฺญา
 สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหราเมติ ฯ

วิชาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการระลึกชาติได้

[๑๒๙๗]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ^๑ ด้วยประการฉะนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๒

วิชาสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการเห็นจตุตถะและอุปบัติ

[๑๒๙๘]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติกำลังอุปบัติ ฯลฯ ด้วยทิพยจักขุ อันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๓

วิชาสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการทำอาสวะให้สิ้นไป

[๑๒๙๙]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๔

ทูลติโย วรโก ๙

ตสฺสทุทานํ

สทสฺสํ อิทฺธิ อถ ปน
ปฏฺธิทลโก นานาธิมุตฺติ

เจโตปริยจฺ्ञานเมตฺธิ
อินฺทริยํ ชานนฺตฺติ ติสฺโส วิชฺชาติ^๑ ๙

อหฺรทุตฺตํ สํยตฺตํ นิฏฺฐจิตํ ๙

---

๑. ม. มหาภิณฺณํ อิทฺธิ ทิพฺพ
สพฺพคฺคธ ธาตฺตฺธิมุตฺติ

เจโต ปริยํ จานํ กมฺมํ
ฌานํ ติสฺโส วิชฺชาติ ๙

จบ ทุติยวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสสูตร	๒. อิทธิสูตร
๓. ทิพโสตสูตร	๔. เจโตปริยสูตร
๕. ฐานาฐานสูตร	๖. วิปากสูตร
๗. สัพพัตถคามินีปฎิปทาสูตร	๘. นานาธาตุสูตร
๙. อธิมุตติสูตร	๑๐. อินทริยสูตร
๑๑. สังกิเลศสูตร	๑๒. วิชาสูตรที่ ๑
๑๓. วิชาสูตรที่ ๒	๑๔. วิชาสูตรที่ ๓

[๑]

ฌานสัยุตัม

[๑๓๐๐]

สาวตถึฯ ตตฺร โข จตฺตารโหเม ภิกฺขเว ฌานาฯ กตเม จตฺตารโฯ อธิ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกขํ
ปீติสุขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจารานํ รูปสฺมา อหฺมตฺตํ
สมฺปสาทณํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาริขํ ปีติสุขํ ทฺติยํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปีติยา จ วิราคา อุปฺเพกฺขโก จ วิหฺรติ สโต จ สมฺปชาโน
สุขญฺจ กาเยน ปฏิสเวเตติ ยนฺตํ อริยา อาจิภฺขนฺติ อุปฺเพกฺขโก สติมา สุขวิหฺรติ
ตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว
โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมา อทุกฺขมสุขํ อุปฺเพกฺขาสติปาริสฺสฺสํ จตฺตํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติฯ อิม โข ภิกฺขเว จตฺตารโ ฌานาติฯ

[๑๓๐๑]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กงฺคา นที ปาจิณนิฺนฺนา ปาจิณโปณฺา ปาจิณปฺพการาฯ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ ฌานเณ ภาเวนฺโต จตฺตารโ ฌานเณ
พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนิฺนฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปฺพการโฯ

[๑๓๐๒]

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ ฌานเณ ภาเวนฺโต จตฺตารโ ฌานเณ พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานนิฺนฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปฺพการโฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว
กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกขํ ปีติสุขํ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจารานํ รูปสฺมา ฯเปฯ ทฺติยํ ฌานํฯ ตฺติยํ ฌานํฯ จตฺตํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ ฌานเณ ภาเวนฺโต จตฺตารโ
ฌานเณ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนิฺนฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปฺพการโติฯ
(เอวํ ยาว เอสนา ปาลิ วิตฺถาเรตฺตพฺพา)ฯ

[๑๓๐๓]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อุตฺตมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ กตมานิ ปณฺจฯ รูปราโค
อรฺุปราคิ มาโน อุตฺตจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอุตฺตมฺภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ

๙. ฌานสังยุต

ว่าด้วยฌาน ๔

[๑๓๐๐]

สาวัดถินทาน. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฌาน ๔ เหล่านี้ ฌาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบลงไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บารลุ^๑จตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฌาน ๔ เหล่านี้แล.

[๑๓๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคา ไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน ฉั่นใด ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฌาน ๔ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โนมไปสู่निพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉั่นนั้นเหมือนกัน.

[๑๓๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฌาน ๔ อย่างไร ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุตติยฌาน... ตติยฌาน... จตุตถฌาน... ดูกร^๒ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งฌาน ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลีออกไปอย่างนี้ จนถึงความแสวงหา)

[๑๓๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

๑. บรรลุ -ผู้รวบรวม

๒. ดูกร -ผู้รวบรวม

[๑๓๐๔]

อิเมสํ โข ภิกขเว ปญจนํ อุทฺธมภาคิยานํ สญฺโฆชนานํ อภิญฺญา
 ปริญฺญา ปริกฺขยา ปหานาย จตุตาโร ฌานา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตุตาโรฯ
 อิธ ภิกขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาร์
 วิเวกํ ปิตฺติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริตี วิตกฺกวิจารานํ ฐปสฺมา อชฺฌตฺตํ
 สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกํ อวิจาร์ สมาริํ ปิตฺติสฺสํ ทุตฺติยํ ฌานํฯ
 ตตฺติยํ ฌานํฯ จตฺตตฺตํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริตีฯ อิเมสํ โข ภิกขเว ปญจนํ
 อุทฺธมภาคิยานํ สญฺโฆชนานํ อภิญฺญา ปริญฺญา ปริกฺขยา ปหานาย อิเม
 จตุตาโร ฌานา ภาเวตพฺพาติฯ (คฺงฺคาเปยฺยาโลฯ ยถา มคฺคสํยุตฺตํ วิตถาริตํ เอว
 ฌานสํยุตฺตํ วิตถาเรตพฺพํ ยาว เอสนา ปาลิ)ฯ

ฌานสํยุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๑๓๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฌาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ ฌาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุตติยฌาน... ตติยฌาน... จตุตถฌาน... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฌาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อละความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

(กัณหาปายาล พึงขยายเนื้อความฌานสังยุต ตลอดถึงบาลีไปจนถึงความแสวงหาเหมือนมรรคสังยุต).

จบ ฌานสังยุต

อานาปานสยัตต

เอกธมฺมวคฺโค ปจฺโม

[๑๓๐๕]

สาวตเถสิ ฯ ตตฺร โข ฯ เป ฯ เอตทโวจ เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิตฺโต พหุลลิกโต มหปฺพลโต โหติ มหานิสฺสํโส ฯ กตโม เอกธมฺโม ฯ อานาปานสยัตติ ฯ

[๑๓๐๖]

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อานาปานสยัตติ กถํ พหุลลิกตา มหปฺพลตา โหติ มหานิสฺสํสา ฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรณฺณคโต वा รุกฺขมฺูลคโต वा สฺถูณณาคารคโต वा นิสฺสํหิตํ ปลลฺงกํ อาภุชิตฺวา อุจฺจํ กายํ ปณฺธิชาย ปริมุขํ สตี อุပ္ภูจฺเจตฺวา ฯ โส สโตว อสฺสสยํ สโต^๑ ปสฺสสยํ ทิฆมฺ วา อสฺสสยํ ทิฆมฺ อสฺสสยํ ปชานาติ ทิฆมฺ วา ปสฺสสยํ ทิฆมฺ ปสฺสสยํ ปชานาติ ฯ รสฺสํ วา อสฺสสยํ รสฺสํ อสฺสสยํ ปชานาติ รสฺสํ วา ปสฺสสยํ รสฺสํ ปสฺสสยํ ปชานาติ ฯ สพฺพกายปฏิสฺสเวทํ อสฺสสยํ สิกฺขติ สพฺพกายปฏิสฺสเวทํ ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสยํ สิกฺขติ ปสฺสมภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ ปีติปฏิสฺสเวทํ อสฺสสยํ สิกฺขติ ปีติปฏิสฺสเวทํ ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ สุขปฏิสฺสเวทํ อสฺสสยํ สิกฺขติ สุขปฏิสฺสเวทํ ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ จิตฺตสงฺขารปฏิสฺสเวทํ อสฺสสยํ สิกฺขติ จิตฺตสงฺขารปฏิสฺสเวทํ ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ ปสฺสมภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสยํ สิกฺขติ ปสฺสมภยํ จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ จิตฺตปฏิสฺสเวทํ อสฺสสยํ สิกฺขติ จิตฺตปฏิสฺสเวทํ ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ อภิปปโมทํ จิตฺตํ อสฺสสยํ สิกฺขติ อภิปปโมทํ จิตฺตํ ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ สมาทํ จิตฺตํ อสฺสสยํ สิกฺขติ สมาทํ จิตฺตํ ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสยํ สิกฺขติ วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ อนิจฺจานุปสฺสี อสฺสสยํ สิกฺขติ อนิจฺจานุปสฺสี ปสฺสสยํ สิกฺขติ ฯ

๑. ม. ย. สโตว ฯ เอมฺปริปิ ฯ (ในพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐข้อความเชิงอรรถเป็นเลข ๒ ข้างอิงเชิงอรรถเป็นเลข ๑) -ผู้รวบรวม)

อานาปานสังยุต

เอกธรรมวรรคที่ ๑

เอกธรรมสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติ

(๑๓๐๕)

พระนครสาวดี ๑๓๗ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก ธรรมอันหนึ่งเป็นไหน? คือ อานาปานสติ.

(๑๓๐๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งกายทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งกายทั้งปวงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งปิติหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งปิติหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งสุขหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งสุข หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักรู้แจ้งจิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งจิตหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้รู้แจ้งจิตหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักปลี้องจิตหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณา

วิจารณ์ปฐพี อุตสฤษฐามีติ ลิกขติ วิจารณ์ปฐพี ปฐสฤษฐามีติ ลิกขติ ฯ
 นิโรธานุปฐพี อุตสฤษฐามีติ ลิกขติ นิโรธานุปฐพี ปฐสฤษฐามีติ ลิกขติ ฯ
 ปฏินิสสัคคานุปฐพี อุตสฤษฐามีติ ลิกขติ ปฏินิสสัคคานุปฐพี ปฐสฤษฐามีติ
 ลิกขติ ฯ เอวံ ภาวิตา โข ภิกขเว อานาปานสฺสติ เอวံ พหุลีกตา มหปฺผลา
 โหติ มหานิสฺสาติ ฯ

[๑๓๐๗]

อานาปานสฺสติ ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา ฯ

[๑๓๐๘]

กถํ ภาวิตา จ ภิกขเว อานาปานสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ
 มหานิสฺสา ฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ อานาปานสฺสตีสหคตํ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาวเต
 วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์นิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯ อานาปานสฺสตีสหคตํ
 ธรรมวิจยสมฺโพชฌงฺกํ ฯ วิริย ปิตี ปสฺสทฺธิ สมาธิ อานาปานสฺสตีสหคตํ อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฌงฺกํ ภาวเต วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์นิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯ เอวံ
 ภาวิตา โข ภิกขเว อานาปานสฺสติ เอวံ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสาติ ฯ

เห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดย
ความคลายกำหนด^๑หายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความ
คลายกำหนดหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก
ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจัก
พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดย
ความสละคืนหายใจเข้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

จบ สูตรที่ ๑

โพชฌงค์สูตร

ว่าด้วยโพชฌงค์

[๑๓๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๐๘]

ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก
มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วย
อานาปานสติ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญ
ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์... วิริยสัมโพชฌงค์... ปีติสัมโพชฌงค์... ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์...
สมาธิสัมโพชฌงค์... อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอานาปานสติ อาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ
อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๓๐๙]

อานาปานสูสติ ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาฯ

[๑๓๑๐]

กถํ ภาวิตา จ ภิกขเว อานาปานสูสติ กถํ พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ อรณณคโต वा รุกขมุลคโต वा สุธณคารคโต वा นิสิตฺติ ปลุลงกํ อากุชิตฺวา อุหํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตี อุပ္ภุจเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสตี สโต ปสฺสสตี (วิตถาเรตพฺพา ยาว ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสตีสุสํมิตี ลิกฺขติ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสตีสุสํมิตี ลิกฺขติ)ฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกขเว อานาปานสูสติ เอวํ พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสตีฯ

[๑๓๑๑]

อานาปานสูสติ ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาฯ

[๑๓๑๒]

กถํ ภาวิตา จ ภิกขเว อานาปานสูสติ กถํ พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ อรณณคโต वा รุกขมุลคโต वा สุธณคารคโต वा นิสิตฺติ ปลุลงกํ อากุชิตฺวา อุหํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตี อุပ္ภุจเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสตี สโต ปสฺสสตีฯ (วิตถาโร ยาว ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสตีสุสํมิตี ลิกฺขติ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสตีสุสํมิตี ลิกฺขติ)ฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกขเว อานาปานสูสติ เอวํ พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาฯ

สุทธกสูตร

วิธีเจริญอานาปานสติ

[๑๓๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๐]

ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความให้ตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๑

ผลานิสงส์เจริญอานาปานสติ ๒ ประการ

[๑๓๑๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๒]

ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๓]

เอว ภาวิตาย โข ภิกขเว อานาปานสุตติยา เอว พหุลีกตาย ทูวินัน ผลิตาน
อณฺณตรํ ผลิตํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม อณฺณวา สติ วา อุปาทิเสสเส อนาคามิตาติฯ

[๑๓๑๔]

อานาปานสุตติ ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสาฯ

[๑๓๑๕]

กถํ ภาวิตา จ ภิกขเว อานาปานสุตติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ
มหานิสฺสาฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ อรณฺณคโต วา รุกฺขมฺมูลคโต วา สฺถวนาคารคโต
วา นิสิตฺติ ปลฺลงฺกํ อากุชิตฺวา อุจฺจํ กายํ ปณฺธิชาย ปริมุจฺจํ สตี อุปฺปญฺจเปตฺวาฯ โส
สโตว อสฺสสฺสตี สโตว ปสฺสสฺสตีฯ (วิตถารํ ยาว ปญฺนิสฺสคฺคานุปสฺสตี อสฺสสฺสตี สามีติ
สิกฺขตี ปญฺนิสฺสคฺคานุปสฺสตี ปสฺสสฺสตี สามีติ สิกฺขตี)ฯ เอว ภาวิตา โข ภิกขเว
อานาปานสุตติ เอว พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสาฯ

[๑๓๑๖]

เอว ภาวิตาย โข ภิกขเว อานาปานสุตติยา เอว พหุลีกตาย สตฺต ผลิตา
สฺตฺตานิสรฺสา ปาฏิกงฺขาฯ กตฺเม สตฺต ผลิตา สฺตฺตานิสรฺสาฯ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ
อณฺณํ อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ อณฺณํ อาราเชติ อถ มรณฺกาลเ อณฺณํ
อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ อณฺณํ อาราเชติ โน เจ มรณฺกาลเ อณฺณํ
อาราเชติฯ อถ ปลฺลจฺจนัน โอรมฺภากิยานํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา อนฺตรปฺริณิพฺพายี
โหติ อุปฺพจฺจปฺริณิพฺพายี โหติ อสฺงฺขารปฺริณิพฺพายี โหติ สสฺงฺขารปฺริณิพฺพายี โหติ
อุทฺธสโต โหติ อกนิฏฺฐคามีฯ เอว ภาวิตาย โข ภิกขเว อานาปานสุตติยา เอว
พหุลีกตาย อิมเ สตฺต ผลิตา สฺตฺตานิสรฺสา ปาฏิกงฺขาติฯ

[๑๓๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างนี้ พึงหวังได้ผล ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผลในปัจจุบัน หรือ
เมื่อยังมีความถื้อมั่นอยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๒

ผลานิสงส์การเจริญอานาปานสติ ๗ ประการ

[๑๓๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๕]

ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก
มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี นั่งคู้บัลลังก์
ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความ
ให้ตลอดถึง ย่อมศึกษาว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณา
เห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
อย่างนี้ พึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗ ประการนั้นเป็นไหน? คือ
จะได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน จะได้ชม
ในเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซ้ เพราะ
สังโยชนอันเป็นส่วนเบื่องต่ำ ๕ ล้นไป จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ๑
ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้สังขารปรินิพพายี ๑ ผู้สสังขารปรินิพพายี ๑ ผู้อุทชังโสโต-
อกนิฏฐคามิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำ
ให้มากแล้วอย่างนี้แล พึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๓๑๗]

สาวตติย์ฯ ตตร โข ภควา ฯเปฯ เอตทโวจ ภาวธ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว
อานาปานสฺสตีติ ฯ

[๑๓๑๘]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อริฏฺโฐ ภควนฺตํ เอตทโวจ อหํ โข ภนฺเต ภาวมิ
อานาปานสฺสตีติ ฯ ยถากถํ ปน ตวํ อริฏฺฐ ภาวสิ อานาปานสฺสตีติ ฯ

[๑๓๑๙]

อตีเตสฺส เม ภนฺเต กามสฺส กามจฺจนฺโท ปหีนฺโน อนาคเตสฺส เม กามสฺส
กามจฺจนฺโท วิคโต อหฺมตฺตํ^๑ พหิทฺธา จ เม ฌมฺเมสฺส ปฏฺฐิสฺสณฺหา สุปฺปฏฺฐินฺตา โส
สโตว อสฺสตีสฺสามิ สโต ปสฺสตีสฺสามิ ฯ เอวํ ขวาทํ ภนฺเต ภาวมิ อานาปานสฺสตีติ ฯ

[๑๓๒๐]

อตฺถสฺมา อริฏฺฐ อานาปานสฺสตี เนสา นตฺถีติ วทามิ ฯ อปิจ อริฏฺฐ ยถา
อานาปานสฺสตี วิตุถาเรน ปริปฺปณฺณา โหติ ตํ สฺสณฺหาสิ สาธุกํ มนสิกรโหสิ ภาสิสฺสามีติ ฯ
เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อริฏฺโฐ ภควโต ปจฺจสฺสตี ฯ ภควา เอตทโวจ กถญจ
อริฏฺฐ อานาปานสฺสตี วิตุถาเรน ปริปฺปณฺณา โหติ ฯ อิธ อริฏฺฐ ภิกฺขุ อรณฺณคโต วา
รุกฺขมฺมูลคโต วา สฺสณฺหาการคโต วา นิสิตฺติ ปลฺลงกํ อากุชิตฺวา อุจฺจุ กายํ ปณฺชาย
ปริมุขํ สตี อุปฏฺฐเปตฺวา ฯ โส สโตว อสฺสตี สโต ปสฺสตี ทิฆํ วา อสฺสสนฺโต
ทิฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ ฯเปฯ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสตีสฺสามีติ ลิกฺขติ
ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสตีสฺสามีติ ลิกฺขติ ฯ เอวํ โข อริฏฺฐ อานาปานสฺสตี วิตุถาเรน
ปริปฺปณฺณา โหตีติ ฯ

อริยสูตร

การเจริญอานาปานสติ

[๑๓๑๗]

พระนครสาวดี. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาค ฯลฯ ได้ตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายย่อมเจริญอานาปานสติหรือหนอ ?

[๑๓๑๘]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว ท่านพระอริยฐานได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอยู่.

พ. ดูกรอริยฐาน ก็เธอเจริญอานาปานสติอย่างไรเล่า ?

[๑๓๑๙]

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กามฉันทในกามที่ล่วงไป ข้าพระองค์ละได้แล้ว กามฉันทในกามที่ยังไม่มาถึงของข้าพระองค์ไปปราศแล้ว ปฏิษณฺญาในธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็นภายในและภายนอก ข้าพระองค์กำจัดเสียแล้ว ข้าพระองค์มีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอย่างนี้แล.

[๑๓๒๐]

พ. ดูกรอริยฐาน อานาปานสตินั้นมีอยู่ เราไม่ได้กล่าวว่าไม่มี ก็แต่ว่าอานาปานสติย่อมบริบูรณ์โดยกว้างขวางด้วยวิธีใด เธอจงฟังวิธีนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ท่านพระอริยฐานทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรอริยฐาน ก็อานาปานสติย่อมบริบูรณ์โดยกว้างขวางอย่างไรเล่า ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่บ้านก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรอริยฐาน อานาปานสติย่อมบริบูรณ์ โดยกว้างขวางอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๓๒๑]

สาวตฤๅณ เตน โข ปน สมเณ อายสุมมา มหากปปีโน ภควโต อวิหุเร
นิสินโน โหติ ปลุลงกั อากุชิตวา อุหัง กายั ปณิชาย ปริมุขัง สตี อุปฏฺฐเปตฺวาฯ

[๑๓๒๒]

อทฺทสา โข ภควา อายสุมนฺตํ มหากปปีนํ อวิหุเร นิสินฺนํ ปลุลงกั
อากุชิตวา อุหัง กายั ปณิชาย ปริมุขัง สตี อุปฏฺฐเปตฺวา ทิสฺวาน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
ปสฺสธ โน ตฺวเมห ภิกฺขเว เอตสฺส ภิกฺขุโน กายสฺส อិณฺชิตตฺตํ วา ผนฺทิตตฺตํ วาติฯ

[๑๓๒๓]

ยทาปี มยฺ ภนฺเต ตํ อายสุมนฺตํ ปสฺสาม สงฺฆมฺชฺเณ วา นิสินฺนํ เอกํ วา
รโห นิสินฺนํ ตทาปี มยฺ ตสฺส อายสุมโต น ปสฺสาม กายสฺส อิณฺชิตตฺตํ วา
ผนฺทิตตฺตํ วาติฯ

[๑๓๒๔]

ยสฺส ภิกฺขเว สฺมาชิสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา เนว กายสฺส อิณฺชิตตฺตํ
วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา น จิตฺตสฺส อิณฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา ตสฺส โส
ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฺมาชิสฺส นิกามลาภี อภิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ

[๑๓๒๕]

กตมสฺส จ ภิกฺขเว สฺมาชิสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา เนว กายสฺส
อิณฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา น จิตฺตสฺส อิณฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วาฯ
อานาปานสฺสติสฺมาชิสฺส ภิกฺขเว ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา เนว กายสฺส อิณฺชิตตฺตํ
วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา น จิตฺตสฺส อิณฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วาฯ

[๑๓๒๖]

กถํ ภาวิตเต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสฺมาชิมฺหิ กถํ พหุลีกเต เนว กายสฺส
อิณฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา น จิตฺตสฺส อิณฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ
วาฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรณฺณคโต วา รุกฺขมฺูลคโต วา สฺถวนาการคโต วา นิสิตฺติ
ปลุลงกั อากุชิตวา อุหัง กายั ปณิชาย ปริมุขัง สตี อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว

กัปปินสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๒๑]

พระนครสาวดี. ก็สมัยนั้น ท่านพระมหากัปปิยะ นั่งอุ้งปลั่งกั ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ในที่ไม่ไกล พระผู้มีพระภาค.

[๑๓๒๒]

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านมหากัปปิยะนั่งอุ้งปลั่งกั ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายของ ภิกษุนั้นหรือไม่ ?

[๑๓๒๓]

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลาใดข้าพระองค์ทั้งหลาย เห็นท่านผู้มีอายุนั้นนั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ หรือนั่งในที่ลับรูปเดียว ในเวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย มิได้เห็นความไหว หรือความเอนเอียงแห่งกายของท่านผู้มีอายุนั้นเลย.

[๑๓๒๔]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหว หรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสมาธิใด ภิกษุนั้นได้สมาธินั้นตามความปรารถนาได้ โดยไม่ยากไม่ลำบาก.

[๑๓๒๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหว หรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี เพราะได้เจริญ กระทำให้มากซึ่งสมาธิ เป็นไฉน ? เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอานาปานสติสมาธิ.

[๑๓๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหวหรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในที่เรือนว่างก็ดี นั่งอุ้งปลั่งกั ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า

อสุสสติ สโต ปสฺสสติ (วิตุถาเรตพฺพา ยาว ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี อสุสสิสฺสามีติ
 สิกฺขติ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ)ฯ เอวํ ภาวิตฺเต โข ภิกฺขเว
 อานาปานสฺสติสมาธิํ เอวํ พหุลีกเต เนว กายสฺส อธิชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ
 วา น จิตฺตสฺส อธิชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วาติฯ

[๑๓๒๗]

อานาปานสฺสติสมาธิ ภิกฺขเว ภาวิตฺเต พหุลีกโต มหปฺพลโต โหติ มหานิสฺสํโสฯ

[๑๓๒๘]

กถํ ภาวิตฺเต จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต มหปฺพลโต โหติ
 มหานิสฺสํโสฯ อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรณฺณคโต วา รุกฺขมฺมูลคโต วา สฺถวนาคารคโต
 วา นิสิตฺติ ปลลฺลํกํ อาภุชิตฺวา อุจฺจุ กายํ ปณฺธิชย ปริมุขํ สตี อุปฺภจฺเจตฺวาฯ
 โส สโตว อสุสสติ สโต ปสฺสสติฯ ที่จํ วา อสุสสนฺโต ที่จํ อสุสสามีติ ปชานาติ
 (วิตุถาเรตพฺพา ยาว ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี อสุสสิสฺสามีติ สิกฺขติ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี
 ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ)ฯ เอวํ ภาวิตฺเต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ เอวํ
 พหุลีกโต มหปฺพลโต โหติ มหานิสฺสํโสฯ

[๑๓๒๙]

อหฺมปิ สฺมํ ภิกฺขเว ปุพฺพเพว สมฺโพชฺชา อนภิสฺมพฺพุทฺโธ โพชิสฺสโตว สฺมาโน
 อิมินา วิหารเณ พหุลํ วิหารามิฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว อิมินา วิหารเณ พหุลํ วิหรโต
 เนว กาโย กิลมตี^๑ น จกฺขุณี อนุปาทาย จ เม อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจุจฺติ^๒ฯ

[๑๓๓๐]

ตสฺมา ติทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากฺขเขยฺย เนว เม กาโยปิ กิลเมยฺย น
 จกฺขุณี อนุปาทาย จ เม อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจุเจยฺยาติ อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ
 สาธุกํ มนสิกาตพฺโพฯ

๑. ส. กิลมิฯ

๒. ส. ม. วิมฺจุจฺติฯ

(พึงขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญกระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหวหรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี.

จบ สูตรที่ ๗

ที่ปสูตร

อานิสงส์แห่งการเจริญอานาปานสติสมาธิ

(๑๓๒๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

(๑๓๒๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่บ้านว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติมั่นไว้เฉพาะหน้า เขมมิตสดีหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

(๑๓๒๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า เมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นโพธิสัตว์ มิได้ตรัสรู้ ก็ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้โดยมาก เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้โดยมาก กายไม่ลำบาก จักขุไม่ลำบาก และจิตของเราย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมัน.

(๑๓๓๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า แม้กายของเราไม่พึงลำบาก จักขุของเราไม่พึงลำบาก และจิตของเราจักหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมัน ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๑]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากฺขฺเขยฺย เย เม เกหสิตา สรสงฺกปฺปา
เต ปหิเยยฺยุนฺติ อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๒]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากฺขฺเขยฺย อปฺปปฏิกุเล ปฏิกุลสฺสณี วิหเรยฺยุนฺติ
อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๓]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากฺขฺเขยฺย ปฏิกุเล อปฺปปฏิกุลสฺสณี วิหเรยฺยุนฺติ
อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๔]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากฺขฺเขยฺย อปฺปปฏิกุเล จ ปฏิกุเล จ
ปฏิกุลสฺสณี วิหเรยฺยุนฺติ อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๕]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากฺขฺเขยฺย ปฏิกุเล จ อปฺปปฏิกุเล จ
อปฺปปฏิกุลสฺสณี วิหเรยฺยุนฺติ อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๖]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากฺขฺเขยฺย อปฺปปฏิกุลณฺจ ปฏิกุลณฺจ ตทฺหํ
อภินิวัชเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ
สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๗]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากฺขฺเขยฺย วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ
ธมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกํ ปิติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยุนฺติ
อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๘]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากฺขฺเขยฺย วิตกฺกวิจารานํ รูปสฺมา อชฺฌตฺตํ
สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกํ อวิจาร์ สมาธิํ ปิติสฺสํ ทฺหิตํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยุนฺติ อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงสละความระลึกและความดำริของเราที่อาศัยเรือนนั้นเสีย ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๒]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิกูลว่าปฏิกูลอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๓]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิกูลว่าไม่ปฏิกูลอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๔]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญ ทั้งในสิ่งไม่ปฏิกูลและในสิ่งปฏิกูลว่าปฏิกูลอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๕]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญทั้งในสิ่งปฏิกูลและในสิ่งไม่ปฏิกูลว่าไม่ปฏิกูลอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๖]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเว้นสิ่งไม่ปฏิกูลและสิ่งปฏิกูลทั้งสองนั้นเสียแล้ววางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๗]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงสัจจจากาม สัจจจากุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ ปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๘]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายในเป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแก่สมาธิอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๙]

ตสุมา ตีห ภิกขเว ภิกขุ เจปิ อากงฺเขยฺย ปิตฺติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ
 วิหเรยฺยํ สโต จ สมฺปชาโน สุขญจ กาเยน ปฏิสฺสเวเทยฺยํ ยนฺตํ อริยา อาจิภฺขนฺติ
 อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ อยเมว
 อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๐]

ตสุมา ตีห ภิกขเว ภิกขุ เจปิ อากงฺเขยฺย สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ
 ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถกฺมา อทุกฺขมสฺสํ อุเปกฺขาสติปาริสฺสทฺธิ
 จตฺตํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ
 มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๑]

ตสุมา ตีห ภิกขเว ภิกขุ เจปิ อากงฺเขยฺย สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมตฺกุกฺมา
 ปฏฺิขสญฺญานํ อตฺถกฺมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ
 อากาसानญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ
 มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๒]

ตสุมา ตีห ภิกขเว ภิกขุ เจปิ อากงฺเขยฺย สพฺพโส อากาसानญฺจายตฺนํ
 สมตฺกุกฺมมฺ อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ
 อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๓]

ตสุมา ตีห ภิกขเว ภิกขุ เจปิ อากงฺเขยฺย สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตฺนํ
 สมตฺกุกฺมมฺ นตฺถิ กิณฺจิตฺติ อากิณฺจญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ อยเมว
 อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๔]

ตสุมา ตีห ภิกขเว ภิกขุ เจปิ อากงฺเขยฺย สพฺพโส อากิณฺจญฺจายตฺนํ
 สมตฺกุกฺมมฺ เนวสญฺญานาสญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ อยเมว อานาปาน-
 สฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๙]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุดุติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๐]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๑]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุอากาศาณัญญายตนฌาน ด้วยมนสิการว่า อากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงรูปสัญญา โดยประการทั้งปวง เพราะดับปญฺหสัญญา เพราะไม่มนสิการถึงนันทตตสัญญา ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๒]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุวิญญาณัญญายตนฌาน ด้วยมนสิการว่า วิญญาณหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาศาณัญญายตนฌาน โดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๓]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุอาภิกขัญญายตนฌาน ด้วยมนสิการว่า ไม่มีอะไรน้อยหน่า เพราะล่วงวิญญาณัญญายตนฌาน โดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๔]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุเนวสัณฺฐานาสนัญญายตนฌาน เพราะล่วงอาภิกขัญญายตนฌาน โดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๕]

ตสุม่า ตีห ภิกขเว ภิกขุ เจปี อากงเขยฺย สพฺพโส เนวสณฺณานาสณฺณายตนํ
สมตฺติกกมฺม สณฺณาวะทยิตฺตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ อยเมว อานาปานสฺสตีสมาริ
สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๖]

เอวํ ภาวิตะ โข ภิกขเว อานาปานสฺสตีสมาริมฺหิ เอวํ พหุลีกเต สุขญฺเจ
เวทนํ เวทยติ^๑ สา อนิจฺจาติ ปชานาติ อนชฺโณสฺสิตาติ ปชานาติ อนภินฺนุทิตาติ
ปชานาติ ฯ ทุกฺขญฺเจ เวทนํ เวทยติ สา อนิจฺจาติ ปชานาติ อนชฺโณสฺสิตาติ
ปชานาติ อนภินฺนุทิตาติ ปชานาติ ฯ อทุกฺขมสุขญฺเจ เวทนํ เวทยติ สา อนิจฺจาติ
ปชานาติ อนชฺโณสฺสิตาติ ปชานาติ อนภินฺนุทิตาติ ปชานาติ ฯ โส สุขํ เจ เวทนํ
เวทยติ วิสฺยุตฺโต นํ เวทยติ ฯ ทุกฺขํ เจ เวทนํ เวทยติ วิสฺยุตฺโต นํ เวทยติ ฯ
อทุกฺขมสุขํ เจ เวทนํ เวทยติ วิสฺยุตฺโต นํ เวทยติ ฯ โส กายปริยฺนุติกํ เวทนํ
เวทยมาโน^๒ กายปริยฺนุติกํ เวทนํ เวทยามิตี^๓ ปชานาติ จีวิตปริยฺนุติกํ เวทนํ
เวทยมาโน จีวิตปริยฺนุติกํ เวทนํ เวทยามิตี ปชานาติ กายสฺส เกทา อุทฺธํ จีวิต-
ปริยาทานา อิเชว สพฺพเวทยิตานิ อนภินฺนุทิตานิ สตีภวิสฺสนฺตีติ ปชานาติ ฯ

[๑๓๔๗]

เสยฺยถาปี ภิกขเว เตลณฺจ ปฏฺิจจ วฏฺฏณฺจ ปฏฺิจจ เตลปฺปทีโป ฌาเยยฺย
ตสฺสเสว เตลสฺส จ วฏฺฏียา จ ปริยาทานา อนาหาโร นิพฺพาเยยฺย ฯ เอวเมว
โข ภิกขเว ภิกขุ กายปริยฺนุติกํ เวทนํ เวทยมาโน กายปริยฺนุติกํ เวทนํ เวทยามิตี
ปชานาติ จีวิตปริยฺนุติกํ เวทนํ เวทยมาโน จีวิตปริยฺนุติกํ เวทนํ เวทยามิตี
ปชานาติ กายสฺส เกทา อุทฺธํ จีวิตปริยาทานา อิเชว สพฺพเวทยิตานิ อนภินฺนุทิตานิ
สตีภวิสฺสนฺตีติ ปชานาติ ฯ

๑. ไป. ยุ. สพฺพตฺถ เวทยิตี ฯ เวทยมาโน ฯ

๒. ไป. ยุ. สพฺพตฺถ เวทยิตี ฯ เวทยมาโน ฯ

๓. ไป. ยุ. เวทยามิตี ฯ เอวมฺปรี ฯ

[๑๓๔๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุสัญญาเวทิตนิโรธ เพราะล่วงแนวสัญญาสัญญาตนฉน โดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการ อานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี ไม่น่าเพิลิดเพิลิน ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี ไม่น่าเพิลิดเพิลิน ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี ไม่น่าเพิลิดเพิลิน ถ้าเธอเสวยสุขเวทนาเธอก็ไม่พัวพันเสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา เธอก็ไม่พัวพันเสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา เธอก็ไม่พัวพันเสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น เมื่อเธอเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เวทนาทั้งหมดในโลกนี้แหละ อันไม่น่าเพิลิดเพิลิน จักเป็นของเย็น เพราะสิ้นชีวิตเบื้องหน้า แต่กายแตก.

[๑๓๔๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันจะพึงลุกโพลงได้ ก็เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ เพราะหมดน้ำมันและไส้ ประทีปน้ำมันไม่มีเชื้อ พังดับไป ฉนใดภิกษุก็ฉนนั้นเหมือนกัน เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เวทนาทั้งหมดในโลกนี้แหละ อันไม่น่าเพิลิดเพิลิน จักเป็นของเย็น เพราะสิ้นชีวิตเบื้องหน้าแต่กายแตก.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๓๔๘]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลียํ วิหริติ มหาวเน กุฎาคารสาलयํ ฯ
 เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกขุณฺโณ อนЕКปริยาเยน อสุกกถํ กเถติ อสุกาย วณฺณํ
 ภาสติ อสุภาวนาย วณฺณํ ภาสติ ฯ อถ โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ อิจฺฉามหํ
 ภิกขเว อทฺธมาสํ ปฏิสลฺลียิตฺถํ นมฺหิ เกนจิ อุปสงกมิตพฺโพ อณฺฺตฺร เอเกน
 ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกขุ ภควโต ปฏิสสฺสุวา นาสุสุ
 โกจิ ภควนฺตํ อุปสงกมตี อณฺฺตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกน ฯ

[๑๓๔๙]

อถ โข เต ภิกขุ ภควา อนЕКปริยาเยน อสุกกถํ กเถติ^๑ อสุกาย วณฺณํ
 ภาสติ อสุภาวนาย วณฺณํ ภาสตีติ อนЕКการโวการํ อสุภาวนานุโยคมนฺุยุตฺตา
 วิหรนฺติ เต อิมินา กาเยน อฏฺฐิยมานา^๒ หรายมานา ชิกฺขจฺจมานา สตฺถหํ
 ปริเยสนฺติ ทสปี ภิกขุ เอกาเหน สตฺถํ อahrนฺติ วีสตีปี ฯเปฯ ตีสตีปี ภิกขุ
 เอกาเหน สตฺถํ อahrนฺติ ฯ

[๑๓๕๐]

อถ โข ภควา ตสฺส อทฺธมาสสฺส อจฺจเยนฺน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิตํ आयสฺมนฺตํ
 อานนฺทํ อามนฺเตสิ กิณฺุ โข อานนฺท ตนฺุฏโต วิย ภิกขุสงฺฆโมติ ฯ ตถา หิ ปน
 ภนฺเต ภควา ภิกขุณฺโณ อนЕКปริยาเยน อสุกกถํ กเถติ อสุกาย วณฺณํ ภาสติ
 อสุภาวนาย วณฺณํ ภาสติ ฯ เต [^๓] ภนฺเต ภิกขุ ภควา โข อนЕКปริยาเยน อสุกกถํ
 กเถติ อสุกาย วณฺณํ ภาสติ อสุภาวนาย วณฺณํ ภาสตีติ อนЕКการโวการํ
 อสุภาวนานุโยคมนฺุยุตฺตา วิหรนฺติ เต อิมินา กาเยน อฏฺฐิยมานา หรายมานา
 ชิกฺขจฺจมานา สตฺถหํ ปริเยสนฺติ ทสปี ภิกขุ เอกาเหน สตฺถํ อahrนฺติ วีสตีปี
 ฯเปฯ ตีสตีปี ภิกขุ เอกาเหน สตฺถํ อahrนฺติ ฯ สาธุ ภนฺเต ภควา ปริยายํ^๔
 อาจิกฺขตุ ยถายํ ภิกขุสงฺฆโม อณฺฺตฺร สณฺุชเหยยาติ ฯ

๑. ย. กเถติ ฯ เอวมฺปริ ฯ

๒. ม. อฏฺฐิยมานา ฯ

๓. ย. จ ฯ ม. อิม ปาสา นตฺติ ฯ

๔. ส. เอว ฯ ม. ย. อณฺฺตฺร ปริยายํ ฯ

เวสาลีสูตร

ว่าด้วยการเจริญอสุกกรรมฐาน

[๑๓๔๘]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ปามหวัน ใกล้เมืองเวสาลี ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกเถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุกแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอนนทปริยาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักถึงเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว

ภิกษุเหล่านั้นรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว.

[๑๓๔๙]

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกเถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก โดยอนนทปริยาย จึงชวนขวายประกอบการเจริญอสุก อันเคลื่อนกล่นด้วยอาการเป็นอนนทอยู่ ภิกษุเหล่านั้น อิดอัศจรรย์า กลียคกายนี้ ย่อมแสวงหาศาตราสำหรับปลงชีวิต สิบรูปบ้าง ยี่สิบรูปบ้าง สามสิบรูปบ้าง ย่อมนำศาตรามา โดยวันเดียวกัน.

[๑๓๕๐]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น โดยล่วงถึงเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนทมาตรัสถามว่า

ดูกรอานนท เพราะเหตุไรหนอ ภิกษุสงฆ์จึงดูเหมือนเบาบางไป ?

ท่านพระอานนทกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นเช่นนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกเถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก แก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอนนทปริยาย ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกเถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก โดยอนนทปริยาย ภิกษุจึงชวนขวายประกอบการเจริญอสุกอันเคลื่อนกล่นด้วยอาการเป็นอนนทอยู่ อิดอัศจรรย์า กลียคกายนี้ ย่อมแสวงหาศาตรา สำหรับปลงชีวิต สิบรูปบ้าง ยี่สิบรูปบ้าง สามสิบรูปบ้าง ย่อมนำศาตรามาโดยวันเดียวกัน ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงตรัสบอกปริยาย โดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์จะพึงดำรงอยู่ในอหัตผลเกิด.

[๑๓๕๑]

เตนหานนุท ขาวติกา ภิกขุ เวสาลี อุปนิสสาย วิหรนฺติ เต สพฺเพ อุปฏฺฐาน-
 สาลายํ สนนฺิปาเตหิตีฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสตุวา
 ขาวติกา ภิกขุ เวสาลี อุปนิสสาย วิหรนฺติ เต สพฺเพ อุปฏฺฐานสาลายํ สนนฺิปาเตตฺวา
 เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทวโจ สนนฺิปติโต ภนฺเต
 ภิกขุสงฺโฆ ยสฺสทานิ ภควา กาลํ มณฺณตฺติติฯ

[๑๓๕๒]

อด โข ภควา เยน อุปฏฺฐานสาลา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต
 อาสเน นิสฺสีติฯ นิสฺสชฺช โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ อัยปิ โข ภิกขเว อานาปานสฺส-
 ตติสมาธิ ภาวิโต พหุสฺสีกโต สนฺโต เจว ปณฺีโต จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร
 อุปฺปนฺนูปฺปนฺเน จ ปาปเก อกุสเล ฌมฺเม จานโส อนฺตรชาเปติ วุปฺสเมติฯ

[๑๓๕๓]

เสยฺยถาปี ภิกขเว คิมฺหานํ ปจฺฉิเม มาเส อุหตํ รโฆชลฺลํ ตเมนํ มหา
 อกาลเมโฆ จานโส อนฺตรชาเปติ วุปฺสเมติฯ เอวเมว โข ภิกขเว อานาปานสฺส-
 ตติสมาธิ ภาวิโต พหุสฺสีกโต สนฺโต เจว ปณฺีโต จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร
 อุปฺปนฺนูปฺปนฺเน จ ปาปเก อกุสเล ฌมฺเม จานโส อนฺตรชาเปติ วุปฺสเมติฯ

[๑๓๕๔]

กถํ ภาวิโต จ ภิกขเว อานาปานสฺสตติสมาธิ กถํ พหุสฺสีกโต สนฺโต เจว
 ปณฺีโต จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร อุปฺปนฺนูปฺปนฺเน จ ปาปเก อกุสเล
 ฌมฺเม จานโส อนฺตรชาเปติ วุปฺสเมติฯ อิทฺถ ภิกขเว ภิกขุ อรณฺณคโต วา
 รุกฺขมฺมูลคโต วา สฺถวนาคารคโต วา นิสฺสีทติ ปลฺลลงฺกํ อากุชิตฺวา อุจฺจุ กายํ ปณฺิชาย
 ปริมุขํ สตฺถี อุปฺภูจฺเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสฺสติ สโต ปสฺสสฺสติฯ (วิตฺถาเรตพฺพ)ฯ
 ปฏฺินิสฺสคฺคกานฺุปสฺสตี อสฺสสฺสิตฺตมามีติ ลิกฺขติ ปฏฺินิสฺสคฺคกานฺุปสฺสตี ปสฺสสฺสิตฺตมามีติ ลิกฺขติฯ
 เอวํ ภาวิโต โข ภิกขเว อานาปานสฺสตติสมาธิ เอวํ พหุสฺสีกโต สนฺโต เจว ปณฺีโต
 จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร อุปฺปนฺนูปฺปนฺเน จ ปาปเก อกุสเล ฌมฺเม จานโส
 อนฺตรชาเปติ วุปฺสเมตฺติติฯ

[๑๓๕๑]

พ. คูกรอนนท์ ถ้าอย่างนั้น ภิกษุมีประมาณเท่าใด ที่อาศัยเมืองเวสาลีอยู่
 เองจึงให้ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา

ท่านพระอนนททุลลภพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ยังภิกษุทั้งหมดที่อาศัยเมืองเวสาลีอยู่ ให้มาประชุมกันใน
 ปุฏฐานศาลา^๑ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว
 ขอพระผู้มีพระภาคจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

[๑๓๕๒]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ตรัสเรียก
 ภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ^๑แล อันภิกษุเจริญแล้ว
 กระทำให้มากแล้ว เป็นสภาพสงบ ประณีตชื่นใจ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และ
 ยังอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้วๆ ให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน.

[๑๓๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนธูลีและละอองที่ฟุ้งขึ้นในเดือนท้ายฤดูร้อน
 ฝนใหญ่ในสมัยมิใช่กาล ย่อมยังธูลีและละอองนั้นให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน จันใด
 สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นสภาพสงบ
 ประณีตชื่นใจ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และยังอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้วๆ
 ให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน จันนั้นเหมือนกัน.

[๑๓๕๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร
 กระทำให้มากแล้วอย่างไร เป็นสภาพสงบ... ให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน? ภิกษุ
 ในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เราว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง
 ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเนียงกว่า
 เราจักพิจารณาเห็น โดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็น
 โดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ
 อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นสภาพสงบ... ให้อันตรธาน
 สงบไปโดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๓๕๕]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา กิมิลายํ วิหริติ เวฬุเนฯ ตตฺร โข ภควา
 อายสฺมนุตฺตํ กิมิลํ อามนฺเตสึ กถํ ภาวิตฺตํ นุ โข กิมิล อานาปานสฺสติดสมาธิ กถํ
 พหุลีกโต มหปฺพลโ โลหิตี มหานิสฺสํโสติฯ เอวํ วุตฺเต อายสฺมา กิมิโล ตฺถุเห อโหสิฯ

[๑๓๕๖]

ทฺติยมฺปิ โข ภควาฯ ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนุตฺตํ กิมิลํ อามนฺเตสึ
 กถํ ภาวิตฺตํ นุ โข กิมิล อานาปานสฺสติดสมาธิ กถํ พหุลีกโต มหปฺพลโ โลหิตี
 มหานิสฺสํโสติฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา กิมิโล ตฺถุเห อโหสิฯ

[๑๓๕๗]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ เอตสฺส ภควา กาโล
 เอตสฺส สุกต กาโล ยํ ภควา อานาปานสฺสติดสมาธิ ภาเสยฺย ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ
 ธารสฺสณฺตํติฯ เตนหานนฺท สุณฺหาสิ สาธุกํ มนสิกโรหิ ภาสิสฺสํสามีติฯ เอวํ ภนฺเตติ
 โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺสํโสติฯ ภควา เอตทโวจ กถํ ภาวิตฺตํ จ อานนฺท
 อานาปานสฺสติดสมาธิ กถํ พหุลีกโต มหปฺพลโ โลหิตี มหานิสฺสํโสฯ อิทานนฺท ภิกฺขุ
 อรณฺณคโต วา รุกฺขมฺมูลคโต วา สุณฺณาการคโต วา นิสิตฺติ ปลลฺงกํ อาภุชิตฺวา
 อุจฺจุ กายํ ปณฺชาย ปริมุขํ สตี อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสฺติ ฯเปฯ ปฏฺนิสฺสค-
 กานุปสฺสี อสฺสสฺสํสามีติ ลิกฺขติ ปฏฺนิสฺสคกานุปสฺสี ปสฺสสฺสํสามีติ ลิกฺขติฯ เอวํ
 ภาวิตฺตํ โข อานนฺท อานาปานสฺสติดสมาธิ เอวํ พหุลีกโต มหปฺพลโ โลหิตี มหานิสฺสํโสฯ

[๑๓๕๘]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ที่จํ วา อสฺสสนฺโต ที่จํ อสฺสสํสามีติ ปชานาติ ที่จํ
 วา ปสฺสสนฺโต ที่จํ ปสฺสสํสามีติ ปชานาติฯ รสฺสํ วา อสฺสสนฺโต รสฺสํ อสฺสสํสามีติ

กิมิลสูตร

การเจริญอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๕๕]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน ใกล้เมืองกิมลา ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสถาม ท่านพระกิมละว่า

ดูกรกิมละ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก?

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระกิมละนั่งอยู่.

[๑๓๕๖]

แม้ครั้งที่สอง แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ตรัสถามท่านกิมละว่า

ดูกรกิมละ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก?

ท่านพระกิมละก็ยังนั่งอยู่.

[๑๓๕๗]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เป็นกาลสมควรที่พระองค์จะพึงตรัสสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ ข้าแต่พระสุคต เป็นกาลสมควรที่พระองค์จะพึงตรัสสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ ภิกษุทั้งหลายได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอานนท์ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ดูกรอานนท์ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่บ้านว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เขมมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรอานนท์ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๕๘]

ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้น

ปชานาติ รสํ ภา ปสฺสสนฺโต รสํ ปสฺสสํมิตี ปชานาติฯ สพฺพกายปฏิสํเวที
 อสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติ สพฺพกายปฏิสํเวที ปสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติฯ ปสฺสสมฺภํ ภายสงฺขารํ
 อสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติ ปสฺสสมฺภํ ภายสงฺขารํ ปสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติฯ กาเย
 กายานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
 โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ภายณฺณตฺราหํ อานนฺท เอตํ วทามิ ยทิตํ
 อสฺสาสฺสํปสฺสาสํฯ ตสฺมา ติหํนนฺท กาเย กายานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหริติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๑๓๕๙]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ปิตฺติปฏิสํเวที อสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติ ปิตฺติปฏิสํเวที
 ปสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติฯ สุขปฏิสํเวที อสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติ สุขปฏิสํเวที ปสฺสสํสํ-
 สํมิตี ลิกฺขติฯ จิตฺตสงฺขารปฏิสํเวที อสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติ จิตฺตสงฺขารปฏิสํเวที
 ปสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติฯ ปสฺสสมฺภํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติ ปสฺสสมฺภํ
 จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติฯ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมี
 สมเย วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส
 เหตุฯ เวทนาณฺณตฺราหํ อานนฺท เอตํ วทามิ ยทิตํ อสฺสาสฺสํปสฺสาสํ^๑ สาธุกํ
 มนสิการํฯ ตสฺมา ติหํนนฺท เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหริติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๑๓๖๐]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตปฏิสํเวที อสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติ จิตฺตปฏิสํเวที
 ปสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติฯ อภิปปโมทยํ จิตฺตํ ๗เปฯ สมาทนํ จิตฺตํฯ วิโมจยํ จิตฺตํ
 อสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติ วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสํสํมิตี ลิกฺขติฯ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี
 อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ นานํ อานนฺท มุฏฺฐสฺสํสํสํสํ อสมฺปชานสฺสํ
 อานาปานสฺสํ
 ตสฺมา ติหํนนฺท จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี
 สมเย วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

๑. ย. อสฺสาสฺสํปสฺสาสํฯ

ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวง หายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวง หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวกายอันหนึ่งในบรรดากายทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๕๙]

ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ปิตติหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ปิตติหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวเวทนาอันหนึ่งในบรรดาเวทนาทั้งหลาย ซึ่งได้แก่การกระทำไว้ในใจให้ดีซึ่งลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๖๐]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า เราจักกำหนดรู้จิตหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักกำหนดรู้จิตหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเปลื้องจิตหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเปลื้องจิตหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเราไม่กล่าวซึ่งการเจริญสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ สำหรับผู้มีสติหลงไม่มีสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๖๑]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ อนิจฺจานุปสฺสี อสฺสทิสฺสามีติ ลิกฺขติ ฯเปฯ
 วิจารณ์านุปสฺสี นิโรธานุปสฺสี ปฏินิสฺสัคคานุปสฺสี อสฺสทิสฺสามีติ ลิกฺขติ ปฏินิสฺสัคคา-
 นุปสฺสี ปสฺสทิสฺสามีติ ลิกฺขติฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมี
 สมเย วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ โส
 ยนฺตํ โหติ อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ปหานํ ตมฺปญฺญา ย ทิสฺวา สาธุกํ อหฺมฺเปกฺขิตา
 โหติฯ ตสฺมา ติหฺนณฺท ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรติ อาตปฺปี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๑๓๖๒]

เสยฺยถาปี อานนฺท จาตุมฺมหาปเถ^๑ มหา ปัสฺส
 อากฺขเจยฺย สกฺกํ วา รโธ วา อุปฺพนฺเตว ตํ ปัสฺส
 อากฺขเจยฺยฯ อุตฺตราย เจปี ทิสฺยา อากฺขเจยฺยฯ ทกฺขิณาย เจปี ทิสฺยา อากฺขเจยฺย
 สกฺกํ วา รโธ วา อุปฺพนฺเตว ตํ ปัสฺส
 เอวเมว โข อานนฺท ภิกฺขุ กาเย
 กายานุปสฺสี วิหฺรณฺโตปี อุปฺพนฺเตว ปาปเก อกฺุสฺเส ฌมฺเมฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ
 ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรณฺโตปี อุปฺพนฺเตว ปาปเก อกฺุสฺเส ฌมฺเมติฯ

เอกธมฺวคฺโค ปจฺจโมฯ

ตสฺสุทฺถาทนํ

เอกธมฺโม จ โพชฺฌนฺโค

สุทฺธิกํ^๒ จ เทว ผลา

อริญฺโজ กปฺปิโน ทิโป

เวสาลี กิมิเลน จาติฯ

๑. ม. ย. จตุมหาปเถฯ

๒. ย. สุทฺถกญฺจฯ

[๑๓๖๑]

ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละกินหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละกินหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ เธอเห็นการละอภิชณาและโทมนัสนั้นด้วยปัญญา จึงวางเฉยเสียได้ เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๖๒]

ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนมิกองดินใหญ่อยู่ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง ถ้าเกวียนหรือรถผ่านมาในทิศบูรพา ก็ย่อมกระทบกองดินนั้น ถ้าผ่านมาในทิศปัจฉิม ทิศอุดร ทิศทักษิณ ก็ย่อมกระทบกองดินนั้นเหมือนกัน ฉะนั้นใด ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมจะกำจัดอกุศลธรรมอันลามกนั้นเสียได้.

จบ เอกธรรมวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกธรรมสูตร	๒. โพชฌงกสูตร
๓. สุททิกสูตร	๔. ผลสูตรที่ ๑
๕. ผลสูตรที่ ๒	๖. อริฏฐสูตร
๗. กัปปินสูตร	๘. ทิปสูตร
๙. เวสาลีสูตร	๑๐. กิมิลสูตร

ทุตติยวคฺโค ทุตติโย

[๑๓๖๓]

เอกํ สมยํ ภควา อิจฺฉานนฺกเล วิหริติ อิจฺฉานนฺกถวนสณฺฑเตฯ ตตฺร โข
ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสี อิจฺฉามหํ ภิกฺขเว เตมาสํ ปฏิสลฺลียิตฺ๑ นมฺหิ เกณจิ
อุปสงฺกมิตพฺโพ อณฺเฏตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติฯ เอวํ ภนฺเตติ โข เต
ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสสฺสุวา นาสสฺสุ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมตี อณฺเฏตฺร เอเกน
ปิณฺฑปาตนิหารเกนฯ

[๑๓๖๔]

อถ โข ภควา ตสฺส เตมาสสฺส อจฺเจยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิตํ ภิกฺขุ
อามนฺเตสฺสี สเจ โว ภิกฺขเว อณฺเฏตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กตเมนาวุโส
วิหาเรน สมฺโณ โคตโม วสฺสาวาสํ พหุลํ วิหาสึติฯ เอวํ ปุจฺจา ตูเมห ภิกฺขเว
เตสํ อณฺเฏตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากรเมยฺยาถ อานาปานสฺสติสมาธินา โข
อาวุโส ภควา วสฺสาวาสํ พหุลํ วิหาสึติฯ

[๑๓๖๕]

อิธามํ ภิกฺขเว สโต อสฺสสามิ สโต ปสฺสสามิ ทิฆํ วา อสฺสสนฺโต ทิฆํ
อสฺสสามีติ ปชานามิ ทิฆํ วา ปสฺสสนฺโต ทิฆํ ปสฺสสามีติ ปชานามิฯ รสฺสํ วา
อสฺสสนฺโต รสฺสํ อสฺสสามีติ ปชานามิ รสฺสํ วา ปสฺสสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสามีติ
ปชานามิฯ สพฺพกายปฏิสฺสเวทึ อสฺสสฺสสามีติ ปชานามิ [วิตถาโร]ฯ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี
อสฺสสฺสสามีติ ปชานามิ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสฺสสามีติ ปชานามิฯ

[๑๓๖๖]

ยณฺหิ ตํ ภิกฺขเว สมฺมา วทมาโน วเทยฺย อริยวิหาโร อิติปิ พุรหฺมวิหาโร
อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิ อานาปานสฺสติสมาธิ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย อริยวิหาโร
อิติปิ พุรหฺมวิหาโร อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิฯ เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ เสกฺขา
อปฺปตฺตมานสา อนฺตฺตรํ โยคกฺขเมมํ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ เตสํ อานาปานสฺสติสมาธิ
ภาวิตํ พหุสฺสีกโต อาสวานํ ขยาย สํวตฺตติฯ

๑. ไป. ปฏิสลฺลิตฺ๑

ทศตวรรคที่ ๒

อจินานังคสูตร

ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะ

[๑๓๖๓]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โพรตมณเฑียรที่อจินานังคละ ใกล้อจินานังคนคร ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักสามเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว.

[๑๓๖๔]

ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น โดยล่วงสามเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกจะพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงตอบพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอยู่จำพรรษาด้วยสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติมาก.

[๑๓๖๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมรู้ชัดว่า เราจักกำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวงหายใจออก... ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสลละคืนหายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสลละคืนหายใจเข้า.

[๑๓๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้างดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะยังไม่บรรลุนิพพาน ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ.

[๑๓๖๗]

เย จ โข เต ภิกขเว ภิกขุ อรหันโต จีณาสวา วุสิตวนโต กตกรณียา
โธหิตถารว อนุปปตตสทตถา ปริกจีณภวสญโณชนา สมมทณฺญา วิมุตตา เตสํ
อานาปานสุตติสมาธิ ภาวิโต พหุลิกโต ทิฏฐจรมมสุขวิหาราย เจว สํวตฺตติ
สตีสมฺปชฌณาย จ ฯ

[๑๓๖๘]

ยถฺหิ ตํ ภิกขเว สมฺมา วทมาโน วเทยฺย อริยวิหาโร อติปิ พุรหฺมวิหารो
อติปิ ตถาคตวิหาโร อติปิ อานาปานสุตติสมาธิ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย อริยวิหาโร
อติปิ พุรหฺมวิหารो อติปิ ตถาคตวิหาโร อติปิติ ฯ

[๑๓๖๙]

เอกํ สมฺมํ อายสฺมา โลมสํกัภโย^๑ สกฺเกสุ วิหฺรติ กปิลวตฺตถุสฺมี นิโครธารา
เม ฯ อถ โข มหานาโม สกโก เยนายสฺมา โลมสํกัภโย เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
อายสฺมนฺตํ โลมสํกัภยํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข
มหานาโม สกโก อายสฺมนฺตํ โลมสํกัภยํ เอตทโวจ เสว นฺ โข ภาเน เสกฺโข
วิหาโร โส ตถาคตวิหาโร ฯ อุทาหุ อญฺโฬ^๒ เสกฺโข วิหาโร อญฺโฬ ตถาคตวิหาโรติ ฯ
น โข อาวุโส มหานาม เสว เสกฺโข วิหาโร โส ตถาคตวิหาโร ฯ อญฺโฬ โข
อาวุโส มหานาม เสกฺโข วิหาโร อญฺโฬ ตถาคตวิหาโร ฯ

๑. ย. โลมสวฺกัโส ฯ เวมฺปรี ฯ

๒. ม. อญฺโฬว ฯ

[๑๓๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตจีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ สมาธิอันสัมปยุตด้วย อานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ.

[๑๓๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุต ด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง.

จบ สูตรที่ ๑

โลมสกังภียสูตร

วิหารธรรมของพระเสาะ ต่างกับของพระพุทธองค์

[๑๓๖๙]

สมัยหนึ่ง ท่านพระโลมสกังภียะอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้เมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าสาकยะพระนามว่า มหานาม เสด็จเข้าไปหาท่านพระโลมสกังภียะถึงที่อยู่ ถวายนมัสการแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินั้น เป็นวิหารธรรมของพระเสาะ เป็นวิหารธรรมของพระตถาคต หรือว่าวิหารธรรมของพระเสาะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง ท่านพระโลมสกังภียะถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินั้นแล เป็นวิหารธรรมของพระเสาะ เป็นวิหารธรรมของพระตถาคต หามิได้ วิหารธรรมของพระเสาะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

[๑๓๗๐]

เย เต อาวุโส มหานาม ภิกขุ เสกขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ
 ปตฺถยมาณา วิหรนฺติ เต ปญฺจ นีวรณํ ปหาย วิหรนฺติฯ กตเม ปญฺจฯ กามจุ-
 ฉนฺทนีวรณํ ปหาย วิหรนฺติ พยาปาทนีวรณํ ฯเปฯ ถีนมิตฺตนีวรณํ อุทฺทจฺจกุกฺกุจ-
 จนีวรณํ วิจิกิจฺจานีวรณํ ปหาย วิหรนฺติฯ เย^๑ เต อาวุโส มหานาม ภิกขุ เสกขา
 อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมาณา วิหรนฺติ เต อิมะ ปญฺจ นีวรณํ
 ปหาย วิหรนฺติฯ

[๑๓๗๑]

เย จ โข เต อาวุโส มหานาม ภิกขุ อรหฺโตะ จีณาสวา วุสิตวนฺโต
 กตกรณียา โอหิตการา อนุปฺปตฺตสทฺตถา ปริกฺขิณภวสญฺโฆชนา สมฺมทญฺญา
 วิมุตฺตา เตสํ ปญฺจ นีวรณา ปหีนา อฺจุฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถกฺตา อนภาวํกฺตา
 आयตฺตี อนุปฺปาททมฺมาฯ กตเม ปญฺจฯ กามจุฉนฺทนีวรณํ ปหีนํ อฺจุฉินฺนมุ-
 ลํ ตาลาวตฺถกํ อนภาวํกํ आयตฺตี อนุปฺปาททมฺมํ พยาปาทนีวรณํ ปหีนํ ฯเปฯ
 ถีนมิตฺตนีวรณํ อุทฺทจฺจกุกฺกุจจนีวรณํ วิจิกิจฺจานีวรณํ ปหีนํ อฺจุฉินฺนมุ-
 ลํ ตาลาวตฺถกํ อนภาวํกํ आयตฺตี อนุปฺปาททมฺมํฯ เย เต อาวุโส มหานาม
 ภิกขุ อรหฺโตะ จีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตการา อนุปฺปตฺตสทฺตถา
 ปริกฺขิณภวสญฺโฆชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา เตสํ อิมะ ปญฺจ นีวรณา อฺจุฉินฺนมุ-
 ลํ ตาลาวตฺถกํ อนภาวํกํ आयตฺตี อนุปฺปาททมฺมาฯ

[๑๓๗๒]

ตทมินาเปตฺโต^๒ อาวุโส มหานาม ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา อณฺโณ จ
 เสกฺโข วิหาโร อณฺโณ ตถาคตวิหาโรฯ

[๑๓๗๓]

เอกมิตฺถํ อาวุโส มหานาม สมฺมํ ภควา อิจฺฉานํคฺเค วิหริติ อิจฺฉานํคฺค-
 วนสญฺเฑฯ ตตฺตร โข อาวุโส [^๓] ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ อิจฺฉามํ ภิกฺขเว เตมาลํ
 ปฏิสลฺลียิตฺตํ นมฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตพฺโพ อณฺณตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติฯ
 เอวํ ภนฺเตติ โข อาวุโส [^๔] เต ภิกขุ ภควโต ปฏิสสฺสุวา นาสสฺสุ โกจิ ภควนฺตํ
 อุปสงฺกมิตํ อณฺณตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนฯ

๑. ม. เยปิ ฯ

๒. ไป. ตทมินาเปตฺโต ฯ

๓. ม. ย. มหานาม ฯ

๔. ม. ย. มหานาม ฯ

[๑๓๗๐]

ดูกรมหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุนิพพาน ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นย่อมละนิวรรณ์ ๕ นิวรรณ์ ๕ เป็นไหน? คือ กามฉันทนิวรรณ์ พยาบาทนิวรรณ์ ถีนมิทธนิวรรณ์ อุทธัจจกุกกุจจนิวรรณ์ วิจิกขณนิวรรณ์ ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุนิพพาน ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นย่อมละนิวรรณ์ ๕ เหล่านี้.

[๑๓๗๑]

ดูกรมหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้ว ลั่นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ นิวรรณ์ ๕ อันภิกษุเหล่านั้นละได้แล้ว ถอนรากเสียแล้ว กระทำไม่ให้มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน กระทำไม่ให้มี มีอันเกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา นิวรรณ์ ๕ เป็นไหน? คือ กามฉันทนิวรรณ์ พยาบาทนิวรรณ์ ถีนมิทธนิวรรณ์ อุทธัจจกุกกุจจนิวรรณ์ วิจิกขณนิวรรณ์^๑ ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชีณาสพ... หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ นิวรรณ์ ๕ เหล่านี้ อันภิกษุเหล่านั้นละได้แล้ว ถอนรากเสียแล้ว กระทำไม่ให้มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน กระทำไม่ให้มี มีอันไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

[๑๓๗๒]

ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทราบข้อนี้ โดยปริยายที่วิหาธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

[๑๓๗๓]

ดูกรมหาบพิตร สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์ ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้อิจฉานังคณคร ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักสามเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว.

[๑๓๗๔]

อด โข อาวุโส ภควา ตสฺส เตมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลํชานา วุณฺณจิตฺตํ
 ภิกฺขุ อามนฺเตสิ สเจ โว ภิกฺขเว อณฺณตฺตติยา ปรีพฺพชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ
 กตเมนาวุโส วิหารเณ สมโณ โคตโม วสฺสวาลํ พหุลํ วิหาสีติฯ เอวํ ปุจฺจา ตุมฺहे
 ภิกฺขเว เตสํ อณฺณตฺตติยานํ ปรีพฺพชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยถ อานาปานสฺสติสมาธินา
 โข อาวุโส ภควา วสฺสวาลํ พหุลํ วิหาสีติฯ

[๑๓๗๕]

อิธํ ภิกฺขเว สโต อสฺสสามิ สโต ปสฺสสามิ ทิฆํ วา อสฺสสนฺโต ทิฆํ
 อสฺสสามีติ ปชานามิ ทิฆํ วา ปสฺสสนฺโต ทิฆํ ปสฺสสามีติ ปชานามิ (วิตุถาเรตพฺพ)ฯ
 ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสฺสสามีติ ปชานามิ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสฺสสามีติ
 ปชานามิฯ

[๑๓๗๖]

ยถฺหิ ตํ ภิกฺขเว สมฺมา วทฺมานโน วเทยฺย อริยวิหาโร อิติปิ พุรฺหมวิหาโร
 อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิ อานาปานสฺสติ สมาธิ สมฺมา วทฺมานโน วเทยฺย
 อริยวิหาโร อิติปิ พุรฺหมวิหาโร อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิฯ เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 เสกฺขา อปฺปตฺตมานสา อนฺนุตฺตรํ โยคกฺกมํ ปตฺถยมาณา วิหรนฺติ เตสํ อานาปานสฺสติ-
 สมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต อาสวานํ ขยาย ลํวตฺตติฯ

[๑๓๗๗]

เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหฺนฺโต จีณาสวา วุสิตวณฺโต กตกรณียา
 โอหิตถารานํ อนฺนุปตฺตสทฺตถา ปรีกฺขิณภวสฺสโลचना สมฺมทณฺเณ วิมุตฺตา เตสํ
 อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สุขวิหาราย เจว ลํวตฺตติ
 สติสมฺปชฌนํ จฯ

[๑๓๗๔]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนโดยล่วงสามเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรธีย์^๑ปริพาชกจะพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก? เธอทั้งหลาย ถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงตอบพวกอัญญเดียรธีย์^๒ปริพาชกนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอยู่จำพรรษาอยู่ด้วยสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติมาก.

[๑๓๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า.

[๑๓๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ภิกษุเหล่าใดเป็นเสาะ ยังไม่บรรลุนิพพาน ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ?

[๑๓๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตจีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ.

๑. อัญญเดียรธีย์ - ผู้รวบรวม

๒. อัญญเดียรธีย์ - ผู้รวบรวม

[๑๓๗๘]

ยณฺหิ ตํ ภิกฺขเว สมฺมา วทมาโน วเทยฺย อริยวิหาโร อิตฺปิ พุรฺหมวิหาโร
อิตฺปิ ตถาคตวิหาโร อิตฺปิ อานาปานสฺสติสมาธิ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย อริยวิหาโร
อิตฺปิ พุรฺหมวิหาโร อิตฺปิ ตถาคตวิหาโร อิตฺปิติฯ

[๑๓๗๙]

อิมินา โข เอตํ อาวุโส มหานาม ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา อญฺโณ จ^๑
เสกฺโข วิหาโร อญฺโณ ตถาคตวิหาโรติฯ

[๑๓๘๐]

สาวตฺถิยํฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท येन ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิฺวาเตตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา อานนฺโท
ภควนฺตํ เอตทวโจ อตฺถิ นฺุ โข ภนฺเต เอกธฺมโม ภาวิตฺโต พหุลฺลิกโต จตฺตารโ
ธฺมเม ปรีปฺปเรติ จตฺตารโ ธฺมมา ภาวิตา พหุลฺลิกตา สตฺต ธฺมเม ปรีปฺปเรนฺติ สตฺต
ธฺมมา ภาวิตา พหุลฺลิกตา เทว ธฺมเม ปรีปฺปเรนฺตฺติฯ อตฺถิ โข อานนฺท เอกธฺมโม
ภาวิตฺโต พหุลฺลิกโต จตฺตารโ ธฺมเม ปรีปฺปเรติ จตฺตารโ ธฺมมา ภาวิตา พหุลฺลิกตา
สตฺต ธฺมเม ปรีปฺปเรนฺติ สตฺต ธฺมมา ภาวิตา พหุลฺลิกตา เทว ธฺมเม ปรีปฺปเรนฺตฺติฯ

[๑๓๘๑]

กตโม ปน ภนฺเต เอกธฺมโม ภาวิตฺโต พหุลฺลิกโต จตฺตารโ ธฺมเม ปรีปฺปเรติ
จตฺตารโ ธฺมมา ภาวิตา พหุลฺลิกตา สตฺต ธฺมเม ปรีปฺปเรนฺติ สตฺต ธฺมมา ภาวิตา
พหุลฺลิกตา เทว ธฺมเม ปรีปฺปเรนฺตฺติฯ อานาปานสฺสติสมาธิ โข อานนฺท เอกธฺมโม
ภาวิตฺโต พหุลฺลิกโต จตฺตารโ สติปฏฺฐานเ ปรีปฺปเรติ จตฺตารโ สติปฏฺฐานา ภาวิตา
พหุลฺลิกตา สตฺต โพชฺฌนฺเก ปรีปฺปเรนฺติ สตฺต โพชฺฌนฺกา ภาวิตา พหุลฺลิกตา
วิชฺชาวิมุตฺตํ ปรีปฺปเรนฺติฯ

[๑๓๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้างดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง.

[๑๓๗๙]

ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทราบข้อนี้ โดยปริยายที่วิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

จบ สูตรที่ ๒

อานันทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญหาของพระอานนท์

[๑๓๘๐]

พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๗ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีอยู่ อานนท์.

[๑๓๘๑]

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์^๑ ธรรม ๔ ข้อ... ธรรม ๗ ข้อ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์เป็นไฉน?

พ. ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

๑. ข้อสังเกต : “ธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์” เกินมา ๑ ประโยค -ผู้รวบรวม

[๑๓๘๒]

กถั ภาวิโต จ^๑ อานนท อานาปานสฺสตีสมาธิ กถั พหุลิกโต จตฺตารโ
สตีปฺนุจฺจเน ปรีปฺเรติฯ อิทานนท ภิกฺขุ อรณฺณคโต วา รุกฺขมุลคโต วา สฺถูณ-
การคโต วา นิสีทติ ปลฺลงกั อากุชิตฺวา อุหฺม กายํ ปณฺธิชย ปริมุขํ สตี อฺปฺนุจฺเจตฺวาฯ
โส สโตว อสฺสสตี สโต ปสฺสสตี ทิฆมฺ วา อสฺสสนฺโต ทิฆมฺ อสฺสสํมิตี ปชานาติ
ทิฆมฺ วา ปสฺสสนฺโต ทิฆมฺ ปสฺสสํมิตี ปชานาติ (วิตุถาเรตพฺพ)ฯ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี
อสฺสสิสฺสํมิตี ลิกฺขติ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสํมิตี ลิกฺขติฯ ยสฺมี สมเย
อานนท ภิกฺขุ ทิฆมฺ วา อสฺสสนฺโต ทิฆมฺ อสฺสสํมิตี ปชานาติ ทิฆมฺ วา ปสฺสสนฺโต
ทิฆมฺ ปสฺสสํมิตี ปชานาติฯ รสฺสํ วา ฯเปฯ ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสํมิตี
ลิกฺขติ ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสํมิตี ลิกฺขติฯ กาเย กายานุปสฺสี อานนท
ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหริติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ
ตํ กิสฺส เหตุฯ กายณฺณตฺราหํ อานนท เอตํ วทามิ ยทิตํ อสฺสาสปฺปสฺสาสํฯ
ตสฺมา ติทานนท กาเย กายานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหริติ อาตapi สมฺปชาโน
สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๑๓๘๓]

ยสฺมี สมเย อานนท ภิกฺขุ ปิตีปฺปฏิสฺสเวที อสฺสสิสฺสํมิตี ลิกฺขติฯ สุขปฺปฏิสฺสเวทีฯ
จิตฺตสงฺขารปฺปฏิสฺสเวทีฯ ปสฺสสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสิสฺสํมิตี ลิกฺขติ ปสฺสสมฺภยํ
จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสํมิตี ลิกฺขติฯ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี อานนท ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย
วิหริติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ
เวทนาณฺณตฺราหํ อานนท เอตํ วทามิ ยทิตํ อสฺสาสปฺปสฺสาสํ สาธุกํ มนสิการํฯ
ตสฺมา ติทานนท เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหริติ อาตapi
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๑๓๘๔]

ยสฺมี สมเย อานนท ภิกฺขุ จิตฺตปฺปฏิสฺสเวที อสฺสสิสฺสํมิตี ลิกฺขติ จิตฺต-
ปฺปฏิสฺสเวที ปสฺสสิสฺสํมิตี ลิกฺขติฯ อภิปปโมทยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสํมิตี ลิกฺขติฯ
สมาทหํ จิตฺตํฯ วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสํมิตี ลิกฺขติ วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสํมิตี

[๑๓๘๒]

ดูกรอานนท์ ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ในสมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับกายสังขารหายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวกายอันหนึ่งในบรรดากายทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๓]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้ปฐิ หายใจออก หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับจิตสังขารหายใจออก... หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวเวทนาอันหนึ่งในบรรดาเวทนาทั้งหลาย ซึ่งได้แก่การกระทำไว้ในใจให้ดีซึ่งลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๔]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้จิตหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักตั้งจิตมั่นหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเปลื้องจิต

สิกขติฯ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรติ อาตาปี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ^๑ ตํ กิสุสฺ เหตุฯ นาคํ อานนฺท
 มฺภูจฺจสฺสตีสุส อสมฺปชานสฺส อานาปานสฺสตีสมฺภาวนํ วทามิฯ ตสฺมา ติหฺนณฺท
 จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
 โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๑๓๘๕]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ อนิจฺจานุปสฺสี ๗เปฯ วิราคานุปสฺสีฯ นิโรธานุ-
 ปสฺสีฯ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสตีสุตฺตํ สิกขติ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสตีสุ-
 ตํ สิกขติฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ [^๑] โส ยนฺตํ โหติ
 อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ปหานํ ตํ ปญฺญา ยทิสฺวา สาธุกํ อชฺฌเปกฺขิตา โหติฯ
 ตสฺมา ติหฺนณฺท ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรติ อาตาปี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๑๓๘๖]

เอวํ ภาวิตฺโต โข อานนฺท อานาปานสฺสตีสมฺภาวิ เอวํ พหุสฺสีกโต จตฺตาริ
 สตีปฏฺฐาเน ปริปุเรติฯ

[๑๓๘๗]

กถํ ภาวิตา จานนฺท จตฺตาริ สตีปฏฺฐาเน กถํ พหุสฺสีกตา สตฺต โพชฺฌนฺเค
 ปริปุเรนฺติฯ ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหฺรติ อุปฏฺฐิตสฺส^๒
 ตสฺมี สมเย [^๓] สติ โหติ อสมฺมุจฺจา^๔ฯ ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน อุปฏฺฐิตา
 สติ โหติ อสมฺมุจฺจา สตีสมฺโพชฺฌนฺโค ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ
 สตีสมฺโพชฺฌนฺกํ ตสฺมี สมเย [^๕] ภิกฺขุ ภาวเต สตีสมฺโพชฺฌนฺโค ตสฺมี สมเย
 ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี กจฺจติฯ โส ตถา สโต วิหรนฺโต ตํ ฌมฺมํ ปญฺญา ปวิจฺจติ
 ปวิจฺจติ ปริวิมฺสมาปชฺชติฯ

๑. ไป. ตํ กิสุสฺ เหตุฯ

๒. ม. อุปฏฺฐิตาสฺสฯ เวมฺปริปีฯ ย. อุปฏฺฐิตสฺสติฯ

๓. ม. ภิกฺขุโนฯ ย. อานนฺท ภิกฺขุโนฯ

๔. ไป. อปฺมุจฺจาฯ เวมฺปริปีฯ

๕. ย. อานนฺทฯ

หายใจออก... หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเราไม่กล่าวซึ่งการเจริญสมาธิ อันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ สำหรับผู้มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นแหละ อานนท ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๕]

ดูกรอานนท ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนด หายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก... หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัสนั้น ด้วยปัญญา จึงวางเฉยเสียได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นแหละ อานนท ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๖]

ดูกรอานนท สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

[๑๓๘๗]

ดูกรอานนท ก็สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์? ในสมัยใด ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ในสมัยนั้น สติของเขาย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยใด สติของภิกษุตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ ในสมัยนั้น เขามีสติอยู่อย่างนั้น ย่อมค้นคว้าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา.

[๑๓๘๘]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ตถา สโต วิหรนฺโต ตํ ฌมํ ปณฺณาย ปวิจฺจินติ
 ปวิจฺจติ ปรีวํสมาปฺพชฺชติ ฌมฺมวិยสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ
 โหติ ฌมฺมวิยสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ ฌมฺมวิยสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี
 สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจติฯ ตสฺส ตํ ฌมํ ปณฺณาย ปวิจฺจินโต ปวิจฺจโต
 ปรีวํสมาปฺพชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสฺสฺสํฯ

[๑๓๘๙]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน ตํ ฌมํ ปณฺณาย ปวิจฺจินโต ปวิจฺจโต
 ปรีวํสมาปฺพชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสฺสฺสํ วิริยสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน
 อารทฺโธ โหติ วิริยสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ วิริยสฺสโพนฺธํโก
 ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจติฯ อารทฺธวิริยสฺส อูปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสฯ

[๑๓๙๐]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน อารทฺธวิริยสฺส อูปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสฯ
 ปีติสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ ปีติสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี
 สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ ปีติสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี
 คจฺจติฯ ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสสมฺภติฯ

[๑๓๙๑]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสสมฺภติ จิตฺตมฺปิ
 ปสฺสสมฺภติ ปสฺสทฺธสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ ปสฺสทฺธ-
 สฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ ปสฺสทฺธสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย
 ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจติฯ ปสฺสทฺธกายสฺส สฺสฺสโน จิตฺตํ สมာธิยติฯ

[๑๓๙๒]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน ปสฺสทฺธกายสฺส สฺสฺสโน จิตฺตํ สมาธิยติ สมาส-
 สฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ สมาสสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย
 ภิกฺขุ ภาเวติ สมาสสฺสโพนฺธํโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจติฯ โส
 ตถา สมาสจิตฺตํ สาสฺสํ อชฺฌเปกฺกชิตฺตา โหติฯ

[๑๓๘๘]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้น ย่อมคั่นกว่าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา ในสมัยนั้น ธรรมวิยสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญธรรมวิยสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น ธรรมวิยสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ เมื่อเธอคั่นกว่าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา เป็นอันชื่อว่า ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน.

[๑๓๘๙]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด เมื่อภิกษุคั่นกว่าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา เป็นอันชื่อว่า ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน ในสมัยนั้น วิยสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญวิยสัมโพชฌงค์ วิยสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ ปิติดันหาอามิสมิได้ ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร.

[๑๓๙๐]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ปิติดันหาอามิสมิได้ ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร ในสมัยนั้น ปิตีสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญปิตีสัมโพชฌงค์ ปิตีสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ แม้กายของภิกษุผู้มีใจเอบอิมด้วยปีติก็ย่อมสงบ แม้จิตก็ย่อมสงบ.

[๑๓๙๑]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด แม้กายของภิกษุผู้มีใจเอบอิมด้วยปีติก็ย่อมสงบ แม้จิตก็ย่อมสงบ ในสมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ จิตของภิกษุผู้มีกายสงบ มีความสุข ย่อมตั้งมั่น.

[๑๓๙๒]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายสงบ มีความสุข ย่อมตั้งมั่น ในสมัยนั้น สมาธิสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ เธอย่อมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี.

[๑๓๙๓]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌเปกฺขิตา โหติ
 อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺธโร โหติ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ
 ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี
 คจฺฉติ ฯ

[๑๓๙๔]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหริติ
 อุปญฺจิตสฺส ตสฺมี สมเย สติ โหติ อสมฺมุฏฺจา ฯ

[๑๓๙๕]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน อุปญฺจิตา สติ โหติ อสมฺมุฏฺจา สติสมฺโพชฌงฺโก
 ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺธโร โหติ สติสมฺโพชฌงฺกํ ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ
 สติสมฺโพชฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ ฯ (ยถา ปจฺมํ สติปญฺจํ
 เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ) ฯ โส ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌเปกฺขิตา โหติ ฯ

[๑๓๙๖]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌเปกฺขิตา โหติ
 อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺธโร โหติ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ตสฺมี
 สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ ฯ

[๑๓๙๗]

เอวํ ภาวิตา โข อานนฺท จตฺตาริ สติปญฺจานา เอวํ พหุลีกตา สตฺต โพชฌงฺเก
 ปรีปฺปนฺติ ฯ

[๑๓๙๘]

กถํ ภาวิตา จานนฺท^๑ สตฺต โพชฌงฺกา กถํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตี ปรีปฺปนฺติ ฯ
 อิทานนฺท ภิกฺขุ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 ไวสุสฺสคฺคปริณามิ ฯ ฌมฺมวិจย วิริย ปิตี ปสฺสทฺธิ สมาธิ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุสฺสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ ภาวิตา โข อานนฺท
 สตฺต โพชฌงฺกา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตี ปรีปฺปนฺติ ฯ

[๑๓๙๓]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุยอมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี ในสมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุยอมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ยอมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ.

[๑๓๙๔]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุยอมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา... เห็นจิตในจิต... เห็นธรรมในธรรม ในสมัยนั้น สติของเธอยอมตั้งมั่น ไม่หลงลืม.

[๑๓๙๕]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด สติของภิกษุยอมตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุยอมเจริญสติสัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ (พึงขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนสติปัฏฐานข้อต้น) เธอยอมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี.

[๑๓๙๖]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุยอมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี ในสมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุยอมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ยอมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ.

[๑๓๙๗]

ดูกรอานนท์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

[๑๓๙๘]

ดูกรอานนท์ ก็โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิย-
 สัมโพชฌงค์... วิริยสัมโพชฌงค์... ปีติสัมโพชฌงค์... ปัสสัทธสัมโพชฌงค์...
 อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
 ดูกรอานนท์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้
 ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

[๑๓๙๙]

อด โข อายสฺมา อานนุโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาทิตฺวา เอกมฺนตํฯ นิสิตฺติ เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมฺนตํ อานนุทํ ภควา
 เอตทโวจ อตฺถิ นฺ โข อานนุท เอกธมฺโม ภาวิตฺ พหุลีกโต จตฺตาริ ธมฺเม
 ปริปุเรติ จตฺตาริ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปุเรนฺติ สตฺต ธมฺมา
 ภาวิตา พหุลีกตา เทว ธมฺเม ปริปุเรนฺติตฺติฯ ภควํมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ
 อตฺถานนุท เอกธมฺโม ภาวิตฺ พหุลีกโต จตฺตาริ ธมฺเม ปริปุเรติ จตฺตาริ ธมฺมา
 ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปุเรนฺติ สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทว
 ธมฺเม ปริปุเรนฺติฯ

[๑๔๐๐]

กตโม จานนุท เอกธมฺโม ภาวิตฺ พหุลีกโต จตฺตาริ ธมฺเม ปริปุเรติ
 จตฺตาริ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปุเรนฺติ สตฺต ธมฺมา ภาวิตา
 พหุลีกตา เทว ธมฺเม ปริปุเรนฺติฯ อานาปานสฺสติสมาธิ อานนุท เอกธมฺโม
 ภาวิตฺ พหุลีกโต จตฺตาริ สติปฺญฺจนาเน ปริปุเรติ จตฺตาริ สติปฺญฺจนา ภาวิตา
 พหุลีกตา สตฺต โพชฌงฺเก ปริปุเรนฺติ สตฺต โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุลีกตา
 วิชฺชาวิมุตฺตํ ปริปุเรนฺติฯ

[๑๔๐๑]

กถํ ภาวิตฺ จานนุท อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต จตฺตาริ
 สติปฺญฺจนาเน ปริปุเรติฯ อิทานนุท ภิกฺขุ อรณฺณคโต วา ฯเปฯ เอวํ ภาวิตา โข
 อานนุท สตฺต โพชฌงฺกา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตํ ปริปุเรนฺติตฺติฯ

อนันตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัญหาของพระอนันท์

[๑๓๙๙]

ครั้งนั้น ท่านพระอนันท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอนันท์ว่า

ดูกรอนันท์ ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๗ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ ?

ท่านพระอนันท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรอนันท์ ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่.

[๑๔๐๐]

ดูกรอนันท์ ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์เป็นไฉน ? ดูกรอนันท์ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

[๑๔๐๑]

ดูกรอนันท์ ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี ฯลฯ ดูกรอนันท์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๔๐๒]

อถ โข สมพหุลา ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมียํ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทียํ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
 อตฺถิ นุ โข ภาณเต เอกธมฺโม ภาวิตฺโต พหุลีกโต จตฺตาริ ชมฺเม ปริปุเรติ จตฺตาริ
 ชมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ชมฺเม ปริปุเรนฺติ สตฺต ชมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา
 เทว ชมฺเม ปริปุเรนฺตียํ อตฺถิ โข ภิกขเว เอกธมฺโม ภาวิตฺโต พหุลีกโต จตฺตาริ
 ชมฺเม ปริปุเรติ จตฺตาริ ชมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ชมฺเม ปริปุเรนฺติ สตฺต
 ชมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทว ชมฺเม ปริปุเรนฺตียํ

[๑๔๐๓]

กตโม ปน ภาณเต เอกธมฺโม ภาวิตฺโต พหุลีกโต จตฺตาริ ชมฺเม ปริปุเรติ
 จตฺตาริ ชมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ชมฺเม ปริปุเรนฺติ สตฺต ชมฺมา ภาวิตา
 พหุลีกตา เทว ชมฺเม ปริปุเรนฺตียํ อานาปานสฺสตีสมาธิ โข ภิกขเว เอกธมฺโม
 ภาวิตฺโต พหุลีกโต จตฺตาริ สติปญฺจานเณ ปริปุเรติ จตฺตาริ สติปญฺจานา ภาวิตา
 พหุลีกตา สตฺต โพชฌนฺเค ปริปุเรนฺติ สตฺต โพชฌนฺกา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชา-
 วิมุตฺตียํ ปริปุเรนฺตียํ (ยถา ภูตมยํ เวชฺยากรรมํ เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ

[๑๔๐๔]

อถ โข สมพหุลา ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมียํ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทียํ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกขุ ภควา เอตทวโจ
 อตฺถิ นุ โข ภิกขเว เอกธมฺโม ภาวิตฺโต พหุลีกโต จตฺตาริ ชมฺเม ปริปุเรติ จตฺตาริ
 ชมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ชมฺเม ปริปุเรนฺติ สตฺต ชมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา
 เทว ชมฺเม ปริปุเรนฺตียํ ภควมฺมูกา โน ภาณเต ชมฺมา ฯเปฯ ภควโต สุตฺวา ภิกขุ

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญหาของภิกษุหลายรูป

[๑๔๐๒]

ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย.

[๑๔๐๓]

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์ เป็นไฉน?

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

(พึงขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนไวยากรณ์ภาคติดข้างต้น)

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัญหาของภิกษุหลายรูป

[๑๔๐๔]

ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ?

ธารสฺสหนฺตํติฯ อตฺถิ ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิตฺ พหุลีกโต จตฺตาริ ธมฺเม ปริปฺปเรติ
จตฺตาริ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปฺปเรนฺติ สตฺต ธมฺมา ภาวิตา
พหุลีกตา เทว ธมฺเม ปริปฺปเรนฺติฯ

[๑๔๐๕]

กตโม จ ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิตฺ พหุลีกโต จตฺตาริ ธมฺเม ปริปฺปเรติ
จตฺตาริ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปฺปเรนฺติ สตฺต ธมฺมา ภาวิตา
พหุลีกตา เทว ธมฺเม ปริปฺปเรนฺติฯ อานาปานสฺสตีสมาริ [๑] ภิกฺขเว เอกธมฺโม
ภาวิตฺ พหุลีกโต จตฺตาริ สติปญฺจานเ ปริปฺปเรติ จตฺตาริ สติปญฺจานา ภาวิตา
พหุลีกตา สตฺต โพชฌนฺเค ปริปฺปเรนฺติ สตฺต โพชฌนฺกา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชา-
วิมุตฺตี ปริปฺปเรนฺตํติ ฯเปฯ (ยถา ทฺตํ เวชฺยากรณํ ตถา ภิกฺขุณฺ กาทพฺพ) ฯเปฯ

[๑๔๐๖]

อานาปานสฺสตีสมาริ ภิกฺขเว ภาวิตฺ พหุลีกโต สลฺยโณชนานํ ปหานาย สํวตฺตติฯ

[๑๔๐๗]

กถํ ภาวิตฺ จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสตีสมาริ กถํ พหุลีกโต สลฺยโณชนานํ
ปหานาย สํวตฺตติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรณฺณคโต วา ฯเปฯ ปญฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี
อสฺสสฺสํสํมิตฺติ ลิกฺขติ ปญฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสฺสํสํมิตฺติ ลิกฺขติฯ เอวํ ภาวิตฺ โข
ภิกฺขเว อานาปานสฺสตีสมาริ เอวํ พหุลีกโต สลฺยโณชนานํ ปหานาย สํวตฺตตํติ ฯเปฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ ภิกษุทั้งหลายได้สดับแล้ว จักทรงจำไว้.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๓ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่.

[๑๔๐๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๓ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ เป็นไฉน? ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๖

สังโยชนสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อละสังโยชน์

[๑๔๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์.

[๑๔๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี ฯลฯ ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๔๐๘]

อานาปานสูตติสมาธิ ภิกขเว ภาวิโต พหุลีกโต อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตตีติ ฯ
(วิตุถาเรตพุพฺ) ฯ เอวํ ภาวิโต โข ภิกขเว อานาปานสูตติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต
อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตตีติ ฯ

[๑๔๐๙]

อานาปานสูตติสมาธิ ภิกขเว ภาวิโต พหุลีกโต อทฺธานปริณฺญาตย สํวตฺตตีติ ฯ
(วิตุถาโร) ฯ เอวํ ภาวิโต โข ภิกขเว อานาปานสูตติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต อทฺธาน-
ปริณฺญาตย สํวตฺตตีติ ฯ

[๑๔๑๐]

อานาปานสูตติสมาธิ ภิกขเว ภาวิโต พหุลีกโต อาสวานํ ขยาย สํวตฺตตีติ ฯ
(วิตุถาโร) ฯ เอวํ ภาวิโต โข ภิกขเว อานาปานสูตติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต อาสวานํ
ขยาย สํวตฺตตีติ ฯ

อนุสยสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อถอนอนุสัย

[๑๔๐๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย.

จบ สูตรที่ ๘

อัทธานสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อรู้อัทธานะ

[๑๔๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัทธานะ ฯลฯ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัทธานะ ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

อาสวกขยสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อสิ้นอาสวะ

[๑๔๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ วรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อิจฉานังคสูตร	๒. สกัณณิยสูตร
๓. อานันทสูตรที่ ๑	๔. อานันทสูตรที่ ๒
๕. ภิกขุสูตรที่ ๑	๖. ภิกขุสูตรที่ ๒
๗. สังโยชนสูตร	๘. อนุสยสูตร
๙. อัฏฐานสูตร	๑๐. อาสวัภยสูตร

จบ อานาปานสังยุต

โสดาปัตตติสยุตัม

เวฬุทวารวคฺโค ปจโม

(๑๔๑๑)

สาวตถิยํ ๑ ตตฺร โข ภควา เอตทโวจ กิณฺจาปี ภิกฺขเว ราชา จกฺกวตฺติ
จตุณฺนํ ทิปานํ อิสฺสริยาธิปจํ รัชฺชํ กาเรตฺวา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกตํ
สคคํ โลกํ อุปปชฺชติ เทวานํ ตาวตีสานํ สหปุยตํ ๑ โส ตตฺถ นนฺทนฺวเน
อจฺจนฺราสฺสงฺมปริวฺโต ทิพฺเพหิ [๑] ปณฺจหิ กามคฺเชหิ สมฺปปีโต สมฺจกฺกิตฺโต ปรีจาเรติ ๑
โส จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต ๑ อถ โข โส อปริมฺตโต จ^๒ นิริยา อปริมฺตโต จ^๓
ตฺริจฺจนฺนโยนินฺยา อปริมฺตโต จ^๔ ปิตฺติวีสยา อปริมฺตโต จ^๕ อปายทฺถคฺคตฺติวินิปาตา ๑

(๑๔๑๒)

กิณฺจาปี ภิกฺขเว อริยสาวโก ปิณฺฑทฺธิยาโลเปเน ยาเปติ นนฺตกานิปิ^๖ ๑ ๑
โส จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต ๑ อถ โข โส ปริมฺตโต^๗ นิริยา ปริมฺตโต จ^๘
ตฺริจฺจนฺนโยนินฺยา ปริมฺตโต จ^๙ ปิตฺติวีสยา ปริมฺตโต จ^{๑๐} อปายทฺถคฺคตฺติวินิปาตา ๑
กตฺเมหิ จตฺตฺหิ ๑ อีธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทเน สมฺนฺนาคโต โหติ
อิตฺธิปี โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจฺรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร
ปฺริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ๑ ฌมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทเน
สมฺนฺนาคโต โหติ สุวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสโก
โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิณฺญฺหีติ ๑ สงฺฆเ อเวจฺจปฺปสาเทเน สมฺนฺนาคโต

๑. ม. ย. จ ๑

๒. ป. ม. ๖ ๑

๓. ป. ม. จสทโท นตฺถิ ๑

๔. ป. ม. จสทโท นตฺถิ ๑

๕. ป. ม. จสทโท นตฺถิ ๑

๖. ม. ย. นนฺตกานิ จ ๑

๗. ป. ม. จสทโท นตฺถิ ๑

๘. ป. ม. จสทโท นตฺถิ ๑

๙. ป. ม. จสทโท นตฺถิ ๑

๑๐. ป. ม. จสทโท นตฺถิ ๑

๑๐. โสตาปัตติสังยุต

เวฬุทวารวรรคที่ ๑

ราชาสูตร

คุณธรรมของพระอริยสาวก

(๑๔๑๑)

พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิเสวยราชสมบัติเป็นอิสราธิบดีในทวีปทั้ง ๔ สวรรคตแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คือ ได้เป็นสหายของพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ท้าวเธอแวดล้อมไปด้วยหมู่นางอัปสร เอิบอิ่ม พรั่งพร้อมบำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ ณ สวณันทวัน ในดาวดึงส์^๑พิภพนั้น ท้าวเธอประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น ท้าวเธอก็ยังไม่พ้นจากนรก จากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๑๔๑๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเยียวยาอัตภาพอยู่ด้วยคำข้าวที่แสวงหามาด้วยป्लीแข้ง นุ่งห่มผ้าที่เสรำหมอง เธอประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น เธอก็พ้นจากนรก จากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทุกคติ วินิบาต ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้ใดบรรลุ จะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชน พึงรู้เฉพาะตน ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร คือ คู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ควรของค่านับ

๑. ดาวดึงส์ - ผู้รวบรวม

โหติ สุปฺปิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ อหฺสุปปิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฉายปปิปนฺโน
ภควโต สาวกสงฺโฆ สามิจิปปิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆฯ ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยฺกานิ
อญฺจ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณฺเนยฺโย
อณฺชติกรณฺนิยฺโย อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺขเขตฺตํ โลกสฺสชาติฯ อริยกนฺเดหิ สึเลหิ สมฺนฺนาคโต
โหติ อกฺขณฺฑเทหิ อจฺฉิทฺตเทหิ อสพฺเพหิ อกมฺมาเสหิ ภูชิสฺสเสหิ วิณฺณฺญสฺสตะเหหิ
อปฺปรัมภฺเจหิ สฺมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ จตฺตุหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต โหติฯ

(୧୫୧୩)

โย จ ภิกขเว จตุณฺ्हํ ทีปํ ปฏฺฐิทาโก โย จ^๑ จตุณฺ्हํ ฌมฺมานํ ปฏฺฐิทาโก
จตุณฺ्हํ ทีปํ ปฏฺฐิทาโก จตุณฺ्हํ ฌมฺมานํ ปฏฺฐิทาโกสฺส กํ ฌนาคุณฺฺติ โสฬสฺสินฺฺติ ฯ

(୧୫୧୫)

จตุหิ ภิกขเว ชมเมหิ สมนนาคโต อริยสาวโก โสตาปนโน โหติ
 อวินิปาตชโม นียโต สมโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตุหิฯ อธิ ภิกขเว อริยสาวโก
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนนาคโต โหติ อติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
 วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตุถา เทวมนุสฺसानํ
 พุทฺโธ ภควาติฯ ชมเม ฯเปฯ สงฺฆे ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนนาคโต โหติ
 อภฺยณฺเตหิ ฯเปฯ สฺมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิมेหิ โข ภิกขเว จตุหิ ชมเมหิ สมนนาคโต
 อริยสาวโก โสตาปนโน โหติ อวินิปาตชโม นียโต สมโพธิปรายโนติฯ อิทมวโจ
 ภควา อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรี เอตทวโจ สตุถา

(୧୫୧୫)

ເບື້ ສທຸຣາ ຈ ສີລຸງ

ปสาโท ฐมฺมทสฺสํ

เต เว กาเลน ปุจฺเจนฺติ

พุดหมจรีโยคธํ์ สฺขนฺตํ ๑

ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนानุญของโลก ไม่มีนानุญอื่นยิ่งกว่า ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นทวิญญชน^๑ ธรรมเสริญ อันตณหาและทิฏฐิไม่ลุ่มคล้ำแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวก ย่อมประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้.

[๑๔๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การได้ทวีปทั้ง ๔ กับการได้ธรรม ๔ ประการ การได้ทวีปทั้ง ๔ ย่อมไม่ถึงเสียที่ ๑๖ ซึ่งจำแนกออกไปแล้ว ๑๖ หน ของการได้ธรรม ๔ ประการ.

จบ สูตรที่ ๑

โอคธสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๔๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในกาลเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แลเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

ครั้นพระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๔๑๕]

ศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและการเห็นธรรมมีอยู่แก่ผู้ใด
ผู้นั้นแล ย่อมบรรลุความสุข อันหยั่งลงในพรหมจรรย์ตามกาล.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๔๑๖]

เอกั สมัย ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน กลนุทกนิวาเปฯ เตน โข ปน
 สมเยน ที่มาวู อุปาสโก อาพาธโก โหติ ทุกฺขิโต พาพฺพหคฺคิลาโนฯ อถ โข ที่มาวู
 อุปาสโก ปิตรํ ไซฺตย^๑ คหปติ อามนุเตสิ เอหิ ตวํ คหปติ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกม
 อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺท ที่มาวู ฆนฺเต อุปาสโก
 อาพาธโก ทุกฺขิโต พาพฺพหคฺคิลาโน โส ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทตฺติฯ เอวญจ วเทหิ
 สาธุ กิร ฆนฺเต ภควา เยน ที่มาวูสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมตฺถ อนุกมฺป
 อุปาทายาติฯ เอวํ ตาตาติ โข ไซฺตยิยํ คหปติ ที่มาวูสฺส อุปาสกสฺส ปฏิสฺสตุวา
 เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิฯ

[๑๔๑๗]

เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โข ไซฺตยิยํ คหปติ ภควนฺตํ เอตทวโจ ที่มาวู ฆนฺเต
 อุปาสโก อาพาธโก [^๒] ทุกฺขิโต พาพฺพหคฺคิลาโน โส ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทตฺติฯ
 เอวญจ วเทหิ สาธุ กิร ฆนฺเต ภควา เยน ที่มาวูสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมตฺถ
 อนุกมฺป อุปาทายาติฯ อธิวาเสสิ ภควา ตฺถนฺทึภาเวนฯ

[๑๔๑๘]

อถ โข ภควา นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน ที่มาวูสฺส อุปาสกสฺส
 นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีทิฯ นิสฺซชฺช โข ภควา
 ที่มาวู อุปาสกํ เอตทวโจ กจฺจิ เต ที่มาวู ขมนิยํ กจฺจิ ยาปนิยํ กจฺจิ ทุกฺขา
 เวทนา ปฏิกฺกมฺนฺติ โน อภิกฺกมฺนฺติ ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺณายติ โน อภิกฺกโมติฯ
 น เม ฆนฺเต ขมนิยํ น ยาปนิยํ พาพฺพหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมฺนฺติ โน
 ปฏิกฺกมฺนฺติ อภิกฺกโมสานํ ปญฺณายติ โน ปฏิกฺกโมติฯ

[๑๔๑๙]

ตสฺมา ติห เต ที่มาวู เอวํ ลิกฺขิตพฺพํ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต
 ภวิสฺสามิ อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวินฺ
 อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฐมฺเม สงฺฆेฯ

๑. สี่. ม. ย. ไซฺตยิยํ

๒. ม. ย. โหติฯ

ทีฆมาวุสูตร

องค์ธรรมเครื่องบรรลุนิพพาน

[๑๔๑๖]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปนสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ทีฆมาวุบาสกปวย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้เชิญคฤหบดีชื่อโชติยะ ผู้เป็นบิดามาสั่งว่า ข้าแต่คฤหบดี ขอท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วกราบทูลตามคำของพมว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีฆมาวุบาสกปวย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เภาถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงพระกรุณาเสด็จไปยังนิเวศน์ของทีฆมาวุบาสก โชติยกฤหบดีรับคำทีฆมาวุบาสกแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๑๔๑๗]

ครั้งแล้ว โชติยกฤหบดีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีฆมาวุบาสกปวย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เภาถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาค ด้วยเศียรเกล้า และเขากราบทูลมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาเสด็จไปยังนิเวศน์ของทีฆมาวุบาสก พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยคชณิภาพ.

[๑๔๑๘]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของทีฆมาวุบาสก ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ แล้วได้ตรัสถามทีฆมาวุบาสกว่า

ดูกรทีฆมาวุบาสก ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอยังอดทนให้เป็นไปได้ละหรือ ทุกขเวทนาทุกเลาเลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูลา ย่อมปรากฏ ความกำเริบ ไม่ปรากฏแลหรือ

ทีฆมาวุบาสกกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ เที่ยวยอดทนให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของพระองค์กำเริบหนัก ไม่ทูลาเลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทูลาย่อมไม่ปรากฏ.

[๑๔๑๙]

พ. ดูกรทีฆมาวุ เพราะเหตุนี้แหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ จักเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรทีฆมาวุ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมณฺนาคโต ภวิสฺสามิ อกฺขณฺเทหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิตี^๑ ฯ
 เอวณฺหิ เต ทิฆมาวฺ สิกฺขิตพฺพนติ ฯ

[๑๔๒๐]

ยานิมานิ ฆนฺเต ภควตา จตฺตาริ โสตาปตฺติยํคานิ เทสิตานิ สํวิชฺชนฺเต
 เต ฆมฺมา มยิ อหฺลจฺ เตสุ ฆมฺเมสุ สนฺทิสฺสามิ ฯ อหฺลหิ ฆนฺเต พุทฺเธ อเวจฺจป-
 ปสฺสาทนฺ สมณฺนาคโต อิตฺปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ
 ฆมฺเม สงฺฆे ฯ อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมณฺนาคโต อกฺขณฺเทหิ ฯเปฯ สมาริ-
 ํสํวตฺตนิเกหิตี ฯ ตสฺมา ติหฺ ตวํ ทิฆมาวฺ อิมฺเมสุ จตฺตสุ โสตาปตฺติยํเกสุ ปตฺติจาย
 น วิชฺชาภากิเย ฆมฺเม อุตฺตริ ภาเวยฺยาสี ฯ

[๑๔๒๑]

อิธ ตวํ ทิฆมาวฺ สพฺพสงฺขารेषฺ อนิจฺจานุปฺสฺสี วิหราหิ อนิจฺเจ ทุกฺขสฺสณฺี
 ทุกฺเข อนตฺตสฺสณฺี ปหานสฺสณฺี วิราคสฺสณฺี นิโรธสฺสณฺีติ ฯ เอวณฺหิ เต ทิฆมาวฺ
 สิกฺขิตพฺพนติ ฯ

[๑๔๒๒]

เยเม ฆนฺเต ภควตา น วิชฺชาภากิยา ฆมฺมา เทสิตา สํวิชฺชนฺเต เต
 ฆมฺมา มยิ อหฺลจฺ เตสุ ฆมฺเมสุ สนฺทิสฺสามิ ฯ อหฺลหิ ฆนฺเต สพฺพสงฺขารेषฺ
 อนิจฺจานุปฺสฺสี วิหรามิ อนิจฺเจ ทุกฺขสฺสณฺี ทุกฺเข อนตฺตสฺสณฺี ปหานสฺสณฺี
 วิราคสฺสณฺี นิโรธสฺสณฺี ฯ อปิจฺ เม ฆนฺเต เอวํ โหติ มา เหวายํ โขติโย คหฺปติ
 มมจฺเยน วิฆาตํ อาปชฺชิตี ฯ มา ตวํ ตาตฺ ทิฆมาวฺ เอตํ มนฺสากาสิ อิงฺฆ ตวํ
 ตาตฺ ทิฆมาวฺ ยเทว เต ภควา อาหฺ ตเทว สาธุกํ มนฺสิกโรหิตี ฯ

[๑๔๒๓]

อถ โข ภควา ทิฆมาวฺ อุปาสกํ อิมินา โฉวาเทน โฉวทิตฺวา อุกฺกจายาสนา
 ปกฺกามิ ฯ อถ โข ทิฆมาวฺ อุปาสโก อจิริปกฺกนฺตสฺส ภควโต กาลมกาสิ ฯ

[๑๔๒๔]

อถ โข สมฺพหฺลลา ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺีสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิสฺส ฯ เอกมนฺตํ นิสฺสินฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจฺ
 โย โส ฆนฺเต ทิฆมาวฺ นาม อุปาสโก ภควตา สงฺขิตฺเตน โฉวาเทน โฉวทิตฺวา โส

๑. ม. ย. อิตฺสทฺโท น ทิสฺสติ ฯ

[๑๔๒๐]

ที. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุนิพพาน ๔ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธรเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

พ. ดูกรทีฆาฏ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านพึงตั้งอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุนิพพาน ๔ เหล่านี้แล้ว พึงเจริญธรรมอันเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ๖ ประการ ให้ยิ่งขึ้นไป.

[๑๔๒๑]

ดูกรทีฆาฏ ท่านจงพิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าเป็นของไม่เที่ยง มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยง ว่าเป็นทุกข์ มีความสำคัญในสิ่งที่เป็นทุกข์ ว่าเป็นอนัตตา มีความสำคัญในการละ มีความสำคัญในความคลายกำหนัด มีความสำคัญในการดับ ดูกรทีฆาฏ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล.

[๑๔๒๒]

ที. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอันเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ๖ ประการ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าเป็นของไม่เที่ยง มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่า เป็นทุกข์... มีความสำคัญในความดับ อีกอย่างหนึ่ง ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โชติยคุณหนนี้ อย่าได้ถึงความทุกข์โดยล่วงไปแห่งข้าพระองค์เลย โชติยคุณหนนี้ได้กล่าวว่า พ่อทีฆาฏ พ่ออย่าได้ใส่ใจถึงเรื่องนี่ยเลย พ่อทีฆาฏ จงใส่ใจพระพุทธรูปที่พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ท่านให้ดีเถิด.

[๑๔๒๓]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสสอนทีฆาฏอุบาสกด้วยพระโอวาทนี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะแล้วหลีกไป เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ทีฆาฏอุบาสกกระทำกาลแล้ว.

[๑๔๒๔]

ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีฆาฏอุบาสกที่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนด้วยพระโอวาทโดยย่อ กระทำกาลแล้ว คติของเขเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพของเขเป็นอย่างไร? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

กาลกโต ตสฺส กา คติ โก อภิสมปรายติฯ ปณฺหิตโต ภิกฺขเว ทีฆาวุ อูปาสโก
 อโหสิ^๑ สจฺจวาที^๒ ฌมฺมสฺसानุฌมฺมํ น จ [^๓] ฌมฺมาธิกรณํ วิหเสสิ^๔ฯ ทีฆาวุ ภิกฺขเว
 อูปาสโก ปณฺจนฺนํ โอรมภาคิยานํ สณฺโณชนานํ ปริกฺขยา โอปปาทิโก [^๕] ตตฺถ
 ปรีนิพฺพายี อนาวตฺตติฌมฺโม ตสฺมา โลกาติฯ

[๑๔๖๕]

เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปฺตฺโต อายสฺมา จ อานนุโท สาวตฺถิยํ วิหรนฺติ
 เชตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามेฯ อถ โข อายสฺมา อานนุโท สายณฺหสมยํ
 ปฏิสฺสณานา วุฏฺฐิตโต เยนายสฺมา สารีปฺตฺโต เตนฺอุปสงฺกมิ อูปสงฺกมิตฺวา เอกมฺนตํ
 นิสีทิฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนุโท อายสฺมฺนตํ สารีปฺตฺตํ เอตทวโจ
 กตินฺ^๖ นุ โข อาวุโส สารีปฺตฺต ฌมฺมานํ สมฺนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา
 พุยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตฌมฺมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติฯ

[๑๔๖๖]

จตฺถุนํ โข อาวุโส ฌมฺมานํ สมฺนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา
 พุยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตฌมฺมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาฯ กตเมสํ จตฺถุนํฯ
 อิทาวุโส อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา
 ฯเปฯ สตฺถา เทวมฺนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม ฯเปฯ สงฺฆे ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ
 สีเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อภิขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาริฉํวตฺตนิเกหิฯ อิเมสํ โข อาวุโส
 จตฺถุนํ ฌมฺมานํ สมฺนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พุยากตา โสตาปนฺนา
 อวินิปาตฌมฺมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติฯ

๑. ม. อยํ ปาโง นตฺติฯ

๒. ม. ย. ปจฺจวาทีฯ

๓. ไป. ม. มํฯ

๔. ม. วิหเสสิฯ

๕. ย. โหติฯ

๖. ไป. กติ นุ โขฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ที่มาอุบาสกเป็นบัณฑิต มีปกติพูดจริง ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม และไม่ยังตนให้ลำบาก เพราะมีธรรมเป็นเหตุ ที่มาอุบาสกเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์ เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป.

จบ สูตรที่ ๓

สาริปุตตสูตรที่ ๑

เป็นพระโสดาบันเพราะมีธรรม ๔ ประการ

[๑๔๒๕]

สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรกับท่านพระอนนทอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น เวลาเย็น ท่านพระอนนทออกจากที่เรือนเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่แล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า คุณรท่านสารีบุตร เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรมเท่าไร หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า?

[๑๔๒๖]

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า คุณผู้มีอายุ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาค จึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๔๒๗]

อด โข อายสฺมา สารีปุตฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺถิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ ภควา
เอตทโวจ โสตาปตฺตियงฺกํ โสตาปตฺตियงฺกนฺติ หิํ สารีปุตฺต วุจฺจติ กตมํ นุ โข
สารีปุตฺต โสตาปตฺตियงฺกนฺติฯ

[๑๔๒๘]

สปปุริสสํเสโว หิ ภนฺเต โสตาปตฺตियงฺกํ สทฺธมฺมสฺสวณฺํ โสตาปตฺตियงฺกํ
โยนิโสมนสฺสิกาโร โสตาปตฺตियงฺกํ ฌมฺมานุฌมฺมปฏฺธิปตฺติ โสตาปตฺตियงฺกนฺติฯ

[๑๔๒๙]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต สปปุริสสํเสโว หิ สารีปุตฺต โสตาปตฺตियงฺกํ สทฺธมฺมสฺสวณฺํ
โสตาปตฺตियงฺกํ โยนิโสมนสฺสิกาโร โสตาปตฺตियงฺกํ ฌมฺมานุฌมฺมปฏฺธิปตฺติ โสตาปตฺตियงฺกํฯ

[๑๔๓๐]

โสโต โสโตติ^๑ หิํ สารีปุตฺต วุจฺจติ กตโม นุ โข สารีปุตฺต โสโตติฯ
อยเมว หิ ภนฺเต อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค โสโตฯ เสยฺยถิํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ
สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมโนโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ
สมฺมาสมาธิติฯ

[๑๔๓๑]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต อยเมว หิ สารีปุตฺต อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค โสโตฯ
เสยฺยถิํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิฯ

[๑๔๓๒]

โสตาปนฺโน โสตาปนฺโนติ หิํ สารีปุตฺต วุจฺจติ กตโม นุ โข สารีปุตฺต
โสตาปนฺโนติฯ โย หิ ภนฺเต อิมินา อริเยน อฏฺฐงฺกิเกน มคฺเคน สมฺนฺนาโคโต
อํ วุจฺจติ โสตาปนฺโน สุวํ อายสฺมา เอวํนาโม เอวํโคตฺโตติฯ

๑. ยฺ. ... โสโตติห สารีปุตฺตฯ

สาริปตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยองค์ธรรมเครื่องบรรลुโสดา

[๑๔๒๗]

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระสารีบุตรว่า

ดูกรสารีบุตร ที่เรียกว่า โสตาปัตติยังคะฯ^๑ดังนี้ โสตาปัตติยังคะนั้นเป็นไฉน?

[๑๔๒๘]

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสตาปัตติยังคะ คือ สัมปยุตตสังเสวะ การคบสัตบุรุษ ๑ สัทธรรมสวนะ ฟังคำสั่งสอนของท่าน ๑ โยนิโสมนสิการ กระทำไว้ในใจโดยอุบายที่ชอบ ๑ ชัมมานุชัมมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑.

[๑๔๒๙]

พ. ถูกละฯ สารีบุตร โสตาปัตติยังคะ คือ สัมปยุตตสังเสวะ ๑ สัทธรรมสวนะ ๑ โยนิโสมนสิการ ๑ ชัมมานุชัมมปฏิบัติ ๑.

[๑๔๓๐]

ดูกรสารีบุตร ก็ที่เรียกว่า ธรรมเพียงดังกระแสนี้^๑ ดังนี้ ก็ธรรมเพียงดังกระแสนี้เป็นไฉน?

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ชื่อว่า ธรรมเพียงดังกระแสนี้.

[๑๔๓๑]

พ. ถูกละฯ สารีบุตร อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ชื่อว่า ธรรมเพียงดังกระแสนี้.

[๑๔๓๒]

ดูกรสารีบุตร ที่เรียกว่า โสดาบันฯ^๑ดังนี้ โสดาบันเป็นไฉน?

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้ใดประกอบด้วยอริยมรรคมืองค์ ๘ นี้ ผู้นี้เรียกว่า พระโสดาบัน ท่านผู้นั้น มีนามอย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้.

๑. องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา

[๑๔๓๓]

สาธุ สาธุ สารีปุตต [๑] อิมินา อริเยน อฏฺฐงฺกิเณ มคฺเคน สมฺนํนาโคโต
อัย วุจฺจติ โสตาปนฺโน สุวํยํ อายสฺมา เอวํนาโม เอวํโคตฺโตติ ฯ

[๑๔๓๔]

สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขุ ภควโต จีวรกมฺมํ
กโรนฺติ นิฏฺฐิตจิวโร ภควา เตมาสจฺเจน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ ฯ

[๑๔๓๕]

เตน โข ปน สมเยน อธิทตฺตปฺราณา ถปตโย สาธุเก ปฏฺวิสฺนฺติ เณจิทเว
กรณิเยน ฯ อสฺสํโสสุ โข อธิทตฺตปฺราณา ถปตโย สมฺพหุลา กิร ภิกฺขุ ภควโต
จีวรกมฺมํ กโรนฺติ นิฏฺฐิตจิวโร ภควา เตมาสจฺเจน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ ฯ อถ โข
อธิทตฺตปฺราณา ถปตโย มคฺเค ปุริสํ จเปสฺสุ ยทา ตวํ อมฺโภ ปุริสํ ปสฺสเสยฺยาสิ
ภควนฺตํ อากจฺจนฺตํ อรหฺนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ อถ^๒ อมฺหากํ อาโรเจยฺยาสีติ ฯ ทวีหํ
ตีหํ จิตฺโต โข โส ปุริโส อทฺทส ภควนฺตํ ทูรโตว อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาน เยน
อธิทตฺตปฺราณา ถปตโย เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อธิทตฺตปฺราณํ ถปตโย เอตทวโจ
อัย โส ภนฺเต ภควา อากจฺจติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ยสฺสทานิ กาลํ มณฺณถาติ ฯ

[๑๔๓๖]

อถ โข อธิทตฺตปฺราณา ถปตโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมึสฺส อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิเวทเตว ภควนฺตํ ปิฏฺฐิจิตฺโต ปิฏฺฐิจิตฺโต อนฺุพฺนฺธีสฺส ฯ อถ โข ภควา มคฺคา
โอกกมฺม เยน อณฺุณตรํ รุกฺขมฺมํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน
นีสีทิ ฯ อธิทตฺตปฺราณา ถปตโย ภควนฺตํ อภิเวทเตว เอกมฺนฺตํ นีสีทึสฺส ฯ เอกมฺนฺตํ
นินฺนา โข เต อธิทตฺตปฺราณา ถปตโย ภควนฺตํ เอตทวโจ

๑. ม. ย. โย หิ สารีปุตต ... ฯ

๒. ย. อถปิ ฯ

[๑๔๓๓]

พ. ฤกละๆ สารินูตร ผู้ซึ่งประกอบด้วยอริยมรรค ๘ นี้ เรียกว่าโสดาบัน ท่านผู้นั้น มีนามอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๕

อปติสูตร

ว่าด้วยช่างไม้นามว่าอิสิทัตตะ

[๑๔๓๔]

สาวัตถินทาน. ก็สมัยนั้น ภิกษุมากรูปกระทำจิวรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคมีจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จจาริกไปโดยล่งสามเดือน.

[๑๔๓๕]

ก็สมัยนั้น พวกช่างไม้ผู้เคยเป็นพระสกทาคามีนามว่า อิสิทัตตะ อยู่อาศัยในหมู่บ้านด้วยกรณียกิจบางอย่าง พวกเขาได้ฟังข่าวว่า ภิกษุมากรูปกระทำจิวรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคมีจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จจาริกไปโดยล่งสามเดือน จึงวางนรุชไว้บนหนทางโดยสั่งว่า ดูกรผู้บุรุษผู้เจริญ ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จมาในเวลาใด ฟังบอกพวกเราในเวลานั้น บุรุษนั้นอยู่มาได้ ๒-๓ วัน ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล จึงเข้าไปหาพวกช่างไม้แล้วได้บอกว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ากำลังเสด็จมาขอท่านทั้งหลายจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

[๑๔๓๖]

ครั้งนั้น พวกช่างไม้ผู้เคยเป็นพระสกทาคามีนามว่า อิสิทัตตะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วเดินตามพระผู้มีพระภาคไปข้างพระปฤษฎางค์ พระผู้มีพระภาคทรงแฉะจากหนทางเสด็จเข้าไปยังโคนไม้แห่งหนึ่งแล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดถวาย พวกช่างไม้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า.

[๑๓๓๗]^๑

ยथा มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม สาวตฺถิยา โสเลสุ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อนตฺตมนฺตา โหติ โทมนสฺสํ ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม สาวตฺถิยา โสเลสุ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ
 โน ตสฺมี สมเย อนตฺตมนฺตา โหติ โทมนสฺสํ ทูเร โน ภควาติฯ

[๑๔๓๘]

ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม โสเลหิ มลฺลํ^๒ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อนตฺตมนฺตา โหติ โทมนสฺสํ ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม โสเลหิ มลฺลํ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อนตฺตมนฺตา โหติ โทมนสฺสํ ทูเร โน ภควาติฯ

[๑๔๓๙]

ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม มลฺลเหิ วชฺชํ^๓ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อนตฺตมนฺตา โหติ โทมนสฺสํ ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม มลฺลเหิ วชฺชํ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อนตฺตมนฺตา โหติ โทมนสฺสํ ทูเร โน ภควาติฯ

[๑๔๔๐]

ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม วชฺชํ กาสี^๔ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อนตฺตมนฺตา โหติ โทมนสฺสํ ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม วชฺชํ กาสี จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อนตฺตมนฺตา โหติ โทมนสฺสํ ทูเร โน ภควาติฯ

[๑๔๔๑]

ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม กาสีหิ มคฺเช^๕ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อนตฺตมนฺตา โหติ โทมนสฺสํ ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม กาสีหิ มคฺเช จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ
 อนปฺปกา โน ตสฺมี สมเย อนตฺตมนฺตา โหติ อนปฺปกํ โทมนสฺสํ ทูเร โน ภควาติฯ

๑. [๑๔๓๗] -ผู้รวบรวม

๒. ม. มลฺลเสุฯ ย. มลฺลเฯ เอมฺปฺริฯ

๓. ม. วชฺชํฯ เอมฺปฺริฯ

๔. ม. กาสีฯ เอมฺปฺริฯ

๕. ม. มคฺเชฯ เอมฺปฺริฯ

[๑๔๔๒]

ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม มคฺเชหิ^๑ กาสี จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม มคฺเชหิ กาสี จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ภควาติฯ

[๑๔๔๓]

ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม กาสีหิ วชฺซี จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม กาสีหิ วชฺซี จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ภควาติฯ

[๑๔๔๔]

ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม วชฺซีหิ มลฺลํ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม วชฺซีหิ มลฺลํ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ภควาติฯ

[๑๔๔๕]

ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม มลฺลํหิ โกสเลสุ^๒ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม มลฺลํหิ โกสเลสุ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ภควาติฯ

[๑๔๔๖]

ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม โกสเลหิ สาวตฺถิ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม สาวตฺถิยํ วิหฺรติ เชตวเน อนาถปิณฑิกสฺส
 อารามेติ โหติ อนปฺปกา โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ อนปฺปกํ โสมนสฺสํ
 อาสนฺเน โน ภควาติฯ

๑. ม. ย. มาคเชหิฯ เวมุปริปีฯ

๒. ม. โกสเลฯ เวมุปริปีฯ

[๑๔๔๗]

ตสุมา ตีห ถปตโย สมุพาโร ชรราวาส รหปโถ อพุโกกาโส ปพพชชา
อถั จ ปน โว ถปตโย อปุปมาทายาติฯ

[๑๔๔๘]

อตุถิ โข โน ฆนุเต เอตมฺหา สมุพาธา อญฺโธ สมุพาโร สมุพาธโร เจว
สมุพาธสงฺขาตฺโร จาติฯ กตโม ปน โว ถปตโย เอตมฺหา สมุพาธา อญฺโธ
สมุพาโร สมุพาธโร เจว สมุพาธสงฺขาตฺโร จาติฯ

[๑๔๔๙]

อิธ มยฺ ฆนุเต ยทา ราชา ปเสนทิ โกสลโถ อญฺยานญฺมึ นิยุยาตุกาโม โหติ
เย เต รณฺโธ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส นาคา โอปยุหา^๑ เต กปฺเปตฺวา ยา ตา
रणฺโธ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปชาปติโย ปิยา มนาปา ตา เอกํ ปุรโถ เอกํ
ปจฺจโต นิสฺสาเปมฯ ตาสํ โข ปน ฆนุเต ฆคินินํ เอวรูปุ ฆนุโร โหติ เสยฺยถาปี
นาม ฆนุฆรณฺฑกสฺส ตาวเทว วิวริยมานสฺส ยถา ตํ ราชกณฺณํ^๒ ฆนุเชน
วิภูสิตานํฯ ตาสํ โข ปน ฆนุเต ฆคินินํ เอวรูปุ กายสมฺพสฺโส โหติ เสยฺยถาปี
นาม ตูลปิจุโน วา กปฺปาสปิจุโน วา ยถา ตํ ราชกณฺณํ สุเขจิตานํ^๓ฯ ตสฺมึ
โข ปน ฆนุเต สมเย นาโคปี รกฺขิตพฺโพ โหติ ตาปี ฆคินิโย รกฺขิตพฺพา โหนฺติ
อตุตฺตาปี รกฺขิตพฺโพ โหติฯ

[๑๔๕๐]

น โข ปน มยฺ ฆนุเต อภิขานาม ตาสุ ฆคินิสฺส ปาปกํ จิตฺตํ อปฺปา-
เทตาฯ อยฺ โข โน ฆนุเต เอตมฺหา สมุพาธา อญฺโธ สมุพาโร สมุพาธโร เจว
สมุพาธสงฺขาตฺโร จาติฯ

[๑๔๕๑]

ตสุมา ตีห ถปตโย สมุพาโร ชรราวาส รหปโถ อพุโกกาโส ปพพชชา
อถั จ ปน โว ถปตโย อปุปมาทายฯ

๑. ม. ย. โอปวยหาฯ

๒. ป. ราชรเณ ... วิภูสิตานํฯ

๓. สุเขจิตานนฺติ วา ปาโสฯ

[๑๔๔๗]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ฌราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลีบรรพชาตลอดไปร้ง ท่านทั้งหลายควรไม่ประมาท.

[๑๔๔๘]

ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบยิ่งกว่า ความคับแคบนี้ มีอยู่หรือหนอ ?

พ. ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย ก็ความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบยิ่งกว่าความคับแคบนี้เป็นไฉน ?

[๑๔๔๙]

ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อใดพระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระราชประสงค์จะเสด็จออกไปยังพระราชอุทยาน เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายต้องกำหนดช้าง ที่ขึ้นทรงของพระเจ้าปเสนทิโกศล แล้วให้พระชายาซึ่งเป็นทีโปรดปราน เป็นที่พื่อพระราชหฤทัยของพระเจ้าปเสนทิโกศล ประทับข้างหน้าพระองค์หนึ่ง ข้างหลังพระองค์หนึ่ง กลิ่นของพระชายาเหล่านั้นเป็นอย่างนี้ คือ เหมือนกลิ่นของนางราชกัญญาผู้ประพรมด้วยของหอมดังขวดน้ำหอมที่เขาเปิดในขณะนั้น กายสัมผัสของพระชายาเหล่านั้นเป็นอย่างนี้ คือ เหมือนกายสัมผัสของนางราชกัญญาผู้ดำรงอยู่ด้วยความสุขดังปยุ่นหรือปุยฝ้าย ก็ในสมัยนั้น แม้ช้างข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง แม้พระชายาทั้งหลายข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง แม้พระเจ้าปเสนทิโกศลเล่า ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง.

[๑๔๕๐]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่รู้สึกว่า จิตอันลามกบังเกิดขึ้นในพระชายาเหล่านั้นเลย ข้อนี้แล คือความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบยิ่งกว่าความคับแคบนี้.

[๑๔๕๑]

พ. ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ฌราวาสจึงคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลีบรรพชาตลอดไปร้ง ท่านทั้งหลายควรไม่ประมาท.

[๑๔๕๒]

จตุหิ โข ถปตโย ฌมเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ
 อวินิปาตฌมโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตุหิฯ อธิ ถปตโย อริยสาวโก
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆเมฯ วิคตมถมจฺเจเรน เจตสา อการํ
 อชฺฌาวสตี มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสศุครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อิมหิ
 โข ถปตโย จตุหิ ฌมเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมโม
 นิยโต สมฺโพธิปรายโนฯ

[๑๔๕๓]

ตุเมห โข ถปตโย พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคตา อิติปิ โส ภควา
 ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆเมฯ ยํ โข ปน กิณฺจ
 กุเล เทยฺยฌมมํ สพฺพพฺนตํ อปฺปฏฺวิวิภตฺตํ สีลวนฺเตหิ กลฺยาณฌมเมหิฯ ตํ กิ
 มณฺณถ ถปตโยฯ กติ วีย^๑ เต โกสเลสุ มนุสฺสา ยะ ตุมฺหากํ สมสฺมา ยทิตํ
 ทานทานสํวิภาเคหิตี^๒ฯ ลาภา โน ภนฺเต สุตทฺธํ โน ภนฺเต เยสํ โน ภควา เอวํ
 ปชานาตีติฯ

[๑๔๕๔]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ
 สทฺธิเณ เวพฺพทวารํ นาม โกสลํ พุราหุมนคฺคาโม ตทวสฺริฯ

---

๑. ม. ย. กติวิธาฯ

๒. ม. ย. ทานสํวิภาเคติฯ

[๑๔๕๒]

ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝัามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๕๓]

ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ก็ไทยธรรมสิ่งหนึ่งสิ่งใด มีอยู่ในตระกูล ท่านทั้งหลายเจเลี่ยไทยธรรมนั้นทั้งหมดกับผู้ที่มีศีลมีกัลยาณธรรม ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไหน? เหมือนว่า พวกมนุษย์ในแคว้นโกศลมีเท่าไร ท่านทั้งหลายก็เจเลี่ยแบ่งปันให้เท่าๆ กัน.

ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นลาภของข้าพระองค์ทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ดีแล้ว ที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบพฤติการณ์อย่างนี้ของข้าพระองค์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

เวฬุทวารสูตร

ว่าด้วยธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตน

[๑๔๕๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เสด็จเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงพราหมณคามของชาวโกศลชื่อเวฬุทวาระ

[๑๔๕๕]

อัสโสสุ ไช [๑] เวพุทฺทาเรยฺยกา พุราหุมนคหปติกา สมโณ จลฺล โภ โคตโม
 สกฺยปฺตโต สกฺยกุลฺลา ปพฺพชิตฺโต โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเขเน สทฺธิ
 เวพุทฺทวาร์ อนุปฺตโตฯ ตํ ไช ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํกฺลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท
 อพฺภุคฺคโต อิตฺปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู
 อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ^๒ฯ โส อิมํ โลกํ
 สทฺธวํ สมารํ สพุทฺธมํ สสฺสมณพุราหุมนํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา
 สจฺจิกิตฺวา ปเวเทติ โส ทุมมํ เทเสติ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ
 สาคฺคํ สพฺพยชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พุทฺธมจฺริยํ ปกาเสติ สาธุ ไช ปน
 ตถารูปํ อรหํ ทสฺสนํ โหตีติฯ

[๑๔๕๖]

อถ ไช เวพุทฺทาเรยฺยกา พุราหุมนคหปติกา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺสุ
 อุปสงฺกมิตฺวา อปฺเปกฺจเจ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺตํ อปฺเปกฺจเจ
 ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตฺสุ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺตํ
 อปฺเปกฺจเจ เยน ภควา เตนฺนชฺชลิมนฺนาเมตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺตํ อปฺเปกฺจเจ
 ภควโต สนฺติเก นามโคตตํ สาเวตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺตํ อปฺเปกฺจเจ ตฺถนํหิฏฺฐา
 เอกมฺนตํ นิสิตฺตํฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนา ไช เต เวพุทฺทาเรยฺยกา พุราหุมนคหปติกา
 ภควนฺตํ เอตทวโจ

[๑๔๕๗]

มยฺ โภ โคตม เอวํกามา เอวํจฺนฺทา เอวํอธิปฺปายา ปุตฺตสมฺพารา^๓ สยํ
 อชฺฌาวเสยฺยาม กาสิกจฺนฺทํ ปจฺจจฺนฺกเวยฺยาม มาลาคนฺธวิเลปนํ ชาเรยฺยาม
 ชาตฺรุปรชฺตํ สาทิเยยฺยาม กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุคตํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺยาม
 เตสํ โน ภวํ โคตโม อมฺหากํ เอวํกามานํ เอวํจฺนฺทานํ เอวํอธิปฺปายานํ ตถา ทุมมํ
 เทเสตุ ยถา มยฺ ปุตฺตสมฺพารา สยํ อชฺฌาวเสยฺยาม ฯเปฯ สุคตํ สคฺคํ โลกํ
 อุปปชฺเชยฺยามาติฯ

๑. ม. ย. เตฯ เวมฺปรีปิฯ

๒. ม. อิตฺติสทฺโท นตฺติฯ

๓. ม. ย. ปุตฺตสมฺพาราสยํฯ เวมฺปรีปิฯ

[๑๔๕๕]

พราหมณ์และฤๅษีชาวเวพฐวาระได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดมผู้เป็นโอรสของเจ้าศากยะ เสด็จออกผนวชจากศากยสกุลเสด็จเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงเวพฐวาระแล้ว ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคตมพระองค์นั้นขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกอย่างไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จําแนกธรรม พระสมณโคตมพระองค์นั้น ทรงกระทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์แล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ เห็นปานนั้นเป็นความดี.

[๑๔๕๖]

ครั้งนั้น พราหมณ์และฤๅษีชาวเวพฐวาระได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคม พระผู้มีพระภาค บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค บางพวกประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค บางพวกประกาศชื่อและโคตรในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๑๔๕๗]

ข้าแต่พระโคตม ข้าพระองค์ทั้งหลาย มีความปรารถนา มีความพอใจ มีความประสงค์อย่างนี้ๆ ว่า ขอเราทั้งหลาย พึงเฝ้าอยู่ด้วยบุตรอยู่ครองเรือน พึงอุปโลภจันทน์ที่เขานำมาแต่แคว้นกาสี พึงตัดทรงมาลา ของหอม และเครื่องอุปโลภ พึงยินดีทองและเงิน เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ข้าพระองค์ทั้งหลายจะพึงเฝ้าอยู่ด้วยบุตรอยู่ครองเรือน... เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ด้วยประการใด ขอท่านพระโคตม โปรดทรงแสดงธรรม ด้วยประการนั้น แก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ผู้มีความปรารถนา ผู้มีความพอใจ ผู้มีความประสงค์อย่างนั้นๆ เกิด.

[๑๔๕๘]

อตตูปนายิกั โว คหปตโย ฌมมปริยายั เทเสสสามิ ตั สฺญาณ สํฐกั
มนสิกโรธ ภาสิสสามิตีฯ เอวํ โภติ โย เต เวพฺพวาระยฺยกา พุราหุมนคหปติกา
ภควโต ปจฺจสฺสํสุฯ ภควา เอตทโวจ

[๑๔๕๙]

กตโม จ คหปตโย อตตูปนายิกโก ฌมมปริยาโยฯ อิธ คหปตโย อริยสาวโก
อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ อหํ โขสฺมิ จีวิตฺตกาโม อมริตฺตกาโม สุขกาโม ทุกฺขปฏิกฺขโล^๑
โย โย มํ จีวิตฺตกามํ อมริตฺตกามํ สุขกามํ ทุกฺขปฏิกฺขลํ จีวิตา โวโรเปยฺย น เม ตํ
อสุส ปิยํ มนํ ปํ อหฺลเจว โข ปน ปรี จีวิตฺตกามํ อมริตฺตกามํ สุขกามํ
ทุกฺขปฏิกฺขลํ จีวิตา โวโรเปยฺยํ ปสฺสปี ตํ อสุส อปฺปิยํ อมณํ ปํ โย โข มฺยํ
ฌมโม อปฺปิโย อมณํ ปํ ปสฺสเปโส ฌมโม อปฺปิโย อมณํ ปํ โย โข มฺยํ
ฌมโม อปฺปิโย อมณํ ปํ กถาหํ ปณฺเตน สณฺโณเชยฺยนฺติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย
อตตนา จ ปาณาติปาตา ปฏีวโรโต โหติ ปณฺจ ปาณาติปาตา เวรมณฺยา
สมาทเปติ ปาณาติปาตา เวรมณฺยา จ วณฺณํ ภาสติฯ เอวํสฺสาयํ กายสมาจารไ
ติโกฏฺฐิปริสฺสุทฺธํ โหติฯ

[๑๔๖๐]

ปุณ จปรี คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ โย โย เม อทินฺนํ
เถยฺยสงฺขาตํ อาทิเยยฺย น เม ตํ อสุส ปิยํ มนํ ปํ อหฺลเจว โข ปน ปสฺส อทินฺนํ
เถยฺยสงฺขาตํ อาทิเยยฺยํ ปสฺสปี ตํ อสุส อปฺปิยํ อมณํ ปํ โย โข มฺยํ ฌมโม
อปฺปิโย อมณํ ปํ ปสฺสเปโส ฌมโม อปฺปิโย อมณํ ปํ โย โข มฺยํ ฌมโม อปฺปิโย
อมณํ ปํ กถาหํ ปณฺเตน สณฺโณเชยฺยนฺติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตตนา จ
อทินฺนาทนา ปฏีวโรโต โหติ ปณฺจ อทินฺนาทนา เวรมณฺยา สมาทเปติ อทินฺนาทนา
เวรมณฺยา จ วณฺณํ ภาสติฯ เอวํสฺสายํ กายสมาจารไ ติโกฏฺฐิปริสฺสุทฺธํ โหติฯ

[๑๔๕๘]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตนแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟังธรรมปริยานั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวพฐวารคามทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

[๑๔๕๙]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ธรรมปริยายที่ควรน้อมเข้ามาในตนเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ผู้ใดจะปลงเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงปลงคนอื่นผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นก็ไม่ใช่ที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใดไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่ที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใดไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้น พิจารณาเห็นดังนั้นแล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากปาณาติบาตด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่องดเว้นจากปาณาติบาตด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นปาณาติบาตด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๐]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถือเอาสิ่งของที่เรานิยมได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นมิได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้นก็ไม่ใช่ที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่ที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่นเช่นกัน ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากอทินนาทานด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากอทินนาทานด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากอทินนาทานด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งพระสูตรนี้ ใช้คำว่า “ที่รัก” -ผู้รวบรวม

[๑๔๖๑]

ปุ่น จปริ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ โย โห เม ทาเรสุ
 จาริตํ อาปชฺเชยฺย น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนาปํ อหฺลฺเจว โห ปน ปรสฺส ทาเรสุ
 จาริตํ อาปชฺเชยฺย ปรสฺสปี ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ โย โห มุยาํ ฌมฺโม
 อปฺปิโย อมนาโป ปรสฺสเปโส ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาโป โย โห มุยาํ ฌมฺโม
 อปฺปิโย อมนาโป กถาหํ ปฺรณฺเตน สลฺโลเชยฺยนฺติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา
 จ กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิโรโต โหติ ปฺรณฺจ กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณฺยา สมาทเปติ
 กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณฺยา จ วณฺณํ ภาสติฯ เอวมสฺสํ กายสมาจารโ
 ติโกฏิปริสฺสุทฺโธ โหติฯ

[๑๔๖๒]

ปุ่น จปริ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ โย โห เม มุสสาวาทน
 อตฺถํ ภาณฺเชยฺย น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนาปํ อหฺลฺเจว โห ปน ปรสฺส มุสสาวาทน
 อตฺถํ ภาณฺเชยฺย ปรสฺสปี ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ โย โห มุยาํ ฌมฺโม อปฺปิโย
 อมนาโป ปรสฺสเปโส ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาโป โย โห มุยาํ ฌมฺโม อปฺปิโย
 อมนาโป กถาหํ ปฺรณฺเตน สลฺโลเชยฺยนฺติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ
 มุสสาวาทา ปฏิวิโรโต โหติ ปฺรณฺจ มุสสาวาทา เวรมณฺยา สมาทเปติ มุสสาวาทา
 เวรมณฺยา จ วณฺณํ ภาสติฯ เอวมสฺสํ วจีสมาจารโ ติโกฏิปริสฺสุทฺโธ โหติฯ

[๑๔๖๓]

ปุ่น จปริ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ โย โห มํ ปิสุณาย
 วาจาย มิตฺเตหิ เกเทยฺย^๑ น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนาปํ อหฺลฺเจว โห ปน ปริ ปิสุณาย
 วาจาย มิตฺเตหิ เกเทยฺย ปรสฺสปี ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ ฯเปฯ เอวมสฺสํ
 วจีสมาจารโ ติโกฏิปริสฺสุทฺโธ โหติฯ

๑. ม. มิตฺเต ภินฺเตยฺยฯ เอวมปฺริฯ

[๑๔๖๑]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็น
 ดังนี้ว่า ผู้ใดถึงความประพัตติ (ผิด) ในภริยาของเรา ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
 อนึ่ง เราพึงถึงความประพัตติ (ผิด) ในภริยาของผู้อื่น ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ
 แม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รัก
 ที่ชอบใจแม้ของผู้อื่นเช่นกัน ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึง
 ประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเอง
 ย่อมงดเว้นจากการเมสุมิจฉาจารด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากการเมสุมิจฉาจารด้วย
 กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากการเมสุมิจฉาจารด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น
 ย่อมบริสุทธฺิโดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๒]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็น
 ดังนี้ว่า ผู้ใดพึงทำลายประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักใคร่ชอบใจ^๑
 ของเรา อนึ่ง เราพึงทำลายประโยชน์ของคนอื่นด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รัก
 ที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่
 รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบ
 ผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้น
 จากมุสาวาทด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากมุสาวาทด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่ง
 การงดเว้นจากมุสาวาทด้วย วิชิตสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธฺิโดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๓]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็น
 ดังนี้ว่า ผู้ใดพึงยุยงให้เราแตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
 อนึ่ง เราพึงยุยงผู้อื่นให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ
 แม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รัก
 ที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบ
 ผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้น
 จากปิสุณาวาจาด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้เว้นจากปิสุณาวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่ง
 การงดเว้นจากปิสุณาวาจาด้วย วิชิตสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธฺิโดยส่วนสามอย่างนี้.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งพระสูตรนี้ ใช้คำว่า “ที่รักที่ชอบใจ” -ผู้รวบรวม

[๑๔๖๔]

ปุ่น จปริ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺญิกขติ โย โข มํ ผรุสํ
 วาจาญ สมนุทาจเรยฺย น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนํปํ อหฺลฺลเจว โข ปน ปริ ผรุสํ
 วาจาญ สมนุทาจเรยฺยํ ปฺรสุตฺตํ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมณํปํ โย โข มุยาญํ ฌมฺโม ๑เป๑
 เอวมสฺสํ วจีสมํจาโร ติโกฏฺฐิปริสุทฺธโร โหติ๑

[๑๔๖๕]

ปุ่น จปริ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺญิกขติ โย โข มํ สมนุทาจเรยฺย
 สมนุทาจเรยฺย น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนํปํ อหฺลฺลเจว โข ปน ปริ สมนุทาจเรยฺย
 สมนุทาจเรยฺยํ ปฺรสุตฺตํ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมณํปํ โย โข มุยาญํ ฌมฺโม อปฺปิโย อมณํปํ
 ปฺรสุตฺตํ ฌมฺโม อปฺปิโย อมณํปํ โย โข มุยาญํ ฌมฺโม อปฺปิโย อมณํปํ กถาหํ
 ปฺรนุเตน สณฺโณเชยฺยนฺติ๑ โส อิติ ปฏิสณฺญิกขติ อตฺตนา จ สมนุทาจเรยฺย ปฏิวีโร
 โหติ ปฺรณฺจ สมนุทาจเรยฺย เวรมณิยา สมนุทาจเรยฺย สมนุทาจเรยฺย เวรมณิยา จ วณฺณ
 ภาสติ๑ เอวมสฺสํ วจีสมํจาโร ติโกฏฺฐิปริสุทฺธโร โหติ๑

[๑๔๖๖]

โส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนุทาจเรยฺย โหติ อิติปิ โส ภควา ๑เป๑ สตุถา
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺธโร ภควาติ๑ ฌมฺเม สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาเทน สมนุทาจเรยฺย โหติ
 สุปฺปณฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ๑เป๑ อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺส๑
 อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมนุทาจเรยฺย โหติ อภิขณฺเฑหิ อจฺฉิพุทฺเฑหิ อสฺสเลหิ อกมฺมาเสหิ
 ภูทิสฺเสหิ วิณฺญปฺสฺสเถหิ อปฺรามญฺเจหิ สมนุทาจเรยฺย สมนุทาจเรยฺย๑

[๑๔๖๗]

ยโต โข คหปตโย อริยสาวโก อิมํ สตุตฺตํ สทฺธมฺเมหิ สมนุทาจเรยฺย
 โหติ อิมํ จตฺตํ อากงฺขิเยหิ จานํ โส อากงฺขมาโน อตฺตนา อตฺตนา
 พุทฺธเรยฺย จินฺตนิรโยมิหิ จินฺตนิรจฺฉานโยนิโย^๑ จินฺตนิรจฺฉานโยนิโย จินฺตนิรจฺฉานโยนิโย
 โสตาปฺนโนหฺมสมิ อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมนุทาจเรยฺย๑

๑. ม. จินฺตนิรจฺฉานโยนิโย เอวมฺปิริ ๑. ... โยนิโก ๑

[๑๔๖๔]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็น
 ดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยคำหยาบ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง
 เราพึงพูดกะผู้อื่นด้วยคำหยาบ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด
 ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรม
 ข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร?
 อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากผรุสวาจาด้วย ชักชวนผู้อื่น
 เพื่อให้งดเว้นจากผรุสวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากผรุสวาจาด้วย
 วิสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๕]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
 เห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพูดกะเราด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้อ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง
 เราพึงพูดกะคนอื่นด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้อ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น
 ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของ
 ผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรม
 ข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากสัมผัปปลาปะ
 ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้น
 จากสัมผัปปลาปะด้วย วิสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๖]

อริยสาวกนั้นประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ใน
 พระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว... เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๔๖๗]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกประกอบด้วยสัทธิธรรม^๑
 ๓ ประการนี้ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ ด้วยฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความหวัง
 ๔ ประการนี้ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนิรโรค กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย
 อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
 เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

๑. สัทธิธรรม -ผู้รวบรวม

[๑๔๖๘]

เอว วุตเต เวพุทฺฐาเรยฺยกา พุราหฺมณคหปติกา ภควนฺตํ เอตทวโจ อภิกฺกนฺตํ
โก โคตม ๗เปฯ เอเต มยฺ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ กจฺญาม ฐมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ
อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ชาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณฺเปเต สรณฺจคเตติฯ

[๑๔๖๙]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา ฌาติเก วิหริติ คิณฺชกาวสเถฯ อถ โข
อายุสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสิตฺติฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายุสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทวโจ
สาโฬห นาม ภนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปฺราโยฯ นนฺทา นาม
ภนฺเต ภิกฺขุนี้ กาลกตา ตสฺสา กา คติ โก อภิสมฺปฺราโยฯ สุตฺโต นาม ภนฺเต
อุปาสโก กาลกโต ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปฺราโยฯ สุชาตา นาม ภนฺเต
อุปาสิกา กาลกตา ตสฺสา กา คติ โก อภิสมฺปฺราโยติฯ

[๑๔๗๐]

สาโฬห อานนฺท ภิกฺขุ กาลกโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ
ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺบฺชฺช วิหริติ^๑ฯ นนฺทา อานนฺท
ภิกฺขุนี้ กาลกตา ปญฺจนํ โอรมภาคิยานํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา ตตฺถ
ปรีนิพฺพายินี อนาวตฺติฐมา ตสฺมา โลกาฯ สุตฺโต อานนฺท อุปาสโก กาลกโต
ติณฺณํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา รากโทสโมหานํ ตนฺตฺตา สกทาคามิ สกิทเว อิมํ
โลกํ อาคณฺตฺวา ทุกฺขสฺสหนฺตํ กริสฺสตีฯ สุชาตา อานนฺท อุปาสิกา กาลกตา ติณฺณํ
สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตฐมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาฯ

[๑๔๖๘]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวพฐวารคาม ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ฯลฯ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสละ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสละจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

คิณขกาวสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

[๑๔๖๙]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่พักซึ่งก่อด้วยอิฐ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชื่อสาพะมะรณภาพแล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร? ภิกษุณีชื่อนันทามรณภาพแล้ว... อุบาสกชื่อสุทัตตะกระทำกาละแล้ว... อุบาสิกาชื่อสุชาดากระทำกาละแล้ว คติของเขาคือเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเขาคือเป็นอย่างไร?

[๑๔๗๐]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุชื่อสาพะมะรณภาพแล้ว กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุณีชื่อนันทามรณภาพแล้ว เป็นอุปปาทิกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ สิ้นไป อุบาสกชื่อว่าสุทัตตะกระทำกาละแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกคราวหนึ่งแล้ว จักกระทำที่สุดทุกขได้ อุบาสิกาชื่อว่าสุชาดากระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๑]

อนจุรียัม ไช ปเนตัม อานนุท ยัม มนุสสุภูโต กาลัม กระยยะ ตสฺมี ตสฺมี เจ มํ
 กาลกเต อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตถัม ปฏิปุจฺจิตฺตสฺส^๑ วิเหสาเวสา^๑ อสฺส อานนุท
 ตถาคตสฺส^๑ ตสฺมา ติหानนุท ฐมาทาสํ นาม ฐมฺมปริยายํ เทเสสุสํมิ เยน
 สมนฺนาคโต อริยสํวโก อากฺขมาโน อุตฺตนาวิ อุตฺตานิ พุยากระยยะ จิณฺณิรโยมฺหิ
 จิณฺณิรจฺจนโยนิโย จิณฺณปิฏฺติวิสโย จิณฺณปาเยทฺถกฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ
 อวินิปาตฐมฺโม นิยโต สมนฺโพรธิปฺรายโน^๑

[๑๔๗๒]

กตโม จ โส อานนุท ฐมาทาส ฐมฺมปริยาโย เยน สมนฺนาคโต อริยสํวโก
 อากฺขมาโน อุตฺตนาวิ อุตฺตานิ พุยากระยยะ จิณฺณิรโยมฺหิ จิณฺณิรจฺจนโยนิโย
 จิณฺณปิฏฺติวิสโย จิณฺณปาเยทฺถกฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ อวินิปาตฐมฺโม นิยโต
 สมนฺโพรธิปฺรายโน^๑ อิทฺ อานนุท อริยสํวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต
 โหติ อิตฺปิ โส ภควา^๑ ๔เป^๑ สุตฺตา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ^๑ ๔มฺเม สจฺเจ^๑
 อริยกฺขเตหิ สึเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเตหิ^๑ ๔เป^๑ สมาสํสํวตฺตนิเกหิ^๑ อัย
 ไช โส อานนุท ฐมาทาส ฐมฺมปริยาโย เยน สมนฺนาคโต อริยสํวโก อากฺขมาโน
 อุตฺตนาวิ อุตฺตานิ พุยากระยยะ จิณฺณิรโยมฺหิ จิณฺณิรจฺจนโยนิโย จิณฺณปิฏฺติวิสโย
 จิณฺณปาเยทฺถกฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ อวินิปาตฐมฺโม นิยโต สมนฺโพรธิปฺรายโนติ^๑
 (ตึณฺปิ สุตฺตุนฺตานิ เอกนิทานานิ)^๑

[๑๔๗๓]

เอกมนุตฺตํ นิสินฺโน ไช อายสฺมา อานนุโท ภควนฺตํ เอตทวโจ อโสโก นาม
 ภนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต ตสฺส กา คตฺติ โโก อภิสฺมปฺราโย^๑ อโสกา นาม ภนฺเต ภิกฺขุ
 กาลกตา ๔เป^๑ อโสโก นาม ภนฺเต อุปาสโก กาลกโต ๔เป^๑ อโสกา นาม ภนฺเต
 อุปาสิกา กาลกตา ตสฺสา กา คตฺติ โโก อภิสฺมปฺราโยติ^๑

[๑๔๗๔]

อโสโก อานนุท ภิกฺขุ กาลกโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ

๑. ส. เสาฯ ม. ย. เปสาฯ เอมฺปริปิฯ

[๑๔๗๑]

ดูกรอานนท์ ข้อที่บุคคลเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วพึงกระทำกาละ มิใช่เป็นของน่าอัศจรรย์ ถ้าเมื่อผู้หนึ่งๆ กระทำกาละแล้ว เธอทั้งหลายพึงเข้ามาหาเราแล้ว สอบถามเนื้อความนั้น ข้อนี้เป็นความลำบากของตถาคต เพราะฉะนั้นแหละ เราจักแสดงธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส (แว่นส่องธรรม) ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบายทุกติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๒]

ดูกรอานนท์ ก็ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว... จะตรัสรู้ในเบื้องหน้านั้นเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว... เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว... จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

คิณชกาวสตุตฺรที่ ๒

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

[๑๔๗๓]

(ข้อความเบื้องต้นเหมือนคิณชกาวสตุตฺรที่ ๑) ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชื่ออโศกะมรณภาพแล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร? ภิกษุชื่ออโศกามรณภาพแล้ว ฯลฯ อุบาสกชื่ออโศกะกระทำกาละแล้ว ฯลฯ อุบาสิกาชื่ออโศกากระทำกาละแล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร?

[๑๔๗๔]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุชื่ออโศกะมรณภาพแล้ว กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง

ทัญเจว ฐมฺเม สยํ อภิญญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ^๑ฯ (ปฐิมเวຍယာကရဏေ
 ဧကနိတဏ်)။

[๑๔๗๕]

อัย โข โส อานนฺท ฐมาทาโส ฐมฺมปริยาโย เยน สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก
 อากงฺขมาโน อตฺตนา ว อตฺตํ พฺยากรေยฺย จีณฺนโรมฺหิ จีณฺตโรจฺฉานโยนิโย
 จีณฺปิตุตฺติวิสโย จีณาปายทฺถกตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสมฺมิ อวินิปาตฐมฺโม นิยโต
 สมฺโพธิปรายโนติฯ

[๑๔๗๖]

เอกมฺนํตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ กกุโณ^๒ นาม
 ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโก กาลกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสมฺปปรายोฯ กพิโก^๓
 นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ ทนิกทฺโร^๔ นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ
 กกุสฺสโห นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ ตฺถุโจ นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ
 สนฺตฺถุโจ นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ ภทฺโท นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ
 สุกทฺโท นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโก กาลกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสมฺปปรายติฯ

[๑๔๗๗]

กกุโณ อานนฺท อุปาสโก กาลกโต ปณฺจณฺนํ โอรมฺภากิยานํ สลฺยโณชนานํ ปริกฺขยา
 โอปปาทิโก ตตฺถ ปรีนิพฺพายี อนาวตฺติฐมฺโม ตสฺมา โลกาฯ กพิโก อานนฺทฯ
 ทนิกทฺโร อานนฺทฯ กกุสฺสโห อานนฺทฯ ตฺถุโจ อานนฺทฯ สนฺตฺถุโจ อานนฺทฯ
 ภทฺโท อานนฺทฯ สุกทฺโท อานนฺท อุปาสโก กาลกโต ปณฺจณฺนํ โอรมฺภากิยานํ
 สลฺยโณชนานํ ปริกฺขยา โอปปาทิโก ตตฺถ ปรีนิพฺพายี อนาวตฺติฐมฺโม ตสฺมา โลกาฯ
 (สพฺเพ เอกคตฺติกา กาทพฺพา)ฯ

๑. ม. ย. วิหาสีฯ

๒. ม. ย. กกุโณฯ

๓. ย. กากังโคฯ เอมฺมปริฯ

๔. ส. นิกฺขาฯ ม. ย. นิกโตฯ

ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุณีชื่ออโสภา... อุบาสกชื่ออโสภา... อุบาสิกาชื่ออโสภา
กระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ลั่นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

(๑๔๗๕)

ดูกรอานนท์ นี่แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว
เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนิรโรค กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย
อบาย ทุกคติ วินิบาต ลั่นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.^๑

จบ สูตรที่ ๕

คิณฺชกาวสสูตรที่ ๓

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

(๑๔๗๖)

(ข้อความเบื้องต้นเหมือนคิณฺชกาวสสูตรที่ ๑) ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสกชื่อกุญฺเฐในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเขา
เป็นอย่างไร... อุบาสกชื่อกพิงะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อนิกัฑทะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อกฐิสหะ
ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อดุญฺฐะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อนันตฺตฺตฺฐะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อกัฑทะ
ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อกุญฺฑะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร สัมปรายภพ
ของเขาเป็นอย่างไร?

(๑๔๗๗)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ อุบาสกชื่อกุญฺเฐ กระทำกาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ
จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็น
ส่วนเบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป อุบาสกชื่อกพิงะ... ชื่อชื่อนิกัฑทะ... ชื่อชื่อกฐิสหะ...
ชื่อดุญฺฐะ... ชื่อนันตฺตฺตฺฐะ... ชื่อชื่อกัฑทะ... ชื่อชื่อกุญฺฑะกระทำกาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ
จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็น
ส่วนเบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้คำว่า “เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า” -ผู้รวบรวม

[๑๔๗๘]

ปโรปลณาส อานนท ฌาติเก อุปาสกา กาลกตา ปณจันน์ โอรัมภาคิยานัน
 สลโฆชนานัน ปริกขยา โอปปาติกา ตตถ ปรีนิพพายิโน อนาวตติธมฺมา ตสฺมา โลกาฯ
 สาธิกนวุติ อานนท ฌาติเก อุปาสกา กาลกตา ติณฺณํ สลโฆชนานัน ปริกขยา รากโทส-
 โมหานัน ตนฺตฺตา สกทาคามิโน สกิทเว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสํ สํ กิริสฺสํ ติฯ
 ฌาติเรกานิ โข อานนท ปณจสฺตานิ ฌาติเก อุปาสกา กาลกตา ติณฺณํ สลโฆชนานัน
 ปริกขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาฯ

[๑๔๗๙]

อนจฺจริยํ โข ปเนตํ อานนท ยํ มนุสฺสญฺโต กาลํ กเรยฺย ตสฺมี ตสฺมี เจ
 มํ กาลกเต อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปฺจุจิสฺสสฺสฯ วิเหสาเวสา อานนท อสฺส
 ตถาคตสฺสฯ ตสฺมา ติหฺนฺนท ธมฺมาทาสํ นาม ธมฺมปฺริยาโย เทเสสฺสํ ยเณ
 สมฺนฺนาคโต อริยสํวโก อากฺขมาโน อตฺตนา ว อตฺตานํ พฺยากรเยย จีณฺนิรโยมฺหิ
 จีณฺตริจฺจนโยนิโย จีณฺปิตฺติวิสโย จีณาปายทุกฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ
 อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปฺรายนํฯ

[๑๔๘๐]

กตโม จ โส อานนท ธมฺมาทาส ธมฺมปฺริยาโย ยเณ สมฺนฺนาคโต อริยสํวโก
 อากฺขมาโน อตฺตนา ว อตฺตานํ พฺยากรเยย จีณฺนิรโยมฺหิ จีณฺตริจฺจนโยนิโย
 จีณฺปิตฺติวิสโย จีณาปายทุกฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นียโต
 สมฺโพธิปฺรายนํฯ อิชฺชานนท อริยสํวโก พุทฺธเจ อเวจฺจปฺปสาเทณ สมฺนฺนาคโต โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯ เปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสํ พุทฺธเจ ภควาติฯ ธมฺเม สงฺฆเฯ
 อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯ เปฯ สมาริํ สํวตฺตนิเกหิฯ อัย
 โข โส อานนท ธมฺมาทาส ธมฺมปฺริยาโย ยเณ สมฺนฺนาคโต อริยสํวโก อากฺขมาโน
 อตฺตนา ว อตฺตานํ พฺยากรเยย จีณฺนิรโยมฺหิ จีณฺตริจฺจนโยนิโย จีณฺปิตฺติวิสโย
 จีณาปายทุกฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปฺรายนํติฯ

เวพุทฺธวารวคฺโค ปจฺจโมฯ

[๑๔๗๘]

ดูกรอานนท์ อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่งเกินกว่า ๕๐ คน กระทำกาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ ล้นไป อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่งเกินกว่า ๕๐ คน กระทำกาละแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน ๓ ล้นไปและเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวแล้ว จักทำที่สุดทุกขได้ อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่งเกินกว่า ๕๐๐ คน กระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน ๓ ล้นไป มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๙]

ดูกรอานนท์ ข้อที่บุคคลเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว พึงกระทำกาละ มิใช่เป็นของน่าอัศจรรย์ ถ้าเมื่อผู้นั้นๆ กระทำกาละแล้ว เธอทั้งหลายพึงเข้ามาหาเราแล้วสอบถามเนื้อความนั้น ข้อนี้เป็นความลำบากของตถาคต เพราะฉะนั้นแหละ เราจักแสดงธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๘๐]

ดูกรอานนท์ ก็ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้าเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว... เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ เวฬุทวารวรรคที่ ๒

ตสฺสทุทานํ

ราชา โอคธทีฆมา
 ถปตโย เวฬุทฺวาเรยฺยา

สารีปฺตุตา อปเร ทฺเว
 คิณฺชกาวสเถ ตโยติ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ราชาสูตร	๒. โอคธสูตร
๓. ทีฆาวุสูตร	๔. สารีปุตตสูตรที่ ๑
๕. สารีปุตตสูตรที่ ๒	๖. ถปติสูตร
๗. เวฬุทวารสูตร	๘. คิณฺฆกาวสถสูตรที่ ๑
๙. คิณฺฆกาวสถสูตรที่ ๒	๑๐. คิณฺฆกาวสถสูตรที่ ๓

ราชการามวคฺโค ทุติโย

[๑๔๘๑]

สาวตถึยฺ วิหริติ ราชการาเมฯ อถ โข สหสฺสภิกฺขุณีสงฺฆโม เยน ภควา
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อภฺยาสึฯ เอกมนฺตํ
 จิตา โข ตา ภิกฺขุณีโย ภควา เอตทวโจ จตฺตฺหิ โข ภิกฺขุณีโย ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาทโต
 อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ กตเมหิ
 จตฺตฺหิฯ อิทฺ ภิกฺขุณีโย อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาทโต โหติ อิติปิ
 โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆเมฯ อริยกนฺเตหิ
 สีเลหิ สมฺนฺนาทโต โหติ อภฺยณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข ภิกฺขุณีโย
 จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาทโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต
 สมฺโพธิปรายโนติฯ

[๑๔๘๒]

สาวตถึนินฺทาณํฯ พุราหุมนฺนา ภิกฺขเว อุทฺยคามินี นาม ปฏฺธิปทํ ปณฺณเปณฺติ
 เต สาวกํ เอวํ สฺมาทเปณฺติ เอหิ ตวํ อมฺโห ปุริส กาลสฺสเสว อุฏฺฐาย ปาจิณฺมุโข
 ยาหิ โส ตวํ มา โสพฺภํ ปรีวชฺเชหิ มา ปปาตํ มา ขาณฺธุ มา กณฺณกฺกฺกฺจํ มา
 จนฺทณิกํ^๑ มา โอฟิคลฺลํ ยตฺถ^๒ ปปเตยฺยาสิ ตตฺถเว มรณํ อากเมยฺยาสิ เอวํ
 ตวํ อมฺโห ปุริส กายสฺส เกทา ปรี มรณฺนา สุกตฺตี สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสตีติฯ

๑. ม. จนฺทณียํฯ

๒. ม. ยตฺถฯ

ราชการามวรรคที่ ๒

สหัสสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๔๘๑]

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ราชการาม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุสี่สงฆ์ ๑๐๐๐ รูป เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุเหล่านั้นว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการนั้นเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑

พราหมณสูตร

ว่าด้วยอุทธคามินีปฏิบัติ

[๑๔๘๒]

สาวตถินทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมบัญญัติปฏิบัติอุทธคามินี พวกเขาย่อมชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ มาเถิดท่าน ท่านจงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่แล้วเดินบ่าหน้าไปทางทิศปราจีน ท่านอย่าเว้นบ่อ เหว ตอ ที่มีหนาม หลุมเต็มด้วยคูด บ่อโสโครกใกล้บ้าน ท่านพึงตกไปในที่ใด พึงรอความตายในที่นั้น ด้วยวิธีอย่างนี้ เมื่อแตกกายตายไป ท่านจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

[๑๔๘๓]

ตัม โข ปเนตัม ภิกขเว พุราหุมนานํ พาลคมนเมตัม มุพฺพหคมนเมตัม น
 นิพฺพิตาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺจาย น สมฺโพธาย น
 นิพฺพานาย สํวตฺตติ^๑ อหฺลจ โข ภิกขเว อริยสฺส วินเย อุทฺยคามินี ปฏิปทํ
 ปญฺญเปมิ^๑ ยา เอกนฺตนิพฺพิตาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺจาย สมฺโพธาย
 นิพฺพานาย สํวตฺตติ^๑

[๑๔๘๔]

กตมา จ สา ภิกขเว อุทฺยคามินี ปฏิปทา ยา เอกนฺตนิพฺพิตาย ฯเปฯ
 นิพฺพานาย สํวตฺตติ^๑ อิทฺ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ^๑ ฌมฺเม สงฺฆเฯ
 อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อภฺยญฺเจหิ ฯเปฯ สมฺมชิสํวตฺตนิเกหิ^๑ อัย
 โข สา ภิกขเว อุทฺยคามินี ปฏิปทา ยา เอกนฺตนิพฺพิตาย วิราคาย นิโรธาย
 อุปสมาย อภิญฺจาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ^๑

[๑๔๘๕]

เอกํ สมฺมํ อายสฺมา จ สารีปฺตฺโต อายสฺมา จ อานนฺโท สวตฺถิยํ วิหรนฺติ
 เชตวเน อนาถปิตฺตํ กสฺส อารามเฯ อถ โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต สายณฺหสมฺมํ
 ปฏิสฺสณานา วุญฺจติ เยน อายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา
 อานนฺเทน สทฺธี สมฺโมทิติ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ^๑
 เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต อายสฺมมฺนตํ อานนฺทํ เอตทฺโวจ กตินํ นุ
 โข อาวุโส อานนฺท ฌมฺมานํ ปหานา กตินํ ฌมฺมานํ สมฺนฺนาคมนเหตุ เอวมฺมํ ปชา
 ภควตา พุยาเกตา โสตาปนฺนา อวินิปาตฌมฺมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาคิ^๑

๑. ม. ย. ปญฺญาเปมิ ฯ

[๑๔๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อบัญญัติของพราหมณ์ทั้งหลายนั้น เป็นความดำเนินของ
คนพาล เป็นความดำเนินของคนหลง ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลาย
กำหนด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้
เพื่อนิพพาน ส่วนในอริยวินัย เราก็บัญญัติปฏิบัติพาชื่ออุททยคามินี ที่เป็นไปเพื่อ
ความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ
เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๑๔๘๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุททยคามินีปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว ฯลฯ
เพื่อนิพพานเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว
ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ อุททยคามินีปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความหน่าย
โดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง
เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๒

อานันทสูตร

ละกรรม ๔ ประกอบกรรม ๔ เป็นพระโสดาบัน

[๑๔๘๕]

สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอานนท์อยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี
ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้น เวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่เรือนแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัย
กับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถาม
ท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เพราะละกรรมเท่าไร เพราะเหตุประกอบกรรมเท่าไร หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาค
จึงทรงพยากรณ์ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า?

[๑๔๘๖]

จตุรณั โข อาวุโส ฌมมานั ปหานา จตุรณั ฌมมานั สมณฺณาคมนเหตุ
 เอมยั ปชา ภควตา พุยาภตา โสตาปนฺนา อวินิปาตฌมมา นียตา สมุโพธิ-
 ปรายนาติฯ กตเมสํ จตุรณัฯ ยถารูเปน โข อาวุโส พุทฺเธ อปฺปสาเทณ สมณฺณาคโต
 อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายั ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ
 อุปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส พุทฺเธ อปฺปสาโท น โหติฯ ยถารูเปน จ โข อาวุโส พุทฺเธ
 อเวจฺจปฺปสาเทณ สมณฺณาคโต สุตวา อริยสวโก กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคตี
 สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาโท โหติ อิติปิ โส ภควา
 ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ

[๑๔๘๗]

ยถารูเปน [๑] โข อาวุโส ฌมเม อปฺปสาเทณ สมณฺณาคโต อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายั ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส ฌมเม
 อปฺปสาโท น โหติฯ ยถารูเปน จ โข อาวุโส ฌมเม อเวจฺจปฺปสาเทณ สมณฺณาคโต
 สุตวา อริยสวโก กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคตี สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส
 ฌมเม อเวจฺจปฺปสาโท โหติ สุวากฺขาโต ภควตา ฌมโม ฯเปฯ

[๑๔๘๘]

ยถารูเปน โข อาวุโส สงฺฆเม อปฺปสาเทณ สมณฺณาคโต อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายั ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส สงฺฆเม
 อปฺปสาโท น โหติฯ ยถารูเปน จ โข อาวุโส สงฺฆเม อเวจฺจปฺปสาเทณ สมณฺณาคโต
 สุตวา อริยสวโก กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคตี สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส
 สงฺฆเม อเวจฺจปฺปสาโท โหติ สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ ฯเปฯ อนฺตตฺตรํ ปุณฺณก-
 เขตฺตํ โลกสฺสาติฯ

[๑๔๘๖]

ท่านพระอานนทกล่าวดตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะละกรรม ๔ ประการ เพราะเหตุประกอบกรรม ๔ ประการ หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทฺธเจ้าเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทฺธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุณฺณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทฺธเจ้าเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทฺธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้นว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกกรรม.

[๑๔๘๗]

ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุณฺณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้นว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน.

[๑๔๘๘]

ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุณฺณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้นว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

[๑๔๘๙]

ยถารูปน โข อาวุโส ทุสสีเถยง สมณฺนาคโต อสฺสุตวา ปุณฺณชโน กายสฺส เกทา
 ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคํ วิณีปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ ตถารูปสฺส ทุสสีลฺลํ^๑ น โหติ ฯ
 ยถารูปน จ โข อาวุโส อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺนาคโต [^๒] อริยสาวโก กายสฺส
 เกทา ปรี มรณา สุกฺคํ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชติ ตถารูปานิสฺส อริยกนฺตานิ สีตานิ
 โหนฺติ อกฺขณฺตานิ ฯเปฯ สมาริสํวตฺตนิกานิ ฯ

[๑๔๙๐]

อิมํสํ โข อาวุโส จตฺนํ ฌมฺมานํ ปหานา อิมํสํ จตฺนํ ฌมฺมานํ สมณฺนา-
 คมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พุยาเกตา โสตาปนฺนา อวินิปาตฌมฺมา นียตา
 สมโพรธิปรายนาติ ฯ

[๑๔๙๑]

จตุหิ ภิกฺขเว ฌมฺเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคตฺถิภํ สมตฺติกนฺโต
 โหติ ฯ กตเมหิ จตุหิ ฯ อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต
 โหติ อิตฺถีปํ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ ฌมฺเม สงฺฆเฯ
 อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริสํวตฺตนิเกหิ ฯ อิมหิ โข
 ภิกฺขเว จตุหิ ฌมฺเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคตฺถิภํ สมตฺติกนฺโต โหตีติ ฯ

๑. ย. ทุสสีเลน โหติ ฯ

๒. ม. ย. สุตวา ฯ

[๑๔๘๙]

ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความทูลเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความทูลเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุณฺณนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เป็นศีลไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิเห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้น.

[๑๔๙๐]

ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะละกรรม ๔ ประการนี้ เพราะเหตุประกอบกรรม ๔ ประการนี้ หมุ่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๓

ทุกติสูตรที่ ๑

มีกรรม ๔ ประการพ้นทุกติ

[๑๔๙๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ ย่อมล่วงภัยคือทุกติทั้งหมดได้ กรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมล่วงภัยคือทุกติทั้งหมดได้.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๔๙๒]

จตุหิ ภิกขเว ฐมเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก สัพพบุคคลวินิปาตภยํ
 สมตฺถิกนฺโต โหติฯ กตเมหิ จตุหิฯ อิธ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺป-
 สาเทน สมนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
 ภควาติฯ ฐมเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อภฺยณฺเฑหิ ฯเปฯ
 สมาริสํวตฺตนิเกหิฯ อิมเอหิ โข ภิกขเว จตุหิ ฐมเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก
 สัพพบุคคลวินิปาตภยํ สมตฺถิกนฺโต โหตีสติฯ

[๑๔๙๓]

เย เต ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยาถ เย จ โสตพฺพํ มณฺเฑยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา
 วา ฌาตี วา สาโลหิตา วา เต ภิกขเว จตุสฺส โสตาปตฺติยฺงเคสฺส สมาทเปตพฺพา
 นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพาฯ กตเมสฺส จตุสฺสฯ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเท สมาทเปตพฺพา
 นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพา อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
 ภควาติฯ ฐมเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตสฺส สีเลสฺส สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจา-
 เปตพฺพา อภฺยณฺเฑสฺส ฯเปฯ สมาริสํวตฺตนิเกสฺสฯ เย เต ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยาถ เย
 จ โสตพฺพํ มณฺเฑยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาตี วา สาโลหิตา วา เต ภิกขเว
 อิมเอสฺส จตุสฺส โสตาปตฺติยฺงเคสฺส สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพาติฯ

ทุกติสูตรที่ ๒

มีกรรม ๔ ประการ พ้นทุกติและวินิบาต

[๑๔๙๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ ย่อมล่วงภัย คือ ทุกติและวินิบาตทั้งหมดได้ กรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมล่วงภัยคือทุกติและวินิบาตทั้งหมดได้.

จบ สูตรที่ ๕

มิตตามัจจสูตรที่ ๑

องค์กรรมเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการ

[๑๔๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อำมาตย์ ญาติ หรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในองค์แห่งกรรมเป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการ องค์แห่งกรรม เป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการเป็นไฉน? คือ พึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ในศีล ที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย พึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อำมาตย์ ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งกรรม เป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการเหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๔๙๔]

เย เต ภิกขเว อนุกมเปยฺยาถ เย จ โสตพฺพํ มณฺเณยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา
 วา ฌาตี วา สาโลหิตา วา เต ภิกขเว จตุสฺส โสตาปตฺตियงฺเกสฺส สฺมาทเปตพฺพา
 นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺหาเปตพฺพา กตเมสฺส จตุสฺส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเท สฺมาทเปตพฺพา
 นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺหาเปตพฺพา อิติปิ โส ภควา ฯ เปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
 ภควาติ ฯ

[๑๔๙๕]

สฺยิยา ภิกขเว จตฺนํ มหาวุทฺธานํ อณฺณถตฺตํ ปจฺวีชาตฺยา อาโปชาตฺยา
 เตโฆชาตฺยา วาโยชาตฺยา ฯ น เตว พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตฺส อริย-
 สาวกสฺส สฺยิยา อณฺณถตฺตํ ตตฺถีรํ อณฺณถตฺตํ โส วต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมนฺนาคโต อริยสาวโก นริยํ วา ติรจฺฉานโยนี วา ปิตฺติวิสยํ วา อุปฺปชฺชิสฺสตีติ
 เนตํ จานํ วิชฺชติ ฯ ฌมฺเม สงฺฆเฯ อริยกนฺเตสฺส สีเลสฺส สฺมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา
 ปตฺติจฺหาเปตพฺพา อภฺขณฺเตสฺส ฯ เปฯ สฺมาชิถฺวตฺตนิเกสฺส ฯ

[๑๔๙๖]

สฺยิยา ภิกขเว จตฺนํ มหาวุทฺธานํ อณฺณถตฺตํ ปจฺวีชาตฺยา อาโปชาตฺยา เตโฆ-
 ชาตฺยา วาโยชาตฺยา ฯ น เตว อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตฺส อริยสาวกสฺส สฺยิยา
 อณฺณถตฺตํ ตตฺถีรํ อณฺณถตฺตํ โส วต อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต อริย-
 สาวโก นริยํ วา ติรจฺฉานโยนี วา ปิตฺติวิสยํ วา อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ ฯ

[๑๔๙๗]

เย เต ภิกขเว อนุกมเปยฺยาถ เย จ โสตพฺพํ มณฺเณยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา
 วา ฌาตี วา สาโลหิตา วา เต ภิกขเว อิมสฺส จตุสฺส โสตาปตฺตियงฺเกสฺส สฺมาท-
 เปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺหาเปตพฺพาติ ฯ

มิตตามัจจุสูตรที่ ๒

องค์ธรรมเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการ

[๑๔๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร... ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการเป็นไฉน? คือ พึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม.

[๑๔๙๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้ ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ไม่เพียงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ความแปรเป็นอย่างอื่นในข้อนั้น ดังนี้ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอทั้งหลายพึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ในศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๔๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้ ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่เพียงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ความแปรเป็นอย่างอื่นในข้อนั้น ดังนี้ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

[๑๔๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อามาทย์ ญาติหรือสาโลหิต ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๔๙๘]

สาวตถีนินทานํฯ อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลานํ เสยฺยถาปี นาม พลฺวา
 ปุริโส สมฺมิณฺชิตํ วา พหํ ปสาเรยฺย ปสริตํ วา พหํ สมฺมิณฺชเยยฺย เอวเมว
 เซตฺวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตฺตีสํสา ปาตุโรหิสิฯ อถ โข สมฺพหฺลฺลา ตาวตฺตีสกายิกา
 เทวตาโย เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลานํ เตนฺอุปสงฺกมฺมิตฺถํ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ
 มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อญฺจิสฺสุฯ เอกมนฺตํ จิตฺตา โข ตา
 เทวตาโย อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทวโง

[๑๔๙๙]

สาธุ โข อวฺวโส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนํ โหติ อิติปิ โส
 ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมฺนฺนาคมนเหตุ โข อวฺวโส เอวมิเชกฺขเจ สตฺถา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกตฺติ
 สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติฯ สาธุ โข อวฺวโส ฌมฺเม สงฺฆเฯ สาธุ โข อวฺวโส
 อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมฺนฺนาคมนํ โหติ อภฺยญฺเจเทหิ ฯเปฯ สมฺมาธิํสํวตฺตนิเกหิฯ
 อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมฺนฺนาคมนเหตุ โข อวฺวโส เอวมิเชกฺขเจ สตฺถา กายสฺส
 เกทา ปรี มรณา สุกตฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตฺติฯ

[๑๕๐๐]

สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลานํ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนํ โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ พุทฺเธ อเวจฺจป-
 ปสาเทน สมฺนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลานํ เอวมิเชกฺขเจ สตฺถา กายสฺส
 เกทา ปรี มรณา สุกตฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติฯ สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลานํ
 ฌมฺเม สงฺฆเฯ อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมฺนฺนาคมนํ โหติ อภฺยญฺเจเทหิ ฯเปฯ
 สมฺมาธิํสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมฺนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลานํ
 เอวมิเชกฺขเจ สตฺถา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกตฺติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตฺติฯ

เทวจริกสูตรที่ ๑

ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงสุคติ

[๑๔๙๘]

สาวตถินทาน. ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายจากพระวิหารเชตวันไปปรากฏในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียดฉะนั้น ลำดับนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกัน เข้าไปหา ท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวัตแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าว กะเทวดาเหล่านั้นว่า

[๑๔๙๙]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. [๑]

[๑๕๐๐]

เทวดาทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่พระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อกายแตกตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

จบ สูตรที่ ๘

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๑๕๐๕] และ [๑๕๑๐] ในเล่มเดียวกันนี้ -ผู้รวบรวม

เทวจาริกสูตรที่ ๒

ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงสุคติ

(๑๕๐๑)

สาวัดถีนีทาน. ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายจากพระวิหารเชตวัน ไปปรากฏในเทวโลก ชั้นดาวดึงส์เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียดฉะนั้น ครั้งนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกัน เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวัตน์ท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะเทวดาเหล่านั้นว่า.

(๑๕๐๒)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. [๑]

(๑๕๐๓)

เทวดาทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล... การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงซึ่งสุคติโลกสวรรค์

จบ สูตรที่ ๕

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๑๕๐๕] และ [๑๕๑๐] ในเล่มเดียวกันนี้ -ผู้รวบรวม

[๑๕๐๔]

อถ โข ภควา เสยฺยถาปี นาม พลวา ปุริโส สมฺมิลฺลจิตํ วา พหํ ปสาเรยฺย
ปสริตํ วา พหํ สมฺมิลฺลเชยฺย เอวเมว เขตฺวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ดาวตฺตีสํสุ
ปาตุรโหสิฯ อถ โข สมฺพหุลา ดาวตฺตีสกายิกา เทวตาโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺมํ
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐังสุฯ เอกมนฺตํ จิตา โข ตา
เทวตาโย ภควา เอตทวโจ

[๑๕๐๕]

สาธุ โข อาวุโส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนํ โหติ อิติปิ โส
ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน
สมฺนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเชกฺขเจ สตุถา โสตาปนฺนา อวินิปาตธฺมมา นียตา
สมฺโพธิปฺรายนาฯ สาธุ โข อาวุโส ธมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สํเลหิ สมฺนฺนาคมนํ
โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมာธิสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สํเลหิ สมฺนฺนาคมนเหตุ โข
อาวุโส เอวมิเชกฺขเจ สตุถา โสตาปนฺนา อวินิปาตธฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติฯ

[๑๕๐๖]

สาธุ โข มาริส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนํ โหติ อิติปิ โส ภควา
ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนเหตุ
โย มาริส เอวมยํ ปชา โสตาปนฺนา อวินิปาตธฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาฯ สาธุ
โย มาริส ธมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สํเลหิ สมฺนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ
สมာธิสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สํเลหิ สมฺนฺนาคมนเหตุ โข มาริส เอวมยํ ปชา
โสตาปนฺนา อวินิปาตธฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติฯ

ราชการามวคฺโค ทฺติโยฯ

เทวจาริกสูตรที่ ๓

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๕๐๔]

สาวัดถีนทาน. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระวิหารเชตวัน ไปปรากฏในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียดฉะนั้น ครั้งนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเทวดาเหล่านั้นว่า

[๑๕๐๕]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน พระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบ ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... สัตว์บางพวกในโลกนี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะ ตริสรู้ในเบื้องหน้า การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๐๖]

เทวดาทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบ ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... หมู่สัตว์นี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว หมู่สัตว์นี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบราชากรามวรรคที่ ๒

ตสฺสทุทานํ

สทสฺสพฺรหฺมณา อานนฺโท   ทุคฺคติ อปเร ทูเว
มิตฺเตนํจจา เทว วุตฺตา   ตโย จ เทวจาริกาทิฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสสูตร	๒. พราหมณสูตร
๓. อานันทสูตร	๔. ทุกติสูตรที่ ๑
๕. ทุกติสูตรที่ ๒	๖. มิตตามัจจุสูตรที่ ๑
๗. มิตตามัจจุสูตรที่ ๒	๘. เทวจาริกสูตรที่ ๑
๙. เทวจาริกสูตรที่ ๒	๑๐. เทวจาริกสูตรที่ ๓

สรกานีวรรคที่ ๓

มหานามสูตรที่ ๑

ว่าด้วยกาลกิริยาอันไม่เลวทราม

(๑๕๐๗)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามสากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทรงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครกบิลพัสดุ์นี้ เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาก แออัดไปด้วยมนุษย์ มีถนนคับแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลาเย็น ย่อมไม่ไปพร้อมกับช้าง ม้า รถ เกวียน และแม่กับบุรุษ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมนสติที่ปรารภถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลานี้เรากระทำกาละลงไป คติของเราจะเป็นอย่างไร อภิสัมปรายกพของเราจะเป็นอย่างไร?

(๑๕๐๘)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอถวายพระพรมหาบพิตร อย่างกล้วยๆ การสรวรรคต อันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร ดูกรมหาบพิตร จิตของผู้ใดผู้หนึ่งที่อบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดกาลนาน กายนี้ของผู้ผู้นั้น มีรูป ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ มีมารดาบิดา เป็นแดนเกิด เจริญขึ้นด้วยข้าวสุกและขนมสด มีความไม่เที่ยง ต้องขจัดสี นวดฟั่น และมีอันแตกกระจายไปเป็นธรรมดา พวกกา แร้ง นกตะกรุม สุนัข สุนัขจิ้งจอก หรือสัตว์ต่างชนิด ย่อมกัดกินกายนี้แหละ ส่วนจิตของผู้ผู้นั้นอันศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาอบรมแล้วตลอดกาลนาน ย่อมเป็นคุณชาติไปในเบื้องบน ถึงคุณวิเศษ.^๑

๑. คุณวิเศษ -ผู้รวบรวม

[๑๕๐๙]

เสยฺยถาปี มหานาม ปุริโส สปิปีกมุภัง วา เตลกูมุภัง วา คมภีร์ อุทกรหัท
 โอคาเหตฺวา^๑ ภินฺนุเทยฺย ตตฺร ยา อสฺส สกฺขรา วา กจฺลา วา สา อโธคามี อสฺส
 ยณฺจ ขวสฺส ตตฺร สปิปี วา เตลํ วา ตํ อุทฺธงฺคามิ อสฺส วิเสสคามิฯ เอวเมว โข
 มหานาม ยสฺส กสฺสจฺจ ทิฆมฺรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ จิตฺตํ สีสฺสุตจาคปณฺณวาปริภาวิตํ
 จิตฺตํ ตสฺส โย หิ ขวายํ กาโย รูปี จาตุมฺมมหาภูติโก มาตาเปตฺติกสมฺภโว
 โอทนกุมฺมาสุปฺจโย อนิจฺจุจฺฉาปนปริมฺพุทฺทนภทฺทนิทฺธํสนฺธมฺโม ตํ อิมฺเวว กากา วา
 ขาทฺหนฺติ คิซฺฐมา วา ขาทฺหนฺติ กุลฺลา วา ขาทฺหนฺติ สฺนฺขา วา ขาทฺหนฺติ สีคาลา วา
 ขาทฺหนฺติ วิวิธา วา ปาณกฺชาตา ขาทฺหนฺติ ยณฺจ ขวสฺส จิตฺตํ ทิฆมฺรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ
 สีสฺสุตจาคปณฺณวาปริภาวิตํ ตํ อุทฺธงฺคามิ โหติ วิเสสคามิฯ ตฺยํ ไซ ปน มหานาม
 ทิฆมฺรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ จิตฺตํ สีสฺสุตจาคปณฺณวาปริภาวิตํ จิตฺตํฯ มา ภายิ มหานาม
 มา ภายิ มหานาม อปาปกฺขนฺเต มรณํ ภวิสฺสติ อปาปีกา กาลกิริยาติฯ

[๑๕๑๐]

เอวเมว สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสฺส วิหริติ กปิลาตฺตฤตฺถมฺมี นิโครธารามะฯ
 อถ โข มหานาโม สกฺโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ
 เอตทโวจ อิทํ ภนฺเต กปิลาตฺตฤ อิทฺธชฺชเวยฺย ผีตณฺจ พุทฺธณฺจ อากิณฺณมฺนุสฺสํ
 สมฺพาธวียุทฺธํฯ โส ขวาทํ ภนฺเต ภควนฺตํ วา ปยิริปาสิตฺวา มโนภาวนีเย วา ภิกฺขุ
 สายณฺหสมยํ กปิลาตฺตฤ ปวิสนฺโต ภนฺเตนปี หตฺถินา สมากจฺฉามิ ภนฺเตนปี อสฺสเสน
 สมากจฺฉามิ ภนฺเตนปี รเถน สมากจฺฉามิ ภนฺเตนปี สกฺเณน สมากจฺฉามิ ภนฺเตนปี
 ปุริเสน สมากจฺฉามิฯ ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต ตสฺมี สมนฺเย มุสฺสเตว ภควนฺตํ อารพฺภ
 สติ มุสฺสติ ฐมฺมํ อารพฺภ สติ มุสฺสติ สงฺฆํ อารพฺภ สติฯ ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต
 เอวํ โหติ อิมฺมุหิ จาหํ สมนฺเย กาลํ กรายฺยํ กา มยฺหํ คติ โก อภิสฺมปฺราโยติฯ

[๑๕๑๑]

มา ภายิ มหานาม มา ภายิ มหานาม อปาปกฺขนฺเต มรณํ ภวิสฺสติ
 อปาปีกา กาลกิริยาฯ จตุหิ โข มหานาม ฐมฺเมหิ สมนฺนาโคโต อริยสาวโก

๑. ม. โอคาหิตฺวาฯ

[๑๕๐๙]

ขอถวายพระพร เปรียบเหมือนบุรุษลงไปยังห้วงน้ำลึกแล้ว ฟิงทุบหม้อเนยใส หรือหม้อน้ำมัน สิ่งใดที่มีอยู่ในหม้อนั้น จะเป็นก้อนกรวดหรือกระเบื้องก็ตาม สิ่งนั้น จะจมลง สิ่งใดเป็นเนยใสหรือน้ำมัน สิ่งนั้นจะลอยขึ้นถึงความวิเศษ ฉันทจิตของผู้ใดผู้หนึ่งอันอบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดกาลนาน กายนี้ของผู้นั้น มีรูปประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔... ส่วนจิตของผู้นั้นซึ่งอบรมแล้ว ด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดกาลนาน ย่อมเป็นคุณชาติไปในเบื้องบน ถึงคุณวิเศษ ฉันทนั้นเหมือนกัน ขอถวายพระพร มหาบพิตร อย่างกล้วยๆ การสรวรรคอันไม่ลามกจักมีแก่นมหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่ลามกจักมีแก่นมหาบพิตร.

จบ สูตรที่ ๑

มหานามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยกาลกิริยาอันไม่เลวทราม

[๑๕๑๐]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น พระเจ้า มหานามสากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทรงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครกบิลพัสดุ์นี้ เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาก แออัดไปด้วยมนุษย์ มีถนนคับแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลาเย็น ย่อมไม่ไปพร้อมกับ ช้าง ม้า รถ เกวียน และแม่กับบุรุษ สมัยนั้น หม่อมฉัน ลืมสติที่ปรารถนาถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลานี้ เรากระทำกาละลงไป คติของเราจะเป็นอย่างไร? [๑]

[๑๕๑๑]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร อย่างกล้วยๆ การสรวรรคอันไม่เลวทรามจักมีแก่นมหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่เลวทรามจักมีแก่นมหาบพิตร ดูกร

๑. อภิสัมปรายภพของเราจะเป็นอย่างไร? -ผู้รวบรวม

นิพพานินโน โหติ นิพพานโปโณ นิพพานปพฺภาโรฯ กตเมหิ จตุหิฯ อิธ
 มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส
 ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธो ภควาติฯ ฐมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ
 สีเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อภฺยณฺเฑหิ ฯเปฯ สมฺมาธิํสวตฺตนิเกหิฯ

(๑๕๑๒)

เสยฺยถาปี มหานาม รุกฺโข ปาจิณฺณินโน ปาจิณโปโณ ปาจิณปพฺภาโร โส มฺเ
 จินฺเน กตเมน ปปเตยฺยาติฯ เยน ภนฺเต นินฺโน เยน โปโณ เยน ปพฺภาโรติฯ
 เอวเมว โห มหานาม อิมฺหิ จตุหิ ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก นิพพานินโน
 โหติ นิพพานโปโณ นิพพานปพฺภาโรติฯ

(๑๕๑๓)

กปิลวตฺถุนิทานํฯ อถ โห มหานาโม สกฺโก เยน โคธา สกฺโก เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา โคธํ สกฺกํ เอตทโวจ

(๑๕๑๔)

กตฺติ^๑ ตฺวํ โคเช ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานาสิ
 อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปฺรายนฺนุติฯ ตีหิ ขวาทํ มหานาม ฐมฺเมหิ สมฺนฺ-
 นาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปฺรายนํฯ
 กตเมหิ ตีหิฯ อิธ มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธो ภควาติฯ ฐมฺเม สงฺฆेฯ
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ สุปฺภิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ
 ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสุสฺสาติฯ อิมฺหิ ขวาทํ มหานาม ตีหิ ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคตํ
 โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปฺรายนํฯ

๑. ยุ. กตฺติฯ เวมฺปริปีฯ

มหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรมเจ้า... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ.

(๑๕๑๒)

ดูกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนต้นไม้ที่โน้มโน้มโอนไปทางทิศปราจีน เมื่อรากขาดแล้ว จะพียงล้มไปทางไหน?

ม. ก็พียงล้มไปทางที่ต้นไม้โน้มโน้มโอนไป พระเจ้าข้า.

พ. ฉันทใด อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ก็ย่อมเป็นผู้โน้มโน้มโอนไปสู่นิพพาน ฉันทนั้นเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๒

โคธาสสูตร

ปัญหาเกี่ยวกับการเป็นพระโสดาบัน

(๑๕๑๓)

กบิลพัสดุ์นิทาน. ครั้งนั้น พระเจ้ามahanamasakayarajha เสด็จเข้าไปหาเจ้าศากยะ พระนามว่าโคธา ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามว่า

(๑๕๑๔)

ดูกรโคธา พระองค์ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมกี่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า? เจ้าศากยะพระนามว่าโคธาตรัสตอบว่า ดูกรมหานาม หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน... ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๑๕]

ตุ๋ม ปน มหานาม กติหิ ฌมเมหิ สมณนาคัตถ์ โสตาปนุณํ ปุคฺคํ อาชานาสี
 อวินิปาตฌมมํ นิยตํ สมุโพธิปราชยนนฺตึฯ จตุหิ ขวาทํ [๑] โคเช ฌมเมหิ
 สมณนาคัตถ์ โสตาปนุณํ ปุคฺคํ อาชานามิ อวินิปาตฌมมํ นิยตํ สมุโพธิปราชญ์ฯ
 กตเมหิ จตุหิฯ อธิ โคเช อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณนาคโต
 โหติ อติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธो ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆेฯ
 อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณนาคโต โหติ อภฺยชฺเฐหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ
 อิมหิ ขวาทํ โคเช จตุหิ ฌมเมหิ สมณนาคัตถ์ โสตาปนุณํ ปุคฺคํ อาชานามิ
 อวินิปาตฌมมํ นิยตํ สมุโพธิปราชยนนฺตึฯ

[๑๕๑๖]

อาคเมหิ ตุ๋ม มหานาม อาคเมหิ ตุ๋ม มหานาม ภควาว เอตํ ชานเยย
 เอเตหิ ฌมเมหิ สมณนาคัตถ์ วา อสมณนาคัตถ์ วาติฯ आयาม โคเช เยน ภควา
 เตนฺอุปสงฺกเมยฺยาม อุปสงฺกमितฺวา ภควโต เอตมตฺถํ อารโหสิสฺสามาติฯ

[๑๕๑๗]

อด โข มหานาโม จ^๒ สกฺโก โคชา จ สกฺโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมึสุ
 อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข
 มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ อิทํ ภาณเต เยน โคชา สกฺโก เตนฺอุปสงฺกมึ
 อุปสงฺกमितฺวา โคธํ สกฺกํ เอตทโวจํ กติหิ ตุ๋ม โคเช ฌมเมหิ สมณนาคัตถ์ โสตาปนุณํ
 ปุคฺคํ อาชานาสี อวินิปาตฌมมํ นิยตํ สมุโพธิปราชยนนฺตึฯ

[๑๕๑๘]

เอวํ วุตฺเต ภาณเต โคชา สกฺโก มํ เอตทโวจ ตีหิ ขวาทํ มหานาม ฌมเมหิ
 สมณนาคัตถ์ โสตาปนุณํ ปุคฺคํ อาชานามิ อวินิปาตฌมมํ นิยตํ สมุโพธิปราชญ์ฯ
 กตเมหิ ตีหิฯ อธิ มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณนาคโต
 โหติ อติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธो ภควาติฯ ฌมเม
 สงฺฆेฯ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณนาคโต โหติ สุปฺปิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ ฯเปฯ
 อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺขេตตํ โลกสฺสาติฯ อิมหิ ขวาทํ มหานาม ตีหิ ฌมเมหิ
 สมณนาคัตถ์ โสตาปนุณํ ปุคฺคํ อาชานามิ อวินิปาตฌมมํ นิยตํ สมุโพธิปราชญ์ฯ
 ตุ๋ม ปน มหานาม กติหิ ฌมเมหิ สมณนาคัตถ์ โสตาปนุณํ ปุคฺคํ อาชานาสี
 อวินิปาตฌมมํ นิยตํ สมุโพธิปราชยนนฺตึฯ

๑. ย. โภาฯ

๒. ม. ย. จสฺสทโท นตฺถิฯ

[๑๕๑๕]

ดูกรมหานาม ก็พระองค์เล่า ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมที่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน...?

ม. ดูกรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน... ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

ดูกรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน....

[๑๕๑๖]

โก. จงรอก่อน มหานาม จงรอก่อน มหานาม พระผู้มีพระภาคท่านจะพึงทรงทราบเรื่องนี้ ว่าบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้หรือมิใช่ ที่เป็นพระโสดาบัน?

ม. ดูกรโคธา เรามาเฝ้าพระผู้มีพระภาคกันเถิด แล้วจักกราบทูลเนื้อความนี้แก่พระองค์.

[๑๕๑๗]

ครั้งนั้น เจ้าสาकยะพระนามว่ามหานาม และเจ้าสาकยะพระนามว่าโคธา เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เจ้าสาकยะพระนามว่ามหานามได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส หม่อมฉันเข้าไปหาเจ้าสาकยะพระนามว่าโคธา ได้กล่าวถามว่า ดูกรโคธา พระองค์ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมที่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน...?

[๑๕๑๘]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันกล่าวถามอย่างนี้แล้ว เจ้าโคธาสากยะได้ตรัสตอบหม่อมฉันว่า ดูกรมหานาม หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน... ธรรม ๓ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน... ก็พระองค์เล่า ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมที่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน...?

[๑๕๑๙]

เอว วุตตาหิ ฆนเต โคธิ สกุกิ เอตทโวจ จตุหิ ขวาทิ โคเช ฆมเมหิ
 สมณนาคตัม โสตาปนนัม ปุคคัลลํ อาชานามิ อวินิปาตธมมํ นียตัม สมุโพธิปราชญนํ
 กตเมหิ จตุหิ อธิ โคเช อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณนาคโต โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯ เปฯ สตถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฆมเม สงฺฆेฯ
 อริยฆนเตหิ สีเลหิ สมณนาคโต โหติ อภฺยชฺเฐหิ ฯ เปฯ สมาริธํวตฺตนิเกหิฯ อิมหิ
 ขวาทิ โคเช จตุหิ ฆมเมหิ สมณนาคตัม โสตาปนนัม ปุคคัลลํ อาชานามิ อวินิปาตธมมํ
 นียตัม สมุโพธิปราชญนนฺติฯ

[๑๕๒๐]

เอว วุตเต ฆนเต โคธา สกุกิ มํ เอตทโวจ อากเมหิ ตฺวํ มหามาม
 อากเมหิ ตฺวํ มหามาม ภควาว เอตํ ชาเนยฺย เอเตหิ ฆมเมหิ สมณนาคตัม วา
 อสมณนาคตัม วาติฯ

[๑๕๒๑]

อิธ ฆนเต โกจิเทว ฆมฺมสมุปฺปาโท^๑ อุปฺปชฺเชยฺย เอกโต อสฺส ภควา เอกโต
 ภิกฺขุสงฺໄໝ จ^๒ เยเนว ภควา เตเนวาทิ อสฺสํ เอวํ ปสฺนํ มํ ฆนเต ภควา ชาเรตุฯ

[๑๕๒๒]

อิธ ฆนเต โกจิเทว ฆมฺมสมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย เอกโต อสฺส ภควา เอกโต
 ภิกฺขุสงฺໄໝ ภิกฺขุนี้สงฺໄໝ จ เยเนว ภควา เตเนวาทิ อสฺสํ เอวํ ปสฺนํ มํ ฆนเต
 ภควา ชาเรตุฯ

[๑๕๒๓]

อิธ ฆนเต โกจิเทว ฆมฺมสมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย เอกโต อสฺส ภควา
 เอกโต ภิกฺขุสงฺໄໝ ภิกฺขุนี้สงฺໄໝ [^๓] อุปาสกา จ เยเนว ภควา เตเนวาทิ อสฺสํ เอวํ
 ปสฺนํ มํ ฆนเต ภควา ชาเรตุฯ

[๑๕๒๔]

อิธ ฆนเต โกจิเทว ฆมฺมสมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย เอกโต อสฺส ภควา เอกโต
 ภิกฺขุสงฺໄໝ ภิกฺขุนี้สงฺໄໝ อุปาสกา อุปาสิกาโย จ เยเนว ภควา เตเนวาทิ อสฺสํ เอวํ
 ปสฺนํ มํ ฆนเต ภควา ชาเรตุฯ

๑. ม. ฆมฺโม สมุปฺปาโทฯ เอวฺมฺปรีติฯ

๒. พ. จสฺสทโท นตฺติฯ

๓. ม. พ. จฯ

[๑๕๑๙]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเจ้าโคธาสากยะตรัสถามอย่างนี้แล้ว หม่อมฉันตอบว่า ดูกรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน... ธรรม ๔ ประการเป็นไหน ? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธรเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไป เพื่อสมาธิ หม่อมฉันย่อมทราบ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ว่าเป็น พระโสดาบัน....

[๑๕๒๐]

เมื่อหม่อมฉันกล่าวตอบอย่างนี้แล้ว เจ้าโคธาสากยะได้ตรัสกะหม่อมฉันว่า จงรอก่อน มหานาม จงรอก่อน มหานาม พระผู้มีพระภาคท่านนั้นจะพึงทรงทราบเรื่องนี้ว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้หรือมิใช่ ที่เป็นพระโสดาบัน ?

[๑๕๒๑]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความบังเกิดแห่งเหตุเฉพาะบางประการ พึงบังเกิดขึ้นได้ในธรรมวินัยนี้ คือ ฝ่ายหนึ่ง เป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์ (กล่าว) ฝ่ายใดพระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันพึงเป็นฝ่ายนั้น ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่า เป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้.

[๑๕๒๒]

...ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ (กล่าว) ฝ่ายใดพระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันเป็นฝ่ายนั้น....

[๑๕๒๓]

...ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ และอุบาสกทั้งหลาย (กล่าว) ฝ่ายใดพระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันเป็นฝ่ายนั้น....

[๑๕๒๔]

...ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสกทั้งหลาย และอุบาสิกาทั้งหลาย (กล่าว) ฝ่ายใดพระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันเป็นฝ่ายนั้น....

[๑๕๒๕]

อิธ ภนฺเต โกจิเทว ฌมฺมสมุปฺปาโท อุปปชฺเชยฺย เอกโต อสฺส ภควา เอกโต
ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุณีสงฺโฆ อุปาสกา อุปาสิกาโย สเทวโก จ โลโก สมารโก สปุรหฺมโก
สสฺสมณพฺราหฺมณี^๑ ปชา สเทวมนุสฺสา เยนว ภควา เตเนวาทํ อสฺสํ เอวํ ปสนฺนํ
มํ ภนฺเต ภควา ฐาเรตฺตติฯ

[๑๕๒๖]

เอวฺวาทิ^๒ ตฺวํ โคเช มหานามํ สกฺกํ ก็ วเทสฺสิติฯ เอวฺวาทาทํ ภนฺเต
มหานามํ สกฺกํ น ภิกฺขุ วทามิ อณฺณตฺร กฺลยาณา อณฺณตฺร กุสลาติฯ

[๑๕๒๗]

กปิลวตฺถุนิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน สรณานิ^๓ สกฺโก กาลกโต โหติ โส
ภควตา พฺยากโต โสตาปนฺโน อวินิปาตคฺขมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ ตตฺร สฺกํ
สมฺพหุลา สกฺกา สงฺคมฺม สมากมฺม อุชฺฌายนฺติ จียนฺติ วิปาเจนฺติ อจฺจริยํ วต โภ
อพฺภุตํ วต โภ เอตฺถทธานิ โภ น โสตาปนฺโน ภวิสฺสติฯ ยตฺร ทิ นาม สรณานิ
สกฺโก กาลกโต โส ภควตา พฺยากโต โสตาปนฺโน อวินิปาตคฺขมโม นียโต
สมฺโพธิปรายโนติฯ สรณานิ สกฺโก สิग्ขาทุพฺพลฺลยมาปาติ มชฺชปํ อปายิติฯ

[๑๕๒๘]

อด โข มหاناโม สกฺโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสิติฯ เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข มหاناโม สกฺโก ภควนฺตํ
เอตทโวจ อิธ ภนฺเต สรณานิ สกฺโก กาลกโต โส ภควตา พฺยากโต โสตาปนฺโน
อวินิปาตคฺขมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ ตตฺร สฺกํ ภนฺเต สมฺพหุลา สกฺกา
สงฺคมฺม สมากมฺม อุชฺฌายนฺติ จียนฺติ วิปาเจนฺติ อจฺจริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ

๑. ย. สสฺสมณพฺราหฺมณปชาฯ

๒. ย. เอวฺวาทิฯ

๓. ม. สรณานิฯ เอมฺมปริปีฯ

(๑๕๒๕)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความบังเกิดแห่งเหตุเฉพาะบางประการ พึงบังเกิดขึ้นได้ในธรรมวินัยนี้ คือ ฝ่ายหนึ่งเป็น พระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสกทั้งหลาย และอุบาสิกาทั้งหลาย โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉัน พึงเป็นฝ่ายนั้น ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่า เป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้.

(๑๕๒๖)

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร ผู้มีวาตะอย่างนี้ ย่อมตรัสอะไร
กะพระเจ้ามหานามสากยราช

เจ้าโคธาสากยะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันผู้มีวาตะอย่างนี้ มิได้พูดอะไรกะพระเจ้ามหานามสากยราช
นอกจากกัลยาณธรรม นอกจากกุศล.

จบ สูตรที่ ๓

สรกานิสสูตรที่ ๑

ผู้ถึงสรณคมน์ไม่ไปสู่วินิบาต

(๑๕๒๗)

กบิลพัสดุ์นิทาน. ก็สมัยนั้น เจ้าสากยะพระนามว่า สรกานี สันพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า
เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าสากยะมากด้วยกัน
มาประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น้าอัสจรรยंहนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ
บัดนี้ ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานีสากยะสันพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า
เป็นพระโสดาบัน... เจ้าสรกานีสากยะถึงความเป็นผู้บรรลุด้วยสิกขา เสวยน้ำจันท.

(๑๕๒๘)

ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามสากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เจ้าสรกานีสากยะ
สันพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน... ดังได้ยินมา พวกเจ้าสากยะมากด้วยกัน มาประชุม
พร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น้าอัสจรรยंहนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ในที่นี้
ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานีสากยะสันพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน...
เจ้าสรกานีสากยะถึงความเป็นผู้บรรลุด้วยสิกขา เสวยน้ำจันท.

เอตฺถทานิ โก น โสตาปนฺโน ภวิสฺสตีฯ ยตฺร หิ นาม สรณานิ สกฺโก กาลกโต
 โส ภควตา พุยาโกโต โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต สมโพธิปรายโนติฯ
 สรณานิ สกฺโก สิกฺขาพุพฺพลยมาปาที มชฺชป่านํ อาปายีตีฯ

(๑๕๒๙)

โย โส มหานาม ทิฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต
 สงฺฆํ สรณํ คโต โส กถํ วินิปาตํ กจฺเจยฺยฯ ยถฺหิ ตํ มหานาม สมฺมา วทมาโน
 วเทยฺย ทิฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโตตีฯ
 สรณานิ^๑ สกฺกํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย สรณานิ มหานาม สกฺโก ทิฆรตฺตํ อุปาสโก
 พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต โส กถํ วินิปาตํ กจฺเจยฺยฯ

(๑๕๓๐)

อิธ มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาตีฯ ธมฺเม สงฺฆेฯ
 หาสปฺลฺโย ชวนปฺลฺโย วิมุตฺติยา จ สมฺนฺนาคโตฯ โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ
 เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมปชฺช
 วิหริตีฯ อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปรีมฺตฺโต นีรยา ปรีมฺตฺโต ตีรจฺฉานโยนียา
 ปรีมฺตฺโต ปิตฺติวิสยา ปรีมฺตฺโต อปายทฺถคฺคตฺวินิปาตาฯ

(๑๕๓๑)

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาตีฯ ธมฺเม สงฺฆेฯ
 หาสปฺลฺโย ชวนปฺลฺโย น จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ โส ปญฺจนํ โอรัมภาคิยานํ
 สลฺโยชนานํ ปรีกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรีนิพฺพายี อนาวตฺตติธมฺโม อสฺมา
 โลกาฯ อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปรีมฺตฺโต นีรยา ปรีมฺตฺโต ตีรจฺฉานโยนียา
 ปรีมฺตฺโต ปิตฺติวิสยา ปรีมฺตฺโต อปายทฺถคฺคตฺวินิปาตาฯ

(๑๕๓๒)

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาตีฯ ธมฺเม สงฺฆेฯ
 น หาสปฺลฺโย น ชวนปฺลฺโย น จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สลฺโยชนานํ
 ปรีกฺขยา รากโทสโมหานํ ตนฺตุตา สกฺทาคามี โหติ สกฺิเทว อิมํ โลกํ อาคฺคฺตฺวา

๑. ม. สรณานิฯ ย. สรณานิฯ

[๑๕๒๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน อย่างไรจะพึงไปสู่วินิบาต ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวถึงอุบาสกนั้นว่า อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดกาลนาน บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวเจ้าสรกานิสากยะว่า เจ้าสรกานิสากยะ เป็นอุบาสกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดกาลนานอย่างไร จะพึงไปสู่วินิบาต.

[๑๕๓๐]

ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีปัญญารำเรือง ฉียบแหลม และประกอบด้วยวิมุตติ เขาย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ บุคคลผู้นี้ พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๓๑]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีปัญญารำเรือง ฉียบแหลม แต่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป เขาเกิดเป็น อุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลผู้นี้ พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๓๒]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญารำเรือง ไม่ฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป (และ) เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง เขาได้เป็นพระสกทาคามี มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น จะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลผู้นี้ พ้นจากนรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

ทุกขสสนต์ กโรติฯ อยมปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตโต นิรยา ปริมุตโต
 ติรจฺจณโยนียา ปริมุตโต ปิตฺติวีสยา ปริมุตโต อปายทุกฺคตฺติวินิปาตาฯ

[๑๕๓๓]

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺธะ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิตฺติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธะ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆะฯ
 น หาสปฺลฺโย น ชวนปฺลฺโย น จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สลฺโยชนานํ
 ปริกฺขยา โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมฺโพธิปฺรายนฺฯ อยมปิ โข
 มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตโต นิรยา ปริมุตโต ติรจฺจณโยนียา ปริมุตโต ปิตฺติวีสยา
 ปริมุตโต อปายทุกฺคตฺติวินิปาตาฯ

[๑๕๓๔]

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺธะ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมฺนฺนาคโต โหติฯ น ฌมฺเมฯ น สงฺฆะฯ น หาสปฺลฺโย น ชวนปฺลฺโย น
 จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ อปิจฺจสฺส อิมะ ฌมฺมา โหนฺติ สทฺธิณฺทฺริยํ วิริยฺณฺทฺริยํ
 สติณฺทฺริยํ สมาธิณฺทฺริยํ ปญฺณินฺทฺริยํฯ ตถาคตฺปฺปเวทิตา จสฺส ฌมฺมา ปญฺญา
 มตฺตโส นิชฺฌานํ จมนฺติฯ อยมปิ โข มหานาม ปุคฺคโล อคฺคตา นิรํ อคฺคตา
 ติรจฺจณโยนี อคฺคตา ปิตฺติวีสํ อคฺคตา อปายทุกฺคตฺติวินิปาตํฯ

[๑๕๓๕]

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺธะ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมฺนฺนาคโต โหติฯ น ฌมฺเมฯ น สงฺฆะฯ น หาสปฺลฺโย น ชวนปฺลฺโย น จ
 วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ อปิจฺจสฺส อิมะ ฌมฺมา โหนฺติ สทฺธิณฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺณินฺทฺริยํฯ
 ตถาคเต จสฺส สทฺธามตฺตํ โหติ เปมมตฺตํฯ อยมปิ โข มหานาม ปุคฺคโล อคฺคตา
 นิรํ อคฺคตา ติรจฺจณโยนี อคฺคตา ปิตฺติวีสํ อคฺคตา อปายทุกฺคตฺติวินิปาตํฯ

[๑๕๓๖]

อิมะ เจปิ มหานาม มหาสาลา สุภาสิตํ ทุพฺภาสิตํ อาชาเนยฺยํ อิมะวาทิ^๑
 มหาสาละ พุยากระยํ โสตาปนฺนา อวินิปาตฌมฺมา นียตา สมฺโพธิปฺราชนาติฯ กิมฺจคฺ^๒
 ปน สรฺกานี^๓ สกฺกํ สรฺกานิ มหานาม สกฺโก มรณฺกาละ ลิกฺขํ สมาทียีติฯ

๑. ม. ย. อิมะวาทิฯ

๒. ม. กิมฺจคฺฯ

๓. ม. สรณานิฯ เอมฺมปริปิฯ

[๑๕๓๓]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญาปราโมทย์ ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์ ๓ ลั่นไป เขาได้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๓๔]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญาปราโมทย์ ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญฺณินทรีย์ ธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนซึ่งการเผ่งด้วยปัญญาของเขา (ยัง) กว่าประมาณ บุคคลแม้นี้ก็มิได้ไปสู่นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๓๕]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญาปราโมทย์ ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ และเขามีศรัทธา มีความรักในพระตถาคตพอประมาณ บุคคลแม้นี้ก็มิได้ไปสู่นรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๓๖]

ดูกรมหาบพิตร ถ้าแม่ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ ฟังรู้ทั่วถึงสุภายิต ทุพภายิต ไซรั อาตมภาพก็ฟังพยากรณ์ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ ว่าเป็นพระโสดาบัน... จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า จะป่วยกล่าวไปยถึงเจ้าสรกานิสากยะ เจ้าสรกานิสากยะ สมาทานสิกขาในเวลาสิ้นพระชนม์ ขอลถวายพระพร.

[๑๕๓๗]

กปิลวตฺถุณิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน สรกานิ สกโก กาลกโต โหติฯ
 โส ภควตา พุยากโต โสตาปนฺโน อวินิปาตคมฺโม นียโต สมโพธิปรายโนติฯ ตตร
 สุกฺโก สมพฺพลา สกกา สงฺกมฺม สมาคมฺม อุชฺฌายนฺติ จิยนฺติ วิปาเจนฺติ อจฺฉริย
 วต โภ อพฺภุตํ วต โภ เอตฺถทานิ โภ น โสตาปนฺโน ภวิสฺสติ ยตฺร หิ นาม
 สรกานิ สกโก กาลกโต ภควตา พุยากโต โสตาปนฺโน อวินิปาตคมฺโม นียโต
 สมโพธิปรายโนติฯ สรกานิ สกโก สิกฺขาย อปฺริปฺรการี อโหสฺสตีฯ

[๑๕๓๘]

อถ โข มหานาโม สกโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิฯ เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข มหานาโม สกโก ภควนฺตํ
 เอตทวโจ อธิ ฆนฺเต สรกานิ สกโก กาลกโต โส ภควตา พุยากโต โสตาปนฺโน
 อวินิปาตคมฺโม นียโต สมโพธิปรายโนติฯ ตตร สุกฺโก ฆนฺเต สมพฺพลา สกกา
 สงฺกมฺม สมาคมฺม อุชฺฌายนฺติ จิยนฺติ วิปาเจนฺติ อจฺฉริย วต โภ อพฺภุตํ วต โภ
 เอตฺถทานิ โภ น โสตาปนฺโน ภวิสฺสติ ยตฺร หิ นาม สรกานิ สกโก กาลกโต
 โส ภควตา พุยากโต โสตาปนฺโน อวินิปาตคมฺโม นียโต สมโพธิปรายโนติฯ
 สรกานิ สกโก สิกฺขาย อปฺริปฺรการี อโหสฺสตีฯ

[๑๕๓๙]

โย โส มหานาม ทิฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ฌมฺมํ สรณํ คโต
 สงฺฆํ สรณํ คโต โส กถํ วินิปาตํ คจฺเจยฺยฯ ยถฺหิ ตํ มหานาม สมฺมา วทฺมาโน
 วเทยฺย ทิฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ฌมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโตติ
 สรกานี สกโก สมฺมา วทฺมาโน วเทยฺย สรกานิ มหานาม สกโก ทิฆรตฺตํ อุปาสโก
 พุทฺธํ สรณํ คโต ฌมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต โส กถํ วินิปาตํ คจฺเจยฺยฯ

[๑๕๔๐]

อิธ มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปปสนฺโน อิติปิ
 โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆเมฯ หาสปฺลโย
 ชวนปฺลโย วิมุตฺติยา จ สมฺนฺนาคโตฯ โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี
 ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรติฯ
 อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปรีมฺตฺโต นีรยา ปรีมฺตฺโต ตีรจฺฉานโยนียา ปรีมฺตฺโต
 ปิตฺติวิสยา ปรีมฺตฺโต อปายทฺถคฺคตฺวินิปาตาฯ

สรกานิสูตฺรที่ ๒

ผู้ถึงสรณคมน์ไม่ไปสู่วินิบาต

(๑๕๓๗)

กบิลพัสดุ์นิทาน. ก็สมัยนั้น เจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าสากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น้าอัสสรยฺหฺนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในกาลเบื้องหน้า เจ้าสรกานิสากยะมิได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา.

(๑๕๓๘)

ครั้งนั้น พระเจ้ามahanamsakayarakh เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เจ้าสรกานิสากยะ สิ้นพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าสากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า... เจ้าสรกานิสากยะ มิได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา.

(๑๕๓๙)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน จะพึงไปสู่วินิบาตอย่างไรเล่า ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวอุบาสกนั้นว่า อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน เมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวเจ้าสรกานิสากยะว่า เจ้าสรกานิสากยะ เป็นอุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน เจ้าสรกานิสากยะนั้นจะพึงไปสู่วินิบาตอย่างไร?

(๑๕๔๐)

ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่มั่นในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีปัญญาารำเรือง นิยมแหลม และประกอบด้วยวิมุติ เขาย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๑]

อิธ ปน มหานาม เอกจโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ เอกนตคโต โหติ อภิปปสนโน
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆะฯ
 หาสปฺภโล ชวนปฺภโล น จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ โส ปญฺจนํ โอรมภาคิยานํ
 สลฺโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตรปฺริณิพฺพายี โหติ อุพฺพจปฺริณิพฺพายี โหติ อสงฺขาร-
 ปฺริณิพฺพายี โหติ สสงฺขารปฺริณิพฺพายี โหติ อุทฺธโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามีฯ อยมฺปิ
 โข มหานาม ปุคฺคโล ปฺริมุตฺโต นรียา ปฺริมุตฺโต ตีรจฺฉานโยนียา ปฺริมุตฺโต
 ปิตฺติวิสยา ปฺริมุตฺโต อปายทฺถคฺคตฺติวินิปาตาฯ

[๑๕๔๒]

อิธ ปน มหานาม เอกจโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ เอกนตคโต โหติ อภิปปสนโน
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆะฯ น
 หาสปฺภโล น ชวนปฺภโล น จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สลฺโยชนานํ
 ปริกฺขยา รากโทสโมหํ ตนฺตฺตา สกทาคามี โหติ สกิทเว อิมํ โลกํ อคฺคตฺวา
 ทฺถกฺขสฺสํ กโรติฯ อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปฺริมุตฺโต นรียา ปฺริมุตฺโต
 ตีรจฺฉานโยนียา ปฺริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา ปฺริมุตฺโต อปายทฺถคฺคตฺติวินิปาตาฯ

[๑๕๔๓]

อิธ ปน มหานาม เอกจโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ เอกนตคโต โหติ อภิปปสนโน
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆะฯ น
 หาสปฺภโล น ชวนปฺภโล น จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สลฺโยชนานํ
 ปริกฺขยา โสตาปนโน โหติ อวินิปาตฌมโม นยโต สมฺโพธิปรายโนฯ อยมฺปิ โข
 มหานาม ปุคฺคโล ปฺริมุตฺโต นรียา ปฺริมุตฺโต ตีรจฺฉานโยนียา ปฺริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา
 ปฺริมุตฺโต อปายทฺถคฺคตฺติวินิปาตาฯ

[๑๕๔๔]

อิธ ปน มหานาม เอกจโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเธ เอกนตคโต โหติ
 อภิปปสนโนฯ น ฌมเมฯ น สงฺฆะฯ น หาสปฺภโล น ชวนปฺภโล น จ วิมุตฺติยา
 สมฺนฺนาคโตฯ อปิจสฺส อิเม ฌมฺมา โหนฺติ สทฺธิทฺธิริยํ ฯเปฯ ปญฺณินทฺธิริยํฯ
 ตถาคตฺตปเวทิตา จสฺส ฌมฺมา ปญฺญาย มตฺตโส นิชฺฌานํ ขมนฺติฯ อยมฺปิ
 โข มหานาม ปุคฺคโล อคฺคตา นรียํ อคฺคตา ตีรจฺฉานโยนี อคฺคตา ปิตฺติวิสยํ
 อคฺคตา อปายทฺถคฺคตฺติวินิปาตํฯ

[๑๕๔๑]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่มในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีปัญญารำเริง เฉียบแหลม แต่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ล้วนไป เขาเป็นพระอนาคามี ผู้อันตราปรีณิพพายี อุปหัจจปรีณิพพายี อสังขารปรีณิพพายี สสังขารปรีณิพพายี อุทังโสโตกนิภูตคามิ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๒]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่มในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญารำเริง ไม่เฉียบแหลม ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน ๓ ล้วนไป เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง เขาได้เป็นพระสกทาคามี จักมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๓]

ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่มในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญารำเริง ไม่เฉียบแหลม ทั้งไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน ๓ ล้วนไป เขาได้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๔]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่มในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญารำเริง ไม่เฉียบแหลม ทั้งไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาชินทรีย์ ปัญฺญินทรีย์ ธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนต่อการเพ่งด้วยปัญญาของเขา (ยิ่ง) กว่าประมาณ บุคคลแม้ก็ไม่ไปสู่นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

๑. ข้อสังเกต : เนื้อความนี้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ มีการแปลแตกต่างจากฉบับสยามรัฐ, ฉบับมหามกุฏฯ และฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ -ผู้รวบรวม

[๑๕๔๕]

อิธ ปน มหานาม เอกจโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเธ เอกนตฺตโต โหติ
 อภิปปสนฺโน^๑ น รมฺเม^๒ น สงฺเม^๓ น หาสปณฺโณ น ชวนปณฺโณ น จ วิมุตติยา
 สมณนฺนาทโต^๔ อปิ จสฺส อิม รมฺมา โหนฺติ สทฺธินฺทริยํ ^๕เป^๕ ปณฺณินฺทริยํ^๕
 ตถาคเต จสฺส สทฺธามตฺตํ โหติ เปมมตฺตํ^๖ อยมปิ โข มหานาม ปุคฺคโล อคฺคตา
 นิรยํ อคฺคตา ตีรจฺฉานโยนี อคฺคตา ปิตฺติวิสยํ อคฺคตา อปายทุกฺคตฺติวินิปาตํ^๗

[๑๕๔๖]

เสยฺยถาปี มหานาม ทุกฺเขตฺตํ ทฺพญฺมํ อวิหตฺกฺขาณฺกํ พิชานิ จสฺส
 ขณฺฑทานิ ปุตฺตินิ วาตาตปฺหทานิ อสาราทานิ อสุขสยิตานิ^๑ เทโว ปน^๒ สมฺมา ธารํ
 อนุปปเวจฺเจยฺย^๓ อปี นฺ ตานิ พิชานิ วุฑฺฒิ วิรุฬฺหิ เวปุลฺลํ อาปชฺเชยฺยุนฺติ^๔ โน
 เหตํ ภาณเต^๕ เอวเมว โข มหานาม อิธ รมฺโม ทฺรากฺขาโต^๖ โหติ ทฺปปเวทิตो
 อนิยฺยานิโก อนุปสมสํวตฺตนิโก อสมฺมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิตอ อิทมํ^๗ ทุกฺเขตฺตตฺสมี
 วทามิ^๘ ตสฺมี จ รมฺเม สวโก วิหฺรติ รมฺมานุชฺมมปฺปฏิปนฺโน สามีจิปฺปฏิปนฺโน
 อนุชฺมมจารี อิทมํ^๙ ทฺพพิชสฺมี วทามิ^{๑๐}

[๑๕๔๗]

เสยฺยถาปี มหานาม สุกฺเขตฺตํ สุกฺกมํ สุวิหตฺกฺขาณฺกํ พิชานิ จสฺส
 อุกฺขณฺฑทานิ อปุตฺตินิ อวาตาตปฺหทานิ สาราทานิ สุขสยิตานิ เทโว จสฺส^๑ สมฺมา ธารํ
 อนุปปเวจฺเจยฺย^๒ อปี นฺ ตานิ พิชานิ วุฑฺฒิ วิรุฬฺหิ เวปุลฺลํ อาปชฺเชยฺยุนฺติ^๓ เอว
 ภาณเต^๔ เอวเมว โข มหานาม อิธ รมฺโม สวากฺขาโต โหติ สฺปปเวทิตอ นิยฺยานิโก
 อุปสมสํวตฺตนิโก สมฺมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิตอ อิทมํ^๕ สุกฺเขตฺตตฺสมี วทามิ^๖ ตสฺมี จ
 รมฺเม สวโก วิหฺรติ รมฺมานุชฺมมปฺปฏิปนฺโน สามีจิปฺปฏิปนฺโน อนุชฺมมจารี อิทมํ^๗
 สฺพิชสฺมี วทามิ^๘ กิมฺงคฺ^๙ ปน สรฺกานิ สกฺกํ สรฺกานิ มหานาม สกฺโก มรณฺกาเล
 ลิกฺขาย ปริปฺปรีการี อโหสิตฺติ^{๑๐}

๑. สี. เอว^๑๒. สี. ม. ย. จ น สมฺมา ...^๒๓. ม. ทฺรอกฺขาโต^๓ ย. ทฺวากฺขาโต^๓๔. ม. ย. จ^๔๕. ม. กิมฺงคฺ^๕

[๑๕๔๕]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เลื่อมใสยังแน่วแน่ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญาไร้เรง ไม่เฉียบแหลม ทั้งไม่ประกอบด้วย ภูมิวิมุตติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์... ปัญญาธิริย และเขามีศรัทธา มีความรักในพระตถาคตพอประมาณ บุคคลเช่นนี้ ก็ไม่ไปสู่สุคติ... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๖]

ดูกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนนาที่ไม่ราบเรียบ มีพื้นไม่ดี ยังมีได้ก่นหลักตอออก และพืชเล้าก็แตกร้า เสีย ถูกลมและแดดกระทบแล้ว ไม่แข็ง (ดิบ) เก็บไว้ไม่ดี ถึงฝน จะหลังสายน้ำลงมาเป็นอย่างดี พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์บ้างไหม?

พระเจ้ามโหฬารราชกราบทูลว่า หามิได้พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนี้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร ในข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมที่กล่าวไม่ดี ประกาศไม่ดี ไม่เป็นนิตยานิคมธรรม ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ มิใช่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกาศ อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะนาที่ไม่ราบเรียบ และสาวกเป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้น อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะพืชที่ไม่ดี.

[๑๕๔๗]

ดูกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนนาที่ราบเรียบ มีพื้นดี ก่นหลักตอออกหมดแล้ว และพืชเล้าก็ไม่แตกร้า ไม่เสีย ลมและแดดมิได้กระทบ แข็งแกร่ง เก็บไว้ดีแล้ว ฝน พังหลังสายน้ำลงมาเป็นอย่างดี พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์บ้างไหม?

ม. ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนี้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร ในข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมที่กล่าวดีแล้ว ประกาศดีแล้ว เป็นนิตยานิคมธรรม เป็นไปเพื่อความสงบ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกาศไว้ อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะนาที่ราบเรียบ และสาวกเป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้น อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะพืชที่ดี^๑ จะป่วยกล่าวไปไยถึงเจ้าสรกานิสากยะ เจ้าสรกานิสากยะได้กระทำ ให้บริบูรณ์ในศึกษา ในเวลาจะสิ้นพระชนม์.

จบ สูตรที่ ๕

๑. ข้อสังเกต : เนื้อความนี้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ มีการแปลแตกต่างจากฉบับสยามรัฐ, ฉบับมหามกุฏฯ และฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ -ผู้รวบรวม

๒. พืชที่ดี -ผู้รวบรวม

[๑๕๔๘]

สาวตถินิทานํฯ เตน ไช ปน สมเณ อนาถปิณฑโก คหปติ อาพาธโก โหติ
 ทุกขิตโต พาฬุหคิลานํฯ อถ ไช อนาถปิณฑโก คหปติ อณฺณตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ
 เอहि ตวํ อมโก ปุริส เยนายสุมา สาริปุตฺโต เตนฺอุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน
 आयสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปาเท สिरसा วนฺท อนาถปิณฑโก ฆนฺเต คหปติ อาพาธโก
 ทุกขิตโต พาฬุหคิลานํ โส आयสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปาเท สिरसा วนฺทตฺติฯ เอวณฺจ
 วเทหิ สาธุ กิร ฆนฺเต आयสฺมา สาริปุตฺโต เยน อนาถปิณฑกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ
 เตนฺอุปสงฺกมตุ อณฺกมปํ อุปาทายาติฯ เอว ฆนฺเตติ ไช โส ปุริโส อนาถปิณฑกสฺส
 คหปติสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสุมา สาริปุตฺโต เตนฺอุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา आयสฺมนฺตํ
 สาริปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน ไช โส ปุริโส
 आयสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทวโจ อนาถปิณฑโก ฆนฺเต คหปติ อาพาธโก ทุกขิตโต
 พาฬุหคิลานํ โส आयสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปาเท สिरसा วนฺทตฺติฯ เอวณฺจ วเทหิ สาธุ
 กิร ฆนฺเต आयสฺมา สาริปุตฺโต เยน อนาถปิณฑกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมตุ
 อณฺกมปํ อุปาทายาติฯ อธิวาเสสิ ไช आयสฺมา สาริปุตฺโต ตฺถุนฺหิภาเวนฯ

[๑๕๔๙]

อถ ไช आयสฺมา สาริปุตฺโต ปุพฺพพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรรมาทาย
 आयสฺมตา อานนฺเทน ปจฺจาสมเณน เยน อนาถปิณฑกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ
 เตนฺอุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสิตฺติฯ นิสชฺช ไช आयสฺมา สาริปุตฺโต
 อนาถปิณฑกํ คหปตํ เอตทวโจ กจฺจิ เต คหปติ ขมนิยํ กจฺจิ ยาปนิยํ กจฺจิ
 ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมฺนฺติ โน อภิกฺกมฺนฺติฯ ปฏิกฺกโมสานํ ปณฺณายติ โน
 อภิกฺกโมติฯ น เม ฆนฺเต ขมนิยํ น ยาปนิยํ พาฬุหา เม ทุกฺขา เวทนา
 อภิกฺกมฺนฺติ โน ปฏิกฺกมฺนฺติ อภิกฺกโมสานํ ปณฺณายติ โน ปฏิกฺกโมติฯ

[๑๕๕๐]

ยถารูเปณ ไช คหปติ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา
 ปุณฺธุชฺชโน กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ
 ตถารูโป เต พุทฺเธ อปฺปสาโท นตฺติฯ อตฺถิ จ ไช เต คหปติ พุทฺเธ

ทูลสัตยสูตรที่ ๑

จำแนกโศดาปัตติยังคะ ๔ ด้วยอาการ ๑๐

[๑๕๔๘]

สาวตถินทาน. ก็สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้นนั้น ท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปเถิด จงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ครั้นแล้ว จงไหว้เท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อนาถบิณฑิกกฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า และท่านสั่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีเถิด ท่านพระสารีบุตรรับนิมนต์ด้วยดูสมณภาพ.

[๑๕๔๙]

ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร มีท่านพระอนนทเป็นปัจฉาสมณะ เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ถามท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีว่า ดูกรกฤหบดี ท่านพออดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูละย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ ท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่ทูละลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทูละไม่ปรากฏ.

[๑๕๕๐]

สา. ดูกรกฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว

อเวจฺจปฺปสาโท อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ
 ตณฺจ ปน เต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุสฺสโต จานโส เวทนา
 ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺมฺ ๑

(๑๕๕๑)

ยถารูเปณ โห คหปติ ฌมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสตุวา
 ปุณฺธุชฺชโน กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นินฺยํ อุปฺปชฺชติ
 ตถารูโป เต ฌมฺเม อปฺปสาโท นตฺถิฯ อตฺถิ จ โห เต คหปติ ฌมฺเม
 อเวจฺจปฺปสาโท สุวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิณฺญหิตีฯ
 ตณฺจ ปน เต ฌมฺเม อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุสฺสโต จานโส เวทนา
 ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺมฺ ๑

(๑๕๕๒)

ยถารูเปณ โห คหปติ สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสตุวา
 ปุณฺธุชฺชโน กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นินฺยํ อุปฺปชฺชติ
 ตถารูโป เต สงฺฆे อปฺปสาโท นตฺถิฯ อตฺถิ จ โห เต คหปติ สงฺฆे
 อเวจฺจปฺปสาโท สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ
 โลกสฺสาติฯ ตณฺจ ปน เต สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุสฺสโต จานโส
 เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺมฺ ๑

(๑๕๕๓)

ยถารูเปณ โห คหปติ ทุสฺสีเลยน สมนฺนาคโต อสฺสตุวา ปุณฺธุชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นินฺยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปนฺเต
 ทุสฺสีลยํ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โห เต คหปติ อริยกนฺตานิ สීลानิ อกฺขณฺฑานิ ฯเปฯ
 สมาริสาตฺตณิกานิฯ ตานิ จ ปน เต อริยกนฺตานิ สීลानิ อตฺตนิ สมนุสฺสโต
 จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺมฺ ๑

(๑๕๕๔)

ยถารูปาย โห คหปติ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโต อสฺสตุวา ปุณฺธุชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นินฺยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปา
 เต มิจฺฉาทิฏฺฐิ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โห เต คหปติ สมฺมาทิฏฺฐิฯ ตณฺจ ปน เต
 สมฺมาทิฏฺฐิ อตฺตนิ สมนุสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺมฺ ๑

ในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๑]

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระธรรม เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญชน^๑พึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๒]

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๓]

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีลเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเป็นผู้ทุศีลเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็นศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๔]

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาทิฏฐิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาทิฏฐิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาทิฏฐินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๕]

ยถารูปเน โข คหปติ มิจฺฉาสงกปฺเปน สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชนโน
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูป
เต มิจฺฉาสงกปฺโป นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาสงกปฺโปฯ ตถจ ปน
เต สมฺมาสงกปฺโป อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺยํฯ

[๑๕๕๖]

ยถารูปาย โข คหปติ มิจฺฉาวาจา ย สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชนโน
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปา
เต มิจฺฉาวาจา นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาวาจาฯ ตถจ ปน เต
สมฺมาวาจํ อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺยํฯ

[๑๕๕๗]

ยถารูปเน โข คหปติ มิจฺฉากมฺมฺนฺเตน สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชนโน
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูป
เต มิจฺฉากมฺมฺนฺโต นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมากมฺมฺนฺโตฯ ตถจ
ปน เต สมฺมากมฺมฺนฺตํ อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺยํฯ

[๑๕๕๘]

ยถารูปเน โข คหปติ มิจฺฉาอาชีเวน สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชนโน
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูป
เต มิจฺฉาอาชีโว นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาอาชีโวฯ ตถจ ปน
เต สมฺมาอาชีวํ อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺยํฯ

[๑๕๕๙]

ยถารูปเน โข คหปติ มิจฺฉาวายาเมเน สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชนโน
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูป
เต มิจฺฉาวายาโม นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาวายาโมฯ ตถจ ปน
เต สมฺมาวายามํ อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺยํฯ

[๑๕๖๐]

ยถารูปาย โข คหปติ มิจฺฉาสติยา สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชนโน
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปา เต
มิจฺฉาสติ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาสติฯ ตถจ ปน เต สมฺมาสติ
อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺยํฯ

[๑๕๕๕]

ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจาสังกัปปะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจาสังกัปปะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสังกัปปะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสังกัปปะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๖]

ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจาวาจาเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจาวาจาเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวาจา ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวาจานั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๗]

ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจากัมมันตะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจากัมมันตะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมากัมมันตะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมากัมมันตะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๘]

ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจาอาชีวะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจาอาชีวะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาอาชีวะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาอาชีวะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๕๙]

ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจาวายามะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจาวายามะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวายามะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวายามะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๐]

ดูกรคฤหบดี ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยมิจาสติเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจาสติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสตินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๑]

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺจาสมาธินา สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ ตถารูป
เต มิจฺจาสมาธิ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมนฺนาคโตฯ ตถจ ปน เต
สมนฺนาคโต อตฺตนิ สมนฺนปฺสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺยํฯ

[๑๕๖๒]

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺจาวาณเณ สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ ตถารูปนฺเต
มิจฺจาวาณํ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมนฺนาคโตฯ ตถจ ปน เต
สมนฺนาคโต อตฺตนิ สมนฺนปฺสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺยํฯ

[๑๕๖๓]

ยถารูปาย โข คหปติ มิจฺจาวิมุตฺติยา สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ ตถารูปา
เต มิจฺจาวิมุตฺติ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมนฺนาคโตฯ ตถจ ปน เต
สมนฺนาคโต อตฺตนิ สมนฺนปฺสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสสมฺเภยฺยนฺติฯ

[๑๕๖๔]

อถ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมภีสุฯ อถ โข
อนาถปิณฺฑิกโก คหปติ อายสฺมฺนตฺถจ สารีปฺตํ อายสฺมฺนตฺถจ อานนฺทํ สเกเนว
ถาลิปาเกน ปรีวีสึฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิกโก คหปติ อายสฺมฺนตํ สารีปฺตํ ภูตฺตาวิ
โณนิตปฺตฺตปาณิ อญฺญตรํ นิจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทิฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนํ
โย อนาถปิณฺฑิกโก คหปติ อายสฺมา สารีปฺตโต อิมานิ คาลาหิ อนุโมทิตฺวา

[๑๕๖๕]

ยสฺส สทฺธา ตถาคเต
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ
สงฺฆे ปสาโท ยสฺสตฺถิ
อหิพฺพิทฺตํ ตํ อาหุ
ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ
อนุญฺญเชถ เมธาวิ

อจลา สุปฺติญฺจิตา
อริยกนฺตํ ปถํสิตํฯ
อุชฺฐตฺถจ ทสฺสนํ
อโมฆนฺตสฺส ชีวิตํฯ
ปสาทํ ฆมฺมทสฺสนํ
สํ พุทฺธานสาสนนฺติฯ

[๑๕๖๑]

ดูกรคฤหบดี ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจจาสมาธิเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจาสมาธิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสมาธินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๒]

ดูกรคฤหบดี ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจจญาณะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจญาณะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมญาณะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมญาณะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๓]

ดูกรคฤหบดี ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจจาวิมุตติเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจาวิมุตติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวิมุตติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวิมุตตินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๔]

ครั้งนั้น เวทนาของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี สงบระงับแล้วโดยพลัน ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีอังกาส ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอานนท์ ด้วยอาหารที่เขาจัดมาเฉพาะตน ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี เมื่อท่านพระสารีบุตรฉันเสร็จจามี้ออกจากบาตรแล้ว จึงถือเอาอาสนะต่ำอันหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ท่านพระสารีบุตรอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้

[๑๕๖๕]

ผู้ใดมีศรัทธา ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต
มีศีลอันงาม ที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว
มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นอันตรง
บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์
เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
พึงประกอบตามซึ่งศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและความเห็นธรรม.

[๑๕๖๖]

อด โข อายสฺมา สาริปุตฺโต อนาถปิณฑิกํ คหปตี อิมานิ คาทาหิ อนุโมทิตฺวา
อฏฺฐายาสนา ปกุกามิ ฯ

[๑๕๖๗]

อด โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข อายสมฺนตํ^๑ อานนฺทํ ภควา
เอตทโวจ หนฺนท กุโตนฺ ตํ อานนฺท อากจฺณสิ ทิวาทิวสฺสาติ ฯ อายสฺมตา ภนฺเต
สาริปุตฺเตน อนาถปิณฑิกโก คหปติ อิมินา จ อิมินา จ โอวาเทน โอวทิตฺติ ฯ
ปณฺฑิตโธ อานนฺท สาริปุตฺโต มหาปณฺโธ อานนฺท สาริปุตฺโต ยตร หิ นาม จตฺตาริ
โสตาปตฺตดิยฺยกานิ ทสหากาเรหิ วิภิชิสฺสตีติ ฯ

[๑๕๖๘]

สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน อนาถปิณฑิกโก คหปติ อาพาธิกโก
โหติ ทุกฺขจิตฺต พัพฺพหคฺคิลาโน ฯ อด โข อนาถปิณฑิกโก คหปติ อณฺณตรํ ปุริสํ
อามนฺเตสิ เอहि ตํ อมฺโก ปุริส เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา
มม วจเนน อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิริสา วนฺท อนาถปิณฑิกโก ภนฺเต
คหปติ อาพาธิกโก ทุกฺขจิตฺต พัพฺพหคฺคิลาโน โส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิริสา
วนฺทตีติ ฯ เอวณฺจ วเทหิ สาธุ กิร ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท เยน อนาถปิณฑิกสฺส
คหปติสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข โส
ปุริโส อนาถปิณฑิกสฺส คหปติสฺส ปณฺธิสฺสตุวา เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา อายสมฺนตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนํ
โข โส ปุริโส อายสมฺนตํ อานนฺทํ เอตทโวจ อนาถปิณฑิกโก ภนฺเต คหปติ อาพาธิกโก
ทุกฺขจิตฺต พัพฺพหคฺคิลาโน ฯ โส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิริสา วนฺทติ เอวณฺจ
วเทหิ สาธุ กิร ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท เยน อนาถปิณฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ
เตนฺอุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ ฯ อธิวาเสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท ตฺถนฺหิภาเวน ฯ

(๑๕๖๖)

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตร ครั้นอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้แล้ว จึงลุกจากอาสนะหลีกไป.

(๑๕๖๗)

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า

ดูกรอานนท์ เธอมาจากไหนแต่ยงวัน

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกล่าวสอนอนาถบิณฑิกคฤหบดีด้วยโอวาทข้อนี้ๆ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอานนท์ สารีบุตรเป็นบัณฑิต สารีบุตรมีปัญญามาก ได้จำแนกโศดาปัตติยงคะ ๔ ด้วยอาการ ๑๐ อย่าง.

จบ สูตรที่ ๖

ทุติยสูตรที่ ๒

กล่าวความตายเพราะไม่มีธรรม ๔ ประการ

(๑๕๖๘)

สาวตถินทาน. ก็สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปเถิด จงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ครั้นแล้ว จงไหว้ทักทายทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์ จงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และท่านสั่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์ จงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเถิด ท่านพระอานนท์รับนิมนต์ด้วยดูดยุณิภาพ.

[๑๕๖๙]

อด โย อายสุมา อานนุโท ปุพฺพพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน
อนาถปิณฑิกสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีทิฯ นิสฺซุช
โย อายสุมา อานนุโท อนาถปิณฑิกํ คหปติ เอตทโวจ

[๑๕๗๐]

กจฺจิ เต คหปติ ขมนียํ กจฺจิ ยাপนียํ กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกกมฺนฺติ
โน อภิกฺกมฺนฺติ ปฏิกกโมสานํ ปณฺณายติ โน อภิกฺกโมติฯ น เม ฆนฺเต ขมนียํ
น ยাপนียํ พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมฺนฺติ โน ปฏิกกมฺนฺติ อภิกฺกโมสานํ
ปณฺณายติ โน ปฏิกกโมติฯ

[๑๕๗๑]

จตุหิ โย คหปติ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคตฺสฺส อสฺสฺสฺวโต ปุณฺณชนสฺส โหติ
อุตุราโส^๑ โหติ จมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปราชิกํ มรณญํฯ กตเมหิ จตุหิฯ อิธ คหปติ
อสฺสฺสฺวา ปุณฺณชนโน พุทฺเธ อปฺปสาเทเน สมนฺนาคโต โหติฯ ตถจ ปนฺสฺส พุทฺเธ
อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนฺนปฺสฺสโต โหติ อุตุราโส โหติ จมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปราชิกํ
มรณญํฯ ปุณ จปรํ คหปติ อสฺสฺสฺวา ปุณฺณชนโน ฐมฺเม อปฺปสาเทเน สมนฺนาคโต
โหติฯ ตถจ ปนฺสฺส ฐมฺเม อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนฺนปฺสฺสโต โหติ อุตุราโส โหติ
จมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปราชิกํ มรณญํฯ ปุณ จปรํ คหปติ อสฺสฺสฺวา ปุณฺณชนโน สงฺเข
อปฺปสาเทเน สมนฺนาคโต โหติฯ ตถจ ปนฺสฺส สงฺเข อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนฺนปฺสฺสโต
โหติ อุตุราโส โหติ จมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปราชิกํ มรณญํฯ ปุณ จปรํ คหปติ
อสฺสฺสฺวา ปุณฺณชนโน ทุสฺสีเลยน สมนฺนาคโต โหติฯ ตถจ ปนฺสฺส ทุสฺสีลญํ อตฺตนิ
สมนฺนปฺสฺสโต โหติ อุตุราโส โหติ จมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปราชิกํ มรณญํฯ อิมะหิ โย
คหปติ จตุหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคตฺสฺส อสฺสฺสฺวโต ปุณฺณชนสฺส โหติ อุตุราโส โหติ
จมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปราชิกํ มรณญํฯ

[๑๕๗๒]

จตุหิ โย คหปติ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคตฺสฺส สฺสฺวโต อริยสาวกสฺส น โหติ
อุตุราโส น โหติ จมฺภิตตฺตํ น โหติ สมฺปราชิกํ มรณญํฯ กตเมหิ จตุหิฯ

๑. อุตุราโสติปิ ปาโจฯ

[๑๕๖๙]

ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแล้ว
นั่งบนอาสนะที่เขาปลูกได้ไว้ ครั้นแล้วได้ถามท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า

[๑๕๗๐]

ดูกรคฤหบดี ท่านพ้ออดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้แลหรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ
ความทุกข์ย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ? ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระพ้ออดทนไม่ได้
ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระพ้อกำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทุกข์ไม่ปรากฏ.

[๑๕๗๑]

อ. ดูกรคฤหบดี ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? ปุณฺณผู้ไม่ได้สติในโลกนี้ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ก็เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม ก็เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระธรรมนั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ ก็เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีล ก็เมื่อเขาเห็นความเป็นผู้ทุศีลนั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

ดูกรคฤหบดี ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

[๑๕๗๒]

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ได้สติ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน?

อิธ คหปติ สุตวา อริยสาวโก พุทุเช อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคโต โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทุโร ภควาติฯ ตถจ ปนสฺส พุทุเช
 อเวจฺจปฺปสาทํ อุตฺตนิ สมณฺุปสฺสโต น โหติ อุตฺตราโส น โหติ นมฺภิตตฺตํ น โหติ
 สมฺปฺรายิกํ มรณภยํฯ ปุณ จปรํ คหปติ สุตวา อริยสาวโก ฌมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมณฺณาคโต โหติ สุวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิตีฯ
 ตถจ ปนสฺส ฌมฺเม อเวจฺจปฺปสาทํ อุตฺตนิ สมณฺุปสฺสโต น โหติ อุตฺตราโส น โหติ
 นมฺภิตตฺตํ น โหติ สมฺปฺรายิกํ มรณภยํฯ ปุณ จปรํ คหปติ สุตวา อริยสาวโก
 สงฺฆเ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคโต โหติ สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ
 อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ ตถจ ปนสฺส สงฺฆเ อเวจฺจปฺปสาทํ อุตฺตนิ
 สมณฺุปสฺสโต น โหติ อุตฺตราโส น โหติ นมฺภิตตฺตํ น โหติ สมฺปฺรายิกํ มรณภยํฯ
 ปุณ จปรํ คหปติ สุตวา อริยสาวโก อริยกนฺเดหิ สีเลหิ สมณฺณาคโต โหติ อกฺขณฺฺเทหิ
 ฯเปฯ สมาริสาตฺตนิเกหิฯ ตานิ จ ปนสฺส อริยกนฺตานิ สีตานิ อุตฺตนิ สมณฺุปสฺสโต
 น โหติ อุตฺตราโส น โหติ นมฺภิตตฺตํ น โหติ สมฺปฺรายิกํ มรณภยํฯ อิมฺเหิ โข
 คหปติ จตุหิ ฌมฺเมหิ สมณฺณาคตสฺส สุตวโต อริยสาวกสฺส น โหติ อุตฺตราโส
 น โหติ นมฺภิตตฺตํ น โหติ สมฺปฺรายิกํ มรณภยนฺติฯ

[๑๕๗๓]

นาหํ ภนฺเต อานนฺท ภายามิ ^[๑] ตฺยาหํ ภาสิสฺสามิ อหณฺหิ ภนฺเต พุทุเช
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคโต อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ
 พุทุโร ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆเฯ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคโต ^[๒] สุปฏิปนฺโน
 ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ ยานิ จิมานิ ภนฺเต
 ภควตา คิหิสามิจิกานิ สีกฺขาปทานิ เทสิตานิ นาหํ เตสํ กิณฺจิ อุตฺตนิ ขณฺุฑํ
 สมณฺุปสฺสามีติฯ ลาภา เต คหปติ สุลทฺธนฺเต คหปติ โสตาปตฺติผลํ ตฺยา คหปติ
 พฺยากตฺนฺติฯ

๑. ม. ย. โหมิฯ

๒. ม. ย. โหมิฯ

อริยสาวกผู้ได้สดับในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้านั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหลัง.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชน พึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหลัง.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหลัง.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ก็เมื่อเขาเห็นศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วนั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหลัง.

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหลัง.

[๑๕๗๓]

ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีกล่าวว่า ข้าแต่ท่านอานนท์ผู้เจริญ กระผมไม่กลัว กระผมจักพูดแก่ท่านได้ ด้วยว่า กระผมประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... อนึ่ง ลิกขาบทเหล่านี้ใด ซึ่งสมควรแก่คฤหัสถ์ อันพระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว กระผมยังไม่แลเห็นความขาดอะไรๆ ของลิกขาบทเหล่านั้นในตนเลย.

อ. ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสดาปัตติผล ท่านพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๕๗๔]

สาวตถีนินทานํ ๑ เอกมนต์ นิสินัน โข อนาคตปิณฑิกํ คหปตี ภควา เอตทโวจ
ยโต โข คหปติ อริยสาวกสฺส ปญจ ฅยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ จ โหณฺติ จตฺตฺหิ จ
โสตาปตฺตดิยฺงเคหิ สมณฺณาคโต โหติ อริโย จสฺส ฉาโย ปญฺณาย สุตฺติญฺโจะ โหติ
สุปฺปปฏิวิทฺโธ ๑ โส อากฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตนาํ พฺยาคเรยฺย จินฺนโรยมฺหิ
จินฺตโรจฺจนาโยนิโย จินฺนปิตฺตวิสโย จินฺนปายทฺถคฺคตฺวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสมฺมิ
อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโน ๑

[๑๕๗๕]

กตมานิ ปญจ ฅยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหณฺติ ๑ ยํ คหปติ ปาณาติปาตี
ปาณาติปาตปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ฅยํ เวรํ ปสวติ สมฺปรายิกมฺปิ ฅยํ เวรํ ปสวติ
เจตสิกมฺปิ ทฺถกฺกํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ ปาณาติปาตา ปฏฺฐิวิรตสฺส เอวณฺตํ ฅยํ เวรํ
วูปสนฺตํ โหติ ๑ ยํ คหปติ อทินฺนาทายี ๑ ยํ คหปติ กามสฺส มิจฺฉาจารี ๑ ยํ คหปติ
มุสาวาที ๑ ยํ คหปติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจายี สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจนาปจฺจยา
ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ฅยํ เวรํ ปสวติ สมฺปรายิกมฺปิ ฅยํ เวรํ ปสวติ เจตสิกมฺปิ ทฺถกฺกํ
โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจนา ปฏฺฐิวิรตสฺส เอวณฺตํ ฅยํ เวรํ
วูปสนฺตํ โหติ ๑ อิมานิ ปญจ ฅยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหณฺติ ๑

[๑๕๗๖]

กตเมหิ จตฺตฺหิ โสตาปตฺตดิยฺงเคหิ สมณฺณาคโต โหติ ๑ อิธ คหปติ อริยสาวโก
พฺพุเท อเวจฺจปฺปสาเทเน สมณฺณาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ๑เป ๑ สตฺถา
เทวมณฺุสฺसानํ พฺพุโธ ภควาติ ๑ ธมฺเม สงฺฆเม ๑ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺณาคโต
โหติ อกฺขณฺเตหิ ๑ ๑เป ๑ สมาริสํวตฺตนิเกหิ ๑ อิมหิ จตฺตฺหิ โสตาปตฺตดิยฺงเคหิ
สมณฺณาคโต โหติ ๑

เวรภัยสูตรที่ ๑

ว่าด้วยภัยเวร ๕ ประการ

[๑๕๗๔]

สาวัตถินทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกรคฤหบดี ภัยเวร ๕ ประการของอริยสาวกสงบระงับแล้ว อริยสาวกประกอบแล้ว ด้วยโศดาปัตติยงค์ ๔ ประการ และฉวยธรรมอันประเสริฐ อริยสาวกนั้น เห็นดีแล้ว แท่งตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนิรโรค กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้นแล้ว เราเป็น พระโศดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๗๕]

ภัยเวร ๕ ประการเป็นไหน? ดูกรคฤหบดี บุคคลผู้มีปกติฆ่าสัตว์ ย่อมประสพ ภัยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในสัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกข์โทมนัส ที่เป็นไปทางใจก็มี ก็เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย เมื่ออริยสาวกเว้นจากการฆ่าสัตว์ แล้ว ภัยเวร อันนั้นเป็นอันสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้ บุคคลผู้ลักทรัพย์... บุคคล ผู้ประพฤตินอกในกาม... บุคคลผู้พูดเท็จ... บุคคลผู้ดื่มเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น ที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสพภัยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปใน สัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางใจก็มี ก็เพราะดื่มเมาคือสุราและ เมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นปัจจัย เมื่ออริยสาวกงดเว้นจากการดื่มเมา คือสุราและเมรัยเป็นที่ยั้งแห่งความประมาท ภัยเวรอัน อันนั้น^๑ เป็นอันสงบระงับไป ด้วยประการฉะนี้ ภัยเวร ๕ ประการเหล่านี้ สงบระงับแล้ว.

[๑๕๗๖]

อริยสาวกประกอบด้วยโศดาปัตติยงค์ ๔ ประการเป็นไหน? ดูกรคฤหบดี อริยสาวก ในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกประกอบด้วยโศดาปัตติยงค์ ๔ ประการเหล่านี้.

๑. ภัยเวรอันนั้น -ผู้รวบรวม

[๑๕๗๗]

กตโม จสฺส อริโย ฌาโย ปญฺญาย สุตินฺฺจ โหติ สุปฺปฏฺวิฑฺโธฯ อิธ คหปติ
 อริยสาวโก ปฏฺิจจสมุปฺปาทญฺเฒว สารุํ โยนิโส มนสิกรโติ อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ
 โหติ อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ อิติ อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา
 อิทํ นิรุชฺชติฯ ยทิทํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารว สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯเปฯ
 เอวเมตสฺส เภวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติฯ อวิชฺชาย เตวว อเสสฺวิราค-
 นิโรธา สงฺขารนิโรธํ ฯเปฯ เอวเมตสฺส เภวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธํ โหติฯ
 อยมสฺส อริโย ฌาโย ปญฺญาย สุตินฺฺจ โหติ สุปฺปฏฺวิฑฺโธฯ

[๑๕๗๘]

ยโต โข คหปติ อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ฃยานิ เวรานิ รูปสนฺตานิ โหนฺติ
 อิมเหิ จตฺตฺหิ สโตปตฺตฺยงฺเกหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อยมจสฺส อริโย ฌาโย ปญฺญาย
 สุตินฺฺจ โหติ สุปฺปฏฺวิฑฺโธฯ โส อากงฺขมาโน อตฺตนาถ อตฺตนาํ พุยากรยฺย
 จีณฺนโรยมฺหิ จีณฺตฺรจฺจนโยนิโย จีณฺปตฺตฺวิสโย จีณาปายทุกฺคตฺวินิปาโต สโตปน-
 โนหมสฺมิ อวินิปาตธฺมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ

[๑๕๗๙]

สาวตฺถินิทานํ ฯเปฯ ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ฃยานิ เวรานิ
 รูปสนฺตานิ โหนฺติ อิมเหิ จตฺตฺหิ สโตปตฺตฺยงฺเกหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อยมจสฺส อริโย
 ฌาโย ปญฺญาย สุตินฺฺจ โหติ สุปฺปฏฺวิฑฺโธฯ โส อากงฺขมาโน อตฺตนาถ อตฺตนาํ
 พุยากรยฺย จีณฺนโรยมฺหิ จีณฺตฺรจฺจนโยนิโย จีณฺปตฺตฺวิสโย จีณาปายทุกฺคตฺวินิปาโต
 สโตปนโนหมสฺมิ อวินิปาตธฺมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ

[๑๕๗๗]

ก็ญาชธรรมอันประเสริฐ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เป็นไหน? ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมกระทำไว้ในใจซึ่งปฏิจักษุมุขปาพ อย่างเดียว โดยอุบายอันแยบคายเป็นอย่างดีว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้ย่อมเกิด ด้วยประการดังนี้ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ย่อมดับ ด้วยประการดังนี้ คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญูณ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้ ก็เพราะอวิชชาดับด้วยการสํารอก โดยหาส่วนเหลือมิได้ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญูณจึงดับ... ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้ ญาชธรรม อันประเสริฐนี้ อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา.

[๑๕๗๘]

ดูกรคฤหบดี เมื่อใด ภัยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบระงับแล้ว อริยสาวก ประกอบแล้วด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้ และญาชธรรมอันประเสริฐนี้ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

เวรภัยสูตรที่ ๒

ผู้ระงับภัยเวร ๕ ได้พยากรณ์ตนเองได้

[๑๕๗๙]

สาวัดถีนีทาน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภัยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวก สงบระงับแล้ว อริยสาวกประกอบแล้วด้วยโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้ และ ญาชธรรมอันประเสริฐนี้ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความ ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙

[๑๕๘๐]

เอกั สมัย ภาควา เวสาลิยั วิหริติ มหาวเน ภูฏาการสาธายัฯ อถ ไช นนทโก
 ลิจจวิมหามตโต เยน ภาควา เตนุปลสงกมิ อุปสงกมิตวา ภควนตัม อภิวาเทตวา
 เอกมนตัม นิสีทิฯ เอกมนตัม นิสินนัม ไช นนทกัม ลิจจวิมหามตตัม ภาควา เอตทโวจ

[๑๕๘๑]

จตุหิ ไช นนทก รมเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนโน โหติ
 อวินิปาตรมโม นียโต สมุโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตุหิฯ อิธ นนทก อริยสาวโก
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภาควา ฯเปฯ สตุถา
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺธ ภาควาติฯ รมเม สงฺเมฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺนาคโต โหติ
 อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริสาตฺตนิเกหิฯ อิมะหิ ไช นนทก จตุหิ รมเมหิ สมณฺนาคโต
 อริยสาวโก โสตาปนโน โหติ อวินิปาตรมโม นียโต สมุโพธิปรายโนฯ

[๑๕๘๒]

อิมะหิ จ ปน นนทก จตุหิ รมเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก อายุณา
 สยฺมุตโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ วณฺณเณ สยฺมุตโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ
 สุเขน สยฺมุตโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ ยเสน สยฺมุตโต โหติ ทิพฺเพนปิ
 มานุเสนปิ อาริปปเตยฺเยน สยฺมุตโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิฯ ตํ ไช ปนาหํ
 นนทก นาณณสฺส สมณฺณสฺส วา พุราหฺมณฺณสฺส วา สุตฺวา วทามิ อปิจ ยเทว มยา
 สามํ ฌาตํ สามํ ทิฏฺฐํ สามํ วิทิตํ ตเทวาทํ วทามิติฯ

[๑๕๘๓]

เอวํ วุตฺเต อณฺณตโร ปุริโส นนทกัม ลิจจวิมหามตตัม เอตทโวจ นุหํนกาโล^๑
 ภนฺเตติฯ อลนุทธานิ ภณฺเ เอเตน พาหิเรน นุหํนเนน อลมิทํ อชฺฌตฺตํ นุหํนํ
 ภวิสฺสติ ยทิทํ ภาควาติ ปสาโทติฯ

สรกานิวคฺโค ตติโยฯ

ลิจนวิสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๕๘๐]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ในป่ามทวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้น มหาอำมาตย์ของเจ้าลิจนวิที่ชื่อนันทกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจนวิที่ชื่อนันทกะว่า

[๑๕๘๑]

ดูกรนันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรนันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๘๒]

ดูกรนันทกะ ก็แลอริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยอายุทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยวรรณะทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยสุขทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยยศทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นใหญ่ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ดูกรนันทกะ ก็เราได้ฟังแต่สมณะหรือพราหมณ์อื่น จึงกล่าวเรื่องนั้นหามิได้ ความจริง เรารู้อย่างเห็นเอง ทราบเอง จึงกล่าวเรื่องนั้น.

[๑๕๘๓]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว บุรุษคนหนึ่งได้กล่าวกะมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจนวิที่ชื่อนันทกะว่า ถึงเวลาอาบน้ำแล้ว ท่านผู้เจริญ นันทกะมหาอำมาตย์กล่าวว่า ดูกรพนาย บัดนี้ยังไม่ต้องการอาบน้ำภายนอก ต้องการจักอาบน้ำภายใน คือ ความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สรกานีวรรคที่ ๓

ตสุตทุทานัน

มหานาเมน เทว วุตตะตา
 ทุสสีเถยยน จ เทว วุตตะตา^๑
 ลิจฺฉวี ทสโม วุตโต

โคธา จ สรกา ทูเว
 ทูเว เวรภเยน จ
 วคุโค เตน ปวฺจจตีติ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหานามสูตรที่ ๑	๒. มหานามสูตรที่ ๒
๓. โคธาสสูตร	๔. สรกานิสสูตรที่ ๑
๕. สรกานิสสูตรที่ ๒	๖. พุสฺสียสูตรที่ ๑
๗. พุสฺสียสูตรที่ ๒	๘. เวรภยสูตรที่ ๑
๙. เวรภยสูตรที่ ๒	๑๐. ถิณวิสูตร

ปุณณาสกนิทวคโค จตุตโธ

[๑๕๘๔]

สาวตถนิทานํ ฯ จตุตารโธเม ภิกขเว ปุณณาสกนิทว กุสลาสิกขาทา สุขสสุสาหารา ฯ กตเม จตุตารโธ ฯ อธิ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคโต โหติ อติปิ โส ภควา ฯ เป ฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ อโย ปจฺจโม ปุณณาสกนิทว กุสลาสิกขาทา สุขสสุสาหารา ฯ ปุณ จปฺริ ภิกขเว อริยสาวโก ฌมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคโต โหติ สุวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม ฯ เป ฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิติ ฯ อโย ทุตฺติโย ปุณณาสกนิทว กุสลาสิกขาทา สุขสสุสาหารา ฯ ปุณ จปฺริ ภิกขเว อริยสาวโก สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคโต โหติ สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯ เป ฯ อนุตฺตรํ ปุณณกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ ฯ อโย ตตฺติโย ปุณณาสกนิทว กุสลาสิกขาทา สุขสสุสาหารา ฯ ปุณ จปฺริ ภิกขเว อริยสาวโก อริยกฺขมฺเมหิ สีเลหิ สมณฺณาคโต โหติ อภฺยวฺชเตหิ ฯ เป ฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิ ฯ อโย จตุตโธ ปุณณาสกนิทว กุสลาสิกขาทา สุขสสุสาหารา ฯ อิมे โข ภิกขเว จตุตารโธ ปุณณาสกนิทว กุสลาสิกขาทา สุขสสุสาหาราติ ฯ

[๑๕๘๕]

จตุตารโธเม ภิกขเว ปุณณาสกนิทว กุสลาสิกขาทา สุขสสุสาหารา ฯ กตเม จตุตารโธ ฯ อธิ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺณาคโต โหติ อติปิ โส ภควา ฯ เป ฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ อโย ปจฺจโม ปุณณาสกนิทว กุสลาสิกขาทา สุขสสุสาหารา ฯ ปุณ จปฺริ ภิกขเว อริยสาวโก ฌมฺเม สงฺฆे

ปฏญญากิสนทวรรคที่ ๔

อภิสนทสูตรที่ ๑

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

(๑๕๘๔)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

อภิสนทสูตรที่ ๒

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

(๑๕๘๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า

วิคตมลมจุเนเรน เจตสา อการํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ^๑ โวสุสคุกรโต
 ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อัย จตุตฺโต ปุณฺณภิสฺนุโท กุสลาภิสฺนุโท สุขสุสาหาโรฯ
 อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาริ ปุณฺณภิสฺนุทา กุสลาภิสฺนุทา สุขสุสาหาราติฯ

(๑๕๘๖)

จตฺตาริเม ภิกฺขเว ปุณฺณภิสฺนุทา กุสลาภิสฺนุทา สุขสุสาหาราฯ กตเม
 จตฺตาริฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ
 โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธो ภควาติฯ อัย ปจฺโม ปุณฺณภิสฺนุโท
 กุสลาภิสฺนุโท สุขสุสาหาโรฯ ปุณฺ จปริ ภิกฺขเว อริยสาวโก ฌมฺเม สงฺฆेฯ
 ปณฺณวา โหติ อุทฺยตฺถคามินิยา ปณฺณาย สมฺนฺนาคโต [^๒] อริยาย นิพฺเพทิกาย
 สมฺมาทฺถกฺขกฺขยคามินิยาฯ อัย จตุตฺโต ปุณฺณภิสฺนุโท กุสลาภิสฺนุโท สุขสุสา-
 หาโรฯ อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาริ ปุณฺณภิสฺนุทา กุสลาภิสฺนุทา สุขสุสาหาราติฯ

๑. ม. ปยตปาณิฯ เควมฺปริปิฯ

๒. ย. โหติฯ

พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวก ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกมีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

อภิธานสูตรที่ ๓

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๕๘๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเหตุให้ถึง (เห็น) ความเกิดและความดับเป็นอริยะ เป็นไปเพื่อความชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

[๑๕๘๓]

สาวตถีนีทาน์ฯ จตุตารีมานี ภิกขเว เทวาน์ เทวปทานิ อวิสุทธาน์
 สุตตาน์ วิสุทฐิยา อปริโยทาทาน์ สุตตาน์ ปริโยทปนายฯ กตมานิ จตุตาริฯ อธิ
 ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺมุนาคโต โหติ อติปิ โส ภควา ฯเปฯ
 สุตถา เทวมฺมสุสฺสาน์ พุทฺธो ภควาติฯ อิทํ ปจฺฉํ เทวาน์ เทวปทํ อวิสุทธาน์
 สุตตาน์ วิสุทฐิยา อปริโยทาทาน์ สุตตาน์ ปริโยทปนายฯ ปุณฺ จปรี ภิกขเว
 อริยสาวโก ฌมฺเม สงฺเมฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺมุนาคโต โหติ อภฺยณฺเฑหิ ฯเปฯ
 สมฺมธึสํวตฺตนิเกหิฯ อิทํ จตฺตถํ เทวาน์ เทวปทํ อวิสุทธาน์ สุตตาน์ วิสุทฐิยา
 อปริโยทาทาน์ สุตตาน์ ปริโยทปนายฯ อิมานิ โข ภิกขเว จตุตาริ เทวาน์ เทว-
 ปทานิ อวิสุทธาน์ สุตตาน์ วิสุทฐิยา อปริโยทาทาน์ สุตตาน์ ปริโยทปนายาติฯ

เทวปทสูตรที่ ๑

เทวบท ๔ ประการ

[๑๕๘๗]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบท (ข้อปฏิบัติของเทวดา) ของพวกเทพ ๔ ประการนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว เทวบท ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ... ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว ประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้แล เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๕๘๘]

จตุตถาริmani ภิกขเว เทวานํ เทวปทานิ อวิสุทธานํ สุตตานํ วิสุทฐิยา
 อปริโยทาทานํ สุตตานํ ปริโยทปนายฯ กตมานิ จตุตถาริฯ อธิ ภิกขเว อริยสาวโก
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺมณาคโต โหติ อติปิ โส ภควา ฯเปฯ สุตถา เทวมนุสฺसानํ
 พุทฺธो ภควาติฯ โส อติ ปฏิสณฺธิกฺขติ ก็ นุ โข เทวานํ เทวปทฺนฺติฯ โส เอวํ
 ปชานาติ อพฺยาปชฺฌปรเม ขวาทํ เอตฺรหิ เทเว สฺฐณามิ น^๑ โข ปณาทํ กณฺธิ^๒
 พฺยาพาธมิ ตสํ วา ถาวรํ วา อทฺธาทํ เทวปทฺมมสมฺมณาคโต วิหฺรามีติฯ อิํ
 ปจํ เทวานํ เทวปทํ อวิสุทธานํ สุตตานํ วิสุทฐิยา อปริโยทาทานํ สุตตานํ
 ปริโยทปนายฯ ปุณ จปฺริ ภิกขเว อริยสาวโก ฌมฺเม สงฺฆเฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ
 สมฺมณาคโต โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ โส อติ ปฏิสณฺธิกฺขติ
 ก็ นุ โข เทวานํ เทวปทฺนฺติฯ โส เอวํ ปชานาติ อพฺยาปชฺฌปรเม ขวาทํ เอตฺรหิ
 เทเว สฺฐณามิ น โข ปณาทํ กณฺธิ พฺยาพาธมิ ตสํ วา ถาวรํ วา อทฺธาทํ
 เทวปทฺมมสมฺมณาคโต วิหฺรามีติฯ อิํ จตุตฺถํ เทวานํ เทวปทํ อวิสุทธานํ สุตตานํ
 วิสุทฐิยา อปริโยทาทานํ สุตตานํ ปริโยทปนายฯ อิมานิ โข ภิกขเว จตุตถาริ เทวานํ
 เทวปทานิ อวิสุทธานํ สุตตานํ วิสุทฐิยา อปริโยทาทานํ สุตตานํ ปริโยทปนายาติฯ

---

๑. ม. ย. น จ โข ...ฯ

๒. ม. ย. กิณฺธิฯ เหวมฺปฺริปิฯ

เทวปทสูตรที่ ๒

เทวบท ๔ ประการ

[๑๕๘๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว เทวบท ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นย่อมรำพึงในใจว่า อะไรหนอเป็นเทวบทของพวกเทพ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราได้ฟังในบัดนี้แล้วว่า เทวดาทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง เรามิได้เบียดเบียนใครๆ ซึ่งเป็นผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราประกอบด้วยธรรมคือเทวบทอยู่เป็นแน่ นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว ประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ... ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ... ประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นย่อมรำพึงในใจว่า อะไรหนอเป็นเทวบทของพวกเทพ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราได้ฟังในบัดนี้แล้วว่า เทวดาทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง เรามิได้เบียดเบียนใครๆ ซึ่งเป็นผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราประกอบด้วยธรรมคือเทวบทอยู่เป็นแน่ นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ... ประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้แล เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๕๘๙]

จตุหิ ภิกฺขเว ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคํ อุตฺตมฺนา เทวํ สภาคตา กเถนฺตํ
 กตฺเมหิ จตุหิ อธิ ภิกฺขเว อริยสวโก พุทฺธํ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯ เปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธํ ภควาติฯ ยา ตา เทวตา
 พุทฺธํ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคตา อิตฺถ จูตา ตตรูปปฺนฺนา ตาสํ เอวํ โหติ
 ยถารูปํ โข มยํ พุทฺธํ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคตา ตโต จูตา อธิรูปปฺนฺนา
 อริยสวโกปิ ตถารูปํ พุทฺธํ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต เอหิตฺติ เทวํ
 สฺนฺติเกติฯ ปุณฺ จปรํ ภิกฺขเว อริยสวโก ฌมฺเม สงฺฆํ อริยกฺขฺเตหิ สึเลหิ
 สมฺนฺนาคโต โหติ อภฺกฺขฺเตหิ ฯ เปฯ สมาริสํวตฺตนิเกหิ ยา ตา เทวตา อริย-
 กฺขฺเตหิ สึเลหิ สมฺนฺนาคตา อิตฺถ จูตา ตตรูปปฺนฺนา ตาสํ เอวํ โหติ ยถารูปํ
 โข มยํ อริยกฺขฺเตหิ สึเลหิ สมฺนฺนาคตา ตโต จูตา อธิรูปปฺนฺนา อริยสวโกปิ
 ตถารูปํ อริยกฺขฺเตหิ สึเลหิ สมฺนฺนาคโต เอหิตฺติ เทวํ สฺนฺติเกติฯ อิมํ โข
 ภิกฺขเว จตุหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคํ อุตฺตมฺนา เทวํ สภาคตา กเถนฺตํ

สภาคตสูตร

เทวดาสรรเสริญผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ

(๑๕๘๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาทั้งหลายปลื้มใจไปสู่ที่ประชุมแล้ว กล่าวถึงบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม เทวดาเหล่าใดประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า จุตติจากอภัพนั้นแล้ว ไปบังเกิดในภพนั้น เทวดาเหล่านั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเราประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานใด จุตติจากอภัพนั้นแล้ว มาบังเกิดในที่นี้ แม้อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า เห็นปานนั้น ก็ย่อมเกิดในสำนักพวกเทวดาดังจะร้องเชิญว่า มาเถิด ดังนี้ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เทวดาเหล่าใดประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว จุตติจากอภัพนั้นแล้ว ไปบังเกิดในภพนั้น เทวดาเหล่านั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเราประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เห็นปานใด จุตติจากอภัพนั้นแล้ว มาบังเกิดในที่นี้ แม้อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานนั้น ก็ย่อมเกิดในสำนักพวกเทวดาดังจะร้องเชิญว่า มาเถิด ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาทั้งหลายปลื้มใจไปสู่ที่ประชุมแล้ว กล่าวถึงผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

มหานามสูตร

สมบัติของอุบาสก

[๑๕๙๐]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล พระเจ้ามahanamasakยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ทรงอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงจะชื่อว่าอุบาสก ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรรมหาบพิตร บุคคลผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล บุคคลจึงจะชื่อว่า เป็นอุบาสก.

[๑๕๙๑]

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ?

พ. ดูกรรมหาบพิตร อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นผู้งดเว้นจาก อทินนาทาน เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท เป็นผู้งดเว้นจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล.

[๑๕๙๒]

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ?

พ. ดูกรรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มิศรัทธา คือ เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ๗๑ เป็นผู้จำแนกกรรม ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา.

[๑๕๙๓]

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ?

พ. ดูกรรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากความตระหนี่ อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอยินดีในการจำแนก อยู่ครอบครองเรือน ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ.

[๑๕๙๔]

กิตฺตาวตฺตา ปน ฃนฺเต อุปาสโก ปณฺณาสมฺปนฺโน โหติตี๑ อิธ มหฺนํ
 อุปาสโก ปณฺณวา โหติ อุทฺยตฺถคามินิยา ปณฺณาย สมนฺนาคโต อริยา นิพฺเพธิกาย
 สมนฺมาทูกฺขกฺขคามินิยา๑ เอตฺตาวตฺตา โข มหฺนํ อุปาสโก ปณฺณาสมฺปนฺโน โหติตี๑

[๑๕๙๕]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อุปริปฺพุทฺเต อุตฺถสฺสิตเก เทเว วสฺสฺนฺเต ตํ อุกํ
 ยถาณินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพตกนฺทรปฺทสาขา ปรีปฺุเรติ ปพฺพตกนฺทรปฺทสาขา
 ปรีปฺุรา กุสฺโสฬฺพะ^๑ ปรีปฺุเรนฺติ^๒ กุสฺโสฬฺพภา ปรีปฺุรา มหฺโสฬฺพะ ปรีปฺุเรนฺติ
 มหฺโสฬฺพภา ปรีปฺุรา กุณฺนทียํ ปรีปฺุเรนฺติ กุณฺนทียํ ปรีปฺุรา มหฺนทียํ ปรีปฺุเรนฺติ
 มหฺนทียํ ปรีปฺุรา มหฺสมุทฺทสาครํ^๓ ปรีปฺุเรนฺติ๑ เอวเมว โข ภิกฺขเว อริย-
 สวากฺขส โย จ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาโท โย จ ฃมฺเม อเวจฺจปฺปสาโท โย จ สฺงฆे
 อเวจฺจปฺปสาโท ยานิ จ อริยกนฺตานิ สीलานิ อิม ฃมฺมา สันฺนทฺมานา ปาริ-
 คนฺตฺวา อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺตฺตี๑

๑. ม. กุสฺโสฬฺพะ ๑. อ. กุสฺโสฬฺพะ ๑

๒. อ. ปรีปฺุเรติ ๑

๓. ม. มหฺสมุทฺท ๑

[๑๕๙๔]

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา เป็นเหตุให้ถึง (เห็น) ความเกิดและความดับ เป็นอริยะ เป็นไปเพื่อชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล อุบาสกจึงชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา.

จบ สูตรที่ ๗

วิสสสูตร

ธรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ

[๑๕๙๕]^๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกลงบนภูเขา น้ำนั้นไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังชอกเขา ลำธาร ลำห้วย ให้เต็ม ชอกเขา ลำธาร ลำห้วยเต็มแล้ว ย่อมยังหนองให้เต็ม หนองเต็มแล้ว ย่อมยังบึงให้เต็มแล บึงเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังมหาสมุทรสาครให้เต็ม ฉนใด ความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ อันใด และศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เหล่าใด ของอริยสาวก ธรรมเหล่านี้ เมื่อไหลไปถึงฝั่ง ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ฉนนั่นเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๘

กาฬิโคธาสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๕๙๖]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของเจ้าสาเกยานีนามว่า กาฬิโคธา ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย พระนางกาฬิโคธาสาเกยานีเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทรงถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระนางกาฬิโคธาสาเกยานีว่า

[๑๕๙๗]

ดูกรพระนางโคธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวิกาในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีใจปราศจาก ความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน ดูกรพระนางโคธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๙๘]

พระนางกาฬิโคธากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่าใด ที่พระองค์ทรงแสดงไว้ ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในหม่อมฉัน และหม่อมฉันก็เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น เพราะว่าหม่อมฉันประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... อนึ่ง ไทยธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในสกุล หม่อมฉัน เกลี้ยไทยธรรมนั้นทั้งหมดกับท่านที่มีศีล มีกัลยาณธรรม.

พ. ดูกรพระนางโคธา เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสดาปัตติผล ท่านพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๕

นันทียสูตร

อยู่ด้วยความประมาทและไม่ประมาท

[๑๕๙๙]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าสาकยะ พระนามว่า นันทียะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๑๖๐๐]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใด ไม่มีโศดาปัตติยังกรรม ๔ ประการโดยประการทั้งปวง ในกาลทุกเมื่อ อริยสาวกนั้นหรือหนอที่พระองค์ตรัสเรียกว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรนันทียะ อริยสาวกใด ไม่มีโศดาปัตติยังคะ ๔ ประการ เราเรียกอริยสาวกนั้นว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุถุชน อนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาท และอยู่ด้วยความไม่ประมาท โดยวิธีใด ท่านจงฟังวิธีนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

นันทียสาकยะ^๑ ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

[๑๖๐๑]

ดูกรนันทียะ ก็อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาทอย่างไร? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น... เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นพอใจแล้วด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้น ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสัจในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปัสสัทธิ เมื่อไม่มีปัสสัทธิ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์ ย่อมไม่เป็นสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความประมาท อีกประการหนึ่ง อริยสาวก ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นพอใจแล้วด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสัจในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้น เป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปัสสัทธิ เมื่อไม่มีปัสสัทธิ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์ย่อมไม่มีสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ

๑. นันทียสาकยะ -ผู้รวบรวม

[๑๖๐๖]

กถณจ นนุทีย อริยสาวโก อปฺปมาทวิหารี โหติฯ อิท นนุทีย อริยสาวโก
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺมุนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา
 เทวมฺหุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ โส เตน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน อสนฺตุญฺโห
 อุตฺตรี วายมติ ทิวา ปวิเวกาย รตฺติยา ปฏิสลฺลณายฯ ตสฺส เอวํ อปฺปมตฺ-
 ตสฺส วิหโรโต ปามุชฺชํ ชายติ ปมฺหิตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสสมฺภติ
 ปสฺสทฺชกาโย สฺขํ เวทยติ^๑ สุจิโน จิตฺตํ สมาริยติ สมาหิตะ จิตฺเต ชมฺมา
 ปาตุภวณฺติฯ ชมฺมานํ ปาตุภวา อปฺปมาทวิหารีเตว สขํ กจฺจติฯ ปุณ จปริ
 นนุทีย อริยสาวโก ชมฺเม สขเมฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺมุนาคโต โหติ
 อภฺยณฺเตหิ ฯเปฯสมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ โส เตหิ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ อสนฺตุญฺโห
 อุตฺตรี วายมติ ทิวา ปวิเวกาย รตฺติยา ปฏิสลฺลณายฯ ตสฺส เอวํ อปฺปมตฺตสฺส
 วิหโรโต ปามุชฺชํ ชายติ ปมฺหิตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสสมฺภติ
 ปสฺสทฺชกาโย สฺขํ เวทยติ สุจิโน จิตฺตํ สมาริยติ สมาหิตะ จิตฺเต ชมฺมา
 ปาตุภวณฺติฯ ชมฺมานํ ปาตุภวา อปฺปมาทวิหารีเตว สขํ กจฺจติฯ เอวํ โห นนุทีย
 อริยสาวโก อปฺปมาทวิหารี โหตีติฯ

ปญฺญาภิสนฺทวคฺโค จตุตฺถโถ ฯ

ตสฺสทฺททานํ

อภิสนฺเทน ^๒ ตโย วุตฺตา	เทว เทวปทานิ จ
สภาคํ มหานาโม วาสี ^๓	กาฬิ จ นนุทียาติฯ

๑. ม. ย. สัพพตฺถ เวทียติ ฯ

๒. ม. ย. อภิสนฺทา ฯ

๓. ม. ย. วสุลฺลํ ฯ

ธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความประมาท ดูกรนันทิยะ อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาทอย่างนี้แล.

[๑๖๐๒]

ดูกรนันทิยะ ก็อริยสาวกผู้เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างไร? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า นั้น พยายามให้ยิ่งขึ้นไปเพื่อความสัจจในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจก่oprด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้เสวยสุข จิตของผู้มีความสุขย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสัจจในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจก่oprด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้เสวยสุข จิตของผู้มีความสุข ย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท ดูกรนันทิยะ อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบปุณณากิถนทวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิสันทสูตรที่ ๑	๒. อภิสันทสูตรที่ ๒
๓. อภิสันทสูตรที่ ๓	๔. เทวปทสูตรที่ ๑
๕. เทวปทสูตรที่ ๒	๖. สภาคตสูตร
๗. มหานามสูตร	๘. วัสธสูตร
๙. กาฬโกณฑสูตร	๑๐. นันทิยสูตร

สคาถกปุลฺลภาณิสนฺทวคฺโค ปญฺจโม

[๑๖๐๓]

จตุตาโรเม ภิกฺขเว ปุณฺณภาณิสนฺทา กุสลาณิสนฺทา สุขสฺสฬาร๑ กตเม
จตุตาโร๑ อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนนาโคโต โหติ
อิติปิ โส ภควา ๑เป๑ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ๑ อัย ปจฺโม
ปุณฺณภาณิสนฺโท กุสลาณิสนฺโท สุขสฺสฬาร๑ ปุณ จปรํ ภิกฺขเว อริยสาวโก ฌมฺเม
สงฺฆ๑ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนนาโคโต โหติ อภฺยณฺเตหิ ๑เป๑ สมาธิสํวตฺต-
นิเกหิ๑ อัย จตฺตโถ ปุณฺณภาณิสนฺโท กุสลาณิสนฺโท สุขสฺสฬาร๑ อิเม โข
ภิกฺขเว จตุตาโร ปุณฺณภาณิสนฺทา กุสลาณิสนฺทา สุขสฺสฬาร๑

[๑๖๐๔]

อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตฺตหิ ปุณฺณภาณิสนฺเทหิ กุสลาณิสนฺเทหิ สมฺนนาคตสฺส
อริยสาวกสฺส น สุกฺรํ ปุณฺณสฺส ปมาณํ คณฺเฑํ เอตฺตโก ปุณฺณภาณิสนฺโท
กุสลาณิสนฺโท สุขสฺสฬาร๑ติ อถ โข อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุณฺณกฺขนฺโธเตว
สงฺขํ กจฺนติ๑

[๑๖๐๕]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหาสมฺมุตฺเต น สุกฺรํ อุตฺกสฺส ปมาณํ คณฺเฑํ เอตฺต-
กานิ อุตฺกาพฺหกานิ อิติ วา เอตฺตกานิ อุตฺกาพฺหกสฺตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ
อุตฺกาพฺหกสฺสฬาสฺตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ อุตฺกาพฺหกสฺสฬาสฺสฬาสฺตานิ อิติ วาติ อถ
โข อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาอุตฺกกฺขนฺโธเตวว สงฺขํ กจฺนติ๑ เอวเมว โข
ภิกฺขเว อิเมหิ จตฺตหิ ปุณฺณภาณิสนฺเทหิ กุสลาณิสนฺเทหิ สมฺนนาคตสฺส อริย-
สาวกสฺส น สุกฺรํ ปุณฺณสฺส ปมาณํ คณฺเฑํ เอตฺตโก ปุณฺณภาณิสนฺโท กุสลา-
ณิสนฺโท สุขสฺสฬาร๑ติ อถ โข อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุณฺณกฺขนฺโธเตว
สงฺขํ กจฺนตฺติ๑ อิทมวโจ ภควา [๑]

๑. ม. อิหํ วตฺวาน สุกฺโต อถาปรํ เอตฺทวโจ สตุถา๑ อิโต ปรํ อิติสเมว๑

สคาถกปญญาภิสังขารวรรคที่ ๕

อภิสังขตสูตรที่ ๑

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

(๑๖๐๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาค พระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์... นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วย ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

(๑๖๐๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่าเป็นกองบุญใหญ่จะนับประมาณมิได้.

(๑๖๐๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับประมาณน้ำในมหาสมุทรว่า ประมาณเท่านี้ อาพหะ^๑ หรือว่าร้อยอาพหะ พันอาพหะ^๒ แสนอาพหะ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ย่อมถึงความนับว่าเป็นกองน้ำใหญ่ จะนับประมาณมิได้ แม้ฉันใด ใครๆ จะประมาณบุญของอริยสาวก ผู้ประกอบด้วย ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่าเป็นกองบุญใหญ่ จะนับประมาณมิได้ ฉะนั้นเหมือนกัน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

๑. ๑ อาพหะ เท่ากับ ๔ ทะนานๆ

๒. อาพหะ -ผู้รวบรวม

[๑๖๐๖]

มโหทธิ อปริมิต มหาสั
 นชฺช โข ยถา นรคณสงฆเสวิตา
 เอวํ นรํ อนนฺตปาวตฺถทํ^๒
 ปุณฺณสฺส ธารา อุปยฺนติ ปณฺฑิตํ

พหูเธรวํ รตนคณานมालยํ
 ปุณฺ^๑ สวณฺตี อุปยฺนติ สาคฺรํฯ
 เสยฺยานิสชฺชตฺถรณสฺส^๓ ทายกํ
 นชฺช โข ยถา วาริวหาว สาคฺรณฺติฯ

[๑๖๐๗]

จตุตทาโรเม ภิกฺขเว ปุณฺณภาสิณฺหา กุสลาสิณฺหา สุขสฺสอาหาราฯ กตเม
 จตุตทาโรฯ อีธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ
 โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธो ภควาติฯ อยํ ปจฺจิม ปุณฺณภาสิณฺโท
 กุสลาสิณฺโท สุขสฺสอาหาราฯ ปุณฺ จปรี ภิกฺขเว อริยสาวโก ชมฺเม สงฺฆेฯ วิคตมล-
 มจฺเจเรน เจตสา อการํ อชฺฌาวสตี มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค
 ทานสํวิภาครโตฯ อยํ จตุตฺโต ปุณฺณภาสิณฺโท กุสลาสิณฺโท สุขสฺสอาหาราฯ อิเม
 โข ภิกฺขเว จตุตทาโร ปุณฺณภาสิณฺหา กุสลาสิณฺหา สุขสฺสอาหาราฯ

[๑๖๐๘]

อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตฺสูหิ ปุณฺณภาสิณฺเทหิ กุสลาสิณฺเทหิ สมฺนฺนาคตสฺส
 อริยสาวกสฺส น สุกฺรํ ปุณฺณสฺส ปมาณํ คณฺเฑํ เอตฺตโก ปุณฺณภาสิณฺโท กุสลาสิณฺโท
 สุขสฺสอาหาราโรติ อถ โข อสงฺเขยโย อปฺปเมยโย มหาปุณฺณกฺขนฺโธเตวฺว สงฺขํ คจฺฉติฯ

๑. ย. ปุณฺ สวณฺตีฯ เอวมุปริฯ

๒. ส. อนนฺตปาวตฺถทํฯ

๓. ม. เสยฺยานิ ปจฺจตฺถรณสฺสฯ เอวมุปริฯ

[๑๖๐๖]

แม่น้ำเป็นอันมากที่หมู่คือคณะนรชนอาศัยแล้ว
ไหลไปยังสาครทะเลหลวง ซึ่งจะประมาณมิได้
เป็นที่ขังน้ำอย่างใหญ่ มีสิ่งที่น่ากลัวมาก เป็นที่อยู่ของหมู่มรณะ ฉนโค
สายธารแห่งบุญย่อมไหลไปสู่รชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า
ที่นอน ที่นั่งและเครื่องปลาด เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สาคร ฉนนันเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑

อภิธานสูตรที่ ๒

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๖๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข
๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ
เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑
อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม...
นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์... นี่เป็นห้วงบุญ
ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกมีใจปราศจาก
ความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ
ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัย
นำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

[๑๖๐๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข
มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่า
เป็นกองบุญใหญ่จะนับจะประมาณมิได้.

[๑๖๐๙]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยตฺถิมา มหานทีโย สันฺนทฺนติ สเมนฺติฯ เสยฺยถีทํฯ
 กงฺคา ยมฺนา อจิรวตี สรณฺ มหี ตตฺถ น สุกฺรํ อุทกสฺส ปมาณํ คณฺเฑํ เอตฺต-
 กานิ อุทกาพฺหกานิ อิติ วา เอตฺตกานิ อุทกาพฺหกสฺตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ
 อุทกาพฺหกสฺสสฺตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ อุทกาพฺหกสฺตสฺสสฺตานิ อิติ วาติ อถ
 โห อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาอุทกกฺขนฺโรเตวฺว สงฺขํ กจฺจติฯ เอวเมว โห
 ภิกฺขเว อิมหิ จตฺถิ ปุณฺณภิสฺสนฺเทหิ กุสฺลาภิสฺสนฺเทหิ สมฺนฺนาคตฺสฺส อริยสํวากสฺส
 น สุกฺรํ ปุณฺณสฺส ปมาณํ คณฺเฑํ เอตฺตโก ปุณฺณภิสฺสนฺโท กุสฺลาภิสฺสนฺโท
 สุขสฺสสํวาทโรติ อถ โห อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุณฺณกฺขนฺโรเตวฺว สงฺขํ
 กจฺจตีติฯ อิทมวโจ ภควา

[๑๖๑๐]

มโหฺทธี อปริมิตํ มหาสํ	พหูเณรํ รัตนคณฺณมัลลํ
นชฺชฺโซ ยถา นรคณฺสงฺฆเสวิตา	ปฺปญฺ สวณฺตี อุปยฺนติ สํครํฯ
เอวํ นรํ อนฺนปํนํวตฺถทํ	เสยฺยานิสฺสชฺชตฺถรณฺสฺส ทายกํ
ปุณฺณสฺส ธารา อุปยฺนติ ปณฺจติ	นชฺชฺโซ ยถา วาริวหา สํครนฺติฯ

[๑๖๑๑]

จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุณฺณภิสฺสนฺทา กุสฺลาภิสฺสนฺทา สุขสฺสสํวาราฯ กตฺเม
 จตฺตาโรฯ อิธ ภิกฺขเว อริยสํวากํ พุทฺธเช อเวจฺจปฺปสํเทน สมฺนฺนาคโต โหติ
 อิติปี โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธโร ภควาติฯ อัยํ ปจฺจโม
 ปุณฺณภิสฺสนฺโท กุสฺลาภิสฺสนฺโท สุขสฺสสํวาทโรฯ ปุณฺ จปฺริ ภิกฺขเว อริยสํวากํ ฌมฺเม
 สงฺเขฯ ปณฺณวา โหติ อุทฺยตฺถคามินิยา ปณฺณาย สมฺนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย
 สมฺมาทูกฺขยคามินิยาฯ อัยํ จตฺตโก ปุณฺณภิสฺสนฺโท กุสฺลาภิสฺสนฺโท สุขสฺสสํวาทโรฯ
 อิมเ โห ภิกฺขเว จตฺตาโร ปุณฺณภิสฺสนฺทา กุสฺลาภิสฺสนฺทา สุขสฺสสํวาราฯ

[๑๖๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหานทีเหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมูนา อจิรวดี สรรภูมही ย่อมไหลเรื่อยไปที่ปากน้ำใด จะนับจะประมาณน้ำที่ปากน้ำนั้นว่า ประมาณเท่านี้ อาพหะ หรือร้อยอาพหะ พันอาพหะ แสนอาพหะ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ แม่น้ำย่อมถึงความนับว่า เป็นกองน้ำใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ แม้ฉันใด ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวก ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความ นับว่าเป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ ฉะนั้นเหมือนกัน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

[๑๖๑๐]

แม่น้ำเป็นอันมากที่หมู่คือคณะนรชนอาศัยแล้ว ย่อมไหลไปสู่
 สาคระทะเลหลวง ซึ่งจะประมาณมิได้ เป็นที่ขังน้ำอย่างใหญ่
 มีสิ่งที่น่ากลัวมาก เป็นที่อยู่ของหมู่รัตนะ ฉันใด
 สายธารแห่งบุญ ย่อมไหลไปสู่รชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า
 ที่นอน ที่นั่ง และเครื่องปลาด เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สาคระ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๒

อภิธานสูตรที่ ๓

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๖๑๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์... นี่เป็นห้วงบุญ

[๑๖๑๒]

อิมะหิ โห ภิภขเว จตุหิ ปุณณากิสนเทหิ กุสลาภิสนเทหิ สมณนาคตสฺส
 อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุณณสฺส ปมาณํ คณตํ เอตตโก ปุณณากิสนโท กุสลาภิสนโท
 สุขสฺสาหาโรติ อถ โห อสงฺเขโย อปฺปเมโย มหาปุณณกฺขนฺโธเตว สงฺขํ กจฺนตฺติฯ
 อิทมวโจ ภควา

[๑๖๑๓]

โย ปุณณกาโม กุสเล ปติฏฺฐิโต	ภาเวติ มคฺคํ อมตสฺส ปตฺติยา
โส ฌมฺมสํวาทิกโม ขเย รโต	น เวธติ มจฺจุราชาคมสฺมินฺติ ^๑ ฯ

[๑๖๑๔]

จตุหิ ภิภขเว ฌมเมหิ สมณนาคโต อริยสาวโก อฑฺโฒ มหฺตฺชน มหาโกโค^๒
 มหายโสติ วุจฺจติฯ กตเมหิ จตุหิฯ อิท ภิภขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจป-
 ปสาเทน สมณนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
 ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆะฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณนาคโต โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ
 สมาริสาตฺตุนิเกหิฯ อิมะหิ โห ภิภขเว จตุหิ ฌมเมหิ สมณนาคโต อริยสาวโก อฑฺโฒ
 มหฺตฺชน มหาโกโค มหายโสติ วุจฺจตฺติฯ

๑. ส. ย. มจฺจุราชคมิสฺสตีติฯ ม. มจฺจุราชคมณฺสฺมินฺติฯ

๒. ม. มหาโกโคติ วุจฺจติฯ เอวมฺปริฯ

ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวก เป็นผู้ที่มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเหตุให้ถึงความเกิดและความดับ เป็นอริยะ เป็นไปเพื่อชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

[๑๖๑๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้มีใช้กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่าเป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

[๑๖๑๓]

ผู้ใดต้องการบุญ ตั้งมั่นในกุศล เจริญมรรคเพื่อบรรลุมตธรรม
ผู้นั้นบรรลุมตธรรมที่เป็นสาระ ยินดีในธรรมเป็นที่สิ้นไป (แห่งอาสวะ)
ย่อมไม่หวั่นไหวในเมื่อมัจจุราชมมาถึง.

จบ สูตรที่ ๓

มหัทธมนสูตรที่ ๑

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้มั่งคั่ง

[๑๖๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วย ความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่ พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๖๑๕]

จตุหิ ภิกขเว ฐมเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก อฑฺฒมมทฺธโน มหาโกโก
 มหายโสติ วุจฺจติฯ กตเมหิ จตุหิฯ อธิ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจป-
 ปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธ-
 ภควาติฯ ฐมเม สงฺฆเมฯ อริยกนฺตเทหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อภฺยณฺเฑหิ ฯเปฯ
 สมาริสาตฺตนิเกหิฯ อิมเอหิ โข ภิกขเว จตุหิ ฐมเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก
 อฑฺฒมมทฺธโน มหาโกโก มหายโสติ วุจฺจติติฯ

[๑๖๑๖]

จตุหิ ภิกขเว ฐมเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาต-
 ฐมโม นียโต สมฺโพธิปฺปายโนฯ กตเมหิ จตุหิฯ อธิ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ
 อเวจฺจปปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ
 พุทฺธ-
 ภควาติฯ ฐมเม สงฺฆเมฯ อริยกนฺตเทหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อภฺยณฺเฑ-
 เทหิ ฯเปฯ สมาริสาตฺตนิเกหิฯ อิมเอหิ โข ภิกขเว จตุหิ ฐมเมหิ สมนฺนาคโต
 อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฐมโม นียโต สมฺโพธิปฺปายโนติฯ

มหัทธโนสูตรที่ ๒

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้มั่งคั่ง

[๑๖๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่าเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก มียศใหญ่ ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นผู้มีปัญญา ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก มียศใหญ่.

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๖๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

จบ สูตรที่ ๖

[๑๖๑๗]

กปิลวตฺถุนิทานํ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข นนฺทียํ สกุกํ ภควา เอตทวโจ
 จตฺตฺหิ โข นนฺทีย ฌมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโม
 นียโต สมฺโพธิปรายโน ฯ กตเมหิ จตฺตฺหิ ฯ อิท นนฺทีย อริยสาวโก พุทฺเธ
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯ เป ฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ
 พุทฺธ ภาควาติ ฯ ฌมฺเม สงฺฆे ฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อภฺยณฺ-
 เทหิ ฯ เป ฯ สมาริํสวตฺตนิเกหิ ฯ อิมหิ โข นนฺทีย จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมนฺนาคโต
 อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๑๖๑๘]

กปิลวตฺถุนิทานํ ฯ (อุปสงฺกมฺนํ กาทพฺพํ) ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข ภทฺทียํ สกุกํ
 ภควา เอตทวโจ จตฺตฺหิ โข ภทฺทีย ฌมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน
 โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโน ฯ กตเมหิ จตฺตฺหิ ฯ อิท ภทฺทีย อริยสาวโก
 พุทฺเธ ฌมฺเม สงฺฆे ฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อภฺยณฺเทหิ ฯ เป ฯ สมาริ-
 ํสวตฺตนิเกหิ ฯ อิมหิ โข ภทฺทีย จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน
 โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

นันทียสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

(๑๖๑๗)

กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่เจ้าสากยนันทียะ ผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกรนันทียะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรนันทียะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗

ภททียสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

(๑๖๑๘)

กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่เจ้าสากยภททียะ ผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกรภททียะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา... อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๖๑๙]

กปิลวตฺถุนิทานํฯ (อุปสงฺกมน์ กาทพฺพ)ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข มหานามํ
 สกุกํ ภควา เอตทวโจ จตฺตฺติ โข มหานาม ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก
 โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฐมโม นียโต สมฺโพธิปฺรายนํฯ กตเมหิ จตฺตฺติฯ อธิ
 มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา
 ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธโร ภควาติฯ ฐมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ
 สมฺนฺนาคโต โหติ อภฺยญฺเจหิ ฯเปฯ สมฺมธึสวตฺตนิเกหิฯ อิมฺหิ โข มหานาม
 จตฺตฺติ ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฐมโม นียโต
 สมฺโพธิปฺรายนํติฯ

[๑๖๒๐]

จตฺตาริมานิ ภิกฺขเว โสตาปตฺตियงฺกานิฯ กตมานิ จตฺตาริฯ สปปุริสสํเสโว
 สทฺธมฺมสฺสวन्नํ โยนิสมนสิกาโร ฐมฺมานุสฺสวณฺณปฺปฏฺติฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ
 โสตาปตฺตियงฺกานีติฯ

สคาถกปฺลฺลวณฺณนิสฺสวทฺถุโค ปญฺจโมฯ

ตสฺสทฺททานํ

อภิสฺสวเทน ตโย วุตฺตา
 ภิกฺขุ^๑ นนฺทียภทฺทียํ

ทฺเว มหทฺฐเนน จ
 มหานามงฺเคน เต ทสาติฯ

๑. ม. สฺสทฺธ นนฺทียํ ภทฺทียํฯ

มหานามสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๑๙]

กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระเจ้ามahanamasakayaraj ผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า
 ดูกรมหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน
 มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา... อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
 ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๕

โสดาปัตติลังกสูตร

โสดาปัตติลังกะ ๔ ประการ

[๑๖๒๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสดาปัตติลังกะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? คือ
 การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังธรรม ๑ การทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรม
 สมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสดาปัตติลังกะ ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สคาถกปุณฺณยาสันทวารคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิสันทสูตรที่ ๑	๒. อภิสันทสูตรที่ ๒
๓. อภิสันทสูตรที่ ๓	๔. มหัทธนสูตรที่ ๑
๕. มหัทธนสูตรที่ ๒	๖. ภิกขุสูตร
๗. นันทียสูตร	๘. ภัททียสูตร
๙. มหานามสูตร	๑๐. โสดาปัตติลังกสูตร

สปปญลวคโค จญโจ

[๑๖๒๑]

จตุหิ ภิกขเว ฌมเมหิ สมนนาคโต อริยสาวโก โสตาปนโน โหติ
อวินิปาตชมโม นียโต สมโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตุหิฯ อิธ ภิกขเว อริยสาวโก
พุทฺธะ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา
เทวมนุสฺसानํ พุทฺธะ ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆะฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนนาคโต
โหติ อภฺยชฺเฐหิ ฯเปฯ สมาริสํวตฺตนิเกหิฯ อิมะหิ โข ภิกขเว จตุหิ ฌมเมหิ
สมนนาคโต อริยสาวโก โสตาปนโน โหติ อวินิปาตชมโม นียโต สมโพธิ-
ปรายโนติฯ อิทมวโจ ภควา

[๑๖๒๒]

ยสฺส สทุชา ตถาคเต
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ
สงฺฆะ ปสาโท ยสฺสตฺถิ
อหฺมึทฺโตติ ตํ อาหุ
ตสฺมา สทุชฺฌจ สีลญฺจ
อนุญฺญเชถ เมชาวี

อจลา สุปฺปติฏฺฐิตา
อริยกนฺตํ ปสฺสิตํฯ
อุชฺฐุตถจ ทสฺสนํ
อโมฆนฺตสฺส ชีวิตํฯ
ปสาทํ ฌมมทสฺสนํ
สํ พุทฺธานสาสนนฺติฯ

[๑๖๒๓]

เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนะ อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามะฯ
เตนะ โข ปน สมเยน อณฺณตโร ภิกขุ สาวตฺถิยํ วสฺสํ วุตฺโต กปิลวตฺถุ
อนุปฺปตฺโต โหติ เกณจิ เทว กรณียะเนฯ อสฺสิสฺสุ โข กปิลวตฺถวา สกฺยา

สัปปัญญวรรคที่ ๖

สคาถกสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

[๑๖๒๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว... ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

[๑๖๒๒]

ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต
มีศีลอันงาม ที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว
มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรง
บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขาดสน ชีวิตของเขาไม่เปล่าประโยชน์
เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า
พึงประกอบตามซึ่งศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็นธรรม ดังนี้.

จบ สูตรที่ ๑

วิสสุตถสูตร

ว่าด้วยพระอริยบุคคลมีน้อยกว่ากันโดยลำดับ

[๑๖๒๓]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในพระนครสาวัตถีแล้ว ไปโดยลำดับ ถึงพระนครกบิลพัสดุ์ ด้วยกรณีบางอย่าง พวกเจ้าศากยะชาวพระนครกบิลพัสดุ์ได้ทราบข่าวว่า ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในพระนครสาวัตถี มาถึงพระนครกบิลพัสดุ์แล้ว จึงเสด็จเข้าไปหาภิกษุรูปนั้นถึงที่อยู่ ทรงอภิวาทภิกษุนั้นแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามภิกษุนั้นว่า

(๑๖๒๔)

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคไม่ประชวร และยังมีพระกำลังหรือ ?

ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคไม่ประชวรและยังมีพระกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังหรือ ?

ภ. แม้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังหรือ ?

ภ. แม้ภิกษุสงฆ์ก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ระหว่างพรรหานี้ อะไรๆ ที่ท่านได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค มีอยู่หรือ ?

ภ. ขอถวายพระพร เรื่องนี้อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะ^๑ มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นอุปปาติกะ เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป จักนิพพาน ในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา มีมากกว่า

อีกประการหนึ่ง อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นอุปปาติกะ เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป จักนิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบบาง กลับมาสู่โลกนี้ อีกคราวเดียวเท่านั้นแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีมากกว่า

อีกประการหนึ่ง อาตมภาพได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบบาง กลับมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้นแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำ เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า มีมากกว่า.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๖๒๕]

เอกั สมัย ภควา พาราณสียั วิหริติ อธิปตเน มิคทาเยฯ อถ โข ฌมมทินโน
 อุปาสโก ปณฺจหิ อุปาสกสเทหิ สทฺธิเณ ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ฌมมทินโน อุปาสโก ภควนฺตํ
 เอตทโวจ โอวทตฺตํ โน ภาเนต ภควา อนุสาสตุ โน ภาเนต ภควา ยํ อมฺหากํ อสฺส
 ทิฆมรตฺตํ หิตาย สุขายาติฯ ตสฺมา ติห โว ฌมมทินฺนา เอวํ ลิกฺขิตพฺพํ เย เต
 สุตฺตนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺถา โลกุตฺตรา สุฉณฺตปฺปฏิสฺสยฺตฺตา เต กาเลน
 กาลํ อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสามาติฯ เอวณฺหิ โว ฌมมทินฺน ลิกฺขิตพฺพนฺติฯ

[๑๖๒๖]

น โข เนตํ ภาเนต สุกฺริ อเมหฺหิ ปุตฺตสมฺพาชฺสยํ อชฺฌมาสนฺเตหิ
 กาสิกจฺนทํ ปจฺจนฺโนเนหิ มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารยฺนฺเตหิ ชาตฺรปรชฺตํ สาทิยฺนฺเตหิ
 เย สุตฺตนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺถา โลกุตฺตรา สุฉณฺตปฺปฏิสฺสยฺตฺตา
 เต กาเลน กาลํ อุปสมฺปชฺช วิหริตฺตํ เตนฺโน ภาเนต ภควา อมฺหากํ ปณฺจสุ
 ลิกฺขาปเทสุ จิตานํ อุตฺตริ ฌมฺมํ เทเสตฺตติฯ ตสฺมา ติห โว ฌมมทินฺน เอวํ
 ลิกฺขิตพฺพํ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคตา ภวิสฺสาม อิติปิ โส ภควา
 ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆเฯ อริยกฺนฺเตหิ สีเลหิ
 สมฺนฺนาคตา ภวิสฺสาม อภฺยณฺเตหิ ฯเปฯ สมฺมาธิสํวตฺตนิเกหิติฯ เอวณฺหิ โว
 ฌมมทินฺน ลิกฺขิตพฺพนฺติฯ ยานิmani ภาเนต ภควา จตฺตาริ โสตาปตฺติยฺกานิ
 เทสิตานิ สํวิชฺชนฺติ เต ฌมฺมา อเมหฺสฺส มยํ จ เตสุ ฌมฺเมสุ สนฺทิสฺสามฯ
 มยณฺหิ ภาเนต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคตา อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ
 สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆเฯ อริยกฺนฺเตหิ สีเลหิ
 สมฺนฺนาคตา ภวิสฺสาม อภฺยณฺเตหิ ฯเปฯ สมฺมาธิสํวตฺตนิเกหิติฯ ลาภา โว
 ฌมมทินฺน สุตฺตํ โว ฌมมทินฺน โสตาปตฺติผลํ ฌมมทินฺน ตฺมเมหฺหิ พุยาถนฺติฯ

ธรรมทินนสูตร

ธรรมทินนอุบาสกพยากรณ์โศดาปัตติผล

(๑๖๒๕)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ครั้งนั้น อุบาสกชื่อว่า ธรรมทินนะ พร้อมด้วยอุบาสก ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อใดจะพึงมีประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงตรัสสอน โปรดทรงพร่ำสอนข้อนั้นแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรธรรมทินนะ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า พระสูตรเหล่าใดที่พระตถาคตตรัสแล้ว อันลึกซึ้ง มีเนื้อความอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยความว่าง เราจักเข้าถึงพระสูตรเหล่านั้นตลอดกาลเป็นนิตย์อยู่ ดูกรธรรมทินนะ ท่านทั้งหลาย พึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

(๑๖๒๖)

ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายยังครองเรือน นอนกกกลูกอยู่ ยังทาจันทร์แค้นกาฬี ยังใช้มาลาของหอมและเครื่องลูบไล้ ยังยินดีทองและเงินอยู่ จะเข้าถึงพระสูตรที่พระตถาคตตรัสแล้ว อันลึกซึ้ง มีเนื้อความอันลึก เป็นโลกุตระ^๑ ประกอบด้วยความว่าง ตลอดคตินยกาลอยู่ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดงธรรมอันยิ่ง แก่ข้าพระองค์ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่แล้วในสิกขาบท ๕ เถิด.

พ. ดูกรธรรมทินนะ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... จักเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรธรรมทินนะ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โศดาปัตติยังกะ ๔ ประการเหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ทั้งหลาย และข้าพระองค์ทั้งหลายเห็นชัดในธรรมเหล่านั้น เพราะว่า ข้าพระองค์ทั้งหลาย ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

พ. ดูกรธรรมทินนะ เป็นลาภของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายได้ดีแล้ว โศดาปัตติผล อันท่านทั้งหลายพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๓

๑. โลกุตตระ -ผู้รวบรวม

[๑๖๒๗]

เอกั สมัย ภควา สกเกสุ วิหริติ กปิลวตถุสมัย นิโครธาราเมฯ เตน
 โข ปน สมเยน สมพหุลา ภิกขุ ภควโต จีวรกมมัม กโรนติ นิฏฺฐิตจิวโร ภควา
 เตมาสจฺเจเยน จาริกัม ปกุกมิสฺสตีติฯ อสฺสโสติ โข มหานาโม สกโก สมพหุลา
 กิร ภิกขุ ภควโต จีวรกมมัม กโรนติ นิฏฺฐิตจิวโร ภควา เตมาสจฺเจเยน จาริกัม
 ปกุกมิสฺสตีติฯ อถ โข มหานาโม สกโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
 ภควนฺตัม อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตัม นิสีทึฯ เอกมนฺตัม นิสินฺโน โข มหานาโม สกโก
 ภควนฺตัม เอตทวโจ สุตมฺเมตัม ภนฺเต สมพหุลา กิร ภิกขุ ภควโต จีวรกมมัม
 กโรนติ นิฏฺฐิตจิวโร ภควา เตมาสจฺเจเยน จาริกัม ปกุกมิสฺสตีติฯ น โข เนตฺม^๑
 ภนฺเต ภควโต สมมุขา สุตัม สมมุขา ปฏิกคฺหิตัม สปปญฺเณน อุปาสเคน สปปญฺโณ
 อุปาสโก อาพาธโก ทุกฺขจิตฺโต พาพฺพหิลาโน โอวทิตพฺโพติฯ

[๑๖๒๘]

สปปญฺเณน มหานาม อุปาสเคน สปปญฺโณ อุปาสโก อาพาธโก ทุกฺขจิตฺโต
 พาพฺพหิลาโน จตฺตฺหิ อสฺสาสนิเยหิ ฌมฺเมหิ อสฺสาเสตพฺโพฯ อสฺสาสตายสฺมา
 อตฺถายสฺมโต พุทฺธเช อเวจฺจปฺปสาโท^๒ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानัน
 พุทฺธโร ภควาติฯ อสฺสาสตายสฺมา อตฺถายสฺมโต ฌมฺเม สงฺฆเฯ อริยกนฺตานิ สีสานิ
 อกฺขณฺฑานิ ฯเปฯ สมาริธฺสวตฺตนิกานีติฯ

[๑๖๒๙]

สปปญฺเณน มหานาม อุปาสเคน สปปญฺโณ อุปาสโก อาพาธโก ทุกฺขจิตฺโต
 พาพฺพหิลาโน อิมฺเห จตฺตฺหิ อสฺสาสนิเยหิ ฌมฺเมหิ อสฺสาเสตฺวา เอวมนฺตสฺส วจฺนีโย
 อตฺถายสฺมโต มาตาปิตฺตฺส อเปกฺขาติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย อตฺถิ เม มาตาปิตฺตฺส
 อเปกฺขาติฯ โส เอวมนฺตสฺส วจฺนีโย आयสฺมา^๓ โข มาริโส มรณฌมฺโม สเจปายสฺมา
 มาตาปิตฺตฺส อเปกฺขํ กริสฺสตี มริสฺสเตว โน เจปายสฺมา มาตาปิตฺตฺส อเปกฺขํ กริสฺสตี
 มริสฺสเตว สาธายสฺมา ยา เต มาตาปิตฺตฺส อเปกฺขา ตํ ปชฺหาติฯ โส เจ เอวํ
 วเทยฺย ยา เม มาตาปิตฺตฺส อเปกฺขา สา ปหีนาติฯ

๑. ม. ปเนตฺฯ ย. น โข เต เอตฺมฯ

๒. ย. อเวจฺจปฺปสาเทนฯ

๓. ย. आयสฺมาปีฯ

คิลานสูตร

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการ

(๑๖๒๗)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ก็สมัยนั้น ภิกษุมากรูปกระทำจิรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำจิรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน พระเจ้ามหานามสากยราช ได้ทรงสดับข่าวว่า ภิกษุมากรูปกระทำจิรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำจิรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามสากยราชเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ยินมาว่า ภิกษุมากรูปกระทำจิรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำจิรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้หม่อมฉัน ยังไม่ได้ฟัง ยังไม่ได้รับมา เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า อุบาสกผู้มีปัญญาฟังกล่าวสอนอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไขหนัก.

(๑๖๒๘)

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญา ฟังปเลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไขหนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการว่า ท่านจงเบาใจเถิดว่า ท่านมีความเสื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

(๑๖๒๙)

ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญา ครั้นปเลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไขหนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการนี้แล้ว ฟังถามอย่างนี้ว่า ท่านมีความหวังใยในมารดาและบิดาอยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความหวังใย ในมารดาและบิดาอยู่ อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำความหวังใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำความหวังใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความหวังใยในมารดาและบิดาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราละความหวังใยในมารดาและบิดาของเราแล้ว.

[๑๖๓๐]

โส เอวมสฺส วจนีโย อตฺถิ ปนายสฺมโต ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขาติฯ โส เจ
 เอวํ วเทยฺย อตฺถิ เม ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขาติฯ โส เอวมสฺส วจนีโย อายสฺมา
 โข มาริโส มรณธมฺโม สเจปายสฺมา ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขํ กริสฺสติ มริสฺสเทว โน
 เจปายสฺมา ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขํ กริสฺสติ มริสฺสเทว สาธายสฺมา ยา เต ปุตฺตทาเรสุ
 อเปกฺขา ตํ ปชหาติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย ยา เม ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขา สทา ปหีนาคีฯ

[๑๖๓๑]

โส เอวมสฺส วจนีโย อตฺถิ ปนายสฺมโต มานุสฺสเกสุ ปญฺจสุ กามกฺขณฺสุ
 อเปกฺขาติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย อตฺถิ เม มานุสฺสเกสุ ปญฺจสุ กามกฺขณฺสุ อเปกฺขาติฯ
 โส เอวมสฺส วจนีโย มานุสฺสเกหิ โข อาวุโส กามะหิ ทิพฺพา กามา อภิกฺกนฺตตฺรา จ
 ปณฺีตตฺรา จ สาธายสฺมา มานุสฺสเกหิ กามะหิ จิตฺตํ วุฏฺฐาเปตฺวา จาตุมฺมหาราชิกฺเกสุ
 เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมเจหิตีฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย มานุสฺสเกหิ เม กามะหิ จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ
 จาตุมฺมหาราชิกฺเกสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมจิตนฺติฯ

[๑๖๓๒]

โส เอวมสฺส วจนีโย จาตุมฺมหาราชิกะหิ โข อาวุโส เทเวหิ ตาวตฺีเส
 เทวา อภิกฺกนฺตตฺรา จ ปณฺีตตฺรา จ สาธายสฺมา จาตุมฺมหาราชิกะหิ เทเวหิ
 จิตฺตํ วุฏฺฐาเปตฺวา ตาวตฺีเสสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมเจหิตีฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย
 จาตุมฺมหาราชิกะหิ เม เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ ตาวตฺีเสสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมจิตนฺติฯ
 โส เอวมสฺส วจนีโย ตาวตฺีเสหิ โข อาวุโส เทเวหิ ยามา เทวาฯ ตฺสิตา เทวาฯ
 นิมฺมานรตฺี เทวาฯ ปฺรนิมฺมิตฺวสวตฺตโน เทวาฯ ปฺรนิมฺมิตฺวสวตฺตตีหิ โข อาวุโส
 เทเวหิ พุรหฺมโลโก อภิกฺกนฺตตฺโร จ ปณฺีตตฺโร จ สาธายสฺมา ปฺรนิมฺมิตฺวสวตฺตตีหิ
 เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐาเปตฺวา พุรหฺมโลเก จิตฺตํ อธิโมเจหิตีฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย
 ปฺรนิมฺมิตฺวสวตฺตตีหิ เม เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ พุรหฺมโลเก จิตฺตํ อธิโมจิตนฺติฯ

[๑๖๓๐]

อุบาสกนั้นฟังถามเขาอย่างนี้ว่า ก็ท่านยังมีความห่วงใยในบุตรและภริยาอยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความห่วงใยในบุตรและภริยาอยู่ อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำ ความห่วงใยในบุตรและภริยา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำ ความห่วงใยในบุตรและภริยา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความห่วงใยในบุตรและภริยาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราละความห่วงใยในบุตรและภริยาของเราแล้ว.

[๑๖๓๑]

อุบาสกนั้นฟังถามเขาอย่างนี้ว่า ท่านยังมีความห่วงใยในกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความห่วงใยในกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่ อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า กามอันเป็นทิพย์ยังดีกว่า ประณีตกว่า กามอันเป็นของมนุษย์ ขอท่านจงปราศจิตให้ออกจากกามอันเป็นของมนุษย์ แล้วน้อมจิตไปในพวกเทพชั้นจาตุมหาราชาเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากกามอันเป็นของมนุษย์แล้ว จิตของเราน้อมไปในพวกเทพชั้นจาตุมหาราชาแล้ว.

[๑๖๓๒]

อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์ยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นจาตุมหาราชา ขอท่านจงปราศจิตให้ออกจากพวกเทพชั้นจาตุมหาราชา แล้วน้อมจิตไปในพวกเทพชั้นดาวดึงส์เถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวกเทพชั้นจาตุมหาราชาแล้ว จิตของเราน้อมไปในพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทพชั้นยามายังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์... พวกเทพชั้นดุสิตยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นยามา... พวกเทพชั้นนิมมานรดียังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นดุสิต... พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดียังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นนิมมานรดี... พรหมโลกยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ขอท่านจงปราศจิตให้ออกจากพวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี แล้วน้อมจิตไปในพรหมโลกเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดีแล้ว จิตของเราน้อมไปในพรหมโลกแล้ว.

[๑๖๓๓]

โส เอวมสฺส วจนีโย พุรุมโกลโกปิ โข อาวุโส อนิจฺโจ อทฺฐโว สกฺกาย-
 ปริยาปนฺโน สาธายสฺมา พุรุมโลกา จิตฺตํ ฐฏฺฐาเปตฺวา สกฺกายนิโรธะ จิตฺตํ
 อุปสํหราติ^๑ โส เจ เอวํ วเทยฺย พุรุมโลกา เม จิตฺตํ ฐฏฺฐจิตฺตํ สกฺกายนิโรธะ
 จิตฺตํ อุปสํหตฺตุนฺติ^๒ เอวํ วิมุตฺตจิตฺตสฺส โข มหานาม อุปาสกสฺส วสฺสสํ^๓
 วิมุตฺตจิตฺเตน ภิกฺขุณา น กิณฺณจิ นานากรรมํ วทามิ ยทิทํ วิมุตฺติยา วิมุตฺตุนฺติ^๓ ฯ

[๑๖๓๔]

จตุตาโรเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุสํกตา โสตาปตฺติผลสจฺจนิกิริยา
 สํวตฺตุนฺติ^๑ กตเม จตุตาโร^๑ สปปริสสํเสโว สทฺธมฺมสฺสวํ โยนิโสมนสิกาโร
 ฌมฺมานุฌมฺมปฏฺิปปตฺติ^๑ อิมะ โข ภิกฺขเว จตุตาโร ฌมฺมา ภาวิตา พหุสํกตา
 โสตาปตฺติผลสจฺจนิกิริยา สํวตฺตุนฺตีติ^๑ ฯ

[๑๖๓๕]

จตุตาโรเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุสํกตา สกฺทาคามิผลสจฺจนิกิริยา
 สํวตฺตุนฺตีติ^๑ ฯ

---

๑. ม. ย. อุปสํหรามิตี ฯ

๒. ม. ย. อาสวา ฯ

๓. ม. ย. วิมุตฺตุนฺติ ฯ

[๑๖๓๓]

อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ แม้พรหมโลกก็ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ยังนับเนื่องในสังขาระของท่านจงปราศจितให้ออกจากพรหมโลก แล้วนำจิตเข้าไปในความดับสังขาระเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพรหมโลกแล้ว เรานำจิตเข้าไปในความดับสังขาระแล้ว ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพไม่กล่าวถึงความต่างอะไรกันของอุบาสก ผู้มีจิตพ้นแล้วอย่างนี้ กับภิกษุผู้พ้นแล้วตั้งร้อยปี ก็คือ พ้นด้วยวิมุตติเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๑

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

[๑๖๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? คือ การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติ ธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

จบ สูตรที่ ๕

ผลสูตรที่ ๒

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งสกทาคามีผล

[๑๖๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามีผล....

จบ สูตรที่ ๖

[๑๖๓๖]

อนาคามีผลสัจฉิกิริยาย ลั่วตุนตี่ติ ฯ

[๑๖๓๗]

อรหตุตผลสัจฉิกิริยาย ลั่วตุนตี่ติ ฯ

[๑๖๓๘]

ปณฺณปาฏิตาภาย ลั่วตุนตี่ติ ฯ

[๑๖๓๙]

ปณฺณวฑฺฒนียา ลั่วตุนตี่ติ ฯ

ผลสูตรที่ ๓

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งอนาคามีผล

[๑๖๓๖]

...ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามีผล...

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๔

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งอรหัตผล

[๑๖๓๗]

...ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล...

จบ สูตรที่ ๔

ปฏิลาภสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการได้ปัญญา

[๑๖๓๘]

...ย่อมเป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งปัญญา...

จบ สูตรที่ ๕

วุฒิสสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการปัญญาเจริญ

[๑๖๓๙]

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา...

จบ สูตรที่ ๑๐

[๑๖๕๐]

ปัญญาเวปุลลตาย สํวตฺตุนตฺติติ ฯ

สปปญญวคฺโค จญฺโห ฯ

ตสฺสทฺททานํ

สคากํ วสฺสวตฺถํ

จตุโร ผลา ปฏฺฐิตาโก

ธมฺมทินฺนคฺลายนํ^๑

วฺจฺจํ เวปุลลตาย จาติ ฯ

เวปุลลสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการปัญญาไฟบุญ

[๑๖๕๐]

...ยอมเป็นไปเพื่อความไฟบุญแห่งปัญญา...

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ สัปปัญญวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สกาดกสูตร	๒. วัสสวตถสูตร
๓. ธรรมทินนสูตร	๔. กิลายนสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑	๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. ผลสูตรที่ ๓	๘. ผลสูตรที่ ๔
๙. ปฏิลาภสูตร	๑๐. วุฒิสสูตร
๑๑. เวปุลลสูตร	

มหาปณณวคฺโค [๑] สตฺตโม

[๑๖๔๑]

มหาปณณตาย สํวตฺตุนฺตํติ ฯ

[๑๖๔๒]

ปฺนุณฺณตาย สํวตฺตุนฺตํติ ฯ

[๑๖๔๓]

วิปฺลฺปนฺณตาย สํวตฺตุนฺตํติ ฯ

---

๑. ม. จตฺตาโร เม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา มหาปณณตาย สํวตฺตุนฺตํติ ฯ กตเม จตฺตาโร ฯ สปปริสสํเสโว สหุทธมฺมสุสฺวานํ โยนิโสมนสิกาโร ธมฺมานุทธมฺมปฺปฏิปตฺติ ฯ อิมे โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา ... ฯ

มหาปัญญวรรคที่ ๗

มหาปัญญาสูตร

เจริญกรรม ๔ ประการมีปัญญามาก

(๑๖๔๑)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก...

จบ สูตรที่ ๑

ปฤปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาแน่นหนา

(๑๖๒๔)^๑

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาแน่นหนา...

จบ สูตรที่ ๒

วิปุลปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาไพบลย์

(๑๖๔๓)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพบลย์...

จบ สูตรที่ ๓

[๑๖๔๔]

คมกริรปลยตย สํวตฺตนุตฺตติ ฯ

[๑๖๔๕]

อปปมตฺตปลยตย สํวตฺตนุตฺตติ ฯ

[๑๖๔๖]

ภูริปลยตย สํวตฺตนุตฺตติ ฯ

[๑๖๔๗]

ปลยตยพหุลาย สํวตฺตนุตฺตติ ฯ

คัมภีรปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาลึกซึ้ง

(๑๖๔๔)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลึกซึ้ง...

จบ สูตรที่ ๔

อัปมัตตปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาหาประมาณมิได้

(๑๖๔๕)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาประมาณมิได้...

จบ สูตรที่ ๕

ภุริปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาดังแผ่นดิน

(๑๖๔๖)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเพียงดังแผ่นดิน...

จบ สูตรที่ ๖

พาหุลปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญามาก

(๑๖๔๗)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก...

จบ สูตรที่ ๗

[๑๖๔๘]

สีมปญฺญตํ ยํ สํวตฺตํ นุตฺตํ ๑

[๑๖๔๙]

ลหุปญฺญตํ ยํ สํวตฺตํ นุตฺตํ ๑

[๑๖๕๐]

หาสปญฺญตํ ยํ สํวตฺตํ นุตฺตํ ๑

[๑๖๕๑]

ชวนปญฺญตํ ยํ สํวตฺตํ นุตฺตํ ๑

สี่มปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาเร็ว

[๑๖๔๘]

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว...

จบ สูตรที่ ๘

ลหุปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาเบา

[๑๖๔๙]

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเบา...

จบ สูตรที่ ๙

หาสปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาร่าเริง

[๑๖๕๐]

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง...

จบ สูตรที่ ๑๐

ชวนปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาไว

[๑๖๕๑]

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไว...

จบ สูตรที่ ๑๑

[๑๖๕๒]

ติกุขปญฺจตํ สํวตฺตํ ติติ ฯ

[๑๖๕๓]

นิพฺเพชฺชปญฺจตํ สํวตฺตํ ติติ ฯ กตเม จตฺตาริ ฯ สปรุสํสํสํ สทฺธม-
มสฺสวํ โยนิโสมนสิการิ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺธิปตฺติ ฯ อิมํ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ ฐมฺมา
ภาวิตา พหุลิกตา นิพฺเพชฺชปญฺจตํ สํวตฺตํ ติติ ฯ

มหาปญฺจวคฺโค สตฺตโม ฯ

ตสฺสทฺธานํ

มหาปญฺจวิปฺลคมภีรํ
สีฆลหุหาสชฺวณ

อปรฺมตฺตฏฺฐิพาหุล^๑
ติกุขนิพฺเพชฺชิกาย จาติ ฯ

โสตาปตฺติสํยตฺตํ สมตฺตํ ฯ

๑. ม. อปรฺมตฺตฏฺฐิพาหุล ฯ

ติกขปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญากล้ำ

(๑๖๕๒)

...ยอมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาคมกล้า...

จบ สูตรที่ ๑๒

นิพเพธิกปัญญสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการมีปัญญาชำแรกกิเลส

(๑๖๕๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? คือ การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส.

จบ สูตรที่ ๑๓

จบ มหาปัญญวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปัญญสูตร	๒. ปุณปัญญสูตร
๓. วิปุลลปัญญสูตร	๔. คัมภีรปัญญสูตร
๕. อัปปมัตตปัญญสูตร	๖. ภูริปัญญสูตร
๗. พาหุลปัญญสูตร	๘. สัมปัญญสูตร
๙. ลหุปัญญสูตร	๑๐. หาสปัญญสูตร
๑๑. ชวนปัญญสูตร	๑๒. ติกขปัญญสูตร
๑๓. นิพเพธิกปัญญสูตร	

จบ โสตาปัตติสังยุต^๑

๑. ข้อสังเกต : ในบทที่ ๑๐ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้คำว่า “โสตาปัตติสังยุต” -ผู้รวบรวม

สัจจสัมมุตตัม

สมาธิวคฺโค ปจโม

(๑๖๕๔)

สาวตถึนิทานํฯ สมารึ ภิกฺขเว ภาวเถฯ สมารึโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตํ
 ปชานาติฯ กิณฺจิ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อयํ
 ทุกฺขสมุทฺทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อयํ ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ สมารึ ภิกฺขเว ภาวเถฯ
 สมารึโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ตสฺมา ติทฺ ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ
 โยโค กรณฺโณ อยํ ทุกฺขสมุทฺทโยติ โยโค กรณฺโณ อยํ ทุกฺขนิโรธติ โยโค กรณฺโณ
 อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณฺโณติฯ

(๑๖๕๕)

ปฏิสฺสลาเน ภิกฺขเว โยคมาปชฺชถฯ ปฏิสฺสลิโน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถา
 ภูตํ ปชานาติฯ กิณฺจิ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ
 อยํ ทุกฺขสมุทฺทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ปฏิสฺสลาเน ภิกฺขเว โยคมาปชฺชถฯ
 ปฏิสฺสลิโน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ตสฺมา ติทฺ ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ
 โยโค กรณฺโณ อยํ ทุกฺขสมุทฺทโยติ โยโค กรณฺโณ อยํ ทุกฺขนิโรธติ โยโค กรณฺโณ
 อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณฺโณติฯ

๑๑. สัจจสังยุต

สมาธิวรรคที่ ๑

สมาธิสูตร

ผู้มีใจตั้งมั่นย่อมรู้ตามความเป็นจริง

(๑๖๕๔)

สาวตถีนันทน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ภิกษุผู้มีใจตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ย่อมรู้อะไรตามความเป็นจริง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ภิกษุผู้มีใจตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปฏิบัติสถานสูตร

ผู้หลักเ็นอยู่ย่อมรู้ตามความเป็นจริง

(๑๖๕๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงถึงความประกอบในการหลักออกเร้นอยู่ ภิกษุผู้หลักออกเร้นอยู่ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ย่อมรู้อะไรตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เธอทั้งหลายจงถึงความประกอบในการหลักออกเร้นอยู่ ภิกษุผู้หลักออกเร้นอยู่ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๖๕๖]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิสฺส สพฺเพ เต จตฺตุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺยายฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว
 อนาคตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิสฺสฺสนฺติ สพฺเพ
 เต จตฺตุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺยายฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ กุลปฺตฺตา
 สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ สพฺเพ เต จตฺตุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ
 อภิสมฺยายฯ กตเมสํ จตฺตุนํฯ ทฺวักขสฺส อริยสจฺจสฺส ทฺวักขสมฺมทฺยสฺส อริยสจฺจสฺส
 ทฺวักขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส ทฺวักขนิโรธคามินีปฺปิปฺทาย อริยสจฺจสฺสฯ เย หิ เกจิ
 ภิกขเว อตีตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิสฺส ปพฺพ-
 ชฺชิสฺสฺสนฺติ ปพฺพชฺชนฺติ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺยายฯ
 ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทฺวักขนฺติ โยโค กรณฺนิโย ฯเปฯ อํ ทฺวักขนิโรธคามินี
 ปฺปิปฺพาทิ โยโค กรณฺนิโยติฯ

[๑๖๕๗]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิตา ยถาภูตํ อภิสเมสฺสํ สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมสฺสํฯ เย หิ
 เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตา ยถาภูตํ
 อภิสเมสฺสฺสนฺติ สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมสฺสฺสนฺติฯ เย หิ เกจิ
 ภิกขเว เอตฺรหิ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตา ยถาภูตํ
 อภิสเมนฺติ สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมนฺติฯ กตมานิ จตฺตาริฯ
 ทฺวักขํ อริยสจฺจํ ทฺวักขสมฺมทฺโย อริยสจฺจํ ทฺวักขนิโรธํ อริยสจฺจํ ทฺวักขนิโรธคามินีปฺปิปฺพาทา
 อริยสจฺจํฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิตา ยถาภูตํ อภิสเมสฺสํ อภิสเมสฺสฺสนฺติ อภิสเมนฺติ สพฺเพ เต อิมานิ จตฺตาริ

กุกุตตสูตรที่ ๑

ผู้ออกบวชโดยชอบเพื่อรู้ปริยัติ ๔

(๑๖๕๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุกุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุกุตรเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชแล้วเพื่อรู้ปริยัติ ๔ ตามความเป็นจริง กุกุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุกุตรเหล่านั้นทั้งหมด จักออกบวชเพื่อรู้ปริยัติ ๔ ตามความเป็นจริง กุกุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุกุตรเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชอยู่เพื่อรู้ปริยัติ ๔ ตามความเป็นจริง ปริยัติ ๔ เป็นไหน? คือ ทุกขปริยัติ ทุกขสมุทัยปริยัติ ทุกขนิโรธปริยัติ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาปริยัติ ก็กุกุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล... ในอนาคตกาล... ในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุกุตรเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชเพื่อรู้ปริยัติ ๔ นี้แลตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

กุกุตตสูตรที่ ๒

ผู้ออกบวชโดยชอบรู้ปริยัติ ๔ ตามความเป็นจริง

(๑๖๕๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุกุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ รู้แล้วตามความเป็นจริง กุกุตรเหล่านั้นทั้งหมด รู้แล้วซึ่งปริยัติ ๔ ตามความเป็นจริง กุกุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ จักรู้ตามความเป็นจริง กุกุตรเหล่านั้นทั้งหมด จักรู้ซึ่งปริยัติ ๔ ตามความเป็นจริง กุกุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง กุกุตรเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรู้ซึ่งปริยัติ ๔ ตามความเป็นจริง ปริยัติ ๔ เป็นไหน? คือ ทุกขปริยัติ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาปริยัติ ก็กุกุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล... ในอนาคตกาล... ในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ รู้ตามความเป็นจริง กุกุตรเหล่านั้นทั้งหมด รู้ซึ่งปริยัติ ๔

อริยสัจจานิ ยถาภูตํ อภิสเมนฺติฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิํ ทุคฺคณฺติ โยโค
กรรมโย ๗เปฯ อํ ทุคฺคณฺโรธคามินิ ปฏฺฐิตาติ โยโค กรรมโยติฯ

[๑๖๕๘]

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณฯ วา พฺราหฺมณฯ วา ยถาภูตํ
อภิสมฺพุชฺฌีสุ^๑ สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสัจจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌีสุฯ เย หิ
เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฯ วา พฺราหฺมณฯ วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺ-
ฌิสฺสนฺติ^๒ สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสัจจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติฯ เย หิ
เกจิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ สมณฯ วา พฺราหฺมณฯ วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌณฺติ^๓
สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสัจจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌณฺติฯ กตฺมานิ จตฺตาริฯ
ทุคฺคํ อริยสจฺจํ ๗เปฯ ทุคฺคณฺโรธคามินิ ปฏฺฐิตา อริยสจฺจํฯ เย^๔ หิ เกจิ ภิกฺขเว
อตีตมทฺธานํ สมณฯ วา พฺราหฺมณฯ วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌีสุ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ
อภิสมฺพุชฺฌณฺติ สพฺเพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสัจจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌณฺติฯ
ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิํ ทุคฺคณฺติ โยโค กรรมโย ๗เปฯ อํ ทุคฺคณฺโรธคามินิ
ปฏฺฐิตาติ โยโค กรรมโยติฯ

[๑๖๕๙]

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณฯ วา พฺราหฺมณฯ วา ยถาภูตํ
อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสสุํ สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสัจจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ

๑. ม. อภิสมฺพุชฺฌีสุฯ

๒. ม. อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติฯ

๓. ม. อภิสมฺพุชฺฌณฺติฯ เอมฺปฺริฯ

๔. ย. เยปิ หิฯ เอมฺปฺริฯ

เหล่านี้ ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

สมณพราหมณรู้ริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง

[๑๖๕๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล รู้แล้ว
ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด รู้แล้วซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความ
เป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักรู้ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ย่อมรู้ตามความเป็นจริง สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรู้ริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน?
คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่าหนึ่งในอดีตกาล... ในอนาคตกาล... ในปัจจุบันกาล รู้ตามความเป็นจริง สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด รู้ซึ่งอริยสัจ ๔ เหล่านี้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์
ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

สมณพราหมณ์ประกาศอริยสัจ ๔ ที่ตนรู้

[๑๖๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ประกาศแล้ว
ซึ่งสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ประกาศแล้วซึ่ง
อริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

ปกาส์สู๋ฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา
 ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาส์สูสนฺติ สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสัจฺจานิ ยถาภูตํ
 อภิสมฺพุทฺธํ ปกาส์สูสนฺติฯ เยหิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา
 ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาส์สนฺติ สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสัจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสม
 พุทฺธํ ปกาส์สนฺติฯ กตฺมานิ จตฺตาริฯ ทุกฺขํ อริยสัจฺจํ ๔เปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทา
 อริยสัจฺจํฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา ยถาภูตํ
 อภิสมฺพุทฺธํ ปกาส์สู ปกาส์สูสนฺติ ปกาส์สนฺติ สพฺเพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสัจฺจานิ
 ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาส์สู ปกาส์สูสนฺติ ปกาส์สนฺติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว
 อิทํ ทุกฺขนฺตฺติ โยโค กรณียํ ๔เปฯ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ โยโค
 กรณียติฯ

[๑๖๖๐]

มา ภิกขเว ปาปเก อกุสเล วิตกฺเก วิตกฺเกธ^๑ฯ เสขฺยถีทํฯ กามวิตกฺกํ
 พฺยาปาทวิตกฺกํ วิหีสาวิตกฺกํฯ ตํ กิสุสฺส เหตุฯ เนเต ภิกขเว วิตกฺกา อตฺถสณฺหิตา
 นาทีพุรหฺมจฺริยกา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย
 น อภิญฺฌาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตฺติฯ วิตกฺกนฺตา^๒
 จ โข ตฺมุเมห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺตฺติ วิตกฺเกยฺยาถ อัยํ ทุกฺขสมฺภูทโยติ วิตกฺเกยฺยาถ
 อัยํ ทุกฺขนิโรธติ วิตกฺเกยฺยาถ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ วิตกฺเกยฺยาถฯ
 ตํ กิสุสฺส เหตุฯ เอเต ภิกขเว วิตกฺกา อตฺถสณฺหิตา [^๓] เอเต อาทีพุรหฺมจฺริยกา
 เอเต นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺฌาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย
 สํวตฺตนฺตฺติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺตฺติ โยโค กรณียํ ๔เปฯ อัยํ
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

๑. ย. วิตกฺเกยฺยาถฯ

๒. ม. ย. วิตกฺเกนฺตาฯ

๓. ย. พุรหฺมจฺริยกาฯ

ในอนาคตกาล จักประกาศสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักประกาศอริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ประกาศอยู่ซึ่งสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ประกาศอยู่ซึ่งอริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติอริยสัจ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล... ในอนาคตกาล... ในปัจจุบันกาล ประกาศสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดประกาศอริยสัจ ๔ เหล่านี้ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ.

จบ สูตรที่ ๖

วิตักกสูตร

ว่าด้วยการตรีกในอริยสัจ ๔

[๑๖๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าตรีกถึงอกุศลวิตกอันลามก คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะวิตกเหล่านี้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะตรีก พึงตรีกว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ^๑ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความตรีกเหล่านี้ ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ^๒.

จบ สูตรที่ ๗

๑. ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ -ผู้รวบรวม

๒. ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ -ผู้รวบรวม

[๑๖๖๑]

มา ภิกขเว ปาปกัมม อกุศล จิตตัม จินฺเตถ^๑ สสฺสโต โลโกติ วา อสสฺสโต
 โลโกติ วา อนุตฺวา โลโกติ วา อนนฺตฺวา โลโกติ วา ตัม ชีวํ ตัม สรีรณฺติ วา
 อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรณฺติ วา โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺติ วา น โหติ ตถาคโต
 ปรี มรณฺติ วา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺติ วา เนว โหติ
 น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺติ วาฯ ตัม กิสุส เหตุฯ เนสา ภิกขเว จินฺตา
 อตฺถสณฺหิตา นาทิพฺรหฺมจฺริยา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น
 อุปสมาย น อภิญฺฌาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ^๒ฯ จินฺเตนฺตา
 จ โข ตฺวเมห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ จินฺเตยฺยาถ อयํ ทุกฺขสมฺภูติ จินฺเตยฺยาถ
 อयํ ทุกฺขนิโรธฺติ จินฺเตยฺยาถ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ จินฺเตยฺยาถฯ
 ตัม กิสุส เหตุฯ เอสา ภิกขเว จินฺตา อตฺถสณฺหิตา เอสา อาทิพฺรหฺมจฺริยา
 เอสา นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺฌาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย
 สํวตฺตติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺีย ไชเยฯ อยํ
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ โยโค กรณฺีย ไชเยฯ

[๑๖๖๒]

มา ภิกขเว วิคฺคาหิกกมฺม กเถถ^๓ น ตฺวํ อิมํ ฆมฺมวินยํ อาชานาสิ
 อหํ อิมํ ฆมฺมวินยํ อาชานามิ ก็ ตฺวํ อิมํ ฆมฺมวินยํ อาชานิสฺสฺสสิ มิจฺฉา-
 ปฏฺิปปนฺโน ตฺวมฺสสิ อหฺมสฺมิ สมฺมาปฏฺิปปนฺโน ปุเร วจฺนียํ ปจฺฉา อวจ ปจฺฉา วจฺนียํ
 ปุเร อวจ สหิตํ เม อสฺหิตนฺเต อาจิณฺณนฺเต^๔ วิปฺราวตฺตํ อาโรปีโต เต วาโท
 ปฺรวาทปฺปโมกฺขาย^๕ นิคฺคหิตฺสสิ นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปิโหสีติฯ ตัม กิสุส เหตุฯ
 เนสา ภิกขเว กถา อตฺถสณฺหิตา นาทิพฺรหฺมจฺริยา น นิพฺพิทาย น วิราคาย

๑. ม. ย. จินฺเตยฺยาถฯ

๒. ย. สํวตฺตนฺติฯ

๓. ม. ย. กเถยฺยาถฯ

๔. ม. อธิจฺฉินฺ เต ...ฯ

๕. ม. ย. จรฺวาทปฺปโมกฺขายฯ

จินตสูตร

ว่าด้วยการคิดในอริยสัจ ๔

[๑๖๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าคิดถึงอกุศลจิตอันลามกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด จีพอันนั้น สรีระก็อันนั้น จีพอย่างหนึ่ง สรีระก็อย่างหนึ่ง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เป็นอีกก็หามิได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย... นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดว่านี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

วิคคาหิกกถาสสูตร

ว่าด้วยการพูดที่ไม่เป็นประโยชน์

[๑๖๖๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าพูดถ้อยคำแก่งแย่งกันว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ เรารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจรรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด เราปฏิบัติถูก สิ่งที่ควรพูดก่อน ท่านพูดเสียทีหลัง สิ่งที่ควรพูดทีหลัง ท่านพูดเสียก่อน เป็นประโยชน์แก่เรา ไม่เป็นประโยชน์แก่ท่าน ความเป็นไปอย่างอื่นที่คลาดเคลื่อน ท่านประพฤติกแล้ว ท่านยกวาตะขึ้นแล้วเพื่อเปลื้องวาตะของผู้อื่น ท่านถูกข่มจีแล้ว ท่านจงชำแรกออก ถ้าท่านอาจ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย... นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะพูด พึงพูดว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไป

น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญญาย น สมโพธาย น นิพพานาย สํวตฺตติฯ
 กเถนฺตา จ โข ตุมฺเห ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ กเถยฺยาถ อัยํ ทุกฺขสมฺมทโยติ
 กเถยฺยาถ อัยํ ทุกฺขนิโรธติ กเถยฺยาถ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ฯเปฯ
 โยโค กรณียติฯ

(๑๖๖๓)

มา ภิกฺขเว อนเกวิหิตํ ตีรจฺฉานกถํ กเถถ^๑ฯ เสยฺยถีทํฯ ราชกถํ
 โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยฺยทฺธกถํ^๒ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ สยนกถํ
 มาลากถํ คนฺธกถํ ฌาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ
 อิตฺถีกถํ ปุริสกถํ^๓ สุรากถํ^๔ วิสิขากถํ กุมฺภจฺฉานกถํ ปุพฺพเปตกถํ นานตฺตกถํ
 โลกกฺขายิกํ สมฺมทกฺขายิกํ อิตฺถวาทกถํ อิติ วาฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ เนสา ภิกฺขเว
 กถา อตฺถสฺสยฺหิตา นาทิพฺรหฺมจฺริยกา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น
 อุปสมาย น อภิญญาย น สมโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ กเถนฺตา จ โข
 ตุมฺเห ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ กเถยฺยาถ อัยํ ทุกฺขสมฺมทโยติ กเถยฺยาถ อัยํ ทุกฺข-
 นิโรธติ กเถยฺยาถ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ กเถยฺยาถฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ
 เอสา ภิกฺขเว กถา อตฺถสฺสยฺหิตา เอสา อาทิพฺรหฺมจฺริยกา เอสา นิพฺพิทาย วิราคาย
 นิโรธาย อุปสมาย อภิญญาย สมโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ตสฺมา ตีห
 ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีย โย ฯเปฯ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค
 กรณียติฯ

สมาธิวคฺโค ปจฺจโมฯ

ตสฺสทฺธานํ

สมาธิปฏิสถลानา

สมณพราหมณวิตกุก^๕

กุลปุตฺตา อปเร เทว

จินฺตา วิคฺคาหิกา กถาติ^๖ฯ

๑. ม. ย. กเถยฺยาถฯ

๒. ย. สฺยทฺธกถํฯ

๓. ม. อัยํ ปาโจ นตฺติฯ

๔. สุรกกถนฺตปิ ปาโจฯ

๕. ม. สมณพราหมณา วิตกุกํฯ ย. สมณพราหมณา วิตกุกาฯ

๖. ส. กเถน จาติฯ

เพื่อความหน่าย... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ไตรจ্ঞานกถาสูต

ว่าด้วยการพูดไตรจ্ঞานกถา

(๑๖๖๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าพูดไตรจ্ঞานกถา ซึ่งมีหลายอย่าง
คือ พูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องรบ เรื่องข้าว
เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน
เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ
เรื่องตรอก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ล่องลပ်ไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล
เรื่องความเจริญและความเสื่อม ด้วยประการนั้นๆ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย...
นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะพูด พึงพูดว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น
ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธ-
คามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สมาธิวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมาธิสูตร	๒. ปฏิสัถลาณสูตร
๓. กุลปุตตสูตรที่ ๑	๔. กุลปุตตสูตรที่ ๒
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒
๗. วิตักกสูตร	๘. จินตสูตร
๙. วิคคาหิกกถาสูต	๑๐. ไตรจ্ঞานกถาสูต

ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนาถุโค ทุติโย

(๑๖๖๔)

เอวมฺเม สฺมํ เอกํ สมํ ภาควา พาราณสํ วิหริติ อธิปตเน มิคทาเยฯ
 ตตฺร โข ภาควา ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ อามนฺเตสิ เทวเม ภิกฺขเว อนฺตา
 ปพฺพชิตฺเตน น เสวิตพฺพาฯ กตเม เทว^๑ฯ โย จายํ กามสฺส กามสุขลลิกานฺนโยโค
 หีนํ คมฺโม ปณฺธุชนิกโก อนริโย อนตฺถสฺสหิโต โย จายํ อตฺตกิลมณานฺนโยโค
 ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสฺสหิโตฯ เอเตเต^๒ ภิกฺขเว อุโก อนฺเต อนฺนปคฺมม
 มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ฌาณกรณี อุปสมาย
 อภิญฺญาเย สมฺโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ กตมา จ สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา
 ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ฌาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาเย
 สมฺโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ อยมฺเว อริโย อฏฺฐจฺกโก มคฺโคฯ เสยฺยถิ^๓ฯ
 สมนฺมาทิฏฺฐิ สมนฺมาสงฺกปโป สมนฺมาวาจา สมนฺมากมฺมโนโต สมนฺมาอาชีโว สมนฺมาวายาโม
 สมนฺมาสติ สมนฺมาสมาธิฯ อโย โข สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน
 อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ฌาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาเย สมฺโพชาย นิพฺพานาย
 สํวตฺตติฯ

(๑๖๖๕)

อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺโข อริยสจฺจํฯ ชาตปิ ทุกฺขา ชราปิ ทุกฺขา
 พฺยาธิปิ^๓ ทุกฺขา มรณมฺปิ ทุกฺโข อปฺปิเยหิ สมนฺปโยโค ทุกฺโข ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข
 ยมฺปิจํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺโข สจฺจิตฺเตน ปณฺจุปาทานกฺขนฺธา^๔ ทุกฺขาฯ อิทํ โข
 ปน ภิกฺขเว ทุกฺขสมฺภูตโย^๕ อริยสจฺจํฯ ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิราคสฺสทฺตา
 ตตฺรตตฺราภินนฺทินิ^๖ฯ เสยฺยถิ^๓ฯ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหาฯ อิทํ โข
 ปน ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธो^๖ อริยสจฺจํฯ โย ตสฺสา เยว ตณฺหาเยว อเสสวिरาคนิโรธ

๑. ส. อิทํ ปาฐทวํ น ทิสฺสติฯ

๒. ม. เอเต โขฯ

๓. ม. ย. พฺยาธิปิฯ

๔. ป. ปณฺจุปาทานกฺขนฺธาปิฯ

๕. ม. ย. ทุกฺขสมฺภูตโยฯ

๖. ม. ย. ทุกฺขนิโรธํฯ เอวมฺปิฯ

ธัมมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒

ตถาคตสูตรที่ ๑

ทรงแสดงพระธรรมจักร

(๑๖๖๔)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุปัญจวัคคีย์มาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสุด ๒ อย่างนี้ อันบรรพชิตไม่ควรเสพ ส่วนสุด ๒ อย่างนั้นเป็นไฉน? คือ การประกอบตนให้พัวพันด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย เป็นของเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปฤชชน ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑ การประกอบความลำบากแก่ตน เป็นทุกข์ ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑ ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ส่วนสุด ๒ อย่างเหล่านี้ อันตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว กระทำจักขุ กระทำญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ก็ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางนั้น... เป็นไฉน? คือ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ ซึ่งได้แก่ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางนี้แล อันตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว กระทำจักขุ กระทำญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

(๑๖๖๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกข์ขอรียสัจนี้แล คือ ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่ก็เป็นทุกข์ ความเจ็บก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความประจวบด้วยสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปราศจากสิ่งใดไม่ได้ แม้ข้อนั้นก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์ ก็ทุกข์สมุทฺथขอรียสัจนี้แล คือ ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ความเพติดเพตินิยมนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ก็ทุกข์นิโรธขอรียสัจนี้แล คือ ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งตัณหานั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัย ก็ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาขอรียสัจนี้แล คือ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ซึ่งได้แก่สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.

จาโค ปฏิณิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโยฯ อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทฺวณฺโณโรธคามินี-
ปฏิบัติทา อริยสจฺจํฯ อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคฯ เสยฺยถิทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ๔เปฯ
สมฺมาสมาธิฯ

[๑๖๖๖]

อิทํ ทฺวณฺโณ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขุ
อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ ตํ
โห ปนิตํ ทฺวณฺโณ อริยสจฺจํ ปริณฺเวยฺยนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ ๔เปฯ ปริณฺเวยฺยตฺถนฺติ เม
ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขุ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา
อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ

[๑๖๖๗]

อิทํ ทฺวณฺโณ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส
จกฺขุ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก
อฺทปาติฯ ตํ โห ปนิตํ ทฺวณฺโณ อริยสจฺจํ ปหาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว
ปุพฺเพ ๔เปฯ ปหีนฺนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขุ อฺทปาติ
ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ

[๑๖๖๘]

อิทํ ทฺวณฺโณ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส
จกฺขุ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ
ตํ โห ปนิตํ ทฺวณฺโณ อริยสจฺจํ สจฺจิกาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺต-
สฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขุ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ
อาโลโก อฺทปาติฯ ตํ โห ปนิตํ ทฺวณฺโณ อริยสจฺจํ สจฺจิกตฺถนฺติ เม ภิกฺขเว
ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขุ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ
วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ

[๑๖๖๙]

อิทํ ทฺวณฺโณโรธคามินีปฏิบัติทา อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺต-
สฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขุ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ
อาโลโก อฺทปาติฯ ตํ โห ปนิตํ ทฺวณฺโณโรธคามินีปฏิบัติทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพนฺติ
เม ภิกฺขเว ๔เปฯ ภาวิตนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขุ
อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ

[๑๖๖๖]

คุณกรภิกขุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้นควรกำหนดรู้ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้นเรากำหนดรู้แล้ว.

[๑๖๖๗]

คุณกรภิกขุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขสมุทยอริยสัจ^๑ ฯลฯ ทุกขสมุทยอริยสัจนั้นควรละ ฯลฯ ทุกขสมุทัยอริยสัจนั้นเราละแล้ว.

[๑๖๖๘]

คุณกรภิกขุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขนิโรธอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้นควรกระทำให้แจ้ง. ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้นเรากระทำให้แจ้งแล้ว

[๑๖๖๙]

คุณกรภิกขุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นควรเจริญ จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้ว แก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นเราเจริญแล้ว.

๑. ข้อสังเกต : มีการแปลโดยเขียนทั้ง ๒ แบบ คือ “ทุกขสมุทยอริยสัจ” และ “ทุกขสมุทัยอริยสัจ” -ผู้รวบรวม

[๑๖๗๐]

ยวากีวณจ เม ภิกขเว อิมสฺส จตุสฺส อริยสัจเจสฺส เอวณฺติปริวณฺณํ ทวาทสาการํ
 ยถาภูตํ ฌาณทสฺสนํ น สุวิสุทฺธํ อโหสิ เนว ตาวาหํ ภิกขเว สทเวเก โลเก สมารเก
 สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺรหฺมณียา ปชาย สทเวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ
 อภิสมฺพุทฺธो^๑ ปจฺจณฺณาสี^๒ ยโต จ โข เม ภิกขเว อิมสฺส จตุสฺส อริยสัจเจสฺส
 เอวณฺติปริวณฺณํ ทวาทสาการํ ยถาภูตํ ฌาณทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ อโหสิ อถาหํ ภิกขเว
 สทเวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺรหฺมณียา ปชาย สทเวมนุสฺสาย
 อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺธอ ปจฺจณฺณาสี^๓ ฌาณณจ ปน เม ทสฺสนํ
 อุทปาติ อกฺขปา เม วิมุตฺติ^๔ อยมณฺติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ^๕ อิทมวโจ
 ภควา^๖ อตฺตมฺนา ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทฺนฺติ^๗ ฯ

[๑๖๗๑]

อิมสฺมิณจ ปน เวยฺยาकरणสฺมี ภณฺณมานเ อายสฺมโต โกณฺทณฺณสฺส
 วิรชํ วิตมลํ ฌมฺมจกฺขํ อุทปาติ ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธฌมฺมนฺติ^๑
 ปวตฺติเต จ^๒ ภควตา ฌมฺมจกฺเก ภูมฺมา เทวา สทฺทมนุสฺสาวสฺสํ เอตํ ภควตา
 พาราณสียํ อสิปตฺเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ
 สมณเณ วา พฺรหฺมณเณ วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมณฺนา วา เกนจิ วา
 โลกมฺินฺติ^๓ ภูมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมฺมหาราชิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาวสฺสํ
 เอตํ ภควตา พาราณสียํ อสิปตฺเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ
 อปฺปฏิวตฺติยํ สมณเณ วา พฺรหฺมณเณ วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมณฺนา วา
 เกนจิ วา โลกสฺมินฺติ^๔ จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ตาวตีสํ เทวา^๕
 ยามา เทวา^๖ ตฺลิตา เทวา^๗ นิมฺมานรตี เทวา^๘ ปฺรนิมฺมิตวสวตฺตี^๙ เทวา^{๑๐}
 พฺรหฺมกายิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาวสฺสํ เอตํ ภควตา พาราณสียํ อสิปตฺเน มิคทาเย
 อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมณเณ วา พฺรหฺมณเณ วา เทเวน
 วา มาเรน วา พฺรหฺมณฺนา วา เกนจิ วา โลกสฺมินฺติ^{๑๑} ฯ

๑. ม. ย. อภิสมฺพุทฺธอติ^๑ เอวณฺติปริวณฺณํ ฯ

๒. ย. เจโตวิมุตฺติ^๒ ฯ

๓. ย. อภินนฺทฺนฺติ^๓ ฯ

๔. ส. ม. จ ปน^๔ ฯ

๕. ย. วสวตฺติโน^๕ ฯ

[๑๖๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ญาณทัสสนะ (ความรู้ความเห็น) ตามความเป็นจริง มีวนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ของเรา ยังไม่บริสุทธิ์เพียงใด เราก็ยังไม่ไปปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้หลุดตรัสมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น ก็เมื่อใด ญาณทัสสนะ (ความรู้ความเห็น) ตามความเป็นจริง มีวนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ของเรา บริสุทธิ์ดีแล้ว เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้หลุดตรัสมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ก็ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้น แก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติที่สุด บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ปลื้มใจ ชื่นชมภายิตของพระผู้มีพระภาค.

[๑๖๗๑]

ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภายิตนี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่ ท่านโกณฑัญญะว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา ก็เมื่อพระผู้มีพระภาค ทรงประกาศธรรมจักรแล้ว พวกภุมมเทวดาได้ประกาศว่า นั้นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม อันพระผู้มีพระภาคทรงประกาศ แล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ประกาศไม่ได้ พวกเทพชั้นจาตุมหาราชได้ฟังเสียงของพวกภุมมเทวดาแล้ว... พวกเทพชั้นดาวดึงส์ได้ฟังเสียงของพวก เทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว... พวกเทพชั้นยามาได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว... พวกเทพชั้นดุสิตได้ฟังเสียงของ พวกเทพชั้นยามาแล้ว... พวกเทพชั้นนิมมานรดีได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นดุสิตแล้ว... พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดีได้ ฟังเสียงของพวกเทพชั้นนิมมานรดีแล้ว... พวกเทพที่นับเนื่องในหมู่พรหมได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดีแล้ว ได้ประกาศว่า นั้นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม อันพระผู้มีพระภาคทรงประกาศแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ประกาศไม่ได้.

[๑๖๗๒]

อิติห เตน ขณน [๑] เตน มุหุตเตน ยาว พุรหมโลกา สทโท อพุกคจจิฯ
 อยณจ ทสสหัสสี โลกธาตุ สงกมปิ สมปกมปิ สมปเวธิฯ อปปมาโณ จ โอฬาโร^๒
 โอภาโส โลเก ปาตุโรหิ อติกกมเมว^๓ เทวานํ เทวานุกาวนติฯ

[๑๖๗๓]

อด โข ภควา อุทานํ อุทานะสิ อณฺณาสี วต โภ โกณฺฑณฺโณ อณฺณาสี
 วต โภ โกณฺฑณฺโณติฯ อิติ หิทำ อายสฺมโต โกณฺฑณฺณสฺส อณฺณาโกณฺฑณฺโณเตว
 นามํ อโหสีติฯ

[๑๖๗๔]

อิทำ ทุกขํ อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส
 จกฺขุํ อุทปาติ ฌาณํ อุทปาติ ปณฺณวา อุทปาติ วิชฺชา อุทปาติ อาโลโก อุทปาติฯ
 ตํ โข ปนินํ ทุกขํ อริยสจฺจํ ปริณฺเอยฺยณฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ ฯเปฯ
 ปริณฺณตฺตฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทปาติ
 ฌาณํ อุทปาติ ปณฺณวา อุทปาติ วิชฺชา อุทปาติ อาโลโก อุทปาติฯ

[๑๖๗๕]

อิทำ ทุกฺขสมฺมทโย อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสฺส
 ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทปาติ ฌาณํ อุทปาติ ปณฺณวา อุทปาติ วิชฺชา อุทปาติ อาโลโก
 อุทปาติฯ ตํ โข ปนินํ ทุกฺขสมฺมทโย อริยสจฺจํ ปหาตพฺพนฺติ ภิกฺขเว
 ตถาคตํ ปุพฺเพ ฯเปฯ ปหีนฺนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสฺส
 ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุทปาติ ฌาณํ อุทปาติ ปณฺณวา อุทปาติ วิชฺชา อุทปาติ
 อาโลโก อุทปาติฯ

๑. ม. ย. เตน ลเยนฯ

๒. ม. ย. อุฬาโรฯ

๓. ส. ม. ย. อติกกมเมวฯ

[๑๖๗๒]

โดยขณะนั้น โดยครุณัน เสียงได้ระบือขึ้นไปจนถึงพรหมโลกด้วยประการฉะนี้ ก็หมื่นโลกธาตุนี้นะเพื่อนสะท้าน
หวั่นไหว ทั้งแสงสว่างอันยิ่ง หาประมาณมิได้ ได้ปรากฏแล้วในโลก ล่วงเทวานุภาพของพวกเทพดาทั้งหลาย.

[๑๖๗๓]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงเปล่งอุทานว่า

โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ เพราะเหตุนี้คำว่าย
อัญญาโกณฑัญญะ จึงได้เป็นชื่อของท่านโกณฑัญญะ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

ตถาคตสูตรที่ ๒

จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง เกิดแก่ตถาคต

[๑๖๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกข-
อริยสัจนั้น ควรกำหนดรู้ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย กำหนดรู้แล้ว.

[๑๖๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่
พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขสมุทยอริยสัจ ฯลฯ
ทุกขสมุทยอริยสัจนั้นควรละ ฯลฯ ทุกขสมุทยอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย
ละได้แล้ว.

[๑๖๗๖]

อิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส
 ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก
 อุตฺปาติฯ ตํ โข ปณฺิํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจํ สจฺจนิกาทพฺพนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ
 ปุพฺเพ ฯเปฯ สจฺจนิกตฺนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ
 อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ

[๑๖๗๗]

อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺิปปทา อริยสัจจนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ
 อนนุสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา
 อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ ตํ โข ปณฺิํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺิปปทา อริยสัจจํ
 ภาเวตพฺพนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ ฯเปฯ ภาวิตนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ
 ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา
 อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติติฯ

[๑๖๗๘]

จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว อริยสัจฺจานิฯ กตฺมานิ จตฺตาริฯ ทุกฺขํ อริยสัจจํ
 ทุกฺขสมุทฺทโย อริยสัจจํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺิปปทา อริยสัจจํฯ

[๑๖๗๙]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสัจจํฯ ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาคิสฺส วจฺนียํฯ
 กตฺเม ปญฺจ^๑ฯ ฐปฺปปาทานกฺขนฺธํ ฯเปฯ วิญฺญาณฺฐปาทานกฺขนฺธํฯ อิทํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสัจจํฯ

[๑๖๘๐]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทฺทโย อริยสัจจํฯ ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา
 นนฺทิราศสฺสคตา ตตฺตรตฺตฺราภินนฺทินิฯ เสยฺยถิ^๒ฯ กามตณฺหา ภวตณฺหา
 วิภวตณฺหาฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทฺทโย อริยสัจจํฯ

๑. ม. ย. เสยฺยถิ^๑ฯ ส. กตฺเม ปญฺจ เสยฺยถิ^๒นฺติ ปมาทเลโขฯ

[๑๖๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขนิโรธอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้น ควรกระทำให้แจ้ง ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลายกระทำให้แจ้งแล้ว.

[๑๖๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นควรเจริญ จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย เจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๒

ขันธสูตร

ว่าด้วยอริยสัจ ๔

[๑๖๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ เหล่านี้ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ^[๑] ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ.

[๑๖๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสัจเป็นไฉน? ควรจะกล่าวได้ว่า อุปาทานขันธ ๕ อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? ได้แก่อุปาทานขันธคือรูป อุปาทานขันธคือเวทนา อุปาทานขันธคือสัญญา อุปาทานขันธคือสังขาร อุปาทานขันธคือวิญญาณ นี้เรียกว่าทุกขอริยสัจ.

[๑๖๘๐]

ก็ทุกขสมุททยอริยสัจเป็นไฉน? ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วย ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุททยอริยสัจ.

๑. ทุกขสมุททยอริยสัจ -ผู้รวบรวม

[๑๖๘๑]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺวณฺนิโรธํ อริยสัจจํ โย ตสฺสา ยเว ตณฺหา ย อเสส-
 วิจารณ์โรธํ จาโค ปฏินิสฺสํโก มุตฺติ อนาลโย อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺวณฺนิโรธํ
 อริยสัจจํ

[๑๖๘๒]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺวณฺนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํ อยมเว อริโย อฏฺฐงฺกโก
 มกุโธฯ เสขยธัมมํฯ สมฺมาทิฏฺฐิฯ เปฯ สมฺมาสมมฺมิฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺวณฺ-
 นิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํ

[๑๖๘๓]

อิมานิ โห ภิกฺขเว จตฺตาริ อริยสัจฺจานิฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิทํ ทฺวณฺนํ
 โยโค กรณียํฯ เปฯ อัม ทฺวณฺนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๖๘๔]

จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว อริยสัจฺจานิฯ กตมานิ จตฺตาริฯ ทฺวณฺ อริยสัจจํ
 ทฺวณฺสมุทโย อริยสัจจํ ทฺวณฺนิโรธํ อริยสัจจํ ทฺวณฺนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํ

[๑๖๘๕]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺวณฺ อริยสัจจํฯ ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตฺตานํติสฺส วจฺนียํฯ
 กตมานิ ฉฯ จกฺขวายตฺนํฯ เปฯ มนายตฺนํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺวณฺ อริยสัจจํ

[๑๖๘๖]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺวณฺสมุทโย อริยสัจจํฯ ยายํ ตณฺหา โปโนพฺพวิกา
 นนฺทึราคสํหคตา ตตฺตรตฺตรานินฺนุทฺธิฯ เสขยธัมมํฯ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหาฯ
 อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺวณฺสมุทโย อริยสัจจํ

[๑๖๘๑]

ก็ทุกขนิโรธอริยสังเป็นไฉน? ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งตัณหา นั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัยตัณหา นั้นนี้เรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสัง.

[๑๖๘๒]

ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นแหละ คือ สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง.

[๑๖๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัง ๔ เหล่านี้แล เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

อายตนสูตร

ว่าด้วยอริยสัง ๔

[๑๑๘๔]^๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัง ๔ เหล่านี้ อริยสัง ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัง ทุกขสมุททยอริยสัง ทุกขนิโรธอริยสัง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง.

[๑๖๘๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสังเป็นไฉน? ควรจะกล่าวว่า อายตนะภายใน ๖ อายตนะภายใน ๖ เป็นไฉน? คือ อายตนะคือตา ฯลฯ อายตนะคือใจ นี้เรียกว่า ทุกขอริยสัง.

[๑๖๘๖]

ก็ทุกขสมุททยอริยสังเป็นไฉน? ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วยความ กำหนดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุททยอริยสัง.

๑. [๑๖๘๔] -ผู้รวบรวม

[๑๖๘๗]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจํ โย ตสฺสาเยว ตณฺหาเยว อเสส-
 วิวรคานิโรธํ จาโค ปฏินิสฺสํโก มุตฺติ อนาลโย อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธํ
 อริยสัจจํ ฯ

[๑๖๘๘]

กตมณฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํ อยมฺเว อริโย
 อฏฺฐังคิโก มคฺโค ฯ เสขยธัมมํ สมมาทิฏฺฐิ ฯ เป ฯ สมมาสมาธิ ฯ อิทํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํ ฯ

[๑๖๘๙]

อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ อริยสัจฺจานิ ฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิทํ
 ทุกฺขนฺตํ โยโค กรณียํ ฯ เป ฯ อัม ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาติ โยโค กรณียติ ฯ

[๑๖๙๐]

ชาเรถ โน ตฺวเมห ภิกฺขเว มยา จตฺตาริ อริยสัจฺจานิ เทสิตานีติ ฯ เอวํ
 วุตฺเต อณฺณตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ อหํ โข ภนฺเต ชาเรมิ ภควตา
 จตฺตาริ อริยสัจฺจานิ เทสิตานีติ ฯ ยถากถํ ปน ตวํ ภิกฺขุ ชาเรสิ มยา
 จตฺตาริ อริยสัจฺจานิ เทสิตานีติ ฯ ทุกฺขํ ขวาทํ ภนฺเต ภควตา ปจฺมํ อริยสัจจํ
 เทสิตํ ชาเรมิ ทุกฺขสมุทฺยํ ขวาทํ ภนฺเต ภควตา ทุตฺติยํ อริยสัจจํ เทสิตํ ชาเรมิ
 ทุกฺขนิโรธํ ขวาทํ ภนฺเต ภควตา ตติยํ อริยสัจจํ เทสิตํ ชาเรมิ ทุกฺขนิโรธ-
 คามินีปฏิปทํ ขวาทํ ภนฺเต ภควตา จตุตฺถํ อริยสัจจํ เทสิตํ ชาเรมิ ฯ เอวํ ขวาทํ
 ภนฺเต ชาเรมิ ภควตา จตฺตาริ อริยสัจฺจานิ เทสิตานีติ ฯ

[๑๖๘๗]

ก็ทุกขนิโรธอริยสังเป็นไหน? ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งตัณหา นั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัยตัณหา นั้นเรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสัง.

[๑๖๘๘]

ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังเป็นไหน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นแหละ คือ สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง.

[๑๖๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัง ๔ เหล่านี้แล เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

ธารณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัง ๔

[๑๖๙๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำอริยสัง ๔ ที่เราแสดงไว้เถิด.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำซึ่งอริยสัง ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ เธอทรงจำอริยสัง ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสังเป็นข้อที่ ๑ ทุกขสมุทยอริยสังเป็นข้อที่ ๒ ทุกขนิโรธอริยสังเป็นข้อที่ ๓ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังเป็นข้อที่ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัง ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วอย่างนี้แล.

[๑๖๙๑]

สาธุ สาธุ ภิกขุ สาธุ โข ตวั ภิกขุ ชาเรสิ มया จตุตตาริ อริยสัจจานิ
 เทสิตานี^๑ฯ ทุกข์ โข ภิกขุ มया ปจัม อริยสัจจํ เทสิตํ ตถา นํ ชาเรหิ
 ทุกขสมุทโย โข ภิกขุ มया ทุตติยํ อริยสัจจํ เทสิตํ ตถา นํ ชาเรหิ ทุกขนิโรธ
 โข ภิกขุ มया ตติยํ อริยสัจจํ เทสิตํ ตถา นํ ชาเรหิ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา^๒
 โข ภิกขุ มया จตุตถํ อริยสัจจํ เทสิตํ ตถา นํ ชาเรหิฯ เอวํ โข ภิกขุ ชาเรหิ
 มया จตุตตาริ อริยสัจจานิ เทสิตานีฯ ตสฺมา ติห ภิกขุ อิทํ ทุกขนฺติ โยโค
 กรรมโย ๔เปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรรมโยติฯ

[๑๖๙๒]

ชาเรถ โน ตุมฺเห ภิกขเว มया จตุตตาริ อริยสัจจานิ เทสิตานีติฯ เอวํ
 วุตฺเต อณฺณตโร ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ อหํ โข ภนฺเต ชาเรมิ ภควตา
 จตุตตาริ อริยสัจจานิ เทสิตานีติฯ ยถากถํ ปน ตวั ภิกขุ ชาเรสิ มया จตุตตาริ
 อริยสัจจานิ เทสิตานีติฯ ทุกข์ ขวาทํ ภนฺเต ภควตา ปจัม อริยสัจจํ เทสิตํ
 ชาเรมิฯ โย หิ โกจิ ภนฺเต สมฺโณ วา พุราหฺมโณ วา เอวํ วเทยฺย เนตํ ทุกข์
 ปจัม อริยสัจจํ ยํ สมณฺณ โคตเมน เทสิตํ อหเมตํ ทุกข์ ปจัม อริยสัจจํ
 ปจฺจกฺขาย อณฺณํ ทุกข์ ปจัม อริยสัจจํ ปณฺณเปตฺตคามีติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ
 ทุกขสมุทโย ขวาทํ ภนฺเต ภควตา ๔เปฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทํ ขวาทํ ภนฺเต
 ภควตา จตุตถํ อริยสัจจํ เทสิตํ ชาเรมิฯ โย หิ โกจิ ภนฺเต สมฺโณ วา พุราหฺมโณ
 วา เอวํ วเทยฺย เนตํ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา จตุตถํ อริยสัจจํ ยํ สมณฺณ
 โคตเมน เทสิตํ อหเมตํ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทํ จตุตถํ อริยสัจจํ ปจฺจกฺขาย อณฺณํ
 ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทํ จตุตถํ อริยสัจจํ ปณฺณเปตฺตคามีติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ เอวํ
 ขวาทํ ภนฺเต ชาเรมิ ภควตา จตุตตาริ อริยสัจจานิ เทสิตานีติฯ

๑. ม. เทสิตานีติฯ เอวมฺปิฯ

๒. พุ. ...ปฏิปทํฯ

[๑๖๙๑]

พ. คุณกรภิกษุ ดีละๆ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วได้ถูกต้อง เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอทรงจำได้ เราแสดงทุกขสมุทยอริยสัจเป็นข้อที่ ๒ เธอก็ทรงจำได้ เราแสดงทุกขนิโรธอริยสัจเป็นข้อที่ ๓ เธอก็ทรงจำได้ เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็ทรงจำได้ เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างนี้แล คุณกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ธารณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัจ ๔ อย่างถูกต้อง

[๑๖๙๒]

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงไว้แล้วเถิด

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำได้ซึ่งอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว.

พ. คุณกรภิกษุ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่ไม่ใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ นั้นเสียแล้วบัญญัติทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มีฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจเป็นข้อที่ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่ไม่ใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา-อริยสัจข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา-อริยสัจข้อที่ ๔ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจข้อที่ ๔ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มีฐานะที่จะมีได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วอย่างนี้แล.

[๑๖๙๓]

สาธุ สาธุ ภิกขุ สาธุ โข ตวั ภิกขุ ฐาเรสิ มยา จตุตตาริ อริยสัจจานิ เทสิตานิฯ
 ทุกข์ โข ภิกขุ มยา ปจัม อริยสัจ เทสิตํ ตถา นํ ฐาเรหิฯ โย หิ โกจิ
 ภิกขุ สมโณ วา พุราหุณโณ วา เอวํ วเทยฺย เนตํ ทุกข์ ปจัม อริยสัจ ยํ^๑
 สมณฺณ โคตเมณ เทสิตํ อหเมตํ ทุกข์ ปจัม อริยสัจ ปจฺจกฺขาย อณฺณํ ทุกข์
 ปจัม อริยสัจ ปณฺณเปสฺสามีติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ ทุกฺขสมุทโย โข ภิกขุ ฯเปฯ
 ทุกฺขนิโรธ โข ภิกขุ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา โข ภิกขุ มยา จตุตถํ อริย-
 สัจจํ เทสิตํ ตถา นํ ฐาเรหิฯ โย หิ โกจิ ภิกขุ สมโณ วา พุราหุณโณ วา เอวํ
 วเทยฺย เนตํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา จตุตถํ อริยสัจจํ ยํ สมณฺณ โคตเมณ
 เทสิตํ อหเมตํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทํ จตุตถํ อริยสัจจํ ปจฺจกฺขาย อณฺณํ ทุกฺข-
 นิโรธคามินีปฏิปทํ จตุตถํ อริยสัจจํ ปณฺณเปสฺสามีติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ เอวํ โข
 ตวั ภิกขุ ฐาเรหิ มยา จตุตตาริ อริยสัจจานิ เทสิตานิฯ ตสฺมา ติห ภิกขุ อิทํ
 ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีย โข ฯเปฯ อयํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๖๙๔]

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ อวิชฺชา อวิชฺชาติ ฆนฺเต
 วุจฺจติ กตมา นุ โข ฆนฺเต อวิชฺชา กิตฺตาวตา จ อวิชฺชาโคโต โหตีติฯ ยํ โข ภิกขุ
 ทุกฺเข อณฺณานํ ทุกฺขสมุทเย อณฺณานํ ทุกฺขนิโรธ อณฺณานํ ทุกฺขนิโรธคามินียา
 ปฏิปทาย อณฺณานํฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขุ อวิชฺชา เอตฺตาวตา จ อวิชฺชาโคโต โหติฯ
 ตสฺมา ติห ภิกขุ อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีย โข ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ
 โยโค กรณีย โข ฯ

[๑๖๙๓]

พ. คุณกรภิกษุ ดีละๆ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วได้ถูกต้อง เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอก็ทรงจำได้ ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่มิใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มีใช้ฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็ทรงจำได้ ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่มิใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มีใช้ฐานะที่จะมีได้ เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างนี้แล คุณกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

จบ สูตรที่ ๖

อวิชาสูตร

ว่าด้วยอวิชา

[๑๖๙๔]

ภิกษุณัณัณ ฌ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วิชาๆ ดังนี้ วิชาเป็นไฉน และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงจะชื่อว่าตกอยู่ในวิชา? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

คุณกรภิกษุ^๑ ความไม่รู้ในทุกข์ ในเหตุให้เกิดทุกข์ ในความดับทุกข์ ในทางที่จะให้ถึงความดับทุกข์ นี้เรียกว่าอวิชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลย่อมชื่อว่าตกอยู่ในอวิชา คุณกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๖๙๕]

เอกมนต์ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ วิชา วิชาติ ภนฺเต
 วุจฺจติ กตมา นฺ โข ภนฺเต วิชา กิตฺตาวตา จ วิชาคโต โหตีติฯ ยํ โข
 ภิกขุ ทุกฺโข ฌาณํ ทุกฺขสมุทเย ฌาณํ ทุกฺขนิโรธเ ฌาณํ ทุกฺขนิโรธคามินียา
 ปฏิปทาย ฌาณํฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขุ วิชา เอตฺตาวตา จ วิชาคโต โหตีติฯ
 ตสฺมา ตีห ภิกขุ อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณียํ ฯเปฯ อयํ ทุกฺขนิโรธคามินิ
 ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๖๙๖]

อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว มยา ปญฺญตฺตํ ตตฺถ อปริมาณา วณฺณา
 อปริมาณา พุชฺฌนา อปริมาณา สงฺกาสนา อิติปิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจนฺติฯ อิทํ
 ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว ฯเปฯ อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ
 ภิกฺขเว มยา ปญฺญตฺตํ ตตฺถ อปริมาณา วณฺณา อปริมาณา พุชฺฌนา อปริมาณา
 สงฺกาสนา อิติปิทํ ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิปทา อริยสจฺจนฺติฯ ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว อิทํ
 ทุกฺขนฺติ โยโค กรณียํ ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

วิชาสูตร

ว่าด้วยวิชา

[๑๖๙๕]

ภิกษุฉันนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วิชาๆ ดังนี้ วิชาเป็นไฉน และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงจะชื่อว่าถึงวิชา? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุ ความรู้ในทุกข์ ในเหตุให้เกิดทุกข์ ในความดับทุกข์ ในทางที่ให้ถึงความดับทุกข์ นี้เรียกว่า วิชา และด้วยเหตุเพียงเท่านั้น บุคคลย่อมชื่อว่าถึงวิชา ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

สังกาสสูตร

ว่าด้วยบัญญัติแห่งอริยสัจ ๔

[๑๖๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราบัญญัติว่า นี่เป็นทุกข์อริยสัจ อักขระ พยัญชนะ การจำแนกในทุกข์อริยสัจนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ นี่เป็นทุกข์อริยสัจ ฯลฯ เราบัญญัติว่า นี่เป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อักขระ พยัญชนะ การจำแนกทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ นี่เป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

[๑๖๙๗]

จตุตถาริmani ภิกขเว ตถานิ อวิตถานิ^๑ อนนฺตถานิฯ กตมานิ จตุตถาริฯ
 อิหิ ทุกฺขนฺติ ภิกขเว ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนนฺตถเมตํฯ อยํ ทุกฺขสมุทโยติ
 ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนนฺตถเมตํฯ อยํ ทุกฺขนิโรธติ ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธ-
 คามินิ ปฏิปทาติ ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนนฺตถเมตํฯ อิมานิ โข ภิกขเว
 จตุตถาริ ตถานิ อวิตถานิ อนนฺตถานิฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิหิ ทุกฺขนฺติ โยโค
 กรณียो ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ โยโค กรณียोติฯ

ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนวคฺโค ทุติโย ฯ

ตสฺสทุทธานํ

ตถาคเตน เทว วุตฺตา^๒ ขนฺธา อายตเนน จ
 ธารณาย^๓ จ เทว วุตฺตา อวิชฺชา วิชฺชา สงฺกาสฺนา ตเถน จาติ^๔ ฯ

๑. ส. อวิตถานิฯ

๒. ม. ธมฺมจกฺกํ ตถาคตํฯ

๓. ม. ธารณา จ เทว อวิชฺชาฯ อ. ธารณาย เทว ...ฯ

๔. ม. ... ตถาติฯ

ตถสูตร

ว่าด้วยของจริงแท้ ๔ อย่าง

[๑๖๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่างเป็นไหน? สิ่งนี้ว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ทางให้ถึงความดับทุกข์ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ธรรมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตรที่ ๑	๒. ตถาคตสูตรที่ ๒
๓. จันธสูตร	๔. आयตนสูตร
๕. ธารณสูตรที่ ๑	๖. ธารณสูตรที่ ๒
๗. อวิชาสูตร	๘. วิชาสูตร
๙. สังกาสนสูตร	๑๐. ตถสูตร

โกฏิกามวกุโค ตติโย

[๑๖๙๘]

เอกํ สมยํ ภควา วชชีสุ วิหริติ โกฏิกาเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ
 อามนฺเตสึ จตฺตุนํ ภิกฺขเว อริยสจฺจํ อนุโปชา อปฺปฏฺเวชา เอวमितํ ที่มฺมทฺธานํ
 สนฺชาวิทํ สํสริตํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจฯ กตเมสํ จตฺตุนํฯ ทุกฺขสฺส ภิกฺขเว
 อริยสจฺจสฺส อนุโปชา อปฺปฏฺเวชา เอวमितํ ที่มฺมทฺธานํ สนฺชาวิทํ สํสริตํ
 มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจ ทุกฺขสมุทฺยสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธสฺส อริย-
 สจฺจสฺสฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺิปทา อริยสจฺจสฺส อนุโปชา อปฺปฏฺเวชา เอวमितํ
 ที่มฺมทฺธานํ สนฺชาวิทํ สํสริตํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจฯ ตยิทํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริย-
 สจฺจํ อนุพฺพุทฺธํ ปฏฺวิทฺธํ ทุกฺขสมุทฺโย อริยสจฺจํ อนุพฺพุทฺธํ ปฏฺวิทฺธํ ทุกฺขนิโร-
 ธอ อริยสจฺจํ อนุพฺพุทฺธํ ปฏฺวิทฺธํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺิปทา อริยสจฺจํ อนุพฺพุทฺธํ ปฏฺวิทฺธํฯ
 อจฺฉินฺนา ภวตณฺหา จีณฺา ภวเนตฺติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติฯ อิทมวโจ ภควา
 อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรี เอตทวโจ สตฺถา

[๑๖๙๙]

จตฺตุนํ อริยสจฺจํ	ยถาภูตมทฺสสนา
สํสริตํ ที่มฺมทฺธานํ	ตาสุ ตาเสวว ชาติสฺฯ
ยานิ เอตานิ ทิฏฺฐานิ	ภวเนตฺติ สมฺมทฺตา
อจฺฉินฺนํ มฺลํ ทุกฺขสฺส	นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติฯ

โกฏิกามวรรคที่ ๓

วัชชีสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการตรัสรู้และไม่ตรัสรู้ อริยสัจ ๔

(๑๖๙๘)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกฏิกามในแคว้นวัชชี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดอริยสัจ ๔ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย จึงเล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดทุกขอริยสัจ ๑ ทุกขสมุทยอริยสัจ ๑ ทุกขนิโรธอริยสัจ ๑ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ๑ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย จึงเล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกขอริยสัจ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย ตรัสรู้แล้ว แทงตลอดแล้ว ทุกขสมุทยอริยสัจ... ทุกขนิโรธอริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย ตรัสรู้แล้วแทงตลอดแล้ว ตัณหาในภพขาดสูญแล้ว ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

(๑๖๙๙)

เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง
เราและเธอทั้งหลายได้ท่องเที่ยวไปในชาตินั้นๆ ตลอดกาลนาน
อริยสัจ ๔ เหล่านี้ เราและเธอทั้งหลายเห็นแล้ว
ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพพลอนขึ้นได้แล้ว
มูลแห่งทุกข์ตัดขาดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

จบ สูตรที่ ๑

[๑๗๐๐]

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหฺมณา วา อิํ ทฺวณฺณํ ยถาภูตํ
 นปฺปชานนฺติ อํ ทฺวณฺณํ โยติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ อํ ทฺวณฺณํ ไรโรติ ยถาภูตํ
 นปฺปชานนฺติ อํ ทฺวณฺณํ ไรโรคํ ปฏฺฐาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ฯ นเมเต ภิกขเว
 สมณา วา พราหฺมณา วา สมณํสุ วา สมณสมฺมตา พราหฺมณํสุ วา พราหฺมณ-
 สมฺมตา น จ ปเนเต อายสฺมนโต สามณฺณตถํ วา พราหฺมณตถํ วา ทิฏฺฐเจว
 ฐมเม สํ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺติ ฯ

[๑๗๐๑]

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พราหฺมณา วา อิํ ทฺวณฺณํ ยถาภูตํ
 ปชานนฺติ อํ ทฺวณฺณํ โยติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ อํ ทฺวณฺณํ ไรโรติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ
 อํ ทฺวณฺณํ ไรโรคํ ปฏฺฐาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ ฯ เต โขเม ภิกขเว สมณา วา
 พราหฺมณา วา สมณํสุ เจว สมณสมฺมตา พราหฺมณํสุ จ พราหฺมณสมฺมตา เต
 จ ปณายสฺมนโต สามณฺณตถจ พราหฺมณตถจ ทิฏฺฐเจว ฐมเม สํ อภิญฺญา
 สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺตฺติ ฯ อิทมวโจ ภควา อิํ วตฺวาน สุกโต อถาปรี
 เอตทวโจ สตฺถา

[๑๗๐๒]

เย ทฺวณฺณํ นปฺปชานนฺติ
 ยตถ จ สพฺพโส ทฺวณฺณํ
 ตถจ มคฺคํ น ชานนฺติ
 เจโตวิมุตฺติหีนา เต
 อภพฺพา เต อนฺตกิริยาย
 เย จ ทฺวณฺณํ ปชานนฺติ
 ยตถ จ สพฺพโส ทฺวณฺณํ
 ตถจ มคฺคํ ปชานนฺติ
 เจโตวิมุตฺติสมฺปนฺนา
 ภพฺพา เต อนฺตกิริยาย

อโธ ทฺวณฺณํ สมภวํ
 อเสสํ อุปฺปชฺชติ ฯ
 ทฺวณฺณํ ปสมคํ
 อโธ ปณฺณาวิมุตฺติยา
 เต เว ชาตฺยรูปคํ ฯ
 อโธ ทฺวณฺณํ สมภวํ
 อเสสํ อุปฺปชฺชติ ฯ
 ทฺวณฺณํ ปสมคํ
 อโธ ปณฺณาวิมุตฺติยา
 น เต ชาตฺยรูปคํ ฯ

วัชชีสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้จักและไม่รู้จักอริยสัจ ๔

[๑๗๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์... นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ และท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๑๗๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์... นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้นนับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ และนับว่าเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ และท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้งแล้วซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๗๐๒]

ชนเหล่าใดย่อมไม่รู้ชัดซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์
ความดับทุกข์ โดยประการทั้งปวงไม่มีเหลือ
และไม่รู้ชัดซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์
ชนเหล่านั้นเสื่อมแล้วจากเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ
ไม่ควรเพื่อกระทำที่สุดทุกข์ เข้าถึงชาติและชราโดยแท้
ส่วนชนเหล่าใดย่อมรู้ชัดซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์
ความดับทุกข์ โดยประการทั้งปวงไม่มีเหลือ
และรู้ชัดซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์
ชนเหล่านั้นถึงพร้อมแล้วด้วยเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ
ควรเพื่อกระทำที่สุดทุกข์ ไม่เข้าถึงชาติและชรา.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๗๐๓]

สาวตถิ์ฯ จตุตถาริมานิ ภิกขเว อริยสัจจานิฯ กตมานิ จตุตถาริฯ ทุกข์
อริยสัจจํ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํฯ อิมานิ โข ภิกขเว จตุตถาริ
อริยสัจจานิฯ อิมํสํ โข ภิกขเว จตุณฺณํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธตฺตา
ตถาคโถ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธติ วุจฺจติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทุกฺขนฺติ
โยโค กรณียํ ฯเปฯ อํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๗๐๔]

สาวตถิ์ฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ อรหฺนโถ สมฺมาสมฺพุทฺธา
ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมํ สพฺเพ เต จตุตถาริ อริยสัจจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมํฯ
เยปี^๑ หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ อรหฺนโถ สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตํ
อภิสมฺพุทฺธมฺมํ สพฺเพ เต จตุตถาริ อริยสัจจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมํฯ
เยปี หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ อรหฺนโถ สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมํ
สพฺเพ เต จตุตถาริ อริยสัจจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมํฯ กตมานิ จตุตถาริฯ ทุกข์
อริยสัจจํ ทุกฺขสมุทฺทโย อริยสัจจํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา
อริยสัจจํฯ เยปี หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ อรหฺนโถ สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถา
ภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมํ อภิสมฺพุทฺธมฺมํ อภิสมฺพุทฺธมฺมํ สพฺเพ เต อิมานิ จตุตถาริ
อริยสัจจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมํฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทุกฺขนฺติ โยโค
กรณียํ ฯเปฯ อํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

๑. โป. ม. เย หิ เกจิฯ เอวํเยปีฯ

สัมมาสัมพุทธสูตร

ว่าด้วยความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๑๗๐๓]

พระนครสาวดี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้ตรัสรู้อริยสัจ ๔ ประการนี้แล ตามความเป็นจริง ตถาคตเขาจึงกล่าวว่า เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

อรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๑๗๐๔]

พระนครสาวดี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดในอดีตกาล ตรัสรู้แล้วตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้แล้วซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักตรัสรู้ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดแล้ว จักตรัสรู้อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ตรัสรู้อยู่ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้อยู่ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ตรัสรู้แล้วตามความเป็นจริง... จักตรัสรู้... ตรัสรู้อยู่ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้อยู่ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๗๐๕]

ชานโต อหิ ภิกขเว ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ โน อชานโต อปสฺสโตฯ
 กิณฺจ ภิกขเว ชานโต กิ^๑ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ อิทํ ทุกฺขนฺตํ ภิกขเว
 ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ อयํ ทุกฺขสมุทโยติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ
 ขโย โหติ อयํ ทุกฺขนิโรธติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ อยํ ทุกฺขนิโรธ-
 คามินิ ปฏิปทาติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ เอวํ โข ภิกขเว ชานโต
 เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺตํ โยโค
 กรรมโย ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ โยโค กรรมโยติฯ

[๑๗๐๖]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยาถ เย จ โสตพฺพํ มณฺเฑยฺยํ มิตฺตา วา
 อมจฺจา วา ฅาตี วา สาลโหิตา วา เต โว ภิกฺขเว^๒ จตฺตุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ
 อภิสมฺยาเย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพาฯ กตเมสํ จตฺตุนํฯ
 ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขสมุทฺยสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺข-
 นิโรธคามินิปฏิปทาเย อริยสจฺจสฺสฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยาถ เย จ
 โสตพฺพํ มณฺเฑยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฅาตี วา สาลโหิตา วา ฯเปฯ เต โว
 ภิกขเว อิมํสํ จตฺตุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺยาเย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา
 ปตฺติจฺจาเปตพฺพาฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺตํ โยโค กรรมโย ฯเปฯ อยํ
 ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ โยโค กรรมโยติฯ

๑. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺติฯ

๒. ภิกฺขเว -ผู้รวบรวม

สอวักขยสูตร^๑

ว่าด้วยความสิ้นอาสวะ

[๑๗๐๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นอาสวะของผู้รู้ ผู้เห็น ไม่กล่าวความสิ้นอาสวะของผู้ไม่รู้ไม่เห็น ก็ความสิ้นอาสวะของผู้รู้อะไร ผู้เห็นอะไร? ความสิ้นอาสวะของผู้รู้เห็นว่า นี่ทุกข์... นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสิ้นอาสวะของผู้รู้ดังนี้ ผู้เห็นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

มิตตสูตร

ว่าด้วยการอนุเคราะห์มิตร

[๑๗๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เธอทั้งหลายจะพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งและชนเหล่าใดจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลहितก็ตาม จะพึงสำคัญถ้อยคำว่าเป็นสิ่งที่ตนควรเชื่อฟังชนเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงให้สมทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้ริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ริยสัจ ๔ เป็นไหน? คือ ทุกขอรียสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอรียสัจ ก็เธอทั้งหลายจะพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง... ชนเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงให้สมทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้ริยสัจ ๔ เหล่านี้แลตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๗๐๗]

จตุตถาริมานิ ภิกขเว อริยสัจจานิฯ กตมานิ จตุตถาริฯ ทุกข์ อริยสัจจํ
 ทุกขสมุทโย อริยสัจจํ ทุกขนิโรธอ อริยสัจจํ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํฯ
 อิมานิ โข ภิกขเว จตุตถาริ อริยสัจจานิ ตถานิ อวิตถานิ อนนถถานิ ตสฺมา
 อริยสัจจานีติ วุจฺจนฺติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณียํฯ เปฯ อัย
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๗๐๘]

จตุตถาริมานิ ภิกขเว อริยสัจจานิฯ กตมานิ จตุตถาริฯ ทุกข์ อริยสัจจํ
 ทุกขสมุทโย อริยสัจจํ ทุกขนิโรธอ อริยสัจจํ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํฯ
 สเทวเก โลเก สมารเก สพุรหฺมเก สสุสมณพฺรหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย
 ตถาคโตะ อริโย ตสฺมา อริยสัจจานีติ วุจฺจนฺติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทุกฺขนฺติ
 โยโค กรณียํฯ เปฯ อัย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๗๐๙]

จตุตถาริมานิ ภิกขเว อริยสัจจานิฯ กตมานิ จตุตถาริฯ ทุกข์ อริยสัจจํ
 ทุกขสมุทโย อริยสัจจํ ทุกขนิโรธอ อริยสัจจํ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํฯ

ตถสูตร

ว่าด้วยอริยสัจ ๔ เป็นของจริงแท้

[๑๗๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-
อริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล เป็นของจริงแท้
ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

โลกสูตร

พระตถาคตเป็นอริยะในโลกทั้งปวง

[๑๗๐๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-
อริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตถาคตเป็นอริยะในโลก พร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เพราะฉะนั้น
จึงเรียกว่า อริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำ
ความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

จบ สูตรที่ ๘

ปริญญะยสูตร

ว่าด้วยหน้าที่ในอริยสัจ ๔

[๑๗๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-
อริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล บรรดาอริยสัจ ๔

อิมานิ โข ภิกขเว จตตาริ อริยสัจจานิ^๑ อิมัส โข ภิกขเว จตุนัน อริยสัจจานัน
 อตฺถิ อริยสัจจํ ปริญฺเณยฺยํ อตฺถิ อริยสัจจํ ปหาตพฺพํ อตฺถิ อริยสัจจํ สจฺจนิกาตพฺพํ
 อตฺถิ อริยสัจจํ ภาเวตพฺพํ^๒ กตมณฺจ ภิกขเว อริยสัจจํ ปริญฺเณยฺยํ^๓ ทุกฺขํ ภิกขเว
 อริยสัจจํ ปริญฺเณยฺยํ ทุกฺขสมุทฺทโย อริยสัจจํ ปหาตพฺพํ ทุกฺขนิโรธอ อริยสัจจํ
 สจฺจนิกาตพฺพํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺธิปทา อริยสัจจํ ภาเวตพฺพํ^๔ ตสฺมา ติห ภิกขเว
 อิทํ ทุกฺขนฺตติ โยโค กรณียํ^๕ ๔เปฯ อัย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๗๑๐]

เอกํ สมยํ สมพฺพหุลา เถรา ภิกขุ เจติเยสุ^๑ วิหรนฺติ สหชนิเย^๒ฯ เตน โข
 ปน สมเยน สมพฺพหุลานํ เถรานํ ภิกขุนํ ปจฺจกตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ
 มณฺฑลมาเพ สนนินฺนํ สนนิปตฺตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาติ โย นฺุ โข
 อาวุโส ทุกฺขํ ปสฺสตี ทุกฺขสมุทฺทยํปิ โส ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธํปิ ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธคามินี
 ปฏฺธิปทํปิ ปสฺสตีติฯ

[๑๗๑๑]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา ความฺปติตฺเถโร^๓ ภิกขุ เอตทโวจ สมฺมุขา เมตฺถ อาวุโส
 ภควโต สุตํ สมฺมุขา ปฏิกฺกหิตํ โย ภิกขเว ทุกฺขํ ปสฺสตี ทุกฺขสมุทฺทยํปิ โส ปสฺสตี
 ทุกฺขนิโรธํปิ ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทํปิ ปสฺสตีฯ โย ทุกฺขสมุทฺทยํ ปสฺสตี
 ทุกฺขํปิ โส ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธํปิ ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทํปิ ปสฺสตีฯ โย
 ทุกฺขนิโรธํ ปสฺสตี ทุกฺขํปิ โส ปสฺสตี ทุกฺขสมุทฺทยํปิ ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธคามินี
 ปฏฺธิปทํปิ ปสฺสตีฯ โย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทํ ปสฺสตี ทุกฺขํปิ โส ปสฺสตี
 ทุกฺขสมุทฺทยํปิ ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธํปิ ปสฺสตีติฯ

โกฏฐคามวคฺโค ตติโยฯ

๑. ส. เจติสุฯ ม. ย. เจตฺตสุฯ

๒. ม. ย. สหชนินิเกฯ

๓. ย. ความฺปติ เถโรฯ

ประการนี้ อริยสัจที่ควรกำหนดรู้ ที่ควรละ ที่ควรกระทำให้แจ้ง ที่ควรให้เกิดมี มีอยู่
ก็อริยสัจที่ควรกำหนดรู้ เป็นไฉน? ทุกขอริยสัจ ควรกำหนดรู้ ทุกขสมุททยอริยสัจ
ควรละ ทุกขนิโรธอริยสัจ ควรกระทำให้แจ้ง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ควรให้เกิดมี
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ควัมปติสูตร

ผู้เห็นทุกข์ ชื่อว่าเห็นในสมุทัยนิโรธมรรค

[๑๗๑๐]

สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เถระมากรูปอยู่ ณ เมืองสหขนิยะ แคว้นเจตีย์ ก็สมัยนั้น เมื่อภิกษุผู้เถระมากรูปกลับจาก
บิณฑบาตในเวลาปัจฉายัตถ์ นั่งประชุมกันในโรงกลม เกิดสนทนากันขึ้นในระหว่างประชุมว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ผู้ใดหนอแล
ย่อมเห็นทุกข์ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นแม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

[๑๗๑๑]

เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระควัมปติเถระได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรผู้มีอายุ
ทั้งหลาย ผมได้ฟังมา ได้รับมาในทีเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ใดย่อมเห็นทุกข์ ผู้นั้นชื่อว่าย่อม
เห็นแม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้ใดย่อมเห็นทุกขสมุทัย
ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้ใดย่อมเห็น
ทุกขนิโรธ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
ผู้ใดย่อมเห็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขสมุทัย
แม้ทุกขนิโรธ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ โกฏฐคามวรรคที่ ๓

ตสฺสทุทานํ

เทว วหฺสี สมนาสฺมพุทฺโธ
มิตฺตํ^๑ ตถา จ โลโก จ

อรหํ อสวกฺขโย
อภิญฺเญยฺยํ^๒ ความปติติ ฯ

---

๑. ย. มิตฺตา ฯ

๒. ส. ม. ปริญฺเญยฺยํ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรค คือ

๑. วัชชีสูตรที่ ๑	๒. วัชชีสูตรที่ ๒
๓. สัมมาสัมพุทฺธสูตร	๔. อรหันตสูตร
๕. อาสวกัณฺณยสูตร	๖. มิตตสูตร
๗. ตถสูตร	๘. โลกสูตร
๙. ปริญฺเญยฺยสูตร	๑๐. ควัมปติสูตร

สีสปาปณณวคฺโค จตุตฺโถ

[๑๗๑๒]

เอกํ สมยํ ภควา โกสมพิยํ วิหริติ สีสปาเวนํ ๑ อถ โข ภควา ปริตฺตานิ
 สีสปาปณณานิ ปาณินา คเหตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว
 กตมํ นุ โข พหุตรํ ๑ ยานิ วา มยา ปริตฺตานิ สีสปาปณณานิ ปาณินา คหิตานิ
 ยทิตํ อุปริ สีสปาเวนติ ๑ อปฺปมตฺตกานิ ฆนฺเต ภควตา ปริตฺตานิ สีสปา-
 ปณณานิ ปาณินา คหิตานิ อถ โข เอตาเนว พหุตรานิ ยทิตํ อุปริ สีสปาเวนติ ๑
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เอตเทว พหุตรํ ยํ โว มยา อภิญฺญา ย อนกฺขาตํ [๑] ๑
 กสฺมา เจตํ ภิกฺขเว มยา อนกฺขาตํ ๑ น เอตํ ภิกฺขเว อตฺถสฺสฺสํ นาทิพฺรหฺม-
 จริยํ น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญา น
 สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ ๑ ตสฺมาตํ มยา อนกฺขาตํ ๑

[๑๗๑๓]

ภิกฺขเว ภิกฺขเว มยา อกฺขาตํ ๑ อิทํ ทฺวณฺณติ ภิกฺขเว มยา อกฺขาตํ อยํ
 ทฺวณฺณสมุทฺติโยติ มยา อกฺขาตํ อยํ ทฺวณฺณนิโรธติ มยา อกฺขาตํ อยํ ทฺวณฺณนิโรธคามินี
 ปฏิปทาติ มยา อกฺขาตํ ๑ กสฺมา เจตํ ภิกฺขเว มยา อกฺขาตํ ๑ เอตลฺลํ ภิกฺขเว
 อตฺถสฺสฺสํ เอตํ อาทิพฺรหฺมจริยํ เอตํ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญฺญา สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ ๑ ตสฺมาตํ [๒] อกฺขาตํ ๑ ตสฺมา ติท
 ภิกฺขเว อิทํ ทฺวณฺณติ โยโค กรณฺธิโย ๑ เป ๑ อยํ ทฺวณฺณนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค
 กรณฺธิโยติ ๑

๑. ๑. อปฺปมตฺตกํ อกฺขาตํ ๑

๒. ม. มยา ๑

สี่สปปรรณวรรคที่ ๔

สี่สปปาสูตร

เปรียบสิ่งที่ตรัสรู้มีมากเหมือนใบไม้บนต้น

[๑๗๑๒]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สีสปวัน ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงถือใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบด้วยฝ่าพระหัตถ์ แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราถือด้วยฝ่ามือกับใบที่บนต้น ไฉนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่พระผู้มีพระภาคทรงถือด้วยฝ่าพระหัตถ์ มีประมาณน้อย ที่บนต้นมากกว่า พระเจ้าข้า.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เรารู้แล้วมิได้บอกเธอทั้งหลายมีมาก ก็เพราะเหตุไรเราจึงไม่บอก เพราะสิ่งนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ มิใช่พรหมจรรย์ เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่บอก.

[๑๗๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งอะไรเราได้บอกแล้ว เราได้บอกแล้วว่า นี่ทุกข์... นี่ทุกข์-นิโรธคามินีปฏิปทา ก็เพราะเหตุไรเราจึงบอก เพราะสิ่งนั้นประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย... นิพพาน เพราะฉะนั้น เราจึงบอก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

[๑๗๑๔]

โย ภิกขเว เอวံ วเทยฺย อหํ ทุกํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ
 ทุกฺขสมุทฺทํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ
 ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสหนฺตํ กริสฺสามีติ
 เนตํ จานํ วิชฺชติฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว โย เอวံ วเทยฺย อหํ จทฺธิรปตฺตานํ วา
 สรลสฺสปตฺตานํ วา อามลกปตฺตานํ วา ปุณฺณํ กริตฺวา อุทกํ วา ตาลปตฺตํ วา
 หริสฺสามีติ^๑ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ เอวเมว โข ภิกขเว โย เอวံ วเทยฺย อหํ ทุกํ
 อริยสัจจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ
 อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสหนฺตํ กริสฺสามีติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ

[๑๗๑๕]

โย จ โข ภิกขเว เอวံ วเทยฺย อหํ ทุกํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ
 ทุกฺขสมุทฺทํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ
 ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสหนฺตํ กริสฺสามีติ
 จานเมตํ วิชฺชติฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว โย เอวံ วเทยฺย อหํ ปทุมปตฺตานํ วา
 ปลาสฺสปตฺตานํ วา มาลวปตฺตานํ วา ปุณฺณํ กริตฺวา อุทกํ วา ตาลปตฺตํ วา หริสฺสามีติ
 จานเมตํ วิชฺชติฯ เอวเมว โข ภิกขเว โย เอวံ วเทยฺย อหํ ทุกํ อริยสัจจํ
 ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทํ อริยสัจจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ
 สมฺมา ทุกฺขสฺสหนฺตํ กริสฺสามีติ จานเมตํ วิชฺชติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ
 ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺโณ ฯเปฯ อयํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณฺโณติฯ

๑. ม. อาริยสัจจํ ฯ เอวเมว ฯ

ขทิสสูตร

ว่าด้วยการทำที่สุดแห่งทุกข์เพราะตรัสรู้อริยสัจ ๔

[๑๗๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักเอาใบตะเคียน ใบทองหลวง หรือใบมะขามป้อม ห่อน้ำหรือตาลปัตรนำไป ข้อนั้นมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉนใด ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉนนั้นเหมือนกัน.

[๑๗๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดแลพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ เป็นฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักเอาใบบัว ใบทองกวาว หรือใบย่านทรายห่อน้ำหรือตาลปัตรนำไป ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนใด ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ ทุกขอริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๗๑๖]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทณฺโฑ อุปริเวหาสํ จิตฺโต สกิมฺปิ มฺเณน นิปตฺติ สกิมฺปิ
 มชฺฌเณน นิปตฺติ สกิมฺปิ อकुเคน นิปตฺติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อวิชฺชา นีวรณา
 สตุตา ตณฺหาสณฺโณชนา สนฺชานฺตา สัสนฺตา สกิมฺปิ อสุมา โลกา ปรี โลกํ
 คจฺจนฺติ สกิมฺปิ ปรสุมา โลกา อิมํ โลกํ อากจฺจนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อทิจฺจตุตา
 ภิกฺขเว จตฺนุนํ อริยสจฺจानํฯ กตเมสํ จตฺนุนํฯ ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ
 ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา ย อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค
 กรณียो ฯเปฯ อัยฺย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียोติฯ

[๑๗๑๗]

อาทิตฺเต ภิกฺขเว เจเล วา สีสฺส วา กิมสฺส กรณียนฺติฯ อาทิตฺเต ฆนฺเต
 เจเล วา สีสฺส วา ตสฺสฺสฺส เจลสฺส วา สีสฺส วา นิพฺพาปนาย อชิมฺตฺโต จฺนฺโท
 จ วายาโม จ อุตฺตาโห จ อุตฺโสฬฺหี จ อปฺปฏฺวานิ จ สติ จ สมฺปชฺฌณฺณจ
 กรณียนฺติฯ อาทิตฺตํ ภิกฺขเว เจลํ วา สีสํ วา อชฺฌเปกฺขิตฺวา อมนสิกริตฺวา
 อนภิสเมตानํ จตฺนุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺยาย อชิมฺตฺโต จฺนฺโท จ วายาโม
 จ อุตฺตาโห จ อุตฺโสฬฺหี จ อปฺปฏฺวานิ จ สติ จ สมฺปชฺฌณฺณจ กรณียํฯ กตเมสํ
 จตฺนุนํฯ ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา ย อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา
 ติห ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณียो ฯเปฯ อัยฺย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ
 โยโค กรณียोติฯ

ทณฺทสูตร

ผู้ท่องเที่ยวไปในโลกเพราะไม่เห็นอริยสัจ

[๑๗๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนท่อนไม้ที่บุคคลขว้างขึ้นไปบนอากาศแล้ว บางคราวเอาโคนตกลงมาก็มี บางคราวเอาตอนกลางตกลงมาก็มี บางคราวเอาปลายตกลงมาก็มี ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีนิวรณ์ คืออวิชชา มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบ ได้เล่นไปอยู่ ท่องเที่ยวไปอยู่ บางคราวจากโลกนี้ไปสู่ปรโลกก็มี บางคราวจากปรโลกมาสู่โลกนี้ก็มี ฉะนั้นเหมือนกัน ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่๓

เจตสูตร

ให้รีบเพียรเพื่อตรัสรู้ เหมือนรีบดับไฟบนศีรษะ

[๑๗๑๗]

พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อผ้าหรือ ศีรษะถูกไฟไหม้แล้ว จะควรกระทำอย่างไร?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อผ้าหรือศีรษะถูกไฟไหม้แล้ว ควรจะกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอดสาหัส ความไม่ย่อหย่อน ความไม่ทอดย สติและสัมปชัญญะอย่างแรงกล้า เพื่อดับผ้าหรือศีรษะนั้น.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงวางเฉย ไม่ใส่ใจถึงผ้าหรือศีรษะที่ถูกไฟไหม้แล้ว พึงกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอดสาหัส ความไม่ย่อหย่อน ความไม่ทอดย สติและสัมปชัญญะอย่างแรงกล้า เพื่อตรัสรู้อริยสัจ ๔ ที่ยังไม่ตรัสรู้ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

จบ สูตรที่ ๔

[๑๗๑๘]

เสยยถาปี ภิกขเว ปุริโส วสสสตาธุโก วสสสตชีวัตเมณเ อวํ วเทยฺย เอหมโก
 ปุริส ปุพฺพณฺหสมํยํ ตํ สตฺติสฺเตน หนิสฺสนฺติ มชฺฌนฺตีกสมํยํ สตฺติสฺเตน หนิสฺสนฺติ
 สายณฺหสมํยํ สตฺติสฺเตน หนิสฺสนฺติฯ โส ไซฺ ตวํ อมโก ปุริส ทิวเส ทิวเส ตีหิ^๑
 สตฺติสฺเตหิ หนฺณมาโน วสสสตาธุโก วสสสตชีวํ วสสสตสฺส อจฺเจนฺ อนภิสเมตานิ
 จตฺตาริ อริยสจฺจานิ อภิสเมสฺสสํยํ อตฺถวสฺสเกน ภิกขเว กุลปฺตฺเตน อลํ อูปคฺนฺตํฯ
 ตํ กิสฺส เหตุฯ อนมตฺคโคยํ ภิกขเว สํสาโร ปุพฺพา โกฏฺฐิ น ปณฺณายติ สตฺติป-
 ปหารานํ อสิปฺปหารานํ อุตฺตปฺปหารานํ^๒ ปรสฺสปฺปหารานํฯ เอวํ เจตํ ภิกขเว อสฺส
 น ไซฺ ปนํหํ ภิกขเว สห ทฺวเกน สห โทมนสฺเสน จตฺนํ อริยสจฺจานํ อภิสมํยํ
 วทามิฯ อปิจํหํ ภิกขเว สหาว สฺวเนน สหาว โสมนสฺเสน จตฺนํ อริยสจฺจานํ
 อภิสมํยํ วทามิฯ กตเมสํ จตฺนํฯ ทฺวเกสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทฺวเกนโรธคามินิ-
 ปฺปฺปาทาย อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา ตีห ภิกขเว อิทํ ทฺวเกนฺติ โยโค กรณียํ ฯเปฯ
 อยํ ทฺวเกนโรธคามินิ ปฺปฺปาทาติ โยโค กรณียํติฯ

---

๑. ม. ย. อาเมณฺทิตํ ฯ

๒. ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ

สัตติสตุตฺร

ว่าด้วยการตรัสรู้อรียสัจ ๔

[๑๗๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีอายุร้อยปี ฟังกล่าวอย่างนี้กะผู้มีชีวิตอยู่ร้อยปีว่า มาเถิด บุรุษผู้เจริญ ชนทั้งหลายจักเอาหอกร้อยเล่มทิ่มแทงท่านในเวลาเช้า... ในเวลาเที่ยง... ในเวลาเย็น ท่านนั้นถูกเขาเอาหอกสามร้อยเล่มทิ่มแทงอยู่ทุกวันๆ มีอายุร้อยปี มีชีวิตอยู่ร้อยปี จักตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ที่ยังไม่ได้ตรัสรู้โดยล่วงร้อยปีไป กุลบุตรผู้เป็นไปในอำนาจแห่งประโยชน์ควรจะได้รับเอา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นที่สุดอันบุคคลไปตามอยู่รู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดแห่งการประหารด้วยหอก ดาบ หลาว และขวานย่อมไม่ปรากฏ ฉันทใด ก็ข้อนี้พึงมีได้ ฉันทนั้นว่า ก็เราไม่กล่าวการตรัสรู้อรียสัจ ๔ พร้อมด้วยทุกข์ โทมนัส แต่เรากล่าวการตรัสรู้อรียสัจ ๔ พร้อมด้วยสุข โสมนัส อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอรียสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอรียสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สุตฺรที่ ๕

[๑๗๑๙]

เสยยถาปี ภิกขเว ปุริโส ยัม อิมสฺมี ชมฺพุทีเป ตินกฺกุจสาขาปลาถํ ตจฺเจตฺวา^๑
 เอกชณฺโณ ลัหเรยฺย เอกชณฺโณ ลัหริตฺวา สฺถลํ กเรยฺย สฺถลํ กตฺวา เย มหาสมฺมุเท มหฺนตกา
 ปาณา เต มหฺนตเกสุ สฺถเลสุ อาวฺเนยฺย เย มหาสมฺมุเท มชฺฌิมกา ปาณา เต
 มชฺฌิมเกสุ สฺถเลสุ อาวฺเนยฺย เย มหาสมฺมุเท สฺขุมกา ปาณา เต สฺขุมเกสุ สฺถเลสุ
 อาวฺเนยฺยฯ อปฺริยาทินฺนา จ ภิกขเว มหาสมฺมุเท โอฟาริกา ปาณา อสฺสุ อถ
 อิมสฺมี ชมฺพุทีเป ตินกฺกุจสาขาปลาถํ ปริกฺขยํ ปฺริยาทานํ กจฺเจยฺยฯ อิตฺโต^๒ พหุตร
 โห ภิกขเว มหาสมฺมุเท สฺขุมกา ปาณา เย น สฺกรา สฺเลน^๓ อาวฺนิตฺตํ ตํ กิสฺส
 เหตุฯ สฺขุมกตฺตา^๔ ภิกขเว อตฺตภาวสฺสฯ เอวํ มหา โห ภิกขเว อปาโยฯ เอวํ
 มหฺนตสฺมา โห ภิกขเว อปายสฺมา ปฺริมุตฺโต ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล อิทํ ทุกฺขนฺติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ
 ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺเิโย ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี
 ปฏฺิปปทาติ โยโค กรณฺเิโยติฯ

[๑๗๒๐]

สุริยสฺส^๕ ภิกขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพพณฺณํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิทํ
 อรฺุณคฺคํฯ เอวเมว โห ภิกขเว ภิกฺขุโน จตฺตุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยฺยา
 เอตํ ปุพฺพพณฺณํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิทํ สมฺมาทิฏฺฐิฯ สมฺมาทิฏฺฐิกสฺเสตํ^๖
 ภิกขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานิสฺสติ ฯเปฯ อยํ ทุกฺข-
 นิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ ปชานิสฺสติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ
 โยโค กรณฺเิโย ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ โยโค กรณฺเิโยติฯ

๑. ย. ตํ เจตฺวาฯ

๒. ย. อิตฺโตฯ

๓. ม. ย. สฺฐเลสุฯ

๔. ม. ย. สฺขุมกตฺตาฯ

๕. ม. สุริยสฺสฯ

๖. ม. ... ตสฺเสตํฯ

ปาณสูตร

ผู้ถึงพร้อมด้วยทฤษฎีพ้นจากอบายใหญ่

(๑๗๑๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงตัดหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ ในชมพูทวีป นี้ แล้วรวบรวมเข้าด้วยกัน ครั้นแล้วกระทำให้เป็นหลาว ครั้นกระทำให้เป็นหลาวแล้ว พึงร้อยสัตว์ขนาดใหญ่ในมหาสมุทรในหลาวขนาดใหญ่ สัตว์ขนาดกลางในหลาว ขนาดกลาง สัตว์ขนาดเล็กในหลาวขนาดเล็ก ก็สัตว์ขนาดเล็กลงในมหาสมุทรยังไม่ทันหมด หญ้า ไม้ กิ่งไม้และใบไม้ในชมพูทวีป พึงถึงความสิ้นไปหมดไปโดยแท้ การที่จะเอาหลาว ร้อยสัตว์ขนาดเล็กในมหาสมุทร ซึ่งมีมากกว่าสัตว์ขนาดเล็กลงนั้น มิใช่กระทำได้ง่าย ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะตัวมันเล็ก ฉนใด อบายก็โตใหญ่ ฉนนั้น บุคคลผู้ถึงพร้อม ด้วยทฤษฎี? พ้นจากอบายที่ใหญ่โตอย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง กระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

สุริยุปมาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อนการตรัสรู้ริยสัจ

(๑๗๒๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ยืนก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉนใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อนแห่งการตรัสรู้ริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง คือ สัมมาทฤษฎี ฉนนั่นเหมือนกัน อันภิกษุผู้มีความเห็นชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๗๒๑]

ยาวกัณฐจ ภิกขเว จนุทิมสุริยา โลเก อุปุปชชติ เนว ตาว มหโต
 อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺส อนฺธมํ ตทา โหติ อนฺธการติมิสา
 เนว ตาว รตฺติณฺทิวา ปณฺณายนฺติ น มาสทฺธมาสา ปณฺณายนฺติ น อุตฺตํวจฺจรา
 ปณฺณายนฺติฯ ยโต จ โข ภิกขเว จนุทิมสุริยา โลเก อุปุปชชติ อถ มหโต
 อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺส เนว อนฺธมํ^๑ ตทา โหติ น
 อนฺธการติมิสา อถ รตฺติณฺทิวา ปณฺณายนฺติ มาสทฺธมาสา ปณฺณายนฺติ อุตฺตํ-
 วจฺจรา ปณฺณายนฺติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ยาวกัณฐจ ตถาคโต โลเก อุปุปชชติ
 อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เนว ตาว มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต
 โอภาสสฺส อนฺธมํ ตทา โหติ อนฺธการติมิสา เนว ตาว จตฺตุนฺนํ อริยสจฺจานํ
 อจิกฺขณฺนา โหติ เทสนา ปณฺณापนา ปญฺจปนา วิวรณา วิภินฺนา อุตฺตานิคมมํฯ
 ยโต จ โข ภิกขเว ตถาคโต โลเก อุปุปชชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ อถ มหโต
 อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺส เนว อนฺธมํ ตทา โหติ น
 อนฺธการติมิสา อถ จตฺตุนฺนํ อริยสจฺจานํ อจิกฺขณฺนา โหติ เทสนา ปณฺณापนา
 ปญฺจปนา วิวรณา วิภินฺนา อุตฺตานิคมมํฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส
 ๔เปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทาฯ อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทฺวณฺติ
 โยโค กรณฺธิโย ๔เปฯ อํ ทฺวณฺติโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ โยโค กรณฺธิโยติฯ

---

๑. ม. อนฺธการติมิฯ

สุริยปมาสูตรที่ ๒

พระตถาคตอุบัติความสว่างย่อมปรากฏ

[๑๗๒๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระจันทรและพระอาทิตย์ ยังไม่เกิดขึ้นในโลกเพียงใด ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มจ้าอย่างมาก ก็ยังไม่มีเพียงนั้น เวลานั้นมีแต่ความมืดมิด มีแต่ความมัวเป็นหมอก กลางคืนกลางวันไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ไม่ปรากฏ เมื่อใด พระจันทรและพระอาทิตย์เกิดขึ้นในโลก เมื่อนั้น ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มจ้าอย่างมาก ก็ย่อมมี เวลานั้น ไม่มีความมืดมิด ไม่มีความมัวเป็นหมอก กลางคืนกลางวันปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ ฉะนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังไม่อุบัติขึ้นในโลกเพียงใด ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มแจ้งอย่างมากก็ยังไม่มีเพียงนั้น เวลานั้น มีแต่ความมืดมิด มีแต่ความมัวเป็นหมอก การบอก การแสดง การบัญญัติ การแต่งตั้ง การเปิดเผย การจำแนก การกระทำ ให้ง่าย ซึ่งอริยสัจ ๔ ก็ยังไม่มี เมื่อใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก เมื่อนั้น ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มแจ้งอย่างมาก ก็ย่อมมี เวลานั้นไม่มีความมืดมิด ไม่มีความมัวเป็นหมอก การบอก การแสดง... การกระทำ ให้ง่าย ซึ่งอริยสัจ ๔ ก็ย่อมมี อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๗๒๒]

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนฺนา วา อิทํ ทุกฺขนฺตํ
 ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ อयํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ
 นปฺปชานนฺติ เต อณฺณสฺส สมณสฺส วา พุราหุมนฺนสฺส วา มุขํ โอลฺโลเกนฺติ^๑
 อयํ ญฺชน ภาวํ ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตีติ ฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว ตฺถปิ จ วา กปฺ
 ปาสปิ จ วา ลหุโก วา ตฺตปาทาโน สเม ภูมิกายเก นิกฺขิตโต ตเมนนํ ปุรตฺถโม
 วาโต ปจฺฉิเมน สํหเรยฺย ปจฺฉิโม วาโต ปุรตฺถิเมน สํหเรยฺย อุตฺตโร วาโต
 ทกฺขิณเณน สํหเรยฺย ทกฺขิณเณ วาโต อุตฺตเรณ สํหเรยฺย ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ
 ลหุคตฺตา ภิกขเว กปฺปาสปิ จโน ฯ เอวเมว โข ภิกขเว เย หิ เกจิ สมณา วา
 พุราหุมนฺนา วา อิทํ ทุกฺขนฺตํ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ อयํ ทุกฺขนิโรธคามินี
 ปฏิปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ เต อณฺณสฺส สมณสฺส วา พุราหุมนฺนสฺส วา
 มุขํ โอลฺโลเกนฺติ อยํ ญฺชน ภาวํ ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตีติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ
 อทิจฺจตฺตา ภิกขเว จตฺตุนํ อริยสัจจานํ ฯ

[๑๗๒๓]

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนฺนา วา อิทํ ทุกฺขนฺตํ ยถาภูตํ
 ปชานนฺติ ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ เต น อณฺณสฺส
 สมณสฺส วา พุราหุมนฺนสฺส วา มุขํ โอลฺโลเกนฺติ อยํ ญฺชน ภาวํ ชานํ ชานาติ ปสฺสํ
 ปสฺสตีติ ฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว อโยจฺฉิโล วา อินฺทจฺฉิโล วา คมฺภีเรนโม สฺสฺนิชาโต อจฺฉิ
 อสมฺปกมฺปิ ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อากฺขณฺเยย ภูตา วา ตฺตวฺภูจฺฉิ เนว [^๒] สงฺกมฺเปยฺย น
 สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจายเยย ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ อุตฺตราย เจปิ ทิสาย ฯ
 ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อากฺขณฺเยย ภูตา วา ตฺตวฺภูจฺฉิ เนว สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น
 สมฺปจายเยย ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ คมฺภีรตฺตา ภิกขเว เนมสฺส สฺสฺนิชาตตฺตา อินฺทจฺฉิลสฺส ฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว เย^๓ เกจิ สมณา วา พุราหุมนฺนา วา อิทํ ทุกฺขนฺตํ ยถาภูตํ
 ปชานนฺติ ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ เต น อณฺณสฺส
 สมณสฺส วา พุราหุมนฺนสฺส วา มุขํ โอลฺโลเกนฺติ อยํ ญฺชน ภาวํ ชานํ ชานาติ ปสฺสํ
 ปสฺสตีติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ สฺสฺนิจฺจตฺตา ภิกขเว จตฺตุนํ อริยสัจจานํ ฯ กตเมถํ จตฺตุนํ ฯ
 ทุกฺขสฺส อริยสัจจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาย อริยสัจจสฺส ฯ ตสฺมา ติท
 ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺตํ โยโค กรณียํ ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติ ฯ

๑. ม. ย. อุลโลเกนฺติ ฯ เอวเมวปริปิ ฯ

๒. ย. นํ ฯ เอวเมวปริ ฯ

๓. ม. ย. เย จ โข เกจิ ฯ

อินทขีลสูตร

ผู้รู้ตามเป็นจริง ย่อมรู้ผู้อื่นว่ารู้หรือไม่รู้

(๑๗๒๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ เปรียบเหมือนปุยนุ่นหรือปุยฝ้าย เป็นของเบา คอยจะลอยไปตามลม บุคคลวางไว้ที่ภาคพื้นอันราบเรียบแล้ว ลมทิศบูรพา พัดปลุกปุยนุ่นหรือปุยฝ้ายนั้นไปทางทิศประจิมได้ ลมทิศประจิมพัดพาไปทางทิศบูรพาได้ ลมทิศอุดรพัดพาไปทางทิศทักษิณได้ ลมทิศทักษิณพัดพาไปทางทิศอุดรได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะปุยนุ่นหรือปุยฝ้ายนั้นเป็นของเบาฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๗๒๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ เปรียบเหมือนเสาเหล็กหรือเสาหินมีรากลึก เขาฝังไว้ดีแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่เอนเอียง ถึงแม้ลมฝนอย่างแรงจะพัดมาแต่ทิศบูรพา... ทิศประจิม... ทิศอุดร... ทิศทักษิณ ก็ไม่สะเทือนสะท้าน หวั่นไหว ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะรากลึก เพราะเสาหินเขาฝังไว้ดีแล้ว ฉะนั้นใด สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ดีแล้ว ฉะนั้นเหมือนกัน อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

[๑๗๒๔]

โย หิ โกจิ ภิกขเว ภิกขุ อิหํ ทุกขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อัย
 ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อากฺขณฺเอย
 สมฺโณ วา พุราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี วาทมสฺส อาโรเปสฺสามีติ ฯ ตํ วต
 สหสมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา สมฺปกมฺเปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ เนตฺถ จานํ
 วิชฺชติ ฯ ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย ฯ อุตฺตราย เจปิ ทิสาย ฯ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย
 อากฺขณฺเอย สมฺโณ วา พุราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี วาทมสฺส อาโรเปสฺสามีติ ฯ
 ตํ วต สหสมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา สมฺปกมฺเปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ
 เนตฺถ จานํ วิชฺชติ ฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว สิตายูโป โสฬสกุฏฺฏโก^๑ ตสฺสสฺส อฏฺฐกุฏฺฏ
 เหนฺจจาเนมฺงคฺมา อฏฺฐกุฏฺฏ อฺปรีเนมสฺส ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อากฺขณฺเอย ภูสา
 วาตวฺภูจฺจิ เนว สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจาเลยฺย ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย ฯ
 อุตฺตราย เจปิ ทิสาย ฯ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อากฺขณฺเอย ภูสา วาตวฺภูจฺจิ เนว
 สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจาเลยฺย ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ คมภีรตฺตา ภิกขเว
 เนมสฺส สฺนิขาตตฺตา สิตายูปสฺส ฯ เอวเมว โข ภิกขเว โย หิ โกจิ ภิกขุ อิหํ
 ทุกขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ
 ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อากฺขณฺเอย สมฺโณ วา พุราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี
 วาทมสฺส อาโรเปสฺสามีติ ฯ ตํ วต สหสมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา สมฺปกมฺเปสฺสติ วา
 สมฺปจาเลสฺสติ วาติ เนตฺถ จานํ วิชฺชติ ฯ ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย ฯ อุตฺตราย เจปิ
 ทิสาย ฯ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อากฺขณฺเอย สมฺโณ วา พุราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก
 วาทคเวสี วาทมสฺส อาโรเปสฺสามีติ ฯ ตํ วต สหสมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา
 สมฺปกมฺเปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ เนตฺถ จานํ วิชฺชติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ สุทฺธิจฺจตฺตา
 ภิกขเว จตฺตุนํ อริยสจฺจานํ ฯ กตเมตํ จตฺตุนํ ฯ ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ
 ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจสฺส ฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิหํ ทุกขนฺติ โยโค
 กรณียो ฯเปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียोติ ฯ

สี่สปปาปนฺณวคฺโค^๒ จตฺตโต ฯ

๑. โสฬสกุฏฺฏติปิ ปาโจ ฯ

๒. สี่สปปาปนฺณวคฺโคติ วา ปาโจ ฯ

วาทีสูตร

ผู้รู้ชัดตามเป็นจริง ไม่หวั่นไหวต่อผู้ยกวาทะ

(๑๗๒๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีความต้องการวาทะ ผู้แสวงหาวาทะ พึงมาจากทิสบุรพา... ทิสประจิม... ทิสอุดร... ทิสทักษิณ ด้วยประสงค์ว่า จักยกวาทะของภิกษุนั้น ภิกษุนั้นจักสะท้อนสะท้อนหรือหวั่นไหว ต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นโดยสหธรรม ข้อนี้นมิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือน เสาหิน ๑๖ สอก เสาหินนั้นมีรากลึกลงไปข้างล่าง ๘ สอก ข้างบน ๘ สอก ถึงแม้ลม ฝนอย่างแรงจะพัดมาแต่ทิสบุรพา... ทิสประจิม... ทิสอุดร... ทิสทักษิณ ก็ไม่สะท้อน สะท้อนหวั่นไหว ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะรากลึก เพราะเสาหินเขาฝังไว้ดีแล้ว ฉะนั้น ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์ผู้ต้องการวาทะ ผู้แสวงหาวาทะ พึงมาจากทิสบุรพา... ทิสประจิม... ทิสอุดร... ทิสทักษิณ ด้วยประสงค์ว่า จักยกวาทะของภิกษุนั้น ภิกษุนั้นจักสะท้อนสะท้อนหรือหวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นโดยสหธรรม ข้อนี้นมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ดีแล้ว ฉะนั้น เหมือนกัน อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม ความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สีลปาปรรณวรรคที่ ๔

ตสุสุทธานัน

สีสปา ขทโร ทนุโ

เจตา สตุติสเสน จ

ปาณา สุริยุปมา เทวธา

อินุทจีโล จ วาทินาติ^๑ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีสปาสูตร	๒. ขทิสสูตร
๓. ทัณฑสูตร	๔. เจลสูตร
๕. สัตตีสตสูตร	๖. ปาณสูตร
๗. สุริยุปมาสูตรที่ ๑	๘. สุริยุปมาสูตรที่ ๒
๙. อินทปิลสูตร	๑๐. วาทีสูตร

ปปาทวคฺโค ปญฺจโม

[๑๗๒๕]

เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน กลนฺทกนิวาเปฯ ตตฺร โข
 ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว อณฺฺตโร ปุริโส ราชคหา นิภขมิตฺวา
 โลกจินฺตํ จินฺเตสฺสามีติ เยน สุมาคชา^๑ ปกฺขรณฺี เตนฺฺปสงฺกมฺิ อุปสงฺกมิตฺวา
 สุมาคชา ย ปกฺขรณฺียา ตีเร นิสีทิ โลกจินฺตํ จินฺเตนฺฺโตฯ อทฺทสา โข ภิกฺขเว โส
 ปุริโส สุมาคชา ย ปกฺขรณฺียา ตีเร จตฺรงฺคินฺี เสนํ ภิสฺมฺพาลํ ปวิสฺนตํฯ ทิสฺวานสฺส
 เอตทโหสิ อุมฺมตฺโตสฺมิ นามาทํ วิเจตฺโตสฺมิ นามาทํ ยํ โลเก นตฺถิ ตํ มยา
 ทิฏฺฐนฺติฯ อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส นครํ ปวิสิตฺวา มหาชนกายสฺส อาโรเจสิ
 อุมฺมตฺโตสฺมิ นามาทํ ฆนฺเต วิเจตฺโตสฺมิ นามาทํ ฆนฺเต ยํ โลเก นตฺถิ ตํ มยา
 ทิฏฺฐนฺติฯ ยถากถํ ปน ตวํ อมฺโห ปุริส อุมฺมตฺโต กถํ วิเจโต กิณฺจ โลเก นตฺถิ
 ยนฺตยา ทิฏฺฐนฺติฯ อิทาทํ ฆนฺเต ราชคหา นิภขมิตฺวา โลกจินฺตํ จินฺเตสฺสามีติ เยน
 สุมาคชา ปกฺขรณฺี เตนฺฺปสงฺกมฺิ อุปสงฺกมิตฺวา สุมาคชา ย ปกฺขรณฺียา ตีเร นิสีทิ
 โลกจินฺตํ จินฺเตนฺฺโตฯ อทฺทสํ ขวาทํ ฆนฺเต สุมาคชา ย ปกฺขรณฺียา ตีเร จตฺรงฺคินฺี
 เสนํ ภิสฺมฺพาลํ ปวิสฺนตํฯ เอวํ ขวาทํ ฆนฺเต อุมฺมตฺโต เอวํ วิเจโต อิทณฺจ
 โลเก นตฺถิ ยํ มยา ทิฏฺฐนฺติฯ ตคฺขม ตวํ อมฺโห ปุริส อุมฺมตฺโต ตคฺขม วิเจโต
 อิทณฺจ โลเก นตฺถิ ยํ ตยา ทิฏฺฐนฺติฯ ตํ โข ปน ภิกฺขเว โส ปุริโส ภูตฺเยว
 อทฺทส โน อภูตํฯ

[๑๗๒๖]

ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว เทวาสฺรสงฺกโม สมฺปพฺยุโฬห อโหสิฯ ตสฺมี โข ปน
 ภิกฺขเว สงฺคามे เทวา ชินฺีสุ อสุรา ปราชินฺีสุฯ ปราชิตา จ โข ภิกฺขเว อสุรา ภีตา
 ภิสฺมฺพาลเณ อสุรปุริ ปวิสฺสีสุ เทวานํเยว ^[๒] โมหยมาณาฯ ตสฺมา ติท ภิกฺขเว
 มา โลกจินฺตํ จินฺเตถ สสฺสโต โลโกติ วา อสสฺสโต โลโกติ วา อนฺตวา โลโกติ
 วา อนนฺตวา โลโกติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรีรณฺติ วา อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรณฺติ วา

๑. ส. สุมาคชาฯ

๒. ย. โข ภายมาณาฯ

ปปาตวรรคที่ ๔

จินตสูตร

การคิดเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่ ไม่มีประโยชน์

(๑๗๒๕)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว บุรุษคนหนึ่งออกจากเมืองราชคฤห์ เข้าไปยังสระโบกขรณี ชื่อสุมาคชา ด้วยประสงค์ว่า จักคิดเรื่องโลก ครั้นแล้ว นั่งคิดเรื่องโลกอยู่ ณ ขอบสระโบกขรณีชื่อสุมาคชา เข้าได้เห็น^๑ กองทัพประกอบด้วยองค์ ๔ เข้าไปสู่ก้านบัว ที่ขอบสระโบกขรณี ชื่อสุมาคชา ครั้นแล้ว ได้มีความคิดว่า เราเชื่อว่าเป็นคนบ้า เชื่อว่าเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านเสียแล้ว เราเห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก ครั้นนั้น บุรุษนั้นเข้าไปยังนครบอกแก่หมู่มหาชนว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เราเชื่อว่าเป็นคนบ้า เชื่อว่าเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านเสียแล้ว เราเห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก หมู่มหาชนถามว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าได้อย่างไร ท่านมีจิตฟุ้งซ่านอย่างไร สิ่งอะไรที่ไม่มีในโลกซึ่งท่านเห็นแล้ว?

บุ. ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย จะบอกให้ทราบ เราออกจากกรุงราชคฤห์ เข้าไปยังสระโบกขรณีชื่อสุมาคชา ด้วยประสงค์ว่า จักคิดเรื่องโลก ครั้นแล้ว นั่งคิดเรื่องโลกอยู่ ณ ขอบสระโบกขรณีชื่อสุมาคชา เราได้เห็นกองทัพประกอบด้วยองค์ ๔ เข้าไปสู่ก้านบัว ที่ขอบสระโบกขรณีชื่อสุมาคชา เราเป็นบ้าได้อย่างนี้ เรามีจิตฟุ้งซ่านอย่างนี้ ก็สิ่งนี้ไม่มีในโลก เราเห็นแล้ว.

มหา. ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าแน่ ท่านมีจิตฟุ้งซ่านแน่ ก็และสิ่งนี้ไม่มีในโลก ท่านเห็นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษนั้นได้เห็นสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ได้เห็นสิ่งที่ไม่เป็นจริง.

(๑๗๒๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามเทวดากับอสูรประชิดกัน ก็ในสงครามนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรแพ้ ก็พวกอสูรที่แพ้แล้ว ยังจิตของพวกเทวดาให้วางงอยู่ เข้าไปสู่บุรีอสูรโดยทางก้านบัว เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงอย่าคิดเรื่องโลกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด จีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น จีพเป็นอื่น สรีระก็เป็นอื่น สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีก

๑. เขาได้เห็น -ผู้รวบรวม

โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ วา น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ วา โหติ จ น
 จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ วา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ
 วาฯ ตํ กิสุส เหตุฯ เนสา ภิกขเว จินตา อตฺถสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 นิพฺพิทาย น วิราคย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺฌาย น สมฺโพธาย น
 นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

[๑๗๒๗]

จินฺเตนฺตา จ โข ตุมฺเห ภิกขเว อิํ ทุคฺคณฺติ จินฺเตยฺยาถ ฯเปฯ อัย
 ทุคฺคณฺโรธคามินิ ปฏิปทาติ จินฺเตยฺยาถฯ ตํ กิสุส เหตุฯ เอสา ภิกขเว จินตา
 อตฺถสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส เอสา อาทิจฺจํหฺมจฺริยกา เอสา นิพฺพิทาย วิราคย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญฺฌาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ตสฺมา ติหฺ ภิกขเว อิํ ทุคฺคณฺติ
 โยโค กรณฺโณ ฯเปฯ อัย ทุคฺคณฺโรธคามินิ ปฏิปทาติ โยโค กรณฺโณติฯ

[๑๗๒๘]

เอกํ สมฺมํ ภควา ราชคฺเห วิหฺรติ กิञฺฌณฺฏเฐ ปพฺพเตฯ อถ โข ภควา ภิกฺขุ
 อามนฺเตสิ อายมฺ ภิกขเว เยน ปฏิภาณฺฏโฐ เตนฺอุปสงฺกมิสฺสาม ทิวาวิหารายาติฯ
 เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสํสํฯ อถ โข ภควา สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ
 สทฺฐี เยน ปฏิภาณฺฏโฐ เตนฺอุปสงฺกมิมฺฯ อทฺทสา โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ปฏิภาณฺฏเฐ
 มหนฺตํ ปปาตํ ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทฺโวจ มหา วตํ ภาณฺเต ปปาโต สุมหา
 วตํ^๑ ภาณฺเต ปปาโต อตฺถิ นฺ โข ภาณฺเต อิมฺมหา ปปาตา อญฺโณ ปปาโต มหนฺตตโร
 จ ภาณนฺตโร จาติฯ อตฺถิ โข ภิกฺขุ^๒ อิมฺมหา ปปาตา อญฺโณ ปปาโต มหนฺตตโร
 จ ภาณนฺตโร จาติฯ กตโม จ^๓ ภาณฺเต อิมฺมหา ปปาตา อญฺโณ ปปาโต
 มหนฺตตโร จ ภาณนฺตโร จาติฯ

๑. ม. ย. สุธยานโกฯ

๒. ย. ภิกขเวฯ

๓. ม. ย. ปนฯ

สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีกก็มี
 ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เป็นอีก
 ก็หามิได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่
 พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ
 ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๑๗๒๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์-
 นิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนั้น ประกอบด้วยประโยชน์
 เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย... เพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริง
 ว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปapatสูตร

ว่าด้วยเหวคือความเกิด

[๑๗๒๘]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาอิสิมณฑุ ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
 ภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลายมาเถิด เราจักเข้าไปยังยอดเขากันเขตแดนเพื่อพักกลางวัน

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมาก
 เสด็จเข้าไปยังยอดเขากันเขตแดน ภิกษุรูปหนึ่งได้เห็นเหวใหญ่บนยอดเขากันเขตแดน ครั้นแล้วได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคว่า
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหวนี้ใหญ่ เหวนี้ใหญ่แท้ๆ เหวอื่นที่ใหญ่กว่า และน่ากลัวกว่าเหวนี้มีอยู่หรือ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เหวอื่นที่ใหญ่กว่าและน่ากลัวกว่าเหวนี้มีอยู่.

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหวอื่นที่ใหญ่กว่าและน่ากลัวกว่าเหวนี้เป็นไฉน?

[๑๗๒๙]

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา อิทัมฺหิ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ
 นปฺปชานนฺติ อयํ ทุกฺขสมุทฺทโยติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ อयํ ทุกฺขนิโรธโรติ ยถาภูตํ
 นปฺปชานนฺติ อयํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ เต
 ชาตีสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส อภิรมนฺติ ชราสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส อภิรมนฺติ
 มรณสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส อภิรมนฺติ โสกะปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสํวตฺตนิเกสฺส
 สงฺขารេสฺส อภิรมนฺติฯ เต ชาตีสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส อภิรตา ชราสํวตฺตนิเกสฺส
 สงฺขารេสฺส อภิรตา มรณสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส อภิรตา โสกะปริเทวทุกฺขโทมนสฺส-
 สุปายาสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส อภิรตา ชาตีสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ อภิสงฺขโรนฺติ
 ชราสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ อภิสงฺขโรนฺติ มรณสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ อภิสงฺขโรนฺติ
 โสกะปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ อภิสงฺขโรนฺติฯ เต ชาตีสํว-
 ตฺตนิเกปิ สงฺขารเ อภิสงฺขริตฺวา ชราสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ อภิสงฺขริตฺวา มรณ-
 สํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ อภิสงฺขริตฺวา โสกะปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสํวตฺตนิเกปิ
 สงฺขารเ อภิสงฺขริตฺวา ชาตูปปาตมฺปิ ปปตฺตนฺติ ชราปปาตมฺปิ ปปตฺตนฺติ มรณ-
 ปปาตมฺปิ ปปตฺตนฺติ โสกะปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสปปาตมฺปิ ปปตฺตนฺติฯ เต น
 ปริมุจฺจนฺติ ชาตียา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺขเหหิ โทมนสฺสเสหิ
 อุปายาสเหหิ น ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสมฺมาติ วทามิฯ

[๑๗๓๐]

เย จ โข เกจิ ภิกขเว^๑ สมณา วา พุราหุมนว วา อิทัมฺหิ ทุกฺขนฺติ
 ยถาภูตํ ปชานนฺติ ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติฯ เต
 ชาตีสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส น อภิรมนฺติ ชราสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส น อภิรมนฺติ
 มรณสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส น อภิรมนฺติ โสกะปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสํวตฺตนิเกสฺส
 สงฺขารេสฺส น อภิรมนฺติฯ เต ชาตีสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส อนภิรตา ชราสํวตฺตนิเกสฺส
 สงฺขารេสฺส อนภิรตา มรณสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส อนภิรตา โสกะปริเทวทุกฺขโทมนสฺส-
 สุปายาสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารេสฺส อนภิรตา ชาตีสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ น อภิสงฺขโรนฺติ
 ชราสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ น อภิสงฺขโรนฺติ มรณสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ น อภิสงฺขโรนฺติ
 โสกะปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ น อภิสงฺขโรนฺติฯ เต
 ชาตีสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ อนภิสงฺขริตฺวา ชราสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ อนภิสงฺขริตฺวา
 มรณสํวตฺตนิเกปิ สงฺขารเ อนภิสงฺขริตฺวา โสกะปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสํวตฺตนิเกปิ
 สงฺขารเ อนภิสงฺขริตฺวา ชาตูปปาตมฺปิ น ปปตฺตนฺติ ชราปปาตมฺปิ น ปปตฺตนฺติ

๑. ย. ภิกขุฯ

[๑๗๒๙]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์... นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด... เพื่อความแก่... เพื่อความตาย... เพื่อความโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความโทมนัสและความคับแค้นใจ ยินดีแล้ว ย่อมปรุ้งแต่งสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิดบ้าง... และความคับแค้นใจบ้าง ครั้นปรุ้งแต่งแล้ว ย่อมตกลงสู่เหวคือความเกิดบ้าง... และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความโทมนัส ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์.

[๑๗๓๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด... และความคับแค้นใจไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุ้งแต่งสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด... และความคับแค้นใจ ครั้นไม่ปรุ้งแต่งแล้ว ย่อมไม่ตกลงสู่เหวคือความเกิดบ้าง... และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นจากความเกิด... และความคับแค้นใจ ย่อมพ้นจากทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

มรณปาตมปิ น ปตฺตนติ โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุปายาสปาตมปิ น ปตฺตนติฯ
 เต ปริมุจฺจนฺติ ชาตียา ชราย มรณเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺขเหหิ โทมนสฺเสหิ
 อุปายาสเหหิ ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว^๑ อิทํ ทุกฺขนฺติ
 โยโค กรณีย โขเปฯ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๗๓๑]

อตฺถิ ภิกฺขเว มหาปริพาโห นาม นิรโย ตตฺถ ยงฺกิลฺลิจิ จกฺขุณา รูปี ปสฺสติ
 อนิฏฺฐรूपญฺเฒว ปสฺสติ โน อิฏฺฐรูปํ อกนฺตรूपญฺเฒว ปสฺสติ โน กนฺตรूपํ
 อมฺนาปรูปญฺเฒว ปสฺสติ โน มนาปรูปํ ยงฺกิลฺลิจิ โสเตน สทฺทํ สุณฺนาติฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ
 กาเยน โฝฏฺฐพฺพํ ผุสฺติฯ ยงฺกิลฺลิจิ มนฺสา ธมฺมํ วิชานาติ อนิฏฺฐรूपญฺเฒว วิชานาติ
 โน อิฏฺฐรูปํ อกนฺตรूपญฺเฒว วิชานาติ โน กนฺตรूपํ อมฺนาปรูปญฺเฒว วิชานาติ โน
 มนาปรูปนฺติฯ

[๑๗๓๒]

เอวํ วุตฺเต อลฺลตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ มหา วต โส ภนฺเต ปริพาโห
 สุมหา วต โส ภนฺเต ปริพาโห อตฺถิ นฺุ โข ภนฺเต เอตมฺหา ปริพาหา อลฺล
 ปริพาโห มหนฺตตรโร จ^๒ ภยานกตรโร จาติฯ อตฺถิ โข ภิกฺขุ เอตมฺหา ปริพาหา
 อลฺล ปริพาโห มหนฺตตรโร จ ภยานกตรโร จาติฯ กตโม ปน ภนฺเต เอตมฺหา
 ปริพาหา อลฺล ปริพาโห มหนฺตตรโร จ ภยานกตรโร จาติฯ

[๑๗๓๓]

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว^๓ สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ
 นปฺปชานนฺติฯเปฯ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ เต
 ชาตีสํวตฺตนิเกสฺสุ สงฺขารेषฺสุ อภิรฺมณฺติฯเปฯ อภิรฺตา อภิสงฺขโรนฺติฯ อภิสงฺขริตฺวา

๑. ย. อัยํ ปาโง นตฺถิฯ

๒. ป. ม. เจวฯ

๓. ย. ภิกฺขุฯ เอมฺมปริปีฯ

ปริพาหสูตร

ว่าด้วยความเร่าร้อน

[๑๗๓๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นรกรู้ว่ามีความเร่าร้อนมาก มีอยู่ ในนรกรนั้น บุคคลยังเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยนัยน์ตาได้ (แต่) เห็นรูปที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าปรารถนา เห็นรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นรูปที่ไม่น่าชอบใจอย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าชอบใจ ได้ฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยหูได้... ได้สูดกลิ่นอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยจมูกได้... ได้ลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยลิ้นได้... ได้ถูกต้องโผฏฐัพพะอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายได้... ได้รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างหนึ่งด้วยใจได้ (แต่) รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าปรารถนา รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าใคร่ รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าพอใจอย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าพอใจ.

[๑๗๓๒]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเร่าร้อนมาก ความเร่าร้อนมากแท้ๆ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่า และน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้ มีอยู่หรือ?

พ. ดูกรภิกษุ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้มีอยู่.

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่า และน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้ เป็นไหน?

[๑๗๓๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ยินดีแล้ว ย่อมปรนึ่งแต่ง ครั้นปรนึ่งแต่งแล้ว ย่อมเร่าร้อนด้วยความเร่าร้อน เพราะความเกิดบ้าง ความแก่บ้าง ความตายบ้าง ความเศร้าโศก ความรำไร ความทุกข์ ความโทมนัส

ชาติปริพาหนปี ปริทยุหนุตติ ชราปริพาหนปี ปริทยุหนุตติ มรณปริพาหนปี
 ปริทยุหนุตติ โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสปริพาหนปี ปริทยุหนุตติฯ เต น
 ปริมุจจนุตติ ชาติยา ชราย มรณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกเขหิ โทมนสเสหิ
 อุปายาสหิ น ปริมุจจนุตติ ทุกขสมาติ วทามิฯ

[๑๗๓๔]

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา อิหํ ทุกขนุตติ ยถาภูตํ
 ปชานนุตติ ฯเปฯ อัยํ ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานนุตติฯ เต
 ชาติสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขารสฺส นามิรมนนุตติ ฯเปฯ อนภิตตาฯ น อภิสงฺขโรนฺตติฯ
 อนภิสงฺขริตฺวา ชาติปริพาหนปี น ปริทยุหนุตติ ชราปริพาหนปี น ปริทยุหนุตติ
 มรณปริพาหนปี น ปริทยุหนุตติ โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสปริพาหนปี น
 ปริทยุหนุตติฯ เต ปริมุจจนุตติ ชาติยา ชราย มรณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกเขหิ
 โทมนสเสหิ อุปายาสหิ ปริมุจจนุตติ ทุกขสมาติ วทามิฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิหํ
 ทุกขนุตติ โยโค กรณียโย ฯเปฯ อัยํ ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๗๓๕]

โย จ^๑ โข ภิกขเว เอวํ วเทยฺย อหํ ทุกํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ
 ฯเปฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏฺิปปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ สมมา ทุกขสฺสนฺตํ
 กริสฺสามิตี เนตํ จานํ วิชฺชติฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว โย เอวํ วเทยฺย อหํ กฺุฎฺฐการสฺส
 เหมจฺจิมิ ฌรํ อภิตฺวา อุปริมิ ฌรํ อาโรเปสฺสามิตี เนตํ จานํ วิชฺชติฯ เอวเมว โข
 ภิกขเว โย เอวํ วเทยฺย อหํ ทุกํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกขนิโรธ-
 คามินีปฏฺิปปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ สมมา ทุกขสฺสนฺตํ กริสฺสามิตี เนตํ
 จานํ วิชฺชติฯ

[๑๗๓๖]

โย จ โข ภิกขเว เอวํ วเทยฺย อหํ ทุกํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ ฯเปฯ
 ทุกขนิโรธคามินีปฏฺิปปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ สมมา ทุกขสฺสนฺตํ

และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจาก
ความเกิด... ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์.

[๑๗๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัด
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น ย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ไม่ยินดีแล้ว
ย่อมไม่ปรุงแต่ง ครั้นไม่ปรุงแต่งแล้ว ย่อมไม่เร่าร้อน ด้วยความเร่าร้อนเพราะความเกิด...
และความคับแค้นใจ เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมพ้นจากความเกิด...
ความคับแค้นใจ ย่อมพ้นจากทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย
พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

กฎสูตร

ว่าด้วยฐานะที่มีได้และมีไม่ได้

[๑๗๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ตรัสรู้ทุกขอริยสัจตาม
ความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ไม่ตรัสรู้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจตามความเป็นจริง
แล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือน
ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้กระทำเรือนชั้นล่าง แล้วจักยกเรือนชั้นบนแห่งเรือนยอด
ดังนี้ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉนใด ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ
ตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ไม่ตรัสรู้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาตามความเป็นจริงแล้ว
จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉนนันเหมือนกัน.

[๑๗๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจตาม
ความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ได้ตรัสรู้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจตามความเป็นจริงแล้ว
จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนีเป็นฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือน

กริสฺสามีติ จานเมตํ วิชฺชติฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว โย เอวํ วเทยฺย อหํ ญฺเฐการุสฺส
 เหญจิมิ ฌริ กริตฺวา อุปริมิ ฌริ อาโรเปสฺสามีติ จานเมตํ วิชฺชติฯ เอวเมว
 โย ภิกฺขเว โย เอวํ วเทยฺย อหํ ทุกํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ ฯเปฯ
 ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปิปฺปํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสณฺตํ กริสฺสามีติ
 จานเมตํ วิชฺชติฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิํมํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณียํ ฯเปฯ อํ
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปิปฺปาทิ โยโค กรณียติฯ

[๑๗๓๗]

เอกํ สมฺมํ ภควา เวสาลียํ วิหฺรติ มหาวเน ญฺเฐการุสาลายํฯ อถ โข
 อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย เวสาลียํ^๑ ปิณฺฑาย
 ปาวีสีฯ อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท สมฺพหุเล ลิจฺฉวิกรมารเก สณฺจาคารเ
 อุปาสนํ กโรนฺเต ทูรโตว สุขุเมเน ตาพจฺฉิคุคฺคเพเน อสนํ อติปาเตนฺเต โปขานฺโปจํ^๒
 อวิราชิตํฯ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ สิกฺขिता วติเม ลิจฺฉวิกรมารกา สฺสสิกฺขिता วติเม
 ลิจฺฉวิกรมารกา ยตร หิ นาม ทูรโตว สุขุเมเน ตาพจฺฉิคุคฺคเพเน อสนํ อติปาเตสฺสณฺติ
 โปขานฺโปจํ อวิราชิตนฺติฯ

[๑๗๓๘]

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เวสาลียํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑปาต-
 ปฏิกกนฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ
 นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อิทาหํ ภนฺเต
 ปุพฺพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย เวสาลียํ ปิณฺฑาย ปาวีสีฯ อทฺทสฺ
 ขวาหํ ภนฺเต สมฺพหุเล ลิจฺฉวิกรมารเก สณฺจาคารเ อุปาสนํ กโรนฺเต ทูรโตว สุขุเมเน
 ตาพจฺฉิคุคฺคเพเน อสนํ อติปาเตนฺเต โปขานฺโปจํ อวิราชิตํฯ ทิสฺวาน เม เอตทโหสิ
 สิกฺขिता วติเม ลิจฺฉวิกรมารกา สฺสสิกฺขिता วติเม ลิจฺฉวิกรมารกา ยตร หิ นาม ทูรโตว
 สุขุเมเน ตาพจฺฉิคุคฺคเพเน อสนํ อติปาเตสฺสณฺติ โปขานฺโปจํ อวิราชิตนฺติฯ ตํ กิ

๑. ม. ย. เวสาลีฯ เอวมุปริปี ฯ

๒. ส. ม. ย. โปขานฺโปจํฯ เอวมุปริปี ฯ

ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เรากระทำเรือนชั้นล่างแล้ว จักยกเรือนชั้นบนแห่งเรือนยอด
ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนใด ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่าเราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ
ตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ได้ตรัสรู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาตามความเป็นจริงแล้ว
จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนนั้นเหมือนกัน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่ารู้
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

วาลสูตร

ว่าด้วยการแทงตลอดตามความเป็นจริงยาก

(๑๗๓๗)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ป่ามทวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้น เวลาเช้า
ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี ท่านพระอานนท์ได้เห็นลิจฉวีกุมารมากด้วยกัน
กำลังทำการยิงศรอยู่ในศาลาสำหรับเรียนศิลปะ ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด
ครั้นแล้ว ได้มีความคิดว่า พวกลิจฉวีกุมารเหล่านี้ ที่จักยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด
เป็นผู้ศึกษาแล้ว ศึกษาดีแล้ว.

(๑๗๓๘)

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลีแล้ว เวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาต
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเวลาเช้า ข้าพระองค์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี
ได้เห็นลิจฉวีกุมารมากด้วยกัน กำลังทำการยิงศรอยู่ในศาลาสำหรับเรียนศิลปะยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก
แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด ครั้นแล้ว ข้าพระองค์ ได้มีความคิดว่า พวกลิจฉวีกุมารเหล่านี้ที่ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กัน
โดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด เป็นผู้ศึกษาแล้ว ศึกษาดีแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอานนท์ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อย่างไหนจะทำได้ยากกว่ากัน
หรือจะให้เกิดขึ้นได้ยากกว่ากัน? คือ การที่ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก
แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด กับการแทงปลายขนทรายด้วยปลายขนทรายที่แบ่งออกแล้ว
เป็น ๗ ส่วน.

มณฺณสิ อานนฺท กตมํ นุ โข ทุกฺกตรํ วา ทฺวริสสมภวตฺรํ วา โย ทฺวริสส
 สฺสเมณ ตาพจฺฉิณฺณเพณ อสนํ อติปาเตยฺย โปชานุโปจํ อวิราชิตํ โย วา สตฺตธา
 ภินฺนสฺส วาสสฺส โกภฺยิยา โกภฺยิ ปรฺฏิวิชฺฌเยยฺยาติฯ เอตฺเตว ภนฺเต ทุกฺกตรณฺเจว
 ทฺวริสสมภวตฺรณฺจ โย วา สตฺตธา ภินฺนสฺส วาสสฺส โกภฺยิยา โกภฺยิ ปรฺฏิวิชฺฌเยยฺยาติฯ
 อถ โข เต^๑ อานนฺท ทฺวปฺปรวิชฺฌตฺรํ ปรฺฏิวิชฺฌนฺติ เย อิทํ ทฺวขฺนฺติ ยถาภูตํ
 ปรฺฏิวิชฺฌนฺติ ฯเปฯ อयํ ทฺวขฺนฺติโรชคามินิ ปรฺฏิปทาติ ยถาภูตํ ปรฺฏิวิชฺฌนฺติฯ ตสฺมา
 ติหานนฺท อิทํ ทฺวขฺนฺติ โยโค กรณฺโณ โย ฯเปฯ อยํ ทฺวขฺนฺติโรชคามินิ ปรฺฏิปทาติ
 โยโค กรณฺโณติฯ

[๑๗๓๙]

อตุถิ ภิกฺขเว โลกนฺตริกา อมา อสฺสวตา อนฺธการา อนฺธการตมิสา ยตุถปิเมสํ
 จนฺทิมสฺสุริยานํ เอวํหิพุทฺธิกานํ เอวํหานุภาวานํ อาภาย^๒ นานุโณนฺตํติฯ

[๑๗๔๐]

เอวํ วุตฺเต อณฺณตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตฺทโวจ มหา วต โส ภนฺเต อนฺธกาโร
 สุมหา วต โส ภนฺเต อนฺธกาโร อตุถิ นุ โข ภนฺเต เอตฺมมหา อนฺธการา อณฺโณ อนฺธกาโร
 มหนฺตตโร จ ภฺยานกตโร จาติฯ อตุถิ โข ภิกฺขุ เอตฺมมหา อนฺธการา อณฺโณ อนฺธกาโร
 มหนฺตตโร จ ภฺยานกตโร จาติฯ กตโม ปน ภนฺเต เอตฺมมหา อนฺธการา อณฺโณ อนฺธกาโร
 มหนฺตตโร จ ภฺยานกตโร จาติฯ

[๑๗๔๑]

เย หิ เกจิ ภิกฺขุ สมณฺา วา พฺราหฺมณฺา วา อิทํ ทฺวขฺนฺติ ยถาภูตํ
 นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ อยํ ทฺวขฺนฺติโรชคามินิ ปรฺฏิปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ เต
 ชาตีสํวตฺตนิเกสฺส สงฺฆาเรสฺส อภิรมนฺติ ฯเปฯ อภิรตาฯ อภิสงฺฆโรนฺติฯ อภิสงฺฆริตฺวา
 ชาตฺนชฺการมฺปิ ปปตฺนฺติ ชรณฺชฺการมฺปิ ปปตฺนฺติ มรณฺชฺการมฺปิ ปปตฺนฺติ
 โสภปริเทวทฺวขฺโทมนสฺสุปายาสนชฺการมฺปิ ปปตฺนฺติฯ เต น ปรีมุจฺจนฺติ ชาตียา
 ชราย มรณฺเณน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺวขฺเหหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ น ปรีมุจฺจนฺติ
 ทฺวขฺสฺมาติ วทามิฯ

๑. ม. ย. อยํ ปาโจ นตฺติฯ

๒. ป. ย. อาภาฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การแทงปลายขนทรายด้วยปลายขนทรายที่แบ่งออกแล้ว เป็น ๗ ส่วน กระทำได้ยากกว่า และให้เกิดขึ้นได้ยากกว่าพระเจ้าข้า.

พ. ดูกรอานนท์ ชนเหล่าใดย่อมแทงตลอดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ชนเหล่านั้นย่อมแทงตลอดได้ยากกว่าโดยแท้ เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

อรรถกถาสสูตร

ผู้รู้ตามเป็นจริงไม่ตกไปสู่ที่มีผิด

[๑๗๓๙]

...ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกกันตมรรมีแต่ความทุกข์ มีดคลุ้มมัวเป็นหมอก สัตว์ในโลกกันตมรรมัน ไม่ได้รับรัศมีพระจันทร์และพระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมาก อย่างนี้.

[๑๗๔๐]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมืด นั้นมาก ความมืดนั้นมากแท้ๆ ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่า และน่ากลัวกว่าความมืดนี้ มีอยู่หรือ?

พ. ดูกรภิกษุ ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมืดนี้มีอยู่.

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมืดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมืดนี้ เป็นไฉน.

[๑๗๔๑]

พ. ดูกรภิกษุ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ยินดีแล้วย่อมปรุ้งแต่ง ครั้นปรุ้งแต่งแล้ว ย่อมตกไปสู่ความมืดคือความเกิด... และความคับแค้นใจ เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด... ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์.

[๑๗๔๒]

เย จ โข เกจิ ภิกขุ สมณ วา พราหมณา วา อิหิ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ
 ปชานนฺติ ฯเปฯ อัยฺย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ ฯ เต
 ชาตีสํวตฺตนิเกสฺส สงฺขาราเรสฺส นาทิรมนฺติ ฯเปฯ อนภิตตา ฯ น อภิสงฺขโรนฺติ ฯ
 อนภิสงฺขริตฺวา ชาตานุชการมฺปิ น ปปตฺนฺติ ชรณฺชการมฺปิ น ปปตฺนฺติ มรณฺชการมฺปิ
 น ปปตฺนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาสนุชการมฺปิ น ปปตฺนฺติ ฯ เต ปริมฺจุจฺจนฺติ
 ชาตียา ชราย มรณเณ โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺขเหหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ปริมฺจุจฺจนฺติ
 ทุกฺขสฺมาติ วทามิ ฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิหิ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺเีย ฯเปฯ อัยฺย
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ โยโค กรณฺเียติ ฯ

[๑๗๔๓]

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส มหาสมฺมุตฺเต เอกจฺฉิคฺคพฺพํ ชฺคํ ปกฺกปิเปยฺย ตตฺตราปิสฺส
 กาโณ กจฺนโป โส^๑ วสฺสตตฺส วสฺสตตฺส อจฺเจน สกฺกํ สกฺกํ อุมฺมุขฺเขยฺย ฯ ตํ กิ
 มณฺณถ ภิกฺขเว อปิ นุ โส^๒ กาโณ กจฺนโป วสฺสตตฺส วสฺสตตฺส อจฺเจน สกฺกํ
 สกฺกํ อุมฺมุขฺชนฺโต อมฺมุสมิ เอกจฺฉิคฺคเพ ชฺคเ คีวํ ปเวเสยฺยาติ ฯ ยถิ นฺน ฆนฺเต
 กทาจิ กรหจิ ทิฆสฺส อทฺฐโน อจฺเจนาติ ฯ จิปปตฺรํ โข โส ภิกฺขเว กาโณ
 กจฺนโป วสฺสตตฺส วสฺสตตฺส อจฺเจน สกฺกํ สกฺกํ อุมฺมุขฺชนฺโต อมฺมุสมิ เอกจฺฉิคฺคเพ
 ชฺคเ คีวํ ปเวเสยฺย ฯ น เตววาทํ ภิกฺขเว สกฺกํ วินิปาตคเตน พาเลน มนุสฺสํตํ
 วทามิ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ น เหตุถ ภิกฺขเว อตฺถิ ฌมฺมจริยา สมจริยา กุสฺลกิริยา
 ปุณฺณกิริยา อณฺณมณฺณชาทิกา ฯ เอตฺถ ภิกฺขเว วตฺตติ ทุพฺพลชาทิกา ฯ ตํ กิสฺส
 เหตุ ฯ อทฺธิจฺจตฺตา ภิกฺขเว จตฺนํ อริยสจฺจํ ฯ กตเมสํ จตฺนํ ฯ ทุกฺขสฺส
 อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺิปปทาติ อริยสจฺจสฺส ฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิหิ
 ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺเีย ฯเปฯ อัยฺย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ โยโค กรณฺเียติ ฯ

๑. ชฺ. โย ฯ

๒. ม. โข ฯ

[๑๗๔๒]

ดูกรภิกษุ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุงแต่ง ครั้นไม่ปรุงแต่งแล้ว ย่อมไม่ตกไปสู่ความมีดีคือความเกิดบ้าง... และความคับแค้นบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นไปจากความเกิด... และความคับแค้นใจ ย่อมพ้นไปจากความทุกข์ ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

ฉิคคพสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นมนุษย์ยาก

[๑๗๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนรุชโยนแอก ซึ่งมีช่องเดียวลงไปในมหาสมุทร เตาตาบอดมีอยู่ในมหาสมุทรนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ เธอทั้งหลาย จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไหน เตาตาบอดนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอดคอให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวนั้นได้บ้างหรือหนอ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าล่วงกาลนานไปบางครั้งบางคราว เตาจะสอดคอให้เข้าไปในแอกนั้นได้บ้าง.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เตาตาบอด ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ สอดคอให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวนั้น ยังจะเร็วกว่า เราย่อมกล่าวความเป็นมนุษย์ เพราะคนพาลผู้ไปสู่วินิบาตแล้วคราวเดียวก็หาไม่ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าในวินิบาตนี้ ไม่มีการประพบัติธรรม การประพบัติชอบ การกระทำกุศล การกระทำบุญ มีแต่การเคี้ยวกินกันและกัน การเคี้ยวกิน ผู้มีกำลังน้อยกว่า ย่อมเป็นไปในวินิบาตนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไหน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๗๔๔]

เสยยถาปี ภิกขเว อัย มหาปจวี เอโกทิกา^๑ อสฺส ตตฺร ปุริโส เอกจฺนิคฺคพํ
 ยุกํ ปกฺขิเปยฺย ตเมณํ ปุรตฺถิโม วาโต ปจฺฉิเมน สํหเรยฺย ปจฺฉิโม วาโต ปุรตฺถิเมน
 สํหเรยฺย อุตฺตโร วาโต ทกฺขิณฺเณน สํหเรยฺย ทกฺขิณฺเณ วาโต อุตฺตเรน สํหเรยฺย ตตฺรสฺส
 กาโณ กจฺจโป โส วสฺสสฺสสฺส วสฺสสฺสสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุขฺเชยฺย^๒ ตํ กิ
 มณฺณถ ภิกขเว อปี นุ โห^๓ กาโณ กจฺจโป วสฺสสฺสสฺส วสฺสสฺสสฺส อจฺจเยน สกึ
 สกึ อุมฺมุขฺชนฺโต อมฺมุสฺมี เอกจฺนิคฺคเพ ยฺยูเค คีวํ ปเวเสยฺยาติ^๔ อธิจฺจมิทํ ฆนฺเต ยํ
 โส กาโณ กจฺจโป วสฺสสฺสสฺส วสฺสสฺสสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุขฺชนฺโต อมฺมุสฺมี
 เอกจฺนิคฺคเพ ยฺยูเค คีวํ ปเวเสยฺยาติ^๕ เอวํ อธิจฺจมิทํ ภิกขเว ยํ มนุสฺสํ ตํ ลภฺติ^๖
 เอวํ อธิจฺจมิทํ ภิกขเว ยํ ตถาคโต โลเก อูปฺปชฺชติ อรหํ สุมฺมาสมฺพุทฺโธ^๗ เอวํ
 อธิจฺจมิทํ ภิกขเว ยํ ตถาคตฺตปฺปเวทิตฺโต ฌมฺมวินโย โลเก ทิปปติ^๘ ตสฺสิทํ^๙ ภิกขเว
 มนุสฺสํ ตํ ลภฺติ ตถาคโต จ^{๑๐} โลเก อูปฺปนฺโน อรหํ สุมฺมาสมฺพุทฺโธ ตถาคตฺตปฺปเวทิตฺโต
 จ ฌมฺมวินโย โลเก ทิปปติ^{๑๑} ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺนิโย
 ๑. ม. ย. เอโกทิกา ๒. ม. ย. โส ๓. ส. ตติย ๔. ม. จสฺสทโท นตฺถิ ๕. ม. วา ๖. ม. วา ๗. ม. วา ๘. ม. วา ๙. ม. วา ๑๐. ม. วา ๑๑. ม. วา

[๑๗๔๕]

เสยยถาปี ภิกขเว ปุริโส สินฺธุสฺส ปพฺพตฺราษสฺส สฺสจฺจ มุกฺกมตฺติโย
 ปาสาณสฺสทฺธา อูปนิกฺขิเปยฺย^๑ ตํ กิ มณฺณถ ภิกขเว กตมํ นุ โห พหุตรํ^๒ ยา
 จ^๓ สฺสจฺจ มุกฺกมตฺติโย ปาสาณสฺสทฺธา อูปนิกฺขิตฺตา โย จ^๔ สินฺธุ ปพฺพตฺราชาติ^๕

๑. ม. ย. เอโกทิกา ๒. ม. ย. โส ๓. ส. ตติย ๔. ม. จสฺสทโท นตฺถิ ๕. ม. วา ๖. ม. วา ๗. ม. วา ๘. ม. วา ๙. ม. วา ๑๐. ม. วา ๑๑. ม. วา

๑. ม. ย. เอโกทิกา ๒. ม. ย. โส ๓. ส. ตติย ๔. ม. จสฺสทโท นตฺถิ ๕. ม. วา ๖. ม. วา ๗. ม. วา ๘. ม. วา ๙. ม. วา ๑๐. ม. วา ๑๑. ม. วา

๑. ม. ย. เอโกทิกา ๒. ม. ย. โส ๓. ส. ตติย ๔. ม. จสฺสทโท นตฺถิ ๕. ม. วา ๖. ม. วา ๗. ม. วา ๘. ม. วา ๙. ม. วา ๑๐. ม. วา ๑๑. ม. วา

๑. ม. ย. เอโกทิกา ๒. ม. ย. โส ๓. ส. ตติย ๔. ม. จสฺสทโท นตฺถิ ๕. ม. วา ๖. ม. วา ๗. ม. วา ๘. ม. วา ๙. ม. วา ๑๐. ม. วา ๑๑. ม. วา

๑. ม. ย. เอโกทิกา ๒. ม. ย. โส ๓. ส. ตติย ๔. ม. จสฺสทโท นตฺถิ ๕. ม. วา ๖. ม. วา ๗. ม. วา ๘. ม. วา ๙. ม. วา ๑๐. ม. วา ๑๑. ม. วา

๑. ม. ย. เอโกทิกา ๒. ม. ย. โส ๓. ส. ตติย ๔. ม. จสฺสทโท นตฺถิ ๕. ม. วา ๖. ม. วา ๗. ม. วา ๘. ม. วา ๙. ม. วา ๑๐. ม. วา ๑๑. ม. วา

ฉิคคพสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการได้ความเป็นมนุษย์ยาก

(๑๗๔๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาปฐพีนี้มีน้ำเป็นอันเดียวกัน บุรุษโยนแอก ซึ่งมีช่องเดียวลงไปในมหาปฐพีนั้น ลมทิสบุรพาพัดเอาแอกนั้นไปทางทิศประจิม ลมทิศประจิมพัดเอาไปทางทิศบูรพา ลมทิศอุดรพัดเอาไปทางทิศทักษิณ ลมทิศทักษิณพัดเอาไปทางทิศอุดร แต่ตาบอดมีอยู่ในมหาปฐพีนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แต่ตาบอดนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอดคอให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวโน้น ได้บ้างหรือหนอ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่ตาบอด ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอดคอเข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวโน้นเป็นของยาก.

พ. ฉะนั้นภิกษุทั้งหลาย การได้ความเป็นมนุษย์เป็นของยาก พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลกเป็นของยาก ธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว จะรุ่งเรืองในโลก ก็เป็นของยาก ความเป็นมนุษย์นี้เขาได้แล้ว พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติแล้วในโลกและธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วก็รุ่งเรืองอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

สินธุสูตรที่ ๑

ทุกข์ของพระอริยบุคคลหมดไปมากกว่าที่เหลือ

(๑๗๔๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนหิน ประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนแห่งขุนเขาสินธุราช เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษเก็บแล้วกับขุนเขาสินธุราช อย่างไหนจะมากกว่ากัน ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสินธุราชมากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษเก็บแล้ว น้อยกว่า เมื่อเทียบกับขุนเขาสินธุราชแล้ว ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อน ที่บุรุษนั้น เก็บไว้แล้ว ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

เอตเทว ฆนฺเต พหุตรํ ยทิทํ สีนฺรุ ปพฺพตฺตราชฺชา อปฺปมตฺติกา สตฺต มุคฺคมตฺติโย
 ปาสาณสฺกขฺรา อุปนิกฺขิตฺตา สงฺขมฺปิ น อุเปฺนฺติ อุปนฺธิมฺปิ น อุเปฺนฺติ กลภากมฺปิ
 น อุเปฺนฺติ สีนฺรุ ปพฺพตฺตราชานํ อุปนฺธิยา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสฺกขฺรา
 อุปนิกฺขิตฺตาติฯ เหวเมว โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส
 อภิสเมตาวินฺ เอตเทว พหุตรํ ทุกํ ยทิทํ ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ อปฺปมตฺตกํ
 อวสฺสิจฺจํ สงฺขมฺปิ น อุเปฺติ อุปนฺธิมฺปิ น อุเปฺติ กลภากมฺปิ น อุเปฺติ ปุริมํ
 ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนฺธิยา ยทิทํ สตฺตกฺขตฺตํปรมตฺตาฯ โย อิทํ
 ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ
 ปชานาติฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺธิโยฯ เปฯ อยํ
 ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทาติ โยโค กรณฺธิโยติฯ

(๑๗๔๖)

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สีนฺรุ ปพฺพตฺตราชฯ^๑ ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเจยฺย จเปตฺวา
 สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสฺกขฺราฯ ตํ ก็ มลฺลธ ภิกฺขเว กตมํ นฺุ โข พหุตรํฯ
 ยํ^๒ วาสีนฺรุสฺส ปพฺพตฺตราชสฺส ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ ยา จ สตฺต มุคฺคมตฺติโย
 ปาสาณสฺกขฺรา อวสฺสิจฺจาติฯ เอตเทว ฆนฺเต พหุตรํ สีนฺรุสฺส ปพฺพตฺตราชสฺส ยทิทํ
 ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ อปฺปมตฺติกา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสฺกขฺรา อวสฺสิจฺจา
 สงฺขมฺปิ น อุเปฺนฺติ อุปนฺธิมฺปิ น อุเปฺนฺติ กลภากมฺปิ น อุเปฺนฺติ สีนฺรุสฺส
 ปพฺพตฺตราชสฺส ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนฺธิยา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสฺกขฺรา
 อวสฺสิจฺจาติฯ เหวเมว โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส
 อภิสเมตาวินฺ เอตเทว พหุตรํ ทุกํ ยทิทํ ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ อปฺปมตฺตกํ
 อวสฺสิจฺจํ สงฺขมฺปิ น อุเปฺติ อุปนฺธิมฺปิ น อุเปฺติ กลภากมฺปิ น อุเปฺติ ปุริมํ
 ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนฺธิยา ยทิทํ สตฺตกฺขตฺตํปรมตฺตาฯ โย อิทํ
 ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ
 ปชานาติฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺธิโยฯ เปฯ อยํ
 ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทาติ โยโค กรณฺธิโยติฯ

๑. ม. ย. ปพฺพตฺตราชายํฯ

๒. ม. ย. ยาฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ^๑ ตรัสรู้แล้ว ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาที่สิ้นไปหมดไปแล้ว มากกว่าที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไปหมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๓ ชาติ ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

สินธุสูตรที่ ๒

ทุกข์ของพระอริยบุคคลหมดไปมากกว่าที่เหลือ

(๑๗๔๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาสินธุราชพึงถึงความสิ้นไปหมดไป เว้นก่อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๓ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ขุนเขาสินธุราชที่สิ้นไปหมดไป กับก่อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๓ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ อย่างไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสินธุราชที่สิ้นไปหมดไป นี้แหละมากกว่า ก่อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๓ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ น้อยกว่า เมื่อเทียบกับขุนเขาสินธุราชที่สิ้นไปหมดไป ก่อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๓ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ^๑ ตรัสรู้แล้ว ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาที่สิ้นไปหมดไปแล้ว มากกว่าที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไปหมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๓ ชาติ ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

๑. ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ -ผู้รวบรวม

ปapatวคโค ปณจโม ฯ

ตสสุททานัน

จินดา ปปาโต ปรีพาโห

ญญ วาสนุทธการิน^๑

นิกคเพน จ เทว วุตตา

สินธุ อปเร ทูเวติ ฯ

---

๑. ส. ญญจคณุทธการิน ฯ ม. ญญ วาสนุทธการิ จ ฯ ย. ญญาคารณุทธการิน ฯ

จบ ปาตรวรรค^๑ที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จินตสูตร	๒. ปาตสูตร
๓. ปริพาหสูตร	๔. ภูฏสูตร
๕. วาสสูตร	๖. อัมภการีสูตร
๗. นิกคพสูตรที่ ๑	๘. นิกคพสูตรที่ ๒
๙. สีนรุสูตรที่ ๑	๑๐. สีนรุสูตรที่ ๒

อภิสมยวคฺโค จญฺโจ

[๑๗๔๗]

อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหเปตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสํ ตํ กิํ
มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โข พหุตรํฯ โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสฺสขายํ ปัสฺสุ
อารโหปิโต อयํ วา มหาปจฺจวีสํ เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ ยทิตํ มหาปจฺจ
อปฺปมตฺตกายํ ภควตา ปริตฺโต นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ
อุปนิธมฺปิ น อุเปติ กลภากมฺปิ น อุเปติ มหาปจฺจวีสํ อุปนิธาย ภควตา ปริตฺโต
นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหปิโตติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส ติฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส
ปุกฺคสฺส อภิสเมตาวินฺโน เอตเทว พหุตรํ ทุกขํ ยทิตํ ปริกฺขิณํ ปริยาทินฺนํ
อปฺปมตฺตกํ อวสฺสิจฺจํ สงฺขมฺปิ น อุเปติ อุปนิธมฺปิ น อุเปติ กลภากมฺปิ น อุเปติ
ปุริมํ ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺขิณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย ยทิตํ สตฺตกฺขตฺตํปรมตาฯ โย
อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อयํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ
ปชานาติฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณียो ฯเปฯ อยํ
ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๗๔๘]

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว โปกฺขรณิํ ปญฺญาส โยชนานิ อายาเมน ปญฺญาส
โยชนานิ วิตุถาเรน ปญฺญาส โยชนานิ อุพฺเพเรน ปญฺญา อุทกสฺส สมตฺติตฺติกา
กาคเปยฺยา ตโต ปุริโส กุสฺสเคน อุทกํ อุทฺทเรยฺยฯ ตํ กิํ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ
นุ โข พหุตรํฯ ยํ วา กุสฺสเคน อุพฺพตํ ยํ วา โปกฺขรณิยา อุทกนฺติฯ เอตเทว
ภนฺเต พหุตรํ ยทิตํ โปกฺขรณิยา อุทกํ อปฺปมตฺตกํ กุสฺสเคน อุทกํ อุพฺพตํ

อภิสมยวรรคที่ ๖

นขสิขาสูต

ว่าด้วยทุกข์ของพระอริยะเท่ากับฝุ่นที่ปลายเล็บ

(๑๗๔๗)

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชวนฝุ่นเล็กน้อย ไว้ที่ปลายพระนขาแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสถามว่า
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อย
 ที่ปลายเล็บที่เราชวนขึ้นนี้กับมหาปฐพีนี้ อย่างไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาปฐพีมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่ปลายพระนขาอันพระผู้มีพระ
 ภาคทรงชวนขึ้นนี้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับมหาปฐพีแล้ว ฝุ่นเล็กน้อยที่ปลายพระนขาที่พระผู้มีพระภาคชวนขึ้นแล้ว
 ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก
 ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฐิ ผู้ตรัสรู้ ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินี-
 ปฏิปทา ที่สิ้นไป หมดไป มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ
 การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป
 หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ชาติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอ
 ทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธ-
 คามินีปฏิบัติ.

จบ สุตที่ ๑

โปกขรณีสูต

ว่าด้วยทุกข์ของพระอริยะเท่ากับน้ำปลายหูกา

(๑๗๔๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนสระโบกขรณี โดยยาว ๕๐ โยชน์ โดยกว้าง
 ๕๐ โยชน์ สูง ๕๐ โยชน์ เต็มด้วยน้ำเปี่ยมฝั่ง กาดื่มกินได้ บุรุษเอาปลายหูกา
 จุ่มน้ำขึ้นจากสระนั้น เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำที่เขเอาปลายหูกา
 จุ่มขึ้น กับน้ำในสระโบกขรณี ไหนจะมากกว่ากัน?

สงขมปิ น อุเปติ อุปนิชปิ น อุเปติ กลภาคมปิ น อุเปติ ไปกขรณียา อุทกั
 อุปนิชาย กุสกุเคน อุทกั อุพุกตุนติฯ เอวเมว^๑ โข ภิกขเว อริยสาวกสฺส ฯเปฯ
 โยโค กรณียติฯ

(๑๗๔๙)

เสยฺยถาปี ภิกขเว ยตุถิมา มหานทีโย สันนุทฺติ สเมนฺติฯ เสยฺยถีทำ ฯ
 คงคา ยมฺนา อจิรวตี สรรภู มहींฯ ตโต ปุริโส เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ
 อุทฺธเรยฺยฯ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกขเว กตมํ นุ โข พหุตรํฯ ยานิ วา^๒ เทว วา ตีณิ
 วา อุทกมุสฺสิตานิ อุพุกตานิ ยํ วา สมฺเภชฺชํ อุทกนฺติฯ เอตเทว ภานฺเต พหุตรํ
 ยทิตํ สมฺเภชฺชํ อุทกํ อปฺปมตฺตกานิ เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ อุพุกตานิ
 สงขมปิ น อุเปนฺติ อุปนิชปิ น อุเปนฺติ กลภาคมปิ น อุเปนฺติ สมฺเภชฺชํ อุทกํ
 อุปนิชาย เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ อุพุกตานินฺติฯ เอวเมว โข ภิกขเว
 อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณียติฯ

๑. ย. เอวํ โข ฯ

๒. ม. ยานิ เทว วา ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในสระโบกขรณีมากกว่า น้ำที่เขาเอาปลายหญ้าคาจุ่มขึ้น มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในสระโบกขรณีแล้ว น้ำที่เขาเอาปลายหญ้าคาจุ่มขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์-นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

สัมเภชสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่ยังเหลือเท่ากับหยดน้ำ

(๑๗๔๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมูนา อจิรวดี สรรภู มหิ ย่อมไหลไปไม่ขาดสายในที่ใด บุรุษตักน้ำ ๒-๓ หยดขึ้นจากที่นั่น เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น กับน้ำที่ไหลไปประจบกัน ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลไปประจบมากกว่าน้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้นมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลไปประจบกัน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์-นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

[๑๗๕๐]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ชตฺถิมา มหानทีโย สัสนฺทนฺติ สเมนฺติฯ เสยฺยถีทํฯ คงคา
 ยมฺนา อจิรวตี สรรภู มहींฯ ตํ อุทกํ ปริกฺขยํ ปรียาทนนํ คจฺเจยฺย จเปตฺวา
 เทว วา ตีณิ วา อุทกผุสฺสิตานิฯ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โห พหุตรํฯ ยํ
 วา สมฺเภชฺชํ อุทกํ ปริกฺขีณํ ปรียาทนนํ อุปนฺชาเย^๑ เทว^๒ วา ตีณิ^๓ วา อุทกผุสฺสิตานิ
 อวสฺสิจฺฉานีติฯ เอตเทว ภาณเต พหุตรํ สมฺเภชฺชํ อุทกํ ยทิตํ ปริกฺขีณํ ปรียาทนนํ
 อปฺปมตฺตกานิ เทว วา ตีณิ วา อุทกผุสฺสิตานิ อวสฺสิจฺฉานิ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ
 อุปนฺชมฺปิ น อุเปนฺติ กลภากมฺปิ น อุเปนฺติ สมฺเภชฺชํ อุทกํ ปริกฺขีณํ ปรียาทนนํ
 อุปนฺชาเย เทว วา ตีณิ วา อุทกผุสฺสิตานิ อวสฺสิจฺฉานีติฯ เอวเมว โห ภิกฺขเว
 อริยสาวกสฺส ฯเปฯ โยโค กรณียโทยิฯ

[๑๗๕๑]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส มหาลจฺฉิยา สตฺต โกลฏจิมตฺติโย คุฬิกา
 อุปนิกฺขิเปยฺยฯ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โห พหุตรํฯ ยา วา สตฺต
 โกลฏจิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิตฺตา อัย วา มหาลจฺฉิตีฯ เอตเทว ภาณเต พหุตรํ
 ยทิตํ มหาลจฺฉี อปฺปมตฺติกา สตฺต โกลฏจิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิตฺตา สงฺขมฺปิ
 น อุเปนฺติ อุปนฺชมฺปิ น อุเปนฺติ กลภากมฺปิ น อุเปนฺติ มหาลจฺฉี อุปนฺชาเย
 สตฺต โกลฏจิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิตฺตาติฯ เอวเมว โห ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส
 (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณียโทยิฯ

---

๑. ม. ย. ยานีฯ

๒. ย. อิม ปาจา นตฺติฯ

๓. ย. อิม ปาจา นตฺติฯ

สัมเภชชสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ทั้งหมดไปเท่ากับน้ำในแม่น้ำ

[๑๗๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมนา อจิรวดี สรรภู มหิ ย่อมไหลไปไม่ขาดสายในที่ใด น้ำนั้น ฟุ้งถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือน้ำ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเทียบน้ำที่ไหล ไปประจบกันซึ่งสิ้นไป หมดไป กับน้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลไปประจบกันซึ่งสิ้นไป หมดไป มากกว่าน้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลืออยู่ น้อยกว่า เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลไปประจบกัน ซึ่งสิ้นไป หมดไปแล้ว น้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธ-คามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

ปฐวีสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่ยังเหลือเท่ากับก้อนดิน

[๑๗๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนจากแผ่นดินใหญ่ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนดินประมาณ เท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ กับแผ่นดินใหญ่ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่มากกว่า ก้อนดินเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธ-คามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๗๕๒]

เสยยถาปี ภิกขเว มหาปจวี ปริกขยัม ปริยาทานัน คจฺเจยฺย จเปตฺวา
 สตฺต โกลฏจิมตฺติโย คุฬิกาฯ^๑ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกขเว กตมํ นุ โข พหุตรํฯ ยํ วา
 มหาปจวียา ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ ยา วา สตฺต โกลฏจิมตฺติโย คุฬิกา อวสฺสฺสชาติฯ^๒
 เอตเทว ฆนฺเต พหุตรํ มหาปจวียา ยทิตํ ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ อปฺปมตฺติกา สตฺต
 โกลฏจิมตฺติโย คุฬิกา อวสฺสฺสชาติฯ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ อุปนิชฺมฺปิ น อุเปนฺติ
 กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ มหาปจวียา^๓ ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิชฺยา สตฺต
 โกลฏจิมตฺติโย คุฬิกา อวสฺสฺสชาติฯ เอวเมว โข ภิกขเว อริยสาวกสฺส (โสเยว
 เปยฺยาโล) โยโค กรณียติฯ

[๑๗๕๓]

เสยยถาปี ภิกขเว ปุริโส มหาสมฺมุตฺเต^๒ เทว วา ตีณิ วา อุทกผุสฺสิตานิ
 อุทฺธเรยฺย^๓ฯ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกขเว กตมํ นุ โข พหุตรํฯ ยานิ วา^๔ เทว วา
 ตีณิ วา อุทกผุสฺสิตานิ อุพฺภตานิ ยํ วา มหาสมฺมุตฺเต อุทกนฺติฯ เอตเทว ฆนฺเต
 พหุตรํ ยทิตํ มหาสมฺมุตฺเต อุทกํ อปฺปมตฺตกานิ เทว วา ตีณิ วา อุทกผุสฺสิตานิ
 อุพฺภตานิ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ อุปนิชฺมฺปิ น อุเปนฺติ กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ
 มหาสมฺมุตฺเต อุทกํ อุปนิชฺยา เทว วา ตีณิ วา อุทกผุสฺสิตานิ อุพฺภตานิ^๕ติฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณียติฯ

๑. ม. ย. ปจวีฯ

๒. ม. มหาสมฺมุตฺโตฯ

๓. ม. อุทฺธวิตานีฯ

๔. ม. วาสทฺโท นตฺถิฯ เอวมฺปรีฯ

ปฐวิสูตรที่ ๒

เปรียบเทียบทั้งหมดไปเท่ากับแผ่นดิน

(๑๗๕๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แผ่นดินใหญ่พึงถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๓ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน^๑ ความหมดไป สิ้นไป ของแผ่นดินใหญ่ กับก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๓ ก้อนที่ยังเหลือ ไฉนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่หมดไป สิ้นไป มากกว่า ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๓ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ทั้งหมดไป สิ้นไป ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๓ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

สมุทตสูตรที่ ๑

เปรียบเทียบที่เหลือเท่ากับหยดน้ำ

(๑๗๕๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษตักน้ำมหาสมุทร ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น กับน้ำในมหาสมุทร ไฉนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรมากกว่าน้ำ ๒-๓ หยด ที่เขาตักขึ้น มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทร น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

๑. เป็นไฉน -ผู้รวบรวม

[๑๗๕๔]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท^๑ ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเจยฺย จเปตฺวา เทว
 วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิฯ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โห พหุตรํฯ ยํ วา
 มหาสมุทฺเท อุทกํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ ยานิ วา เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ
 อวสฺสิจฺจานีติฯ เอตเทว ฆนฺเต พหุตรํ มหาสมุทฺเท อุทกํ [^๒] ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ
 อปฺปมตฺตกานิ เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ อวสฺสิจฺจานิ สงฺขมฺปี น อุเปนฺติ
 อุปนฺนํ น อุเปนฺติ กลภากมฺปี น อุเปนฺติ มหาสมุทฺเท อุทกํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ
 อุปนฺนํ [^๓] เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ อวสฺสิจฺจานีติฯ เอวเมว โห ภิกฺขเว
 อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณียีติฯ

[๑๗๕๕]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส หิมวโต ปพฺพตฺราชสฺส สตฺต สาสปมตฺติโย
 ปาสาณสภฺขรา อุปนิกฺขิเปยฺยฯ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โห พหุตรํฯ ยา
 วา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสภฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา อยํ วา หิมวา ปพฺพตฺราชาตีฯ
 เอตเทว ฆนฺเต พหุตรํ ยทิทํ หิมวา ปพฺพตฺราชา อปฺปมตฺติกา สตฺต สาสปมตฺติโย
 ปาสาณสภฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา สงฺขมฺปี น อุเปนฺติ อุปนฺนํ น อุเปนฺติ กลภากมฺปี
 น อุเปนฺติ หิมวตํ ปพฺพตฺราชานํ อุปนฺนํ สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสภฺขรา
 อุปนิกฺขิตฺตาตีฯ เอวเมว โห ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ฯเปฯ โยโค กรณียีติฯ

๑. ม. ย. มหาสมุทฺเท อุทกํฯ

๒. ม. ย. ยทิทํฯ

๓. ม. ยานิฯ

สมุททสูตรที่ ๒

เปรียบเทียบทุกซ์ที่หมดเท่ากับมหาสมุทร

[๑๗๕๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรพึงถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือน้ำ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไป กับน้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไปมากกว่าน้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไป น้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกซ์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกซ์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

ปีพพตูปมาสูตรที่ ๑

เปรียบเทียบทุกซ์ที่เหลือเท่ากับก้อนหิน

[๑๗๕๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน แห่งขุนเขาหิมาวันต์ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ กับขุนเขาหิมาวันต์ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมาวันต์มากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมาวันต์ ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกซ์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกซ์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

[๑๗๕๖]

เสยยถาปี ภิกขเว หิมวา ปพพตราชสา ปริกขยัม ปรียาทานัน คจฺเจยฺย จเปตฺวา
 สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกุขราฯ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกขเว กตมํ นุ โห พหุตรํฯ
 ยํ วา หิมวโต ปพพตราชสฺส ปริกขีณํ ปรียาทินฺนํ ยา วา สตฺต สาสปมตฺติโย
 ปาสาณสกุขรา อวสิฏฺฐาติฯ เอตเทว ภาณเต พหุตรํ หิมวโต ปพพตราชสฺส ยทิตํ
 ปริกขีณํ ปรียาทินฺนํ อปฺปมตฺติกา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกุขรา อวสิฏฺฐา
 สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ อุปนฺนํปิ น อุเปนฺติ กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ หิมวโต
 ปพพตราชสฺส ปริกขีณํ ปรียาทินฺนํ อุปนฺนํ ย สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกุขรา
 อวสิฏฺฐาติฯ เอวเมว โห ภิกขเว อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคสฺส
 อภิสเมตาวินฺ เอตเทว พหุตรํ ทุกํ ยทิตํ ปริกขีณํ ปรียาทินฺนํ อปฺปมตฺตํ
 อวสิฏฺฐํ สงฺขมฺปิ น อุเปติ อุปนฺนํปิ น อุเปติ กลภาคมฺปิ น อุเปติ ปุริมํ
 ทุกฺขกฺขณํ ปริกขีณํ ปรียาทินฺนํ อุปนฺนํ ยทิตํ สตฺตกฺขตฺตํปรมตฺตาฯ โย อิทํ
 ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อयํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ
 ตสฺมา ติท ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณียํ ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี
 ปฏฺธิปทาติ โยโค กรณียติฯ

อภิสมยวคฺโค ฉนฺนโร ฯ

ตสฺสทุทานัน

นขสิขาไปกฺขรณฺนิโย	สมฺเภชฺช อปเร ทฺเว
ปจวี เทวสมฺพุทฺเทหิ	เทวมา จ ปพพตฺตฺปมาติฯ

ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ที่หมดไปเท่ากับขุนเขา

[๑๗๕๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาหิมวันต์ ฟุ้งถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป กับก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป มากกว่าก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฐิ ผู้ตรัสรู้ ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ที่สิ้นไป หมดไป มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับการเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไป อย่างสูงเพียง ๗ ชาติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อภิสมยวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นขสิขาสสูตร	๒. โปกขรณีสสูตร
๓. สัมเภชชสูตรที่ ๑	๔. สัมเภชชสูตรที่ ๒
๕. ปฐวีสูตรที่ ๑	๖. ปฐวีสูตรที่ ๒
๗. สมุททสูตรที่ ๑	๘. สมุททสูตรที่ ๒
๙. ปัพพตูปมาสูตรที่ ๑	๑๐. ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒

อามกธณฺณเปยฺยาเล ปจฺมวคฺโค สตฺตโม

[๑๗๕๗]

อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหเปตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสํ ตํ
 กิํ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โข พหุตรํฯ โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสฺสขายํ
 ปัสฺสุ อารโหปิโต อयํ วา มหาปจฺวีติฯ เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ ยถิทํ มหาปจฺวี
 อปฺปมตฺตกาญํ ภควตา ปริตฺโต นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ
 อุปนิชฺมฺปิ น อุเปติ กลภากมฺปิ น อุเปติ มหาปจฺวี อุปนิชฺยา ภควตา ปริตฺโต
 นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหปิโตติฯ เวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกา^๑ เต สตฺตา ये
 มนฺุสฺเสสฺสํ ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา ये อณฺุตร มนฺุสฺเสหิ
 ปจฺจาชายนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อทฺธิจฺจตฺตา ภิกฺขเว จตฺนุนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ
 จตฺนุนํฯ ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทา ย อริยสจฺจสฺสฯ
 ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณียํ ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี
 ปฺปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

[๑๗๕๘]

อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหเปตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสํ ตํ
 กิํ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โข พหุตรํฯ โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสฺสขายํ
 ปัสฺสุ อารโหปิโต อยํ วา มหาปจฺวีติฯ เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ ยถิทํ มหาปจฺวี
 อปฺปมตฺตกาญํ ภควตา ปริตฺโต นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ
 อุปนิชฺมฺปิ น อุเปติ กลภากมฺปิ น อุเปติ มหาปจฺวี อุปนิชฺยา ภควตา ปริตฺโต
 นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหปิโตติฯ เวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกา เต สตฺตา ये

๑. ย. อปฺปกาฯ เวมฺปิฯ

อามกธัญญเปຍยาล ปฐมวรรคที่ ๗

อัญญตรสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มาเกิดในมนุษย์น้อย

(๑๗๕๗)

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชวนผู้เล็กน้อยไว้ในปลายพระนขาแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสถามว่า
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ผู้เล็กน้อย
 ที่เราชวนขึ้นไว้ในปลายเลียบกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ผู้เล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาค
 ทรงชวนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ผู้เล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงชวนไว้
 ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย จัณนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีน้อย
 โดยที่แท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดนอกจากมนุษย์มีมากกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะ
 ไม่ได้เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินี-
 ปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำให้
 ความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่านี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปัจจันตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มาเกิดในปัจจันตชนบทมาก

(๑๗๕๘)

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชวนผู้เล็กน้อยไว้ในปลายพระนขา แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ผู้เล็กน้อยที่เรา
 ชวนขึ้นไว้ในปลายเลียบกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ผู้เล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาค
 ทรงชวนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ผู้เล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงชวนไว้
 ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบหรือแม้ส่วนเสี้ยว.

มธุณิเมสุ ชนปเทสุ ปจจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา ยะ ปจจนฺติเมสุ
 ชนปเทสุ ปจจาชายนฺติฯ อวิณฺณตาเรสุ มิตกฺขุสุ^๑ ฯเปฯ

[๑๗๕๙]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกา เต สตฺตา ยะ อริเยน ปน ปญฺญาจกฺขุณา
 สมนฺนาคตา อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา ยะ อวิชฺชาคตา สมนฺนพฺพา ฯเปฯ

[๑๗๖๐]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา ยะ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา ปญฺฉิวิรตา
 อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา ยะ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา อปฺปญฺฉิวิรตา ฯเปฯ

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิขุทั้งหลาย สัตว์ที่กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท มีประมาณน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดในปัจฉิมชนบท มีมากกว่า ที่กลับมาเกิดในพวกมิลักจะซึ่งเป็นพวกที่ไม่รู้แจ้ง ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

ปัญญาสูตร

ว่าด้วยสัตว์มีปัญญาจักขุน้อย

[๑๗๕๙]

ดูกรภิขุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ประกอบด้วยปัญญาจักขุ อันเป็นอริยะ มีประมาณน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ตกไปในอวิชชา เป็นผู้มลาย มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

สุราเมรัยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้งดเว้นการดื่มน้ำเมา มีน้อย

[๑๗๖๐]

ดูกรภิขุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๗๖๑]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ถลชา อถ โข เอเตว พหุตรา
 สตุตา เย อุทกชา ฯเปฯ เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย มตุเตยฺยา
 อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย อมตุเตยฺยา ฯเปฯ^๑

[๑๗๖๒]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย เปตุเตยฺยา อถ โข เอเตว
 พหุตรา สตุตา เย อเปตุเตยฺยา ฯเปฯ

๑. ข้อสังเกต : ข้อ [๑๗๖๑] ในภาษาบาลีมี ๒ พระสูตร -ผู้รวบรวม

อุทกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เกิดในน้ำมีมาก

[๑๗๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกิดบนบก มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่เกิดในน้ำ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

มัตเตยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ถือกุลมารดา มีน้อย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ถือกุลแก่มารดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่ถือกุลแก่มารดา มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

เปตเตยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ถือกุลบิดา มีน้อย

[๑๗๖๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ถือกุลแก่บิดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่ถือกุลแก่บิดา มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๗๖๓]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย สามณฺณา ฯเปฯ อถ โข เอเตว
 พหุตรรา สตุตา เย อสามณฺณา ฯเปฯ

[๑๗๖๔]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย พุราหฺมณฺณา อถ โข เอเตว
 พหุตรรา สตุตา เย อพุราหฺมณฺณา ฯเปฯ

[๑๗๖๕]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย กุเลเชฏฺฐาปจายีโน อถ โข เอเตว^๑
 พหุตรรา สตุตา เย อกุเลเชฏฺฐาปจายีโนตฺ^๒ ฯ

วคฺโค ฯ

---

๑. ย. เอเตฯ เอวมฺปรีปิ ฯ

๒. ม. กุเลชเชฏฺฐาปจายีโนติฯ ย. กุเล เชฏฺฐาปจายีโนติฯ

สามัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ถือกุศลสมณะมีน้อย

[๑๗๖๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ถือกุศลแก่สมณะ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่ถือกุศลแก่สมณะ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๘

พราหมัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ถือกุศลพราหมณ์มีน้อย

[๑๗๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ถือกุศลแก่พราหมณ์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่ถือกุศลแก่พราหมณ์ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

อปจายิกสูตร^๑

ว่าด้วยสัตว์ผู้อ่อนน้อมต่อผู้เจริญมีน้อย

[๑๗๖๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้นอบน้อมต่อบุคคลผู้เจริญในสกุล มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่นอบน้อมต่อบุคคลผู้เจริญในสกุล มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกธัญญเปยยาล ปฐมวรรคที่ ๗

๑. ข้อสังเกต : พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ และฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ ใช้ชื่อพระสูตรนี้ว่า “อปจายิกสูตร” -ผู้รวบรวม

อุทฺทหานํ

อถฺยตฺร ปจฺจนตํ ปณฺณาย^๑ สุราเมรยโธทกา
มตฺเตยฺยเปตฺเตยฺยา จาปี^๒ สามณฺณํ พุราหุณฺนปจายิกนฺตึ ฯ

---

๑. ม. ปณฺณาย ฯ

๒. ย. เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา จาปี ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญตรสูตร	๒. ปัจจันตสูตร
๓. ปิณฺณาสสูตร	๔. สุราเมรยสูตร
๕. อุทกสูตร	๖. มัตเตยยสูตร
๗. เปตเตยยสูตร	๘. สามัญญสูตร
๙. พรหมมัญญสูตร	๑๐. อปายิกสูตร

อามกธลฺลเปยฺยาเล ทุตฺติยวคฺโค อฏฺฐโม

[๑๗๖๖]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ ปาณาติปาตา ปฏฺฐิวิตฺตา อถ
โห เอเตว พหุตรํ สตุตา ยะ ปาณาติปาตา อปฺปฏฺฐิวิตฺตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯเปฯ

[๑๗๖๗]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ อทินฺนาทํนา ปฏฺฐิวิตฺตา อถ
โห เอเตว พหุตรํ สตุตา ยะ อทินฺนาทํนา อปฺปฏฺฐิวิตฺตา ฯเปฯ

[๑๗๖๘]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏฺฐิวิตฺตา
อถ โห เอเตว พหุตรํ สตุตา ยะ กาเมสุ มิจฺฉาจารา อปฺปฏฺฐิวิตฺตา ฯเปฯ

อามกธัญญเปยยาล ทุติยวรรคที่ ๘

ปาณาติปาตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นปาณาติบาตมีน้อย

[๑๗๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เว้นจากปาณาติบาต มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เว้นจากปาณาติบาต มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑

อทินนาทานสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นอทินนาทานมีน้อย

[๑๗๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากอทินนาทาน มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากอทินนาทาน มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

กาเมสุมิจณาจารสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นกาเมสุมิจณาจารมีน้อย

[๑๗๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้น^๑กาเมสุมิจณาจาร มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากกาเมสุมิจณาจาร มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

๑. สัตว์ผู้งดเว้นจาก -ผู้รวบรวม

[๑๗๖๙]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย มุสาวาทา ปฏฺวิรตา อถ โข
 เอเตว พหุตรรา สตุตา เย มุสาวาทา อปฺปฏฺวิรตา ฯเปฯ

[๑๗๗๐]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปิสฺสณาย วาจาย ปฏฺวิรตา
 อถ โข เอเตว พหุตรรา สตุตา เย ปิสฺสณาย วาจาย อปฺปฏฺวิรตา ฯเปฯ

[๑๗๗๑]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ผรุสาย วาจาย ปฏฺวิรตา
 อถ โข เอเตว พหุตรรา สตุตา เย ผรุสาย วาจาย อปฺปฏฺวิรตา ฯเปฯ

มุตาวาทสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นมุตาวาทมีน้อย

[๑๗๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากมุตาวาท มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากมุตาวาท มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

เปตุญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นคำส่อเสียดมีน้อย

[๑๗๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำส่อเสียด มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำส่อเสียด มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

พรุสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นคำหยาบมีน้อย

[๑๗๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำหยาบ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำหยาบ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๗๗๒]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ สมฺพปฺปลาปา ปฏฺฐิตา อถ โข
 เอเตว พหุตรรา สตุตา ยะ สมฺพปฺปลาปา อปฺปฏฺฐิตา ฯเปฯ

[๑๗๗๓]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ พิชคามภูตคามสมารมฺภา ปฏฺฐิตา
 อถ โข เอเตว พหุตรรา สตุตา ยะ พิชคามภูตคามสมารมฺภา อปฺปฏฺฐิตา ฯเปฯ

[๑๗๗๔]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ วิกาลโกชนา ปฏฺฐิตา อถ โข
 เอเตว พหุตรรา สตุตา ยะ วิกาลโกชนา อปฺปฏฺฐิตา ฯเปฯ

สัมผัสปปลาปสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการเพ้อเจ้อมีน้อย

[๑๗๗๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำเพ้อเจ้อ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำเพ้อเจ้อ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

พีชสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการพรากพีชคามมีน้อย

[๑๗๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการพรากพีชคาม และภูตคาม มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการพรากพีชคามและภูตคาม มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

วิกาลโภชนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นบริโภคในเวลาวิกาลมีน้อย

[๑๗๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการบริโภคอาหาร ในเวลาวิกาล มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

[๑๗๗๕]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย มาลาคนฺธวิเลปนธารณ-
มณฑนวิภูสณฺณจํ ปรุฏฺฐิตา อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย มาลาคนฺธ-
วิเลปนธารณมณฑนวิภูสณฺณจํ อปฺปฏฺฐิตาฯ

วคฺโค ฯ

อุทฺทหนํ

ปาณํ อทินฺนํ กาเมสุ

มฺุสาวาทนฺจ เปสฺสณฺณํ

ผรุสฺสํ^๑ สมฺพปฺปลาปํ พิชํ

วิกาเล คณฺธวิเลปนนฺติฯ

๑. ม. ผรุสฺสํ สมฺพปฺปลาปํ พิชณฺญ วิกาลํ คณฺธนฺติฯ

คันธวิเลปนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นเครื่องลูบไล้มีน้อย

[๑๗๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จัณนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการตัดทรง ประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องประเทืองผิว อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการตัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกธัญญเปยยาล ทุตियวรรคที่ ๘

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตสูตร	๒. อทินนาทานสูตร
๓. กาเมสุมิจฉาจารสูตร	๔. มุสาวาทสูตร
๕. เปสฺสุณฺณสูตร	๖. พรุสฺสสูตร
๗. สัมผัสฺปฺปลาปสูตร	๘. พิชฺสสูตร
๙. วิกาลโกชนสูตร	๑๐. คันธวิเลปนสูตร

อามกธณฺณเปยฺยาเล ตติยวคฺโค นวโม

[๑๗๗๖]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา เย นจฺเจตฺวาทิตฺวิสุกทสฺสนา
ปฏฺวิรตา อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย นจฺเจตฺวาทิตฺวิสุกทสฺสนา อปฺปฏฺวิรตาฯ
ตํ กิสฺส เหตุ ฯเปฯ

[๑๗๗๗]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อจฺจาสนนมหาสนา ปฏฺวิรตา
อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย อจฺจาสนนมหาสนา อปฺปฏฺวิรตา ฯเปฯ

[๑๗๗๘]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ชาตฺรุปรชตปฏฺฐคฺคหฺณา ปฏฺวิรตา
อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ชาตฺรุปรชตปฏฺฐคฺคหฺณา อปฺปฏฺวิรตา ฯเปฯ

อามกธัญญเปยยาล ตติยวรรคที่ ๕

นัจจสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นจากการฟ้อนรำมีน้อย

[๑๗๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึก มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึก มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๑

สยนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการนั่งนอนในที่นั่งนอนสูงใหญ่มีน้อย

[๑๗๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๒

รชตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเงินทองมีน้อย

[๑๗๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับทองและเงิน มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๓

[๑๗๗๙]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อามกธณฺณปฏิกุคฺคหณฺนา ปฏฺฐีวริตา
 อถ โข เอเตว พหุตรํ สตุตา เย อามกธณฺณปฏิกุคฺคหณฺนา อปฺปฏฺฐีวริตา ฯเปฯ

[๑๗๘๐]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อามกมฺสฺสปฏิกุคฺคหณฺนา ปฏฺฐีวริตา
 อถ โข เอเตว พหุตรํ สตุตา เย อามกมฺสฺสปฏิกุคฺคหณฺนา อปฺปฏฺฐีวริตา ฯเปฯ

[๑๗๘๑]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อิตฺถีกุมาริกปฏิกุคฺคหณฺนา ปฏฺฐีวริตา
 อถ โข เอเตว พหุตรํ สตุตา เย อิตฺถีกุมาริกปฏิกุคฺคหณฺนา อปฺปฏฺฐีวริตา ฯเปฯ

ธัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นจากการรับธัญญาติติบมีน้อย

[๑๗๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับธัญญาติติบ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับธัญญาติติบ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๔

มังสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเนื้อดิบมีน้อย

[๑๗๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๕

กุมาริกาสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเด็กหญิงมีน้อย

[๑๗๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับสตรีและกุมารี มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับสตรีและกุมารี มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๗๘๒]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ทาสีทาสปฏิกุคฺคณา ปฏีวิรตา
 อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ทาสีทาสปฏิกุคฺคณา อปฺปฏีวิรตา ฯเปฯ

[๑๗๘๓]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อเชพฺกปฏิกุคฺคณา ปฏีวิรตา
 อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย อเชพฺกปฏิกุคฺคณา อปฺปฏีวิรตา ฯเปฯ

[๑๗๘๔]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย กุกฺกฏฐกรปฏิกุคฺคณา ปฏีวิรตา
 อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย กุกฺกฏฐกรปฏิกุคฺคณา อปฺปฏีวิรตา ฯเปฯ

ทาสีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับทาสีมีน้อย

[๑๗๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับทาสีและทาส มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับทาสีและทาส มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๗

อเชพกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับแพะและแกะมีน้อย

[๑๗๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับแพะและแกะ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับแพะและแกะ มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๘

กุกกุฏสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับไก่และสุกรมีน้อย

[๑๗๘๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับไก่และสุกร มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับไก่และสุกร มีมากกว่า ฯลฯ.

จบ สูตรที่ ๙

[๑๗๘๕]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย หตฺถิกวสุสวพวาปฺปิกฺคหณ^๑
 ปฏฺฐิวิรตา อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย หตฺถิกวสุสวพวาปฺปิกฺคหณ
 อปฺปฏฺฐิวิรตา ฯ

วคฺโค ฯ

อุทฺทหานํ

นจฺจํ สยํ รชตํ
 ทาสี อเชพกณฺเฑว

ชณฺณํ มํสํ กุมาริกา^๒
 กุกฺกุฏสุกรหตฺถิโนติ ฯ

๑. ม. ... วพฺวปฏฺฐิคฺคหณฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๒. ยฺย. กุมาริยํ ฯ

หัตถีสูต

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับช้างมีน้อย

[๑๗๘๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับช้าง โค ม้า และลา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับช้าง โค ม้า และลา มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกธัญญเปยยาล ตติยวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นัจจสูตร	๒. สยณสูตร
๓. ราชตสูตร	๔. ธัญญสูตร
๕. มังสสูตร	๖. กุมาริกาสูตร
๗. ทาสีสูตร	๘. อเชพกสูตร
๙. กุกกุฏสูตร	๑๐. หัตถีสูต

อามกธลฺลเปยฺยาเล จตุตถาคฺโค ทสโม

[๑๗๘๖]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ เขตฺตวตฺตูปฺปิกฺคหณฺนา ปฏฺวิริตา
อถ โข เอเตว พหุตรรา สตุตา ยะ เขตฺตวตฺตูปฺปิกฺคหณฺนา อปฺปฏฺวิริตา ฯเปฯ

[๑๗๘๗]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ กยวิกฺกยา ปฏฺวิริตา อถ โข
เอเตว พหุตรรา สตุตา ยะ กยวิกฺกยา อปฺปฏฺวิริตา ฯเปฯ

[๑๗๘๘]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ ทฺวเตยฺยปฺหิณฺคมนฺนํ โยคา ปฏฺวิริตา
อถ โข เอเตว พหุตรรา สตุตา ยะ ทฺวเตยฺยปฺหิณฺคมนฺนํ โยคา อปฺปฏฺวิริตา ฯเปฯ

[๑๗๘๙]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ ตฺลากุณฺณกํสฺสกุณฺณมานุญฺญา ปฏฺวิริตา
อถ โข เอเตว พหุตรรา สตุตา ยะ ตฺลากุณฺณกํสฺสกุณฺณมานุญฺญา อปฺปฏฺวิริตา ฯเปฯ

[๑๗๙๐]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ อุกฺโกณฺณวณฺจณนิกตฺติสาวิโยคา^๑
ปฏฺวิริตา อถ โข เอเตว พหุตรรา สตุตา ยะ อุกฺโกณฺณวณฺจณนิกตฺติสาวิโยคา
อปฺปฏฺวิริตา ฯเปฯ

[๑๗๙๑]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา ยะ เณทวณฺชนพนฺชนวิปฺราโมส-
อาโลปสฺสหาการา ปฏฺวิริตา อถ โข เอเตว พหุตรรา สตุตา ยะ เณทวณฺชนพนฺชน-
วิปฺราโมสอาโลปสฺสหาการา อปฺปฏฺวิริตาฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อทฺธิจตุตา ภิกฺขเว จตุณฺนํ
อริยสจฺจํ กตเมสํ จตุณฺนํฯ ทฺวขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทฺวขนิโรธคามินิปฏิบัติทา
ย อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิทํ ทฺวขนฺนํ โยโค กรณฺธิโย ฯเปฯ อัย
ทฺวขนิโรธคามินิ ปฏิบัติทาติ โยโค กรณฺธิโยติฯ

๑. ม. ... นิกตฺติสาวิโยคาฯ เอวมฺปิฯ

อามกัญญาเปยยาล จตุตถวรรคที่ ๑๐

ว่าด้วยสัตว์ผู้มีการทำต่างๆ กัน

[๑๗๘๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับไธนาและที่ดิน มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับไธนาและที่ดิน มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๘๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการซื้อและการขาย มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการซื้อและการขาย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๘๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการประกอบ ทูตกรรม และการรับใช้ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการประกอบทูตกรรมและการรับใช้ มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการโกงด้วยตราขัง การโกงด้วยของปลอม และการโกงด้วยเครื่องตวงวัด มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการโกงด้วยตราขัง การโกงด้วยของปลอม และการโกงด้วยเครื่องตวงวัด มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับสินบน การล่อลวง และการทำของปลอม มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับสินบน การล่อลวง และการทำของปลอม มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๒]

อถ โห ภควา ปรีตติ นขลิตาย ปัสสู อาโรเปตวา ภิกขุ อามนุเตสิ ตัง
 กิ มณฺณถ ภิกขเว กตมํ นุ โห พหุตรํฯ โย วายํ มยา ปรีตโต นขลิตาย ปัสสู
 อาโรปิโต อयํ วา มหาปจวีติฯ เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ ยทิทํ มหาปจวี
 อปฺปมตฺตกายํ ภควตา ปรีตโต นขลิตาย ปัสสู อาโรปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ
 อุปนิธมฺปิ น อุเปติ กลภากมฺปิ น อุเปติ มหาปจวี อุปนิธาย ภควตา ปรีตโต
 นขลิตาย ปัสสู อาโรปิโตติฯ เอวเมว โห ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย มนุสฺสา
 จูตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ อถ โห เอเตว พหุตรา สตฺตา เย มนุสฺสา
 จูตา นีรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ

[๑๗๙๓]

เอวเมว โห ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย มนุสฺสา จูตา มนุสฺเสสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โห เอเตว พหุตรา สตฺตา เย มนุสฺสา จูตา ตีรจฺฉานโยนียา
 ปจฺจาชายนฺติฯ (อิมินา นเยน ปณฺจ คติโย วิตุถาเรตพฺพา)ฯ เอวเมว โห ภิกขเว
 อปฺปกา เต สตฺตา เย มนุสฺสา จูตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ อถ โห เอเตว
 พหุตรา สตฺตา เย มนุสฺสา จูตา นีรเย ปจฺจาชายนฺติฯ ตีรจฺฉานโยนียา ปจฺจาชายนฺติฯ
 ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๔]

เอวเมว โห ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย เทวา จูตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โห เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เทวา จูตา นีรเย ปจฺจาชายนฺติฯ
 ตีรจฺฉานโยนียา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๕]

เอวเมว โห ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย เทวา จูตา มนุสฺเสสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โห เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เทวา จูตา นีรเย ปจฺจาชายนฺติฯ
 ตีรจฺฉานโยนียา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๖]

เอวเมว โห ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย นีรยา จูตา มนุสฺเสสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โห เอเตว พหุตรา สตฺตา เย นีรยา จูตา นีรเย ปจฺจาชายนฺติฯ
 ตีรจฺฉานโยนียา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๒]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนฝุ่นไว้ในปลายพระนขาแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่เราช้อนไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่ ไฉนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงช้อนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงช้อนไว้ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติในพวกมนุษย์แล้วกลับมาเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรกมีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว จะกลับมาเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน มีมากกว่า ฯลฯ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว จะกลับมาเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรกในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากเทวดาแล้ว จะกลับมาเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากเทวดาไปแล้ว กลับไปเกิดในนรกในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากเทวดาแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากเทวดาไปแล้ว กลับไปเกิดในนรกในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรกในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ.

[๑๗๙๗]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย นิริยา จูตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย นิริยา จูตา นิริเย ปจฺจาชายนฺติฯ
 ตีรจฺฉานโยนินฺยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๘]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ตีรจฺฉานโยนินฺยา จูตา มนุสฺสเสสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ตีรจฺฉานโยนินฺยา จูตา นิริเย
 ปจฺจาชายนฺติฯ ตีรจฺฉานโยนินฺยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๙]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ตีรจฺฉานโยนินฺยา จูตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ตีรจฺฉานโยนินฺยา จูตา นิริเย
 ปจฺจาชายนฺติฯ ตีรจฺฉานโยนินฺยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๘๐๐]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จูตา มนุสฺสเสสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จูตา นิริเย
 ปจฺจาชายนฺติฯ ตีรจฺฉานโยนินฺยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๘๐๑]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จูตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จูตา นิริเย
 ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๘๐๒]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จูตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จูตา ตีรจฺฉานโยนินฺยา
 ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๘๐๓]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จูตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จูตา ปิตฺติวิสเย
 ปจฺจาชายนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อภิภูจตุตา ภิกขเว จตฺตุนฺนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ

[๑๗๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว กลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปิตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในปิตติวิสัย มีมากกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน?

จตุรณัน ๑ ทุกขสัส อริยสจจสัส ทุกขสมุทยสัส อริยสจจสัส ทุกขนิโรธสัส
 อริยสจจสัส ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ย อริยสจจสัส ๑ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิห
 ทุกขนติ โยโค กรณียอ อัย ทุกขสมุทโยติ โยโค กรณียอ อัย ทุกขนิโรธติ โยโค
 กรณียอ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติ ๑ อิทมโวจ ภควา ๑
 อตตมณา เต ภิกขุ ภควโต ภาสิตอ อภินนฺทนฺติ ๑

[๑]

จกุกเปยฺยาลิ สมตฺติ ๑

สจฺจสัณฺตํ สมตฺตํ ๑

มหาวารสัณฺตํ นิฏฺฐิตํ ๑

ตสฺสุทฺธานัน

มคฺคโพชฌนํ สติยา
 พลิตฺธิปาทานุรฺรทฺธา
 โสตาปตฺติ สจฺจญฺจาติ
 มหาวารวคฺคณาเมน

อินฺทฺริยสมมปฺปธาน จ
 ฌานานาปานสัณฺตํ
 เทสิตานิ สยมฺภนา^๒
 วิสฺสุตานิ ทฺวาทสาติ^๓ ๑

๑. ย. อามกธณฺณเปยฺยาลิ ๑ จกุกเปยฺยาลสมตฺติ ๑

๒. ม. มหาวคฺคโคติ ๑ จจฺจติติ ๑

๓. ม. อิห ปาททฺวณฺ นตฺติ ๑

คือ ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตาม
 ความเป็นจริงว่านี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนี้แล.

จบ จักกเปยยา

จบ สัจจสังยุต

จบ มหาวารวรรคสังยุต

รวมสังยุตที่มีในมหาวารวรรคนี้ คือ

๑. มรรคสังยุต	๒. โพชฌงค์สังยุต
๓. สติปัฏฐานสังยุต	๔. อินทริยสังยุต
๕. สัมมัปปธานสังยุต	๖. พलสังยุต
๗. อิทธิปาทสังยุต	๘. อนรุทธสังยุต
๙. ฌานสังยุต	๑๐. อานาปานสังยุต
๑๑. โสตาปัตติสังยุต	๑๒. สัจจสังยุต

ปทานุกรม

พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๑๑

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

ข้อ/หน้า

อังคะ	แคว้น	๑๐๑๐/๕๕๑
อันธวัน	ป่า	๑๒๘๓/๗๔๕
อัญชนมิกทายวัน-มฤคทายวัน	ป่า	๓๕๔,๕๓๕/๒๔๓,๕๓๓
อจิรวดี	แม่น้ำ	๑๘๖,๒๐๕/๑๑๑,๑๒๓
อชปาลนิโครธ	ต้นไทร	๓๕๔,๘๒๐/๔๔๓,๔๕๑
อนาถปิณฑิกะ	เศรษฐี	๑,๓๘๓/๓,๒๓๕
อนรุทระ	พระเถระ	๗๘๑/๔๖๑
อภัย	ราชกุมาร	๖๒๗/๓๖๕
อริฏฐะ	พระเถระ	๑๓๑๘/๗๓๕
อโสก	ภิกษุ	๑๔๗๓/๘๕๗
อโสก	อุบาสก	๑๔๗๓/๘๕๗
อโสกกา	ภิกษุณี	๑๔๗๓/๘๕๗
อโสกกา	อุบาสิกา	๑๔๗๓/๘๕๗
อัมพปาลิวัน	ป่า	๖๓๘/๓๕๓
อานนท	พระเถระพุทธอุปัฏฐาก	๔,๑๒/๕,๕
อาปณะ	นิคม	๑๐๑๐/๕๕๑
อิจฉานังคละ	ราวป่า	๑๓๖๓/๗๕๗
อิจฉานังคละ	เมือง	๑๓๖๓/๗๕๗
อิสิทัตตะ	ช่างไม้	๑๔๓๕/๘๓๗
อิสิปตนะ	ป่า	๑๖๒๕/๕๖๗
อุกกเจละ	นคร	๗๔๑/๔๓๕
อุณณาณะ	พราหมณ์	๕๖๖,๑๑๖๒/๕๓๓,๖๘๓

ข้อ/หน้า

อุตติยะ	พระเถระ	๘๖,๓๕๐/๔๕,๔๔๑
อุทายี	พระเถระ	๔๕๐,๔๕๔/๒๓๓,๒๘๑
อุเทน	เจดีย์	๑๑๒๔/๖๖๑
อุปวาณะ	พระเถระ	๔๐๓/๒๔๕
อุรุเวลกัปปะ	นิคม	๑๐๒๓/๖๐๑
อุรุเวลา	ตำบล	๘๒๐/๔๕๑
กัณฐกี	ป่า	๓๘๑/๔๖๑
กกุฏะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
กกุฏิสหะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
กบิลพัสดุ์	นคร	๑๓๖๕/๓๕๕
กพิกะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
กาฬี	แคว้น	๑๔๔๐/๘๓๕
กาฬิโคธา	เจ้าศากิยานี	๑๕๕๖/๕๔๓
กิมิละ	พระเถระ	๑๓๕๕/๓๕๑
กิมิลา	เมือง	๑๓๕๕/๓๕๑
กุกกุฏาราม	วิหาร	๕๖,๓๖๓/๓๕,๔๕๓
กุณฑลียะ	ปริพาชก	๓๕๔/๒๔๓
กุกกาการ	ศาลา	๑๑๒๓/๖๕๕
โกฏิกาม	บ้าน	๑๖๕๘/๑๐๒๑
โกศล	บ้านพราหมณ์	๖๕๑/๓๕๕
โกศล	แคว้น ชนบท	๖๕๑/๓๕๕
โกสัมพี	เมือง	๔๐๓/๒๔๕
คงคา	แม่น้ำ	๑๘๓,๒๐๖/๑๐๕,๑๒๕
ควัมปติ	พระเถระ	๑๓๑๑/๑๐๓๑
คิชฌกูฏ	ภูเขา	๔๒๐,๖๒๓/๒๖๑,๓๖๕
โคตมกะ	เจดีย์	๑๑๒๔/๖๖๑
โคธา	เจ้าศากยะ	๑๕๑๓/๘๘๕
โฆสิตาราม	วิหาร	๑๐๐๓/๕๘๕

ข้อ/หน้า

จิตตปาฐลี	ต้นไม้ของพวกอสูร	๑๐๓๖/๖๒๓
จุนทะ	สามเณร	๓๓๔/๔๓๑
เจดีย์	แก้ว	๑๓๑๐/๑๐๓๑
ชาณฺโสณี	พราหมณ์	๑๒,๑๓/๕
เซตวัน	พระวิหาร	๑,๓๘๓/๓,๒๓๕
โชติยะ	คฤหบดี	๑๔๑๖/๘๒๕
อุฏฐะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
ทณิกัถะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
ทิมาวุ	อุบาสก	๑๔๑๖/๘๒๕
ธรรมทินนะ	อุบาสก	๑๖๒๕/๕๖๓
นันทิยะ	ปริพาชก	๔๕/๒๕
นันทิยะ	เจ้าศากยะ	๑๖๑๓/๕๕๕
นันทกะ	มหาอำมาตย์	๑๕๘๐/๕๒๕
นันทา	ภิกษุณี	๑๔๖๕/๘๕๕
นาฬกคาม	บ้าน	๓๓๓/๔๓๑
นาฬันทา	เมือง	๓๒๖/๔๒๕
นิโครธาราม	วิหาร	๑๓๖๕/๓๕๕
เนรัญชรา	แม่น้ำ	๓๕๔,๘๒๐/๔๔๓,๔๕๑
ปเสนทิ	พระราช	๑๔๔๕/๘๔๓
ปาฐลีบุตร	นคร	๕๖,๓๖๓/๓๕,๔๕๓
ปาริฉัตตะกะ	ต้นไม้ของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์	๑๐๓๓,๑๐๓๕/๖๒๕
ปาวาริกะ	สวนมะม่วง	๓๒๖/๔๒๕
ปีณโฑลภารทวาชะ	พระเถระ	๑๐๐๓/๕๘๕
ปิปลิ	ถ้ำ	๔๑๕/๒๕๕
ปุพพาราม	วิหาร	๕๖๒,๕๘๓/๕๓๑,๕๘๓
ปุณณกัศสป	เจ้าถัทธิ	๖๒๘/๓๖๕
พหุปุตตะกะ	เจดีย์	๑๑๒๔/๖๖๑
พาหิยะ	พระเถระ	๓๔๓/๔๓๕

ข้อ/หน้า

พาราณสี	นคร	๑๖๒๕/๕๖๗
ภัททะ	พระเถระ	๕๖,๗๖๗/๓๕,๔๕๓
ภัททะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
ภัททิยะ	เจ้าศากยะ	๑๖๑๘/๕๕๕
มคธ	แคว้น	๗๓๓,๑๔๔๑/๔๓๑,๘๓๕
มัลละ	แคว้น	๑๐๒๗,๑๔๓๕/๖๐๑,๘๓๕
มหากัสสป	พระเถระ	๔๑๕/๒๕๕
มหาจุนทะ	พระเถระ	๔๒๖/๒๖๓
มหากัปปินะ	พระเถระ	๑๓๒๑/๓๗๗
มหานามะ	เจ้าศากยะ	๑๓๖๕/๓๕๕
มหาโมคคัลลานะ	พระเถระอัครสาวก	๑๑๕๕/๖๘๑
มหาวัน	ป่า	๑๑๒๓/๖๕๕
มही	แม่น้ำ	๑๘๘,๒๑๑/๑๑๑,๑๒๕
มานทินนะ	กฤหบดี	๗๕๓/๔๖๕
เมทกถาลิกะ	ศิษย์เรียนศิลปะไต้ราว	๗๕๘/๔๔๗
โมคคัลลานะ	พระเถระอัครสาวก	๔๒๐,๓๔๑/๒๖๑,๔๓๕
ยมนา	แม่น้ำ	๑๘๕,๒๐๘/๑๐๕,๑๒๗
ราชกฤห์	พระนคร	๔๑๕,๔๒๐/๒๕๕,๒๖๑
โลมสกังภิยะ	พระเถระ	๑๓๖๕/๓๕๕
วัชชี	แคว้น	๗๔๑/๔๓๕
วิสาขา	อุบาสิกา	๕๖๒,๕๘๗/๕๗๑,๕๘๓
เวฬุคาม	บ้าน	๗๐๘/๔๑๓
เวสาลี	เมือง	๖๗๘/๓๕๓
เวฬุวัน	พระวิหาร	๔๑๕,๔๒๐/๒๕๕,๒๖๑
เวฬุทวาระ	บ้านพราหมณ์	๑๔๕๔/๘๔๕
สักกะ	แคว้น	๔,๑๓๖๕/๕,๗๕๕
สักกระ	นิคม	๔/๕
สัตตัมพะ	เจดีย์	๑๑๒๔/๖๖๑

ข้อ/หน้า

สันตภูฏะ	อุบาสก	๑๔๗๖/๘๕๕
สการวะ	พราหมณ์	๖๐๑/๓๕๓
สรณ	แม่น้ำ	๑๘๗,๒๑๐/๑๑๑,๑๒๗
สรกานี	เจ้าศากยะ	๑๕๒๗/๘๕๕
สรพาการ	บรรณศาลา	๑๒๗๕/๗๔๕
สหขนิยะ	เมือง	๑๗๑๐/๑๐๓๑
สาเกต	เมือง	๗๘๑/๔๖๑
สารันทะ	เจดีย์	๑๑๒๔/๖๖๑
สาพะ	ภิกษุ	๑๔๖๕/๘๕๕
สารีบุตร	พระเถระอัครสาวก	๘,๓๘๓/๗,๒๓๕
สาวัตถี	พระนคร	๑,๓๘๓/๓,๒๓๕
สิริวัฑฒะ	คฤหบดี	๗๘๗/๔๖๕
สีสปาน	ป่า	๑๗๑๒/๑๐๓๕
สุกรขาตา	ถ้ำ	๑๐๕๒/๖๑๓
สุชาดา	อุบาสิกา	๑๔๖๕/๘๕๕
สุมกะ	แคว้น	๔๕๘/๒๘๓
สุมกะ	ชนบท	๗๕๘,๗๖๓/๔๔๗,๔๔๕
สุทัตตะ	อุบาสก	๑๔๖๕/๘๕๕
สุภัททะ	อุบาสก	๑๔๗๖/๘๕๕
สุมาคธา	สระโบกขรณี	๑๗๒๕/๑๐๕๓
เสตกะ	นิคม	๔๕๘/๒๘๓
เสทกะ	นิคม	๗๕๘,๗๖๓/๔๔๗,๔๔๕
หิมวันต์ หรือ หิมพานต์	ขุนเขา	๓๕๕/๒๒๕

ธรรมประเภท
พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๑๑
สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

ข้อ/หน้า

หมวด ๑

อานาปานสติ

๑

๑๓๐๕/๓๖๓

หมวด ๒

ส่วนสุด

๒

๑๖๖๔/๕๕๕

หมวด ๓

อกุศลวิตก

๓

๑๖๖๐/๕๕๓

ตัณหา

๓

๓๒๕/๒๐๓

อาสวะ

๓

๓๑๕/๒๐๑

อินทรีย์

๓

๘๕๓/๕๓๓

อินทรีย์ อิกนัยหนึ่ง

๓

๘๕๘/๕๓๕

เอสนา การแสวงหา

๓

๒๕๘,๓๐๐/๑๕๑

จีละ เสาเขื่อน

๓

๓๒๑/๒๐๓

ทุกขตา ความเป็นทุกข์

๓

๓๑๕/๒๐๓

ภพ

๓

๓๑๓/๒๐๑

มลทิน

๓

๓๒๓/๒๐๕

มานะ

๓

๓๑๓/๑๕๕

เวทนา

๓

๘๔,๓๒๓/๔๕,๒๐๓

สุจริต

๓

๓๕๓/๒๔๓

หมวด ๔

อุปาทาน	๔	๓๓๗/๒๑๓
โอฆะ	๔	๓๓๓/๒๑๑
คันถะ กิเลสเครื่องร้อยรัด	๔	๓๓๕/๒๑๓
โยคะ	๔	๓๓๕/๒๑๑
สติปัฏฐาน	๔	๓๕๘, ๖๗๕/๒๔๓, ๓๕๓
สัมมปชาน	๔	๑๐๕๐/๖๓๗
อริยสัจ	๔	๑๖๕๔/๕๘๗
อิทธิบาท	๔	๑๑๐๘/๖๔๗
ฌาน	๔	๑๓๐๐/๗๖๓
เทวบท	๔	๑๕๘๗/๕๓๓
ธรรมของพระโสดาบัน	๔	๑๔๒๖/๘๓๓
ธรรมาทาส แวนส้องธรรม	๔	๑๔๗๒/๘๕๗
มหาภูตรูป	๔	๑๔๕๕/๘๗๕
โสดาปัตติลังกะองค์แห่งธรรม เป็นเครื่องบรรลุนิพพาน	๔	๑๔๒๘, ๑๖๒๐/๘๓๕, ๕๖๑
ห้วงบุญห้วงกุศล	๔	๑๕๘๔/๕๒๕

หมวด ๕

อินทรี	๕	๘๔๓, ๘๔๔/๕๐๗
อินทรี	๕	๕๑๔/๕๔๕
อินทรี	๕	๕๖๗/๕๗๓
อุปาทานชั้น	๕	๑๖๗๕/๑๐๐๗
อุทกษณิกายสังโยชน	๕	๓๕๑/๒๑๕
อุปกิเลสของทอง	๕	๔๖๘, ๔๗๒/๒๘๕
อุปกิเลสของจิต	๕	๔๗๕-๔๗๖/๒๕๑
อุปาทานชั้น	๕	๒๕๑, ๓๔๗/๑๘๕, ๒๑๓

ข้อ/หน้า

โอรัมภาคียสังโยชน์	๕	๓๔๕/๒๑๕
กามคุณ	๕	๘๓,๓๔๓/๔๕,๒๑๕
นิวรรณ์	๕	๓๔๕/๒๑๖
พละ	๕	๑๐๕๕/๖๔๓

หมวด ๖

อินทรีย์	๖	๕๐๑/๕๔๑
----------	---	---------

หมวด ๗

อนุสัย	๗	๓๔๑/๒๑๕
อภิธานิยธรรม	๗	๔๔๘/๒๓๓
ผลานิสงส์แห่งการเจริญโพชฌงค์	๗	๓๘๒/๒๓๓
โพชฌงค์	๗	๓๕๖,๓๘๓/๒๒๕,๒๓๕
รัตนะ	๗	๕๐๕/๓๐๓

หมวด ๘

อริยมรรค	๘	๖,๑๖๖๔/๕,๕๕๕
มิจนามรรค	๘	๕๖/๓๕

หมวด ๑๐

อกุศลจิต	๑๐	๑๖๖๑/๕๕๕
----------	----	----------
